

SLS ATLANTIS

Georg August
WALLIN

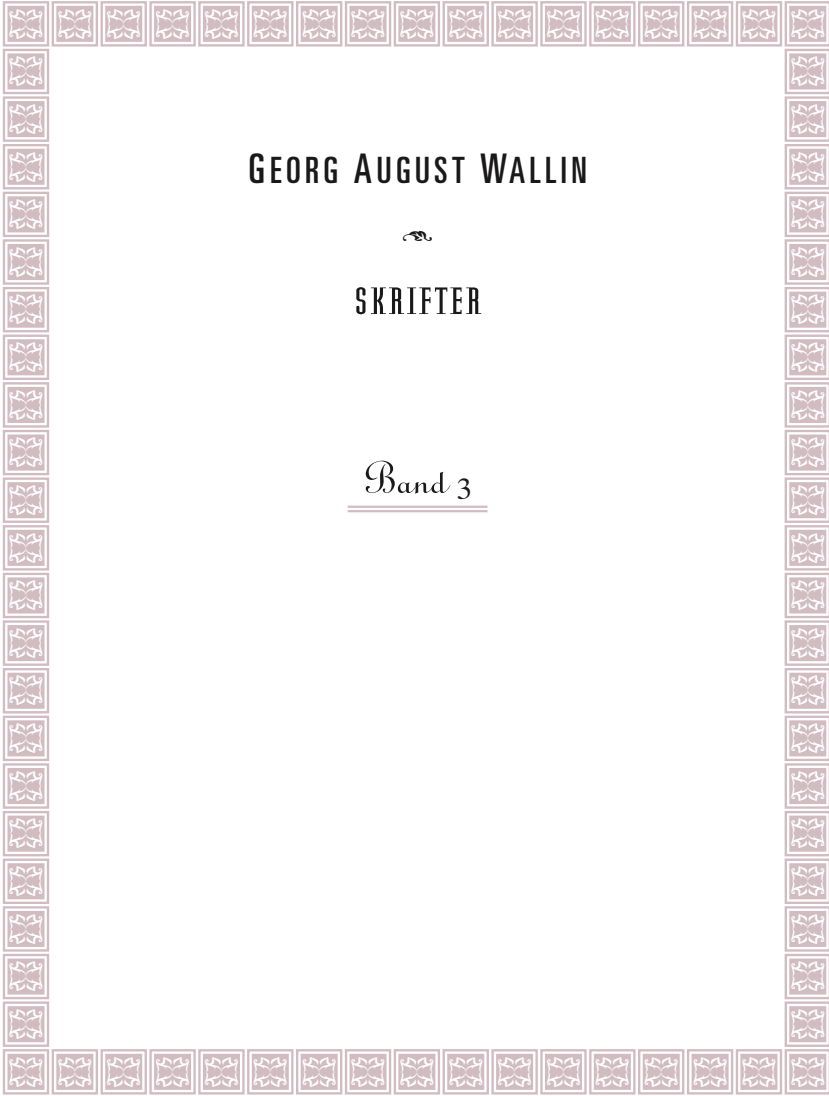
SKRIFTER 3

KAIRO OCH RESAN TILL ÖVRE EGYPTEN 1844-1845

UTGIVARE

KAJ ÖHRNBERG & PATRICIA BERG

GEORG AUGUST WALLIN

SKRIFTER

Band 3

LUXORTEMPLÉT.
HUBERT SATTLER 1845.

GEORG AUGUST WALLIN

SKRIFTER

Band 3

KAIRO OCH RESAN TILL ÖVRE EGYPTEN
1844–1845

UTGIVNA AV
KAJ ÖHRNBERG & PATRICIA BERG
UNDER MEDVERKAN AV
KIRA PIHLFLYCKT

SVENSKA LITTERATURSÄLLSKAPET I FINLAND · BOKFÖRLAGET ATLANTIS

Utgiven med stöd av Ingrid, Margit och Henrik Höijers donationsfond
inom Svenska litteratursällskapet i Finland

© Författarna och Svenska litteratursällskapet i Finland 2017

Denna bok är nr 730:3 i serien Skrifter utgivna av Svenska litteratursällskapet i Finland. Den tryckta upplagan utgavs 2012 av Svenska litteratursällskapet i Finland och Bokförlaget Atlantis.

Omslagsbilder: Porträtt av Georg August Wallin. R.W. Ekman 1854,
Helsingfors universitetsmuseum Arppeanum. © Foto Matti Ruotsalainen.
Luxortemplet. Hubert Sattler 1845. © Salzburg Museum.

Textetablering, kollationering och kommentarer: Kaj Öhrnberg, Patricia Berg och Kira Pihlflyckt
Bildredaktör: Kira Pihlflyckt
Omslag och grafisk form: Anders Carpelan

Detta verk är licensierat under Creative Commons Erkännande-Ickekommersiell-
IngaBearbetningar 4.0 Internationell (CC-BY-NC-ND 4.0). För att se en kopia av licensen,
besök <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>.

ISBN 978-951-583-249-8 (tryckt utgåva, Finland) www.sls.fi
ISBN 978-91-7353-600-4 (tryckt utgåva, Sverige) www.atlantisbok.se
ISBN 978-951-583-406-5 (pdf), <http://urn.fi/URN:NBN:fi:sls-978-951-583-406-5>
ISSN 0039-6842 (Skrifter utgivna av Svenska litteratursällskapet i Finland)

Innehåll

PATRICIA BERG

Egyptologins formativa år 7

Muslimerna och den faraoniska perioden *av Kaj Öhrnberg* 33

‘Alī Nidā al-Barrānī *av Kaj Öhrnberg* 35

Hubert Sattler *av Sofia Häggman* 39

Christian Schledehaus *av Kaj Öhrnberg* 42

Om utgåvan 44

Anvisningar för läsaren 46

GEORG AUGUST WALLIN

Dagbok · 4 september 1844–8 april 1845 51

Brev · 31 oktober 1844–10 april 1845 329

Manuskriptbeskrivningar 365

Ändringar i handskrifterna 370

Kommentarer 375

Register 435

Ordförklaringar 436

Personregister 445

Sakregister 458

Källor och litteratur 467

Bildkällor 482

Egyptologins formativa år

PATRICIA BERG

GEORG AUGUST WALLIN LÄMNADE KAIRO den 31 oktober 1844 för en resa till Övre Egypten som skulle komma att räcka två och en halv månad.¹ Resan gjordes med en *dhahabīya*, en traditionell egyptisk båt som användes på Nilen, och sällskapet bestod förutom av Wallin av läkaren Christian Schledehaus, konstnären Hubert Sattler och Wallins lärare i arabiska ‘Alī Nidā al-Barrānī.² Det var en turistresa och sällskapets avsikt var att besöka de fornegyptiska monumenten längs med Nilen ända fram till den andra katarakten och byn Wādī Ḥalfā.³ Wallin var vid avresan inte speciellt intresserad av det forna Egypten och dess fornminnen, men hans intresse väcktes under resan och på tillbakavägen förde han ställvis noggranna dagboksanteckningar över templens och gravarnas arkitektur och dekorationer. Wallin fogade sig därmed in i en sedan längre etablerad tradition av intresse för det forna Egypten.

INTRESSET FÖR DET FORNA EGYPTEN

Den faraoniska perioden sträcker sig över en lång tid på cirka tretusen år (ca 3000–332 fvt). Monument som restes i början eller mitten av perioden uppfattades därför naturligt nog som antika redan av de fornegyptier som levde några hundra år senare. Fornlämningarna är en del av landskapet i så gott som hela Egypten, och det fanns ett intresse bland fornegyptierna att besöka monument som för dem var förknippade med förfädernas mytiska och religiösa krafter. En av dessa besökare var Ptahs överstepräst Khaemwese, som under Nya rikets nittonde dynasti (1295–1186 fvt) putsade och restaurerade nästan ett dussin pyramider och tempel i Giza och Sakkara. Dessa

monument byggdes under Gamla riket (2686–2160 fvt) och var därmed över tusen år gamla under nittonde dynastin.⁴

Från tiden mellan den faraoniska periodens slut och 1900-talets början finns det relativt lite dokumentation bevarad om de fornegyptiska monumenten. Verk som behandlar resor till Egypten inleder ofta med att föra fram den grekiske historikern Herodotos (ca 485–420 fvt) som den förste resenären att besöka och skriva om Egypten. I bok 2 av *Historia* behandlar Herodotos Egypten – ett land och en kultur som för honom på många sätt var främmande och fascinerande – och dess historia.⁵ Från grekisk och romersk tid har flera andra allmänna skildringar av Egyptens historia bevarats. Bland andra Diodoros Siculus (verksam på 100-talet fvt) och Plinius den äldre (23/24–79) beskrev vad de såg och upplevde under sina resor till Alexandria, Giza och Memfis.⁶ Men berättelserna är vanligen fantasifulla, om inte direkt påhittade. Däremot används en kungalista som uppställdes av den egyptiske översteprästen och historieskrivaren Manetho (verksam på 300-talet fvt) ännu i dag som bas för kronologin över fornegyptiska härskare.⁷ Manetho skrev på grekiska och var den förste att dela in Egyptens faraoniska period i 30 dynastier.

Under den islamiska perioden ända fram till 1500-talet skildrade främst arabiska historiker fornmonumenterna i skrift. Bland andra Abū Jaʿfar al-Idrīsī (1173–1251) publicerade detaljerade beskrivningar av pyramiderna i Giza i sin bok *Anwār ʿulwiyy al-ajrām fī kashf ʿan asrār al-ahrām*⁸, och han försökte sig även på en teori om deras betydelse och funktion.⁹ De arabiska verken om Egypten översattes inte till västerländska språk vid denna tid, och därför kände man inte till dem i Europa. Under denna period föll därmed den faraoniska kulturen nästan i glömska i väst, och under flera århundraden var Bibeln och antikens författare de enda ”källorna” till kunskap om den fornegyptiska kulturen.

Också under medeltiden är de kända europeiska Egyptenresenärerna få till antalet, och de som reste intresserade sig främst för de platser som beskrivs i Bibeln.¹⁰ En del av de europeiska adelsmän som företog en pilgrimsresa till Jerusalem fortsatte dock ända till Egypten. Av dessa kan här särskilt nämnas

KARTA ÖVER EGYPTEN AV JOHAN HEDENBORG FRÅN 1843. WALLINS
RESRUTT GICK FRÅN KAIRO TILL WADĪ ḤALFĀ OCH TILLBAKA.

danskarna Jacob Ulfeldt (1567–1630) och Christian Barnekow (1556–1612), som inledde sin resa till öst 1588. En handskriven kopia av Ulfeldts anteckningar från resan finns bevarad i Det Kongelige Bibliotek i Köpenhamn med bland annat en skiss av Djosers trappstegspyramid i Sakkara.¹¹ Det var först mot slutet av 1600-talet som västerländska resenärer åkte till Egypten på grund av intresse för det forna Egypten. Bland dessa pionjärer kan nämnas Pietro della Valle (1586–1652), Claude Sicard (1677–1726), Richard Pococke (1704–1765) och Frederik Norden (1708–1742).

I början av 1700-talet var fortfarande de flesta fornegyptiska monument och platser åtminstone delvis täckta av sand. Platserna var kända till namnet främst genom Herodotos *Historia*, men deras läge hade inte kunnat fastställas. della Valle beskrev pyramiderna i Giza och omkringliggande byggnader och samlade också in några egyptiska fornminnen, bland annat två mumier från pyramiderna i Dahshūr.¹² Sicard åkte till Egypten främst med avsikten att konvertera kopter.¹³ Under resan längs med Nilen lyckades Sicard dock bland annat återupptäcka det forna Thebe och därtill tiotals fornegyptiska tempel och gravar. Pococke skiljer sig från andra tidiga resenärer genom att han publicerade sina anteckningar efter hemkomsten.¹⁴ Flera av de fornegyptiska monument Pococke besökte förstördes under andra hälften av 1700-talet, och hans anteckningar med detaljerade illustrationer, mått och kommentarer är därmed ytterst värdefulla för egyptologin. En annan Egyptenresenär, som likaså publicerade sina iakttagelser, var dansken Frederik Norden.¹⁵ Norden hade studerat byggnadskonst, och hans mätningar och ritningar av de fornegyptiska monumenten var mycket mer exakta än hans föregångares. Han reste till Egypten 1737 som medlem av den första danska Egyptenexpeditionen,¹⁶ och anteckningarna och ritningarna från resan publicerades postumt i två volymer 1755.¹⁷

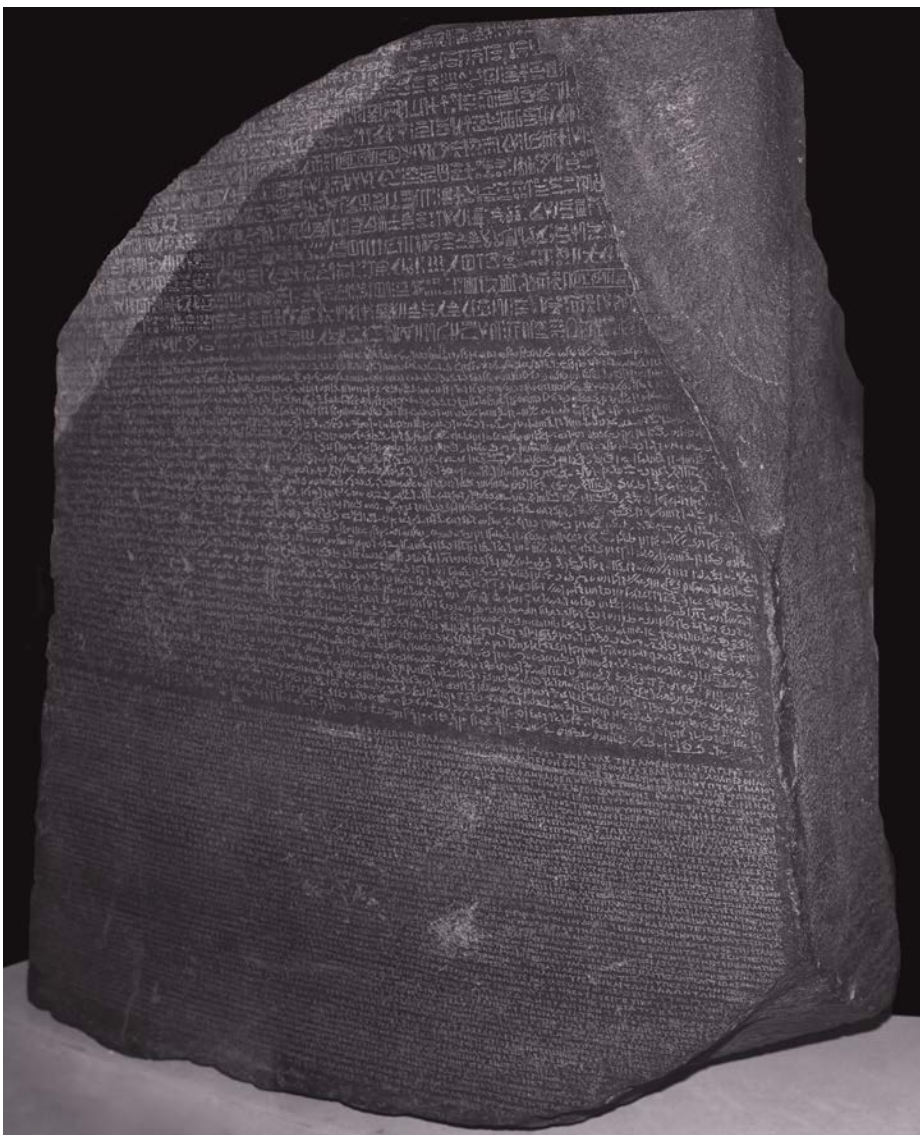
Fastän Egyptenresenärerna ännu under början av 1700-talet var få till antalet, fick intresset för det egyptiska fotfäste i och med de första publicerade reseberättelserna, och därefter spred det sig snabbt i Europa. Författare som aldrig hade satt sin fot i landet publicerade fantasifulla romaner där Egypten framställdes som kulturellt högre stående än andra länder och egyptierna som halvgudar. Egyptens natur var en viktig del av myten och det berättades bland annat om kvinnor som hade blivit gravida efter att de druckit vatten ur Nilen.¹⁸ Redan tidigare hade de första museerna grundats

i Europa, och några lyckades även införskaffa fornegyptiska föremål till sina samlingar. Bland dessa tidiga europeiska museer kan nämnas Museum Wormianum i Köpenhamn. Museum Wormianum grundades av arkeologen och vetenskapsmannen Ole Worm (1588–1654) och hade en systematisk museisamling, även inkluderande några fornegyptiska föremål. Sarkofagerna, mumierna och hieroglyferna som museibesökarna kunde betrakta bekräftade även de vildaste historierna, och Egypten intog en framträdande plats i européernas fantasi.

EGYPTOLOGIN SOM VETENSKAP

Som akademisk disciplin fick egyptologin sin början först under 1800-talet, efter Napoleons fälttåg till Egypten 1798. Fälttåget var vetenskapligt sett en stor framgång. Den franska expeditionen inkluderade en kommission för vetenskap och konst med 167 vetenskapsmän och tekniker vars uppgift var att dokumentera Egypten, både det forna och det samtida. Kommissionens ledare var baron Dominique Vivant Denon (1747–1825).¹⁹ Efter intåget i Kairo lät Napoleon grunda ett vetenskapligt institut – Institut d'Égypte – för studiet av Egypten.²⁰ Från Kairo marscherade en del av expeditionen med vetenskapsmännen i släptåg vidare genom hela Övre Egypten, dokumenterade det mesta som kom i deras väg och återvände därefter till Alexandria. Den sammanställda dokumentationen publicerades i 20 volymer under titeln *Description de l'Égypte*.²¹

Militärt sett misslyckades fälttåget, och efter Storbritanniens seger i slaget om Egypten vid Alexandria 1801 tvingades Frankrike underteckna ett fredsavtal. Enligt det ursprungliga avtalet skulle kommissionens hela dokumentation överlätas till britterna, men efter kraftiga protester från fransmännen nåddes en kompromiss som gav britterna rätten till endast de föremål som fransmännen hade samlat ihop i Egypten.²² Bland föremålen fanns en varierande samling av obelisker, sarkofager och statyer, men den viktigaste trofén visade sig vara den så kallade Rosettastenen.²³ Stenen är egentligen ett fragment av en stele (forntida sten- eller träplatta med utsmyckning och inskrift) och har fått sitt namn efter staden den hittades vid, al-Rashīd, i juli 1799. Texten på stelen är daterad till 196 fvt och är samma inskription upprepade

JEAN-FRANÇOIS CHAMPOLLION DECHIFFRERADE HIEROGLYFERNÄ MED HJÄLP AV ROSETTASTENEN. STELENS INSKRIPTION ÄR SKRIVEN MED TRE OLIKA SKRIFTER – HÖGST UPP HIEROGLYFSKRIFT, I MITTEN DEMOTISK SKRIFT OCH LÄNGST NED GREKISK SKRIFT.

tre olika skrift – hieroglyfskrift, demotisk skrift och grekisk skrift. Själva texten är ett dekret skrivet till ära av årsdagen för Ptolemaios V:s (reg. 205–180 fvt) kröning till härskare, och inte speciellt intressant i sig.

Rosettastenens betydelse ligger i att inskriptionen är återgiven med tre olika skrift. Av dessa kunde grekiskan läsas och översättas, medan hieroglyfskriften och den demotiska skriften var odechiffrerade ännu i början av 1800-talet. Den sista kända hieroglyf-texten är skriven på 300-talet och finns på en vägg i Isistemplet på Philae.²⁴ Några tidiga försök att läsa hieroglyf-texter hade gjorts av bland andra Athanasius Kircher (1602–1680).²⁵ Kircher påstod att texter skrivna med hieroglyfskrift behandlade kristendomens ankomst, och hans teorier och tolkningar väckte mycket uppmärksamhet hos samtiden. Dessa tidiga försök att tolka hieroglyfer baserade sig till stor del på verket *Hieroglyphika*, skrivet av prästen Horapollo (verksam på 500-talet). Horapollo kunde läsa och translitterera ett trettiotal hieroglyfer, men han saknade kunskap i grammatik och syntax. *Hieroglyphika* skrevs på koptiska och översattes till grekiska och nådde Europa i sin grekiska form på 1500-talet.²⁶

Innan fransmännen överlät stenen till britterna 1803 gjorde de flera kopior av inskriptionen, och arbetet med att lösa ”hieroglyfernas gåta” påbörjades. Samtidigt tog sig också brittiska vetenskapsmän an utmaningen, och en tävling uppstod mellan ärkerivalerna om vem som skulle vara först med att lösa gåtan. Tävlingen var jämn och stod slutligen mellan britten Thomas Young (1773–1829) och fransmannen Jean-François Champollion (1790–1832). Young upptäckte redan på 1810-talet att det fornegyptiska skriftspråket bestod av både alfabetiska och icke-alfabetiska tecken och att de kungliga namnen skrevs inom så kallade kartuscher.²⁷ Men Young lyckades endast identifiera sex av skrivtecknen, och det var Champollion som slutligen var först ut med att dechiffrera hieroglyfskriften. Resultaten av sin forskning publicerade han i den berömda *Lettre à M. Dacier* 1822.²⁸ Champollion har kallats egyptologins grundare eftersom han öppnade dörren till all den kunskap om den fornegyptiska kulturen som finns att tillgå i det skriftliga materialet.

TIDIGA VÄSTERLÄNDSKA SAMLARE OCH VETENSKAPSMÄN I EGYPTEN

Det västerländska inflytandet i Egypten ökade efter 1801 och flera länder grundade egna konsulat i Kairo och Alexandria. Generalkonsulerna insåg snabbt möjligheten att utöka sin ganska magra lön genom att samla och sälja egyptiska fornminnen till museer och privatsamlingar i Europa. Därmed inleddes en period som närmast kan karakteriseras som en plundring av Egypten och som pågick i ungefär ett halvt sekel. Precis som i tävlingen om dechiffreringen av hieroglyferna var Storbritannien och Frankrike ärkerivaler i kampen om fornföremålen.²⁹ Ländernas generalkonsuler Henry Salt (1780–1827) och Bernardino Drovetti (1776–1852) samlade ihop och sålde stora delar av de fornegyptiska samlingar som i dag finns bland annat i British Museum och i Louvren. Samlandet ägde rum med hjälp av agenter som anlätades runt om i landet, av vilka den kanske mest kände är Giovanni Belzoni (1778–1823). Dessa tidiga samlares ”metoder” har kritiserats en hel del av eftervärlden eftersom samlarna oftast inte dokumenterade sitt arbete överhuvudtaget.³⁰

Belzoni arbetade periodvis för Salt, och bland hans många fynd kan nämnas den undre delen av Seti I:s (reg. 1294–1279 fvt) alabastersarkofag. Belzoni hittade sarkofagens undre del *in situ* i klippgraven i Konungarnas dal (KV 17). Belzoni lyckades föra ut sarkofagen ur graven och transportera den till London där den såldes till arkitekten sir John Soane (1753–1837). Sarkofagen väckte mycket uppmärksamhet i sin samtid. I Soanes hem inreddes ett källarum där gäster kunde betrakta sarkofagen – belyst enbart med levande ljus.³¹ Huset är i dag ett museum och sarkofagen finns fortfarande kvar på sin plats i källaren.

Efter att ha konkurrerat i årtal beslöt Salt och Drovetti helt enkelt att dela upp Egypten mellan sig – Salt fick den västra stranden av Nilen och Drovetti tog den östra.³² Också generalkonsulerna efter dem höll samma linje och samlandet fortsatte ända in på andra hälften av 1800-talet. Av dessa senare samlare är den kanske mest kände Giovanni Anastasi (1780–1860), som var Sveriges och Norges generalkonsul 1828–1857. Anastasis samlingar finns i dag bland annat i Leiden, Stockholm, London och Paris.

I efterdyningarna av Champollions genombrott med dechiffreringen av hieroglyferna var framför allt fornegyptiska texter en eftertraktad vara i

GIOVANNI BELZONI TRANSPORTERADE DEN UNDRE DELEN AV SETI I:S ALABASTERSARKOFAG
FRÅN EGYPTEN TILL LONDON OCH SÅLDE DEN TILL ARKITEKTEN SIR JOHN SOANE.
LONDONBORNA KUNDE BEUNDRASARKOFAGEN I KÄLLAREN TILL SOANES HUS.

Europa. Förutom samlarna började även vetenskapsmän som var intresserade av det forna Egypten – på egen hand eller som ledare för större expeditioner – att söka sig till Egypten. Deras avsikt var att kopiera texter, dokumentera fornegyptiska monument och genom utgrävningar och köp på den svarta marknaden förse västvärlden med antikviteter. Dessa vetenskapsmän skilde sig från de tidigare nämnda samlarna i och med att de hade ett vetenskapligt mål. Det bör ändå påpekas att de epigrafiska och arkitekturhistoriska metoderna visserligen utvecklades under 1800-talet, men det arkeologiska tillvägagångssättet var fortfarande bristfälligt och förstörde ofta mera än vad det undersökte och dokumenterade.³³ På 1830-talet borrade man till exempel hål i sfinxen i Giza för att se om den var ihålig, och man försökte med krut spränga hål på Khufupyramiden för att hitta ingången.³⁴

Vetenskapsmännen publicerade vanligen sin dokumentation i omfattande illustrerade verk efter hemkomsten, ibland med en kortare tolkning av texten eller bildscenen i fråga.³⁵ Hieroglyfskriften som tidigare främst hade förbryllat forskarna kunde efter Champollions genombrott läsas, och berättelser från ett flera tusen år gammalt samhälle blev på nytt tillgängliga. Genom texterna började européernas syn på det forna Egypten långsamt närma sig verkligheten och fornegyptierna betraktades inte längre som mytiska halvgudar. Den bild av det forna Egypten som växte fram är dock en aning missvisande. De flesta fornegyptiska bosättningsområden är bebodda än i dag och inte tillgängliga för arkeologiska utgrävningar. De fornegyptiska gravarna byggdes däremot i öknen, långt utanför bosättningsområdena, och därför är en avsevärd del av de bevarade egyptiska fornminnena relaterade till livet efter döden. Graven utgjorde den dödas eviga hemvist och fornegyptierna satte ned mycket energi och resurser på att se till att det eviga livet blev så bekvämt och bekymmersfritt som möjligt. Dagens fornegyptiska samlingar består därmed främst av föremål, texter och dekorationer som hör till gravkontexten.³⁶

För Frankrikes del var naturligtvis Champollion till en början den ledande vetenskapsmannen inom egyptologin. Efter dechiffrieringen av hieroglyfskriften 1822 ledde han den första systematiska genomgången av Egyptens monument, historia och geografi under en ett år lång Egyptenexpedition 1828–1829. I den gemensamma fransk-toskanska expeditionen deltog även Ippolito Rosellini (1800–1843), professor i orientaliska språk vid universi-

tetet i Pisa och grundare av egyptologin i Italien.³⁷ Efter Champollions hemkomst skapades en professur i Egyptens historia och arkeologi för honom vid Collège de France 1831, men han dog året därpå endast drygt 40 år gammal.³⁸ På grund av sin förtidiga död hann Champollion inte själv publicera expeditionens dokumentation, och den utgavs postumt som *Monuments de l'Égypte et de la Nubie* i fyra volymer.³⁹

Den första brittiska vetenskapsmannen i Egypten var sir John Gardner Wilkinson (1797–1875). Wilkinson skilde sig från de övriga västerländska vetenskapsmännen i och med att han kom till Egypten redan 1821 och stannade kvar tolv år i ett sträck. Han ledde utgrävningar på flera håll i landet och återvände till Storbritannien med ett enormt fornegyptiskt material 1833. Wilkinson gjorde flera stora donationer främst till British Museum, bland annat två omfattande papyrussamlingar 1834 och 1835. Han besökte Egypten flera gånger i kortare perioder efter 1833. Wilkinsons främsta förtjänst ligger inte i enskilda stora fynd utan i en omfattande och långvarig dokumentation av så gott som alla större arkeologiska platser. Wilkinson arbetade ensam och fick inget finansiellt stöd av sin regering, men däremot fick han otaliga hedersutnämningar av vetenskapliga sällskap. Hans viktigaste verk är *Manners and Customs of the Ancient Egyptians* i tre volymer.⁴⁰

Om Champollion kan kallas för Frankrikes förste store Egyptenforskare och Wilkinson för Storbritanniens hade Preussen sin i Karl Richard Lepsius (1810–1884). Lepsius ledde den stora preussiska expeditionen till Egypten och Nubien 1842–1845. Wallin träffade den jämnårige Lepsius i Luxor på nyårsdagen 1845 och beskrev honom beundrande i dagboken:

Han hade något särdeles enkelt och vackert i hela sitt väsende ej det minsta af de vanlige halflärdes flärd och sladder. Det syntes på allt att han var den djupt lärde, som hel och hållen intagen af sin vetenskaps storhet och sänkt i den, glömt den äre och ryktesgirighet, hvarefter blott de vanlige i lärdomens dynt sänkte murkige och grimaserande lärde sträfva och arbeta.⁴¹

Den preussiska Egyptenexpeditionen var den dittills bäst förberedda och utrustade, och resultaten var därefter. Huvudsyftet var att dokumentera samtliga bevarade fornegyptiska monument och samla in föremål, men Lepsius utförde också en del arkeologiska utgrävningar.⁴² Allt som allt 15 000 föremål

EGYPTOLOGEN KARL RICHARD LEPSIUS LEDDE DEN STORA PREUS-
SISKA EXPEDITIONEN TILL EGYPTEN OCH NUBIEN 1842–1845.
DAGUERROTYP FRÅN 1850.

skickades till Berlin och dokumentationen publicerades i tolv volymer som *Denkmäler aus Aegypten und Aethiopien* 1849–1859.⁴³ Monumenten publicerades i kronologisk följd och dokumentationen gav för första gången en klar bild av den arkitektoniska utvecklingen under fornegyptisk tid. Expeditionen var även den sista att dokumentera tempel och gravar längs med hela Nildalen. Därefter valde epigrafiska expeditioner att koncentrera sig på ett enda monument och dokumentera det i sin helhet.⁴⁴

WALLIN OCH DET FORNA EGYPTEN

Egyptierna själva tog liten notis om den västerländska modevåg som växte upp kring landets fornhistoria under första hälften av 1800-talet. För egyptierna var fornmonumenten en del av landskapet och representerade en hednisk kultur som inte var förenlig med islam.⁴⁵ Ortsbefolkningen lärde sig dock snabbt att dra ekonomisk nytta av besökarna som kom farande längs med Nilen, och de sålde souvenirer, guidade vid fornmonumenten och tillhandahöll förnödenheter. I mångt och mycket är det fortfarande så, och en

hel del Luxorbor livnär sig än i dag på turister som kommer för att besöka fornmonumenten.

Wallin utgav sig för att vara muslim under så gott som hela den tid han vistades i Mellanöstern. Under Kairotiden byggde Wallins muslimska identitet på att han var en tatar från Centralasien. Han var en lärd man och läkare och som sådan kunde han tala flera språk flytande, bland annat tyska.⁴⁶ Som redan tidigare nämndes bestod Wallins resällskap av hans lärare i arabiska ‘Alī Nidā al-Barrānī, den tyske läkaren Christian Schledehaus och den österrikiske konstnären Hubert Sattler. Eftersom varken Schledehaus eller Sattler talade arabiska var det gemensamma språket under resan tyska. Detta ledde till att ‘Alī inte kunde ta del av samtalen, och under resans gång drog han sig mer och mer tillbaka och sysselsatte sig främst med att skriva en kommentar till en grammatik.⁴⁷

På grund av ‘Alī, men också med tanke på den egyptiska besättningen på *dhahabīyan*, kunde Wallin inte under resan till Övre Egypten ge upp sin muslimska identitet – ifall han skulle ha velat det. Som muslim var det inte passande för honom att visa alltför mycket intresse för de fornegyptiska monumenten. På basis av hans dagboksanteckningar verkar det som om han, åtminstone till en början, inte heller skulle ha varit speciellt intresserad. Ofta var hans besök i gravarna och templen kortvariga, och han gick snart vidare för att beskåda de arabiska byarna i närheten och bekanta sig med befolkningen. Under resans gång väckte dock monumenten och konsten hans intresse, och på återvägen gjorde han ställvis noggranna anteckningar sida upp och sida ner, speciellt över dekorationen av templens kolonner och pyloner.

Wallins resa till Övre Egypten kan därför närmast klassas som en turistresa utan egentligt vetenskapligt eller dokumenterande syfte. Liknande turistresor längs med Nilen var vanliga redan från och med 1820-talet, och en jämn ström av likartade reseberättelser skrevs och publicerades under 1800-talets första hälft.⁴⁸ Fastän Wallin dagligen förde noggrann dagbok var hans avsikt inte att publicera en resedagbok från Nilenresan. I ett brev till sin mor och syster, skrivet i Kairo i februari 1845 efter återkomsten från resan till Övre Egypten, skrev han:

Hvad jag för öfrigt under resan sett af det gamla Egyptens heliga fornlämningar deras tempel och underliga i bergen huggna grafsalar med mera allt

vet jag ej på hvad sätt beskrifva Eder. Böcker till otal och alla möjliga sorts arbeten äro skrifna och författade häröfver och hvad skulle jag kunna säga Eder i några rader? Jag anser bättre ej alls börja dermed.⁴⁹

Parallellt med att turistresorna längs med Nilen blev vanligare, ägde ett skifte rum då intresset för det forna Egypten och insamlandet av fornminnen så småningom utvecklades till vetenskapsämnet egyptologi. Men egyptologin var ännu på 1840-talet i sin linda och Wallin fick endast en vag uppfattning om vad studiet egentligen gick ut på. Eftersom han ändå som person var lagd åt det vetenskapliga hållet lät han sig villigt imponeras av de tidiga egyptologer han träffade. Hans reskamrater hade kontakter till den stora preussiska expedition som samtidigt befann sig i Egypten, och nyårsdagen 1845 träffade Wallin expeditionens ledare Lepsius i Luxor. Wallin uttryckte sig i beundrande ordalag om Lepsius person, men intresserade sig inte speciellt mycket för expeditionens arbete.

Av någon anledning gav Wallin för en kort stund hos Lepsius avkall på sin muslimska identitet. Han skriver visserligen att han inte deltog i gudstjänsten som ordnades hemma hos Lepsius på nyårsdagen,⁵⁰ men däremot signerade han vid avfärden gästboken med ”Georg Aug. Wallin von Finland” (se sida 246 för bild på gästboken).⁵¹ Var det här ett omedvetet avslöjande av hans egentliga identitet eller var han de facto inte så noga, som han för övrigt låter påskina i dagboksanteckningarna, med att hålla fast vid sin muslimska identitet? För en uppmärksam läsare av Wallins dagböcker framstår det därtill som troligt att ‘Alī var medveten om, eller åtminstone hade misstankar om, Wallins kristna ursprung, men valde att bortse från det.⁵² Vad gäller Wallins muslimska identitet kunde man därför tänka sig att den, speciellt under de första två åren i Egypten, inte var helt fulländad och att också Wallin själv hade svårigheter med att avgöra vilken roll han skulle anta i olika situationer.

När Wallin i oktober 1844 åkte iväg till Övre Egypten gjorde han det för att komma bort från den långtråkiga tillvaron i Kairo. Han reste eftersom han av Sattler och Schleddehaus erbjöds möjligheten och för att han redan vid flera tillfällen hade planerat en sådan resa och föresatt sig att åka, men planerna alltid hade gått i stöpet. Under resan förändrades hans inställning till landets forna kultur och religion, och han började inse sammanhanget mellan det forna och det moderna Egypten. Sofia Häggman skriver:

Tidens tongivande diskurs hade kapat länken mellan den faraonska högkulturen och de samtida muslimska egyptierna. Kontinuiteten mellan det forna och det moderna Egypten var heller ingenting som Wallin tidigare hade reflekterat över. Det var först när han i Övre Egypten själv såg de gamla templen, gravarna och stenbrotten som han tvingades ta ställning till egyptiernas ursprung och landets långa historia.⁵³

Som i så mycket annat var Wallin således också i den här saken synnerligen framsynt i sina iakttagelser. Vetenskapligt sett var han fortfarande ganska ointresserad av egyptologin, men han insåg att han måste förstå fornegyptierna för att på djupet lära känna de moderna egyptierna. Fastän han reste på 1840-talet då samlandet av fornminnen ännu pågick, insåg Wallin vikten av att bevara monumenten och fornlämningarna på ort och ställe och inte utsätta dem för förstörelse. Under uppehållet i Luxor på vägen söderut skrev Wallin:

... började packa ur våra fickor de småsaker vi hade köpt af antiquiteter och de stycken som Sattler hade löst från stucken på väggarne i grafvarne till prof på färgerna. Jag hade ej tillåtit mig denna frihet ehuru redan före oss så ofantligt mycket deraf var plundradt och till och med stycken af sjelfva kalkberget lika litet som jag kunde följa besökarens vanliga bruk att rita eller hugga mitt namn i väggarne.⁵⁴

FORNMINNESBYRÅN OCH EGYPTISKA MUSEET I KAIRO

Plundringen och förstörelsen av fornmonumenten pågick utan större hinder ännu under 1840-talet och in på 1850-talet. Champollion väddade dock redan 1830 till Egyptens viceregent Muḥammad ʿAlī (1769–1849) att stoppa plundringen och bättre skydda fornminnena. Champollion påpekade bland annat att tretton tempel hade försvunnit under de trettio år som hade gått sedan Napoleons fälttåg. Templen försvann eftersom stenblocken användes till egyptiska byggarbeten, men också på grund av att delar av dem fördes till Europa och byggdes upp i museer. Viceregenten utfärdade den 15 augusti 1835 ett dekret som fastslog att ett museum skulle grundas och antikviteterna i fortsättningen skulle samlas där i stället för att föras ut ur landet.⁵⁵ Beslutet

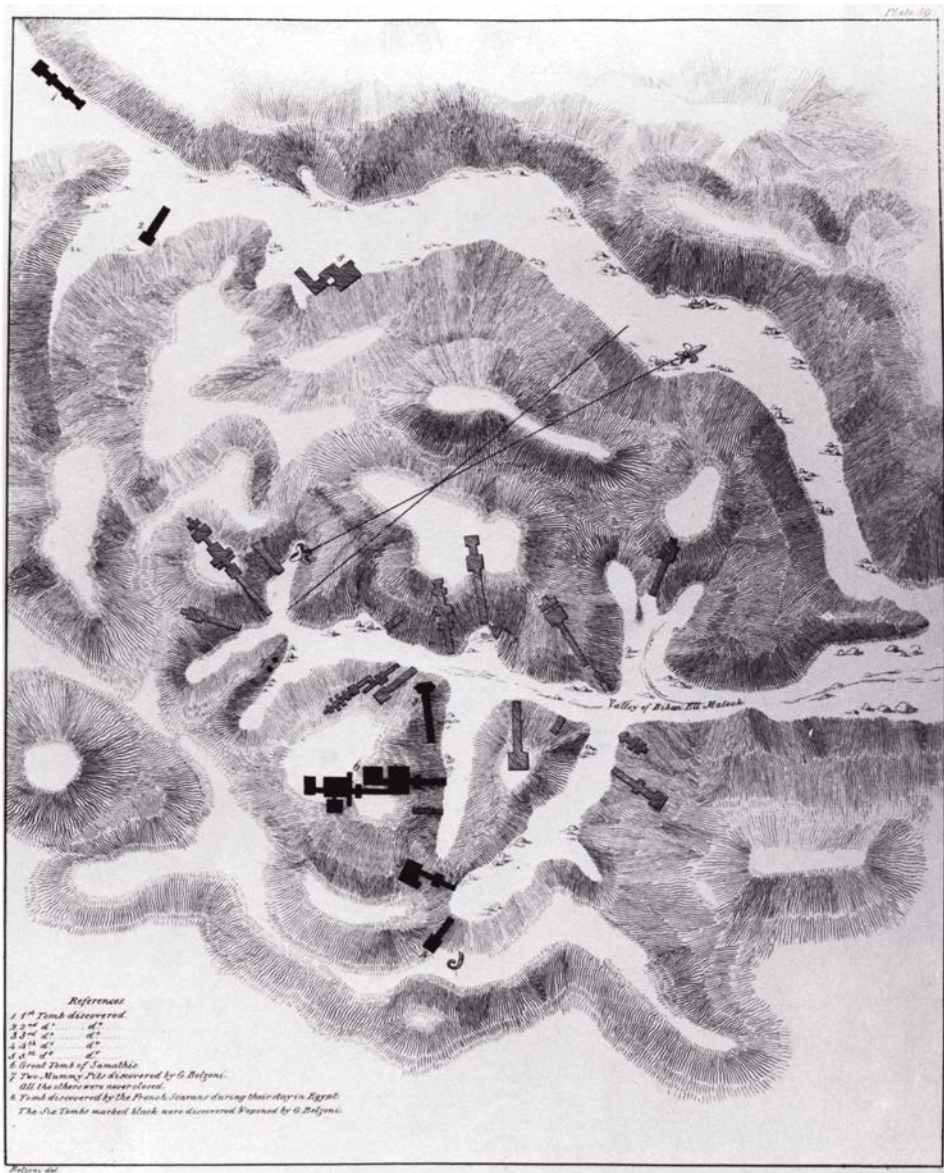
följdes dock inte, inte ens av Muḥammad ʿAlī själv, som fortsatte att skänka bort fornsaker, och inte heller av hans närmaste efterträdare.

Förändringen kom först flera decennier senare, med fransmannen François Auguste Ferdinand Mariette (1821–1881). Mariettes första stora upptäckt var det mytomspunna Serapeum i Sakkara,⁵⁶ men i brådskan hade han inte ansökt om de behövliga tillstånden för att få föra ut fynden till Frankrike. Egyptens viceregent ʿAbbās I (1813–1854) beviljade slutligen lovet, med villkoret att Mariettes eventuella framtida fynd skulle stanna i Egypten.⁵⁷ Därmed stannade också Mariette själv i Egypten och insåg med tiden vikten av att skydda fornminnena bättre och bevara landets kulturarv i det egna landet.

Efter att Mariette utnämndes till direktör för den nygrundade fornminnesbyrån Antiquities Service 1858,⁵⁸ införde han ett förbud mot att föra ut antikviteter ur landet utan tillstånd. Han tog också initiativ till den första museibyggnaden i Kairo. Arbetet med att stoppa plundringen av Egyptens kulturarv fick därmed en reell plan. Som direktör för fornminnesbyrån hade Mariette monopol på utgrävningsrätten i hela landet. Fynden lades till det nygrundade museets växande samling och registrerades i museikatalogen *Journal d'entrée*.⁵⁹ Mariettes monopol på utgrävningar och förbudet att föra ut fornlämningar ur Egypten utan lov ledde till att de europeiska samlarna så småningom bättre kunde hållas under kontroll. Men en egentlig lag som slog fast att alla antikviteter och museiföremål var statens egendom stiftades först 1883, efter Mariettes död. Egyptiska museets första byggnad låg i Būlāq, då en förstad till Kairo, och öppnade i oktober 1863. Det visade sig snart att byggnaden var belägen för nära Nilen och den översvämmades svårt flera gånger. År 1890 flyttades samlingen tillfälligt till Giza medan den nuvarande museibyggnaden vid Taḥrīrtorget i centrala Kairo planerades och byggdes. Egyptiska museet öppnades 1902 och är en av Kairos mest välkända byggnader.⁶⁰

KUNSKAP OM DET FORNA EGYPTEN GENOM TEXTER

För att kunna översätta de fornegyptiska texter som expeditionerna och vetenskapsmännen kopierade och förde hem till Europa behövdes grammatikor och ordböcker. De första egyptologiska lingvistiska verken sammanställdes

KARTA ÖVER KONUNGARNAS DAL AV GIOVANNI BELZONI FRÅN 1817 MED DE GRAVAR
SOM VAR KÄNDA DÅ UTRITADE.

av samma män som några år tidigare hade kämpat med dechiffreringen av hieroglyferna, det vill säga Champollion och Young.⁶¹ Champollion dog ung, vid endast 42 års ålder, och det mesta som har publicerats under hans namn är utgivet postumt. Dessa första lingvistiska arbeten baserade i hög grad sina exempel på texter inristade i monumentens stenvägg, så kallade monumentaltexter.

Förutom kopior av monumentaltexter förde Egyptenexpeditionerna också med sig längre sammanhängande papyrustexter hem till Europa. Texterna köpte man vanligen på den svarta marknaden av den egyptiska lokalbefolkningen. Bland de första västerländska filologer som översatte längre fornegyptiska papyrustexter kan nämnas Emmanuel de Rougé (1811–1872), Charles Wycliff Goodwin (1817–1878), François-Joseph Chabas (1817–1882) och Willem Pleyte (1836–1903). de Rougé publicerade den första översättningen av och kommentaren till en fornegyptisk skönlitterär text.⁶² Texten i fråga är Ahmoses biografi som är inristad på hans gravvägg i al-Kāb och härstammar från Nya riket.⁶³ Goodwin gav därefter ut en samling översättningar i sin *Hieratic Papyri* från 1858.⁶⁴ Boken innehåller bland annat översättningar av texterna på Sallier- och Anastasipapyrusarna. Dessa översättningar var efterlängtdade eftersom en brittisk pastor några år tidigare i dem hade trott sig känna igen berättelsen om israelernas flykt från Egypten, vilket dock inte visade sig stämma. Under andra hälften av 1800-talet översatte Goodwin därefter bland annat den fornegyptiska originalberättelsen om tjänstemannen Sinuhe,⁶⁵ och François-Joseph Chabas översatte flera tidigare opublicerade skönlitterära och religiösa fornegyptiska texter.⁶⁶ Willem Pleyte publicerade flera av de hieratiska papyrusar som hör till samlingarna i museerna i Leiden, Paris och Turin.⁶⁷ Papyrusar som hörde till samlingen i Turin publicerade han tillsammans med Francesco Rossi (1827–1912).

Den här tidiga perioden inom egyptologin, under vilken de första fornegyptiska texterna köptes, tolkades, lästes och översattes, sträckte sig från ca 1850 till 1870. De västerländska filologer och lingvister som intresserade sig för det fornegyptiska materialet var relativt få till antalet och hade tillgång till ett begränsat antal texter. För att komma åt fler texter behövdes fler Egyptenexpeditioner. Under andra hälften av 1800-talet ändrades expeditionerna som tidigare hade varit dokumenterande och epigrafiska så att västerlänningarna nu själva inledde letandet efter fornföremål, främst genom

arkeologiska utgrävningar. Antalet texter som hittade vägen från Egyptens sand till Europas museer och universitet ökade därmed under 1800-talets två sista decennier.

EGYPTOLOGISKA INSTITUT OCH SÄLLSKAP

Under egyptologins formativa år under 1800-talet första hälft kan därmed de personer och instanser som intresserade sig för det forna Egypten grovt delas in i två grupper på basis av deras utgångspunkt. Generellt sett kan man säga att samlarna främst hade den egna ekonomiska vinsten i åtanke medan expeditionerna och de enskilda vetenskapsmännen nådde ära och berömmelse genom studiet av det fornegyptiska materialet. Samlarna fick från och med mitten av 1800-talet ge vika för vetenskapsmännen då kontrollen av utgrävningar och föremål som fördes ut ur landet blev allt strängare. Termen egyptologi uppkom först på 1850-talet, vilket visar på att ämnet som sådant inte hade ansetts vara en självständig vetenskapsgren före det. Världens första professur i arkeologi grundades vid Leidens universitet 1818 och tilldelades då Caspar Reuvers (1793–1835), som också var en pionjär inom forskningen om det forna Egypten.⁶⁸ När egyptologin under 1800-talets andra hälft ytterligare utvecklades som vetenskapsgren uppstod en naturlig indelning i de som intresserade sig för arkeologiska metoder och de som arbetade med texter, det vill säga filologer.

Det första arkeologiska institutet i Egypten var, som redan har nämnts ovan, Institut d'Égypte. Institutet grundades av Napoleon i Kairo den 22 augusti 1798,⁶⁹ men existerade endast under de år som det franska fälttåget pågick i Egypten. Mariette förde på nytt fram idén om arkeologisk utbildning i Kairo och École française du Caire grundades 1880.⁷⁰ École française du Caire utvecklades under de följande decennierna mot ett allt mer vetenskapligt håll, och 1898 ändrades namnet till Institut français d'archéologie orientale (IFAO). Samma år startade institutet sina första egna arkeologiska utgrävningar och grundade ett vetenskapligt förlag med eget tryckeri.⁷¹

I Kairo grundades även två lärda sällskap: The Egyptian Society 1835 och The Egyptian Literary Association 1842. De var avsedda för västerlänningar som bodde i Egypten, och verksamheten gick främst ut på att samla in och

tillhandahålla egyptologiskt material. Wallin kände till dessa sällskap, men deltog inte i deras möten. Båda sällskapen var dynamiska och växande under Wallins första år i Kairo, men redan mot slutet av 1840-talet hade bådas verksamhet ebbat ut nästan helt och hållet.⁷²

De ekonomiska bekymmer som ledde till Egyptens konkurs 1879 började redan under viceregent Saʿīd (reg. 1854–1863). Said tog stora lån av europeiska stormakter för att finansiera en alltför överdålig regeringsstil. Skulderna växte ytterligare under kediv Ismāʿīls regim 1863–1879, och det hela slutade med att Frankrike och Storbritannien krävde Ismāʿīls avgång. Missnöjet med västländernas starka inflytande växte ytterligare i Egypten, och några år senare bröt den så kallade Urabirevolutionen ut.⁷³ Den egyptiska regeringen bad om hjälp av Storbritannien för att få styr på upproret, vilket ledde till att britererna ockuperade landet 1882.⁷⁴ De ekonomiska bekymren försvårade även det arkeologiska arbetet. För att kunna fortsätta utgrävningarna och upprätthålla fornminnesbyrån och museet behövdes det flera finansierare än fransmännen. De egyptiska myndigheterna uppmuntrade britererna att ansöka om utgrävningstillstånd med löftet om att de skulle få behålla en avsevärd del av fynden.

En brittisk motsvarighet till IFAO, Egypt Exploration Fund (fr.o.m. 1919 Society), grundades i London 1882.⁷⁵ Sällskapetets syfte var att dokumentera de fyra sekel under vilka Israels folk enligt Bibeln hade varit tillfångatagna i Egypten, och det representerade därmed till en början så kallad ”emotionell arkeologi”. Initiativet till sällskapet togs av författaren och journalisten Amelia Edwards (1831–1892). Edwards reste i Egypten och Nubien 1873–1874, och det forna Egypten blev därefter hennes huvudsakliga intresse.⁷⁶ Storbritannien grundade inget egyptologiskt institut i Egypten utan valde att grunda hemmamuseum som skickade expeditioner till Egypten. Den brittiske arkeolog som på 1880-talet steg fram och ledde de flesta utgrävningarna under de kommande decennierna var sir Flinders Petrie (1853–1942).⁷⁷ Den praktiskt lagde Petrie var självlärd, och i stället för att följa redan existerande utgrävningsmetoder utarbetade han egna. Petries storhet ligger i att han så gott som ensam lade grunden för det vetenskapliga utgrävningsarbetet i Mellanöstern.⁷⁸

Frankrike härskade enväldigt över utgrävningarna i Egypten sedan 1850-talet,⁷⁹ och från och med 1880-talet tillsammans med Storbritannien. Efter sekelskiftet tillkom nya aktörer. Tyskarna hade under hela 1800-talet varit

aktiva egyptologer, men som tidigare har konstaterats främst inom filologin och lingvistik. Men arbetet inom filologin var beroende av epigrafiskt fältarbete, och kravet på ett tyskt arkeologiskt institut i Kairo blev allt starkare. Deutsche Orient-Gesellschaft grundades 1898 och finansierade utgrävningar i hela Mellanöstern.⁸⁰

VID 1800-TALET SLUT var egyptologin således ett etablerat ämne vid västerländska universitet, och flera europeiska länder hade grundat vetenskapliga institut i Egypten. De fornegyptiska texterna kunde läsas och förstås, och genom dem fick man en allt klarare bild av den fornegyptiska kulturen och religionen. Intresset för det fornegyptiska, som tidigare hade baserat sig på tanken om Egypten som en magisk och mytisk plats, fick en vetenskaplig och faktabaserad grund att stå på.

Förutom det vetenskapliga arbete som gjordes vid västerländska universitet, museer och forskningsinstitut hade det forna Egypten också en stark position inom den västerländska litteraturen, konsten och arkitekturen och i societetslivet.⁸¹ Den tradition som ser Egypten som en källa till visdom och hermetisk kunskap härstammar, som vi redan har sett, från antiken och går således mycket längre tillbaka i tiden än den vetenskapliga egyptologin. Även efter den vetenskapliga egyptologins framväxt fortlevde denna tradition, understödd av grupper av människor som inte ville ge upp tanken på Egypten som en magisk plats i besittning av speciella krafter. Napoleons fälttåg tog vid början av 1800-talet med sig stora mängder egyptiska fornminnen till Europa, och därefter ökade intresset för denna tradition ytterligare. Om egyptologin grundades vid de europeiska universiteten kan man säga att denna tradition, den så kallade egyptomanin eller egyptosofin,⁸² under 1800-talet hade sin grogrund i de förmögna europeiska familjernas salonger. Privathem dekorerades som fornegyptiska tempel, teatrar och restauranger byggdes i egyptisk stil och gravvårdar försågs med fornegyptiska element.⁸³

Traditionen är betydande än i dag och det forna Egypten har en stark ställning framför allt inom västerländsk populärkultur. Intresset som går tillbaka flera tusen år i tiden lever således fortfarande kvar i allra högsta grad och växer dessutom till sig med jämna mellanrum, ofta i samband med upptäckten av tidigare okända fornegyptiska fornlämningar och fynd i Egyptens sand.

Notes

- ¹ Sofia Häggman reste hösten 2009 i Wallins fotspår genom Egypten och beskriver hans resa detaljerat och med illustrationer i sin bok *Aldeles hemlikt. Georg August Wallins Egypten 1843–1845*, SSLS 758, Helsingfors 2011.
- ² För fakhtarutor om Wallins resällskap, se nedan s. 35–43.
- ³ Jason Thompson, "Västerländska lärda, konstnärer och resenärer i Egypten under första hälften av 1800-talet", Georg August Wallin, *Skrifter 2. Det första året i Egypten 1843–1844*, SSLS 730:2, Helsingfors 2011, s. 29–31.
- ⁴ Marjorie M. Fisher, *The Sons of Ramesses II*, 2 vols, Ägypten und Altes Testament 53, Wiesbaden: Harrassowitz 2001.
- ⁵ För bok 2, se *Herodotos' från Halikarnassos Muser eller Nio historiska böcker*, första delen, översättning af Fr. Carlstedt, Stockholm: L.J. Hierta 1871.
- ⁶ Dirk Syndram, "Das Erbe der Pharaonen zur Ikonographie Ägyptens in Europa", *Europa und der Orient 800–1900*, Gereon Sievernich und Hendrik Budde (Hrsg.), Berlin: Bertelsmann Lexikon Verlag 1989, s. 18–23; John Tait, "The wisdom of Egypt: Classical views", *The Wisdom of Egypt. Changing visions through the ages*, Peter Ucko and Timothy Champion (eds), Encounters with Ancient Egypt, London: UCL Press 2003, s. 23–37.
- ⁷ Manethos kungalista har dock inte bevarats i originalform utan finns endast att tillgå i form av kopiefragment. Se Gerald P. Verbrugge and John M. Wickersham, *Berosos and Manetho, Introduced and Translated. Native traditions in Ancient Mesopotamia and Egypt*, Ann Arbor: University of Michigan Press 2001.
- ⁸ Titeln översatt till engelska: Light on the voluminous bodies to reveal the secrets of the pyramids.
- ⁹ Abū Ja'far al-Idrīsī, *Das Pyramidenbuch des Abū Ġa'far al-Idrīsī (st. 649/1251)*, eingeleitet und kritisch herausgegeben von Ulrich Haarmann, Beirut Texts und Studien 38, Stuttgart: Franz Steiner Verlag Wiesbaden 1991; Okasha El Daly, *Egyptology: The Missing Millennium. Ancient Egypt in Medieval Arabic writings*, London: UCL Press 2005, s. 46.
- ¹⁰ Peter A. Clayton, *The Rediscovery of Ancient Egypt. Artists and travellers in the 19th century*, London: Thames and Hudson 1982, s. 9–11; Charles Burnett, "Images of Ancient Egypt in the Latin Middle Ages", *The Wisdom of Egypt. Changing visions through the ages*, Peter Ucko and Timothy Champion (eds), Encounters with Ancient Egypt, London: UCL Press 2003, s. 65–99.
- ¹¹ Marie-Louise Buhl, "Frederik Ludvig Norden and his Danish predecessors as travellers in Egypt", *The Danish Naval Officer Frederik Ludvig Norden. His travel in Egypt 1737–38 and his Voyage ... I–II, Copenhagen 1755 with plates by Marcus Tischer*, Copenhagen: The Royal Danish Academy of Science and Letters 1986, s. 5–7.
- ¹² Clayton 1982, s. 10.
- ¹³ Koptiska kyrkan hör till kristendomens östliga inriktning och uppfattades under 1700-talet (och även senare) av kristendomens västliga riktningar som en irrlära.
- ¹⁴ Richard Pococke, *A Description of the East, and some Other Countries*, 2 vols, London: W. Bowyer 1743–1745.
- ¹⁵ Buhl 1986, s. 11–39; Jaana Toivari-Viitala, "Glimtar av ett fjärran Egypten", *Egypten! Egyptologiska Sällskapet i Finlands 40-årsjubileumsutställning 15.5–13.9.2009*, Jaana Toivari-Viitala (red.), Helsingfors: Egyptologiska Sällskapet i Finland 2009, s. 6.
- ¹⁶ Expeditionen utsändes av Kristian VI (1699–1746), kung av Danmark-Norge, och leddes av den franske greven Pierre Joseph le Roux d'Esneval. Norden deltog i expeditionen som den danska kungens officiella representant.

- ¹⁷ *Voyage d'Égypte et de Nubie, par Mr. Frederic Louïs Norden, Capitaine des Vaisseaux du Roi. Ouvrage enrichi de Cartes et de Figures dessinées sur les lieux, par l'Auteur même*, Copenhague: l'Imprimerie de la Maison Royale des Orphelins 1755.
- ¹⁸ Erik Iversen, *The Myth of Egypt and Its Hieroglyphs in European Tradition*, Princeton: Princeton University Press 1993.
- ¹⁹ Denon publicerade sin egen reseberättelse kort efter återkomsten till Frankrike. Se Dominique Vivant Denon, *Voyage dans la Basse et la Haute Égypte, pendant les campagnes du Général Bonaparte*, Paris: Didot 1802; Terence M. Russell, *The Discovery of Egypt. Vivant Denon's travel with Napoleon's army*, Stroud: Sutton 2005.
- ²⁰ Institutets nuvarande byggnad brann under oroligheterna i Kairo i december 2011 och stora delar av samlingarna förstördes.
- ²¹ *Description de l'Égypte. Ou recueil des observations et des recherches qui ont été faites en Égypte pendant l'expédition de l'armée française, publiée par les ordres de sa majesté l'empereur Napoléon le Grand*, 20 vols, Paris 1809–1824.
- ²² Föremålen fördes till British Museum och är än i dag en del av museets forn-egyptiska samling.
- ²³ Nicholas Reeves, *Ancient Egypt. The great discoveries. A year-by-year chronicle*, London: Thames & Hudson 2000, s. 17.
- ²⁴ sir Alan H. Gardiner, *Egyptian Grammar. Being an introduction to the study of Hieroglyphs*, London: Oxford University Press 1950. Fornegyptiska ord och fornegyptisk grammatik har levt vidare inom koptiskan (som används än i dag av den koptiska kyrkan), men skrivs då med det grekiska alfabetet. Se Antti Marjanen, *Johdatus koptin kieleen*, Suomen Egyptologisen Seuran julkaisuja, Helsinki 1999.
- ²⁵ Athanasius Kircher, *Lingua ægyptiaca restituta. Opus tripartitum. Quo linguae coptæ siue idiomatis illius primæui Ægyptiorum Pharaonici, vetustate temporum pæne collapsi, ex abstrusis Arabum monumentis, plena instauratio continetur*, Romæ 1643.
- ²⁶ Den grekiska översättningen av *Hieroglyphika* återupptäcktes 1419, och den första tryckta latinska översättningen är från 1505. Se Erik Hornung, *The Secret Lore of Egypt. Its impact on the West*, translated from the German by David Lorton, Ithaca & London: Cornell University Press 1999, s. 84, 86.
- ²⁷ Youngs papper från 1814–1818 finns i dag i British Library, Add. MSS. 27281–27285. Han publicerade också flera av sina egyptologiska arbeten, för de viktigaste av dessa se Warren R. Dawson and Eric P. Uphill, *Who was Who in Egyptology*, third revised edition by M.L. Bierbrier, The Egypt Exploration Society: London 1995, s. 455.
- ²⁸ Jean-François Champollion, *Lettre à M. Dacier, relative à l'alphabet des hiéroglyphes phonétiques, employés par les Égyptiens pour inscrire sur leurs monuments les titres, les noms et les surnoms des souverains grecs et romains*, Paris 1822. För en lista över Champollions övriga publikationer, se Dawson and Uphill 1995, s. 93.
- ²⁹ Donald Malcolm Reid, *Whose Pharaohs? Archaeology, museums, and Egyptian national identity from Napoleon to World War I*, Berkeley & Los Angeles & London: University of California Press 2002, s. 37.
- ³⁰ I Belzonis fall bör det ändå påpekas att han åtminstone i viss mån förde anteckningar och redogjorde för sitt arbete. Se Ivor Noël Hume, *Belzoni. The giant archaeologists love to hate*, Charlottesville, Virginia: University of Virginia Press 2011.
- ³¹ Reeves 2000, s. 18–25. För Soane, se Lynn Parramore, *Reading the Sphinx. Ancient Egypt in nineteenth-century literary culture*, New York: Palgrave Macmillan 2008, s. 23.
- ³² Reid 2002, s. 38.
- ³³ Peter F. Dorman, "Epigraphy and recording", *Egyptology Today*, Richard H. Wilkinson (ed.), New York: Cambridge University Press 2008, s. 80–83.

- ³⁴ Kent R. Weeks, "Archaeology and Egyptology", *Egyptology Today*, Richard H. Wilkinson (ed.), New York: Cambridge University Press 2008, s. 9.
- ³⁵ Se t.ex. *Description de l'Égypte* 1809–1824; Karl Richard Lepsius, *Denkmäler aus Aegypten und Aethiopien. Nach den Zeichnungen der von Seiner Majestät dem Könige von Preussen Friedrich Wilhelm IV nach diesen Ländern gesendeten und in den Jahren 1842–45 ausgeführten wissenschaftlichen Expedition*, 12 Bände, Berlin: Nicolaische Buchh. 1849–1859; John Gardner Wilkinson, *Manners and Customs of the Ancient Egyptians*, 3 vols, London 1839. Dessa tidiga epigrafiska verk används än i dag och är ibland till och med de enda tillgängliga källorna, då flera av monumenten har förstörts.
- ³⁶ Vidare har speciellt mumierna under århundraden fascinerat västvärlden, vilket bland annat exemplifieras av läkemedlet *mumia*, som redan på 1500-talet importerades till Europa och såldes i apotek. Läkemedlet bestod av mald mumie och ansågs hjälpa mot ett flertal olika sjukdomar. Se Jasmine Day, *The Mummy's Curse. Mummymania in the English-speaking world*, London & New York: Routledge 2006.
- ³⁷ Dawson and Uphill 1995, s. 362–363.
- ³⁸ Dawson and Uphill 1995, s. 92–93.
- ³⁹ Jean-François Champollion, *Monuments de l'Égypte et de la Nubie, d'après les dessins exécutés sur les lieux. Sous la direction de Champollion-le-Jeune, et les descriptions autographes qu'il en a rédigées. Publiés sous les Auspices de M. Guizot et de M. Thiers*, 4 vols, Paris: Firmin Didot frères 1835–1845.
- ⁴⁰ Wilkinson 1839.
- ⁴¹ Se nedan s. 241–242 eller Nationalbiblioteket (NB), G.A. Wallins arkiv, G.A. Wallins dagbok 1/1 1845, coll. 468.
- ⁴² Jason Thompson, *Edward William Lane 1801–1876. The life of the pioneering Egyptologist and Orientalist*, London: Haus Publishing 2010, s. 538–539.
- ⁴³ De tolv första volymerna innehöll 894 bildfolier, se Lepsius 1849–1859, därtill utkom fem textvolym 1897–1913 efter Lepsius död.
- ⁴⁴ Dorman 2008, s. 83.
- ⁴⁵ Om de egyptiska muslimernas förhållande till sitt faraoniska kulturarv, se nedan s. 33.
- ⁴⁶ Wallin hade under hela sin sju år långa forskningsresa ett antal olika muslimska identiteter, se Kaj Öhrnberg, "Vägen till Arabien – 'det förlofvade landet'", Georg August Wallin, *Skrifter 1. Studieåren och resan till Alexandria*, SSLS 730:1, Helsingfors 2010, s. 38–39.
- ⁴⁷ Om kommentaren till grammatiken, se nedan s. 34–37.
- ⁴⁸ Thompson 2011, s. 31–32.
- ⁴⁹ NB, G.A. Wallins arkiv, G.A. Wallins brev till J. och N. Wallin 24/2 1845, coll. 468 eller nedan s. 347.
- ⁵⁰ "Jag fann för godt att i anseende till de många Musulmänske tjenare som voro här, ej öfvervara denna Gudstjenst". Se NB, G.A. Wallins arkiv, G.A. Wallins dagbok 1/1 1845, coll. 468 eller s. 243 i detta band.
- ⁵¹ Expeditionen lämnade gästboken hos husets portvakt och den stannade i Egypten till 1970-talet då den försvann spårlöst. Senare dök den upp i Tyskland och köptes av egyptiska museet i Berlin 2002. Sofia Häggman lyckades spåra boken och en bild av sidan med Wallins signering finns även i Häggman 2011, s. 379.
- ⁵² Wallin funderar vid flera tillfällen på huruvida 'Alī har misstankar om hans islam eller inte, se t.ex. dagboken 17/9 1844 (se nedan s. 71 eller NB, G.A. Wallins arkiv, G.A. Wallins dagbok 17/9 1844, coll. 468).
- ⁵³ Häggman 2011, s. 411.
- ⁵⁴ Se nedan s. 151–152 eller NB, G.A. Wallins arkiv, G.A. Wallins dagbok 18/11 1844, coll. 468.
- ⁵⁵ Gaston Maspero, *Guide du visiteur au Musée du Caire*, quatrième édition, le Caire: L'Institut français d'archéologie orientale 1915, s. ix–x.
- ⁵⁶ Den grekiske historikern Strabon beskrev Serapeum redan på 100-talet fvt, men därefter föll platsen i glömska. Serapeum är Apisoxens begravningsplats i Sakkara i form av ett underjordiskt katakombvalv.
- ⁵⁷ Reid 2002, s. 99.

- ⁵⁸ I dag Ministry of State for Antiquities, se www.sca-egypt.org
- ⁵⁹ Katalogens första fynd är registrerat i juni 1858, och fortfarande registreras alla föremål som kommer till Egyptiska museet i Kairo för hand i *Journal d'entrée*. Museets samling har sedan 1850-talet delats in i ytterligare tre kataloger (enligt bl.a. tidsperiod och föremålsgrupp), och därmed har de flesta föremål åtminstone två, om inte tre eller fyra, olika nummer. Samlingen består i dag av över 160 000 katalogiserade föremål (de okatalogiserade föremålenas mängd är inte känd), varav en avsevärd del är nedpackade i magasin på grund av utrymmesbrist.
- ⁶⁰ Museibyggnaden är i nyklassisk stil och ritad av fransmannen Marcel-Lazare Dourgnon (1858–1911).
- ⁶¹ Den första grammatikan var Jean-François Champollion, *Grammaire égyptienne, ou principes généraux de l'écriture sacrée égyptienne appliquée à la représentation de la langue parlée*, Paris: Firmin-Didot frères 1836. Av ordböcker kom först Thomas Young, *Rudiments of a Dictionary of the Ancient Egyptian Language in the Enchorial Characters*, London: J. and A. Arch 1830 och tio år senare Jean-François Champollion, *Dictionnaire Égyptienne en écriture hiéroglyphique*, Paris 1841.
- ⁶² Emmanuel de Rougé, "Memoire sur l'inscription du tombeau d'Achmes, chef des nautoniers", *Mémoires de l'Académie des Inscriptions*, Savants étrangers 3, 1851, s. 1–196.
- ⁶³ de Rougé publicerade senare ytterligare två längre fornegyptiska skönlitterära texter, se Emmanuel de Rougé, "Notice sur un manuscrit égyptien, en écriture hiératique, écrit sous le règne de Merienphtah, fils du grand Ramsès, vers le XVe siècle avant l'ère chrétienne", *Revue archéologique* 9, 1853, s. 385–397; Emmanuel de Rougé, *Le poème de Pen-ta-our; Extrait d'un mémoire sur les campagnes de Ramsès II (Sésostris)*, Paris 1856.
- ⁶⁴ Charles Wycliff Goodwin, "Hieratic Papyri", *Cambridge Essays* 1858, s. 226–282.
- ⁶⁵ Tiotals fragment av kopior av berättelsen om Sinuhe har bevarats, men den första längre och den som Goodwin arbetade med är papyrus Berlin 3022, se Günter Burkard und Heinz T. Thissen, *Einführung in die altägyptische Literaturgeschichte I. Altes und Mittleres Reich*, Einführung und Quellentexte zur Ägyptologie, Münster & Hamburg & London: Lit Verlag 2003, s. 110–119.
- ⁶⁶ François-Joseph Chabas, *Le plus ancien livre du monde. Étude sur le papyrus Prisse*, Paris 1858; "Hymnes et invocations", *Poésie lyrique. Égypte*, Paris: Maisonneuve 1872, s. 167–185.
- ⁶⁷ Willem Pleyte, *Études Égyptologiques*, Leiden: Brill 1866; *Chapitres supplémentaires du Livre des Morts 162 à 174. Publiés d'après les monuments de Leide, du Louvre et du Musée Britannique*, Leiden: Brill 1881; *Papyrus de Turin. Facsimilés par R. Rossi de Turin et publiés par W. Pleyte*, Leiden: Brill 1869–1876.
- ⁶⁸ Dawson and Uphill 1995, s. 353–354.
- ⁶⁹ Nina Burleigh, *Mirage. Napoleon's scientists and the unveiling of Egypt*, New York: Harper 2007.
- ⁷⁰ Den unge och framgångsrike franske egyptologen Gaston Maspero (1846–1916) utnämndes till skolans förste föreståndare. Maspero kom till Kairo endast några veckor innan Mariette dog och utsågs därefter även till direktör för fornminnesbyrån och chef för Egyptiska museet. Se Dawson and Uphill 1995, s. 278.
- ⁷¹ Reid 2002, s. 175. IFAO har fortfarande egna publikationsserier samt utgrävningar på drygt tjugo platser runt om i Egypten, se www.ifao.egnet.net
- ⁷² Thompson 2010, s. 528–529.
- ⁷³ Revolutionen har fått sitt namn av 'Urābī Pascha (1839–1911), en egyptisk militär som byggde upp ett nationalistiskt program riktat mot de utländska intressena i landet.
- ⁷⁴ Ockupationen fortsatte ända fram till 1914 varefter Egypten formellt blev brittiskt protektorat.
- ⁷⁵ I London grundades redan från och med

mitten av 1700-talet lärda sällskap, bl.a. The Egyptian Society, för att stödja forskningen om det forna Egypten, men de var inte arkeologiska institut. För EES se www.ees.ac.uk

- ⁷⁶ Edwards mest kända bok är hennes beskrivning av resan till Egypten, *A Thousand Miles up the Nile*, London: Longmans, Green & Co. 1877.
- ⁷⁷ Petrie ledde till en början utgrävningar för EES, men efter meningsskiljaktigheter mellan honom och styrelsen grundade han en egen organisation för att kunna arbeta enligt eget omdöme och tycke. Han grundade The Egyptian Research Account 1894 som omdöptes till The British School of Archaeology in Egypt när verksamheten växte. Senare försonades Petrie med EES igen, främst på grund av hans nära vänskap med Edwards. Dawson and Uphill 1995, s. 330.
- ⁷⁸ Som tidigare nämndes saknade de arkeologiska utgrävningarna ännu vid slutet av 1800-talet en vetenskaplig metod. Petrie dokumenterade alla skeden av utgrävningarna, ritade kartor och bokförde fynden, och framför allt skrev och publicerade han utgrävningsrapporter. Han var också den förste att fästa uppmärksamheten på vardagsföremål, och han utvecklade ett system för att med hjälp av keramiken kunna datera fornegyptiska platser och föremål. För hela Petries karriär, se t.ex. sir W.M. Flinders Petrie,

Seventy Years in Archaeology, London: Low and Marston 1931.

- ⁷⁹ Från 1881 till 1936 försåg IFAO den egyptiska Antiquities Service med så gott som alla dess direktörer. Endast Jacques de Morgan (1857–1924), som var direktör 1892–1897, kom inte via IFAO till fornminnesbyrån. Det franska inflytandet inom egyptisk arkeologi var därmed mycket starkt.
- ⁸⁰ För Egyptens del betydde det att Ludwig Borchardt (1863–1938) och Friedrich Bissing (1873–1956) startade utgrävningar i Egypten samma år som sällskapet grundades. År 1907 utnämndes Borchardt till direktör för det nygrundade Kaiserliche Deutsche Institut für Ägyptische Altertumskunde (i dag Deutsches Archäologisches Institut Abteilung Kairo). Reid 2002, s. 197.
- ⁸¹ Syndram, Dirk 1989, s. 39–57.
- ⁸² Om termen egyptosofi se Erik Hornung, "Hermetische Weisheit: Umriss einer Ägyptosophie", *Ägypten-Bilde*, Elisabeth Staehelin und Bertrand Jaeger (Hrsg.), Orbis Biblicus et Orientalis 150, Freiburg: Universitätsverlag Freiburg & Göttingen: Vandenhoeck und Ruprecht 1997, s. 333–342; Hornung 1999, s. 1.
- ⁸³ Se bl.a. Bob Brier, "Egyptomania! What accounts for our intoxication with things Egyptian?", *Archaeology* 57:1, 2004, s. 16–22.

Muslimerna och den faraoniska perioden

KAJ ÖHRNBERG

NÄR MAN LÄSER WALLINS DAGBÖCKER OCH BREV frapperas man av det föga intresse eller rent av den fientlighet egyptierna visar för sitt lands faraoniska historia. Vi kan lyfta fram två bidragande faktorer till denna negativa inställning: uppfattningen att islam innebär en ny början och Koranens entydigt negativa bild av Egyptens härskare.

Ett uttryck som tillskrivs profeten Muḥammad lyder: *inna l-islāma yahdimu mā qablahu*, ”islam tar avstånd från det som föregått det”. Detta avståndstagande kan iakttas överallt dit araberna kom, Egypten, Mesopotamien, Syro-Palestina och Persien. Alla är områden med tusenåriga traditioner av högkultur, men för de flesta muslimer börjar den betydelsefulla historien först med islams ankomst. För egyptiernas del var en viktig bidragande orsak Koranens bild av Farao (ar. *Fir’aun*, ett egennamn). Farao gjorde livet surt inte endast för Mose och judarna utan även för det egna folket: ”... ty Farao vilseledde sitt folk och vägledde det ej” (Koranen 20:81). Mot denna ovan tecknade bakgrund har vi kanske lättare att förstå varför en from muslim inte entusiasmerades inför faraoniska gudabilder och monument och varför Wallins intresse för till exempel pyramiderna väckte förundran och miss-tankar om hur ren hans islamiska tro var.

Rifā’a Bey al-Ṭaḥṭāwī (1801–1873), som vi mötte i Wallins *Skrifter* 2 (s. 409), inledde en mera saklig beskrivning av Egyptens förislamiska historia 1868 med sin bok *Anwār taufīq al-jalīl fī akhbār Miṣr wa-tauḥīq banī Ismā’īl*. Boken behandlar Egyptens historia under faraonerna, ptolemaierna, romarna och bysantinarna och slutar vid den arabiska erövringen av Egypten på 640-talet – händelsen alla dittills skrivna arabiska historieverk hade inlett sin skildring med. al-Ṭaḥṭāwīs budskap var att det fanns en egyptisk nation med en kontinuerlig historia på ett enhetligt geografiskt område. Detta budskap har än i dag inte nått alla egyptiska muslimer.

هذه كتاب اسني المطالب الهداية الطالب

في اللغة العربية على الرسالة الشبراوية

لشيخ علي ندي البراسني

شفقة الله به اهل

التخميل واثابنا

واباه الثوب

الجزيل

حمد لمن حرك الاكباد لمعرفة العربية واكمل الادهان در معاني الدقائق الخفية وصلاة محبوبة بلام
على خير نبي بطق بافتح كلام فأعرب بين عبارته عن المضارع والماضي وانتخب لتقوم الشريعة فارتفعت بيب
نصره الماضي فكان مصدر القوة والعزم وفعل امره بينا على الجزم وخبره لا ياتيه الباطل من بين يديه
ولا من خلفه وحاله اعجزه الملاعة عن ادراك رصعته واثارته تبيحها انهم من الاسور ومعرفته
لما نكر واظهار لما اشكك في ضراب الصدور وعليه عجب وآل ومن تابهم وآل وبعد فلما اننا اخت
بما حقي مطالب الهمج ركبت سفينة الفكر في بحر المدد والبرق فريست يد يراني طاب بيم سحبا وفاج شيم بتيغها
وعبقت حمار تزيحها ونفخت نواجذ نارها فاحلت الظفر لها لبهجة زنته معانها فاذا هي شرح تشريح بلاغة صدر
المنازل وتجد فضاحة الطامح في اختراع مثله والمؤمل فتمت اذ فتمت واعلمت تسان يداعي وقلست
لله در من ايدعه حيث حاز رقبة او دعه تاسه لفظ الف واجاد واقاد وود في المارد وبلغ اسني المطالب
حيث اهتدي لتأليفه كلاما وبالمجلة والتفصيل هو شرح جميل جليل وحيث انتهت ايرحنا واعانني على ما رقت
التمنا صليت على محمد و آلهم وسلمت الله عز وجل قاله الله عز وجل محمد سراجي ابن ابراهيم عواصمه لها ثوبا
وسنة الدارين عيونهما امين اللهم امين بحياه نبيك الامين

‘Alī Nidā al-Barrānī

KAJ ÖHRNBERG

TROTS WALLINS LIVSLÅNGA ROMANS med arabiskan, araberna och Arabien hade han ytterst få – i själva verket bara två – verkliga vänner bland araber: den ena var den egyptiska professorn i S:t Petersburg, Muḥammad ‘Ayyād al-Ṭanṭāwī som var Wallins lärare och informant från 1840 till Wallins död 1852 och den andra var shejk ‘Alī Nidā al-Barrānī.

Wallin kom till Egypten för att förkovra sina kunskaper i arabiska med tanke på de kommande resorna till Arabiska halvön. Det första han hade i åtanke efter ankomsten till Kairo var att skaffa sig en lärare i arabiska. Efter några misslyckade försök mötte han den 27 april 1844 shejk ‘Alī Nidā al-Barrānī, en av Kairos otaliga ‘*ulamā*’ (religiösa lärda), som rekommenderats av Wallins tjänare Sayyid ‘Alī. Undervisningen började dock först den 18 maj. Innan en månad hade gått kunde Wallin utropa: ”Jag har ändteligen i Shekh Ali funnit en man, som jag trifves riktigt tillsammans med.”¹ Efter att ha flyttat in hos shejk ‘Alī Nidā beskriver Wallin hur han levde med honom såsom en bror och medlem av hans familj.

Vi får ofta läsa hur Wallins europeiska filologiska utbildning och ‘Alī Nidās traditionella arabiska uppfattningar kolliderade med varandra och häftigt disputerades under lektionerna utan att vänskapen tog skada:

Jag är nu en temmeligen väl inriden Arabisk grammaticus och ger mig ofta i dispyt med min Shekh i grammatikaliska frågor; ofta händer det att jag får rätt, eller när mina åsigter strida emot de vanliga, ger Shekhen mig blott svaret att man icke får taga ord och tankar ur sig sjelf eller sätta sig upp emot någon af de gamla auktoriteterna.²

Utgående från vissa av Wallins dagboksanteckningar kan vi anta att han och ‘Alī Nidā var ungefär jämnåriga. Wallin nedtecknade i några fall vad ‘Alī Nidā berättade om sina studier vid al-Azhar, men mer än så vet vi inte om ‘Alī Nidā innan de två möttes. Wallin följde med ‘Alī Nidā då denne reste till sin hemby al-Barrānīya sommaren 1844, och när Wallin vintern 1844–1845 företog sin resa till Övre Egypten med Hubert Sattler och Christian Schledehaus följde ‘Alī Nidā med. Under resan upp för Nilen skrev shejken – uppmuntrad av Wallin – en kommentar *Asnā al-maṭālib li-hidāyat al-ṭālib* till en grammatik författad av ‘Abdallāh ibn Muḥammad al-Shubrāwī (d. 1758). Vi känner till tre olika manuskript av denna kommentar, ett finns i Helsingfors, ett i Berlin och ett i Kairo. Inget av dessa är ‘Alī Nidās originalmanuskript, och vi vet inte var originalet finns, men manuskripten i Helsingfors och Berlin innehåller egenhändiga rättelser av ‘Alī Nidā. Helsingfors- och Berlinmanuskripten är båda kopierade 1845, det vill säga genast efter resan till Övre Egypten, medan det i Kairo är från 1890/91. Kommentaren publicerades av professor Jaakko Hämeen-Anttila 1989.³

Wallin uppskattade ‘Alī Nidā som en religiös lärd och ansåg honom behärska såväl jurisprudence (*fiqh*) som grammatik (*nahw*) långt utöver vad de flesta av hans kolleger presterade. Jaakko Hämeen-Anttilas omdöme om ‘Alī Nidā som lärd förtjänar att återges här:

‘Alī Nidā was a very typical minor scholar of his time, more interested in repeating and rearranging what was already known and codified in the authoritative books, commentaries and supracommentaries of his predecessors than in producing anything new. In this he was following the main stream of nineteenth century Azharian scholarship.⁴

Efter att ha tagit farväl av Egypten skrev Wallin åtminstone ett brev till ‘Alī Nidā daterat i London den 14 november 1849. Konceptet till brevet finns bevarat och har utgetts av Knut Tallqvist och översatts till finska av Harri Holma.⁵ ‘Alī Nidā skickade ett brev till Wallin daterat den 6 juli 1850 enligt vår tideräkning; det har Jaakko Hämeen-Anttila utgett med engelsk översättning. ‘Alī Nidās brev behandlar främst böcker som Wallin önskade få inköpta i Kairo och av innehållet förstås att ‘Alī Nidā hade skrivit redan tidigare till Wallin men detta brev har inte bevarats eller har inte nått sin adressat.

Av Wallins umgänge med ‘Alī Nidā får man uppfattningen att Wallin var ‘Alī Nidās första elev som inte hade arabiska som modersmål. Men redan under färden till Övre Egypten tar också Christian Schledehaus privatlektioner av shejken. Och den 4 april 1845 skriver Wallin hur ‘Alī Nidā

berättade mig att en Engelsman Nori [Nūrī] kallat honom för att läsa med honom elkafrawi att han gått till honom ungefär en veckas tid men att han ej förstod honom särdeles och att han hade föga eller intet begrepp om arabiska grammatikan att han derföre ledsnat och ej mera var sinnad att gå till honom.⁶

I brevet till Wallin av den 6 juli 1850 nämner ‘Alī Nidā åter igen Khwāja Nūrī, som skickar sina hälsningar till Wallin, så undervisningen torde ha fortsatt. Följande år bor den ryska turkologen Nikolaj Ivanovitj Ilminskij (1822–1892) hos ‘Alī Nidā och vi kan förmoda att lektioner i arabiska föregick.⁷ Sista gången vi hör av ‘Alī Nidā är vintern 1860–1861 då han hjälper den engelske teologen William John Beamont (1828–1868) att färdigställa dennes *A Concise Grammar of the Arabic Language*.⁸

Notes

- ¹ NB, G.A. Wallins dagbok 15/6 1844 eller Wallin 2011, s. 197.
- ² NB, G.A. Wallins brev till G. Geitlin 14/3 1845, coll. 468 eller nedan s. 358.
- ³ Jaakko Hämeen-Anttila (ed.), *'Alī Nidā al-Barrānī's Asnā l-matālib li-hidāyat aṭ-ṭālib. A nineteenth century grammatical commentary on Shaykh ash-Shubrāwī's (d. 1758) Risāla*, Studia Orientalia 66, Helsinki: The Finnish Oriental Society 1989.
- ⁴ Hämeen-Anttila 1989, s. 31.
- ⁵ Harri Holma, "Eräs G.A. Wallinin arabiankielinen matkakirje", *Aika* 1912, s. 153–158; Knut Tallqvist, "Ein arabischer Reisebericht von G.A. Wallin", *Zeitschrift für Assyriologie und verwandte Gebiete* XXVII, 1912, s. 103–111.
- ⁶ NB, G.A. Wallins arkiv, G.A. Wallins dagbok 4/4 1845, coll. 468 eller nedan s. 326.
- ⁷ I.Ju. Kratkovskij, *Otjerki po istorii russkoj arabistiki*, Moskva & Leningrad: Akademija Nauk 1950, s. 179.
- ⁸ William John Beamont and El Barrany, Ali Nady [sic], *A Concise Grammar of the Arabic Language*, Cambridge: Deighton, Bell, and Co. & London: Bell and Daldy 1861.

Hubert Sattler

(1817–1904)

SOFIA HÄGGMAN

HUBERT SATTLER, en av Wallins reskamrater till Övre Egypten, föddes i Wien. Han var son till den österrikiske konstnären Johann Michael Sattler, i dag mest känd för sitt stora Salzburgpanorama. Fadern Sattler var en så kallad rese målare, som reste runt till avlägsna platser där han målade panoraman över landskap och städer. För denna typ av målningar, som förmedlade intryck från hela världen, myntades termen kosmorama. Resemålarna reste sedan runt med sina målningar och ställde ut dem i särskilda paviljonger, där besökarna kunde betrakta dem genom små tithåll, vilket ytterligare förstärkte intrycket av att kika in i en annan värld.

Hubert Sattler inspirerades redan som ung av denna konstform och växte upp till att bli en synnerligen produktiv kosmoramamålare. Han försökte sig egentligen aldrig på någon annan genre, men han målade hundratals kosmoramer under sitt liv. Hans yrkesval gjorde att han ständigt befann sig på resande fot, antingen för att samla motiv eller för att ställa ut sina målningar på olika platser. Bland hans kosmoramer, som i dag ingår i museet i Salzburgs samlingar, finns motiv från Kairo, Övre Egypten, Sinai, Palestina, Havanna, Gibraltar, New York, Västindien, Nordkap och många andra, för betraktarna hemma i Österrike, exotiska platser. Hans kosmorama över Mekka är dock inte målat på ort och ställe – till Arabien reste Sattler aldrig – utan en kopia av någon annans målning från den heliga staden.

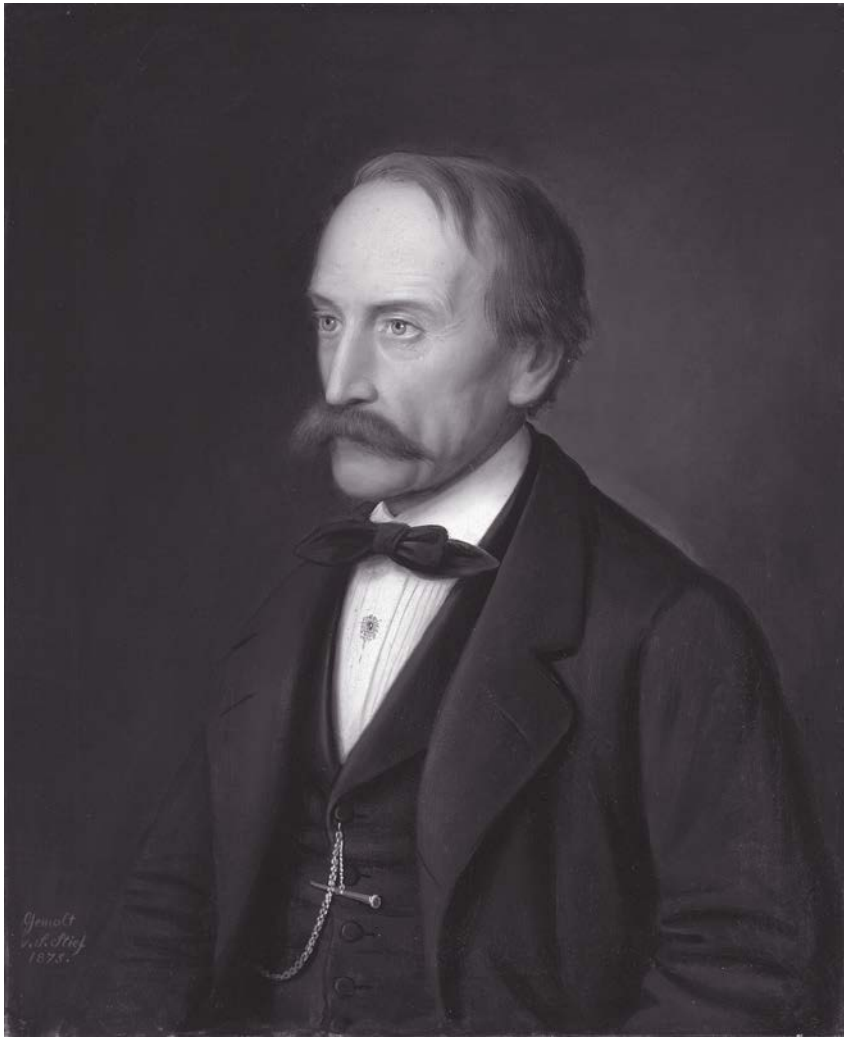
Bland Sattlers sketcher från Egyptenresan finns även kopior av andra konstnärers verk. Sattler kopierade dels för att kunna återanvända detaljer i sina egna målningar, dels för sitt eget nöjes skull. Flera av Sattlers skisser, framför allt de som föreställer människor i olika dräkter och situationer, är

kopior av illustrationer i Edward Lanes bok *Manners and Customs of the Modern Egyptians*. Andra motiv har han lånat av David Roberts och den preussiska arkeologiska expeditionens målare. Ibland har han gjort smärre ändringar eller lagt till egna detaljer. Sattler strävade efter att avbilda varje motiv så korrekt och exakt som möjligt och han lade stor vikt vid arkitektoniska detaljer. Bland hans efterlämnade papper finns talrika exempel på bland annat pelarkapital.

Wallin beskrev Sattler som en älskvärd man men måttligt begåvad konstnär. Det ord han oftast använde om Sattler var flitig. Sattler var ofta den första att, med fällstol och målarutrustning under armen, ta sig upp till templen och den sista att återvända till båten när det var dags att segla vidare. Ibland hann han inte ens få sina skisser och färgprover helt klara innan han var tvungen att packa ihop och skynda sig ombord. Wallin och Sattler trivdes i varandras sällskap. Ofta gick de två tillsammans upp till gravarna och templen, där Wallin satt bredvid Sattler medan denne tecknade. Det som Sattler såg och fäste sig vid, det såg också Wallin. Deras intryck kompletterar varandra och finns bevarade i de ögonblicksbilder som Wallins dagboksanteckningar och Sattlers skisser utgör.

DEN ÖSTERRIKISKE KONSTNÄREN HUBERT SATTLER VAR EN AV WALLINS RESKAMRATER UNDER RESAN TILL ÖVRE EGYPTEN. MÅLNINGEN ÄR AV SEBASTIAN STIEF FRÅN 1875 OCH SATTLER VAR SÅLEDES NÄSTAN 60 ÅR NÄR DEN MÅLADES.

Christian Schledehaus

(1810–1858)

KAJ ÖHRNBERG

WALLIN RESTE TILL ÖVRE EGYPTEN tillsammans med två andra européer, den ena var konstnären Hubert Sattler och den andra läkaren Christian Friedrich August Schledehaus. Den som läser Wallins dagböcker och brev kunde kanske vänta sig utförliga beskrivningar av reskamraternas personligheter, eftersom sällskapet långa tider var instängda tillsammans i en liten kajuta i en *dhahabīya*. Men dylika beskrivningar saknas nästan totalt, och Wallin nämner inte sina kamraters förnamn en enda gång. Varken Wallin eller Sattler är ens på det klara med den rätta formen på doktors efternamn. Sattler kallar honom Schladehaus och Wallin både Schledehaus och Schlederhaus. Den fjärde resenären, Wallins lärare i arabiska ‘Alī Nidā al-Barrānī, både presenteras och karakteriseras däremot utförligt redan i Wallins dagboksanteckningar från Kairo.

Christian Friedrich August Schledehaus föddes den 21 april 1810 i Achelriede nära Osnabrück, där han också gick i skola och studerade medicin. I början av 1830-talet insjuknade han i tuberkulos och efter att ha slutfört studierna reste han till ett mildare klimat – först till Italien och därefter till Alexandria. Schledehaus ankomst till Egypten sammanföll med Muḥammad ‘Alīs ansträngningar att bygga upp Egyptens sjukvård enligt europeiskt mönster och Schledehaus anses snabbt ha blivit Muḥammad ‘Alīs livmedikus.

Av Wallins dagböcker får läsaren en bild av Schledehaus som en person som gjorde resan till det faraoniska Egypten för att det hörde till saken, inte av ett eget brinnande intresse. Desto mera överraskande är det att han samlade in en av världens mest betydelsefulla samlingar av provinsiella romerska, främst egyptiska, mynt med grekisk text, och främst sådana som

präglats i Alexandria. Schledehaus, som avled i Alexandria i tuberkulos den 19 april 1858, utökade denna samling under sina sju sista levnadsår och testamenterade den till sin hemstad Osnabrück 1855. Samlingen bestod ursprungligen av närmare 5 000 mynt, men har något reducerats genom byte med andra muséer och genom förluster under andra världskriget.¹

Noter

- ¹ Thorsten Heese, "... ein eigenes Local für Kunst und Alterthum." Die Institutionalisierung des Sammelns am Beispiel der Osnabrücker Museumsgeschichte, Dissertation, Martin-Luther-Universität Halle-Wittenberg 2002, s. 352–383; om museet i Osnabrück, se www.osnabrueck.de/10812.asp

Om utgåvan

I BAND 3 av *Skrifter* utges Georg August Wallins samtliga kända dagböcker och brev från perioden 4 september 1844 till 10 april 1845. Därtill är två brev skrivna av Gabriel Geitlin och ett av ‘Alī Nidā al-Barrānī till Wallin inkluderat i bandet. Allt som allt utges här 62 lägg dagboksanteckningar, fem brev skrivna av Wallin (31/10 1844, 24/2, 24/2, 14/3 och 10/4 1845) och tre brev till Wallin (12/12 1844, mitten av mars och 5/4 1845). Manuskriptbeskrivningarna gäller endast dokument skrivna av Wallins hand.

Georg August Wallin kom fram till Alexandria den 13 december 1843. Han hade ca ett halvt år tidigare rest från Helsingfors via Hamburg, Paris, Marseille och Konstantinopel till Egypten. Resan var en forskningsresa och huvudavsikten var att undersöka de arabiska dialekterna i Egypten och på Arabiska halvön och bekanta sig med wahhabiternas läror. Dagen innan Wallin reste från Alexandria till Kairo antog han den påhittade identiteten som muslimen ‘Abd al-Wālī från Centralasien. Under återstoden av sin ca sex år långa forskningsresa levde han som arab och muslim. Dagboksanteckningarna i band 3 innehåller beskrivningar från hösten 1844 och våren 1845 då han bodde i Kairo, och från vintern 1844–1845 då han gjorde en längre resa till Övre Egypten. Breven inkluderade i band 3 innehåller liknande anteckningar som dagböckerna och de av Wallins hand är alla skrivna i Kairo.

Wallin skrev under resan dagbok och baserade sina brev på dessa dagboksanteckningar. I utgåvan är materialet ordnat gruppvis med dagböckerna först och därefter breven. Dagböckerna är placerade först eftersom breven i hög grad baserar sig på dem. Inom avsnitten är ordningen kronologisk. Materialet är sammanhängande utan längre avbrott. Inga teckningar förekommer. Wallin skrev på flera olika språk och använde sig av fyra olika alfabet: det latinska, det arabiska, det kyrilliska och det grekiska (i del 3 dock endast det latinska och det arabiska). I hela utgåvan är främmande ord och uttryck

skrivna med latinskt, grekiskt eller kyrilliskt alfabet översatta och kommenterade i den löpande kommentaren och i ordförklaringarna. Främmande ord och uttryck skrivna med arabiskt alfabet är translittererade till latinska alfabetet i den löpande texten. Originalen skrivna med arabiska bokstäver samt en språkligt korrigerad version och en översättning återfinns i marginalen. Brevet på arabiska är återgivet enligt originalet med en översättning till svenska.

Anvisningar för läsaren

UTGÅVANS MATERIAL är återgivet diplomatariskt enligt originalhandskrifterna. En del normaliseringar har gjorts för att underlätta förståelsen av materialet. Dessa normaliseringar gäller främst användningen av versaler, skiljetecken och diakritiska tecken (undantaget Wallins arabiska translittereringar i vilka diakritiska tecken inte har införts). Normaliseringar och konsekvensrättelser har företagits i följande fall:

- ☞ Kompletteringar har tillfogats inom [] i de fall läsningen av texten annars försvåras.
- ☞ Enstaka bortfall av bokstäver har tillfogats inom [] i de fall läsningen av ordet annars försvåras.
- ☞ Enstaka ord som inte har kunnat tolkas är markerade med [oläsligt].
- ☞ Sidbyte i originaltexterna har markerats med ۞.
- ☞ ~~~ används av Wallin i originalen och har betydelsen av ett tankestreck.
- ☞ Gemen bokstav återges med versal i början av mening.
- ☞ Understrykningar återges med kursiv.
- ☞ Utelämnade punkter har införts.
- ☞ Överstrykningar, tillägg, ändringar o.s.v. av Wallins hand i originaltexten återfinns i avsnittet ”Ändringar i handskrifterna”.

Allmänna principer för translitterering i utgåvans redaktionella texter:

- ☞ Arabiska ortnamn med egyptologisk anknytning och med etablerad svensk form återges i dess svenska form. Övriga ortnamn translittereras från arabiskan.
- ☞ Arabiska translittererat enligt *Encyclopaedia of Islam Three* (EI3).

Arabiska personnamn

Det arabisk-islamiska manliga namnskicket placerade sin bärare ganska exakt i samhället.

Namnet består i princip av fem olika namnkategorier:

ism, personligt namn som fås vid födseln (t.ex. Muḥammad)

nasab, faderns namn (t.ex. ibn Ya‘qūb, Jakobs son)

nisba, ett eller flera beskrivande namn som berättar varifrån han är hemma, var han studerat, vad hans yrke är, vilken islamisk lagskola han bekänner (t.ex. al-Shāfi‘ī, person som tillhör den shāfi‘ītiska lagskolan) *laqab*, eventuellt hedersnamn, inte alla förunnat, eller möjligen öknamn (t.ex. Majd al-dīn, religionens ära; al-Ḥāfiẓ, en som kan Koranen utan-till; al-Jāhiz, glosögd)

kunya, sonens namn sätts till faderns namn efter att sonen har fötts (Abū al-Ṭāhir, Ṭāhirs far).

Därmed får vi: Abū al-Ṭāhir Muḥammad ibn Ya‘qūb Majd al-dīn al-Shāfi‘ī al-Azharī al-Dasūqī al-Miṣrī. Denna Muḥammad, som är son till Ya‘qūb och far till al-Ṭāhir, bekänner sig till den shāfi‘ītiska lagskolan, han har studerat vid al-Azhar och är hemma i staden Dasūq i Egypten. Hans *laqab* ”religionens ära” visar att han sysslar med och uppskattas inom den religiösa lärdomen. Han kallas möjligen Abū al-Ṭāhir, men också Muḥammad är möjligt, eller Ibn Ya‘qūb eller Majd al-dīn eller något av nisborna.

Många av Wallins vänner i Egypten bär det personliga namnet (*ism*) ‘Abd + någonting (t.ex. ‘Abdallāh, guds tjänare). Inom islam anser man att gud har 99 ”sköna namn” (*asmā’ al-ḥusnā*), det vill säga attribut till gud i Koranen. Dessa attribut sätts till ordet tjänare för att bilda personliga namn, t.ex. ‘Abd al-Khāliq, skaparens tjänare.

Det arabisk-islamiska namnskicket kvarlevde praktiskt taget oförändrat ända till 1900-talet då det började förenklas. Om allt detta kan man läsa utförligare i Schimmel 1993.

Translitterering av arabiskan hos Wallin och i utgåvan

Arabiskan skrivs med en annan skrift vilket gör att återgivandet av den med vårt latinska alfabet utgör ett problem. Då den lärda världen inte har lyckats ena sig om en enhetlig translitterering måste man välja något alternativ och i dagens värld med engelskan som *lingua franca* är det naturligt att ta det engelska som utgångspunkt. Det överraskande är att Wallin efter några strävanden med att bl.a. följa Edward William Lanes olyckliga och kritiserade transkription från 1830-talet mycket snabbt skapade sig ett eget system som står nära dagens engelska. Det är kanske skäl att påpeka att skillnaden mellan translitterering och transkribering är den, att i den förra är det inte nödvändigt att känna till uttalet av orden då man överför bokstav för bokstav från ett skriftsystem till ett annat, medan man i transkription åtminstone syftar till att göra det möjligt för läsaren att uttala det skrivna. Wallins system är någonting mellan dessa två.

I den första spalten har vi det arabiska alfabetet, sedan namnet på bokstaven, därefter följer de olika formerna Wallin använder, och till slut det system som utgåvan använder.

ء/ا	alif/hamza	a/ā/ʾ	a/ā/ʾ
ب	bāʾ	b	b
ت	tāʾ	t	t
ث	thāʾ	th	th
ج	jīm/hårt g (i Egypten)	j	j/g
ح	ḥāʾ	h/hh/ch/ḥ	ḥ
خ	khāʾ	kh	kh
د	dāl	d	d
ذ	dhāl	dh	dh
ر	rāʾ	r	r
ز	zāy	z	z
س	sīn	s	s
ش	shīn	sj/sch/sh	sh
ص	ṣād	ṣ	ṣ
ض	ḍād	ʿd/ḍh/z/ḍ	ḍ
ط	ṭāʾ	ṭ	ṭ

ANVISNINGAR FÖR LÄSAREN

ظ	ẓā'	ṣ/ḍ/ḏs	ẓ
ع	ʿain	ʿ/	ʿ
غ	ghain	gh	gh
ف	fā'	f	f
ق	qāf	ʾ/k/q	q
ك	kāf	k	k
ل	lām	l	l
م	mīm	m	m
ن	nūn	n	n
ه	hā'	h	h
و	wāw	v/w	w
ي	yā'	j	y

Den klassiska arabiskan har endast tre vokaler: a, i och u men i de olika dialekterna kommer även ett antal andra till användning. Diftongen ”ai/ay” återger Wallin bland annat med ē och diftongen ”au/aw” med o.

GEORG AUGUST WALLIN

Dagbok

4 SEPTEMBER 1844 – 8 APRIL 1845

☞ *September 4.* Satt hemma hela dagen och knåpade ehuru jag ej uträttade just någonting. Jag hade mycket att pyssla med mina bölder och pulvret, som jag tagit in låg och quäljde mig. Efter middagen tog jag mig en lång och dugtig lur, som räckte ända till 'aşr, då jag vaknade murrig och tråkig som alltid här efter middagssömn. Gick först efter Maghrib ut med min Shekh,¹ satte oss i Azbukijeh² hos Hanafi. På hemvägen stannade jag åter i caffet i vårt grannskap och hörde på Sha'ir som nu tyckes sitta här alla aftnar ehuru han ej lyckats samla något stort auditorium.

☞ *September 5.* Gick vid middagen ut och gjorde en spatser-tur till en trädgård utanför bab elhadid,³ der en Grek håller ett litet vinhus. Som han intet annat har än vin och arak måste jag beställa mig ett glas vin. Då jag skulle betala och inga löspengar hade kommo vi oss i ordvexling och öste öknamn på hvarandra. Jag gick derifrån och satte mig i mitt Grekcaffe i Azbukijeh och blef der närmare 'aşr. Sedan vandrade jag i Muski⁴ och gjorde åtskilliga små uppköp. Efter Maghrib gick jag ut i afsigt att bege mig utanför staden, der Shekh Afifis fest firades och hvaraf det nu var den stora aftonen.⁵ Men som jag fruktade den långa färden till fots och ingen åsna nu mera anträffades på gatorna slog jag om och spatserade blott omkring i staden. Min Shekh är högst ynkelig och jämrar och stänkar förfärligt i en liten Rheumatisk feber som han ådragit sig. Han berättade sig äfven förledet år blifvit ansatt af samma feber och sedan han legat i den 14 dagar sett i en dröm Sejide Zeineb⁶ komma till sig och sätta sig framför hans säng samt sagt till honom: gå till Shekh Sha'rawi och läs honom suran I.S.⁷ och all krämpa skall försvinna. Han hade följande morgonen släpat sig upp klädt sig och begifvit [sig] till Sha'rawis moske läst i helgonets kùbba den nämnda suran och blifvit fulleligen återställd från sin sjukdom.

☞ *September 6.* Gick efter middagen ut och satte mig i Azbukijeh i Grek caffet der jag blef ända till närmare ‘aşr, då jag gick till Prunner⁸ och fick till låns Lanes Extractions from Kuran.⁹ Jag blef sittande en liten stund hos honom jämnte en Italianare. Gick sedan hem och åt och kort derefter mellan Maghrib och Esha ensam ut. Jag gjorde en tur ner åt Muski, der någon Shekhs molid firades, men utan särdeles ståt. Jag vandrade här några slag om kring och gick till caffet Shems ed doleh för att höra Shekh Isma‘in; men han var ej der nu lika litet som de förra aftnarna jag der sökt honom.¹⁰ Jag gick så tillbaka och vandrade ännu omkring för att få tag på någon muḥaddith eller sha‘ir, men fann ingen och kom så hem. ❧

☞ *September 7.* Vagnade mera sent på morgonen; men begaf mig dock till Jusuf för att höra om vi skulle göra färden till våra arabiske djurfångare.¹¹ Jag träffade honom ej mera hemma, han hade gett sig af till gamla Kairo.¹² Träffade som alltid hans tjocka feta vederstyggliga mor, som alltid med sin dunsighet och sin neglige verkar obehagligt på mig. Begaf mig derefter på min åsna till Khan Khalili¹³ till Efendins bokhandel i afsigt att köpa Hafiz.¹⁴ Han hade skamlösheten begära 200 piast. i stället för dess första boklådepris af 33. Jag kunde ej hålla mig att skälla litet på honom och gick genast bort. Gick sedan hem och började på med Lanes arbete och läste litet med Shekh Ali. Gick vid middagen åter ut och sökte Jusuf men fann honom ännu ej tillbakakommen. Gick i mitt Grek caffè. Här satte sig bredvid mig en Turk, med hvilken jag blef länge sittande att prata. Han hade varit här i 16 år och gift med trenne Arabiskor och talte dock arabiskan högst slätt och medelmåttigt. Träffade på hemvägen Jusuf, som ännu ej fått något af våra utsända Araber. Gick med honom till en Tysk, som jämnte en Tyska togo mig på min tyska för en tysk och alldeles högeligen förundrade sig då jag föregaf mig vara Arab, men någon tid lefvat i Hamburg. Gick derefter till Wrede och tog af honom en bok Moḥammad und sein Leben.¹⁵ Gick sedan hem och blef hemma. Vi hade nu här besök af Shekh Alis svåger från Baranijeh Shekhen och Imamen Moḥammad. Till min stora förundran och förargelse perquæstionerade honom Shekh Ali om de andre Baranijeh boarne, som gästade här hvad de sagt och yttrat om deras välplägnad här och hvad de sagt t.ex. om maten etc. Men det hör till den föruslade Egyptiske Arabens småsinta och quinnoktiga karakter. Efter quällsvarden gjorde ännu ensam en tur till Azbukijeh men satte mig dock ingenstädes blott vandrade fram och tillbaka.

rédigé d'après les travaux récents de Mr BAUR et complété par le Lⁱ Colonel SZULTZ ancien officier du Génie 1846.

KARTA ÖVER KAIRO FRÅN 1846. KARTAN FINNS I WALLINS ARKIV I NATIONALBIBLIOTEKET OCH ÄR DÄRMED
ANTAGLIGEN HÄMTAD FRÅN EGYPTEN AV HONOM SJÄLV.

☞ *September 8.* Erfor af vår Baranijeh shekh att han egentligen kommit hit för att göra sin reverence hos Sejidna Hossein¹⁶ och Sejide Zejneb samt att han för dessa helgons räkning hämtat en get att slagtas och hvete att bakas till bröd och utdelas åt fattige. Derjämte hade han hämtat någon provision åt sin [son] som studerar i Azhar.¹⁷ Här var nu hela dagen bestyr med att slagta geten och baka brödet. Jag fick dock sitta i god fred i mina rum och arbetade litet. Före middagen en stund somnade och sof en lång och tung ehuru ej alls vederquickande sömn ända till närmare ‘aṣr då Shekh ﷺ Ali kom och väckte mig. Jag steg upp högst murrig från min gemena sömn och blef hela afton deraf på dåligt lynne och med tungt hufvud. Shekh Moḥammad hade emellertid genom Shekh Ali anskaffat 6 foḳaha som nu suto nere på gården och höllo på med en khatme. De hade delat läsningen så att under det t.ex. en läste och sjöng den andra suran¹⁸ mumlade de andre hvar sin af de följande surerna och [när] det första 6 delade pensum var slut togo de åter ett dylikt pensum som de delade på 6 och läste alle på en gång. Så dröjde det ej längre än en stund efter ‘aṣr då de hade mumlat och sjungit igenom hela Ḳoran. Dock voro de alle 6 i allmänhet gode foḳaha och hade vacker röst och vackert föredrag. Nu sedan de slutat framhämtades ett förfärligt stort fat med fatteh, som de slukade med stort begär och god appetit. Äfven voro åtskillige personer af grannarne inbjudne från Ghamri mosken.¹⁹ På aftonen skickades äfven dylika fatteh fat till Hassanein och Zejneb.²⁰ Sedan vi en stund derefter hade gjort vårt mål gick jag ut och spatserade ner till Azbukijeh, der det i dag såsom söndag var mycket promenaderande folk. Man hade nu äfven insläppt vattnet på de öppna fälten, så man hade här liksom en insjö. Men vattnet hade ruttnat redan i ena kanten och spridde stank. Jag spatserade ett hvarf igenom allén tills jag slutligen satte mig hos Ḥanafī och väntade Shekh Ali, som äfven snart kom. Vi blefvo nu här sittande och prata. Han talade åtskilligt om Arabernes tjufsinne huru t.ex. en hans nu mera skiljda hustru vid hvarje tillfälle snattat ur hans börs; huru hon sålt af det hvete, som shekhen hämtat från sin hem by. Hon var dock dotter och det enda barn af en man som varit den rikaste i Baranijeh och som hon ärft. Men shekhen sade att hon gräfvit ner pengarne i jorden. Vidare talte han om ‘Aṭṭaren Shekh Moḥammad huru han plägade i Ghamri mosken, der äfven finnas unge fattige studerande män, vänta tills de somna in och sedan bryta upp deras små förvaringsskåp och snatta deras bröd eller tilläfventyrs

en shawl eller annat dylikt. Vi suto här till efter Esha, då vi hörde Bashans musikkorps dunska till i de mig från vår Ryska musik så väl kända ljud, på andra sidan af birket. Jag gick dit, men shekhen ides ej följa med utan gick hem. Här var en brud som fördes till den väntande brudgummens hus föregången af musik och lång procession af karlar och unge män, som alla buro ljus.²¹ Det är verkligen förvånande att denna musikkorps blåser i allmänhet så väl sina marsher och stycken i fullkomligen Europeisk smak och på sina något falska instrument. En liten fackelbärare erbjöd mig att antända mitt ljus i min fanoz från hans mish'al för 5 fadda och blef särdeles flat då jag spottade åt honom och tog upp min fosfors sticklåda och tog sjelf upp eld. ✎

☞ *September 9.* Vid middagen gick ut till Jusuf och såg på fisksamlingen och andra saker äfven hans stora insect samling och kom öfverens med honom att nästa torsdag göra en färd ut till araberne, som äro anmodade att fånga oss quadrapeder. Gick sedan och satte mig i mitt Grek caffe och tillbragte der tiden till närmare 'aşr, hvarefter jag gick hem. Efter Maghrib gick ensam ut och gjorde en tur till bab elkhalk²² och spatserade länge omkring utan att sätta mig någorstädes.

☞ *September 10.* Gick något bittida ut till Kutubijeh²³ och bläddrade genom Shekh Ahmads alla manuscript utan att finna någonting som jag tyckte mig kunna köpa. Stannade äfven vid en annan shekhs boda och betraktade Sojoṭi öfver Egypten²⁴ jämnte åtskilliga andra verk, men köpte ingenting. Jag hade emellertid blifvit ganska trött af detta bläddrande och begaf mig hem, sedan jag gjort en liten tur i Ghorijeh.²⁵ Närmare 'aşr begaf jag mig till Bokti²⁶ för att fråga honom om ett exemplar af 'Antar²⁷ som han hade gifvit åt Timofejeff²⁸ att köpas för 600 piaster. Sedan Timofejeff lämnat det tillbaka hade han nu sålt det åt Ahmad Elkutubi för 300. Ett vackert småkrämar knep, som han ville begagna mot sin vän Timofejeff. Jag begaf mig åter hem och blef sittande till efter Maghrib, då jag gick ut med Shekh Ali. Han begaf sig gerad till Hanafi i Azbukijeh men jag gjorde först en tur till bab elkhalk och trakten deromkring, hvarefter jag gick till Hanafi och blef der sittande med shekhen till en stund efter Esha.

☞ *September 11.* Gjorde på morgonen en lång vandring genom Ghorijeh genom bab ezzuele²⁹ upp till bab elkhalk och derifrån genom Azbukijeh quarteret till mitt Grek caffe, der jag blef sittande och läsa på Weils Leben Moḥammads ända närmare 'aşr. Kom derefter hem och började

ställa min bössa i ordning tills morgon; men hade oturn att krassen lämnade stoppan in i pipan, hvarföre jag måste föra den till smeden i Muski. Efter Maghrib gjorde jag ensam en liten spatsertur ner till Azbukijeh och kom något trött hem.

☞ *September 12.* Vaknade redan tror jag vid midnatt och begaf mig till Jusuf för att vara säker ej förfela vårt möte. Jag kom dock för bittida ut och mötte på vägen foḵaha mest blinde, som troligen kommo hem nu från någon khatme. Jusuf träffade jag i sin bästa sömn då jag kom dit klockan ½ till 2 på natten. Vi togo oss ännu en liten lur båda två tills vid fagr bönen åsneägaren hämtade oss tvänne af sina ök jämnte tvänne pojkar. Vi lagade oss i ordning och begåfvo oss på väg ännu i fullt mörker, stannade i ett caffè nära bab elfutuḥ,³⁰ dit redan folk började smått samlas efter det de gjort sin fagr bön i moskeerna. Vi dröjde dock ej mer vi hade druckit vårt [kaffe] och گافvo oss på väg i den betydligt svala och något fuktiga morgonluften. Vi hunno snart ut till öknen, passerade Demerdash³¹ på dess rand och redo korrt derpå genom en betydligare by. Vägen gick allt mellan träd och planteringar och största delen under en betydlig och vacker alle af accacia. Vi kommo förbi ett litet Pashans lustslott, hvartill de flesta af dessa planteringar hörde. De lågo alla på randen af sjelfva öknen och till största delen anlaggda i dess sand. Det dröjde ej länge förr än vi kommo ut deri och sågo framför oss det stora sandhafvet begränsadt af en sträckning af sandhöjder, hvars toppar reste sig kägelformigt öfver hvarandra. Längre fram på kanten af denna stora slätt hunno vi fram till ett caffè i en liten by Matarijeh. Kaffehållaren var en gammal man med grått skägg, som genast vi inträdde, började tala om fransoserne och Bonaparte.³² Der [*sic*] var nämligen just på denna slätt han hade lägrat utan för detta caffè. Gubben mindes ännu denna tid och prisade den högeligen; det hade då funnits pengar i ymnighet och fransmännen hade ej varit några gnidare. Han inblandade i sitt tal åtskilliga franska ord och tycktes alldrig kunna tröttna att prata härom. Det var ej utan att jag roades af gubbens prat; ty det var första gången han berättade det för mig; men Jusuf som hade hört samma historia kanske sina tusende gånger förrut, gick ut med sin bössa längs öknekanten men fick ingenting. Äfven jag gick ut och fröjdade mig öfver den egna storartade anblicken af öknen och det var ej utan att den gjorde på mig samma intryck som anblicken af hafvet, och kände i mig samma längtan att komma ut derpå. Vi begåfvo oss slutligen bort ut på det

stora fältet och hunno efter någon timmas ridt till en by Merg, belägen i en stor palmlund som sträcker sig rundt om kring tämmeligen vidt åt alla håll och nästan helt och hållet skymmer undan de små husen. Här hölls inne i palmlunden ett torg som besöktes af en tämmeligen stor mängd folk. Förnämsta handels artikeln var naturligtvis dattel, hvaraf man köpte 40 stora fullmogna svarta kallade ruṭub för 5 fadda d.v.s. 2½ kop. Kop. Här var för öfrigt under palmerna ett högst rörligt lif och gaf mig en oändeligen intressant anblick. Bland andra var här en Apledare, som med sina tvänne stora Hëgazapor kom hem från Tanta. Vi handlade på den ena af dem, men han var oss för dyr. Ofvanföre torget och marknaden var ett litet caffè, der vi stannade och drucko caffè och pratade med en så kallad ḍabba', hvilken af oss var anmodad att fånga hyenor och andra djur, men härtills ej lyckats få något. Han var en gammal ärevördig man såsom en shekh hans vän och hjälpa ۞ re uti hans konst och öfverhufvud trefflig. Vi blefvo åter sittande här en god stund att dricka caffè och prata med gubbarne och jag fann mig mycket treffligt. Som det är nästan uteslutande hitåt Europeiske jägare komma från Kairo känner man dem alla här och är van och särdeles artig emot dem. Denne ḍabba' är det som skall försett Clot Bey³³ och alla andre Europeiske Naturalhistorici med djur; och han lär ock som det tycktes förtjenat godt på dem; ty han hade ett välmående utseende. Vägen härifrån gick åter genom palmlunder och andra planteringar, mellan de små canaler och rännor man öfverallt ledt upp från Nilen.³⁴ Färden här var utomordentligt behaglig i synnerhet genom eller invid palmlunderna. Vi kommo åter snart ut till ett stort fält af öknen. På kanten häraf låg en stor lund af *Accacia mimosa*,³⁵ hvari man sagt oss i kaffet, skulle finnas mycket haror. Vi stego här således af och begåfvo oss åt skogen: men den var så tät att vi blott på få ställen kunde tränga oss in mellan de förfärliga taggarne och törnen af de stickande och uddige träden. Vi hittade ock ingenting, blott Jusuf sköt en såkallad ökne lärka. I öknen här närmare skogsbrynet gingo quinnor och barn i vall med fårahjordar, och barnen sprungo rädda undan då vi närmade oss. Sedan vi vandrat här en stund omkring satte vi oss åter upp och gåfvo oss ut på ökneslätten. Sanden var i allmänhet ej särdeles djup ej eller mycket fin och softig, full med små stenar, hvita och runda. Framför oss sågo på sjelfva randen minareterna af den lilla stad, hvartill vi ämnade oss och på andra sidan blott sandhöjder och kanske berg och deremellan så långt ögat nådde

blott himmel och sand. Det var i dag ingen särdeles het dag och små moln drogo beständigt öfver himelen och emot oss blåste en friskande Nordan vind ur öknen. Färden var sålunda i alla afseenden särdeles angenäm och jag fröjdade mig rätt af hjertats grund. Förr än vi stäfvade rätt på Khanḳa, staden dit vi ämnade oss gjorde vi en liten afväg till en fullkomligen i ruin gången gammal stad, som ligger på en liten låg höjd kanske på en half timmas väg från Khanḳa. Jusuf sade sig der en gång skjutit en panter och i hopp att äfven nu finna något såsom äfven för att bese ruinerna, hvilket var hufvudsaken för mig, begåfvo vi oss dit. Den är ej från det gamla Egyptens tider, utan från Arabernes; men från hvilken tid kunde jag ej erfara. Den var till största delen såsom äfven Khanḳa byggd af bränd röd tegel med mellan laggda hvarf af den här befintliga sandsten. Den tycktes för öfrigt ha varit ovanligt reguliär med raka gator. Det var med ett eget särdeles nöje jag red mellan de förfallna raderna af hus hvaraf blott grunden och den nedra delen blifvit quar och jag lefde nu i verkligheten igenom arabiska dikter hvari skalden sjunger om sin älskades förfallna bostad. Den ligger midt inne i öknen och alldeles inga spår syntes af planteringar eller, så vidt jag kan minnas, af vattenledningar. Sedan vi färdats härigenom stäfvade vi rätt på Khanḳa förbi en förfallen Ḳobba och en likaså förfallen Moske, kommo förbi några grafhvalf ur ett af hvilka vi sågo en svart Sa'idi stiga upp alldeles splitter naken utan att ens försöka dölja något alls af sin kropp. Jusuf och jag kallade honom galn, men våra små åsnedrifvarpojkar kallade honom shekh och Wali. Vi retade en af pojkarne på honom och han kastade en sten åt den svarte; men möttes blott af Verwünschungen och fördömmelser. Han såsom hans tillhåll derifrån han steg upp hade verkeligen något demoniskt i sig och pojkarne voro äfven redde för honom. Sedermera bekräftade äfven folket i staden att han var en Wali. Vi redo så in i Khanḳa omkring middagstiden och togo in i ett så kalladt Wekale, hvaraf till min stora förundran här skola finnas tvänne. Vi fingo oss här ett litet kyffe till rum, som hade ingen annan öppning än den låga dörren och så lågt att jag kunde knappt stå rak deri. Vi gingo dock ej derin förr än det blifvit väl sopadt och för tillfället så uppsadt som möjligt. Vi gingo ut på det ganska betydliga sok, d.v.s. gatan på hvilken bodorna voro och saker såldes. Vi slogo oss ner hos en kock som hade 5 grytor på sin eld och togo oss ett dugtigt mål. Mig smakade dock ingenting annat än en risrätt; ty de andra rätterna hade i min mund smak af ej välförtennta kärl. Jag vandrade

sedan omkring på sok, som var en här ovanligt bred gata och tämmeligen rik på bodor med de vanligaste förnödenheter som tobak och caffè. Jag gjorde sedan en vandring omkring i staden, som förekom mig vara en af de större och betydligare jag här sett. Husen voro de flesta af bränd tegel och sandsten, men i allmänhet låga med fenster och trädgallerverk.³⁶ Större delen dock af staden bestod af förfallna och obegagnade äfven kanske obegagneliga hus. Gatorna voro i allmänhet bredare än vanligt och äfven ganska snygga. Jag vandrade sedan utom staden i trädgårdar, hvaraf fanns stort tal. Här är äfven ett Bashans lustslott med stora anläggningar rundt omkring. Alla dessa anläggningar och planteringar, som till största delen bestå af palm och olif lundar äro anlaggda uti sjelfva öknens sand: och jag kunde ej nog förundra mig huru träden kunnat komma så väl upp och på en så kort tid af kanske högst 10 till 20 år. Men här var rikt på Sakijor och vattenledningar som man anlaggd öfver allt och äfven af små kanaler från Nilen, som hämtade dess grumliga och feta vatten på sanden. På alla sidor af staden funnos verkligen stora och vackra anläggningar; men de betydligaste voro dock de omkring Pashans slott. Äfven var här en ny vacker moske just i kanten af staden eller nästan utanför den utom två tre som voro inne deri. Jag gick dock ej in i dem emedan jag kommit hit med en frang och man i allmänhet mycket tviflade på mig här, sägande somlige att jag var en frang, somlige, oaktadt alla påtaglige bevis såsom att jag talade franska med Jusuf, försäkrande mig vara muslim och gifvande mig selamhelsningen.³⁷ Sedan jag gjort mina vandringar på kanske några timmar satte jag mig i ett caffè och blef der sittande särdeles länge under det Jusuf gått ut på jagt. Här i caffet suto äfven åtskillige turkar, hvaraf det i allmänhet tycktes finnas här mycket, och andra af stadens folk. De berättade att i morgon väntades hit åtskillige af Pashans yngre söner, som skulle komma för att tillbringa Ramaðan.³⁸ Äfven tycktes hit ha kommit folk från Kairo af den förtjenande klassen, såsom barberaren och fokaha. Jag gjorde sedan ännu en vandring i och utom staden och kom till vårt wekale ungefär vid Maghrib. Jusuf var äfven tillbaka kommen från sin jagt ehuru utan att hämta något af fåglar eller djur, och vi gjorde här vårt aftonmål på ost och bröd och dattel; äfven hade vi låtit laga oss kunafa, en rätt som liknar mycket makaroner. Vi blefvo derefter ännu länge sittande på vår mastaba och prata vi hade nu slagit om från franskan till arabiskan hvari Jusuf äger stor praktik och färdighet, såsom från helt litet barn uppfostrad här; dock igen-

känner man honom genast på hans organ för en ej-arab. Han tyckes äfven villa göra sig litet härpå och tycker sig sjelf vara en stor mästare.

☞ *September 13.* Kommo oss ej allt för bittida upp utan att dock solen ännu hunnit särdeles högt sedan vi tvättat oss och blifvit färdige till affärd. Vi satte upp på våra åsnor och begåfvo oss bort sedan vi först druckit en kopp caffè i vårt gårdagscaffé. Vi redo nu närmare kanten af öknén och Jusuf steg af med sin bössa för att fälla hvad han kunde träffa. Han sköt skott på skott men fällde ingenting. Jag förundrade mig högeligen häröfver såsom äfven längre fram på dagen och vägen, då han oupphörligen sköt bom. Han tycktes sjelf vara litet flat häröfver och sade sig alldrig förr haft م en sådan otur. I dag var mycket vatten på vägarne och långa stycken måste våra åsnor vada deri. Vi kommo in i palmlunder åter och planteringar allt under det Jusuf gick och jagade utan att få något. Jag köpte dadlar och åt mest hela vägen emedan jag började bli hungrig efter vår morgonridt. Deras pris var allt tvänne *ṭorah*, hvarje *ṭorah* 4 stycken, för en fadda och *goz* d.v.s. två på köpet. Men jag kände mig sedan hela dagen troligen just häraf ovanligt väderspänd. Vi hunno snart fram till kaffet i *Merg*, der vi träffade åter vår *ḍabba'* och annat sällskap. När jag kom ensam ty Jusuf hade lämnat sig efter för att jaga, hviskade man sinsemellan frågande om jag vore Muslim. Till min förundran föregaf mig min åsnedrivvare vara muslim, ehuru han i går tog mig för frang och till och med kom fram med några italienska ord han kunde. Gubben *ḍabba'* hade under natten fått en så kallad *far fir'on* eller *masmasch*,³⁹ som var bunden in uti caffet och förfärligen arg. Vi köpte den af honom och stoppade den i en liten säck. Vi stannade en stund i caffet och pratade med gubbarne och gåfvo åter på väg. När vi kommo fram till sandfältet utanför *Maṭarijeh* veko vi af uppåt för att se på den obelisk, som ännu står här quar från det gamla *Heliopolis*.⁴⁰ Den står midt in uti en trädgård, som tror jag tillhör någon frang. Obeliskén var stor och vacker med hieroglypher⁴¹ dock tyckte jag att äfven denna gråsten såsom vår vill något förvittra. För öfrigt tycker jag likheten mellan vår och den Egyptiska graniten vara fullkomlig. Jusuf försäkrade mig att denna Obelisk var det enda, som fanns quar af den gamla staden, men jag tycker mig ha läst att äfven grafvar skola finnas här.⁴² I trakten häromkring tyckte jag mig äfven se såsom vanligt omkring ruiner små höjder som säkert under tidens längd bildat sig af gruset kanske äfven af stadsboernes sophögar. Vi hunno fram till kaffet hos den pratsamme

EGYPTISK LANDSBYGD VID BYN AL-MAṬARĪYA EN BIT NORR OM KAIRO SOM WALLIN BESÖKTE I SEPTEMBER 1844.
FOTO AV EMILE BURDET FRÅN 1880–1890-TALEN.

gubben och rastade äfven en stund. Gubben tycktes i dag ej vara rätt på humör åtminstone pratade han ej stort. Sedan vi här rökt och druckit caffe gåfvo vi oss åter på väg och hunno in till Kairo en stund efter middagen. Det var ovanligt mycket folk på gatorna och man hörde bukra şijam⁴³ öfverallt. I allmänhet tager man emot fastemånaden här med stor fröjd och tyckes glädja sig deröfver. Sedan jag kommit hem hade jag tillfälle betrakta tvänne stora processioner, som gjordes den ena af Shekhen för slagtarne den andra af den för bagarne.⁴⁴ Hela dagen var öfverhufvud stort väsende och stark rörelse i staden och pojkar sprungo omkring och sjöngo. På aftonen gick jag ut närmare Esha och såg ett compagnie eller kanske regemente soldater upp-
 ✕ ställde i Muski för att vandra upp till Citadellet.⁴⁵ Men jag hade begifvit mig för bittida så att ännu ej mycket folk hunnit ut. Jag kom ock snart hem igen och satte mig en stund med trenne gäster som kommit till Shekh Ali från Rif en från Baranijeh och tvänne från Kawadi. Allt under det jag ännu var vaken på natten hörde jag buller och stoj på gatan af folk som vakade genom natten. Jag kunde dock ej hålla mig vaken utan somnade af trötthet efter färden. Kort före morgongryningen kom Shekh Ali och väckte upp mig och hämtade mig mat för att göra ett litet mål, som jag ock gjorde ehuru utan särdeles appetit. Genast derpå somnade, men vaknade dock i god tid på morgonen.

☞ *September 14.* Fastade som en muslim och satt i följe deraf intet hvarken inom mund eller näsa, intet en dryck vatten och ej en pris snus; hvilken sednare försakelse egentligen ensam förekom mig svår. Jag ville bli hemma och sofva bort den långa och tråkiga dagen; men fick ingen sömn. Jag gick derföre ut någon timma före 'aşr till Muski och köpte några stålpenor. Här träffade jag en halftassig tysk skräddare, som jag några dagar förrut inbillat att jag var arab och nu höll en lång föreläsning att sedan jag hunnit så långt i bildning och europeisk vetenhet och i synnerhet talade så väl tyska jag icke mera borde låta det förfalla såsom de andre hvilke på Bashans bekostnad varit reste till Paris t.ex. och nu redan blott några år efter deras återkomst blifvit åter fulle råa och ohyfsade araber.⁴⁶ Då mig bjöds caffe här och jag vägrade dricka beskärmade han sig högeligen häröfver och tog det såsom ett bevis redan på mitt återfallande i barbarism. På gatorna var i allmänhet kanske något tystare och trögare än vanligt dock på långt när ej så som jag tänkt. Jag vandrade litet omkring i Azbukijeh allen och var som hastigast inne hos Jusuf men kom i god tid hem någon timma före Maghrib

och träffade här en ännu i dag ankommen by shekh från Baranijeh. Med det första Maghrib adan hördes tog jag mig några dugtiga prisar, som smakade mig alldeles ovanligt väl och några klunkar vatten och derpå grepo vi till maten. Min appetit var dock ej ovanlig alls och jag hade dessutom litet ondt i hufvudet. Efter slutad måltid blefvo vi sitta att prata och röka en stund. Närmare Esha gick jag ensam ut och spatserade betydligt omkring först till bab elkhalk der jag gjorde några slag och sedan ner till Azbukijeh, der jag satte mig hos Hanafi och somnade små skof på seriren, hvarpå jag vräkte mig. Vaknade dock snart och gick bort och gjorde en tur i staden först förbi Shems eddoleh för att få reda på muhadditen Shekh Isma'in; men han var ej der, sedan förbi Azhar och Hassanein. Det var i allmänhet ännu icke mycket folk ute och man tycktes ännu ej rätt vänt sig vid den förvända ordningen att byta natt till dag. Då jag kom hem troligen något efter middnatten möttes jag af Shekh Ali med den underrättelsen att han varit hos Shekh Shihab⁴⁷ och att min afskedade tjenare varit der och klagat det Shekh Ali varit skulden till att jag skiljt honom från mig. Sejid Ali hade vidare berättat att jag var en frang som blott ställde mig i utvärtes måtto muslim och var det endast şoratan jämnte annat dylikt. Det var dock underligt att Shekh Ali ej alls tycktes hysa några misstankar om min Islam och kallade blott Sejid Ali fjollig och litet vanvettig. Det gör mig verkligen ondt att måsta bedra en man som Shekh Ali; men hvad skall jag nu mera göra? Dock längtar jag allt mera bort härifrån Kairo ej allenast härföre utan äfven för det tråkiga och stilla lif jag här för.

 September 15. Vaknade ungefär midt på förmiddagen betydligt bittigare än jag hade önskat. I dag, sedan jag i går försökt huru muslim fastan smakat, fastade jag ej egentligen utan tillät mig vatten och snus som gjorde att jag utan den minsta saknad undvar mat ända till Maghrib adan. Sedan jag sutit hemma en liten stund och pysslat och fått tråkigt begaf jag mig ut vid middagen och gjorde en liten tur och fann till min stora förundran gatorna, der jag gick fram vid Nahhasin rörligare än vanligt äfven kanske jämnförelsevis färre sofvande i sina bodor än andra dagar. Man tycktes sitta hos hvarandra i bodorna och roa sig med prat och glam ehuru caffet och tobaken saknades. Dessutom tycktes mycket folk strömma till och från Hassanein. Äfven kunde jag ej märka att folket i allmänhet voro nu kortare om näsan än vanligt såsom man säger att det är fallet med dem under Ramaḍan. Dock såg jag en karl som fördes i ẓaraḥon och illa handterades

af det kringskockade folket. Ock sade mig våra Baranijeh främmande att de varit ute för att handla; men funnit folket så snäsigt och muteijisin att det ej kunnat bli någon handel af. Jag gick genom Khamsawi ner till Muski och tyckte mig öfverallt finna mera folk än vanligt. Gjorde en liten tur i Azbukijeh allen och gick sedan till Dietel⁴⁸ der jag träffade de 4 Ryske sjöoffice-rare, som kommit hit från deras i Alexandria för ankar liggande brigg och tillbragt här 11 dagar med att ströfva omkring och se Kairos märkvärdigheter. De voro nu färdige att bege sig tillbaka och skulle just bege sig å väg. Af dem var en som för 13 år sedan hade varit i Finland och tillbragt en vinter på Sveaborg. Han som alla var ännu förtjust öfver vårt härliga land och sade sig der ha tillbragt det ljufvaste år af sin lefnad. Han satte sig till mig och vi pratade mycket om ett och hvarje. Hans namn var Spitzen och han trodde sig kanske vara af Svenskt ursprung ehuru hans familj redan 4 sekler varit bosatt i Ryssland och såsom så många andra blifvit förryssade. Han hade verkligen ock i sitt ansigte intet Ryskt; men väl den ⚡ ryska jargonen och litet äfven den ryska sentimentaliteten. För öfrigt tycktes de alla 4 vara unge hygglige män och det var ej utan att jag fann trefnad med dem och Köhler som äfven sednare kom dit. Han hade äfven såsom mycket folk detta år varit i 5 dagar plågad af en Nil böld, som stigit honom upp midt på magen och hindrat honom att röras ute. Vid 'asr begaf jag mig derifrån och började sakta och småningom vandra hemåt. Allt träffade [jag] samma mängd af folk på gatorna och äfven nu nästan tilltagande. Sedan vi efter Maghrib frukosterat, man kallar nämligen detta mål under Ramadan frukost, suto vi ännu en stund och pratade med Baranijeh gubbarna, i hvilka det ej utan att jag nu finner nöje. Jag gick sedan ensam ut och gjorde min vanliga vandring först till Azbukijeh der nu ej var särdeles folk och sedan genom de betydligare och vanligen mest besökte delarne av staden. Öfverallt var nu mycket folk som suto i caffén eller bodor och förlustade sig med prat vid koppen och pipan. Jag gick omkring för att söka Shekh Ismain och fann honom äfven slutligen inne på gården af en Wekale; men folkskaran och trängseln var så stor att jag fruktade att gå in i fruktan för hetta och qualm. Jag vandrade vidare genom Ghorijeh der det dock var nästan alldeles tyst och förbi Azhar och Hassanein som dock nu voro tillslutna och stannade slutligen i ett caffe nära intill oss och hörde på en gammal Muḥadith, som ej var särdeles. Sedan jag kommit hem och sutit litet gjorde vi som vanligt nu vårt andra nattmål

suhur kl. kanske omkring 3 eft. vår klocka och rökte och pratade derefter. Jag förundrade mig öfver Shekh Ali som ingen appetit alls har och i allmänhet äter mycket mindre än vanligt, men han mente det var Herren som föder oss under fastemånaden med annat än kroppslig spis och att det fasta inre beslutet och medvetandet af denna månads såsom dess fastas förträfflighet gjorde oss mätte och glade.

 September 16. Vaknade ej förr än vid middagen till mitt stora nöje. Sedan jag ännu pysslat litet hemma begaf jag mig ut och tog en åsna samt red ut till Gamla Kairo. Jag red nu förbi den sida som vetter utåt öknen och betraktade med stort nöje trädgårdarne som stodo öppna och utan mur eller skrank åt denna sida. Vek sedan af litet åt öknen och kom fram till den äldsta moske här kallad gami'a Amr.⁴⁹ Amr nämligen har byggt den då han under Khalif 'Omar kom hit och eröfrade Egypten.⁵⁰ Invid den står quarlefvor af en annan vidsträckt byggnad som min gamle treflige och pratsamme åsnedrifvare sade ha varit en christen kyrka. Denna Amrs moské är äfven den största och vidlyftigaste som finnes här ehuru den ej begagnas mer än en gång hvarje år nämligen den sista fredagen af Ramadan, då allt folk strömma dit från Kairo för att hålla fredagsbönen. Äfven skall här i torrka och svåra tider läsas du'ā elistiska.⁵¹ Vid dess uppbyggande och vid bestämmandet af dess kible skola 40 af prophetens aṣḥab varit närvarande, så att man anser dess kible vara fullkomligen säkert och noggrant. Den håller på att alldeles förfalla; men först detta år har Bashan här derom underrättat Sultanen i Konstantinopel⁵² och det är nu på denne sednares bekostnad man för det närvarande är sysselsatt med dess reparation. Då jag inträdde inom den förfallna porten såg jag till min förundran att man på yttergården var sysselsatt med krukmakar arbete. Man förfärdigar här alla kōlal och drickskärl och krukor etc. Men detta var dock utom den egentliga mosken och i låga kojor som man uppfört deromkring. Vid inträdandet på den egentliga moskegården förvånades jag verkligen öfver dess vidd. Den pelargång som egentligen är bestämd till bön och hvori mimber och dikke stå har sex breda rader pelare parallella med kible väggen och de båda andra pelargångarne tre rader; den med den förstnämnda paralell gående har blott en rad. Pelarne voro åtminstone till största delen af marmor. Tvänne Minaret funnos, men de voro i allmänhet låga och äfven till arkitektur högst simpla. I allmänhet tyckte jag det hela bar spår af den arabiska arkitekturens första enkelhet och barndom.

Man höll nu på att reparera och rusta och det vore ock verkligen skam om [man] skulle låta denna Moske förfalla. Invid porten då jag skulle gå ut möttes jag af en gammal språkför gumma, som sade att hennes förfäder led från led varit väktare af mosken och visade mig tvänne tätt invid hvaran stående pelare: den som kunde gå derigenom vore en god och braf man. Jag bad min åsnedrifvare klämma sig emellan dem hvilket han och gjorde naturligen mumlande basmalleh. Derefter gjorde jag det samma men fann att det verkligen var trängre emellan dem än jag först tyckt, ehuru jag dock utan stor svårighet kom igenom. Vi begåfvo oss sedan på en annan väg tillbaka, passerade en mellan sandhögarne belägen liten moske af Shekh Abo sa'odi elgeraḥi⁵³ till hvars ära hvarje natt mellan tisdag och onsdag hålles här zikr och maḥra. Min åsnedrifvare försäkrade att hvem helst vore sjuk och besökte honom från vecka till vecka skulle finna lindring i sina plågor. Vi läste naturligen fatḥe för honom i det vi passerade. Vi kommo sedan förbi vattenledaren som går till citadellet och vanligen ٱ kallas essaba' sewaḥi eller migra emedan sju hjul pumpa upp vattnet från floden.⁵⁴ Vi kommo så in genom stadsporten vid Sejide Nefiseh och passerade vidare Sejide Rukejeh och Sekkine.⁵⁵ På afstånd sågo uppe på berget Sejid Gujushi,⁵⁶ herren öfver det efter honom benämnda berget, som gränslöst, såsom min gubbe berättade mig, sträcker sig ner åt ٱoseir och vidare och slutar först i Jambo. Han berättade underliga saker om berget och dess patron, att det alltid spatserade med honom såsom berget 'Arafat med propheten att de ropade till sina bergök khoṭ såsom ännu åsnedrifvarne ropa alltid till sina ök vid svårare steg: att berget Gujushi vägrat att stiga på 'Arafat etc. Vi kommo småningom inom staden passerade en takijeh eller hus och tillhåll för Derwisher, der hufvudsakligen skulle vara blott Persiska derwisher: vidare förbi en Wali eller Mebruk, som beständigt och oföränderligen satt framför en liten zawijeh och alldrig talade ett ord fast han ej var stumm, blott med tecken yttrade sig för dem som besökte honom och behöfde hans hjälp. Hans namn är 'Abd olhubab; betjenas af sin mor, som i hans ställe tar emot de pengar man ger honom för hans helgonperson. Jag skiljdes slutligen i Muski från min åsnedrifvare ej utan att på äkta arabiskt sätt gråla om priset och fråga några bredvidstående om jag ej hade gett efter ḵanon. Jag vandrade sedan ännu litet omkring i Muski och hade att göra med 'Abd ol'aziz, så tiden förgick till en stund efter 'aṣr, då jag gick hem och väntade på den efterlängtnade Maghrib

adan. Jag hade väl ej fastat i dag, ehuru jag händelsevis ej kommit att dricka och för öfrigt äfven att ta mig högst få prisar från en liten pappersstrut som jag tagit med mig. Emellertid har jag funnit att mohammedanska fastan ej är särdeles svår åtminstone ej för den som ej har allt för tungt arbete. Också tyckes i allmänhet folket ej anse denna månad såsom en tung plågende faste och ånger månad utan fastmer såsom en tid af fröjd och glädje; ehuru de sätta stort värde och bära den högsta aktning för den. Men så är det i allmänhet med deras religion: den har ej det hemlighetsfulla dystra och ärofulla som vår och man håller ej mosken för en skräck och bäfvan väckande helgedom utan fastmera såsom ett hus, der man alldeles ej drar i betänkande att t.ex. ensam tillbringa sin natt i all ro. Dock de fleste af Kairos bättre män hålla tvänne foḳaha, som från Maghrib ända till suḥur läsa Ḳoran i deras hus och hvar helst man om natten går fram hör man deras gnällande mumlande. Jag gjorde på aftonen min vanliga tur först till Azbukijeh, der jag såg åtskilliga Consuler och franger, som i sina vagnar ۞ begåfvo sig upp till Citadellet kanske för att helsa den nyss anlände Pashan välkommen.⁵⁷ Jag vandrade en stund omkring i allén och satte mig sedan hos Ḥanafī och rökte en pipa. Derefter begaf jag mig på vandring; gick först upp till Ghorijeh och satte mig der på en bod mastabeh och hörde på en vacker zikr som man gjorde uti Sultan Muajads moske.⁵⁸ Sedan vandrade jag hit och dit omkring och stannade slutligen en stund i ett caffè bredvid vår port och hörde på den gamle muḥaddithen. När jag kom hem följde Shekh Ali upp med mig och blef länge sittande att prata. Han hade i afton åter varit hos Shekh Shihab och i följe deraf kom samtalet på honom. Han berättade nu utförligen historien om hans lif, hvaraf jag förrut hört så många vackra stropher. Denne Shekh Shihab nämligen, som är Kairos störste poet och en af dess utmärktare lärde, har det poetiska felet att supa och rusa sig i arak och det i mitt tycke högst opoetiska fel att älska gossar och pæderasti. Till detta ändamål har han i sitt hus och alltid vid sin sida en ung man af omkring närmare 30 år Moḥammad Ṣaleḥ, hvars bekantskap jag gjorde uti Gemelijeh⁵⁹ och ofta satt med honom i bodorna. Shihab är gift med denne unge mans moster: och som hon naturligtvis är föraktad och åsidosatt af sin man hade hon tagit sin tillflykt till drängen och lefvat med honom såsom hans hustru. En gång då Shihab drivvit sin otukt med sin älskade tämmeligen öppet och odåldt hade hustrun kommit öfver dem och derefter förebrått att då Herren kastat öfver dem en sådan

olycka de åtminstone skulle dölja den så mycket som möjligt och drifva sin älskog på undangömda platser och ej i fötterna på menskor. Mohammad hade blifvit uppbragt öfver förevitelsen, utöst förolämpningar på sin moster och slagit henne med *skon*: dertill hade äfven Shihab laggt sina skymford och skiljt henne. Tillika med henne hade äfven drängen, hennes amant lämnat huset och de drifva nu omkring utan skygd och i elände. Dock skall hustrun funnit en fristad hos sin bror. Vidare var Mohammad Saleh gift och hade naturligen sin hustru i Shihabs hus och delade sig så emellan dem att sedan han tjenat Shihab, som låg ensam i sitt lilla rum, gick han ut till sin hustru och tillfredsställde henne. En natt hade han ej funnit sin hustru då han behöfde henne och började söka omkring och fann henne slutligen jämte Shihab i hans säng. Detta gaf anledning till äktenskapsskillnad mellan Saleh och hans hustru. Alla dessa underrättelser, som äro fullkomligen säkra har Shekh Ali af drängen, som ofta kommer och pratar med honom i portgången. ✎

☞ *September 17.* Begaf mig korrt efter middagen ut för att träffa Ahmad elkutubi, men fann hans boda stängd. Vandrade sedan i Khan Khalili, der mycket folk suto i bodorna och njöto af den behagliga skuggan och svalkan, som man alltid har här. Det var som vanligt dessa dagar mycket folk på gatorna och stor rörelse. Gjorde i dag äfven en tur i det inre af Ghorijeh mellan elfahhamin etc. der jag förrut varit högst sällan. Jag jämnkade mig sedan ned åt Azbukijeh och gick till Dietel. Här träffades äfven den unge Köhler, som i morgon sade sig vara färdig att resa till Alexandria för att hinna den Ryska Briggen och de Ryske officerarne, af hvilka en Lieutenant under sin härvaro öfvertalt honom att följa sig och träda i Rysk krigstjenst lofvande honom inom trenne år att blifva officer. Blott det ej vore af de så vanliga ryska storlöften och fagra ord! Jag blef tämmeligen länge sittande hos Dietel. Han talade om sina resor i Persien och i synnerhet en färd, som han gjort tillsammans med en Danske Westerdahl, tror jag, från Shiraz till Ispahan. Denne danske beskref han såsom högst usel och förargelig och målade ut honom verkligen illa såsom en snuskus och tillika lumpen karl.⁶⁰ Dietel ehuru bland de bättre man här har att bjuda på har dock mycket ryskt i sig: den vanliga lusten att spela seignör och se sig omgifven af stora hopar betjenter och tjenare – den vanliga beundran och förödmjukelsen för högt uppsatte män och förmän etc. etc. Vi talte om vår tillämnade resa till öfra Egypten⁶¹ och han låfte i morgon ge sig ut på bestyr om den.

Jag kom i dag hem först en liten stund före Maghrib. Sedan vi gjort vårt mål och rökt begåfvo vi oss ut, men Shekh Ali blef efter vanligheten sittande hos vår granne en muzejjin och jag vandrade ner till Azbukijeh, der jag efter en liten vandring i allén blef sittande hos Hanafî en god stund. Jag vandrade derifrån upp till bab elkhalk och vidare upp till Derwishernes tekijeh i väntan att få höra der någon zikr. Men huset var stängdt och alldeles mörkt och de engagerade troligen på skiljda ställen till zikr såsom Zejneb, der man sade mig skulle vara zikr i afton. Det blef mig dock för långt att trafva ända dit upp utan vände jag om och begaf mig åt Ghorijeh. På vägen här som annorstädes hörde man från husen fokaha läsa koran. Det är nämligen vanligt att hvar och en i helst måttligt goda omständigheter lejer tvänne eller flere fokaha att ✕ hvarje natt under Ramadhan läsa i hans hus. De börja vanligen genast vid Maghrib sedan de frukosterat och hålla på ända till suhur eller nattmålet som intages omkring en timma före den första morgonrodnaden. Jag satte sedan en stund åter utanför Muajads moske och hörde på en Zikr, som man der gjorde men den behagade mig ej särdeles i afton. Sedan gjorde jag min vanliga tur förbi wekalen der Shekh Ismaîn berättar sina sagor för ett allt lika stort auditorium. En lika stor skara åhörare hade äfven en hop sångare och instrument-alister samlat omkring vid Nahhasin, der de föredrogo sin arabiska musik. Jag vandrade så vidare till bab eshsa'arijeh⁶² och gick in i ett caffe, der tvänne khowal dansade vid en förfärligt skrällande musik af en stor zummara eller säckpipa och en stor tambour de basque. Det var nämligen här Dietels Persiske betjent i går hade sagt sig sett tvänne danserskor och blifvit alldeles förtjust och fröjderusad af deras dans. Jag igenkände tvänne khowal, som jag ofta och vid alla glädje tillfällen här sett förrut och på hvilka jag redan alldeles ledsnat ut. Men Persern behöfver i allmänhet ej mycket för att råka i extas; han som Germanern och Nordbon ursprungligen är af naturen enthusiasm, så äfven tror jag turken. Men Araben är ett nyktert i allmänhet prosaiskt folk och förtjuses sällan af annat än Koran och religion och af förnuftiga ord; möjligen äfven underfulla sagor. Men quinnor dans och sång etc. dylikt frågar han ej så särdeles efter om han ej dervid hör vackra ord. Hemkommen blef jag ännu en stund före och efter suhur sittande att prata med Shekh Ali; men det nästan förekommer mig som han hade bakom öronen någon liten misstanka om mitt frangskap: dock har jag intet säkert märkt.

☞ *September 18.* Vaknade till min förargelse tämmeligen bittida. Fick med åtskilligt skrivande och knåp dock tiden till slut till litet efter middagen. Gick då ut och tog mig en åsna och begaf mig af genom bab ezzuele genom essujufijeh.⁶³ Dessa trakter äro nästan som en egen stad för sig. Underligt är äfven att man kallar egentligen trakten af Ghorijeh och bab ezzuele för elmedineh och säger t.ex. vid bab eshsa'rijeh och andra trakter sig villa gå till elmedineh, då man beger sig ditåt. Också skall trakten från bab ezzuele till bab ennaṣr⁶⁴ varit den första ursprungliga delen af Kairo, som först byggdes. Vi begåfvo oss sedan förbi Sejide Nefiseh ut i öknen på den stora begravningsplats, som ligger der utanföre och ströko öfver den. Här finnas i allmänhet de vackraste grafvar och vårdar som jag sett här omkring Kairo och tyckas äfven vara från jämnförelsevis ۛ äldre tider. Vi kommo häröfver fram till Imam Shafi'⁶⁵ på hvars ḳobba synes en liten båt af metall. I den sade min åsnedrifvare att man i början och midten af hvarje år lade 7 ardeb hvete till mat för fåglar. Det samma har jag ock förrut hört: dock förekommer mig båten för liten för att kunna rymma 7 Ardeb. Invid den Moske har Moḥammad Ali uppfört en väldig och vacker byggnad med tror jag tvänne eller flera kupoler till grafplats för sig och sin släkt.⁶⁶ Jag gick här in beledsagad af en vaktare och betraktade grafvarne af de redan så många hädangågne medlemmar af hans familj. De voro i allmänhet vackra dock i mitt tycke tillklåttade för mycket med guld och röda och gröna färger. Man såg här som i så mycket annat att den gamla enkla storartade orientaliska smaken gått förlorad och ej mer kan senteras och man derföre söker ersätta den med yttre granlåt. Byggnaden var afdelad i tvänne stora hvalf, belagga med vackra och dyrbara mattor och i det inre plats lämnad och bestämd för Moḥammad Ali sjelf. Hvarje dag och nu under Ramaḍan hvarje natt hålles här en khatme till de här hvilande och foḳaha äro antagne härtill och lönade, som bo uti egna för dem härinvid uppförda rum. Härinvid är äfven en stor vacker trädgård och ett litet palats, som min vaktare sade mig bebos af ḥarim. Sedan jag en stund dröjt här för att bese dessa grafvar gåfvo vi oss åter på väg. Det var i dag ovanligt hett och vindlöst så att färden var något besvärlig i synnerhet [för] åsnedrifvaren, som fick låf att springa törstig och hungrig som han klagade sig vara. Vi passerade på begravningsplatsen förbi åtskilliga minaret och ḳubbor som stodo quar från kanske Sultaners eller Emirers grafvar. De voro vackra och ståtliga ehuru dels förfallande dels

redan till största delen förfallna och buro tydliga spår efter den första Muslim arkitekturens storhet. Jag steg upp i en halft förfallet dock ännu tämmeligen väl behållen minaret och fröjdade mig från dess topp öfver den vackra och vidsträckt utsigten öfver Gizah och Sakkaras pyramiderna⁶⁷ och Kairo, som låg i dess stora sträckning under mig samt berget Gujushi. Det förargade mig blott att jag ej hade mina glasögon med mig. Sedan steg jag ännu in i en kùbba som var väl behållen och fullkomligen visade den karakter man vanligen ser i slika byggnader. Vi begåfvo oss sedan in i det ruskiga och förfallande Romeli, ett quarter för mest slödder och patrasch och högst otrefligt och smutsigt. ✕ Öfverallt här som annorstädes var rörelse och lif mer än vanligt. Sedan stannade vi utanför sultan Hasans Moske,⁶⁸ som jag förut så ofta passerat men ännu ej besökt. Jag steg af och gick upp för den höga trappan och fröjdade mig redan här öfver de sirliga granlåterna ofvanföre dörren. Inne i den del af Mosken som begagnas egentligen till bön och der man nu höll på att göra 'aşr bönen, stod midt på şahn som hel och hållen var belaggd med marmor, en liten men särdeles vacker meda. Sjelfva şahn var stor och vidsträckt, som vanligt utan tak under bar himmel; men höga väggar rundt omkring. Den inre pelargången med member och dikke var likaså stor och vacker. Inanför var sjelfva kùbban. Jag häpnade öfver dess höjd då jag inträdde deri och i allmänhet äfven öfver dess vidd och storartighet. Så utan-tills som innantills är utan motsägelse denna moske den största och vackraste som jag sett och som finnes här. Det var ock med särdeles nöje jag vandrade här länge omkring och tittade omkring mig och njöt af svalkan. Inuti kùbban var dock ingen egentlig maşsora blott ett simpelt träd skrank som inneslöt en upphöjning af träd i form af en vanlig kista, på hvilken stod en stor ställning eller hållare af Kòran. Denna moske är i mitt tycke öfverhufvud den ståtligaste och mest storartade byggnad jag här sett. Jag satt mig åter upp på min åsna och kom genom aflägsna och förstörda quarter som Dawadijeh etc. fram till bab elkhark och Muski. Jag hade blifvit ganska trött och i synnerhet törstig och kände mitt hufvud tungt. Jag begaf mig så småningom hem och släckte min törst stjälandes och obemärkt och blef hemma tills vi hade gjort vår frukost. Sedan gjorde jag min vanliga tur till Azbukijeh, dit Shekh Ali i afton hade begett sig före mig och nu inväntade mig. Vi suto en lång stund här och togo oss nästan en liten lur på våra serirer i den utomordentligt ljufva aftonsvalkan och det klaraste månsken. Slutligen jämnkade vi oss sakta och

makligt hem. Shekh Ali blef sittande här vid vår port, men jag gaf mig ännu ut på vandring. Nu tyckes man egentligen först kommit rätt i ordning med Ramaḍan och alla nya caffén hunnit bli färdiga. En stor mängd finnas deraf, hållna dels af turkar och Greker och man har vanligen beställt khowal eller musikanter att förlusta folket uti dem. Jag satt en stund och hörde på en Sha'ir i Khamsawi. ❧

☞ *September 19.* Gick middagstiden ut och vek in hos Köhler, der jag blef sittande någon timma. Hans mor, som var uppe i hans rum tycktes naturligtvis vara ännu helt nedslagen och sorgsen öfver sin yngre sons bortresa och beslut att bege sig till Ryssland för att göra lycka. Köhler sjelf lär dock vara af de mest honeta män man här har att finna. Han hade i dag bestyr med att hyra kameler för en Preussisk Grefve, som jämnte en annan Preussare kommit hit och efter 4 dagars sejour nu gjorde sig färdige att gå genom öknen till Jerusalem. Jag gick derföre med honom ut och begaf mig till Jusuf, som åter gör sig färdig till en resa till Alexandria och sedan vidare till Ḍamjat. Derefter gjorde jag en tur genom Azbukijeh Allén och begaf mig till Cancelliet. Här träffade jag en vandrande tysk Snickar Gesäll, som kom från Jerusalem och derefter närmare ett år uppehållit sig på berget Karmel. Han var en dugtig ärlig Nordtysk och högst treflig att prata med. Jag gjorde sedan slag hit och dit för att få den långa tiden till slut och begaf mig genom de rörligare delarne af staden, som Ghorijeh och Nahḥasin och kom hem någon timma före Maghrib. Sedan vi gjort vårt mål och jag legat och vräkt mig på maten ända till Esha begaf jag mig ut till mitt Grekkaffe i Azbukijeh. På vägen då jag passerade Oriental hotel⁶⁹ hörde jag på fortepiano föredragas en af Mendesohns Lieder ohne Worte⁷⁰ jämnte åtskilligt annat af tysk musik. Jag blef länge stående att lyssna. Det är vid sådana tillfällen det är svårt att hålla contenancen och då hemmet med alla dess minnen mäktigt kräfver ut sin rätt. Jag blef länge på natten sittande i kaffet och njöt af det utomordentligt goda kaffet och det härliga milda månskenet mellan de lummiga acaciaträden samt den ljufva aftonluften. Gjorde sedan min vanliga

AL-NAḤḤĀSĪN I KAIRO VAR KOPPARSLAGARNAS KVARTER. WALLIN GICK OFTA DIT
PÅ KVÄLLARNA FÖR ATT BETRAKTA FOLKET OCH DET LIVLIGA GATULIVET.
FOTO AV G. LEKEGIAN FRÅN CA 1890.

promenad förbi Nahhasin der i kaffet, i hvilket musikanterne voro, så mycket folk var skockadt att de nästan stängde gatan. Jag satte mig slutligen i kaffet invid vår port och hörde på en gammal hvitskägig muhaddith. Dock jag börjar redan bli fullkomligen mätt på Ramadan och dess nöjen, som jag i sjelfva verket redan längesen blifvit det på Kairo och dess folk.

☞ *September 20.* Fick sofva i dag ända närmare middagen, då jag vaknade och steg upp. Sedan jag skrifvit och knåpat litet satte jag mig att reparera min slarfviga Koftan och fick tiden så till slut till någon timma efter middagen. Jag gick nu ut och begaf mig i största maklighet till Azbukijeh. På vägen såg jag tvänne unge män som tycktes varit i stort och alfvarsammt slagsmål med hvarandra; ty de voro både nedblodade i sina ansigten. En stor skara af quinnor omringade dem der de stodo och ännu höllo hvarandra i kragen och flämtade och försökte att skilja åt dem. En liten flicka kanske en doter till en af de grälände sprang gråtande omkring och försökte dra alla förbigående män till för att skilja dem. Slutligen hämtade hon en soldat, som förde dem i Korakon. De voro bröder och hade nytjat något tillhugg af järn så den ene hade stort ärr vid tinningen och den andre i pannan. Det är sällan nästan alldrig jag än sett här blodsår. Jag gick så till Dietel och blef sittande hos honom ganska länge. Han talade mycket om flickor och äfventyr, som han haft med dem här. Hans sinne tyckes stå mycket efter dem. Han berättade sig äfven trenne gånger för förändring han gjort i sin reseplan fått snubbor af Kazanska Universitetets Curator. Huru olika vårt Universitet som sagt mig alldeles ingenting, ehuru jag ej det minsta följt min först gjorda reseplan.⁷¹ Sedan jag kommit hem någon timma före Maghrib och gjort mitt mål begaf jag mig åter till Dietel för att efter öfverenskomelse afhämta honom. Vi gingo ut följde af hans tvänne betjenter och äfven portvaktaren Moḥammad, således med ett följe som om vi voro turkiske magnater. Vi suto först en stund i Wekalen, der Shekh Ismaʿin berättade sina sagor för ett öfverfullt Auditorium och gingo sedan upp till Muajads moske, satte oss der på trappan och hörde på en vacker zikr man här gjorde. Denna zikr ehuru ej af de vackraste var dock ganska högtidlig och särdeles rik på nuanceringar i rytm och ton. Vi begåfvo sedan hem en stund efter midnatt. Jag kom hem alldeles utmattad och medtagen med en liten feber och i allmänhet högst ynklig, troligen efter någon liten förkylning, som mig ovetande kommit öfver mig.

☞ *September 21.* Vaknade mera bittida alldeles ynklig lik-som sönderhuggen i hela min kropp och alla lemmar. Jag begaf mig dock ut en stund före middagen och gick till Dittel. Medan vi suto der kom en tärna till honom med hvilken han hade mycket bestyr och prat om en faṭimah, som han mycket tycktes värdera. Hela hans förhållande och uppförande häri misshagade mig på det högsta och jag fann mig högst tråkig och generad härvid. All sorts ridderlighet för glädjeflickor i allmänhet men i synnerhet för Orientens är verkligen malplacé. Han tror sig älskad af sin faṭimah och det nästan förekom mig som han äfven älskade henne, såsom han sade för den stora likhet han fann mellan henne och en flicka i hans hem. Den narren! Det är tvänne klasser i samhället, som tror jag öfverallt i verlden och i alla stater äro till det närmaste lika. De äro de så kallade förnåme eller noblessen och glädjeflickorna. De äro äfven de båda extremiteterna och stå hvarandra nära uti karakter. Hos den ena och den andra finner man samma innobless vanligen. Den som vill se ett folks lynne och karakter finner den aldrig hos dessa classer. ✎ Jag blef sittande hos Dittel ända till närmare 'aṣr, då jag gick hem. Efter Maghrib sedan jag ätit och hvilat mig litet gick jag åter till Dittel, der jag nu träffade äfven Köhler. Han talade om sin mors otröstlighet öfver sin yngre sons bortresa och huru hon ännu plägade vid bordet sätta en couvert för honom och andra tofskaper och narraktigheter. Frid öfver dem som i lugn lida skiljsmässans tunghet! Samma flicka kom äfven nu hit och plopprade om faṭimah och tiggde pengar för sitt besvär, som hon haft att finna reda på henne och tala med henne för Dittels skull. Vi gingo sedan ut med Dittel och begåfvo oss till det stora rymliga kaffet nära bab eshsha'rijeh, der tvänne de vanliga khowal voro och dansade. Jag blef dock ej länge der sittande utan gick bort och lämnade Dittel ensam. Af hans sällskap och hans stora följe af betjenter har jag ingen fröjd och finner nu som förr att jag har roligare och är nöjdare att vandra ensam omkring än med sällskap, som ej passar mig rätt. Sedan jag lämnat honom träffade jag just Hassan Ṣaleḥ som till min förundran var högst vänlig och fryntlig. Jag gjorde sedan min vanliga vandring, men blef ingenstädes sittande. Jag kom i natt bittida hem vid middnatten och tog mig en liten lur förr än Shekh Ali hämtade vårt nattmål. Sedan vi ätit blef Shekh Ali länge sittande och prata och talade om en plats som han hade i perspectiv vid Tryckeriet och hvarom Shekh Shihab, hvilken han i afton äfven besökt, uppmanat honom att bemöda sig. Härtill var nödigt

att han lofvade Inspectorn öfver Tryckeriet tvänne månader af sin lön och att äfven betala genast den första månaden. Shihabs hustru, som nu blifvit återupptagen till nåder af sin man, var äfven med i spelet och högst bevågen Shekh Ali; likaså drängen, hennes amant. Till Shekh Alis beröm måste jag dock säga att han ej litade på allt detta och att han med from hängifvenhet lämnade hela saken i Herrans hand, och yttrande i anledning häraf många fromma språk ur koran och ur eget hufvud.

☞ *September 22.* Vaknade sent upp och satt sedan hemma ända närmare 'aşr då jag gick ut och gjorde en promenad utanför 'Adawi stadsporten och trädgårdarne deromkring. Inkommen i staden gjorde jag ännu en liten vandring der så tiden hade lidit till mellan 'aşr och Maghrib, då jag åter gick hem. Efter vårt aftonmål gick jag ensam ut och begaf mig till Azbukijeh. På bron här träffade jag Shekh Ibrahim elħanbali. Efter den långa tid som vi ej sett hvarandra var nu waħashtinna och andra complimenter rätt på sitt ställe. Sedan de voro växlade oss emellan satte vi oss hos Ĥanafı och drucko hōlv. Han var som förr tråkig och pjokig, rädd för hundar på långt håll etc. I går berättade Shekh Ali att Ibrahim haft missödet ۛ då han spatserade inne uti ett stadsquarter möta ett sällskap troligen af hans många ovänner som slagit turbanen från hans hufvud.⁷² Vi blefvo sittande tämmeligen länge tillsammans och jag lämnade honom slutligen börjande att vandra uppåt staden. Meeted with a girl in the street and passed with her in a house, in which I rested in her embracings the whole night. She as all her sisters here was extremely prostituted although not seeming to be of the lowest order.⁷³ Jag kom sent hem något efter selam och fann Shekh Ali sofvande. Jag lade mig äfven, men sedan jag somnat och sofvit godt en stund kom Shekh Ali upp med vårt nattmål och väckte upp mig. Nu först fick jag höra att man under nätterna af Ramađan gör trenne adaner från minareterna: först vid midnatt elabrar bestående af den vanliga abrar; någon timma derefter esselam, den vanliga fredagsselamen och vidare kort före adan elfagr den så kallade adan eshshurb för att påminna den törstige att dricka före fastans början.

☞ *September 23.* Gick ut en stund före middagen till Khan elkhalili och vandrade omkring. Der var stor trängsel af folk och i synnerhet af främmande som tillbringa Ramađan här och sedan bege sig till Mekka på valfart.⁷⁴ Perser, turkar, Kurder, Tsherkesser och andra af alla slag såg man här tränga sig fram och handla. Det var i allmänhet högst lifligt.

Jag vandrade sedan förbi Azhar och Ḥassanein, i hvilken sednare moske och deromkring det i synnerhet var mycket folk. Begaf mig sedan på om och krokvägar till Dittel, som nu fått de väntade breffven och underrättelser från Alexandria, hvilka stadgat hos honom beslutet att slå resan till öfra Egypten ur hågen och ännu i dag ge sig på väg till Alexandria. Så gick äfven denna plan och detta hopp att komma till öfra Egypten för mig öfverända. Detta jämnte anblicken af Dittels rustningar till hemfärden nedslog mig alldeles och jag blef vid dåligt lynne hela dagen så under det jag blef sittande hos honom som sedermera sedan jag kommit hem. Jag blef här ända till någon timma före Maghrib allt under Dittel packade in och lagade sig i ordning. Dock till sluts såg han sig icke kunna bli färdig i dag och uppsköt resan till morgon bittida. Efter Maghrib gick jag med Shekh Ali till Azbukijeh och satt hos Ḥanafī en stund. Sedan sökte jag ännu Dittel; men fann honom ej hemma. Gick så till Shekh Ismain i wekalen och blef der sittande en lång stund att höra på honom. Gjorde sedan ännu en vandring och blef sittande hos en annan muḥaddith; men jag var verkligen ovanligt nedslagen och förstämd och hade ingen ro hvarken i min kropp eller mitt sinne. Rabbona jahavvin ‘alaj.⁷⁵ ❧

☞ *September 24.* Får i allmänhet ej mera sofva på morgnarne, hvaraf jag så väl hade behof så väl för att ersätta den genomvakade Ramaḍan natten som för att få slut på den långa och tråkiga dagen. Steg bittida upp och gick till cancelliet och tog litet pengar af Köhler. Gick sedan för att se efter Dittel, men fann honom ej mera. Efter middagen läste jag nu åter ett pensum med Shekh Ali i Alfijeh.⁷⁶ Hans långa och beständigt med samma ord upprepade commentar blef mig förfärligt tråkig. Jag hade i allmänhet obeskrifligt ledsamt i dag och viste ej huru jag skulle få min dag till slut. Gick vid ‘aṣr till kutubijeh och tog slutligen det länge påspeculerade manuscriptet af Sujuṭi om Kairo. Efter Maghrib gick ner till Azbukijeh och satte mig i Grek caffet, der jag litet blundade in på seriren. Gick sedan hem och lade mig att sofva och tog mig en dugtig lur före suḥur.

☞ *September 25.* Gick bittida ut till Cancelliet och satt der med Köhler tills Bokty kom hem, som var utgången. Tog pengar af Bokty och kom sedan hem. Efter middagen, då vi åter hade läst vårt pensum ur Alfijah gick jag med Shekh Ali till Kutbijeh för att handla på ett utmärkt vackert manuscript af Ḥagi Khalifa.⁷⁷ Men det var mig ännu för dyrt. Dock tänker jag ej låta det gå mig ur händerna. Härifrån gingo vi till mosken

Hassanein, gjorde vår zijare hos Hossein och läste honom I.S. vandrade så litet omkring inne i Mosken; der man nu invid alla pelare hade utlaggt böcker till salu. Jag igenkände i bokhandlarne mina shekher från Kutbijeh och ansåg det ej mödan värdt att stanna och se på deras böcker; emedan de dels säkert voro blott i fikh dels troligen ej af stort värde. Vidare suto här nu åtskilliga kretsar, som hörde på någon föreläsare. Så var det en Turk som på sitt modersmål höll en föreläsning för ett särdeles stort auditorium af mest främmande wallfärdare. En annan turk läste Koran och ehuru hans föredrag förekom mig ganska vackert var det ej utan att Shekh Ali och andre bredvidstående Araber drogo på munnen åt hans arabiska och kallade den tekhin. Åtskillige andre shekher suto här äfven och läste för ett större eller mindre antal af åhörare. Jag fann mig i allmänhet i dag särdeles generad i Mosken af fruktan för att träffa någon som kände mig; ty här vandrade många omkring från Mudaris och andre Effendi klädde män för hvilka jag alltid bär en liten räddsla. Också såg jag verkligen ﷺ Ustad Maḥmud stående och prata med några andra; men snuddade lyckligt förbi honom ehuru säkert bemärkt af honom. Vid det jag trädde ut i Medan mötte jag Shekh Koṭṭa,⁷⁸ men låddes ej känna honom ehuru han tittade bakom sig efter mig. Jag kom dock lyckligen ut ehuru rädd jag var att bli ertappad och få ledsamheter. Vandrade sedan ännu litet omkring med Shekh Ali och kom hem någon timma före Maghrib. Efter vårt aftonmål gick jag ut till Prunner och träffade der äfven Awareff,⁷⁹ som pratade och skroderade på sitt vanliga sätt: bland annat om Rysslands Peter och Sveriges Carl: den förre kallade han en verkligen stor men den sednare värd att stängas in på ett dårhus. De dyets grodor! Såg här ett litet nyligen utkommet arbete the English woman in Egypt af Lanes syster.⁸⁰ Blef länge sittande hos Prunner sedan Awareff gått och rässonera om ett och annat af mina resor i Arabien etc. Gick sedan och satte mig hos Hanafi i Azbukijeh och njöt af det alldeles ovanligt vackra månskenet. Went from here to the house in which I passed the night lately with a woman. Now I passed here an hour or somewhat more with a little and very young girl. Härifrån begaf jag mig till det lilla caffet och hörde på den gamla gråskägige muḥaddithen och kom hem närmare suḥur.

☞ *September 26.* Satt hemma ända tills vi hade läst vårt pensum i Alfijah efter middagen. Gick sedan ut och gjorde slag utan att veta hvad jag skulle företaga mig och hvartåt jag skulle vända mig. Kom derföre

ock snart efter 'Aşr hem sedan jag gjort en villsam vandring i ett quarter, som var mig alldeles främmande. Efter maghrib målet suto som vanligt Shekh Ali och jag ute på faşan och rökte; men jag vet ej hvad orsaken är att vi ej kunna prata. Vi suto en full halftimma och kanske mera utan att öppna munden. Gick vid Esha ut och satte mig hos Ḥanafī. Här var i afton mycket folk. Härefter gjorde jag min vanliga vandring upp till Ghorijeh och satt en stund vid Muajjads moske och hörde på dsikr, som i afton ej behagade mig särdeles. Den var i en helt egen och ovanlig karakter med långa pauser i kören, som stund efter annan blott föll in i ett långt hojtande. Vid hemkomsten stannade jag i vårt caffe och hörde på en muḥaddith, tills Shekh Ali gick förbi och stannade en stund äfven här. Hemkommen vräkte jag mig och somnade genast ehuru ganska bittida.

☞ *September 27.* Medan vi vid middagstiden suto och läste Alfijah blef det i hast ovanligt mörkt och började regna. Regnet fortfor allt i små skof. Jag gick ut sedan vi slutat vårt pensum och lät det regna på mig. Det var mig särdeles kärt och roligt att en gång se en förändring i det beständiga och oföränderliga solskenet. Jag vandrade till Azbukijeh och spatserade under träden. Allt föll skof på skof af regn och ✕ luften tycktes derunder särdeles frisk; ehuru då solen åter stack fram det förekom mig qualmigt. Det var mycket slipprigt och halt på gatorna, så man hade svårt att gå i synnerhet de komliga kamelerne, som ville falla för hvarje steg. Jag gick sedan som hastigast till Köhler i hans hus och njöt af den friska doftande luft, som från hans öppnade fönster kom in. Här talades om Timofejeffs och Dittels ryska patriotism samt huru den sednare lämnat efter sig vid sin bortresa några kökskär! som han fått till låns af Köhler alldeles nedsmutsade och förrostade säkert begagnade flitigt under tiden han var här men troligen alldrig en gång tvättade. Vandrade sedan omkring i Muski, der jag hade att göra några små uppköp. Grälade och förargade mig med en af de fördömde Grekerne. Efter Maghrib målet begaf mig till Prunner för att begära en bok. Här träffade jag äfven en bekant tysk juvelerare en jude, som genast han kom in började politicera. Här talades och tadelades på England och dess författning, som kallades barbarisk, och förutspåddes att Ryssland och England skulle komma håra ihop och att dervid Tyskland skulle komma att spela en högst vigtig rôle *som alltid* etc.⁸¹ Gick sedan och spatserade vida omkring åt bab elḥadid och andra trakter och stannade slutligen för en liten stund i caffet invid oss.

☞ *September 28.* Gick ut en stund efter middagen sedan vi läst vårt pensum och begaf mig till Prunner för att efter öfverenskom- melse hämta en bok, som han låfvat mig öfver berget Sinai.⁸² Han hade dock varit så upptagen i dag att han ej hunnit skaffa mig den och sedan jag sutit här en stund och dels pratat dels läst tidningar, der jag bland annat såg att Ryssarne lidit stora nederlag i Kaukasus,⁸³ gick jag härifrån med oförrättadt ärende. I dag hörde jag Prunner tala Arabiska och förundrade mig storligen att han efter 10 års vistelse här, ej talade detta språk bättre. Jag vandrade ännu litet omkring innan jag kom hem ungefär vid 'asr. Efter Maghrib tog jag en åsna och begaf mig upp till Citadellet. Såsom annorstädes i alla Diwaner, hållas och afgöras alla mål under natten under Ramaḍan och om dagen äro de stängda. Jag gick upp i den del af slottet der Bashan befann sig och trädde in i rummet utanför det, hvori han sjelf satt.⁸⁴ Det var en stor vacker Salon och jag förundrade mig storligen öfver den frihet och otvungenhet, hvarmed folk af alla klasser gingo här af och an. Icke allenast turkar, som troligen voro tjenare här och slottets betjente utan Araber, shekher och andre af alla slag äfven af den lägsta klassen klädda i 'ere hade här fritt tillträde och gingo af och an i Pashans närhet: en frihet som verkligen tyckte jag skulle göra heder åt hvilket Europeiskt hof som helst. Bashan sjelf satt inne i ett stort sidorum i en knut af den stora soffan som gick rundt omkring väggarne. Han såg gammal och något skrumpen ut med ett vackert ärevördigt silfverhvit skägg. Dragen i hans ansigte kunde jag ej rätt urskilja i anseende till det stora afståndet. Folk, troligen af hans närmaste turkiska omgifning, rörde sig här inne, dock var ingen särdeles nära Bashan sjelf. Äfven här tycktes råda stor frihet. Medan jag var här hade en Frang audience. Han var högst simpelt klädd uti surtout och hvita byxor i en costym hvori hos oss ingen student skulle kunna göra sin uppvaktning hos Rector eller ens sin Inspector. Äfven andre, mest förnåmte turkar gingo fritt in och ut och gjorde sin reverence för gubben. Jag fann allt här högst trefligt och otvunget, såsom i allt i Orienten det högsta och det lägsta [är] närmare på sätt och vis hvarandra än hos oss. Jag spatserade af och an uti det stora af tvänne Europeiska ljuskronor upplysta Salen; men slutligen kom till mig en quasi Ceremonie Mästare med en rörstaf i handen och bad mig sätta mig och taga plats på soffan, att det ej passade sig att så beständigt spatsera upp och ner. Jag hade ock redan nog och begaf mig åter ut och tillbaka. – Jag hade i dag köpt snus hos min

vanlige gubbe, en christen katolik från Aleppo. Han kom i anledning af en fråga han gjorde mig om snuset vore tillåtet under fastan hos oss (han håller mig nämligen för en Mohammedan) in i religionsfrågor och räsosnerade vidt och bredt om Evangelium etc. Han låfte hämta mig böcker i den christna religion som jag borde läsa och tycktes bli alldeles glad och uppspeld kanske af en hemlig tanke att göra af mig en renegat, då jag ej visade den vanliga muslimska afvogheten och högmodet emot honom. Jag har alltid hållit denne gubbe för en trög och liflös snusgubbe, men fann honom nu alldeles förifrad och särdeles liflig – Sedan jag kommit tillbaka från slottet gjorde jag ensam några vandringar omkring i staden och satte mig slutligen i mitt lilla caffè i hörnet och hörde på den gamle muhaddithen. Jag var särdeles sömning i afton så jag till och med somnade på seriren der jag satt och blef uppväckt af caffèhållaren. Muhaddithen, hvars lega för hvarje afton är 50 fadda, fick i afton dessutom tror jag 5 eller 6 5 fadda stycken och tycktes detta lifva honom och hans berättelse särdeles. Kom hem en stund efter midnatten och åt och drack the med Shekh Ali men jag vet ej huru vi ej kunna få upp mera något samtalsämne alls: vi sitta ofta hela timmotal med hvarandra alldeles tyste utan att få upp något samtalsämne. – Det har nu efter gårdagens regn och åska blifvit särdeles friskt i luften i synnerhet under nätterna som börja bli kalla och fuktiga. ✎

☞ *September 29.* Sedan jag läst vårt pensum med Shekh Ali efter middagen gick jag ut och gjorde en vandring genom Ghorijeh och sedan ner åt Azbukijeh; men det är nu här så med mig att jag ej vet hvart jag skall gå mera och jag har tråkigt hvart helst jag vänder mig. Efter Maghrib gick jag åter ut efter vår quällsvard, i afton bittigare än vanligt och fann gatorna mycket toma och öde och bodorna stängda ty nu voro alla sysselsatte med att frukostera och komma vanligen först vid Esha åter ut. Jag gick och satte mig hos Hanafi i Azbukijeh för att vänta dit Shekh Ali som låft träffa mig der jämnte Shekh 'Abdallah. Men då de efter omkring en timmas väntan ej kommo steg jag upp och gick bort. Vek derefter in i ett stort caffè, der en khawal roade ett stort sällskap med sin dans. Han var en yngre särdeles vacker gosse och grant och rikt utstyrd i quinnokläder. Han dansade bättre än de jag vanligen sett förrut. En sådan dans utförd af en vacker flicka måste vara det mest sinligt retande man kan se. Han betedde sig alldeles som en quinna, satte sig i famnen på karlarne och caresserades äfven af dem såsom

en flicka; skall äfven ofta af dem begagnas såsom en quinna utom dansen. Det var ej utan att jag fann nöje här, ehuru det alltid blir mig särdeles motbjudande att se en karl så förklädd till quinna och i allmänhet i allt förquinligad. Jag gjorde sedan ännu en liten vandring åt Nahhasin, men ehuru det först var midnatt fann jag gatorna och caffén nästan något tomare än vanligt. Folket tyckes nästan blifvit mätta på Ramaḍan redan.

☞ *September 30.* Gick en stund före middagen ut och gjorde en tur i Khan elkhali, der det i dag var stor soḵ som alla måndagar och thorsdagar. Jag hämtade dock ingenting derifrån. Kom sedan hem och läste vårt pensum med Shekh Ali, hvarefter jag genast åter gick ut till Prunner. Han gaf mig åtskilliga artiklar att läsa ur en fransk journal, den ena om en Svensk Lärd som utfunnit ett sätt liksom petrificera djur och annat lefvande äfven menniskan och efter flera års död åter uppkalla dem till lif. Den andra om Judarnes herravälde öfver Europa och denna ursprungliga och ännu ofördärfvade nations stora anda. Jag läste de samma åsigter jag för några år hörde och har af Runeberg. Båda artiklarne voro högst intressanta ehuru den om Judarne var tämmeligen lång och det nästan generade mig något att sitta här och läsa den. Det drog och länge ut innan jag blef färdig och begaf mig bort med Shuberts resa till Sinai, som Prunner haft godheten taga åt mig från Egyptiska sällskapet.⁸⁵ Jag vek härifrån in till Cancelliet och blef sittande en stund der att prata med Köhler, som beklagade sig öfver oförståndliga ✕ brev och halfva noticer, som han erhåller från Timofejeff och General consul Fock.⁸⁶ Kom sedan hem och började genast min Shubert först hans beskrifning öfver Kairo och dess folk; men fann honom på det gröfsta sätt blott och bart ha plagierat Lane.⁸⁷ Efter Esha gick jag ut och begaf mig sakta mak till Azbukijeh där jag lägrade mig hos Hanafi. Jag hade ej vräkt mig länge på seriren så kom Shekh Ali jämte Shekh 'Abdalla från Ghamri mosken och vi blefvo så sittande här och prata ända till abrar, då vi gingo alla hem. Jag blef hemma länge vaken vid Schuberts resa ända till morgon adan, så att jag sedan hade svårt att få sömn.

☞ *October 1.* Studerade Schuberts resa till berget Sinai allt med tilltagande intresse troligen emedan han här ej mera plagierat, såsom i sin beskrifningen öfver Kairo eller jag åtminstone ej visste hvarifrån han plagierat. Sedan vi läst vårt pensum, som i dag drog något längre ut än vanligt dels emedan Shekh Ali varit sysselsatt med att läsa likbönen⁸⁸ öfver en afliden bekant i Hassanein dels emedan vårt pensum i dag var något

svårare, begaf jag mig ut såsom man här säger bein elhössatein⁸⁹ d.v.s. mellan middag och 'aşr och tog mig i Ghorijeh en åsna, som förde mig till Sultan Talons gamla moske.⁹⁰ Jag hade som vanligt länge valt mellan åsnedrifvare, ty alla passa ej på alla ställen åtminstone ej för mig. Jag hade i dag funnit en hvars utseende förekom mig särdeles roligt och originellt, en äldre men särdeles liten man. Han var dock ej af dem som kände Maşr⁹¹ och dess märkvärdigheter särdeles väl ty han hittade ej rätt till Talons moske; men desto vigare var han i sin mund att ropa åt de gående de vanliga termerna af till höger eller venster med tillägg af şalli 'ala nnebbi och wahhidon.⁹² Sedan vi efter några förfrågningar funnit vår moske trädde jag in och började vandra omkring i den vidlyftiga nu mera halft förfallna helgedomen. Den var i samma enkla och stora skala som 'Amrus första i Kairo byggda moske, blott pelarne här voro byggda, då de i 'Amrus äro hela marmor block. Gården eller şahnen var stor och en vidsträckt fyrkant med en liten meida i dess midt jämte några i stenar uthuggna höd eller cisterner derinvid med tappar att tjena som şanafijeh vid det första af böntvagningen. Pelargångarne voro stora och vackra dock ej bildade af så många rader, som de i 'Amrus. Mina-reterna, som i 'Amrus moske ännu hade den ursprungliga, såsom jag tror, formen af en tårtoş eller sockertopp, hade här redan fått den fylligare formen af en makleh eller stor rundaktig turban.⁹³ De voro, så mycket jag såg, blott trenne, ehuru en pojke sade de skulle vara fyra, af dem en som hade en vindel trappa utantills, hvilken längs den yttre muren steg upp till toppen och som Sultanen så låtit bygga i anledning af en caprice. Han hade nämligen en dag under det byggnaden påstod sutit och vridit en papperslapp i spiral. Påmint af sin stor visir att sådant fingerspel ej vore annat än مك lek och ej anstode en Sultan, svarade han att det ej var blott lek utan modellen till trappan upp till minareten af den moske han höll på att bygga. Nu är mosken förfallen såsom så många andra och blott den stora egentliga bön pelargången eller hållre blott en del deraf begagnas nu såsom en moşalla. Här suto nu en krets af mest unge män, af hvilke en läste något ur en bok och corrigerades af en shekh. Jag gick sakta förbi dem på de utbredda halfslitna och ganska smutsiga halmmattorna och begaf mig åter ut sedan jag så slutat min rund omkring en af Kairos äldsta moskeer. Jag begaf mig härifrån till den ej aflägsset belägna mosken af Sejide Nefiseh bint Zin el'abidin bni Hossein bni Ali bni Abi Talib.⁹⁴ Jag hade ej någon särdeles lust att gå här in emedan jag

varit här förrut; men min åsnedrifvare dref så på mig att gå dit och hålla den nu just utropade 'år bön att jag nästan såg mig tvungen dertill. När jag kom in såg jag ungefär 8 män jämte Imam hålla på att sluta deras bön. Jag satte mig till dem, men hann ej med dem mera än den sista helsningen och var så tvungen stiga upp och göra min bön ensam inför den lilla församlingen, hvilken noga tycktes betrakta mig. Jag gjorde så min bön med alla knäböjningar, verkligen föga bekymrad eller generad af folket; ty den muslimska bön har verkligen något så gravitetiskt och högtidligt i sig att jag som en äkta muslim föga eller ej alls vandrade med mina tankar på min omgivning. Jag hade knappt slutat min bön och satt ännu på mina fötter och mumlande, då en mosketjenare kom och öppnade dörren till Helgonets kùbba. Jag gick in och satte mig vid maksoran och mumlade åter en del af I.S. och betraktade monumentet. Skranket är här ej af metall som på de betydligare Helgonens t.ex. Hassanein och Sejide Zejneb, utan af träd med inlagda rhomb och cirkelformiga stycken af perlemo. Jag dröjde dock ej särdeles länge här jag gick ut och begaf mig ut på den här utanföre belägna stora kanske största Kairos begravningsplats⁹⁵ och snuddade tvärs öfver den åt Citadellet till. Jag sökte på allt sätt förmå min åsnedrifvare att börja prata och berätta om de Helgons hvars grafvar och mausoleer vi dels färdades förbi dels sågo på afstånd; men jag fann att [han] verkligen föga kände häraf tvärt emot vanligheten hos hans colleger, hvilka i synnerhet de äldre alle äro väl bevandrade i legender. Han började deremot nu redan parlamentera med mig att vi skulle vända om till staden och ej färdas här åt bergen och öknen. Trots honom och hans föreställningar begaf jag mig rätt fram mot det väldiga berget Gujushi eller Moqattam, i en hvars branta sluttning jag nu såsom förr med nyfikenhet betraktade en gammal halft förfallande moske. Fram kommen under foten af berget bad jag min åsnedrifvare vänta medan jag steg upp. Han började nu göra invändningar häftigare än förr och afrådde mig på det kraftigaste att stiga upp för berget. Jag var dock obeveklig och klättrade upp ۞ på en sida der ingen väg var blott som det tycktes fåran af en troligen af det häromdagen fallna regnet bildad rännil. Sådana syntes nu mycket här och min karl kallade dem manhar seil. Jag kom slutligen upp ehuru ej utan något besvär och möttes af en quinna med trenne barn, som förde mig in i den förfallande mosken, som hon sade vara byggd af Sejid Shahīn. Häraf begagnas nu blott en liten del till en obetydlig mošalla invid den del deraf

deras dess byggares sarkophag står jämnte tvänne söners och en dotters, som dock har ett eget litet instängdt och omslutet capell, liksom äfven efter döden en flicka eller quinna måste stängas in i ett harem. Det hela var ej af de granna och praktfulla mausoleer; denna här hade all sin prakt och sin ståt af dess höga och majestätiska läge på sjelfva branten af berget. Jag steg ännu vidare upp för berget längs deri uthuggna trappsteg. Under vägen nu såsom förrut beskådade jag med häpen förundran den underliga bildningen af berget. Det tyckes liksom öfverdraget af ett tunnt lager af kalksten, liksom hvitlimmad och under denna öfverstrykning ligger den ursprungliga graniten. Skall verkligen den stora floden så öfverdragit berget och lämnat härpå som på den dessförrinnan kanske grönskande öknens sin drägg af sand och slamm? Denna kalköfverdragning är formad i allehanda underliga figurer, spetsar och utskjutande zickzack och ofta slättgående lager. Mina smala trappsteg gick öfver underliga hållar och utskjutande klippor ofta öfver lösiggande sand och grus. Slutligen kom jag upp till en vacker tämmeligen stor plattform, hvarvid menniskohand blott föga behöft hjelpa till att bilda liksom en salon. Härvid hade hvitlimningen eller bergets kalköfverdrag blifvit afskrapadt och den röda ådriga graniten syntes väl igenom. Hit och dit på ömse sidor gingo små gångar dels utantills på sjelfva berget dels under hållor och klippstycken, ledande till små hålur eller rum. I dem såsom på den större plattformen voro Kible uthuggna i berget för de som till äfventyrs här hade lust att öfva sin muslim andakt. Jag fann mig ej kallad dertill; men jag tyckte den innerliga fröjd jag kände öfver Skaparens i berget visade allmakt så väl som i den stora och härliga utsigten var en andakt och en dyrkan mera värd än en Muslims tusende knäböjningar. Af allt jag såg, drogo mig mer än allt annat dock nu såsom förr de väldiga hemlighetsfulla Pyramiderna. Det är ett magiskt obegripligt intryck de göra på mig hvarje gång jag ser dem. Så äfven ehuru ej till den grad öknens, hvaraf nu en stor nästan öfverskådlig slätt låg under mig, besådd blott med grafvar och mausoleer på en lång sträckning från under Citadellet till Imam Eshshafi's moske. Kairo med alla sina resliga dels sockertopps dels turban beklädda minaret låg i sin långa sträckning under mina fötter och den majestätiska nu i eftermiddagssolen liksom en silfvergördel glänsande floden slingrade sig med sina nu under dess flöde utvuxna väldiga armar omkring palm och orange lunder.⁹⁶ Här var verkligen en plats lämplig för bön och andakt; ock dock förundrade jag mig att en

muslim valt det dertill. Jag har ännu aldrig här sett en muslim som vid betraktandet af naturskönhet känt sig röras till andakt. De känna och tro knappt på Herrens uppenbarelse i naturen, åtminstone om de ej förneka den så stämmas de ej till andakt deraf. Blott Koran är det som i sin förunderliga ofta fada och villervalliga form förtjuser dem och i allmänhet ordet från menniskomund. I naturen eller annat höra de ordet ej. Jag hade verkligen svårt besluta mig lämna denna plats ehuru min nedanföre väntande åsnedrifvare oupphörligen skrek åt mig att [jag] skulle komma. Som det ock var något lidet måste jag bequäma mig till nedstigande och äfven i dag slå ur hågen besöket i Sejid Gujushis förfallande moske på sjelfva den öfversta platfonden af berget. Öfverallt under nedstigandet syntes spår och spillror af gamla nu förfallna i sjelfva bergsväggen och på dess zickzack uppförda byggnader. Jag kom ner på en annan gjord och ganska bequäm väg såg nedanföre den förfalna mosken af en Sejid 'Omar, dock ej Khalifen, jämnte andre af Kairos gamle herrskare. Allt under det jag steg ned hörde jag karls skrik och rop, som nästan liknade nödrop, och jag nästan tror att han var rädd. Då vi slutligen nere träffade tillsammans förhöll han mig huru jag kunde stiga upp så på berget och om jag ej fruktade och sade att jag måste vara en Wali då jag vågade mig dit. Jag såg betydelsefull på honom med en illslug mine och frågade honom om han såg de i berget uthuggna grottorna. Der sade jag var fullt af Awlija illah.⁹⁷ Han frågade mig om jag sett dem och varit med dem. Då jag ej svarade på hans fråga utropade han ut ma sha allah inta haḳiḳatan wali min awlija illah⁹⁸ med mera dylikt. Jag gjorde för rolighetens skull ej något till för att ta honom ur hans villfarelse och roade mig hjertligen åt honom. Det finnes i alla land en sorts class af menniskor som äro original och oftast äfven bibehållare och liksom Aufbewahrer och fortplantare af det humoristiska elementet af folkets lynne, då det vanligen under fortgången af dess bildning låter dess sax skära bort alla ruskiga och framskjutande quistar af sitt lifsträd. Hvad äro Tysklands Eckensteher, våra gamle Åbo borgare, Stockholms Gutåranter och mångleskor, Konstantinopels båtmän eller kaiḳtshi etc. annat? Här äro Åsnedrifvarne hufvudsakligen dessa original och jag åtminstone har alltid ett af min bästa nöjen med dem. Den som jag i dag hade råkat få, var ehuru högst rolig, dock ej äktaste sorten; ty Islam hade hos honom fått för stark öfverhand öfver det egentliga arabiska folkselementet. Under hela tiden vi foro fram upprepade han att vi färdats

omkring hela världen (laffeina ddynja)⁹⁹ och kunde ej rätt förlåta mig att jag föredrog bergen och de gamle Sultanerne framför t.ex. Hossein och Sitte Zejneb inuti staden. Jag försökte 𐤀 trösta honom dermed att sedan jag besökt och gjort mitt fromma besök hos alla stadens helgon jag valt nu denna dag att besöka de utanför staden och han gaf sig ock slutligen tillfreds med språket she lillah ja Ramaḍan. På vägen kommo vi förbi ett grafkor som såg mig särdeles vackert ut och redan utantills visade spår af stor prakt af marmor. Efter mycket sökande fann jag slutligen några muntra raska pojkar som hämtade mig nycklarne dertill och öppnade mig dörren. Jag inträdde först i ett ganska stort rum som utgjorde en Sebil. Sjelfva brunnmunnen eller öppningen till sehrig var af vacker välbehållen marmor, likaså alla rennor och kärl. Innanför detta rum var ett lika stort, i hvars midt stod den präktiga verkligen Sultanlika Sarkophagen af Soleiman Agha Ḥanafī, såsom en medföljande äldre quinna uppgaf den här begrafne Sultanens eller Herrskarens namn vara. Den var af marmor med en mängd af de alltid på en muslim grafvård oundgängliga shahid eller små upprättstående marmor cylindrar till uppbärare af turbanerna och andra hufvudprydnader. Dessa voro här särdeles vackra med förgyllningar och grannlåter, som jag tyckte dock af en sednare smak, från Mamluckernes tid eller så.¹⁰⁰ Uppe i taket syntes ännu half utgånga fresco målningar. I allmänhet var denna grafvård en af de vackraste jag sett här. Några andra dylika till den yttre byggnaden voro äfven här och jag inträdde i dem; men de innehöllo ej annat än en liten troligen släkt begravningsplats. Här voro vackra vårdar dock ingen egentligen Sultans eller Herrskares. Min åsnedrivare blef allt häftigare och otåligare ju närmare han såg solen närma sig dess nedgång och påckade på att vi skulle bege oss tillbaka. Det var ock för sent numera att besöka de grottor och uthuggningar jag här såg ofvanom mig i bergskanten jämte Gujushi; jag måste lämna dessa besök till en annan dag och begaf mig hemåt. Vi kommo öfver Romeili och 𐤀 meidan¹⁰¹ förbi det gamla och brokiga Citadellet, hvars sednare af Pashan nybyggda Europeiska del tar sig roligt ut bland de gamla quarlefvorna från Selah eddin och andre forne Khalifer. Hela den härinvid liggande del af staden ända till bab ezzuweileh har ett eget utseende. Det synes att den ej är af de äldsta delarne, såsom trakten från denna port till bab ennaṣr och dock ser man här såsom i trakten af Sitte Zejneb kanske ännu de vackraste stycken och quarlefvor af den gamla Arabiska arkitekturen. Häribland dock en stor

mängd af den fula och föga nationela turkiskt Europeiska byggnadskonsten. Redan medan vi voro på vägen hade Maghrib adan blifvit utropad och nu blef min karl högst otålig. Nu skulle han dricka och af hvar och en som gick förbi oss och händelsevis bar ett stycke bröd eller salatsväxt eller rättika eller dylikt tiggde han en bit utaf och gaf äfven mig ett blad af den särdeles goda salatsväxten gergir, som jag förtärde med god smak. Då vi slutligen skiljdes åt vid vår port kunde vi dock ej undvika att komma i gräl vid liquiden så Wali han trodde mig vara – Men det hör här till saken att alldrig handla eller ge och ta pengar i handel utan gräl och krångel – annars är det ej väl. Shekh Ali hade redan ätit ۛ sin aftonfrukost säkert för att ej göra emot sunna,¹⁰² som bjuder att man skall skynda sig bryta fastan vid Maghrib. Jag frukosterade således ensam och ej utan appetit efter min långa vandring på fastande mage; ty på hela dagen hade jag hvarken ätit eller druckit, blott då och då stulit mig till en pris snus. Sedan jag slutat mitt mål blefvo vi efter vanligheten sittande vid vårt kaffe och våra pipor och som jag kände verkligen behof af att berätta det förunderliga jag sett i dag och som lämnat stort intryck på mig talade jag om för min Shekh hvar jag varit. Jag fann dock hos honom alldeles ingen anklang och då jag frågade honom om han alldrig stigit upp på berget svarade han helt kallt och litet snäsigt: hvad skulle jag hämta deri från? raih agib eh min hinak.¹⁰³ Jag sökte förklara honom att man ingenstädes så kunde se Herrens allmakt som här i den herrliga Nildalen och det konstigt formade berget och medelbarligen i människors storverk som syntes härifrån. Han svarade väl ej annat än att det var sannt; men kände ingen lust röras i sig att besöka det. Kanske till någon del hans spökrädsla för banditer och rövare som han tror finnas på bergen afhåller honom och i allmänhet de ovanligt rädde och fege Kairo boarne från ett sådant besök; men hufvudsakligen är det deras religion och Koran som om ock ej uppenbarligen dock omedvetande ingifvit dem denna afsmak och apathie. Äfven tyckas dessa helgon och aflidne Kairo herrskare som kanske af sin bibehållna beduin kärlek till berg företrädesvis valt berget och höjden till sin hviloplats, vara i allmänhet föga respekterade och älskade. Jag blef sedan efter vårt caffe en god stund sittande ensam sedan Shekh Ali gått ner. En god stund efter Esha gick jag ut och träffade Shekh Ali sitta i ett caffe jämnte en hans vän Shihab nära invid vår port. Jag satte mig till dem och hörde till min stora förundran Shihab tala om att Tsherkesserne nu började vinna och segra öfver sina fiender Ryssarne. Denna

berättelse bekräftad äfven af mig, beledsagades af varma böner af mina tvänne muslim vänner och nedkallande af Herrens hjälp åt deras trosförvandter öfver de otrogne jämnte fromma utrop och loford öfver Islams storhet. Islam är dem allt i allom och det enda som kan och får beveka en menniska och ett folk till något. Andra intressen t.ex. handel eller mensklig frihet m.m. ha de intet begrepp om. Shekh Ali och jag stego sedan snart upp och gingo ner till Azbukijeh. Här ledde jag honom på samtal om Moses. Som han naturligen förekommer i Koran,¹⁰⁴ kände han honom väl och började berätta hans historia tämmeligen öfverensstämmande med vår Bibel. En omständighet: då man tagit upp honom ur Nilen och han blifvit uppfostrad i Pharaos hof ända tills det första skägghjun börjat synas på hans hake, hade Pharaos beslutit att döda honom. Pharaos Gemål hade afrådt honom och sagt skall du döda ett barn, som ännu ej kan skilja ett kål från en dadel (ma ja´raf elgamrah min ettamrah).¹⁰⁵ Man hade laggt framför gossen ett kål och en rödaktig dadel. Han hade först vändt sin hand till dadeln; men Engeln Gabriel hade stigit ner och ledt hans hand på kålet, som han tagit och laggt på sin $\aleph$ tunga, som deraf blifvit bränd. Deraf hade hans språk lidit och han blifvit alkan d.v.s. ej vältalig. Han berättade vidare [om] hans flykt till Sho´eib Jethro etc.¹⁰⁶ Nu fann jag rätt den annors så tyste Shekh Ali rätt pratsam och han upphörde ej hela aftonen att berätta. Allt emellan utropade han att Koran vore en skön och vacker bok; nyttjade dock det simpla ordet koajjis och alla vetenskapers vetenskap etc. Han sökte förmå mig stanna här och börja studera tefsir elkoran och andra dertill hörande vetenskaper. Nu var han Enthusiasm som alltid då talet faller på Koran eller ditåt. Är det fråga om hvad annat som hälst af mensklige intressen är han tyst och vet ej att säga något. Han är äfven typen af folket i allmänhet här i synnerhet de mera bildade af dem. Men hvart blir då Arabens förtjusning och enthusiasm öfver de brokiga och vidunderliga sagorna? Deras tycke för dem är kanske ännu en lämning af deras första egentliga poetiska nationalanda och bevisar religion, med alla dess stränga ofta onaturliga band och tvång, som vanligen ej funnos i dess första ursprungliga renhet utan oftast blifvit utfundna af vilselädde fromhetsförifrade sednare anhängare, ej mäktat utrota och döda i grund det unga och friska, som låg i folkets natur. – Sedan vi stigit upp och begett oss från Hanafi gick jag ännu och hörde en stund på min gamle Muḥaddith Bejomi. Vid midnatt kom jag hem som vanligt.

☞ *October 2.* Satt hemma ända till efter 'aşr och skref och arbetade något. Gick sedan ut och stannade i Kutubijeh hos Shekh Mustafa och handla på Hagi Khalife; men han vill ej slå af ännu. Jag köpte dock i dag ett vackert manuscript af Diwan Hafiz på persiska.¹⁰⁷ Han låfte hämta mig åtskilliga rara böcker till öfvermorgon. Vandrade sedan ännu litet omkring innan jag gick hem en stund före Maghrib. Genast vi hade ätit och druckit caffè vid våra pipor begaf jag mig ut ensam. Called again at my little girl stayed with [her] some hours. I am surprised to find in her so much natural good sense and so much grace in her behaviour. Excepting our joys and our playing I am taking always a good lesson of her in the language. Härifrån gick jag till Hanafi för att träffa Shekh Ali, som enligt öfverenskommelse skulle vänta mig der; men då jag ej träffade honom och han [inte] infunnit sig här satt jag blott så länge jag drack en kopp sockervatten och rökte en pipa och begaf mig härifrån till min muḥaddith Bejomi. Med allt hvad jag här och i Petersburg aflats med arabiskan hör jag dock ännu nästan hvarje minut ord som jag ej förr hört och som jag ej förstår och då jag om nätterna vid vår suḥur frågar Shekh Ali om dem och andra, drar han fram med en ny ännu större hop af likbetydande ord. Denna rikedom på ord och benämningar på hvarje liten bisak och hvarje obetydlig tanke nyancering finnes säkert ej i något annat språk och en ny Kamos¹⁰⁸ vore verkligen af nöden att samlas nu ur folkets mund förr än det kanske genom snart instundande blandning med främmande folk och språk låter en del af sitt språks stora rikedom gå förlorad. ✎

☞ *October 3.* Satt hemma hela dagen och arbetade. Efter vårt Maghrib mål och Esha gick jag ut. På vägen i Azbukijeh hade jag som ofta förr tillfälle se och höra huru folket här skratta åt och göra narr af den Europeiska sången. Det kom nämligen en ung Europe på gatan sjungande med ganska hög stämma en Italiensk aria med språng och passager. Tvänne 15 årige arabiske pojkar mötte honom och började gapskratta åt hans sång och härma den ganska väl. Detta har jag ofta hört förrut. Det är ock ej underligt att den oftast så fladdriga Europeiska sången ej kan anslå den vid sin vanligtvis klagande och alfvarsamma sång vane araben. Det förundrar mig dock att man här ej ännu blifvit mera vand dervid och vid Europeer. Jag har till ock med i Azbukijeh allen och andra trakter af Kairo sett hundar, som erbarmligen skällt på den Europeiska syrtuten. Jag gick ner och satte mig

hos Hanafi, dit äfven efter omkring en timmas väntan Shekh Ali kom jämnte Shekh 'Abdallah. Vi blefvo sittande här länge; men jag tröttnade så väl af den långa sittningen här, som efter min sittning hemma hela dagen. Jag steg så upp och lämnade de bägge shekherne och gjorde min vanliga tur genom Khamsawi och Nahhasin hem. Jag var sömnig och trött och tog mig en lur redan före suhur. Samtalet hos Hanafi gick allt ut på dels Koran dels frågor i fiqh, hvari man i allmänhet ser rätt Arabens spitsfundighet och sophisteri lysa fram vid sidan af hans fromma och alldrig disputerande ödmjukhet och lydnad för Koran.

 October 4. Satt hemma ända till närmare 'asr då jag enligt öfverenskommelse begaf mig till Kutubijeh och handlade äfven Persiska böcker af Shekh Sejid Mustafa. Sedan jag hade handlat och redan stigit ner från hans lilla bodas mastabeh och der stod och pratade med honom samt bad honom hämta mig vissa böcker, fick han helt hastigt och oförmödad en ovanligt alfvarsam och mörk min blandad med det vilda uttryck, man ofta ser hos Araben och frågade mig om det var sant som jag föregaf att jag var Tsherkess.¹⁰⁹ Han såg härvid särdeles ba[r]sk ut och det var ej utan att jag blef litet häpen öfver den oväntade frågan och frågade honom tillbaka med det vanliga Eish ma'na.¹¹⁰ Härpå, sedan han tyckts bli försäkrad om sin ogrundade misstanke, berättade han sig härom natten haft en dröm, deri han tyckt sig stå färdig att räcka mig en bok innehållande grundlämorna af Islam, men plötsligt blifvit hindrad af en osynlig hand, som hållit hans hand tillbaka. Ehuru jag flitigt upprepade de vid dylika tillfällen brukliga ord som Kheir in sha allah¹¹¹ etc. kan jag ej neka att jag stod der något häpen öfver den underliga drömmen. Man tror i allmänhet här mycket på drömmar och litar på dem. Om Shekh Mustafa annors hyser misstankar om min Islam och hvarifrån han kunnat få dem, vet jag ej. Sedan jag gjort min handel och satt ut dag att åter komma tillbaka för att se på andra böcker, han lofvade hämta mig gick jag åter hem, der jag stannade ända till efter vårt aftonmål och Esha. Då gick jag ut och satte mig först en stund hos ۞ Hanafi, men då Shekh Ali eller någon annan ej kom dit, steg jag åter snart upp och begaf mig till det lilla caffet, der den gamle muhadditen Bejomi berättar sina sagor. Här blef jag sittande till midnatt då jag gick hem. Det var ej utan att händelsen med Shekh Mustafa gifvit mig ohumör för hela dagen så som alltid då man trängt in på min föregifna Islam.

☞ *October 5.* Gick kort före 'aşr till Prunner för att ännu begära af honom en bok. Jag satt en stund der och läste tidningar medan han var sysselsatt med några patienter och som det tycktes en Italiensk läkare. Han har tagit något högst förtroligt i sitt uppförande till mig, men derjämte det dervid mellan egentligen främmande så vanliga fada, som att ta en under armen och i hand etc. Härifrån gjorde jag en liten promenad i Azbukijeh allen och vidare inåt det egentliga Muski der jag förrut föga varit. Här synas präktiga nymodiga Frangiska hus i samma smak man ser dem i Alexandria och redan i södra Frankrike. Vek sedan i förbigående in i den Armeniska Kyrkan.¹¹² Utåt gatan ser man af denna stora och vackra byggnad blott en lång slät vägg utan prydnader eller gränlåt; men inne en ståtlig byggnad. Här som i Muski i dag hade jag tillfälle göra anmärkning att de Christnas byggnader alltid ha något eget propert i sig framför Musulmäns. Det är liksom i Europa Engelsmäns hus ha det gemenligen framför andra nationers såsom jag tror. Jag gick dock ej in i kyrkan, der man nu just höll på att sjunga någon messa eller dylikt utan vandrade blott på gården omkring byggnaderna. Slutligen frågade mig en arabisk tjenare här hvad jag ville. Han tog mig för en muslim och började ganska vänligt förklara mig de christnes bruk vid deras Gudstjänst och tala om deras kibleh och mambar etc. Rundt omkring kyrkan inåt en liten quatergata stå flera vackra byggnader som det tyckes privat hus, från ett af hvilka jag hörde en kanon spelas af skicklig hand. Härifrån gick jag hem och blef hemmasittande till långt efter vårt maghrib mål och esha ända till kl. efter 3 à la turque. Jag gjorde nu min vanliga tur först ned till Hanafi, der jag dock ej satte mig alls och sedan till min gamle Muhadith Bejomi. Här blef jag sittande ända till midnatt. Shekh Ali har flera dagar varit på ohumör sedan han hört att jag ej var sinnad att köpa någonting nytt för den instundande högtiden eller 'id eşşoghajar, hvarvid det är oundvikligen nödvändigt för hvar och en här att bära något nytt klädesplagg.¹¹³ Han hade nämligen då väntat sig äfven något. Jag var således tvungen bjuda honom pengar och gaf honom som vanligt en Guinea. Då jag frågade om han härmed vore belåten svarade han den vara tillräcklig för utgifterna för hushållet; men att hans gibbe var utsliten och han behöfde en ny. Jag var så nödgad ge honom ännu en Guinea och kunde ej annat än hjertligen beklaga honom att måsta liksom tiggande begära sig en ny öfverklädnad, nästan liksom en betjent gör det här, af mig, som i sjelfva verket är mycket fattigare

än han. Gud låte mig dock aldrig komma i sådan ställning till en annan som den, hvori han står till mig.

☞ *October 6.* Sedan vi slutat lectionen gick jag ut och tog mig en åsna i Ghorijeh och red upp till Citadellet. Under vägen gjorde min åsnedrivare den anmärkning att Maşr är fullt med moskéer och att man ej behöfver ta många steg för att komma från den ena till den andra och att det är af baraketha af den välsignelse, som Herren sändt öfver denna deras så högt beprisade stad, i hvars beröm dess innevånarne i allmänhet äro outtömlige. Min åsnedrivargubbe i dag var dock ej särdeles talträngd men tycktes vara en braf man ﷺ och from muslim, som började till och med göra mig frågor i religion och fikh. Vi färdades uppåt på den här jämnförelsevis breda gatan och förbi särdeles många moskeer, hvaraf i synnerhet i denna trakt finnes ett stort otal. Uppkomne på Citadellet steg jag af vid den nya moske, som Bashan nu håller på att bygga på platsen der fordom Selaḥ eddins palats skall hafva stått och hvaraf ännu synas dels grupper af fyra dels ensamt stående väldiga stora Granitpelare. Sjelfva platsen är utomordentligen väl vald med den friaste och hela Kairo och Nildalen dominerande utsigt. Jag stannade länge i synnerhet på den SW sidan och den W knuten och fröjdade mina ögonen med anblicken af den så ofta sedda men aldrig ledsnande utsigten. Sjelfva moske anläggningen är verkligen storartad och praktfull väggarne och pelarne beklädda med här ur bergen uthuggen alabaster, ofta och på sina ställen utmejslad till vackra figurer i upphöjdt arbete. I synnerhet utmärkte sig häri den midt på yttre af pelargångar omslutna gården eller ṣaḥn stående Ḥanafijeh, hvars granna arbeten i den ännu grannare brokigt ådriga alabastern särdeles föllö i ögonen. Den inre egentligen till bön bestämda portalen är som vanligen betäckt med tak och stor väldig styl. Dock tyckte jag äfven här den yttre glansen och prakten trädte i stället för det ursprungligen stora enkla. Dock blir det i alla fall ett ståtligt monument efter dess byggare ehuru han sjelf ej torde komma att se det färdigt. Utanföre var som inne allt i fullt arbete och verksamhet och jag glömde det obehagliga gnislande ljudet af stensågarne för nöjet, som jag alltid har att se människors flit och idoghet. Sedan jag dröjt här tämmeligen länge steg jag åter upp på min gumpande åsna och red förbi den stora väldiga nu halft förfallande gamla mosken af Kalaön¹⁴ med sina tvänne liksom af grön porcellain öfverdragna minaret och förbi castellet på hvars ena enda nu en Telegraph står. Vi redo ut

genom den lilla slottsport som för förbi cacerner och de utanföre belägna usla soldat kojor; så öfver sanden till berget Gujushi. Här lät jag mitt ök vänta vid foten af berget och steg sjelf upp. Det var ganska besvärligt i synnerhet på de ställen der lös sand och grus betäckte sjelfva berget; ty här måste man sätta foten säkert för att ej slinta ner med det ofta ramlande gruset. Jag hittade dock liksom en väg och kom lyckligen upp på den vida släta bergsplateaun, der den halfförfallna mosken af Gujushi står och ett stycke derifrån den nya af en stark mur omgifna byggnaden för såsom jag tror krutfabriken. Jag gick in i den på höjden och nära branten stående mosken der nu vinden spelade och susade med underligt ljud i den omblåsta och halft aftoppade minareten. Dörren in till sjelfva moskén är på den NW sidan och ofvanom den en särdeles vacker fullkomligen välbehållen kufisk inscription. Sjelfva byggnaden såsom ämnad blott till bönhus och en helgedom för helgonets multnade ben och hans slägts var ej stor dock ganska vacker. Här var en utomordentligen lätt och härlig luft uppfriskad äfven af en måttlig NW vind 𐰽 som gjorde andetagen särdeles lätta och ljufva. Jag spatserade här ännu litet omkring på släta bergsplateaun och såg nu friare öfver det jag sett från kastellet, hvilket nu på sin betydliga höjd låg under mig som en låg kulle. Jag steg sedan åter ner för att gå in i de gråttor och bergshålor jag nedifrån alltid betraktat med så stor nyfikenhet. Jag vandrade mellan de underligt formade lagren af berget, af hvilka somliga sköto väldigt ut och bildade liksom ett tak för mig på långa sträckor. Som jag äfven här tyckte voro dessa lager ursprungligen granit öfverdragna med lager af tunn kalk eller annan grå[a]ktig sten. På somliga ställen var berget öfverdraget af liksom en tunn skifva af någon sorts saltart, så det såg alldeles ut som hvitlimmadt. Jag vandrade här med ett särdeles nöje, men det var ej utan att hufvudet då och då svindlade af mina långa vandringar i höjden på fastande mage nu på middeftermiddagen och troligen äfven af hiskligheten af [att] gå på ofta högst smala stigar med bergets lodrätta stupor under ögonen. Och med allt detta fann jag dock ej vägen in i de nedifrån så underligt utseende grottorna. Jag gick således åter ner; men då jag åter härifrån skådade uppåt grottorna kunde jag ej hålla att ännu en gång försöka den besvärliga uppstigningen. Ehuru jag äfven nu ej hittade vägen till de grottor, dit jag ville, föll jag in på en annan väg som ledde till några andra grottor. Vägen var smal och gick ofta i små i berget uthuggna trappsteg, och ledde slutligen till liksom ett

gallerie framför sjelfva grottorna. Jag inträdde i dem: de voro här blott tvänne liksom små kammaren, med väggarne liksom hvitlimmade af naturen och särdeles snygga och nätta, så höga att jag fullkomligen väl kunde stå rak i dem. De behagade mig särdeles genom sin snygghet och den behagliga svalkan och jag tyckte att med en matta på det släta bergsgolfvet man hållre kunde trifvas här än i de snuskiga mörka furn i arabiska byar,¹¹⁵ ja hållre till och med än i de flesta hus i Kairo. Jag sökte härifrån ännu en gång att komma på vägen till de grottor, dit jag först ämnat mig och som tyckas mig stå midt i graniten, men förgäfves. De stodo der liksom otillgängliga för vår tids berg och märglösa slägte. Jag steg således ner och gick längs foten af berget med mina ögon oföränderligen fästade på dess underliga grottor och dess väldiga groteska former. Jag steg åter smått uppåt närmare dess fot och träffade här en halfsvart arab som gick i vall med några getter. Jag gaf mig i samtal med honom och erfor att han var vaktare och tjenare af ett Helgon Sejid 'Abd Allah elmagharwi.¹¹⁶ Jag bad honom föra mig in i helgonets maḳam och fann honom dertill högst beredvillig naturligen i väntan och hopp af en drickspenning. Vi stego upp för den låga sandhöjd som ligger vid bergfoten och på hvilken hus äro uppförda för Bashans soldater, hvaraf här bor en del troligen såsom vaktare af det i berget gjorda kruthvalfvet. Vi kommo ¼ upp till foten af sjelfva berget förbi min följares hus och här öppnade han mig dörren till helgedomen. Jag blef alldeles häpen och slagen af förvåning då jag inträdde här och såg framför ett stort rymligt hvalf inuti sjelfva med tak af berget och golf likaså. Vi [gick] öfver berggo[l]fvet genom liksom ett förrum och afstängdt från det inre rummet, som utgör ett ännu större hvalf och i hvars innersta hörn står sjelfva helgonets graf allt i granit. Äfven framföre sjelfva grafven står ett stort granit block i form af en väldig turban och framför den tvänne små granit lampor. I det yttre genom ett trädstakett afdelade hvalfvet voro flera grafvar af helgedomsvaktarens förfäder, som alla liksom han härstammade från Helgonet. I en i form af de här vanliga grafvarne murad upphöjning sade min följare helgonets husgeråd vara förvarade. Jag frågade honom hvem och hvad detta helgon varit och på hvilken tid ungefär han lefvat. På den förra frågan fick jag såsom jag vill minnas svaret att han varit Sultan och lefvat för omkring 560–570 år före vår tid. Han räknade efter förr än gaf mig detta sednare svar och jag vet ej på vilken kalkül han stödde sig. Shekh Ali som jag vid min hemkomst vidare frågade om mannen sade honom

vara välkänd och berömd men kunde ej ge mig något besked om honom alls. Hela hvalfvet der han låg begrafven omfattade en vidd af omkring hela vår Societets byggnad¹¹⁷ och behagade mig utomordentligt. Vid utgången blef jag omgifven af min följares alla barn en skara tror jag 6 till 8, hvaraf jag dock ej gaf en slant åt mera än tvänne och ännu en åt en med sin mor sednare kommande och af hennes skickad pojke. Min följare som fick tvänne gick med mig ut och ner för den lilla backen till sina får. Jag frågade honom om grottorna i berget och fick det svaret att de voro från de aflägsnaste tider och gjorda samt bebodda då af fromma heliga män som i dem offrat sin tid blott och uteslutande på deras Herres dyrkan och tjänst. Jag frågade honom om de voro från Islams tider eller derförinnan; men han tycktes ej ha reda derpå sade blott att de voro från långa gamla tider. Jag nästan tror att de ej äro från Islams tid; ty det låg ej i denna religions natur att dyrka Herren så. Jag begaf mig nu småningom på återväg sedan jag först kommit öfverens med min följare att en dag komma tillbaka och hämta honom för att föra mig omkring på bergen. Jag kom hem i god tid före Maghrib och skiljdes från min åsne-drifvare väl utan gräl men som vi kommo i vexling kunde han ej underlåta att såsom alla hans colleger och det mesta folk här tigga en femma till bröd. Jag blef sedan hemma till efter Esha då jag gick ner till Hanafi och blef en stund sittande hos honom. ✽ Härifrån gick jag trött som jag var upp till Muajjads moske och steg genast upp för trappan och satte mig på ḥaşiran invid shekhen af Bejomi derwish orden,¹¹⁸ hvars medlemmar det äro som göra zikren här. Som jag sist då jag var här med Dittel gifvit denne shekh en piaster, blef jag utomordentligt väl och vänligt emottagen med handslag och flitigt upprepande af de vanliga complimenterna och genast uppvaktad med en kopp caffe och anmodad att stoppa min pipa, som vi rökte i compagne med en annan gammal bredvid sittande shekh. Jag hade ej sutit länge förr än man till min förargelse slutade zikren och kommo ut från moske förstugan på trappan, der vi suto. Bland de utkommande var en gammal man som oupphörigen uppmanade att läsa fatḥe för än den ena än den andre af troligen i deras orden helgondyrkade aflidne shekher och andra, af hvilka jag igenkände högst få namn, bland andra deras hufvud Shekh och ordens man Bejomi. Härunder insamlade han af de kringsittande slantar under det de läskade sina efter zikren skorriga strupar med caffe, som bjöds omkring i den stora mängden blott med tvänne koppar, af hvilka en var söndrig så den ej

rymde mer än högst en half af de här vanliga små kopparne och som nu föll äfven på min lott. Härunder kom af de i förstugan quarblifne den ene efter den andre fram och föredrog en lofsång öfver propheten ganska vackert i synnerhet den som först uppträdde. Härunder ropades i slutet af hvarje rytm som vanligt af auditorium Allah Allah eller vid nämnande af prophetens namn som tidt och ofta skedde allahu şalli wa sallim aleih¹¹⁹ eller om det var något särdeles vackert ställe uppmanades sångaren till ett da capo med do li keman keman fi 'ardak.¹²⁰ Slutligen närmare midnatten och elabrar adan då sångarne hvilat och läskat sig med caffè ställde de sig åter på shekhens uppmaning upp i zikrrund.¹²¹ Jag trädde in i förstugan och ställde mig i ringen äfven och råmade från strupen så djupt det var mig möjligt Allah och runkade på hufvud och kropp i samma takt som de öfriga, ledde häri af en äldre i hopen, som vid hvarje taktförändring angaf takten med sakta klappning med händren. Till vårt Tutti sjöng en Munshid vackra solon och jag fann mig verkligen intagen så väl af sjelfva zikren som road af min ställning. Det räckte dock ej länge förr än man slutade och började sjunga Herrens 99 epithet¹²² till godt slut på lofsången. Som jag ej var hemma här vek jag af och gick ut. Vid afskedet med shekhen, i hvars hand jag ej stoppade någon penning tyckte jag hans hand vara kallare än vid hälsningen. Dock hade han genast förrut då jag kom ut ur mosken och ännu satte mig på hans ḥaṣira fätt många låford att jag vore af ahl illah och ragil ṣelah.¹²³ Härifrån gick jag hem verkligen muntrad och uppiggad af zikr men högst obehagligt hes och rostig i halsen af mitt starka frambråkande af Allah.

 October 7. Steg bittida upp och begaf mig [till] det Grekiska klostret eller kyrkan i Goanijeh. Jag träffade här tvänne äldre fete och frodige gubbar med långt gråttblandadt half knurligt skägg, af hvilka den ene talade och förstod arabiska. Honom frågade jag om 𐤀 här nu funnes någon liten karawan till berget Sinai. Han började göra mig allehanda frågor och sade att någon sådan ej funnes och var i allmänhet något kortordad och snäsig. På hans frågor såsom den grekiska han talade med den andre presten förstod jag att han tog mig för muslim och i allmänhet som det tycktes för en misstänksam person. Som jag dock lät dem förstå att jag vore christen, blef gubben litet pratsammare och tjenstfärdigare och bad mig hämta en tezkere från min consul och i dagen lägga hvad jag vore för en man och då skulle vi se hvad som kunde göras. Här har man ännu ej kommit så långt att man

låter hvar och en färdas huru och hvart han vill: man måste känna mannen och hans syftemål. Jag kan ej neka att jag nu som förr var högst besvärad af den dubbla role jag här spelar och att än måsta uppträda som muslim än som christen. Sedan jag kommit hem härifrån och läst med Shekh Ali gick jag åter ut till Köhler, men han tycktes vara vid dåligt humör såsom äfven Amin Agha, på hvilken jag hälsat vid förbigåendet i cancelliet. Jag blef ock ej länge hos honom utan gick ned och gjorde en liten tur i Azbukijeh allén, der en frisk vind blåste den ljufvaste doft af accacie träden. Handlade sedan i Muski ett par små pistoler och äfven på en klocka. Kom sedan genom Kham-sawi och Nahhasin hem. Kort efter Maghrib gjorde jag en gång som slutades särdeles snöpligt och dock lyckligtvis bättre än den möjligen kunnat utlöpa. Sedan jag spatserat härefter litet omkring och svalkat mig satte jag mig hos Hanafi och dröjde tämmeligen länge i väntan på Shekh Ali, som dock ej kom dit. Då vi sedan vid suhur suto och pratade vid vårt the föreslog jag honom att vi en af dessa dagnätter skulle göra en khatme eller ock en zikr hemma här. Han blef synbarligen särdeles intagen och nöjd öfver propositionen såsom jag hade förutsett och låfte genast i morgon bestyra härom. Han tycktes verkligen vara saligt glad häröfver och blef särdeles pratsam och uppspeld, så han blef sittande alldeles ovanligt länge uppe hos mig.

☞ *October 8.* Gick ut efter vår lection på eftermiddagen och gjorde en tämmeligen lång vandring genom Dawadijeh åt darb elahmar och genom Ghorijeh. Det är nu öfverallt ovanligt stark rörelse på gatorna af folk som handla: ty hvar och en måste köpa sig något till den nu instundande festen. Vek in i förbigående i Kutubijeh till Shekh Mustafa, som åter visade mig åtskilliga nya manuscript, äfven en liten i Malta tryckt geografi, som han bjöd ut åt mig för några piaster. Jag började för ro skull gäckas litet öfver den af otrogne tryckta boken och han instämde rätt hjertligen deri och sade: ser du skiljnaden mellan de rättrogne och de otrogne, de förstå sig ej rätt på någonting ty de äro ej på den rätta och ensamt saliggörande vägen. Så tycktes han ✕ nu ej haft någon ny dröm om mig, eller gjorde han dessa anmärkningar blott för att försöka och fresta mig, såsom jag förrut tyckt mig finna hos andre af hans trosförvandter. På hemvägen träffade jag en fattig fikih, som satt på en maṣtabeh med några gamla luntor. Jag satte mig till honom och frågade och tittade på hvad han hade. Det var af intet värde; men jag kunde dock ej underlåta att ta deraf en liten afhandling. Han tog mig som han sjelf

sade och i sitt uppförande mot mig visade för *ṣaḥib ʿilm* och *ṣaḥib elḳoran*¹²⁴ och kallade mig *mebrok* och gaf mig och derföre den lilla resalen för ett högst ringa pris. Jag frågade om åtskilligt af hans land och familj och han var särdeles nöjd som det tycktes och kysste mig på hand högst ödmjukt då jag gick, såsom det här vanliga tecken på den högaktning, man visar *shekher* och vetenskapens eller rättare *koran* kunnige män. Efter *Esha* gick jag ner till *Ḥanafi* och satt en stund hos honom medan jag drack en kopp sockervatten och gick sedan och satte mig i *caffet* och hörde på min gamle *Bejomi*.

☞ *October 9.* Vaknade upp först vid middagen något trött och svindlig. Gick ut för att bestyra och hämta några små behofver till aftonen. Gjorde först en liten vandring i *Azbukijeh allén* och uträttade sedan hvad jag hade att uträtta. Kom hem vid *ʿaṣr* och hade ej länge väntat förr än de beställde *foḳaha* kommo och började *khatmen*. Som de alla i anseende till *Ramaḍan* voro sysselsatte i andra hus äfven aflägsnade de sig i tur sedan de hvar läst och sjungit sin del. En sådan *khatme* har särdeles stor likhet med en musiksoirée hos oss. Såsom på en sådan om der äro tvänne ungefär lika gode spelare, de alltid knabbas litet och krusa med hvarandra hvem skall spela första stämman, så äfven här bland jämngode *foḳaha* hvem som skall börja och hvem som skall sluta med att sjunga slut *ḳaṣidan*. Såsom man hör *Musici* hos oss *criticera* andre *Musici* och mästare och sällan hör dem tala särdeles godt om den andres föredrag och konst, så *figo* äfven här dels lefvande dels hädangågne *foḳaha* träda upp och mönstras af de som voro hos oss. Såsom de första quartetterna alltid gå trögt och tråkigt så äfven läsningen här i synnerhet nu under *Ramaḍan* då de fastat hela dagen. Såsom *musici* i allmänhet dricka *punsch*, så *caffet* här förtäres till den största omåttlighet: såsom våra *musici* efter slutad *soiree* vanligen ha en *glupsk* appetit så äfven *foḳaha* och äro äfven kände och beryktade derför: såsom hos oss *handklappningar* och *bifallsyttringar*, så här vid hvarje *rythms* slut ett högt och allmänt utrop af *Allah Allah* eller *ṭajib ja fulan* eller då en *shekh* slutat sin tur *aḳbal Allah*:¹²⁵ såsom på våra *soireer* *pratas* och *skrattas* af *auditorium* under sjelfva föredraget så äfven här och äfven till högre grad än hos oss. Och äfven *foḳaha* sjelfve under det de läsa afbryta ofta sin läsning för [att] kasta in en *quickhet* i de andras samtal eller höra på något skämt som yttras: här som i allt i detta land [ligger] *lättsinne* och *alfvar* invid hvarandra. De *shekher* vi hade i afton, de nästan bäste och berömdaste i *Kairo*, voro särdeles *mu[n]tre*

och verkligen ofta quicke och muntre ehuru tvänne de bäste af ✎ de tre voro blinde. Utom Shekh Ali och jag voro inga åhörare än Shekh Abd Allah och en annan ung shekh från Ghamri jämnte walad Moḥammad som tjente till uppassare. Jag gjorde allt mitt att få Shekh Ali att flitigt låta kaffet och mandel sherbeten gå omkring och shekherne tycktes vara särdeles belåtna så härmed som med futuren vid Maghrib och suḥur närmare morgonen. I synnerhet kunde de ej nog prisa mandel sherbeten, som de med särdeles begär och snålhet slukade. Vi åhörare läto naturligen icke störa oss i vårt samtal ehuru vi som oftast måste utropa Allah Allah; dock jag föga emedan jag ej kan intas och på något sätt förtjusas af Koran läsningen såsom jag verkligen gör det af en zikr. Sedan allt var slut och shekherne gått kom Shekh Ali in till mig och satt en stund allt uttömmande sig i beröm och lof öfver den härliga natten såsom hos oss värdinnan plägar hos sin man efter en väl slutad ståtlig bal. Jag hade haft ganska tråkigt hela natten och blifvit trött och matt af det långa sittandet.

☞ *October 10.* Gick bittida ut på morgonen och tog en åsna i Mergush¹²⁶ och begaf mig upp till Sok esselah.¹²⁷ köpte här några kulor för mina små pistoler och begaf mig till fots, då jag ej kom öfverens om priset med min ḥammar, upp till citadellet genom bab asab,¹²⁸ der jag såg den Tyske målaren, som jag här om afton träffat hos Prunner, sitta och ta af Hassans moske. Jag gick in i den gamla väldiga Ḳalaon mosken för att se på den. Man hade nu inrättat den till en verkstad för snickaren och annat och afdelat den i flera skilda större och mindre rum, i ett af hvilka voro tvänne Italienska snickaren just under sjelfva den stora kupolen. Jag dröjde dock ej länge här utan begaf mig ut åt bergen och först till Abd Alla Maghawris grafhvalf, der jag här om dagen kommit öfverens att träffas med den karl som sist öppnade det för mig. Jag träffade nu en ung man, som jag frågade om den som jag sökte. Han gjorde mig såsom vanligt här frågorna hvad jag ville och sökte, men då jag i förargelsen ej upplyste honom derom bad han mig vänta en stund i grafhvalfvet, der in vid porten tvänne goda maṣṭabe stå. Jag satt här en stund och njöt af den härliga svalkan i hvalfvet då en äldre prydlig man kom in och hälsade på mig. Jag blef flat att ej igenkänna i honom den man jag sökte så mycket mer som man hade väckt honom ur hans middagssömn, hvilket man här alldrig gärna tillåter sig. För att slippa honom väl gick jag in till Shekh Walins graf¹²⁹ och låddes göra min zijaret och då

jag kom tillbaka tömde jag åt gubben alla de slantar jag hade i min pung och gick ut. Jag gick längs berget förbi vägen som leder upp till krutfabriken och förbi den derunder liggande förunderliga stendal ۞ som är full af dels större dels mindre stenblock liksom nedfallna från det ofvanom liggande berget vid något utbrott af eld eller någon annan mäktig förstöring. Toppen af det ofvanom liggande berget ser ock verkligen ut som en rödaktig askhög kanske är det en gammal utbrunnen vulkan. Jag följde allt bergen hvars fot är och närmare öfra lager äro öfverdragna af en sorts hvitgråaktig sten som ser ut liksom bildad af flytande och med ens stelnad Nil sandblandad lera. Här i foten äro förunderliga grottor bildande stora hvalf uppburna af väldiga pelare formade grannt i mångahanda stil, mest som jag tyckte närmande sig den sirliga corinthiska. Taken i dessa hvalf äro af den samma hvitgråaktiga stenöfverdragningen särdeles vackert liksom krusigt utskifvade. Inni dessa grotthvalf var en ljuf behaglig skugga och det nästan förundrade att människor ej inrättade sig dem till boningar. I ett af dessa hvalf lågo tvänne åsnedrivare med en hel hop åsnor som tror jag föra sand härifrån till staden. Jag gaf mig i prat med dem och frågade dem om vägen upp till berget. De afrådde mig ifrån att stiga dit upp och skrämde mig med att der funnes 'arab. Jag vandrade här länge omkring och gapade med förundran på det konstfullt formade berget, i hvars klyftor och sprickor kråkor och andra fåglar nästade. Vinden susade väldigt öfver toppen och små svalor svajade muntert förda af den och mig grep längtan att komma dit upp, der jag äfven högst uppe på sjelfva branten såg en stor som det tycktes i graniten dels af naturen dels af människohand huggen grotta. Jag började ock stiga upp men fann här snart vägen stängd af tvärt utskjutande skiflika lager af berget och såg mig nödgad att vända om. Jag började nu bege mig åt staden, derifrån jag nu kommit tämmeligen långt bort. Jag kom först till begravningsplatsen här som sträcker sig härifrån ner till Kaid Bey.¹³⁰ Här äro vackra grafvar och minnesvårdar mest af Awlija och Sultaner och i allmänhet berömde män. Jag träffade här tvänne män som lågo i sanden i skuggan af en vägg. Desse voro färdiga att öppna för mig grafvarne och föra mig omkring, men då jag frågade dem om de kunde växla mig ett stycke af 4 piast. och fick svaret [nej] och jag i Maghawri gifvit bort alla mina slantar, fann jag mig till min stora förargelse nödgad slå detta besök ur hågen för i dag. Man förde mig i en shekhs kōbba omkring hvilken var en liten meda och en moşalla. Jag tvättade dammet här

af mig, men vattnet var så salt att jag ej kunde svälja det ehuru törstig jag var. Sedan jag gått in i mošallan och gjort min middags och 'aşr bön och sett på den fula brokiga i bondsmak målade $\times$ kobban och sarcophagen af shekhen begaf jag mig på åter väg. På en graf dörr försökte jag mina pistoler och steg sedan upp på de förfärliga sandhögarne som närmast på alla sidor omgifva Kairo. Här förundrade jag mig nu såsom genast första gången då jag steg här upp och sedermera alltid, öfver dessa högar, hvarifrån de sjelfva kommit och bildats och ännu mer hvarifrån den oändliga mängd af stycken och bitar af sönderslagna och krossade krukmakarkärl, som ligga här öfverallt. Jag satte mig på den högsta toppen, som helt och hållet dominerade Kairo och dess omgifning och fröjdade mina ögon med den härliga utsigten och min kropp med den friska luften och vinden. Efter en stund steg jag ner i den lösa sanden, som bildade en tämmeligen brant sluttning och gjorde nedstigningen särdeles besvärlig. Kom hem en stund före Maghrib och fick besök af orm shekhen Ali som nu börjar något besvära och ledsna mig. Han frukosterade med oss här och rökte och drack caffè. Efter esha gick jag ner till Hanafî. Medan jag sträckte mig der på en serir kom en fet väldig turk med en mager gammal gråskäggig arabisk Shekh Sherif. De satte sig på en serir nära mig och jag hade så tillfälle se huru usle och ynkliga Araberne här äro i deras förhållande och uppförande mot de högmodige Turkarne. Araben här är i allmänhet mera bildad än Turken i synnerhet i de jämnförelsevis mest aktade och respeciterade saker som Koran och fikh etc. äfven är han i allmänhet klokare och förståndigare; men med allt det är han en ödmjukt krypande tjenare inför turken. Den gamle grönturbanade shekhen¹³¹ vågade knappt öppna sin mund om ej frågad af den dumstolte turken, ej stoppa sin pipa om ej bedd af honom etc. Jag kunde ej hålla mig att helst på något sätt visa turken min missaktning och sträckte makligt ut mina långa ben på soffan liksom till sömn och gnlade någon visa. Detta pars förhållande påminte mig om mitt tråkiga och alldeles mot min vilja uppväxta förhållande till min shekh. Jag orkade dock ej länge se härpå utan steg upp och gick bort, gjorde min vanliga vandring genom Khamsawi förbi Azhar och Hassanein der jag dock till min förundran ej fann någonting annat än mycket folk sittande i caffèn, ehuru det i natt var den andra af de trenne betviflade nätterna *qadr*.¹³²

☞ *October II.* Man höll på att tvätta i dag och jag fann mig nödgad sitta hemma ända till 'aşr då en af mina hvita *koftaner* hade torkat.

Då gick jag ut till Bokty och tog pengar och köpte mig nu slutligen en klocka som jag så länge varit i behof af. Gjorde sedan ännu en vandring åt Ghorijeh och Muajjad ۞ och kom hem omkring en timma före Maghrib. Vid vår aftonfrukost, som var högst torftig var Shekh Ali vid särdeles dåligt lynne och jag förmodade att orsaken dertill, såsom alltid här för folkets ohumör, var den fatala penninge bristen. Jag ledde talet på den Gibbeh han skulle lägga sig till vid festen och han berättade nu att han köpt kläde och gifvit det åt skräddaren, samt att kostnaderna voro särdeles stora belöpande sig till 200 piaster. Jag kunde verkligen ej spendera på honom mera från min kassa, som jag sjelf behöfver så väl och som ingalunda är stor och förundrade mig således blott öfver dyrheten. Vid Esha gick ner åt Azbukijeh för att låta vinden och friska luften blåsa bort om möjligt den hufvudvärk och svindel, som plågat mig mest hela dagen. Köpte på vägen en liten Ananas för en piaster och förtärde den. Så god den smakade mig tycktes min mage ej väl kunna fördraga den; ty den quälde mig och jag befann mig särdeles illa. Hela aftonen luktade mina finger af den liksom våra smultron och ännu följande dagen satt lukten litet quar till och med sedan jag tvättat mig. Af alla frukter dock bli mig våra vilda smultron de bästa. Satt mest hela aftonen och natten hos Hanafi. Vid vårt morgonmål berättade mig Shekh Ali som kom från Shekh Shihab, att Sejid Ali min gamle betjent kommit tillbaka från Alexandria, der han uppehållit sig denna mellantid och att han troligen skulle komma hit i morgon. Åter en tiggare som jag fått på min fattiga nacke. Gud gifve jag väl vore borta härifrån.

☞ *October 12.* Gick kort efter middagen ut till Pruner och fick af honom den utlåfvade listan på mitt tillämnade lilla resapothek jämnte en charta öfver Egypten och Petrea halfön.¹³³ Han visar sig i allmänhet särdeles och oändligen tjenstvillig och bemöter mig med all möjlig förekommande artighet. Gick derifrån till Ioseph, som säger sig nu vara färdig att resa till Damjat för att börja och sluta samlingen af Egyptens fåglar för vårt Anatomiska cabinet.¹³⁴ Träffade här äfven Wrede, som jag ej sett på så lång tid. Gjorde sedan en vandring genom Azbukijeh allén och började bege mig på hemväg genom Khamsawi. Vid förbigåendet vek jag in i Kutubijeh hos Shekh Mustapha, som visade mig åtskilliga af här tryckta böcker, bland andra en anatomie med tämmeligen dåliga plancher. Jag frågade honom liksom förwånad om denna vetenskap vore helal eller harām och han svarade

mig efter en liten stunds tystnad med särdeles eftertrycklig och vigt pålaggd stämma ḥaram.¹³⁵ Han liksom sätter mig på köl och prutar och handlar och vill packa på mig både skräp och godt för tämmeligen höga priser. Jag kunde dock ej underlåta att ta af honom en sorts arabisk geographie i manuscript för vårt Bibliothek¹³⁶ ehuru något dyr och äfven ۞ nymodig styl. Efter Maghrib sedan vi en stund sutit och smält maten med en kopp the gingo vi ner Shekh Ali och jag till vår Ghamri moske och gjorde der först vår Maghrib bön, suto sedan i ett sällskap af 5–6 andre shekher, som satte sig till oss, och väntade till Esha bönen sjöngs ut från Minareten. Vi gjorde härmed vår Esha bön 4 något afsides från den öfriga församlingen och den derpå under Ramaḍan åliggande terawih bönen bestående af 20 knäböjningar med 10 tekbirah och derefter ännu tre knäböjningar witr, hvilken sednare dock i Shafi' och Maliki sekten är något olika med den i min föregifna Ḥanafī sekt.¹³⁷ Det var ej utan att de täta knäböjningar och i allmänhet hela bönen och ceremonien tröttade mig något och bragte mig i svettning. Sedan allt var slut gjordes handslag med hvar och en af oss 4 med orden aḵbal Allah, såsom vanligt vid fredagsbön och andra. Vi pratade ännu en stund här med shekherne och begåfvo oss sedan ut. Jag gjorde först en tämmeligen god spatsertur i Azbukijeh och dess allé och gick sedan till Hanafi, der Shekh Ali satt och väntande mig. Vi blefvo sittande här någon timma, hvarunder Shekh Ali blundade och gingo sedan hem. På vägen stannade vi ännu litet i Shekh Sulṭāns 'aṭṭar boda och pratade med honom. Vid vårt nattmål och derefter då vi suto och drucko caffè gnolade Shekh Ali mycket på hans vanliga gnolord ma li siwa ḵar' liba-bika ḥilah – lain roditto ejjo babin aḵra'o¹³⁸ troligen för att öppna samtalet till en anhållan om mynt som han troligen behöfver till den i öfvermorgon börjande festen. Han tycktes verkligen vara trängd att tala men kom dock ej fram med något. Det är ett förfärligt pinligt förhållande mellan oss. Han talade om allehanda bruk vid festen huru man är tvungen att ge pengar åt de herrars betjenter, hvilka man besöker och huru hvar och en af en familj från den största till det minsta äfven dibarn kommer sjelf eller frambärs af sin mor och fordrar högtidsgåfvan 'adijeh(?) som alltid består i pengar.¹³⁹ Härpå vände sig hela vårt samtal och på andra bruk vid festen, som alla jag kände från Lane.

☞ *October 13.* Gick ut mellan middag och 'aṣr på några små bestyr och uppköp jag hade att göra. Rörelsen var stor på gatorna af folk som

köpte upp sina förnödenheter till festen och bodorna i synnerhet fulla med salt fisk, som i morgon hvar och en måste äta, och som nu spridde en högst obehaglig lukt åt alla håll. Pojkar och barn sprungo omkring och ropade i morgon är fest ungefär som hos oss barnen [ropar] i morgonaften är julaften. Barnen äro dock till det mesta lika öfverallt i verlden; glada och trumpfria – och mannen måste gå så långa mörka gångar mellan religionens och vetandets och verldsvillornas daglösa labyrinth för att ändå ✕ till sluts, om han lyckas komma ut till ljuset igen, träda ut genom samma dörr han gick in och på den första släta solljusa väg han vandrade in i mörkret. Dock gubben vet nu först värdera och rätt se solens klara och värmande ljus, sedan han fått trefva omkring i det fuktigt kyliga mörkret. Men ej allenast barnen tyckte jag fröjda sig här på förhand öfver morgondagens högtid, äfven de äldre tycktes göra det af hjertats grund, ej såsom hos oss såsom kusken öfver smällen, och de hade redan i dag använt omvårdnad på sin klädsel och tagit sina bästa slarfvor på sig. Ty desse ha ännu ej hunnit in i Labyrinthens mörker, der det just är det samma huru den vandrande är klädd. Hvad mig beträffar så har jag ej laggt mig till något nytt plagg af min klädsel: jag vandrar i Labyrinthen och köpte blott en dolk i dag i fall händelsevis någon af de skrattlystige barnen ville komma mig för nära och skratta åt mina trefningar och hindra dem. Gubben som jag köpte den af sade sig förlora 4 piast. på detta köp; han gaf den mig blott som she lillah ja ramadan och för den instundande festen och för att få i mig en kund. Och med alla dessa försäkringar tror jag han bedrog mig på 4 piast. Jag vandrade litet omkring ännu och kom hem en god stund före Maghrib, då jag ännu af Shekh Alis nedslagenhet alla dessa dagar tvang mig att ge honom ännu en Guinea så nära jag ock härvid tog mig sjelf. Efter Maghrib gjorde en tur till Azbukijeh och derifrån hem genom Khamsawi och Nahhasin. Gatorna voro i afton jämnförelsevis mera toma, men folket mycket sammanträngdt i caffén och i synnerhet i barberarstugor och bad. Med denna dags Maghrib var nu Ramadan slut och i Moskeerna hörde man ej i afton terawih bönen och icke koran läsning i privat husen. Det var i allmänhet i afton tystare såsom vanligen äfven Thorsdags aftonen här och quällen före någon högtid. Nära vid vår port fann jag vid hemkomsten Shekh Ali sittande med Silkes handlaren Shihab utanför vår muzejjins lilla boutique. Jag satte mig till dem och hörde Shekh Ali vara inbegripen nu som alltid i en berättelse från Koran och dess förklaring jämnte anförande

af hadither af deras prophet¹⁴⁰ och andra språk och visdomsreglor. Vi gingo dock snart hem.

☞ *October 14.* Bittida på morgonen vid solens uppgång kom Shekh Ali upp till mig och väckte mig från min bästa sömn. Men det var i dag högtid och fest och vi hade i går kommit öfverens att gå i Ghamri mosken och der göra vår festbön. Jag steg ock upp och började rusta och kläda mig. Härunder hörde jag de många tekbirat som utropades af hvarje förbigående under hans gång till mosken och, tror jag, äfven 7 tekbirat från minareten. Jag hann sålunda ej bli färdig till bön i mosken och blef derföre stilla hemma tills Shekh Ali kom tillbaka. Nu upprepades mellan oss de redan på morgonen växlade festgratulationerna och andra complimenter. Shekh Ali var nu klädd i ny koftan och ny gibbe eller faragijeh (gibbe med vida armar) och klädningen var särdeles vacker och som jag tyckte nästan för god och rik för en man som äger alldeles ingenting och som för det närvarande åtminstone jämnte hela sin familj lefver så som jag tror helt och hållet blott genom mig, som äfven ✎ fått lof att sätta susen till för hans nya klädning. Men fåfängan i detta afseende är ej här mindre än hos oss och jag får ta mig sjelf om näsan med min förebråelse till shekhen. Vi åto en god kahkeh och drucko caffe nere i hans ka'ah och gingo sedan ner och satte oss i portgången. Här kom snart våra grannar först gubben 'Abd Allah komashi och efter hand den ena efter den andre från Ghamri och det öfriga grannskapet så att vi voro ett sällskap af 10 personer inom en ganska liten stund. Med hvar och en kommande växlades den vanliga högtids gratulation kulli sanah wainta tajib med svaret wainta tajib in sha allah¹⁴¹ eller med dess variationer och andra complimenter. Bland de gratulerande var äfven vårt stadsquarters Shekh elhareh. Han var en särdeles stor pratare och sedan han hälsat och satt sig vid caffepannan, hvarur han delade ut åt de närvarande, fick ingen komma till tals utom han. Han hade rest mycket om kring i Syrien och talade vidt och bredt om de der begrafne Propheter Moses och Jesus etc. och vi blefvo som oftast härvid anmodade af någon af de närvarande att recitera elfathe för den eller den af dem och slutligen för dem allesammans. Han fortfor allt prata och kom äfven till de Christnes förhållande och deras ställning i Syrien, huru de t.ex. i Damask ej fingo rida en häst och på många-handa andra sätt voro tillbaka satte och utsatte för folkets förakt, utbrytande ofta uti handgripligheter. Häröfver fröjdade sig storligen de närvarande och

talade om huru förr och det ej för så aflägsna tider samma gällt här i Kairo och beklagade att dessa gamla goda tider nu äro förbi. Det plågar mig alltid svårligen att stillatigande måsta åhöra sådant tal och det är upprörande att se detta folks köld och dumma stormodighet mot ett dem dock så öfverlägset släkte och religion. Jag dröjde ock härefter ej länge nere; de började jämnka sig bort den ena efter den andre ehuru allt nye gratulanter i förbigående kommo in och drucko en kopp caffe och gjorde sin felicitation. Jag gick upp i mina rum och började fundera på listan af medicament för mitt lilla res-apothek. Gick sedan ut en stund efter middagen. Alla som man nu mötte voro klädda i nya eller åtminstone sina bästa och rentvättade kläder. Roligast var att se barnen: pojkarne vreda på sin nya țarbosh och jämnkade på sin nya șa'boț och tittade ner på sina nya gula bulgha eller merkob och gingo stolta fram på gatan. Flickorna i synnerhet de små svängde på sina långa vida sårkärmar och sina än vidare byxor. Äfven på de äldre så karlar och quinnor märkte man den förnöjdhet och den stolthet som ett nytt plagg vanligen inger dess bärare liksom han pockade på att bli dömd efter ordspråket som man är klädd så blir man hädd. För öfrigt såg man dem nu nöjde sitta eller gå och röka sin pipa till ock med mången ridande. Åt alla håll hörde man kulli 'am wainta țajib¹⁴² och svaret derpå och äfven jag gjorde samma gratulation i det jag passerade några grannbodor. Dock var det ej öfver sig mycket folk ute i dag åtminstone på den väg jag gjorde till Muski och Azbukijeh. Det är vanligt här såsom hos oss att tillbringa första dagen af festen hemma i sitt hus och först andra dagen börja vandra. Jag gick ned till Azbukijeh ۛ allen och träffade der den gamle långa Grekpresten, som jag gjort bekantskap med uti min snusboda och satte mig med honom [i] mitt vanliga Grekcaffe i hörnet af allén. Han är hemma från Druzernes berg¹⁴³ och tyckes vara en god man, talar om sitt land och sitt folk och roar mig med sina berättelser; ehuru hans arabiska låter helt annorlunda än det här talade språket. Medan vi suto kom en hans bekante en kopt¹⁴⁴ och satte sig till oss. Vi blefvo så en stund sittande att prata och språka vid vårt caffe och vår pipa då Grekpresten steg upp och gick och jag ännu blef sittande en stund med kopten. Till min förargelse var han nyfiken nog att fråga mig om mitt land och min religion och oaktadt alla undflyktig[he]ter och krokgångar blef jag till slut tvungen att säga min țariķa vara Islam. Jag gick härifrån en stund efter 'așr och vek in i Apotheket, der jag såg några resapotheks kistor för en Basha, som voro utomordentligen

vackra. Det var allt ännu mera tyst på gatorna i synnerhet i Muski och trakterna om kring. Efter Maghrib sedan vi ätit gick jag ut och gjorde åter min vanliga afton tur till Hanafi. Öfverallt der jag gick fram var tyst och tomt på folk och aftonen liknade fullkomligen en juldagsafton hos oss. Bodorna voro till största delen tillstängda såsom under hela dagen och i följe deraf mörkt på gatorna. Caffena voro ej eller alla öppna blott få och äfven de toma på folk. Jag satte ungefär en timma hos Hanafi och hans serirer äfven voro toma. Jag hade i allmänhet hela dagen ganska ledsamt såsom vanligen hemma hos oss en högtidsdag, så mycket mera här som jag på intet sätt kunde delta uti folkets fröjd. De under hela Ramadan bannlysta fanalzerne voro framhafda i afton och man var nödgad bära en sådan.

☞ *October 15.* Gick bittida ut och sedan jag vandrat en stund åt Azhar för att komma till bab elmugawirin,¹⁴⁵ men ej hittade dit, tog jag en åsna som förde mig ut genom stadsporten till den der utanför belägna begravningsplatsen. Det var stor trängsel på gatorna af folk som strömmade ut och in till och från denna karafeh och vägen och luften alldeles höljd i dam. De buro stora långa palmquistar och blomsterbouquetter och korgar med mat och förfriskningar. Klädda alla rent och i sina bästa kläder gjorde de med sina vackra ståtliga palmquistar ett högst vackert hvimmel. På sidorna af gatan stod folk som bjöd ut till salu dessa quistar och blommor och bildade så längs väggarne en vacker trädgård. Ute på sjelfva platsen, dit man kom fram från mellan de stora sandhögarne var lifligheten och rörelsen stor. Här suto folket vid grafvarne af sina afledne anförvandter der under dels utan något tält eller annat skjul och bredvid dem de lejda fokaha, som läste sin Koran. Det materiella tycktes dock mera sysselsätta dessa små kretsar än det religiösa; ty de hade alla sina matkorgar och sin caffepanna och tycktes förnöja sig mera härvid än vid åhörandet af Koran. Omkring samlade sig äfven andre fattiga som vanligen ej förgäfves i dag tiggde sig till några kahk eller annan provision. I de större ommurade och med gärd försedda grafplatser för familjer suto likaledes fokaha ۞ men i synnerhet i shekher och Awlijaers små kobbtor, der de bättre shekherne och 'Olema¹⁴⁶ voro församlade och firade de hädangågne med läsning af Koran. Jag råkade, då jag steg af och började gå här omkring, först på en sådan liten kobbtor och var alldeles färdig att stiga in; men då jag såg en stor samling der af som det tycktes förnäma shekher, som suto der vid en präktig caffepanna, vände jag om. Jag

vandrade nu öfver den stora och folkfulla *karafan*,¹⁴⁷ som jämnförelsevis med de andre gömmer de fleste fromme shekhers och Awlijaers ben och begaf mig till den lilla byn *Kaid Bey*. Här gjorde jag först min *zijaret* hos *Kaid Bey* sjelf i hans vackra och välbehållna Moske och *ko*bba. Jag hade varit här en gång förrut, men då om natten så jag hade [inte] kunnat se all den ståt och prakt som är nedlaggd här. Golfvet och en stor del af väggarne äro inlaggda med hvit och svart marmor så i mosken som i *ko*bban, hvilken sednare är stor och väldig med hög kupol. Här inne såg jag den mäktige Mamluck Sultanens *Ḳoran* i stort nästan oformligt format men vacker styl och rikt utsirad med guld. Härinne visades äfven tvänne stenar med spår efter prophetens bägge fötter i hvardera; de voro naturliga uthålkningar i stenen liknande fotsålsbladet med dess tår, och ej såsom jag tyckte mig märka i *Tanṭa*, verk af menniskohand. Den ena stenen tycktes mig dock likna mera tvänne händer och jag tror man sade mig äfven sedermera i en annan moske att det skulle vara prophetens händer, ehuru min Cicerone här försäkrade att de båda voro spår efter föttren. Den ena stenen var täckt af en liten messings *ko*bba i likhet tror jag med *ka'abe*. Allt var här ståtligt och vittnade om de fordne *Kairo* Sultanernes prakt och makt. Härifrån begaf jag mig vidare inåt sjelfva byn eller rättare den förfallna lilla staden och upphanns på vägen af en välklädd man ridande en quick och vacker åsna. Han hälsade mig med *Selam* och gaf sig i samtal med mig och vi följdes åt till en Sultan *Ashrafs* stora praktiga och ännu välbehållna *ko*bba.¹⁴⁸ Vi inträdde äfven här som i *Kaid Bey* först i en stor *Moṣalla* liksom en liten moske. Den var alldeles tom utan member eller annat som vanligen ses i en moske, och tycktes sålunda ej begagnas till bön. Allt var dock här väl behållet och väggarnes och golfvets mosaik arbeten vackra och synliga fullkomligen. Den härinnanför belägna *ko*bban var utomordentligen vacker kanske den vackraste jag sett, genom dess imposanta höjd och den enkelhet som i det hela härrskade i den stora prakt. Allt var rikligen och i konstiga och mångfaldiga former belaggd med mosaik af marmor i brokiga färger och andra edlare stenar och pärlemor. I synnerhet var *kibleh* särdeles konstfullt arbetadt i mosaik. Framför sjelfva *maḳṣoran* hvilken här såsom i *Kaid bey* och *Berḳoḳ*¹⁴⁹ var enkel hvit marmor, *✽* står en marmor pelare ungefär tvänne hufvuden längre än jag med liksom en turban och full skrifven med arabiska innehållande såsom våra Ciceroner sade oss den hädangånes historia och dödsår. Man sade att denna pelare var den

salige Sultanens längd och vi förundrade oss öfver det hädangågne släktets starka och väldiga kroppsbyggnad. Detta är i allmänhet nästan det vackraste monument från forna tider jag sett här äfven ett bland de bäst bibehållna, och sednare händer ha här ej klumpat något till af sin uselhet. Härifrån begåfvo vi oss till den längst i Öster af denna rad belägna och ännu välbehållna kobbän och stora Moske byggnaden af Sultan Berkoğ. Det är en stor väldig moske byggnad innehållande såsom oftast långa rader af rum och boningar för alla som höra till mosken. Här tyckes äfven nu bo mycket folk; ty oss mötte i den lilla porten som leder in hit en stor hop i högtids kläder prydda till en del särdeles nätta flickor och quinnor. Vi gingo in öfver den stora vida gården till den pelargång som är bestämd till bön med dess mambar och på hvars bägge sidor stå tvänne kobbän en för sjelfva Sultanen och hans manliga afkomlingar och en midt emot för hans gemål och andra quinnor. Oss öppnades Sultanens kobbän. Den var stor och väldigt hög och derigenom högst imposant såsom äfven för sin stora enkelhet. Här var föga eller intet af de granna mosaik arbeten. I sjelfva fotställningen af grafven hvilken förstnämnda var af den här till alla grundvalar begagnade småttpipiga granit-artade sandstenen, syntes tvänne större och en mindre urhålkning. I den lilla var litet vatten som Ciceronen sade sig laggt dit den föregående dagen och föregaf att detta vatten nu blandadt med den heliga Sultanens grafs stoft skulle ha en undergörande god verkan på sjuka ögon eller såsom han sade om den sjuke dermed smörjer sina ögon tager Herren i hans hand (rabbona jakhad bido):¹⁵⁰ af de tvänne andre urhålkningarne, hade den ena större deraf kraften att förvandla det deri östa vatten till undergörande bot vatten för hjertat (lilkalb) d.v.s. som jag tror för alla slags åkommor af moderpassion: den andras vatten verkade undergörande och botande på sjuka och trötta knän. De tvänne sednare voro nu tomme; men af den lilla, som innehöll litet vatten med tjock bottensatts af damm, tog jag litet och smörjde mina ögon. Vi gingo nu bort; ty i quinnornas kobbän, hvori vi tittade in genom ett framför stående trädskrank, ansågo vi såsom våra Ciceroner det ej mödan värdt att gå in. Dessa trenne Sultaners Mausoleer jämnte en ännu något aflägsnare belägen men nu af Bashan till tror jag krutmagasin begagnad kobbän med moske, äro de enda som äro bibehållna och conserverade. De öfriga, som äro många och ännu i sitt förfallna tillstånd imposanta, begagnas till stall för kameler som här packa upp och af varor som komma från och gå till Suez,

och till boningar för deras drifvare och dessas familjer eller äro de utan all omvårdnad lämnade till sitt förfall. Men huru väldig är dock ännu denna grafstad och huru öfverträffar den vida den ynkliga karafeh och de brokigt utmålade kobbtor och bönhus, som Kairos nuvarande eller sednast hädangågne släkte uppfört åt sina helgon och vördade shekher ۞ på platsen Mugawirîn. Det var hit jag redan de första dagarne af min vistelse i Kairo begaf [mig] och denna grafstad jag redan då och sedan alltid betraktat från höjderna härom kring med så stort nöje och som jag sedan så ofta hört Europeer tala om och kalla khalifernes grafvar. Utkomne på den härinvid liggande öckne slätten skiljde jag mig från min följare. Han var en af desse Araber som tala turkiska och som jag alltid så mycket fruktar; emedan [de] alltid tala till mig på turkiska då de på min arabiska igenkänna mig för en utlänning och jag då ej kan svara dem tillbaka på turkiska. Sedan jag gjort en liten tur vände jag om på den väg han tagit gerad till bab ennaşr. Här var folk på grafvarne här till lika stort tal som på andra begravningsplatser och i synnerhet på sjelfva vägen som går här igenom. På sidorna af den voro tält uppslagne till caffen: i dem dansade khowal – för öfrigt de vanliga folksöfvelsarna af hawa och sångare etc. Trängseln var här så stor att jag knappt kunde komma fram på min åsna. Jag lyckades dock slutligen tränga mig igenom folkmassan och kom hem en liten stund före middagen. Sedan hemma hvilat och ätit med Shekh Ali som varit ute hos sin hustru, hvilken jämnte sin syster liksom alla Kairos quinnor, tillbragte största delen af dessa dagar i eller vid sina anförwandters graf, begaf jag mig åter ut en stund före 'aşr och gick till Köhler. Jag fann honom ej hemma, men blef dock sittande i hans rum med hans mor och prata om hennes yngre nu från Alexandria med den Ryska briggen afreste son, hon Italienska och jag franska. Snart kom dock Köhler sjelf hem och ehuru han sade sig vara alldeles nedslagen och sorgsen öfver sin hunds i dag morgon timade död, tyckte jag honom dock vara vid särdeles godt humör. Snart kom ock hans Engelske språklärare Hamilton och jag lämnade dem snart. Härifrån gick jag till Azbukijeh till den Engelska skolan för att få mig en liten Engelsk bibel.¹⁵¹ De många portvaktare som stodo här frågade med folkets här vanliga frågvishet hvad jag ville och hvem de skulle anmäla hos elkhawage elkebir.¹⁵² Då jag slutligen sade mig behöfva böcker förde de mig till en mu'allim i skolan. Skolan var stor och vacker i Engelsk styl. Jag fick ej här hvad jag ville och blef slutligen uppförd till den stora

herren *Lieder*.¹⁵³ Jag talade till honom tyska emedan jag visste detta var hans modersmål. Han tog mig äfven på mitt språk för en Tysk tills jag på hans frågor upplyste honom om att jag var finne. Talet föll på lärda ämnen in *orientalibus*, hvori han tycktes vara något hemma. Jag satt en lång stund hos honom och han förekom mig artig; dock tycktes mig äfven han såsom jag någon gång förr märkt hos en reformert kyrkolärare, ha en stor portion af affekterad och inöfvad enkelhet. Han förebrädde sin gode vän *Fraesnell*,¹⁵⁴ hvars fru lefver i hans hus, för det ringa han åstadkommit i sitt författareskap och för hans franska flygtighet och ostadighet att hafsa från ett till annat; prisade deremot storligen *Lane*, som han sade nu, hvad jag redan länge förmodat, vara sysselsatt med utarbetandet af ett Arabiskt Lexikon, hvars like enligt *Lieder* ej skulle ha sin like i något språk.¹⁵⁵ Han talade vidare om huru *Petreiska* halfön oaktadt alla dess förtjenstfulle beskrifvare, ännu behöfde undersökas. Hvad som förundrade mig hos denne man som hos andre Europeer här var att han ej talade bättre arabiska, ehuru han länge varit här och äfven vinlagt sig derom. Han gaf mig en liten Engelsk bibel som jag önskade och tog ingenting för den, emedan den var begagnad. ✠ Härifrån kom jag gerad hem och det var äfven tid dertill ty det hade redan lidit närmare *Maghrib*. Sedan vi ätit gick jag åter ut närmare *Esha* och gjorde en liten spatsertur till *Azbukijeh* och derifrån tillbaka genom *Khamsawi* och *Naḥḥasin*. Det var särdeles tyst och tomt på gatorna och blott i få *caffen* syntes folk.

☞ *October 16.* Gick ut några timmar före middagen och tog nu vägen upp åt *Citadellet*. *Bodorna* som i förgår alla, i går de flesta varit stängda voro nu till största delen åter öppnade och folket tycktes nu småningom vänja sig att komma till baka till sitt vanliga lif före *Ramaḍan*. Uppkommen till *Citadellet* kunde jag ej hålla mig att åter gå in i den ståtliga moske, som *Bashan* håller på att bygga och fröjda mig så väl öfver den vackra alabastern hvar med väggarne och kupolerna beklädas som öfver den präktiga utsigten. Jag dröjde dock ej länge för än jag gick tillbaka och vek in på sjelfva *Citadell* gården, der en stor hop soldater vräkte sig längs väggarne väntande order möjligen af *Bashan* till en parad eller annat. Jag gick åter till baka ner till *Romeile* der gungor voro dock ej till så stort tal som i går vid *bab ennaṣr* och andra förlustelser och mycket folk församlade. Jag gick härigenom utan att stanna och vek af inåt *quarter* och kom slutligen genom porten *gabr eṭṭawil*¹⁵⁶ ut på *Sejide Nephises* begravningsplats. Äfven här var

mycket folk församladt och gungor och andra förlustelser och sötsaker och matartiklar och smäsaker och gramlåter utlaggda till salu, dock ej i så stor skala som vid bab ennaşr. Jag gick häröfver förbi grafvarne i och invid hvilka quinnor och karlar suto med kaffepannor och matkorgar, tillbaka till Romeile. Besåg Bashans lilla menagerie af några vargar och lejon och en vildkatt och begaf mig sakta mak tillbaka. I Ghorijeh såg jag huru en liten kanske 15 årig arabpojke ovetades på en noşrani som jag tror en jude för det han ridande en åsna i förbifarten hade stött araben. Han [gick] på alldeles förfärligt med sitt ovet och hotade med att reta och ägga upp elmuslimin på honom. Juden stod alldeles tyst jag vet ej af rädsla eller af förakt och lugn men det gjorde mig ondt att se honom såsom jag på andra sidan ej kunde annat än skratta öfver arabens dumma högmod och putslustiga grötmyndighet; ty han visste sig vara säker och ej behöfva frukta en jude. De usle araberne här, de ta sig ännu då och då en min af sin gamla myndighet, liksom den nye bandhunden när han händelsevis slipper lös kniper sig ett får tills han blir rätt quäst. Och dock äro de här quästa så af turkar som på sätt och vis äfven af frankerne. Vid Nahhasin stannade jag och såg på en turkisk quacksalfvare, som satt på gatan med ett litet bord framför sig fullt af små bläckdosor, som innehöllo medicament. Han var omringad af ett stort antal patienter i synnerhet quinnor som en efter annan bad honom titta sig i ögonen. Han tog mest ur en större bläckdosa som innehöll en halfflytande smörja med sitt pekfinger och smorde dem in i ögonen; eller gaf han sitt medicament i en liten tom bläckdosa i pulver eller annan form som jag tyckte åt den han ansåg kunna betala litet bättre. För öfrigt tyckte jag han antog sig samma viktiga min som våra Esculapii söner¹⁵⁷ och med en ringa blick som han kastade på patienten låddes han genast förstå sjukdomen. Jag tänkte på mig sjelf att äfven jag kanske komme en gång att sitta så på gatan utbjudande mitt quacksalfveri och bemärkte mig nu på förhand huru ungefär en muslim quacksalfvare hade att bete sig. Jag kom hem ganska trött och det granatäppel jämnte dadlar jag åt vid min hemkomst med en liten bakelse smakade mig särdeles väl. Efter vårt Maghrib mål suto vi och pratade om skiljsmässan mellan vänner; ty Shekh Ali börjar nu misstänka att jag [har] någon resa i hågen såsom ock fallet är. Vid Esha gick jag ut och gjorde en tur omkring Azbukijeh allen, som nu var belyst af den lilla månskifvan särdeles klart och ljuflikt. Sedan jag kom hem satt shekhen ännu en stund uppe hos mig. ۞

☞ *October 17.* Gick bittida ut på bestyr först till en kaffaşi för att beställa mig en kaffaş till resan. När jag kom ut härifrån hakade i mig Sejid Ali och uppehöll mig på gatan med de vanliga compliments orden och berättelser om hans färd till Alexandria etc. Härifrån gjorde jag en förfärligt lång vandring upp [till] Tailon invid hvars moske man sade mig skulle finnas pistolbälten. Jag stannade här i en liten boda och satt länge och pratade och ventilerande med tre fyra gubbar utan att dock få hvad jag önskade. Detta var för öfrigt en nästan alldeles okänd trakt för mig och jag vet mig ej mer än [en] gång färdats här fram till åsna. Öfverallt här som annorstädes såg man förstörda hus och ruiner i bredd med de fula röd och hviträndiga turkhusen, men jämnförelsevis med trakten af Sejide Zejneb färre hus af en äldre ännu god smak. Med oförrättadt ärende kom jag härifrån gerad hem närmare middagen. Sedan jag ätit och pratat litet med Shekh Ali gick jag åter ut och lägrade mig i mitt gamla middagscaffé hos Greken i Azbukijeh. Medan jag satt här slog sig till mig en tror jag kopt, som kände mig från den dag jag var i Maşr el'aṭika för att begära tillstånd att bese Nilmätaren.¹⁵⁸ Han satt länge och pratade med mig och samtalet gick först på förfallet af vetenskapen i Kairo. Härvid mente han hufvudsakligen el'ilm elrohani,¹⁵⁹ en sorts trolldomsvetenskap, hvori han sade ännu i hans ungdom en Maghrabi Ḥagi 'Omar funnits här som utmärkt sig deri. Han hade sett honom själf förvandla papper, som han hållit i sin egen hand till silfver jämnte andra underliga saker. Det var med sådana konster trodde han sig veta, som Kairos gamle herrskare bestritt sina kostnader och samlat sina skatter. Det var skada att sådane ej funnes nu och att ingen vinnlaggde sig om dessa vetenskaper. Hans far hade varit läkare och arbetat i Kemien så var hans broder nu äfven och han mente skulle han här finna en sorts Antimon hvit skulle han kunna göra silfver och allehanda goda saker.¹⁶⁰ De som nu visste hvar guld och silfver funnes i bergen, det vore Frangerne, som resa omkring och taga åt sig dessa ädla metaller men lära ej andre hvar de finnas. Så tyckas de christne kopterne här fullkomligen dela arabiske landsbröders fördomar. Han var för öfrigt nu utan tjänst sedan det behagat Bashan att indraga hans och en annans hans kamrats göromål i Diwan och frågade mig om jag viste någon som kunde ha behof af honom och employera honom. Tiden hade härunder lidit öfver 'aşr och jag steg upp och gick hem. Efter vårt Maghrib mål gick Shekh Ali och jag ut till hans svåger en Ḥagi Khalil en gammal man om kring kanske 70 år som sett frans-

männens tid här och hade mycket att berätta derifrån såsom i andra små politiska förhållanden om t.ex. Grekernes krig mot Turkarne etc.¹⁶¹ Han instämde med så många andra här i stora loford öfver Fransosernes välde här och öfver deras rättvisa och den jämnlikhet de iakttagit mellan muslim och christen. Härigenom leddes samtalet på Frangerne i allmänhet och ✎ de instämde både i stora loford öfver dem, ehuru dock då och då ett glåpord kom att undfalla. Vore någonstades ett frangiskt välde i den muslimitiska verlden välkommet vore det i synnerhet här i Kairo ~~~ Härunder försummade ej Shekh Ali att på mellanstunderna berömma mig för gubben och tala om min karakter etc. Det är i allmänhet här mycket brukligt såsom jag ofta haft tillfälle att erfara. Det är ett högst förargeligt och generande mode. Vi drucko dugtigt caffe och mer än jag egentligen förmått och rökte likaså dervid; men för öfrigt fann jag mig högst trefligt.

☞ *October 18.* Gick ut på förmiddagen och gjorde en vandring genom Sok esselah, der, hvad jag ej vetat förrut, hölls en stor sok elguma'. Här var mycket folk som handlade, bland andra äfven mycket Beduiner, hvilkas språk och utseende och i allmänhet hela beteende är helt annat än Kairo boarnes. Jag stannade här ut för en gubbe, som hade ett dåligt och fult skrifvit nytt manuscript Sejid elbedawis lefvernesbeskrifning.¹⁶² Jag kunde dock ej hålla mig att ta det ehuru det ej behagade mig och äfven var något dyrt. Jag vandrade här tämmeligen länge omkring under Sultan Hassans moske, längs hvars vägg en stor hop af Tatariska Bokhara boar hade bredt ut sina småsaker till salu. Jag tyckte mig igenkänna bland dem några från Sejid, men min Moskowitiske Bokhara bo, som jag handlade the af der, fann jag ej.¹⁶³ Härifrån gick jag åter ner till Surugijeh och stannade i en liten sadelmakare boda för att beställa mig ett pistolbälte. Det dröjde mycket länge förrän jag kunde förklara allt för mannen huru jag ville ha det och vi rässoonerade tror jag närmare en timma. Som han såg det nyssköpta manuscriptet i min barm, tog han mig för en af ahl elkoran, som han sjelf sade och lofvade göra mig derföre detta bälte för ungefär hälften billigare än åt en annan. Sedan vi slutligen kommit öfverens om priset och arbetet gick jag och gjorde vandringar i Dawadijeh och andra deromkring belägna trakter, för att få tiden af fredags bönen till slut. Härunder stannade jag framför tvänne små pojkar, som slogdes. Omkring dem suto 6–8 andra mest mindre pojkar, bland dem dock en större som 4–5 gånger steg upp och skiljde åt de kämpande med en

palm käpp, hvarmed han slog dem verkligen dugtiga och hårda slag. Men det half ej; genast han lämnade dem voro de åter hår ihop. De voro förfärligt argsinte, såsom jag ofta förr haft tillfälle att se här bland barnen: refvo och ryckte hvarandra och fraggan stod dem i mund. Sedan gick jag vidare och träffade i hop med Amin Agha som uppehöll mig länge på gatan med prat. Till min stora förundran frågade han mig om jag ej plägade gå i Mosken och göra bön och då jag bejakade det, fann han intet anstötligt deri och philosopherade länge och väl om att Herren var En och att vi alla gärna kunde gå i hvarandras helgedomar och dyrka honom. Han visade i ✠ allmänhet, ehuru sträng Muslim, en tolerans och fritänkighet som jag ännu ej funnit den hos någon. Härifrån gick jag hem och blef sittande ända till Maghrib och vårt afton mål. Då gick jag ut och gjorde en tur till Azbukijeh och drack en kopp sockervatten hos Hanafi och kom så åter hem.

☞ *October 19.* Gick bittida ut på morgonen för att såsom hela det öfriga Kairo se på processionen af Kisweh och Maḥmil, som i dag fördes ner ifrån Citadellet till Hassanein.¹⁶⁴ Öfverallt der jag gick fram voro stora skaror af gapande folk, dels spatserande dels sittande i bekantes bodor och caffén eller äfven på sjelfva gatan. Trapporna af de moskeer som lågo i vägen voro fullsatta med quinnor, äfven så till stor del taken. Jag fick länge spatsera omkring och vänta förr än sjelfva processionen kom. Härunder roade mig storligen en skara små pojkar, som gingo omkring för att uppspana Christne och ansätta dem och fordra pengar. Jag såg huru [de] attackerade en som jag tror Jude, som de fingo tag på inne i ett quarter. Anföraren, som det tycktes för hopen, ropade sina följare tillsammans med ja Olad elḥareh ja gid'an noşrani fi ḥaretna.¹⁶⁵ Härvid löpo de tillsammans och ansatte den svart-turbanade mannen, som tog sin tillflykt i ett magasin, hvars ägare jämnte några andra bredvid belägna bodors ägare drefvo bort pojkarne med käppar. Jag såg äfven någre franger, som gingo här fram; men de så mycket jag kunde märka, fingo gå i fred. En frang är här dock helt annat än en noşrani och man tyckes till och med ej villa ge honom detta namn. Detta ger man vanligen blott åt de här boende Greker och Armenier, klädda i orientalisk costym. Slutligen sedan jag spatserat upp och ned kanske två timmar började sjelfva procession föregången af tvänne halfnakne, blott med korta alldeles nedsmorda kortböxor skylde män, bruna och som jag tyckte nedsmörjde med olja om sina kroppar. De stannade då och då framför någon boda och tror jag

utöste sig i ovett mot hvarandra för 5 fadäa. Jämnte dem följde den vanliga skaran af kyfpojkar. På något afstånd efter dem följde militär föregågne och förespelade af trummor och filipipare, med hvilka äfven var en tambour Major, hvilken ganska prydligt svängde sin staf. Efter dem musikcorpsen bestående blott af horn mäst bashorn och en oändlig mängd klarinetter och af bjällror fullsätte skrammel halfmånarne. De voro nu tyste för filipiparne och trummorna, som ensamme spelte marschen. Härefter följde nu soldaterna nedsam till stor mängd. Efter dem kom sjelfva Kisweh hoplaggd i som jag ville minnas sex stora packor hvar packa på sin åsna. Öken voro af sämsta slag och ej på minsta vis utstyrda och packorna lågo på en brädsCIFva på åsneryggen. Äfven karlarne som ledde åsnorna och höllo i packorna voro af sämsta och ruskigaste slag. Efter dessa packor, af svart dyrbart silkestyg, utbroderade som det tycktes med språk ur koran, hvilka dock nu, såsom vända inåt vid hoppackningen, ej voro synliga, kom som jag tror sjelfva panelningen antingen vid golfvet eller taket af ka'abeh bestående af långa stycken af samma tyg rikt utbroderade med koran språk i guld som la illaha illallah etc. ✠ Dessa stycken voro uppburna på stänger laggda i halfbågform, hvardera ändan på hvar sin åsna. Härefter kom nu sjelfva Ka'abe kupol betäckning, i cupolform uppburen på en dertill gjord ställning, öfverträffande de föregående stycken i prakt och arbete. Den var särdeles rikt utbroderad i guld i röda och gröna färger. Arbetet var verkeligen utmärkt och tror jag det vackraste jag sett af det slaget. Härefter kommo nu flere shekher, som i sin klädsel voro ganska enkla på intet sätt utmärkte utan fast mera af det sämre slaget. De ropade, hufvudsakligen den ena, oupphörligt şallo 'ala nnebi ja ommat annebi¹⁶⁶ och annat af loford och välsignelser öfver profheten. Allt som dessa särskilda stycken avancerade framåt skockade sig folket deromkring för att beröra dem med handen och sedan med den bestryka ansigtet. Härvid frågade de föga efter de ofta dugtiga slag de finga af soldaterna, som gingo omkring dem för att skydda de kostbara och heliga stycken för folkets för klåfingriga och kanske smutsiga finger. De togo gärna utan knot emot slagen för att få beröra helst yttersta randen af tygen. Framför de första packorna af Kisweh red en officersperson och efter det sista stycket 8 till 10 alla klädde i sina guldbroderade röda tröjor. Härefter var nu ett stort mellanrum och först efter kanske 5 minuter kom en hög trädställning ungefär trekantig gående på tvänne medar och hel och hållen behängd med en grön

silkes gardin. Högst uppe på denna ställning på liksom tak rostet af den stod en man, som hann andra och tredje våningarne af husen. Rundt omkring, i synnerhet på ena sidan, der gardinen var uppslagen, stodo mycket folk på trädspiorna som gingo paralela med medarne och äfven på sjelfva medarne. Denna gardin såsom alla andra heliga stycken, som följde i processionen, berördes flitigt i[n]te allenast af det på gatan stående folket utan äfven af folk i synnerhet quinnor, som voro hoppackade i fenstren och på taken och dels med sina händer, dels shawlar berörde dem, i synnerhet det stycke, hvilket de så lätt hunno i anseende till dess höjd. Hela denna ställning, som var en särdeles stor koloss och hvars mening jag hvarken sjelf förstod eller sedermera genom efterfrågningar kunde erfara, drogs af de pojkar som så modigt i dag snokat efter Christne i quarteren. Det var nu en alldeles förfärlig hop af dessa pojkar som satte denna koloss i rörelse under ett förskräckligt skrik och hojtande. Det behöfdes ock verkligen denna mängd så väl för den tunga kolossen sjelf som för det stora tal af folk, som stod uppå den. Efter denna ställning kommo långa rader af allehanda Derwisher och sig så kallande Awlija och fromme och religiösa män som oupphörligen sjöngo la illaha illallah eller andra språk ur deras religion. Härunder såg man besynnerliga figurer, utspökade på mångahanda sätt med turbaner vridna på eget sätt och med andra underligheter och bjärtheter i deras klädsel. Det tyckes höra alltid något maskerads aktigt till de heliga processionerna här. Slutligen kom härefter den heliga Maḥmil en bild af den taktrawan eller täckta bärstol, i hvilken fordomsdags Su[l]tanen eller Sultaninnan plägade åtfölja wallfärdar tåget till Mekka. Nu går den tom dit på en kamelrygg. Kamelen som bär den ۞ är ett vackert utvaldt ök grant utsiradt med bjällror och andra granlåter. Så äro äfven de kameler, som omedelbarligen följa härefter och bära den första shekh elgamal den underliga halfnakne Maghrabi gubben, som oupphörligen nu så väl som under hela tåget till Mekka runkar sitt hufvud i afmätt takt. Efter honom en annan man, som jag tyckte en turk äfven till kamel och runkande sitt hufvud, men som det tydligen syntes ännu en nybörjare i konsten och en klåpare. Efter dem kommo 4–6 kameler, som buro musiken och musikanterne, stora tympaner och de skrikande boḳḳ. Härmed var nu det egentliga tåget slut så mycket jag kan minnas. De tågade alla i långsam marsch till Hassanein, dit äfven jag begaf mig på en omväg. Jag gick dock ej i anseende till den stora trängseln [in] utan begaf mig till Jusuf, som jag åter

gaf en Guinea för hans resa till Damjat. Här träffade jag en af de slynglar, som Bashan skickat till Europa för att bildas, denne till Mechanikus, och kommit tillbaka halfbildade och tusendefall värre än de gått. Denne hade hufvudsakligen vistats i Wien och talade tyska, ehuru han ej kunnat under de 8 år han varit der afslipa de barska arabiska strupljuden. Talet föll på Maḥmil processionen i dag och det var ej utan stor harm jag hörde honom fördömma och håna dessa hans religions bruk och kalla det dumt tyg. Josephs mor och styffar, Tyskar, frågade om ett och annat häraf och han kunde ej förklara dem betydelsen deraf. Då gjorde jag det och började äfven tala med skonsamhet och försonande tala öfver Islams ceremonier och nu måste åtminstone för skammens skull Hasan börja hålla med mig. Jag kom hem särdeles trött efter mina långa vandringar i dag och blef derföre hemma ända till Maghrib. Efter vårt aftonmål gingo vi ut Shekh Ali och jag och suto en stund hos Ḥanafī.

☞ *October 20.* I dag började vi åter vår Alfijeh efter flera dagars lättja. Jag blef hemma den öfriga dagen för att vänta min lille Mohammad Effendi, min gamle skriflärare, som jag i går träffade vid Maḥmil processionen och då lofvade kom[ma] till mig som i dag middag. Jag väntade till ända en timma före 'aṣr men förgäfvdes. Vid denna tid kom Shekh Ali hem från Bolak,¹⁶⁷ dit han varit och köpt hvete. Han mådde illa och under det vi suto här fick han ett anfall af frossparoxysm. Ehuru han frös och darrade i hela sin kropp kunde han dock ej underlåta att göra sin middagsbön. Han skälfde härunder i hela sin kropp och skägget skakade dugtigt. Det såg högst roligt ut. Denna sjukdom ansåg han som förklaring på en dröm han haft i natt. Jag gick nu ut och begaf mig till Surugijeh för att se huru långt mannen var kommen med mitt pistolbälte. Han hade det ock under arbete; men jag kom just i god tid för att ännu förklara för honom huru jag ville ha det; ty oaktadt jag här om dagen närmare en timmas tid stått och ventilerat med honom ✂ och gifvit honom ritning på huru jag ville ha det hade han ej förstått mig. Jag förklarade mig nu kanske än en half timma för mannen som höll på att arbeta derpå. Han var begripligare och tycktes fatta min mening. Härefter gick jag till Cancelliet; men fann Köhler upptagen med göromål. Satte härefter en stund i Grekcaffet i Azbukijeh och kom hem någon timma före Maghrib. Efter afton målet gick jag ut och gjorde långa turer utan att sätta mig alls.

☞ *October 21.* Var tvänne gånger upp till Sadelmakaren i Surudjijeh och krånglade med honom om mitt pistolbälte och förklarade och

ritade för honom och han sade sig förstå och låfva göra så som jag önskade och när jag kom andra gången dit vid 'aşr hade han dock gjort efter sitt eget hufvud. Men det är svårt nästan omöjligt att få folket här att gå in på något nytt; såsom far och farfar gjort så måste son och sonson göra. Gick sedan ner till Cancelliet och satt en stund hos Köhler. Han berättade en underlig historia som passerat en på landet här boende fransos. Denne hade nämligen kommit i träta med byns Chef, som beskyllde honom i sitt hus gömma rymmare och fordrade att komma in och söka. Fransosen pockade på sin rätt såsom frang att släppa ingen mot sin vilja in i sitt hus. Efter krångel skickade Chefen sina män dit tog fransosen och bastonerade honom under fotbladen och genomsökte hans hus, hvarvid de dock ej funno någon. Denne fransos hade förr varit i Pashans tjänst och sålunda redan förlorat sitt skydd här såsom fransk undersåte, lefde nu på landet plöjde och sådde jorden i Arabisk dräkt och såsom en fellah. Det oaktadt kom franske Consulen directe hit från Alexandria för denna sak och fordrade upprättelse af Pashan. Sedan han trenne gånger på en dag varit uppe hos honom på Citadellet, måste Pashan slutligen bequäma sig att gå in på följande villkor: han skulle ur landet exilera bychefen och hans män och vidare betala 30 000 piaster, hvilket sednare i synnerhet skall kostat på honom och troligen ej beviljat någon annan än den franske eller Engelske Consulen. – Jag talade här med Amin Agha att bestyra och underrätta sig om kameler och Karavan till Sinai. Kom hem till middagen och blef en stund hemma. Gick sedan til mitt Grekcaffe i Azbukijeh och satt der en stund. Efter Maghrib gick jag åter ut och gjorde en tur i det härligaste ljufvaste månsken.

☞ *October 22.* Gick på morgonen ut till Cancelliet för att råka Amin Agha och höra hvad han uträttat i Grekiska klostret. Jag träffade hvarken honom eller någon annan der; ty de hade alle begett sig ner till Bolak för att ta emot General Consul Fock som anländt hit i dag. Jag gick så och satte mig i Azbukijeh i Grekcaffet för att få tiden till slut närmare middagen. När jag kom tillbaka fann jag både Amin Agha och Köhler. Den förre hade [inte] varit dit jag bett honom gå och ✕ bad mig komma tillbaka vid 'aşr, då vi både skulle bege oss till klostret och tala med wekilen och Gammalen. Då jag gick ut härifrån träffade jag Wrede, som sade att Pruner ville tala med mig. Jag gick så upp till Pruner och han sade mig att doctor Schleiderhausen nu var här och jämnte den Österrikiske målaren var färdig att inom några

dagar anträda resan till öfra Egypten och att de önskade mig med sig.¹⁶⁸ Den gamla lusten att komma dit upp rörde sig åter i mig och jag lofte lämna honom svar i afton; ehuru jag redan nu inom mig sjelf var besluten till resan med dem. Jag gick snart bort och sprang omkring i Muski villrådigh och upprörd i mitt inre af obeslutsamhet. Slutligen gick jag hem och åt och satt en stund och lugnade mig. Närmare 'aşr gick jag till Sadelmakaren i Surugijeh. Jag fann honom sysselsatt med att omsider sluta arbetet på mitt pistolbälte. Han bad mig vänta tills det skulle bli färdigt. Jag satte mig i ett närbeläget caffe och sedan jag der tillbragt omkring närmare en timma satt jag ännu i hans boda kanske en timma för än jag slutligen fick mitt bälte, som med allt krångel jag haft med det ändå blifvit något helt annat än jag velat. Men hvad skall man göra: man måste i sådana saker foga sig efter de oförståndliges och envises hufvun. Efter Maghrib vid Esha gick jag till Pruner, dit under det jag satt, samlades ett stort sällskap af Italienare och Tyskar, bland de sednare äfven den Wienske Målaren, men icke Schleiderhausen. Jag satt någon timma och steg upp och gick hem.

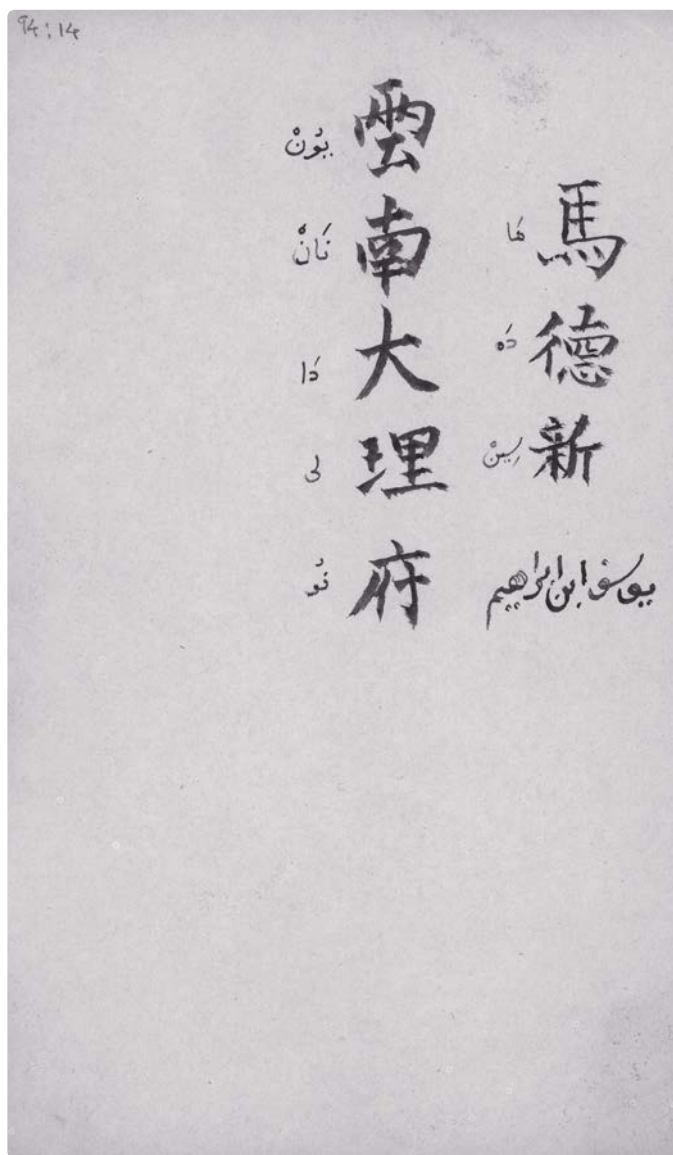
☞ *October 23.* Gjorde en gång till Cancelliet och lämnade der i min saħhara åtskilliga böcker och tog derifrån andra småsaker. Vid middagen gick jag åter ut och träffade på gatan the old woman from Azbukijeh. She saluted me with waħashtinna etc. and told me to go to my little girl. I did it also and after some few minutes she came to me. She was very dirty or I could to day see it better than before in the evening and she was perfumed with some moskhus oil zebede¹⁶⁹ for to take away and hide the smell of the dirt and she tugged liban to disguise the smell of ognions, that she had eaten to day, but notwithstanding I could distinguish the one and the other smell and thereabove I saw the dirt on her body. I dwelled with her perhaps one hour or more. Gick genom aflägsna Azbukijeh quarter. Såg åter ett slagsmål. Jag tror man hade fått tag på en tjuf och höll nära på att slå ihjäl honom. Men en stor skara quinnor kommo imellan och skiljde litet åt de kämpande så att tjufven slapp att rymma. Satte härefter en stund i Grek caffet i Azbukijeh och gjorde sedan några små uppköp för min resa till öfra Egypten. På aftonen gick jag åter ut och gjorde en liten tur i månskenet. Här är i dag och dagarne förut ett stort tal af resande Engelsmän som tror jag äro färdiga att resa till Indien. ❧

☞ *October 24.* Vid caffet talade Shekh Ali om huru Tsherkesserne togo land allt mera och mera af Ryssarne och segrade öfver dem, och att en man Shekh Moḥammad från Mekka, trenne särskilda gånger dertill uppmanad af Propheten vid de zijaret han gjort till honom, befunne sig nu ibland Tsherkesserne och förde dem till seger: han skall vara en stor undergörare, ställa den fiendtliga hären ofta liksom omringad åt alla håll af en mur etc. De skola till och med återtagit Tiflis och det med en krigslist, sålunda nämligen att hela Muslim hären klädt sig i fårskinns och krupit på alla fyra fram in i staden ledda af herdar: sålunda föreställande en fårahjord. Härom talades vidt och bredt dock tycktes Shekh Ali anse historien om soldaternes förklädnad till får för en dikt. Gick på förmiddagen ut till Muski och träffade mina både reskamrater i Pinis hus och talade med dem en stund om vår snart instundande resa. Handlade några småsaker af Pini hufvudsakligen krut. Gick härifrån till Köhler, som jag erfarit ej skulle må rätt väl. Jag fann honom ock liggande på sin säng i en som det tycktes börjande intermittent feber.¹⁷⁰ Medan vi suto här kom äfven Timofejeff nu omklädd i Europeiska kläder och fjäskig och litet bryllad som alltid sedan han blifvit nämnd till Sekretär hos Consuln. Hans egentliga tjänst tyckes bestå i att springa och bestyra och ställa Consulns hus i ordning ej stort bättre än en vanlig betjent. Men det är ju ock derpå som nu småningom alla tjänster börja gå ut på, att hvar och en är liksom betjent hos sin förman. Och derföre börja äfven alla egentlige betjenter och hôtél garconer bli så högfärdige och öfvermodige ty de äro lika gode som andre tjänstemän och till och med mycket friare; ty de passa upp alla som betala dem och behagar dem ej en herre kan de lätt få en annan, då deremot en tjänsteman som man säger i staten sällan duger till mer än ett embete och en gång afsatt derifrån, har svårt att finna ett annat hvartill han passar. På eftermiddagen gick till min kaffaşi för att få min kafaş. Den var ock nu efter 4 dagars lögn färdig ehuru efter det vanliga modet och betydligt större än jag önskat den. Men det är nu en gång omöjligt att få folket här att göra någonting på nytt sätt eller annorlunda än de lärt af sina fäder. När jag kom tillbaka fann jag Shekh Ali sittande med Shekh Ibrahim hos vår Muzejjin. Jag satte mig till dem; men vi stego snart alla tre upp och gingo upp i Shekh Alis ka'ah och drucko caffe der och pratade. Shekh Ibrahim tycktes gläda sig öfver den vackra ka'an och det glädde Shekh Ali särdeles så han sedermera ej kunde underlåta att påminna och göra mig uppmärksam

derpå, liksom frun hos oss gläder sig öfver en väl lyckad kräm som hon gjort. Gjorde sedan en liten tur till kanalen och efter Maghrib en tur till Azbukijeh i det ljufvaste månsken och den ljummaste luft. Egypten är dock ett härligt land och med rätta säga de gamle Arabiske författarne att Herren välsignat det framför alla andra i verlden. Föga nog torde Italien komma upp häremot. Så hade jag fått slut på min 33 födelsedag. Min nästa födelsedag, hvar skall jag öfverlefva den och huru månde då verlden se ut i mina ögon. ✎

☞ *October 25.* Gick på förmiddagen ut för att göra min uppvaktning hos vår nyss hit anlände General Consul Fock. Han träffades ej i dag emedan han begifvit sig som jag tror upp till Pashan. Vandrade så litet om kring tills jag fick slut på tiden för fredagsbönen. Träffade på gatan Shekh 'Isa från Gemelijeh, som var särdeles artig och vänlig och särdeles rikligt upprepade wahashtinna etc. Förde böcker tillbaka till Pruner och träffade der min blifvande reskamrat Doctor Schlederhaus. Suto här en stund och talade om åtskilligt rörande resan. Gick härifrån hem och blef sittande till efter Maghrib. Gick då ut med Shekh Ali till Azbukijeh och suto en stund hos Hanafi. I Azbukijeh firades i afton en molid af Shekh Sejid Ali Bekr i tält uppslagne på sidan af den breda gatan.

☞ *October 26.* Var på morgonen hos Bokty och tog pengar, derifrån gerad till Hotel d'Orient för att träffa vår nye General Consul. Han var ännu ej uppstigen; hvarföre jag satt en stund hos Timofejeff. Det är underligt att se huru barnslig han är ännu. Han var i dag utomordentligt artig och hjertlig och fordrade oupphörligen af mig försäkringar på min fortfarande vänskap till honom och att ingenting kommit emellan som stört den. Nu var Consulen uppstigen och jag trädde in. Han emottog mig med artighet och jag blef länge sittande der och prata om allehanda liknöjdiga ämnen. Han tycktes mig dock ej ha den Geist och den bildning hans företrädare [hade] och i allmänhet mera burlackiskt i sig. Till sitt yttre såg han något medtagen ut. Vid det jag kom ner ifrån honom mötte jag Schlederhaus i porten och gick med honom upp och dröjde tämmeligen god stund att prata om vår resa. Det är ej utan att han förekommer mig litet knarrig och kranklig såsom alla sjuklige. Då jag strax på eftermiddagen åter gick ut och vandrade i Muski träffade jag på gatan en man som såg mig högst rolig ut. Som jag tittade på honom noga och nära gaf han mig Selam helsningen som jag besvarade. Så kommo vi oss i samtal på Persiska och han sade sig vara en Chinesare.¹⁷¹

WALLIN TRÄFFADE DEN 26 OKTOBER 1844 EN KINESISK MAN I KAIRO OCH DE
TILLBRINGADE DAGEN TILLSAMMANS. VID ÅTERKOMSTEN TILL HELSINGFORS HÄMTADE
WALLIN MED SIG DET HÄR PROVET PÅ KINESISK KALLIGRAFI MED MANNENS NAMN SÅVÄL
PÅ KINESISKA (MA DEXIN) SOM PÅ ARABISKA (YŪSUF IBN IBRĀHĪM).

Det var ock ej svårt att igenkänna honom därför på hans ansigtsbildning som hade stort tycke med den Tatariska och framför allt på hans få glesa skäggstrån på haken och på hans nätt på hindiskt vis lindade turban. Vi spatserade länge omkring uti trädgården i Muski och begåfvo oss sedan på hemväg. Han följde mig upp till mig och blef sittande ända till Maghrib och åt äfven quällsvard med oss. Här talade vi Arabiska, hvilket språk han talade efter grammatiken tämmeligen rent; men med ett uttal som jag och ännu mera Shekh Ali hade särdeles svårt att förstå. På min begäran reciterade han Chinesiska verser och upprepade Chinesiska ord. De hade ett förunderligt men icke fult ljud med så fina nyanceringar att jag tyckte flera vara alldeles lika men då jag försökte säga efter dem kunde jag ej få fram 𐤀 dem någonsin honom till nöjes. Han talade mycket om sitt land och regeringssätt och tycktes känna det väl. Hvad mig mera förundrade var att han kände mycket af den Arabiska litteraturen och dess böcker hvaraf han sade sig vill köpa flera för att föra hem till sitt lands Musulmän. Han hade för trenne år begifvit sig hemifrån öfver Bengalen till Mokha och sedan tillbragt något öfver ett år i Mekka och var derifrån hitkommen för att vidare bege sig kanske till Constantinopel och framför allt till Jerusalem för att se Abrahams graf¹⁷² och andre Profeters. Jag var verkligen högeligen förundrad att se honom veta och känna så mycket af allehanda saker och än mera att finna så mycken lätthet och grace så i hans tal som hans sätt att vara. Han entusiasmerades synbarligen ofta i sina berättelser steg upp och visade stort lif i sin blick och sina rörelser. Han gaf mig några obetydliga Chinesiska mynt och då jag erbjöd honom härför en Piaster vägrade han värdigt att ta emot den. Uti allt hvad han gjorde och sade tyckte jag mig se värdighet och förstånd förenadt med ungdomlig liflighet och hjertlighet och jag var utomordentligt road och belåten med de ungefär trenne timmar han satt hos [oss]. Hvad hans Muhammedanism beträffar vet jag ej hvad jag skall tänka. Ehuru han försäkrade att Muslims i hans land voro trogne följare af profeten och noggrant iaktta hans föreskrifter och ha öfverallt stora vackra Moskeer, hvari de dyrka Herren alle efter Hanafisekten, tror jag knappt att han var Muslim. Bland annat föll det mig i ögonen att han gjorde sin Maghrib bön utan att ha gjort sin 'aşr bön.¹⁷³ Äfven hans sinne och hans sätt att vara öfverhufvud var ej rätt mohammedanskt. Det gör mig ondt att jag ej förr träffat ihop med denne man och att jag nu då jag gjort hans bekantskap står just färdig att resa bort. Han lofvade dock komma

tillbaka i morgon. På aftonen sedan han gått gjorde jag ensam en promenad åt Azbukijeh der man firade molid Sejid Ali bekri.

☞ *October 27.* Uträttade små bestyr för vår resa och köpte åtskilliga småsaker. Träffade äfven på gatan min Chinesare som helsade och pratade en stund med mig. I dag såsom i går fnyste han erbarmligen djupt ur näsan ungefär som Gust. Crusell men ännu mycket starkare. Det är en särdeles ful vana. Men i allmänhet kan jag ej nog förundra mig öfver den bildning han i allmänhet äger, som jämnförelsevis med folkets bildning här är ovanlig. At noon I was in the house fawatiġeh, but the little girl being in her month the elder woman came to me and rested with her about an hour. Var i Kutubijeh och rässoonerade med Shekh Mustāfa, som pinar mig förfärligt med Hagi Khalife, hvars pris han nu åter påhöjt. Troligen måste jag slå denna bok ur hågen så ondt det ock gör mig. Gick åter ut en stund före Maghrib ner till Azbukijeh och såg solen gå ner der öfver Acacia träden. Det var lång tid sedan jag sett det och jag fröjdade mig derföre nu oändligen deröfver. Något härligare än en Solnedgång i Östern kan man ej gärna se. Här var i dag ovanligt mycket folk såväl för ۞ söndagens skull som för Ali Bekris fest som firades här allt ännu och liksom andra skall räcka 8 dagar. Var uppe hos Schlederhaus och talade med honom om den plan som i dag legat mig oupphörligen i hufvudet att nämligen ta Shekh Ali med oss på resan. Efter Tyskens vanliga funderingar och deliberationer hit och dit fann han sig beredvillig härtill. Härifrån gick till vår General Consul Fock, som i förgår då jag gjorde honom min första uppvaktning bjudit mig till sig på quällsvard. Det var den första och nästan ända bjudning jag haft sedan jag lämnat mitt hem. Quällsvarden i det stora hôtelet var grann och fransysk med ett otal af rätter och sötsaker och frukter, som allt jag dock för min del gärna utbytt mot ett simpelt mål hemma hos min shekh. För öfrigt var det ej utan att jag hade litet roligt och fågnade mig och drack äfven trenne spetsglas vin för att ej se narraktig ut. Consuln sjelf var alldeles utomordentligt artig utan det besvärliga kruset. Han hade börjat sin carrier i Finland i Wiborg i Artillerie tjenst, varit sedan äfven i Helsingfors vid Jubelfesten 840¹⁷⁴ och var som alle hvilke varit der förtjust och intagen för vårt härliga land. Mig var han oändligen bevågen nu åtminstone i sina ord, låfte derom oombedd skrifva till Constantinopel och utverka mig Firman och recommendations bref till Arabien allt under föregifvande mig för Muslim. Erbjud sig i allt möjligt

villa tjena och hjälpa mig och det gjorde mig verkligen godt att finna en som jag tyckte så välvillig man. Han kände åtskilliga familjer hos oss i Finland bland andra Wulfert och Klinkowström etc. hade äfven släktingar i Wiborg. Klockan var redan närmare 3 à la turque då jag gick bort [från] honom verkligen glad och belåten med min afton. När jag kom hem kom såsom jag önskade Shekh Ali ännu upp och jag meddelade honom planen af resan. Han var ock genast färdig såsom jag förmodat. Vi blefvo länge sittande att prata härom och de förnödenheter och behofver vi hade att för den anskaffa. Det var närmare midnatt då han gick ned. Sedan fick jag ännu på flera timmar ingen sömn, hvartill hufvudsakligen vinet jag druckit i dag var orsaken. Jag kände en förfärlig hetta deraf i min kropp.

☞ *October 28.* Hade språng och bestyr hela dagen att köpa upp de småsaker jag för resan hade behof af som snus och tobak etc. Äfven shekhen var beschäftig och ute på bestyr och tycktes i allmänhet vara glad och nöjd öfver resan. På aftonen var jag hos Pruner, der vi hade ställt möte alla tre reskamraterne; men Schlederhaus infann sig ej; emedan de, enligt löfte, ej varit ner till Bolak sjelfve utan blott skickat deras betjent. Raisen hade för andra gången i dag låtit öfverstryka khaznen och det var således omöjligt tänka på att embarquera i morgon. Hos Pruner var ett stort sällskap mest Italienare. Såg här en gammal vacker edition af Homeros med grekiska scholier tryckt i Basel 1541.¹⁷⁵ Gick härifrån ännu ner till Azbukijeh och såg på Ali Bekris fest, men det var ingenting särdeles. Var i afton särdeles trött och medtagen nästan liksom crapulös med hufvudvärk. ✎

Resan till öfra Egypten 1844.

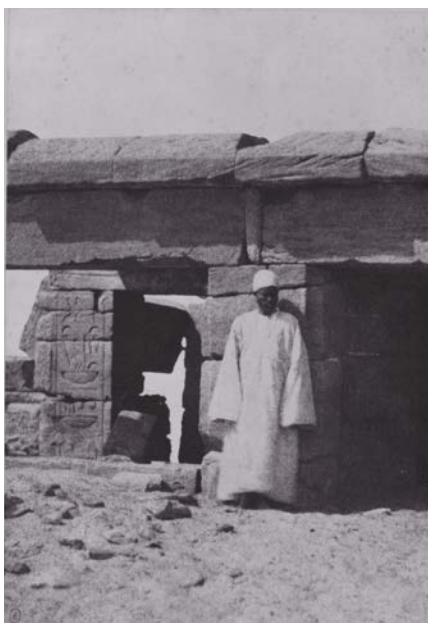
☞ *October 31.* I anledning af den underrättelse jag i går afton fått af Pruner att jag nämligen skulle ha ett bref på posten här begaf jag mig vid solens uppgång dit. Posten var ännu ej öppnad och satte mig i en liten boda derinvid att prata med en Italiensk skräddare, som talade litet franska. Han var antingen af naturen eller emedan han stigit för bittida på morgonen upp något sömnig och dåsig. Han sade sig vara hemma från Algier och förundrade sig öfver min costym och mitt arabiserade väsende; ty han höll mig först för en ibn elbalad. Slutligen kommo tjenstemännen af posten. De genomsökte alla bref och stannade blott vid ett, hvarvid de frågade om jag vore Armenier. Till slut befanns det att jag intet bref hade såsom jag hade förutsett emedan

alla mina bref komma genom konsulatet.¹⁷⁶ Då jag kom tillbaka hem packade vi våra få quarblifna saker på den medhafda åsnan och begåfvo oss af på vägen till Gamla Kairo. Vår bark låg vid fum elkhallig¹⁷⁷ och jag kände igen på långt håll på dess flagga och stannade med min åsna derinvid. Shekhen som hade en särdeles dålig och lat åsna och en ännu sämre åsna till drifvare red förbi utan att bli mig varse då jag stannade. Då jag gått om bord och slutligen saknade honom förmodade jag hvad fallet var att han ridit förbi. Jag satt således åter upp och begaf mig ner åt Gamla Kairo der jag ock hann honom på vägen och vände om med honom till kanal mynningen. Härunder hade nu äfven våre tvänne reskamrater kommit om bord. Medan de sysslade med att packa in och ordna vår provision och andra saker gick shekhen och jag upp i kaffet, under hvilket vi lågo och drucko caffè. Äfven togo vi oss tvänne kahk och gjorde oss med dem och några rättickor och litet dukka ett godt frukost mål. Vi fingo ännu länge vänta på vår betjent Mohammad, som blifvit uppskickad för att köpa höns. Slutligen kom han dock och vi voro färdige att lägga ut. Då vi voro flott och gingo för god vind mellan Roða och fasta landet i kanalen voro shekhen och jag sysselsatte med att ordna vår lilla men särdeles nätta khazne, som nu skulle bli vår gemensamma boning för 2 till 3 månader. Sedan vi så väl som våra reskamrater i mak'ad voro ordnade så godt sig göra lät rustades till mat. Vi gjorde slutligen vårt mål omkring kl. 3. Det gick fullkomligen på Europeiskt sätt med knif och gaffel. Shekhen var mindre förlägen än man kunnat tro och använde såsom jag dels knifven och gaffeln dels och hufvudsakligen fingrarne. I allmänhet stodo vi alle ännu denna första dag på en något beträngd och litet främmande fot med honom, men det ger sig snart som man redan nu kan se. ✂ Öfverhufvud tror jag att vårt af så olika till nation och syften sammansatta sällskap skall komma att passa väl tillsammans. Vi gingo allt för god och ifriskande vind framåt med det väldiga berget Torra till venster med som det tycktes underliga formationer och grottor liknande hus med portar och brolika hvalf.¹⁷⁸ På högra sidan väldiga skogar och lunder af palmer, sådana jag ej sett i lägre Egypten. Öfver dem höjde Gizeh och Saqqara pyramiderna sina väldiga toppar. På vänstra sidan strök berget närmare stranden och mellan det och floden var föga odlad jord, blott sand och berg. På den motsatta högra sidan gingo bergen på stort afstånd från floden och emellan dem voro palmlunderna och allt odlad jord. Vi passerade Bessatin på venstra sidan; höllo an i byn Torra,

der en artillerie skola är med en vacker trädgårdsanläggning. Här hade Doct. Schlederhaus att aflägga en visit hos föreståndaren en Italienare. Han hade nämligen förrut varit anställd här såsom läkare. Han dröjde nog länge uppe hos honom och kom slutligen ner åtföljd af honom och 3-4 turkar. För att undvika frågor och deras sällskap låddes jag sofva och kom ej alls ut från vår khazne. De suto här en stund drucko vin och caffe och begåfvo sig så bort. Vi lade åter ut och gingo med god fart fram ända till solens nedgång, då vi togo land under en liten by Halawan. Vinden blåste ännu god såsom under hela natten; men vi i synnerhet Doctorn ansågo oss skyldige afvakta och vänta litet på Doct. Lepsii tolk,¹⁷⁹ som vi erbjudit att följa med oss till Assuan och redan fört en stor del af sina saker om bord i går; men i anledning af krångel i tullen för socker ej hunnit om bord i dag. Vi åto en lätt quällsvard af the och mjölk och smör och ost à langlaise. Doctorn, som såsom en äkta Tysk vill profitera af allt föreslog att vi skulle prata Engelska i stället för Tyska emedan vi alle tre förstodo litet detta språk. Vi började således härmed och till min ledsnad fann jag att mina kamrater ej voro bättre och mäktigare här än jag. Härvid så som i allmänhet i vårt samtal kan shekhen ej delta och det är ej utan att han sitta härunder litet flat och ledsnad; men hvad är att göra. Jag sof min natt ypperligt såsom alltid om bord på ett fartyg äfven då Nilhafvets vågor plaskade om sidorna af vår lilla bark.

☞ *November 1.* Lade ut vid soluppgången och gingo för god vind. Stränderna voro enahanda blott att bergen nu började dra sig längre från stränderna och dalen sålunda vidga sig och ge rum för vidsträcktare odlingar. Man såg öfverallt underliga formationer och bergen, än höjande sig i pyramidartiga spetsar än sträckande i långa väggar. Sakķara pyramiderna syntes allt och hela dagen äfven en nedramlad högre upp.¹⁸⁰ Nilen var bred och väldig och tycktes ofta växa med det släta landet ihop till ett verkeligt haf, utan synlig gräns framför oss. Sällskapet om bord är treffligt äfven sjöfolket som roar sig med zummaran och tarabuckan, till hvilken musik accompanierad med de andres handklappningar, en som tyckes vara den quickaste af dem, dansar. Vi passerade åtskilliga små usla byar och seglade hela natten för god och ganska frisk 𐤀 vind och hunno om morgonen kort efter solens uppgång

☞ *November 2* till Beni Suef en betydligare stad. Vi gingo här upp följde af en af skeppsfolket. Jag skiljde mig dock snart från det

EGYPTISKA SJÖMÄN FOTOGRAFERADE AV FÉLIX TEYNARD CA 1851.

öfriga sällskapet och vandrade ensam omkring dels inom dels utom staden, der såsom stora sophögar lågo. Här var en tämmeligen stor soḡ der de vanligaste förnödenheter tycktes finnas till salu. Schlederhaus gjorde visit hos en här anställd Europeisk läkare en Italienare och hämtade honom sedan med sig om bord der han drack caffè. Sedan lade vi genast ut och gingo hela dagen för god vind. Vid solnedgången togo vi land en stund nedanför en by Fashne, som ligger dock en god stund upp ifrån stranden. Dit gick Sattler med Moḡammad för att hämta mjölk men fingo ej. Jag gick upp och spatserade på stranden der mycket folk voro från de många båtar som lågo här. Dels kokade de sin quällsward dels förtärde de den dels suto de omkring i den ljufva milda aftonluften och pratade och bland dem gingo folk och gummor omkring och skreko 'eish ja olad el'eish.¹⁸¹ Sedan vi förtärt vårt aftonthe begåfvo vi oss åter ut och seglade större delen af natten. Min shekh vakade särdeles länge till tror jag midnatten. När vi vaknade [på] morgonen lågo vi vid land, der de gjort fast om natten.

☞ *November 3.* Vinden började småningom sakta sig och blåsa ut vi seglade dock mest hela dagen. Spatserade på stranden en stund medan folk framdrogo barken med liban,¹⁸² sköt åtskilligt. Dagen var särdeles vacker och folket om bord mycket muntre, skämtade och musicerade med sin skrällande tarabucka och zummara. Deras skämt och deras lek går mycket nästan mest ut på penningar. Man ger här sina barn pengar till leksaker och skämtar med dem om ḡirshen. Om bord är en ung vacker man som är anföraren för skämtet och leken, och han satte sig på ryggen af en annan, som föreställde åsnan han red på och sedan han slutat sin ridt och sitt skämt och stigit ner fordrade man af honom legan för åsnan. Han anvisade de pockande fordrarne på de christne herrarne. Så gick allt ut på att narra sig till en bakhshish af dem och skämtet och samtalet härom räckte timmotal.

☞ *November 4.* Var fullkomlig vindstilla hela dagen. Vi spatserade mest hela dagen på land medan folket framsläpade barken med liban. Jag sköt åtskilligt i synnerhet en stor mängd vilddufvor så vi till quällen hade oss af dem en ypperlig stek. Vi vandrade förbi vidsträckta nästan oöfverskådliga fält af durra, som stod i den härligaste grönska med sina lutande tunga hufvud. Pratade med flere af fellahinerne, som tycktes vara godt och beskedligt folk. Dagen var utomordentligt vacker men ganska het. Togo om natten i land nedanför en by Ḳolossa, som ligger på sjelfva randen af floden. Jag gick

upp and meeted with a habyssinian girl, that brought me to her house. Vid aftontheet råkade i discussion med mina reskamrater om åtskilliga ämnen, hvarvid jag ej kunde hålla mig att förargas öfver deras tyska materialiska åsigter öfver verlden. Hvad som förundrade mig under våra spatserfärder på land var ✕ att folket i allmänhet alla helsade af Schlederhaus' frankiskt klädde betjent och den andre Maltesaren med 'alaikum esselam svarade med det vanliga svaret, ehuru jag hörde någre skratta och gäckas öfver den oriktiga hälsningen. Det tyckes egentligen vara blott i Kairo, der man är så nogräknad och ni[d]sk på Selam hälsningen.

☞ *November 5.* Lugnt och platt vindstilla hela dagen, så vi ej komme särdeles framåt, folket drogo liban hela dagen, men strömmen var särdeles stark. När vi vid middagstiden passerade ett på ett berg invid venstra stranden beläget Koptkloster kom en munk derifrån simmandes öfver floden till oss och tiggde. Han var såsom allt folk här mycket ifrig i sitt tiggeri, han fick något af oss. Först på aftonen medan vi drucko vårt the blåste upp en liten vind som förde oss om natten till Minje en guvernementsstad. På dagen var litet i gräl med Schlederhaus, som påckade på vår Rais och vårt folk för det han tyckte det gick för dåligt framåt. Men han så väl som min andre reskamrat förstår sig föga på sjöväsende. För öfrigt var stark och mattande hetta.

☞ *November 6.* Dröjde en stund under Minjeh för att vänta på betjenten som gått upp för att skaffa kött. Han fick dock ingenting. Härunder gick jag litet upp men hann ej se någonting af staden som med undantag af några hvitlimmade hus och några trädgårdar tycktes vara fullkomligen lika sina systrar. Satt en liten stund i ett på stranden beläget caffè. Sådana tycktes finnas här till stort tal och nästan uteslutande hållna af turkar. Vi hade solat här något så att solen hunnit högt förrän vi lade ut i tjock liksom i regndroppar fallande dimma och dagg. Vinden var hela dagen svag och afstående så vi ömsom seglade ömsom drogo liban. Härvid förargade sig Schlederhaus öfver som han tyckte de dragandes lättja och slog en. Häraf uppstod stort väsende och folket pockade på att fara tillbaka. Ehuru Schlederhaus i allmänhet ej betedde sig på rätta sätt med folket, gick dock allt fredligt förbi utan vidare. Seglade förbi vid middagen quarlefvor af en stor vidsträckt på en öknestrand af floden anlaggd nu alldeles förstörd stad. Längre fram passerade bergen af Beni Hassan med sina kungagrafvar.¹⁸³ Som

vi skynda att först komma upp gjorde vi nu intet uppehåll.¹⁸⁴ Aftonen var som alla dessa dagar ljuf och härlig och folket muntre med sin sång vid det de i aftonlygnan framskjöto barken med stänger.

☞ *November 7.* Gingo mest hela dagen för god vind och gjorde en god sträcka förbi Melawi. Jag låg mest hela dagen inne och läste den särdeles intressante Gliddon öfver Hieroglypher och deremellan Egyptens historia under Araberne.¹⁸⁵ Det var icke utan att jag förargade mig öfver deras oftast orättvisa välde och den vanhelgd de föröfvade på den gamla heliga Egyptiska jord. Jämnförde med dess gamle innevånare hvad äro Araberne icke för ett uselt folk. Men hämnden kräfvades nu ut af dem och de förtjena väl det förtryck de lida af turkarne och den dermed följande uselhet. Ock Turkarne skola väl snart få sitt rättmätiga straff för sitt öfvermod och sin usurpation af så mången klassisk jord. På aftonen då folket framskjöto barken med medari föll en af dem i vattnet och en man kastade sig genast i vattnet för att hämta upp den och efter honom genast en annan med liban. Den sednare fördes dock af strömmen så att den sednare ej hann honom. Han måste simma till land som var aflägsset, mycket skrik och oro härvid. ✂

☞ *November 8.* Seglade sakta framåt och halade liban. Jag vandrade med min bössa mest hela förmiddagen genom en stor och vidsträckt palmlund i hvilken låg en tämmeligen stor och långsträckt stad Kosseir. Jag skjöt en tillräcklig mängd vilddufvor för att vara oss nog till quällsvard; men som shekhen, hvilken äfven var uppe på land, sett att jag ej slagtat dem ehuru jag träffade dem ännu halflefvande, åt han ej af dem. En stund före Maghrib hunno vi fram till Manfalut. Här hörde vår Rais berättas att för några dagar sedan här nedanför en bark blifvit öfverfallen och plundrad och han vägrade derför att gå vidare. Han med några andra gingo upp i land för att hämta oss såsom vi hade önskat tvänne ghafir eller väktaren; men i det ställe hämtade han oss 10. Jag steg upp på höjden eller den särdeles branta strandbrädden på hvilken staden ligger. Här träffade jag i samtal med mycket folk, som samlade sig omkring mig. Man berättade mig att i staden fanns 13 Moskeer och att 15 utom dem hade blifvit sänkta i hafvet. Floden nämligen hade hvarje år äfven detta innevarande vid sitt flöde undanätit jorden från under delor af staden och sålunda förorsakat dess nedstörtande. Ehuru han troligen tog något till syntes dock äfven härifrån att staden var stor och ansenlig, ehuru såsom vanligt byggd af lera och jord. Jag pratade mycket och länge

med åtskilliga; men i synnerhet med en gammal gubbe, som jag blef länge tillsammans med. Man tog mig först för en frang såsom man vanligen nu då jag reser med franger, men då jag började tala om Kōran och citera ställen ur den började man småningom ta mig för en ahl illah och kōran. Jag roade mig särdeles med gubben och fann honom högst treflig. Han berättade att den nu under staden liggande del af floden som med den andra armen bildade här framföre en ganska stor ö förr varit land och upptagit den största nu förstörda delen af staden. En annan berättade mig att floden vid sitt flöde detta år borttagit och störtat för honom ett alldeles nytt hus.

☞ *November 9.* Seglade smått och hunno utan äfventyr i sakta mak fram till Sujut på eftermiddagen vid 'aşr. Sjelfva staden ligger ungefär en fjerndels timmas väg upp ifrån stranden. Nedanföre vid floden ligga tvänne liksom förstäder den ena Hammara den andra Nāzile. Jag tog en af de många här vid stranden färdigstående åsnor och begaf mig ännu upp till staden ehuru det var något sent. Åsnedrivarpojkarne voro här fullkomligen lika de i Maşr och slogdes med hvarandra om att få mig hvar på sin åsna. På den lilla stund jag hade öfrig af dagen hann jag ej just vandra omkring i staden men gick dock genom största delen af den stora sok och köpte af de berömda Sujut piporna. Min åsnedrifvare, som var en ung gosse 𐤀 var högst treflig och behagade mig särdeles. Sedan jag kommit ombord och druckit the spatserade jag ännu länge omkring på stranden. Här äro många caffén och kockar och kokhus och det var rörelse och lif här som i alla hamnar så liten och ojämnförlig denna var i jämnförelse med våra. Jag fann dock nöje att spatsera här omkring, och blef länge vaken. Sedan jag slutligen gått om bord hade jag vår skeppspajazzo att berätta mig en saga, som han ock gjorde [med] den här vanliga berättar talenten.

☞ *November 10.* Bittida på morgonen kom hit ner en ung man Italienare, som jämnte sin far är bosatt här för handels speculationer på hvete och är från Alexandria bekant med Schlederhaus. Shekhen fann sig häraf så generad att han ej fann sig i att gå ut och dricka caffè med de öfriga. Sedan caffè var förtärdt begåfvo de sig alle upp till staden och kort efter dem äfven jag. Jag gjorde först några turer i staden med min trefliga åsnedrivarpojke från i går och begaf mig sedan med honom uppåt det väldiga berg som ligger ofvanför staden. Här hann jag äfven upp mina reskamrater och steg med dem upp. Nedanfö de första grafgrottor voro hela lager af

mumie trasor och stycken och allehanda lemmar dels af menniskor dels af djur omvicklade med ännu väl sammanhållande linnetrasor.¹⁸⁶ De lågo inne i sanden och gruset och bildade med dem ett fullkomligt lager, i hvars utkant de balsamerade benen och slarfvorna hängde fram. Vi gingo in i det första hvalfvet hvars dörr öppning ännu är något väl bibehållen, med hieroglypher och stora väldiga kungafigurer huggna deri. I taket syntes ännu spår af målningar och zirater i stjernor och andra grannlåter. Inne syntes i taket ännu quarlefvor af 4 stora pelare som troligen varit huggna härifrån ner till golfvet. Inne var allt fullt med grus. Stora brunnar och grafvar gingo djupt ner in i bergets grund. Vi kastade stenar deri och dömde till deras djup af den tid de behöfde att falla. Här funnos sådana hvalf flera, 4-5 tror jag vi gingo in i. De voro afdelade uti flera hvalf eller rum, med rundt omkring väggarne gående nicher, der de nu utkastade mumierna ursprungligen varit uppstaplade. För öfrigt syntes öfverallt i hela berget i hela dess sträckning och åt alla håll större och mindre grottor och hålor till en del sådana jag sett några i Kairo. Berget var såsom här öfverallt kalkberg. Det tyckes vara löst och högst förvitterligt; ty det syntes huru det förvittradt dels [till] stoft dels till grof sand och stenstycken från höjderna ramlat nedåt. På en topp hade det löst sig i stora kullerstenar hvars runda ryggar af solen troligen blifvit brynta och gånge ett högst besynnerlig anblick. Härifrån hade man en härlig utsigt till venster öfver en ofantligt vidsträckt öken slätt begränsad på ena sidan af de gula ökne sandbergen och på den andra af ett smalt grönt bälte mellan öknen och Nilen hvilket tydligen syntes genom menniskohands flit vara afkämpadt öknen. Närmast under mig på den stora ökneslätten syntes en stor begravningsplats snyggare och vackrare än jag förr sett här äfven i annan smak något än man ser dem i Kairo och nedra Egypten.¹⁸⁷ Som jag sedan vid nedstigandet red igenom den hade jag tillfälle att se den närmare. I stället att den murade grafven ger rum vanligen blott för en, voro här 2 flere tillsamman murade så bildande ett större hvalf, hvar och en särskild af de deri tillsammans begrafna hafvande öfver sig en uppmurad grannlåt i stället för den vanliga shahid. Flere de fleste hade en gård och derifrån gingo små trappor ned i sjelfva grafvarne. Alla voro hvitlimmade och det syntes att man användt all omsorg på dem mycket mer än vanligt i Kairo. Ett stort tal af sebiler voro här äfven. Det tycktes mig att häri folket i Sujut så som troligen ännu mer högre upp, blifvit smittade af de gamle Egyptierne

och tagit exempel af dem, då de i Kairo, såsom hufvud sätet i Egypten för Islam dess läror och lärdom, häraf blifvit till någon del hämmade att följa de gamle Egyptierne hvars religion och sedvanor måste anses som kufr af den så kallade bildade Muslim. Detta syntes ännu mera af de målningar, hvarmed de velat utsira sina grafvar här. I stället för att pryda dem kan man med fullt skäl säga att de vanställde de snyggt hvitlimmade väggarne; ty de voro till yttersta grad klumpsiga och bjärt brokiga utan tanke och sinne; men tanken på målning ligger ej i Islam, är tvärtom deremot och jag anser det derföre troligt att denna tanke som så många andra blifvit fattade och lånta af Egyptens muslimfolk från dess gamle hädangågne släkter som här öfverallt lämnat minnen af sin gamla storhet och öfverlägsenhet. Denna begravningsplats var i allmänhet särdeles snygg och vacker. Ett stycke från den längre ut på öknens slätten låg en annan som det tycktes för fattigare folk som ej hade råd att bygga sig en större graf; och ännu längre långt aflägsen en plats för de Christne. Min gosse antydde mig som han höll för Muslim, med synbar stolthet att de Christnes begravningsplats var så långt aflägsen. Här och der dels i öknen dels på bergen syntes kubbor af arabiske shekher och helgon. Dock hvad som af den vidsträckta och härliga utsigten fröjdade mig mest var det nästan öfverskådliga åkerfältet nu klädt i det vackraste grönt, så som ungefär hos oss åkrarna i deras första vårbrädd. Så långt jag åt denna sida kunde se syntes grönt fält på alla sidor omslingradt af Nilen och derifrån ledda kanaler, hvaraf den som i åtskilliga armar ledes omkring staden i synnerhet är stor och förtjenstfull för Bashan. Under hans tid ha äfven först de många vackra trädgårdar kommit till som nu synas här. Bland dem flera på sjelfva öknens sand fruktbar jord af den fruktande flodens vatten. Af dem kan man rätt se huru oändliga åkerfält ännu kunde afkämpas öknen. Midt på denna stora slätt mellan den gröna och den gula höjde sig den tämmeligen stora jordbruna staden med sina 13 minaret. – Sedan jag en stund skådat här omkring mig och insupit den friska luft och vind som blåste här uppe, men för hvilken den pjokige doktorn stoppade till sin mund med sin näsduk, steg jag ner och träffade en räf som luffade här omkring. Nedkommen i staden der det i dag var marknadsdag jom essok vandrade jag der litet omkring i synnerhet på sok och begaf mig så i badstuga der jag tog ett särdeles godt och praktigt bad. Jag dröjde här tämmeligen länge och sedan jag kommit ut dref jag mig omkring hit och dit tills nyckelen till min bössa som jag beställt

STADEN ASIUT LIGGER I MELLERSTA EGYPTEN. WALLINS RESSÄLLSKAP STANNADE I STADEN FÖR EN NATT
PÅ VÄGEN UPP LÄNGS MED NILEN OCH WALLIN ANSKAFFADE HÄR AV "DE BERÖMDA SUJUṬ PIPORNA".
FOTO AV FÉLIX TEYNARD FRÅN CA 1851.

blifvit färdig. Staden var öfverhufvud bland de vackraste och snyggaste jag sett här i Egypten och man tycktes göra sig stolt här som i alla småstäder att härma hufvudstaden. Så voro gatorna bestänkta med vatten och så nyttjades hufvudsstadens complimenters och ord som wahashtinna och ibn balad. Men å andra sidan tycktes folket i allmänhet vara bättre och hederligare såsom äfven vanligt i småstäder i förhållande till hufvudstaden. Hvad jag förr observerat på landet i småstäder såg jag äfven här att nämligen quinnorna ej voro så måna om slöjan här som i Kairo och man såg dem mycket gå med bart ansigte, ehuru ej särdeles vackert. Jag vandrade mycket omkring och pluttrade bort något pengar på småsaker jag behöfde och begaf mig ej på återväg förr än vid 'asr. Vid sjelfva stadporten ligger tror jag sjelfve Mudir Selim Bashas hus.¹⁸⁸ Här på en med träd omplanterad gård satt alltid fullt med fellaher, som hade mål eller saker med Diwan hvilken hålles i detta hus. Man sade mig att desse fellaher nu hämtade hästar åt Pashan. Pashan sjelf har ett slott här och plägar tror jag ofta komma hit under sina vinterfärder åt öfra Egypten. Vägen ner till strand går ett långt stycke längs en vacker kanal och hela vägen utgör en alle af dels Sikamore dels Siberiska ärter sofsöf. Nedkommen åt jag litet hvilket jag på hela dagen ej gjort efter morgon kaffet och begaf mig sedan i ett på stranden beläget turkiskt caffè. Här nedanför på stranden suto 6 fångar, som man höll just på att sätta i klåfvor och bojor. Spatserade på aftonen ännu länge omkring. Lade ut sedan Raisen blifvit färdig med sin bakning först sent vid Esha.

☞ *November 11.* Hela [dagen] stilla och lugnt så att vi fingo släpa oss fram med Liban blott. Passerade åtskilliga små byar bland andra en kallad Abu Tig der en berömd shekh ligger begravd och en stor moske är uppförd omkring hans kubb. Hans namn är Eshshekh elfarghali och berömd i synnerhet för hans makt öfver Krokodilerna,¹⁸⁹ hvilka genom hans karamat och sirr och hämliga helgonmakt ej kunna komma upp öfver denna by. Detta berättade mig den följande dagen min shekh då vi vid en promenad på stranden händelsevis sågo tvänne af dessa Nildjur sola sig i sanden och sedan långsamt stiga ned i floden. Mot aftonen blåste en sakta vind upp och med prut och grål hade vi folket att lägga ut, hvilka skylde på att det blåste för sakta. Föga gingo vi ock i sjelfva verket fram. Vi beslöto att hålla vakt under natten på det folket ej nu såsom förra natten måtte lägga sig vid stranden och sofva. Det är öfverhufvud ett högst tråkigt och förargeligt förhållande till

Raisen och folket, i hvilkas intresse det ligger att dra ut på resan och dess fortgång så mycket som möjligt, då vårt är tvärt deremot. Här af collision. Tyskarne äro ock såsom vanligt gnetiga och trångsinte. Äfven besättningen och vår andra dräng Mohammad äro mig ej i smaken och göra mig så den annars så roliga och angenäma färden på Nilen något sur och tråkig. Dock allt torde småningom ge sig. ✕

🐉 *November 12.* Lugnt väder. Liban. Medan vi spatserade på stranden sågo de första crocodiler. Sköt en kråka i flykten. Blåste upp en liten kora, som förde oss till de väldiga bergen elgebel elhariði, hvilka vi följde hela dagen i dess långa sträckning. Här och der lågo små byar vid dess fot på det smala jordbälte mellan åsen och floden, hvilket dock på flera ställen växte ut till stora åker eller öken slätter. Här voro äfven på flera ställen i bergen hålor och grottor; troligen funnos under dem fordom alltid byar och städer. Äfven nu synas vanligen byar på de ställen, der sådana grottor finnas. På ett ställe syntes det lilla Capellet och sjelfve shekhen elhariði,¹⁹⁰ men på det väldiga och storartade berget tog den lilla hvita hvalflösa byggnaden sig högst ynkelt och uselt ut. Då vid solnedgången den två dagars gamla månen syntes på himmelen kom en dugtig vindpust från sluthöjden af berget, som var särdeles hög och tämmeligen buslig i aftonskymningen. Cultjen var häftig, så vi måste bärja vårt storsegel. Dess klumpsighet och ovighet med dess långa rår, hvarpå folket alltid måste klyfva upp vid dylika tillfällen gjorde manövrerna litet farliga. Vi kommo dock lyckligt förbi det farliga berget och knappt var det gjordt förr än styrmannen lät höra sig högt fordra den vanliga bakhshishen, som han sade af alla så franger som araber måste erläggas här så väl som vid några andra på framvägen farliga passager och berg. Slutligen måste vi äfven bequäma oss till att ge honom några piaster. Så snart vi voro förbi det väldiga berget saktade sig äfven koran och längre in på natten lugnade det mycket ut. Härunder hade folket tagit land och laggt sig att sofva utom en som torde varit halfvaken. Middnattstid ungefär hörde jag ett förfärligt larm och buller af folket ute, skrikande dels på arabiska att karlar och röfvar voro öfver oss dels på Italienska fordrande pistoler och vapen. Jag tittade ut genom mitt åt landet vättande fönster med min bössa, men såg ingenting. Gick ut och hörde här blott ett förfärligt skrik och tvänne pistolskott som doctorn och hans dräng lossade på måfå upp åt land. Emellertid voro röfvarne försvunne och ingenting hvarken syntes eller hördes.

Under allt detta väsende hade sjöfolket med särdeles flinkhet löst pärten och den lilla stolpa watad hvori den var bunden och laggt ut på floden. Seglade den öfriga delen af natten.

☞ *November 13.* Seglade hela dagen för god och frisk vind och sköto god fart. Jag sköt på morgonen från om bord på ett särdeles långt håll en vild and. Var hela dagen i en något häftig grammatikalisk disput med min shekh i anledning af ett ställe i vår morgonlektion. Den fortfor med små mellanskåf hela dagen och i synnerhet på aftonen. Här hade jag ett nytt bevis på arabens fruktan att sätta sig mot de gamles auctoritet. Hvad de skrifvit och tänkt är heligt och tål ingen motsägelset intet tillägg och intet fråntag; vi blott upprepa hvad de sagt och få ej understå oss att hämta något från eget hufvud. Mellan 'aşr och Maghrib hunno vi fram till staden Girgeh på ✕ sjelfva branten af flodbrädden, som här var särdeles hög och brant. I jordlagren af sjelfva kanten syntes öfverallt tegelstenar och quarlefvor af murverk, så äfven deruppå. Dessa alla voro rester af hus och byggnader, som floden vid sitt årliga flöde hade störtat i det den med sitt vatten ätit undertills bort de lägsta grundlager. Sådana spår af flodens härjningar synas här på många ställen äfven i Manfalot. Här tycktes större delen af en hel gammal stad vara sålunda småning om störtad och de af faran vise blefne sednare släkten hade nu byggt sin stad nedanföre den höga flodbrädden på andra sidan inåt landet. Här en större bark alldeles fullastad med vallfärdare ämnande sig till Kenneh och vidare till Kosseir och Gadde. Bland dem blef jag antastad af en Derwish från Tanta som bar intet annat på sin solbruna kropp än ett par vida turkiska böxor. Han hade tvänne tjocka stora ringar af järn på sin hals såsom han sade lillah. Han tiggde än en matbit än något att skyla och värma sin nakna kropp med. Härunder kom en till som reciterade några verser och hade mig att jämnte det öfriga sällskapet läsa fathe tvänne gånger. Jag hade ingenting att ge dem och de aflägsnade sig slutligen med vanliga resignerande bikhaterek. Vi dröjde ej länge förr än vi åter lade ut och seglade. På aftonen visade sig styrmannen förolämpad och vägrade att göra sin tjenst. En af folket nämligen hade tadlat honom litet på hans rygg och styrmannen fordrade härföre att han skulle bastonneras. Då detta ej verkställdes lämnade han i sin harm styret och satte sig för ut. Raisen grälade och pockade att han skulle göra sin tjenst och det öfriga folket stodo äfven derpå med goda ord; men ingenting verkade. Så liten makt har Raisen öfver

sitt folk. Nu började vår dräng Mohammad gräla och skrika och förde ett förfärligt bud med sina Khawagat och deras Consul etc. men blef bragt till tystnad med att han ej förstode sig på sjöväsendet och dess lagar. Slutligen sedan styrmannen fått sitta en stund för sig sjelf och ingen brydde sig om att gräla vidare med honom tog han väl ej till styret utan till en midra och hjälpte det öfriga folket i deras arbete att skjuta oss fram till hamn sedan nu vinden efter månans nedgång alldeles lugnat ut.

☞ *November 14.* Seglade hela dagen med god och ovanligt stark vind och kommo ock derföre godt stycke fram. Jag låg mest hela dagen inne i mitt lilla khazne och läste den särdeles trefliga och intressante Champollion Figeac om de gamla Egyptierne och deras heliga prestkast¹⁹¹ och det förundrade mig blott att här af allt ännu ingenting förspords i vårt aflägsna land. På aftonen togo vi i land under en liten by, der jag länge gick och spatserade i en palmlund i det vackraste månsken. Man berättade här att ett stycke uppåt floden skulle finnas röfvare som ansatte barkar och plundrade dem; men tvänne turkar som jag träffade och särdeles hyggligt togo emot mig och ville truga mig att dricka caffè, då jag föregaf mig vara från Tsher-kess sidan, upplyste mig att ingen fara var. Det sade mig äfven en af de 8 ghofara som prackade sig på oss då vi tänkte bli här öfver natten. Vi lade sålunda ut oaktadt vårt sjöfolks historier, hvilka de troligen sjelfve uppdiktat för att få oss att dröja vår resa och sjelfve få sofva. Vinden lugnade dock om natten ut och vi togo land. ✕

☞ *November 15.* Gingo från vår nattankarplats bittida ut med god och frisk vind. Den blef ock stående hela dagen så vi i god tid på förmiddagen hunno till Kenneh. Det är en af de större städer och vi måste här proviantera. Jag gick så upp i staden och såg mig omkring. Den är som alla andra byggd åtminstone till största de[le]n af obrännd tegel. Längs stranden var stark rörelse. Man hade här utslagit de mest behöfliga varor och sjöfolket utgjorde afnämarna. Här lågo mycket barker, hvaraf största delen hämtade wallfärdare, som härifrån skulle gå till Kōsseir. Äfven höll man på att bygga tvänne ganska betydliga barker här. Uppe i staden var såsom i alla orientaliska städer äfven de största som Kairo och Konstantinopel rörelsen obetydlig i andra trakter än på sjelfva handelsgatan essok. Den såsom äfven i Siut och andra små städer var betäckt med ett lågt tak. I jämförelse med Siut är Kenneh en ynkelig stad. Dock var här renligare än vanligt kanske för

fredagens skull. Här fanns en oändlig hop af glädje flickor, som här ej såsom i Kairo äro förbjudna utan få de fritt utöfva här sitt gemena yrke. De äro ock derföre särdeles påhägsna och blyglösa och blef jag åt alla håll dragen i armen af dem. De voro öfverhufvud ganska vackert och rikt klädda i jämnförelse med andra quinor. I called at one of them and rested with her about one hour in her little hut. När jag kom om bord hade man väntat på mig en stund och skickat tvänne upp för att söka mig. Vi lade så genast ut och seglade för god och frisk vind. Öfverallt sågo vi de stora flottorna eller färjorna af stora lerkrukor balalish som uppstapplade blott mellan palmquistar med mynningarna neråt, utan någon sorts botten af plankor eller stockar fördes fram på floden af 5–8 karlar med klumpsiga åror, bestående af en grenig quist med en bred lapp bunden emellan dem. Mot aftonen lugnade åter vinden något ut och slog litet emot, så vi togo land under en liten by, i hvars palmlund funnos många af de här nu allt vanligare dompalmerna.

☞ *November 16.* Som vanligt kommo vi oss ej allt för bittida ut. Vinden var i dag svag och lugnade på dagen allt mera och mera ut så att vi redan ganska bittida måste ta till Liban. Vi gingo upp i land och spatserade längs stranden. Passerade en liten by Goze emot hvilken ligger på andra stranden en något större och så som det tycktes särdeles snygg by Naqade, der det i dag var marknad. På denna sida låg en stor mängd båtar, som färjade folk öfver och de några båtar som redan laggt ut för att gå öfver voro alldeles fullproppade med folk. Jag satte här på stranden en lång stund och pratade med flere fellaheer som samlat sig omkring mig och förundrade sig öfver min dubbelbössa. Bland dem var äfven en som varit Champollions tjänare under hela den tid han arbetat i Thebes. Han var hemma från Gurnu.¹⁹² Folket här är i allmänhet särdeles godvilligt och tyckes mig öfverhufvud mycket bättre än det i nedra Egypten. På eftermiddagen lugnade det allt mera och mera ut och vid 'asr blef det fullkomlig vindstill. Aftonen var den vackraste vi ännu haft på hela vägen och i dubbel mening en helgdagsafton så väl för morgon söndagen som för de heliga gammal Egyptiskt classiska ställen som vi allt mera och mera närmade oss. Vi voro dock tvungne att ta i land så otåligt ock i synnerhet vår Doctor var att komma fram och träffa sin Vetter. Vi lade ¼ till under ett stort lermuradt hus, som tjänat för någon tid till Cacern för soldater, hvilka varit här lägrade för att hålla styr på de Arabiske beduin röfvarne. Nu stod det tomt och visade gråa fula murar. Medan vi gingo här omkring kom

från den närbelägna byn ner till oss en ghafir med en stor svart vacker hund, som han var mycket förtrolig med och tvärtemot vanan här och religionen smekade och klappade. Han var en högst och här ovanligt karavulen man och behagade mycket mig. Jag satt länge kanske några timmar och språkade med honom och hade roligt. Han ljög dugtigt och talade underliga saker om en resa han som tjänare hos tvänne franger gjort ned långt in i Nubien till Guldberget,¹⁹³ der han sade sina herrar uthuggit mycket guld. Hans språk var ganska olika det man är van att höra i Kairo och han nyttjade ord som ej ens min shekh förstod. Sednare på natten lade vi ut och seglade litet men nödgades snart för lygnar kasta ankar.

 November 17. Sågo redan bittida morgonen från vår bark ruinerna först af Karnak och Luksor¹⁹⁴ på vår venstra sida d.v.s. Östra stranden af floden och småningom äfven på vår högra de väldiga Memnon stoderna och grafddalen och Medinet Habu.¹⁹⁵ Som det var föga vind läto vi sätta oss i land gentemot Karnak och gingo till fots dit upp. Hvarken från vår bark eller från land då vi närmade oss allt småningom togo sig dessa ruiner särdeles eller utomordentligt ut och gjorde hvarken på mig eller mina kamrater något synnerligt intryck. Väl voro stora ofantliga massor men föga egentlig skönhet åtminstone ingenting mahlerisch. Och med de Gamla Grekiska monumenterna sedda på afstånd kunde de ej jämnföras. De hade ej den lätthet och den luftighet som de, ej eller deras hvita glänsande marmor. Dock när vi trädde in genom den väldiga porten och betraktade det utomordentligt väldiga och stormäktiga i de ändlösa pelargångarne och de med sin storhet och väldiga massa dock utomordentligt vackra pelarne intogs åtminstone jag af förvåning och hänryckning öfver det storartade och massfulla, hvari jag härtills utom pyramiderna sett intet jämnförligt. Allt var fullskrifvet med särdeles välbehållna hieroglypher och här fick jag rätt ett begrepp om skönheten af denna skrift, som man rätt kan kalla en målning. Vi vandrade här omkring men kunde ännu ej få något rätt begrepp om det hela. Ofantligt vidsträckt tyckes det ha varit som syntes af de många propyleer, hvaraf man ännu såg quarlefvor åt alla håll. Hvad som främst nu åtminstone behagade mig var de sköna pelarne och hieroglypherna. Jag kunde ej intagas rätt af det imposanta i sjelfva byggnaden emedan allt låg fullt af stora grushögar som ofta voro så höga att vi nådde på dem taket.¹⁹⁶ Det hela var nu blott en hastig öfverblick och det egentliga måste sparas till vår återkomst. Sedan vi här vandrat

omkring ungefär vårt lystmäte och tiden medgaf oss begaf sig doctorn på en åsna gerad bort till Luxor och derifrån öfver floden till sin Vetter som var i Gurnu. Sattler och jag gingo till fots genom den vidt fröjdade allén af Sphinser och betraktade på vägen Bashans krutfabrik. Dessa Sphinser äro till största delen begrafna under jorden och nässtympade och i allmänhet illa tilltygade, men vittna dock med sina stympade lemmar om sin fordna storhet och stolthet. ✎

På denna väg som vi dock ömsom förlorade på de gröna och palmtäckta slätterna kommo vi efter ungefär ½ timma fram till ingången af det af alla gamla Egyptiska monument kanske mest prisade Luxor. Redan från Karnak syntes det såsom under hela vägen och i synnerhet den ståtliga Obeliskan, som förekom vida vackrare än den i Paris.¹⁹⁷ Det väldiga Propyleon och de ännu väldigare Coloss statuerna derinvid voro öfver all beskrifning imposanta så stympade och förstörda i synnerhet de sednare voro.¹⁹⁸ Den förstörelse som herrskar här öfverallt är hjertupprörande och gallretande i synnerhet som man vet den härröra från barbariska och råa menniskohänder. Detta synes och tydligt; ty man har hufvudsakligen uthuggit och förstört ansigten på figurerna och spår synas alldeles tydligt efter det spetsuddiga instrumentet. Men min förvåning och glädje redan uppharmad häraf och af de stora grushögarne nådde först sin höjd och sitt mått då jag genom den stormäktiga porten trädde in i den egentliga tempelrunden eller kanske tempelgården. Här syntes intet annat än de usla fula Arabkojorna med sina dufslag och sin förfärliga smuts, sina nakna svartsnuskiga fula barn och trasiga folk.¹⁹⁹ Så vederstygglig har jag än alldrig funnit någon arabisk by, så gement och nedrigt alldrig något folk. Vi hade hela skaror af barn och folk efter oss som skreko bakhshish ja khewage och voro mera påhägsne än till och med åsnepojkarne i Alexandria. Så harmsen och uppbragd har jag än ej varit på Araberne och än ej föraktat dem så som nu. Men folket här som på alla frang besökta orter torde genom de täta besöken blifvit fördärfvadt. Vi gjorde en tur genom hela runden; men öfverallt var öfverbyggdt af arabiska kojor eller obbyggda bebodda af folket eller begagnade till stall. För att komma in och se måste man krypa in i dessa kojkyffens smuts. Detta var mig så vedervärdigt att jag skyndade mig så mycket jag kunde och jag måste tillstå att jag ingenting kunde njuta af det hela. I Karnak var ett litet inre rum af helgedomen användt till fängelse och råkade nu vara instängd en gammal gråskäggig man omgifven af

några gamla quinnor och små barn. Jag gaf mig i prat med honom och han var utomordentligt munter och glad skrattade och skämtade. Jag förundrade mig storligen öfver hans goda lynne i hans bedröfliga ställning: men här är allt shej min allah så godt som ondt och derföre har man godt eller liknöjdt mod. Jag hade knappt hunnit om bord så kom vår doctor från andra sidan med en annan Tysk Doctor Abeken sin Vetter, som frivilligt och nästan på egen bekostnad följer Leipsii expedition.²⁰⁰ Han var rödskäggig Effendi klädd rödhudad Nordtysk med det äkta sladdriga tyska skrodör mundlädret med söttsläpigt och affekteradt språk. Han pratade oupphörligen allt med den tillgjorda tyska entusiasmen och förtjustheten och det ej allenast öfver det moderna Gammal Egypten hvari han är en Liebhaber af Leipsii elevation²⁰¹ utan öfver Arabiskan som han talar högst dåligt och alla andra saker i verlden till sin kära Vетters stora förtjusning och beundran. ✕ Han begaf sig dock snart bort på eftermiddagen med sin lieber Vetter och lämnade oss i ro. Sattler satt sig och tecknade utsigten af tempel ruinerna och Obeliskan²⁰² och jag gick upp och steg upp på den ännu tämmeligen väl behållna Pyleon.²⁰³ Vägen dit upp gick genom en midt bland ståtliga ruinerna uppbyggd usel och ful moske,²⁰⁴ i hvilken jag nu såg tvänne får gå och spatsera invid folk som höllo på att göra sin bön. Upp till sjelfva toppen af pyleon som utgör en stor bred plafond ledde trappor, som nu till stor del voro öfverstörtade af de stora fallna stenblocken, som gjorde att man måste krypa och klifva. Men utsigten här uppi från lönade väl mödan af den besvärliga gången. Man såg här öfver den stora gröna slätten af Nildalen som åt alla håll omgafs af toppiga och spets uppstigande berg så väl på den ena sidan om floden som på den andre och alla dess gamla heliga ruiner. Jag stod på porten af kanske det fordom heligaste tempel af Luxor och såg framför mig Karnak och på andra sidan af floden de väldiga nästan pyramidlika Memnons stoderna som först föllo i ögonen vidare Medinet Habo, Memnonium,²⁰⁵ Gurnu och grafvarne, hvars öppningar öfverallt tittade ut ur bergen. Det är sannt vi åtminstone jag kunde ej egentligen lefva i minnen af det jag såg såsom vi kunna det vid anblicken af gamla Grekiska ruiner; men tanken så väl på det utomordentligt stora och massfulla i dessa ruiner som på deras nästan oräknebara ålder som går långt öfver Moses och kanske Abraham uppåt den tid man vanligen ställer för syndafloden,²⁰⁶ jämnte det egna underligt frid och lugnfulla i Egyptens himmel gjorde ett djupt intryck på mig och jag fröjdade mig innerligt att

träda på de stenar som våra förste fäders lärare staplat upp till sina Gudars och Regenters vördnad. Härmed förenade sig ovillkorligen en innerlig harm öfver de barbariska helgedoms rånande händer som använt en så stor möda och så mycket arbete att förstöra dem och öfver det sammanfösade arab pack, som nu med sina får och fän bor uppå dem. Äfven kunde jag ej låta bli att harmas öfver de många kringströfvande Europeiske skojar resande, som här huggit in sina namn på stenskifvorna. Förstörelsen i denna Pylon var förundransväckande och förfärlig och jag nästan tror att dertill behöfts Herrans hand i en jordbäfnings såsom åtskillige Resebeskrifvare påstå. De stora stenblocken som varit staplade till de inre murarne och upptill lågo nu till stor del vältrade om hvarandra härinne och här såsom på så många andra ställen kan jag ej förstå huru äfven de mest fanatiska menniskor kunnat förmå sig använda så mycken möda på förstörandet af stenmassor. Hvad äfven här mest behagade mig voro de utomordentligt fint och för att så säga 𐤀 elastiskt utarbetade hieroglypherna i Obeliskens, som jag nu hade så godt som alldeles invid mig. De äro som alltid i inskurit arbete och det inskurna i relief.²⁰⁷ Jag satt länge här och fägnande så mina ögon som mina tankar. Närmare Maghrib gick jag åter om bord och roade mig här med att se på våra sjömän, som kastade boll och lekte. Man [bland] andra leker en, hvari en föreställde en åsna, på hvars rygg en annan hoppade upp och så kastade en boll i marken, som uppstudsad uppfångades af de andre hvilka stodo i ring deromkring. Den som fick fast bollen satte sig i tur upp på dens rygg som kastat den sist och så gick det tur om. Härvid var skämtet hufvudsakligen med åsnan åt hvilken de ropade de vanliga åsnedrifvarnes ord som wiss wiss då de vela att den skall stå stilla etc. De voro härvid särdeles muntre och styrmannen sjelf som torde vara en man mellan 30–40 år deltog med stort nöje i leken. Vi lade nu snart ut och begåfvo oss öfver till andra stranden der vi kommit öfverens att träffa doctorn hos hans Vetter, som ligger under Gurnu med en egen i Assuan hyrd bark.

☞ *November 18.* Sedan vi druckit caffè begåfvo vi oss Sattler och jag på hvar sin åsna och föregågne af en gammal man som redan i går afton genast vid vår ankomst varit hos oss med en oändlig hop betyg och intyg af alla möjliga sorts Europeiske Resande om godt uppförande och fullkomlig kännedom af trakten här och alla dess antiquiteter. Så satte vi upp och foro åstad. Vägen gick förbi det gamla förfallna templet i Gurnu²⁰⁸ upp åt bergen förbi den usla byn, hvars folk lägrat sig till största delen uti de stora

THÈBES.

Maxime Du Camp.

Gide et Baudry, Editeurs.

GOURNAH.

LES COLOSSES.

MEMNONKOLOSSERNA PÅ LUXORS VÄSTRA STRAND VAR URSPRUNGLIGEN FRAMFÖR AMENHOTEP III:S
GRAVTEMPEL, MEN EFTERSOM TEMPLET HAR FÖRVITTRAT STÅR STATYERNA ENSAMMA PÅ FÄLTET I NILDALEN.
FOTO AV MAXIME DU CAMP FRÅN 1850.

bequäma hålorna och grottorna i berget. De äro dock i alla afseenden bättre än de vanliga smutsiga lerkojorna, som de vanligen bebo. Vägen gick allt sakta och småningom uppstigande genom den äktaste ökentrakt utan spår af någon sorts vegetation. Vägen var bildad af och utgjorde såsom tydligt syntes bädden af en bergström, som bildas understundom af det regn som något år ehuru sällan faller här. Förra året vid denna tid sade vårt folk här varit starkt och långt regn. Anblicken af bergen som åt alla håll inneslöt dal och vägen var högst imponerande och passade fullkomligt till väg till Grafvarnes dal. Här voro ej allenast de gamle årtusende gamla Kungagrafvar utan äfven en graf för sjelfva bergen, hvilka har af tidens längd tyckts ruttna till lik som allt annat; ty de voro alldeles förvittrade och så nedramlade uti sand och grus och äfven större hållar. Berget var till största delen sandsten, äfven kalkberg med flintstenslager.²⁰⁹ Öfverallt lågo dessa flintstenar öfverdragna af fin kalk och formade snurrade och svarfvade i alla möjliga konstiga figurer. Vi kommo öfver denna ökneväg efter en ridt af omkring en knapp timma fram till sjelfva grafvalen Biban elmoluk.²¹⁰ Vår gamle förare förde oss först in i den berömdaste af grafvarne Sesostris graf.²¹¹ Vägen gick genom en bred gång tror jag i 27° vinkel sakta sluttande nedåt med slät plafond och väggarna i kalkberget bestrukna med stuck och fulla med figurer och hieroglypher utmålade i bjerta och lustiga färger såsom äfven takets plafond. Jag lika litet som min följare Målaren Sattler kunde ej finna den skönhet deri som vi väntat oss efter de beskrifningar vi läst häröfver ej eller i den mening vi i allmänhet tage konstskönhet. Vi förliknade färgerna, som dock i betraktande till deras oändliga uråldrighet voro ännu särdeles väl conserverade och friska,²¹² så väl som figurerna till en stor del med de målningar barnen hos oss ofta smeta på nyss hvitlimmade väggar. Figurerna med sina underliga hufvuden och ofta snurriga figurer²¹³ gjorde på oss såsom ej invigda i hieroglyphernas betydelse och språk ofta ett skrattlystigt intryck. Vi gingo naturligtvis med ljus i de mörka gångarna och sågo äfven flädermössen som flögo omkring deras låga ehuru ej till ett så förfärligt stort tal, som alla skrifvare skrika om. Det räckte länge att vandra i de stora hvalfven som utbildades än i stora rum och salar än i gångar med i väggen stående smårum och kyffen som alla voro utmålade. Målningarna blefvo dock till slutet enformiga och uttrycket alltid enahanda i figurerna. Äfven här behagade mig såsom annorstädes hieroglypherna mest ehuru jag ej förstod hvad de sade, och de härligt

sculpterade figurerna med sina runda och mjuka former. Sedan vi kommit ut härifrån besökte vi ännu en stor mängd af grafvarne så jag tror blott tvänne blefvo obesökta. De voro tämmeligen lika alla. I några funnos mer eller mindre väl conserverade Sarger alla af ofantliga oföreställbara granit block, som skattsökande guldörstiga tyranner af sednare århundranden slagit sönder för att öppna.²¹⁴ Vi blefvo slutligen trötta så af gapandet som af den starka bitumen lukten²¹⁵ och quafva luften i de underjordiska hvalfven och voro på det hela glade att ha slutat vår rund. Men nu förestod oss en svår ehuru jämnförelsevis lättare gång att stiga upp på berget och på dess toppar bege oss ner till andra sidan dit vi på förhand skickat våra åsnor.²¹⁶ Men mödan af uppstigandet var fullt lönad af de på sitt sätt sköna utsigter vi på alla håll hade öfver de förunderligaste storartade berg bilder, som höjde sig i alla möjliga torn och spets och kupolformer, skiljda från hvarandra såsom tydligen syntes af de vägar och utlopp bergsvatten och flöden banat sig mellan den lösa sten. Oändligen härlig var utsigten från höjden ehuru såsom alltid i Egypten saknande det lif och den omväxling som våra väldiga gran-skogar till ex. ger våra berg. Sedan vi kommit ner och sutit upp på åsnor kommo vi förbi det stora templet i Memnonium och besågo det som hastigast. Jag måste tillstå att jag var nu lika mätt på gap som hungrig på mat och kunde öfver hufvud föga njuta. Här var en stor hop folk som arbetade för Leipsius. Jag hade nöje i att betrakta deras vackra svartbruntglänsande kroppar, som voro alldeles nakna blott ombundna med en slarfva som med ena ändan täckte baken och med den andra frammen och bunden upp med en repgördel. ✕ Passerade vidare det lilla templet i Gurnu der äfven arbetare voro sysselsatta med gräfningar för Leipsius.²¹⁷ Här såsom på alla andra ställen sprungo stora skaror af pojkar till oss och bjödo ut småsaker af antiquiteter som de föregåfvo sig hittat vid sina gräfningar. Och de som ingenting hade att bjuda ut tiggde med sitt eviga framfusiga och spottska bakhshish ja khewage. Dock så gemene som i Luxor voro de dock ej här. Vi kommo om bord först omkring klockan 2 trötta och hungriga. Till vår lycka hade mest hela dagen himlen varit öfverdragen af lätta moln, som är här alldeles en stor och underlig raritet och derigenom hettan mellan de höga bergen i öknen mindre kännbar. Vid liquidationen med våra åsnor och vår vägvisare var naturligtvis gräl och krängel som vid alla tillfällen här. Vi sluppo dem dock slutligen och började packa ur våra fickor de småsaker vi hade köpt af antiquiteter och de stycken

som Sattler hade löst från stucken på väggarne i grafvarne till prof på färgerna. Jag hade ej tillåtit mig denna frihet ehuru redan före oss så ofantligt mycket deraf var plundradt och till och med stycken af sjelfva kalkberget lika litet som jag kunde följa besökares vanliga bruk att rita eller hugga mitt namn i väggarne.²¹⁸ Af sådana var öfverallt en oräknelig mängd dels kända dels okända af de förra bland Mohammad Ali vice Roi de l’Egypte skrifvet på franska och turkiska jämnte några verser på det sednare språket i Sesostris graf. Sedan vi ätit och hvilat oss litet satte sig Sattler upp på land och tecknade en utsigt och jag tog min bössa och gick upp åt landet. Snart följde mig Giovanni och vi vandrade af och an utan att finna något att skjuta. Öfverallt skreko barnen som gingo i vall med boskapen bakhshish ja khewage och då vi händelsevis en gång gingo vilse bland de många småkanalerna blefvo vi tillropade af några quinnor ja frangi. Äfven här som i Kairo och annorstädes kallar man oss ej gärna Noşrani ty det är ett öknamn frangi ej. Jag blef slutligen ledsen på mitt följte af Giovanni och sökte mig göra mig af med honom. Men jag fann att han var rädd att ensam gå ner till barken ehuru det var midt på ljusa dagen och öppen ren väg. Han är Maltesare och katolik och hans spökrädda mörka katolska tro gör honom som större delen af hans trosförvandter slaf af sin fruktan. Då jag började skratta häråt och skämta häröfver tvang honom slutligen skammen att ge sig på väg och lämna mig. Då jag så blifvit ensam begaf jag mig uppåt bergen och satte mig på en hög topp och njöt af den härliga vidsträckta utsigten belyst af den lugna milda Egyptiska aftonsolen. Det var fullkomligen lugnt med ljuf luft och aftonen så som man blott kan ha den i Egypten. Aftonens eviga lugn och salighet här har jag ingen annorstädes sett ✕ här är hvarje afton en heldagsafton såsom någon gång hos oss under sommaren en mild Lördagsafton eller Pingstafton. Jag hade ej sutit här länge förr än från en närbelägen bebodd bergshåla en fellah kom till mig och började prata och bjöd mig ett ugnrostadt maishufvud, som han kallade kändil. Snart kom äfven en annan till och vårt samtal blef ganska lifligt ehuru jag ej väl förstod deras språk, hvars dialekt var ganska olika den i Kairo. Det är verkligen förundransvärdt att se folkets goda lynne här och oföränderliga munterhet i all deras uselhet och fattigdom och de korbagstutor som beständigt spenderas på deras fotblad. Man behöfver verkligen ej bättre bevis på Egypti lands härlighet och sköna himmel, som kan ersätta all denna uselhet och ingjuta tröst och munterhet i en korbagerads sinne. Jag

satt här närmare solens nedgång och begaf mig sedan sakta om bord. Shekhen hade nu lika litet som förr gått upp i land och tillbragt hela dagen ombord med att skriva på sin grammatika. En förundransvärd liknöjdhet!

☞ *November 19.* Lade ut på morgonen och fingo hala liban en lång väg för flodens krökning, som gjorde att vi ej kunde begagna den goda vinden. Dock snart kunde vi spänna ut dem för en särdeles frisk kultje, som på dagen och i synnerhet allt mera friskade i, så att vi sednare måste berga vårt storsegel. Detta gick ej utan någon liten fara, emedan folket härvid alltid måste klyfva upp på toppen af den särdeles höga rån och derigenom ge barken öfvervigt åt denna sida. Vi togo vatten från suden, hvilket på en sådan lätt bark är mycket och folket skreko och hojtade liksom fartyget hölle på att förlisa. Nu mer än förr såg jag huru klumpsiga och svårhandterliga deras stora trekantiga segel äro. Det hände dock ingenting och vi gingo allt med frisk vind och god fart tills vi vid Esha hunno fram till Esne, förvisningsorten och fristaden för hela Egyptens sköraktiga quinnor och danserskor med mera af allt som härtill hör. Vi kommo dock för sent för att få se något af allt detta pack, som annors vanligen så snart en bark anländer skola pläga skicka ner och bjuda ut sig till dans. Vi gjorde ännu på aftonen en liten vandring genom staden som så mycket vi kunde se nu presenterade sig högst usel. Det var redan kl. 8 dödstyst på gatorna och högst få som vi mötte. Vi lågo här hela natten emedan Rais vägrade att ge sig ut föregifvande att stenar och grund funnos framför oss i floden. Under natten var stormaktigt väder och vi gifvo oss ej ut för än bittida på morgonen

☞ *November 20* och seglade för god och frisk vind; men hunno ej långt förr än vi med den goda farten körde starkt in i gytjan. Här arbetades en full timma förr än vi kommo åter loss. På dagen lugnade vinden allt mera och mera ut och kom med blott svaga pustoor [*sic*] i mellan skof, så vi ej kommo särdeles framåt. På aftonen gäckades sjöfolket med hvarandra och gjorde allehanda spass deri de vanliga scenerna med zabit och glädjetärnor och sodomism ☞ förekom och slutades som vanligt med en dugtig bastonnad för att få någon af oss som sågo härpå lösa honom för pengar. Allt måste gå ut på och slutas med tiggeri. Spektaklet börjades med en zikir, som äfven karikkerades af det skämtsamma folket. Det är ej utan att man småningom börjar här att karrikera och humoristicera religions bruk.

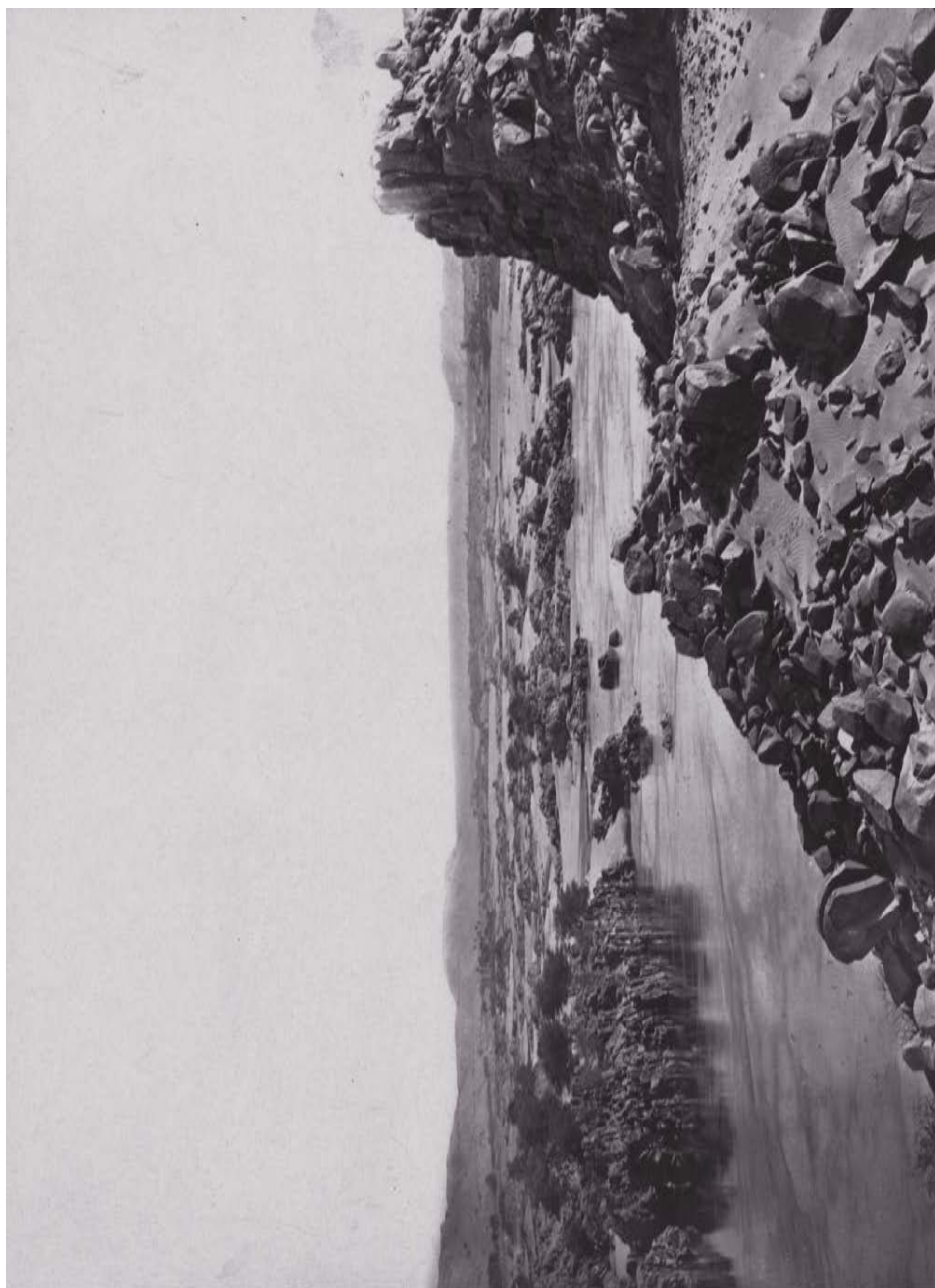
☞ *November 21.* Det var tämmeligen lugnt så vi måste släpa liban tills vi kommo fram till Edfu. Som vi här ville litet proviantera gingo vi upp till byn, som ligger ungefär $\frac{1}{4}$ till $\frac{1}{2}$ timma från floden. Här är ett vackert och tämmeligen väl behållet tempel ehuru fullt af grus. Pylonen var särdeles väl behållen och figurerna sparade och synliga nog ehuru en del voro sönderhuggna. Pelarne inne voro väl conserverade isynnerhet kapitälerna, hvilka man komma alldeles nära på de stora grushögarne. Man kunde här väl urskilja deras särskilda och vackra former af Palmer och dompalmer och Lotus.²¹⁹ Väggarne såsom öfverallt voro fullskrifna med hieroglypher och figurer. Byggnaden är från Ptolemæus Philopator och således nyare.²²⁰ Blef anhållen af en högst munter och treflig liten turk med tjockt rödaktigt skägg. Han var litet pirum och pratade mycket först på turkiska men då jag svarade på Persiska, som han ej förstod togs till Arabiskan. Slutet var att han tiggde, men fick ingenting. Ett stycke från sjelfva hufvudtemplet låg ett litet liknande blott ett rum till största delen begrafvet af grus men också fullskrifvet med hieroglypher och figurer. Vi dröjde ungefär en timma här. Byn var högst usel och i sin ursprungliga uselhet syntes ännu förstörelsens uselhet. Omkring middagstiden lade vi åter ut, men den lilla kora som blåst medan vi varit [i] land hade nu lugnat ut så vi gingo blott ganska sakta framåt. Mot aftonen blåste friskare som öktes och fortfor hela natten; men det nedriga usla packet till sjöfolk vi hade lade sig för ankar så snart de trodde sig säkre att vi somnat och blefvo liggande hela natten.

☞ *November 22.* Hela dagen dålig och liten kultje, som än lugnade än blåste upp. Vi börja småningom alle bli mätte på resan och få ledsamt. På eftermiddagen passerade Ombos som syntes på långt håll öfver en stor ö. Sågo här en karl som satte öfver floden på en liten färja som han gjort sig af trenne stockar jämnt så stor att den rymde honom och hans kläder, som han knutit ihop i en packa och laggt bakom. Han sjelf satt alldeles naken och kafvade sig fram med en liten klumpsig åra och sjöng hela vägen. Vid vårt afton the kom i halft gräl med vår Doctor som öfvergick till små sarcasmer och ej så liten harm på hans sida. Sattler och jag nämligen ha stor lust att vända om från Asuan och Schleddehaus åter består på resans fortsättande. Togo land för natten under Mansorijeh en liten by på den stora ön. Gick här upp till byn med Moḥammad och tvänne af sjöfolket och köpte mjölk. Satte mig på aftonen och resonerade med folk som voro vaktaren

öfver de stora durra fälten, under hvilka vi lågo. De voro högst treflige män, bland andre en som pratade mycket och slöt som vanligt med att börja tiggas af mig först min pipa och sedan allt möjligt annat som tarbosh &c och andra klädes persedlar och erbjöd sig och ville med all gevalt att jag skulle ta honom med mig på resan. Det hela var dock mera skämt. Medan jag satt här begåfvo sig vårt båtfolk med tarabukkan och zummaran upp till byn för att bivista och fira en farah som der hölls i anledning af en omskärning. Jag gick med och så gjorde de gubbar som suto med mig och under vägen samlade sig flere till oss så vi utgjorde en stor corps under vår marsh. Vi voro alle eller de fläste beväpnade med en nebbot. Då vi kommo upp till byn var festen ej här utan i andra gårdar på andra sidan af durrafälten. Vi hade ej egentligen lust att gå dit men blefvo öfvertalade af byfolket. Jag kan ej neka att jag hade något misstankar och var ej fri från fruktan att något kunde hända oss här aflägsnade som vi voro från vår bark och i den stora skocken af byfolket. Vi gingo dock fram och satte oss i ring utanför huset der festen var. Tarabuckan och zummaran voro snart i gång och våra händer att bulta accompagnementet till dessa instruments barska musik. Först uppträdde vår pajazzo Ali kostymerad till flicka och dansade till allas stora förnöjelse och applaude. Och det var ej utan att han förtjenade det. Sedan uppträdde vår styrman och visade sig på styfva linien. Han spelade en ung vig kämpe och svängde ej utan grace sin nebbot i allehanda sirliga rörelser i luften liksom ett spjut. Härefter gjorde han allehanda gymnastiska rörelser dels ensam dels med annan lättare af folket som med sina knän k[n]ep sig om hans lif och kön. Han hade verkligen vighet och styrka och jag trodde hittills föga om folkets gymnastik här och har alldrig förr sett prof deraf. Hans dans och rörelser bestodo för öfrigt såsom alltid mest i rörelser af veka lifvet och alla möjliga svängningar på rumpan. Härunder sprang vår pajazzo och liksom samlade dammet från den utböjda svansen och laddes kasta deraf liksom Ryske presten det heliga vigvattnet på de kringstående. Denna manövre applauderrades med höga rop och skrik. Jag kunde ej rätt förstå meningen deraf; men efter flera lyckligt upprepade sådana manövrar slutades det så att Ali fick sig en knuff af rumpan som kastade honom in på det kring sittande folket. Styrmannen fick allt förtjent beröm och starka bifallsyttringar: men han tycktes vara van dervid och anse sig fullkomligen förtjena dem såsom han i allmänhet tyckes mycket tycka om sitt sjelf. Vi stego nu upp och tänkte bege oss ned

till barken, men blefvo af byfolket anmodade att ännu blifva sittande en stund för att se på deras dans och höra deras sång och musik i utbyte för det nöje vi beredt dem. Detta kunde ej afböjas. Vi satte oss och byfolket voro uppställde och ordnade med trenne stora runda tambur de basque och började sin sång som hade det vanliga uttrycket här något liknande den ryska nationalsången ehuru ej så full och rik. Snart framträdde i den stora ringen en quinna omslagen med en *tarḥah* eller *melajeh* hvars midt låg på hufvudet och båda ändar hängde ner framtill och bak så att hela hennes figur var täckt deraf. Hon började nu sin dans som blott bestod i att med halfspringande gång sträcka öfver ringen från ena sidan till den andra utan att härvid göra några rörelser hvarken med sin kropp eller sina fötter andra än som fordrades att föra henne fram. Då hon stannade vid ändan af ringen lyftade hon alltid i samma takt och samma rörelser sina af *tarḥan* täckta armar. Den rörelse var ganska behag full och *ḥ* nätt och slog *tarḥan* i vackra väck; men som den beständigt och oföränderligen återkom i samma form förlorade den slutligen sitt behag. Så sången ackompanjerad med sina trenne tambour de basque hvilka oföränderligen bultade samma rytm som dansen var högst enformig och monoton som folket och landet och floden och allt i Egypten, men just derigenom ock tror jag ej alldeles utan sin vissa sublimhet. Men att få tag härpå och kunna uppskatta det fordras en längre tid och ett annat sinne än de fleste resande ha. Ehuru jag ej kan neka att jag på en ganska kort stund fick här nog af musiken och dansen så mycket mer generande som den fram och baktill släpande *melajan* rörde upp det fina lätta stoftet och förde det mig i strupen, så fann jag dock ett visst behag häri. Men scenen var vacker på ena sidan väldiga palmer, på den andra den gråa fattiga arabbyn, på de öfriga stora gröna durrafält allt belyst af den mildaste ljufvaste fullmån. Hårtill en stor skara af svartbruna negerlika *Ṣa'idi Araber* beväpnade hvar och en med sin nebbot och högst brokigt costymerade i allehanda skynken och trasor, som i det villande månskenet fingo ett högst fantastiskt utseende. Sedan allt var slut skiljdes vi åt som de bästa förtrognaste vänner med de vanliga orden och complimenterna och följde ner till vår bark af flere som begåfvo sig ner att vakta sina durrafält.

☞ *November 23.* Som vanligt lugnade vädret ut på dagen men blåste åter upp och friskade i vid middagen och förde oss fram till Asuan vid 'aṣr. Denna stad ligger utomordentligt vackert och mahlerisch omgifven [av]

DEN FÖRSTA KATARAKTEN PRECIS SÖDER OM ASSUAN. FOTO AV FRANCES FRITH FRÅN 1856-1860.

stora partier af granitberg²²¹ och hopar af hållor och klippstycken som ligga i floden och högre upp på land mäktiga ökneberg med släta vektformade sandryggar, bildade af hit öfverblåst flygsand från öknen. Det var i allmänhet den vackraste utsigt vi hittills haft på hela vägen. I synnerhet tog sig väl ut det höga berg som låg framför oss i fonden och begränsade inloppet till sjelfva katarakten. Häre lågo ruiner af hus byggda af den vanliga obrända tegeln och ehuru de voro högst usla togo de sig här väl ut. På några bergstoppar sågo vi shekh kubbor och på östra stranden ett i europeisk smak uppfördt hvit limmadt hus, som kallades pallast och tillhörde fordne Kashifen. Ön Elephantiasis som är ganska liten presenterade sig ej härifrån något särdeles.²²² Sedan vi laggt till och rustat oss litet gick jag upp i land och gjorde en tur upp till staden och dess marknadsgata. Allt hade ett tämmeligen uselt utseende så mycket mer så nu då alla bodor redan voro slutna. Gaf mig i prat med allehanda folk medan jag spatserade omkring och fann dem i allmänhet välvillige och goda. Så mycket oroligare var det hos oss inom bord. Gräl och krängel med doctorn att gå tillbaka från Asuan. Han är en högst usel man med det äkta tyska småsinnet och med sina ovillkorliga och till ful vana öfvergånga förargeliga knyckningar på axlarne och ögonen jämnte dermed följande hostningar och krakningar påminner han mycket om Gustaf Crusell. Sattler ehuru en i allmänhet älskvärd man har dock det tyska hushålls och sparsinnet för mycket för att man kunde finna ✕ rätt trefnad i hans sällskap, i synnerhet då man står honom så nära som den trånga samman lefnad på den lilla barken. Härtill ha de den äkta tyska svagheten att villa lefva och äta väl. I följe af detta sparsamhetssystem förbjöds vår tjenare att ta socker i sitt caffè och Giovanni anmodades att utdela honom hans portion. O all den tyska uselhet och erbärmlighet!! På aftonen kommo sjöfolket upp på den släta sandstranden, vid hvilken vi lågo och började leka. Först allehanda gymnastiska öfningar t.ex. tvänne satte sig mot hvarandra och knepo hvarandras knän fast tillsammans och rullade turvis ner på ryggen hvarvid den andre turvis steg uppåt så bildande rullningen af ett halfhjul. Denna öfning kallades shedd elkomat.²²³ En annan var att tvänne ställde sina rumpor mot hvarandra och togo hvar och en den andres mellan benen framböjda öfverskjortsskört och en tredje hoppade öfver deras ryggar. Men det tycktes fattas här något i leken. Slutligen lektes en som liknade vår varglek. Tre till fyra hukade sig ner till marken på sina fyra och öfver dem bräddes ett skynke,

föreställande som det tycktes får eller annan boskap. En femte kastade nu en hand sand öfver dem eller fram för till tecken tror jag att leken var börjad. Emellertid hade alla klädt af sig allt så när som på böxorna och började nu springa omkring och försöka slå eller beröra de nedhukade fåren. Herden försökte härvid ta fast dem och lyckades det honom måste den som ficks fast bli herde. Härvid skreks högt och det gick högst lifligt. Det syntes att de voro med själ och hjerta i leken och roade sig af hjertats grund. Jag satt länge och sent och såg härpå ehuru aftonen var kylig och NW vinden kall. Äfven annat folk kom till och såg härpå.

☞ *November 24.* Så snart vi druckit caffè gingo doctorn och jag upp till Wakiln här i staden för att be honom bestyra om fortskaffande oss öfver Shellal. Vi funno honom utanför hans hus stående och prata med några araber och bredvid sig en skrifvare en Kopt som såg särdeles välmående ut. Vi talade med honom och visade honom doctorns tillstånd af Pashan att resa etc. Han var en välvillig god turk som det tycktes och lät genast sin skrifvare sätta upp en liten lapp, satte sitt sigill derunder och skickade sin khawas dermed till föreståndaren af Shellal eller som han kallas Rais eshshellal, med hvilken han sedan lofvade komma till oss om bord. Det dröjde dock länge innan han hann komma ty det lär vara tämmeligen långt till byn, der han bor. Jag begagnade tiden dess emellan att vandra omkring i staden, som är jämnförelsevis ganska stor, men för öfrigt fullkomligen lik sina systrar. Byggnadsmaterialen var naturligen den vanliga obrända eller rättare solbakade tegeln. Öknen och dess berg voro ganska nära staden och den odlbara jorden var blott en högst liten sträcka, som upptogs mest af palmträd. Närmare middagen träffade jag Effendins Koptiske skrifvare, som jämnte en annan bjöd sig sjelf ner till oss om bord. Jag gick således ner med dem och satt en stund der och rökte och drack caffè i deras sällskap. ☞ De dröjde dock ej länge innan de gingo. När jag nu gick upp på land mötte mig Effendins Khawas med Rais eshshellal och några andre af hans svarte berberi handtlangare. Jag gick med dem upp till Effendi som träffades uppe på en backe, der han höll på att bygga sig ett litet hus. Vi gingo alle åter ner för att afhandla saken om bord. Sedan vi först druckit caffè och rökt och talat om våra hemorter, jag föregifvande mig härstamma från Tiflis, nära intill hvilken stad Effendins hemort Gurg är belägen, framkallades Rais eshshellal och nu börjades förhandlingen, nu lika tråkig som alla dylika i synnerhet

med Araber. Efter prat och krångel afslöts så att de skulle föra oss öfver för 130 piaster. Ett annat krångel med vår egen Rais om lots upp till Wadi Halfa, hvarom han gjorde påståande och att han skulle tas på vår kostnad. Härvid måste det gjorda kontraktet has fram och läsas. Härvid förde i synnerhet vår styrman stort bud såsom vanligt. Men som ingenting härom stod i kontraktet kunde det ej påtvingas oss och vi låfvade blott förskjuta pengar åt lotsen om han behöfdes. Sedan slutligen allt var afgjort och folket gått och vi ätit middag begåfvo oss doctorn och jag öfver till ön Elephantiasis och gjorde en tur deromkring. På södra ändan uppstiger den till en tämmeligen stor höjd som är alldeles full af grus och gamla förfallna byggnader och ruiner som tyckas bevisa att här varit kanske fästningsverk.²²⁴ Vi voro omringade hela vägen af en förfärlig mängd af svarta barn som nakne blott ombundne med en liten kort läder rimsad gördel sprungo omkring oss och ropade bakhshish ja khewage. De voro särdeles närgågne och bjödo ut åt oss allehanda lappri saker dels stenar dels gamla rostade saker etc. som ingenting voro värda. Slutligen måste jag ta ett långt durra rör och drifva dem tillbaka och lyckades jag så hålla dem på något afstånd. Från toppen af denna höjd var en vacker utsigt öfver Shellal och dess underbara klipphögar och hållar omsusade af den forsande floden. Härifrån gingo vi ner och längs stranden till Norra udden af ön, der ingenting var att se blott palmer och några durra fält. För öfrigt voro många särskiljda små byar på ön och i alle stora hopar af barn som alla ropade sitt bakhshish och följde med oss långa stycken. Sedan vi så vandrat omkring hela den lilla ön kommo vi tillbaka till vårt landningsställe. Här väntade oss äfven en liten hop med barn, som bjödo ut lapprisaker och stenar, som de kallade antiker. Bland dem var en särdeles vacker flicka om 15–16 år som jag ej kunde få mina ögon ifrån. Vi kommo lyckligen öfver i den usla lilla höga båten, som var hopfogad af stockstycken utan några sorts breder och full med vatten och smuts. Den var så djup och kupig att om man stod uppe på toften den runkade och var nära att stjälpas. Sedan vi kommit öfver lade vi ut och seglade med god ehuru svag vind upp för Shellal. Här såg mig allt särdeles bekant ut; det var liksom en fors i Kumo 𐤊 elf ehuru ej så starkt strömmande. Landet och stenhögarne i sjelfva strömmen påminde mig om Kumlinge krokarne blott här var öknens gula sand och palmer, hvilket var främmande för mitt hemland. Vi kommo dock icke långt förr än vi lade i land under en liten by vid en liten sandbugt. Jag steg här upp på ett öfverlig-

gande högt berg och skådade ut öfver den genom bergen och klipporna sig frambrutande floden ännu svagt belyst af den småningom bakom de lybiska gränsbergen sig gömmande solen. Bergen voro här ändteligen alla granit liknande våra berg dock öfverhufvud grofkornigare och tror jag derföre mera förvittrande. De voro öfverhufvud ingen fortlöpande kedja utan liksom sönderfallna i hållar, som staplade på hvarandra understundom bildade högst underliga former af pelare och allehanda figurer. Vi, ty shekhen hade i afton gått med mig, suto här och betraktade den verkeligen underbara naturen, men stego dock snart ner för de hvassa klipporna och den emellan dem i veka rygghöjder inblåste ökne flygsanden, i hvilken vi med särdeles nöje knådade och spatserade med våra nakna fötter. Sedan vi druckit vårt afton the gick jag ensam ännu upp till den ofvanföre belägna byn mötte här tvänne små pojkar som bjödo ut sig att från en annan närbelägen by eller morada [hämta] några ghawazi. Jag afböjde deras erbjudan men gick med dem till byn och satte mig der med en gammal gubbe som satte på en låg maştaba utanför sin lilla koja omgifven af sina quinnor på dock tillbörligt afstånd och sina barn. Han var som jag i allmänhet tyckt mig finna folket här välvilligare och bättre än i nedra Egypten. Han var ock ej egentligen Arab utan Berberi. Han som de fleste af hans folk talade Arabiskan blott högst medelmåttigt. Deras eget språk är ett högst egendomligt utan någon grundlighet med Arabiskan såsom jag tror.²²⁵ Då det talas låter det nästan fullkomligen som turkiska med en högst ringa modulation afvikande af turkiskan. Och torde turkiska ord finnas [i] språket som jag tyckt mig höra. Jag har länge från första början jag hörde Barabras språk i Egypten haft stor lust att lära mig känna det; men min tid och mina medel hålla mig härifrån som från allt annat. Så har det varit hela mitt lif igenom och så har det alltid blifvit parturiunt montes et nascitur ridiculus mus.²²⁶ Äfven i Barabras physionomie synes en helt annan karakter än hos Araberne; de ha i allmänhet ett ridderligt och markeradt ansigte dock uppblandadt med det Habissynska, i synnerhet märkbart hos kvinnorna. Äfven torde deras karakter vara mycket aktningsvärdare än hos Araberne här. ✎

 November 25. På morgonen skrik mellan Sattler och Doctorn om att vi ej kommo ut. Det dröjde ock nog länge förr än allt var färdigt till afresa och förr än Rais eshshellal kom ner, ehuru han redan före sol uppgången låfvat vara tillstädes med sitt folk. Slutligen infan han sig

dock och sedan doctorn grälat och ovettsats litet på sin brutna arabiska lade vi ut. Strömmen var att börja med ej särdeles stark; men snart kommo vi till ställen, der den svaga vinden ej förmådde föra oss emot den starka strömmen. Folk måste kasta sig i floden och kafva sig fram till hållar med tåg och hala oss fram. Härvid såsom ännu mera längre på dagen hade jag tillfälle beundra deras [o]förvägenhet och raskhet att störta sig i den starka strömmen och deras förmåga och konst att simma. De simmade alla såsom Ryssarne och lyftade händerna högt öfver vattenytan, men ledo väl och hastigt fram åt. Slutligen kommo vi fram till en liten sandstrand mellan klippor och berg och stannade här. Jag ställde mina saker i ordning att ej svalpa omkull i forsen och tog sedan min bössa och gick litet om kring på bergen och stranden och såg på det egentliga fallet, der Pashan låtit hugga ut några stenar eller hållar med sprängning. Forsen var ej betydlig och på långt när ej jämnförlig med de vanligaste jag sett i Kumo elf, i höjd på långt när ej med Gammelstads forsen hos oss. Det var egentligt ej något fall utan en längre kanske 40 stegs lång sträcka, der vattnet pressade sig tillsammans och bildade väldiga forsvågor. Det dröjde länge förr än folket hann komma tillsammans här. De samlade sig dock småningom och flere kommo till mig och frågade huru mycket vi hade kommit öfverens om med Raisen för Shellal, och då jag frågade orsaken till deras fråga sade de att han annars skulle hålla största delen för sig. Tjufveri och rofferi är här och fruktas här öfverallt. Kort före middagen slutligen var allt färdigt såsom man sade och folket församladt. Man hade föredragit att gå en omväg kring öar, der man sade strömmen vara mindre häftig än i bab elbasha,²²⁷ som man kallade den öppning, vid hvilken vi lågo. Vi seglade först längs stranden af ett litet sund mellan öarne. Jag föredrog att spatsera i den mjuka veka sanden, hvilken floden uppluckade och som blänkte i tusendets små glittrande perlor. Slutligen kommo vi till sjelfva den så kallade stora bab. Arbetet börjades nu småningom med den vanliga långsamheten. Vi halades med tåg öfver några mindre forsiga ställen först. Hållpunkter för folket och tågen gáfvo de stora klipphögarne i sjelfva strömmen eller på sidan deraf. Slutligen kommo vi i det första svåra fallet. Här var för att så säga en lång hvirfvel, i hvars midt forsen lopp neråt men på hvars sida den gick uppåt. Vi arbetade oss in i den uppåt gående strömmen och komne deri fördes vi med en svindlande häftighet uppåt men med en sådan fart att vi såsom det syntes ovillkorligen skulle $\propto$ föras på bredvidlig-

gande stora klippor och slås sönder. Anblicken var verkligen haskelig; men vi hjälptes af den motsatta strömmen. Det dröjde dock länge innan vi hunno öfver detta farliga ställe och hunno en hviloklippa på sidan. Sedan folket här hvilat en stund halades vi åter öfver ett lugnare pass till öppningen af det värsta svall, der vattnet föll ned i en liten trubbig vinkel. Här var jämnförelsevis det svåraste ställe och det dröjde länge innan folket hvilat ut sig tillräckligt och fått allt i ordning till arbetet. Slutligen börjades det dock kl. omkring 3. Här var rätt busligt och vi berodde blott på ett enda tågs starkhet. Om det brustigt hade det varit förbi med barken och troligen äfven med oss. Vi kommo dock lyckligen öfver ehuru med mycket arbete och Shellal var egentligen passerad. Vid allt detta förundrade jag mig högeligen öfver att af alla de mäktiga nationer som efter hvarandra varit herrar öfver Egypten och Nubien ej inrättat här en farbar och farlösare passage. Eller att man åtminstone ej gjort några inrättningar som järnringar eller dylikt för lättandet af upphalningen. Och slutligen och mest öfver att folket här som egentligen ej ha annat göra och arbete än att hala upp barkar och kanske hvarje dag äro sysselsatte härmed ej ha bestämda hvarje gång återkommande manövrar och handgrepp så att det skulle gå som smort. Nej man kunde ej annat se än som om vår bark vore den första som de halat upp i sin tid. Så klumpsigt och så ovant gick det för dem, så när som på några högst få som visade stor rådighet i simning och annat. Härtill kom att det var egentligen ingen hufvudman som förde an verket utan hvar och en skrek om den andre. Dock tycktes som vissa afdelningar haft sina shekher och ledare bland dem en gammal gråskäggig svart berberi om bord på barken. Men hade ej tillbörligt lugn. Han skrek och hoppade som kätting och blef ofta skrattad åt. En annan liten gubbe var liksom en chef för en afdelning af det på landet halande folket. Han liksom de fläste hade blott ett skynke bundet om midjan och de öfriga få klädestycken hade han bundit på sitt hufvud till turban. Han var en den mest äkta theatraliska figur jag i lifvet eller på scenen sett. Han hade en liten käppartig af de här brukliga ebenholz lång klubborna i hand och spatserade af och an på en hög klippa der hans folk voro uppställda i rad och halade. De ropade härvid det ofta brukade ja Sejid ja Sejid hvare mellan han med den mest theatraliskt ridderliga ton recitatift sjöng hia merkeb eller hia gaieh²²⁸ och om hans fantasie ej ingaf honom något upprefvade äfven ja Sejid ja Sejid. Jag fröjdade och roade mig hjertinnerligen häröfver. Tänker man sig

härtill folkets verkligen poetiska kostym eller i brist på kostym deras svarta ehuru ej negerglänsande kroppar har man fullkomligen värdig scenen än bättre än den der kan återges. Äfven den vackra scenen på flodens fors med de omliggande till största delen i stora block nedramlade granit- bergsen gjorde sitt till. Men denna lille shekh med sitt glesa berberi skägg var ej den ende theatraliska figur jag här sett. De ha alle mer eller mindre en naturlig theatralisk förmåga som omedvetet skiner fram i alla deras rörelser och deras tal. Den är oftast stor och vacker så mycket mera så som den alltid är naturlig. Folket i allmänhet var trögt och behöfde trugas och manas till sitt arbete; äfven tycktes de ej ha särdeles styrka. De fleste ha smala usla ben och armar. Dertill deras sydlands lättja. Sedan vi slutligen hunnit öfver det sista och farligaste pass kom vår gamle gode gråskäggige shekh med sitt alhamdo lillah bisselameh. Nu kommo vi in i ett lugn sund hvars stränder stodo i den härligaste vår grönska jämnte palmer lotus och sycamore. Något så gästvänligt inbjudande har jag ej sett annorstädes än i Ålands och annan skärgård hos oss och det blef mig alldeles hemlikt till sinnes. Sykamorns hvita bark påminte stark om våra björkar; men palmen sade att jag var fjerran fjerran från mitt egna land. Dock var jag glad att jag kommit så långt och fann att hvad jag mest älskat hemma af natur äfven fanns och af mina reskamrater ock uppskattades för skönt. Det var en oändligen ljuf afton så som man möjligen kan ha den under Egyptens härliga himmel mild som den ljumaste Juli afton hos oss. Oföränderligt skall denna afton bli i mitt minne såsom en af de ljufvaste jag haft sedan jag lämnat mitt hem. O att jag blott haft ett finskt hjerta att dela fröjden med mig. Folket som voro från åtskilliga öar och land af denna lilla skärgård lämnade oss nu till stor del och som de inga båtar hade bundo de sin lätta klädnad på hufvudet och simmade öfver strömmen hvar och en åt sitt hem. Slutligen kommo vi fram till en liten by eller så kallad morada der vi lade oss för natten. Vi hade ock fullkomligen behof här af. Jag åtminstone hade blifvit alldeles surhufvad af forsens brus och den sinnesspänning jag varit i under hela färden. Härtill kom att vi på hela dagen ingenting hade ätit. Vi hade nämligen varit tvungne att packa alla våra mat kistor in i ruffen och som de voro låste och instängda kunde vi ej i trängseln och behejet komma till dem. Så maten som hvilat smakade här således särdeles väl sedan vi först sluppit den alltid tråkiga liquiden med folket och deras tiggeri om drickpengar. Sedan allt var undangjordt gick jag

och satte mig i ett litet caffe, dit snart också vårt skeppsfolk kom. Jag satt länge med dem här och gjorde sedan för mig sjelf en liten promenad längs stranden under palmerna, mellan hvilka den bländande fullmånen sken. Forsens sorl hördes stark och aftonen så poetisk som en afton kan vara eller drömmas af en älskare. Medan jag satt här på stranden verkligen intagen af allt $\propto$ det magiska i scenen hörde jag bakom mig en högst opoetisk quinno-stämma sött framläspa titfarrag al bahr.²²⁹ Det var en de vanliga smutsiga glädje tärnorna som bjöd ut sig och med någon sorts neglike essence försökt att quäfva den gemena talglukt som alla berberi quinnor här bära med sig i sitt hår. De fläta nämligen upp det i små flätor kring hela hufvudet och smäta hvarje fläta ihop till en tjock klump med en pomada, som de göra af talg och olja. Detta ger dem en högst vedervärdig redan på långt håll luktkar stank af snusk. Det var ej utan med en högst snäsande ton jag bad gå åt helfvete. Härefter satte jag mig med fyra unge män som ankommo från Asuan och ämnade sig [till] Halfa för att samla Ricinus Kharwa,²³⁰ som växer här i ymnighet och säljes i Kairo. Det var mycket sent förr än jag kom ombord, der alla redan sofvo äfven min shekh.

 November 26. Som det på morgonen ingen vind var gingo vi alle ut genast efter kaffet och begåfvo oss åt den lilla ön Philæ.²³¹ Jag gick först med shekhen och betraktade de stora ofantliga stenblock af granit som ligga på fasta landet gentemot ön. Flera af dem äro skrifna med hieroglypher och beritade med figurer hvilka äfven här såsom på så många andra ställen hafva förlorat sina ansigten genom barbariska händer. Medan vi stodo här och förvånade oss öfver de förfärliga massorna kommo äfven de både tyskarne och jag förenade mig med dem; men shekhen blef efter troligen för att ej blottställa sig spatsera med franger. Vi gingo längs den bugtformiga stranden gent emot ön och funno slutligen en liten båt att föra oss öfver. Den var som vanligt högst vanskaplig hög och rankig och sammansatt af stockbitar. Det synes på allt att folket här ej äro sjöfolk. Våra finske bönders små ekstakar uppe i landet äro vida vackrare och bequämare än de vanliga färjfartygen här. Vi satte oss alle tre deri roddade af tvänne mindre gossar och styrde af en ännu mindre. Till styrman tager man i allmänhet här den minste ynkligaste pojke och på den båt vi satte öfver till Elephantiasis var ett litet naket barn till styrman som man sade vara tre år gammalt och satt under toften tills han blef framropad. Vi kommo väl öfver till Philæ som är en ganska liten

men särdeles vacker holme ungefär hälften af rådmansholmen. Här växte vildt och i ymighet tamarind mellan palmerna på de gröna stränderna och spridde den ljufvaste väldoft jag nästan någonsin inandats. Vi gingo längre upp på ön och kommo fram till det gamla templet som skall vara och såsom jag tyckte verkligen är det bäst behållna och conserverade monument från den gamle tiden.²³² Vi stannade först i det lilla templet vid stranden som står liksom alldeles ensamt och liksom en förstuga till den stora helgedomen.²³³ Det var såsom det stora allt af sandsten, som troligen måst släpas hit från långt håll, emedan bergen häromkring alla äro granit.²³⁴ Det syntes att det ej hunnit bli färdigt och blott den ena väggen och den äfven blott till hälften var beskrifven med figurer och hieroglypher. ✕

Pelar kapitälerna i de vanliga formerna af Palm Dom och Lotus voro några utomordentligt välbehållna och utarbetade i det finaste subtilaste arbete. Några voro sönderhuggne af ilskna händer. Vi suto länge här dels inne i det lilla lätta templet dels utanför på det stenpålverk som var uppfördt på stranden och stod nu högt öfver vattnet. Vi inträdde härefter i det egentliga stora templet. Det är allmänt erkänt att vara det bäst bibehållna af alla och så tyckte vi ock. I en afdelning deraf syntes ännu färgerna på pelarkapitälerna i grönt och blått etc. Palmbladen voro grönt och sirligt utmålade så äfven Lotus och jag tyckte att det måste ha tagit sig väl ut ehuru jag annars ej vill försvara färgerna i sculptur och architectonik. Men denna sats torde egentligen gälla blott för den grekiska konsten, der materialet var den vackra hvita marmorn, hvars skönhet blott kunde vanställas af färger. Annat är förhållandet med Egyptens sandsten. Äfven fresco målningarne i taket syntes ännu till en del, så äfven de på väggarne och de målade hieroglypherna. När ännu allt detta stod nytt i sina blänkande färgor, måste det gifvit högst underligt brokigt utseende med en viss rolighet och humor, som troligen ej skulle svara mot det begrepp vi ha af storartighet och sublim skönhet. De stora ungefär i medelpunkten af den stora vidsträckta tempelbyggnaden voro väl behållna och en trappa förde dit upp så väl behållen och gångbar som om den hade blifvit färdig i går om man blott röjt det fina stoft som täckte trapporna.²³⁵ Från plafonden af denna pylon såg man öfver hela templet under sig och kunde härifrån få det bästa begrepp om constructionen af en sådan byggnad. Rundt omkring på fasta landet såg man öfverallt ofantliga imposanta stenbrock och väldiga hållar af naturens hand ryckta från moderberget och stap-

lade på hvarandra. Bland dem äfven här och der ruiner från gamla och från Arabernes tider; bland andra äfven en half förfallen moske, som man sade prophetens muezzin Delal byggt.²³⁶ Tempelbyggnaden på hvars högsta topp jag nu stod var anlaggd och uppförd längs stranden af den lilla ön, och som den bugtade sig sakta var äfven sjelfva byggnaden i form af ett långsamt sig krökande cirkel cegment. Det gjorde taket snätt, hvilket sedt inifrån med sina målningar gjorde åtminstone på mig ett litet stötande intryck. Sjelfva hufvudrummet af templet skall i de första christna århundraden blifvit användt till christlig kyrka²³⁷ och på några af pelarne syntes klumpsigt inskurna kors på de utskrapade Egyptiska figurerna och hieroglypherna. Troligen har man här för att tacka dess goda conservation. De inre och heligaste rummen voro alldeles mörka och intet tecken syntligt till fönster, så att troligen i gamla tider de måst varit upplysta med lampor och ljus.²³⁸ Sidobyggnaderna som äro särdeles vidlyftiga bestå af öppna pelargångar.²³⁹ Dessa voro dock här till en del ännu ej färdig vordne och en del voro öfver och kring byggde af nyare dock alldeles redan förstörda lerhus såsom de vanliga arab kojorna. ✎ Dessa nya fula lergråa ruiner voro synbarligen quarlefvor efter en liten stad. Dock tror jag knappt att araber bott här; ty de hade här intet intresse att bosätta sig, varande ön så liten att den knappt gifvit tillräckligt för några hushåll. Och i detta fall skulle ännu samma intresse hålla åtminstone någon åbo här. Men nu finnes här ingen. Troligare synes mig att christne munkar och prester lämnat dessa ruiner efter sig från den tid det gamla hedna templet blef inrättadt till christlig kyrka. De behöfde ej och måste af sin otidiga religions ifver förakta hedna templet, då tvärt emot dem Greker och Romare buro därför den största aktning. Dessa fula ruiner hindrade att se rätt de under dem begrafna ståtliga pelargångarne och skulle troligen under en bättre regering blifvit undan skaffade och röjda och troligen kanske äfven hela templet återställt till dess ursprungliga form. Det är eget och faller åtminstone mig underligt att se de ståtliga stora masstunga byggnaderna och så äfven de dertill fullkomligen passande storartade pelarne och att dertill tänka mig det finurliga utseende de brokiga målningarne måste ha gifvit det inre af templet. Men så förekommer mig af det lilla jag ännu kan dömma de gamle Egyptierne ha varit och det är ej utan att denna karakter äfven ännu skiner litet fram i de moderne arabiske Egyptierne. De ha en viss storsinhet i all deras finurliga litenhet. Jag kan ej säga att jag ännu fick rätt begrepp om byggnadens helhet.

Det måste sparas tills jag kommer tillbaka. Någon timma före middagen kom vår bark hit i land och vi gingo här ombord och lade ut. Vi seglade hela dagen för särdeles god och frisk vind som dock var litet ostadig och kom då och då med än starkare än svagare pustar. Vid Maghrib hunno vi fram till Tefa, der stora fornlämningar ännu synas.²⁴⁰ Vi gingo upp i land till den nära vid stranden belägna byn, som till stor del är uppbyggd på och i de gamla ruinerna. Vi kunde dock ej få reda på något särdeles så klart och bländande äfven månens sken var. Jag satte mig till ett litet sällskap barabra som suto utanför ett hus med sina quinnor och gaf mig i tal med dem. De berättade mig att ruinerna här efter de gamle kuffar voro särdeles vidsträckta och att dess gamle otrogne innevånare blifvit fördrifne af en från floden på sin häst uppstigen shekh kallad Shekh elbaḥr, som låg begravden här i en ḳobba och var byns helgon. De berättade vidare att den sandsten hvaraf dessa tempelbyggnader blifvit uppförda och som ej funnos här på långt håll blifvit så att säga stöpta i trädform. Man hade nämligen en form af träd af den storlek man önskade sig stenen och öste i den sand, gjöt deröfver en sorts vatten, hvars namn min sagesman glömt men hvars verkan var att sanden genast gjöts och formades till sten. Han anförde såsom bevis för sin historia att då de ner höggo sönder en sådan sten allt derinne vore ren kornig sand. Min berättare var en högst treflig pratmakare ehuru hans arabiska var mycket bruten. Som han ۞ sade sig vara jägare gaf jag honom krut och beställde af honom en krokodil och andra djur tills vi skulle komma tillbaka. Jag satt länge med dem och kom först sent ombord.

☞ *November 27.* På morgonen lugnt väder som vanligt men på dagen blåste det upp och vi gjorde god fart. Stränderna bestodo till största delen af dagen ännu af granit och först på eftermiddagen vidtog sandbergen. För öfrigt hade floden här en annan karakter än i nedra Egypten. Den var till största delen vanligen smalare och de odlbarara [*sic*] sträckorna mellan den och bergen ganska små. Ofta skjöto bergen ut i sjelfva vattnet. Här lågo öar i floden dels blotta stenar och klippor dels äfven fruktbart land. I allmänhet hade floden och dess stränder ett högst gästvänligt och vackert utseende och påminte dels med sin inskärings karakter om Turholmen och Degerö än med sina höga ogästliga nakna berg om en hafsskärings. På stränderna stodo de vanliga träden palm dom och lotus och sykamore. Floden liknade mera vikar och sund än en egentlig flod. Vi gingo hela dagen för god och

frisk vind och hunno vid Esha till en by nedanom Dekkeh tror Girshe. Här stannade vi för natten och gingo upp i land och spatserade under stora planteringar af palmer, som stodo nästan blott i öknens gula sand utan just något tecken till mylla. Under dem låg sjelfva byn som sträckte sig särdeles långt längs stranden. Husen stodo här öppna utan dörr och ingen menska syntes till. Jag gick i det bländande månskenet längre fram och funno stora hopar af quinnor här sittande tillsammans och prata, men inga män. Jag gick tillbaka öfver öknetrakten till den andra ändan af byn och här fann 6–8 karlar sitta tillsammans. Jag hälsade på dem och satte mig att prata. De berättade att byn hade föga cultivabel jord att hvarje Sakijeh måste betala 300 piaster skatt och klagade mycket öfver sin fattigdom och den orättvisa regeringen i landet. De sade Arabiske beduiner bo och vandra på östra stranden af floden och understundom komma ner och köpa säd. De voro gode och gästvänligt folk röfvade alldrig resande och om någon sådan genom en kamels händelsevis inträffade död var nödgad lämna dess last och bagage på bergen behöfde ej frukta att ej finna det vid sin återkomst efter månadtal. Så säkert vore det att färdas och felas bland dessa Araber och så fruktade de Pashans makt och välde att de hållre sprungit undan och lämnade de i bergen quarlemnade sakerna än att ta dem och utsätta sig för hans hämd och tukt. Så vore det äfven här i Nubien bland Barabra du kunde tryggt lämna hvad som helst fast en säck med Thalar²⁴¹ på stranden resa af och efter månader komma tillbaka, du skulle finna din säck igen. Bland dem som suto med mig här var en gammal gubbe med alldeles krithvitt skägg och högst ärevördig. Jag frågade honom ٢٠ hans ålder, men han kunde ej ange den närmare än emellan 60–90 år. Detta är i allmänhet här mycket vanligt så hos unge som gamle att de ej veta sin ålder. Det var ett högst välvilligt och godt folk här och pratade mycket. Då jag händelsevis frågade om de hade dadlar här, framhämtade de mig deraf på en trädallrik och trakterade mig och derpå en liten kruka vatten. Folket här ha i allmänhet ej de många komplimenter och fromma utrop som i Egypten i synnerhet i Kairo och som jag alltid måst anse för lika många bevis på deras skrymteri. Det är sant folkets språk här är ej arabiskan och deras eget språk förstår jag ej. Men så mycket jag kan förstå äro sådana uttryck ej i bruk. Och redan deras större ärlighet och heder låta mig dömma så. Desse som jag satt med i afton talade dock arabiskan jämnförelsevis väl. Jag satt mycket länge med dem och trifdes oändeligen väl. En följde mig ner till vår bark för att visa mig vägen;

men liksom för att ej visa sig villa tigga önskade han mig god natt ett godt stycke från barken.

☞ *November 28.* God vind som dock på eftermiddagen lugnade ut så liban måste halas. Härvid gjorde vi en liten spatsertur på landet, som så när som på den yttersta flodstranden var steril öken. För öfrigt ingenting att märka på hela dagen än de vanliga bergen af sandsten, som här hade ett ännu förstördare utseende än i Egypten ofta öfverdragna af liksom svart aska. Vi lade i land för natten under ett durra fält, der ingen by var nära. Himmelen lyste och glänste före månens uppgång med sina granna blänkande stjernor och hade i allmänhet här under kräftans vänd krets ett olika utseende mot vår himmel. Våra Nordiska stjernor hittade jag ej ehuru jag i afton som förr tittade mycket efter dem. Deremot sjustjernan Aldebaran och Orions bälte i det mäst bländande och tindrande sken.²⁴²

☞ *November 29.* Dålig vind hela dagen. Släpade oss ömsom fram med liban ömsom med vindpustar och kommo efter Maghrib fram till en liten by Maliki nedan om Korusko två timmars väg. Medan vi här suto och drucko vårt aftonthe kom ner till oss en turk, som var anställd här i Pashans tjänst för de beständiga transporter af boskap, som för hans räkning gå här förbi ner till Kairo. Han förundrade sig öfver att vår Shekh Sherif följde med franger och såg stint på honom då han kom ut att dricka the och kunde ej hålla sig att fråga honom förebrående också du Sherif? Han gaf sig dock tillfreds då han hörde att han följde med mig Effendi. Hufvudanledningen till hans besök var såsom vi kunde förutse, tiggeri och det visade sig ock snart; ty han började begära än snus än medicin än krut och hagel etc. och blef sittande vid vårt bord ehuru vi ej alls låddes om honom och slutligen blott för skammens skull bjöd honom en kopp the. Jag gick upp på land och spatserade litet. Folk. ✂

☞ *November 30.* Lugnt hela dagen på förmiddagen. På eftermiddagen kom en dugtig vindpust som gjorde oss alle litet skrämde och svalpade svår om vår bark i synnerhet vid vändandet af de klumpsiga seglen och deras stora råstänger. Denna pust som kom från NW förde oss med god fart förbi Korusko och räckte ända till afton. Men som floden här gör en stor krökning rätt i NW hade vi icke allenast ingen nytta häraf utan försvårade den äfven betydligt liban dragningen, hvilken annars ock var särdeles svår af de trädbevuxna stränderna. Şont och Sykamore och Lotus jämnte Palmer

växte längs med vattenbrynet och dess yfviga grenar hängde långt ut öfver vattnet. Jag mådde illa hela dagen ansatt af en liten febricula och af en som det tyckes till en stor bölda öfvergående svulst som stigit upp på venstra käken. Hade en högst orolig natt med föga och ofta afbruten sömn försvårad ännu vidare af shekhens gemena vana att vaka och bränna ljus hela natten. Vi lade i land för natten vid en slät af vattnet nyligen lämnad sandstrand, der utom oss äfven trenne andra fartyg lågo, hvilka för Pashans räkning förde halm och hvete uppåt Nubien.

☞ *December 1.* Lugnt så liban måste dragas. Hunno fram till Derr en by på Östra stranden. Gingo här upp och besågo en Speos eller ett i berget inhugget tempel.²⁴³ Det var tämmeligen stort och ännu ganska välbehållet, fullskrifvet som alltid med hieroglypher och figurer; men för öfrigt ej särdeles vackert, hvarken till sin inre construction eller sitt yttre läge. Byn var ovanligt stor och ganska vacker, d.v.s. här voro öfverallt stora palm planteringar och flera stora öppna platser, på hvars midt stodo stora särdeles skuggrika och yfviga Sykamorer. För öfrigt stod här nästan ingenting att fås och handlas än dadlar. De få usla kyklingar och den lilla smula mjölk vi fingo voro ovanligt dyra. Dadlarne voro desto billigare. Jag gick upp med Hamad en af skepps folket och handlade dem och hade nu som förr tillfälle se att man äfven här grälade och krånglade för några dadlar. I gården der vi köpte dadlar höll man på att göra bröd af tirmis, en sorts ärtor.²⁴⁴ De malade dem på en liten handquarn och mjölet togs och lades i en annan urgröpt sten och kaflades i litet tillslaget vatten med en sten. Äfven på eftermiddagen var lugnt så vi måste dra liban och hunno dåligt framåt. Jag var illamående hela dagen i Rheumatiskt feber med stark hufvudvärk och därjämte särdeles besvärad af den bölda som stiger upp i skäggroten på vänstra käken. ✕

☞ *December 2.* Hunno fram till Ibrim en stor och i synnerhet lång sträckt by, berömd för sina dadlar som af den får namn af 'labrimi'.²⁴⁵ Vi försedde oss här med allehanda matvaror, som dock kostade stor möda att få ihop. Landet bestod här af flera och många öar i floden. De hade en särdeles yppig vegetation och tycktes i allmänhet äfven vara väl odlade. Längs stränderna ser man öfverallt och i rader på långa sträckor Savaki, ehuru man öfverallt försäkrar mig att skatten på hvar och en af dem är 300 piaster.²⁴⁶ Folket klagar öfver nöd och fattigdom och de behöfde det i sanning ej ty den är blott allt för synlig. Men med allt detta välsigna de Pashan och önska

BYN DARR PÅ NILENS ÖSTRA STRAND MED DE TYPISKA EGYPTISKA HUSEN BYGGDA AV SOLTORKAT TEGEL.
FOTO AV ANTONIO BEATO FRÅN CA 1890.

honom långt lif och mena att såge han sjelf deras föga och lilla land skulle han ingalunda lägga på dem så stor skatt. Folket är i allmänhet enkelt och rent ej förvridne af religions läror och språk. Hela dagen var sakta och lugnt väder så vi ej hunno något fram. Jag mådde i dag något bättre och sjukdomen som ansatt mig tycktes ha gjort sin kurs till slut. Shekhen hade haft en dröm som han förklarade särdeles till sin förmån. Han hade nämligen sett shekhen för Maliki sekten vara afliden och föras till sin graf och sig inbjuden att läsa bönen öfver honom. I min anspråkslöse shekhs hufvud spöka drömmar om kommande ära och hedersplatser. På drömmar tror han fast och säkert.

☞ *December 3.* Lugnt hela dagen så det gick högst tråkigt med blott liban. Vi hunno på aftonen fram till Feneik. Gingo här upp och suto hos en af byns folk af hvilken vårt sjöfolk ville handla dadlar. Han som allt helst litet välmående folk här hade en stor Maştaba framför sitt hus och i dess midt en urhålkning för att göra eld uti. Vi lade ved och ris deri och gjorde oss en stor eld och suto deromkring och pratade. Våra sjögossar lyftade upp sina skjortor och sprungo nakne ända upp till nafveln deröfver och roade sig länge och särdeles härmed. Handeln kom ej å bane. Styrmannen som är en stor ʔammaʔ förde ordet som vanligt och kom ej öfverens med säljaren om priset. Han styrmannen är mig en olidelig man; nöjd med ingenting i verlden utom sig sjelf och hvad han gör och fordrande allt af andre utan att ge dem något. Han har oupphörligen att klaga öfver oss och tyckes fordra att vi skulle föda honom och skeppsfolket alla dagar med kött och annat. Han intalar och uppretar de andre; men, utom en som är hans ödmjuke tjänare, äro de för förnuftige att lyssna för mycket på honom.

☞ *December 4.* Vi hade i går afton sedan vi alle hade gjort oss färdige att gå till sängs fått en dugtig häftig vindpust från NO. Med krångel och ej utan litet gräl fingo vi skepparen och folket upp och kommo på väg. Den ʔ räckte dock ej mer än någon half timma och förde oss blott föga framåt till ett land der vi blefvo liggande. På morgonen sågo vi framför det stora bergstemplet Abu Zembel. Redan på långt håll förekommo oss de ofantliga kolosserna väldiga och stormäktiga. Det drog dock tämmeligen länge ut förr än vi hunno fram; ty det måste allt gå med liban. Vi hunno dock bittida på förmiddagen fram och gingo först in i det mindre templet det nordliga templet.²⁴⁷ Det ligger invid sjelfva stranden så att floden vid sitt flöde måste komma det alldeles nära. Det var öfverhufvud väl conserveradt och

så figurerna inhuggna i berget på ömse sidor om porten. Sedan vi här hastigt öfversett det inre af templet och dess till största delen särdeles vackert utarbetade figurer och hieroglypher gingo vi upp för den fina flygsanden som i ofantlig massa låg mellan detta berg och det andra, hvori det större templet är inhugget.²⁴⁸ Med förvåning och häpnad stannade jag här framför de ofantliga koloss bilderna som stå tvänne på hvardera sidan af dörren. De på högra sidan äro dock till största delen begrafna i sanden den ena ända upp till hufvudet.²⁴⁹ Den som står närmast dörren på venstra sidan är hel och hållen förstörd, deremot den andre ännu fullkomligen väl bibehållen. Dess höjd torde vara som Ushakoffs trevåninga stenhus²⁵⁰ och med all dess kolosshet och ofantlighet äro alla ansigtsdrag fullkomligen ädla och vackra och så äfven alla dess öfriga kroppsformer sedda på tillbörligt afstånd. Dörröppningen var till större delen tillspärrad af den nedramlade flygsanden men dock tillräckligt rymlig att släppa oss in. Skepparen berättade mig i går att folket här plägade sjelfmant vråka sanden ner för att sedan af ankomne Resande låta leja sig för stor betalning att åter rödja undan den. Detta var nu åtminstone ej fallet. Inne [i] templet stodo i den gång som gick till sjelfva templet 4 kolossala mans figurer med utomordentligt ädla och vackra drag med något tycke af judeansigte. Ehuru ej så kolossala som de hvilka stå utanför äro dessa dock ofantliga. De äro ganska väl conserverade och utarbetade i den noggrannaste och vackraste sculptur. Härifrån inträder man i sjelfva den stora tempelsalen med sina pelargångar och innanför den är det lilla allraheligaste kabinettet der på en maṣṭaba suto 4 figurer i den vanliga Europeiska ställningen såsom alltid här ej i den Orientaliska. De voro i ungefär vanlig kroppsstorlek men jämnförelsevis ej så välbehållna som de andre. På ömse sidor så väl af detta kabinett 𐤀 som af den stora salen gingo små sidorum, i allmänhet mycket små kanske bevaringsställen blott för kanoper;²⁵¹ men ett från den stora salen var långsträckt och stort; men tycktes ej hunnit bli färdigt. För väggarne öfverallt fullskrifna med figurer och hieroglypher. Medan vi gingo omkring ville doctorn förklara hieroglypherna och bilderna med sina af sin lieber Vetter lärda glossor och då ingen annan ville höra honom försmådde han ej att utösa sin glosslärdom på sin tjenare som bar honom ljuset och alltid var färdig med sitt Si Signore. Äfven sjöfolket som kom upp att gapa förklarade han ett och annat; men äfven de tycktes just ej ha tålmod att höra på honom. Deremot förklarade de sig ett och annat på sitt sätt och kunde ej hålla sig

från sin naturliga humor. Så när Ismaʿin kom in och såg de stora figurerna slog han sina händer ihop och hälsade på honom med fi Iman illa, eish ḥalek, waḥashtinna etc.²⁵² Konstmakaren Ali ställde sig framför en annan och föregifvande att den börjat ovetas på honom och kallat honom son af en hund kastade han en sko upp på den åt hufvudet med stor ifver och utösste öfver den öknamn. Men i synnerhet då de kommo ut öfvade de sin humor på de små quinliga figurer som stodo mellan benen på de stora kolosserna.²⁵³ De kändes och fingrades på alla håll och kystes. Slutligen steg Ali upp i famnen på den bäst bibehållna stora kolossen jämnte Ismaʿin och spelde der den blinde Skolmästar Shekhen som älskar och smeker en af eleverna. Det var ej utan plumphet men ock ej utan quickhet. Sattler hade emellertid satt sig att teckna af templet.²⁵⁴ Nu blåste vind upp och Sattler hade äfven blifvit färdig. Vi lade åter ut och hunno snart till berget Adde på Östra stranden. Det består af ensamstående bergsgrupper i underliga former och alla möjliga zickzack så i hvars och ens egna former som i deras position till hvarandra. På det berg vi först sågo lågo ruiner af en gammal ler stad; på andra sidan deraf på en lägre bergsslätt stodo ett stort antal af små Arabiska kubbör ohvitlimmade och öfverst ofvanom en hvitlimmad kupol lös byggnad af en Wali. Vår Berberi Pilot sade att alla de små kubborna voro af Prophetens Aṣḥab, som kommit hit under Prophetens tid(!?) förstört den på berget liggande staden och här blifvit begrafne.²⁵⁵ Tvänne nära bredvid hvarandra stående stora berg sade han förrut hängt tillsammans med [*sic*] vid denna tid blifvit splittrade från hvarandra. Dessa liksom spillrade berg räckte ungefär ¼ timma och blefvo småningom gläsare och gläsare tills de slutligen öfvergingo i en slät öken på hvilken intet slut syntes åt öster blott här och der ännu några bergsplättar såsom fortsättning af det sp[li]ittrade berget Adde. ✎

Satt vid Maghrib och hörde på huru den rolige lille Ismain berättade för den barnsliga Abdonnebi huru han förstört och förslösat sin månadspenning före månadens slut. Det var en liten sagoberättelse om vår resa huru han i hvarje stad ätit allehanda läckra saker som faṭir och loḳmet elḳaḍi och agur²⁵⁶ och druckit caffe etc. Det hela liknade ett barnjoller men utfördes med allehanda roliga miner och rörelser som gjorde det oändligen intressant. Det räckte väl en timma och jag tröttnade ej att höra derpå; måste ofta brista ut i fullt skratt och hade hjertligen roligt. Abdonnebi å sin sida ställde sig oförståndlig och glömsk och gjorde med sin naturliga enkelhet och godlynthet sin sak icke

sämre än hans berättare. Vi hunno på aftonen fram till Serra och blefvo. Sednare hörde jag ännu på en saga som Abd Allah berättade egentligen för Girgawi. Åhörararen låg färdig till sömns såsom berättaren och så liflig den sednare var kunde han härmed ej hålla den andre från att slumra. Abd Allah blef häraf mycket stött och grälade på honom; men tröstade sig dock då han såg att jag och någre andre hörde på honom med uppmärksamhet. Nu såsom alltid förr fann jag att Arabens egentliga och jämnförelsevis största talent är sagan. Och jag kan ej neka att jag vanligen finner mera behag i en olärd enkel Arabs berättelser än i en inöfvad Muḥaddits. Så berättaren som hans auditorium lefva hela och hållne i sagan och med personerna som deri figurera. Här ser man rätt och kanske ensamt Arabens treflighet och älskvärdhet då man obemärkt eller åtminstone oaktad kan sitta i en sådan sagokrets. Hos den af Koran lärdom förvridne shekhen ser man föga arabiskt lynne.

☞ *December 5.* Gingo hela dagen för en liten jämn kultje, som utan krångel eller äfventyr förde oss vid Maghrib fram till Wadi Halfa, målet för vår resa. Här lågo före oss tvänne fransoser den ene Läkare nu skickad upp till sin post hos Pashan i Kordofan, den andre en målare, som följde med honom. Jag gick på aftonen länge här uppe och spatserade under de väldiga och särdeles talrika palmer, som stodo på den långa men smala sträckan land mellan floden och öknen och ✂ som utgör byns ringa odlbara jord. Jag träffade här på Giovanni, som äfven spatserade omkring. Han började för mig himla sig öfver Doctorns och Sattlers smutsiga snålhet, att de glosade på hvarje munsbit han stoppade i mund och den sednare äfven springa efter måste denna och titta i grytorna om något var öfver. Han var högeligen och bittert uppbragt i synnerhet på Sattler och tör hända ej utan orsak. Han hade äfven häröfver beklagat sig för shekhen och i anledning häraf kom shekhen och jag på aftonen i samtal. Shekhen prisar Giovanni högeligen såsom han i sjelfva verket förtjenar och slöt med att hans hjerta älskar honom blott ack hvilken skada! han ville säga att han ej är muslim – men bröt af och lade blott till den som är god är god. – Sattler hade på förmiddagen sysselsatt sig med att ta porträtten af sjöfolket; de voro i allmänhet väl lyckade; men det är det fördömda vanligen med alla porträtt att man ser personerna i deras heldagsmin, som oftast är den fadaste ej i den man är vanast att se dem.

☞ *December 6.* Så snart vi druckit vårt caffè togo vi en liten bredvid oss liggande båt och satte öfver till andra stranden, der vi stego

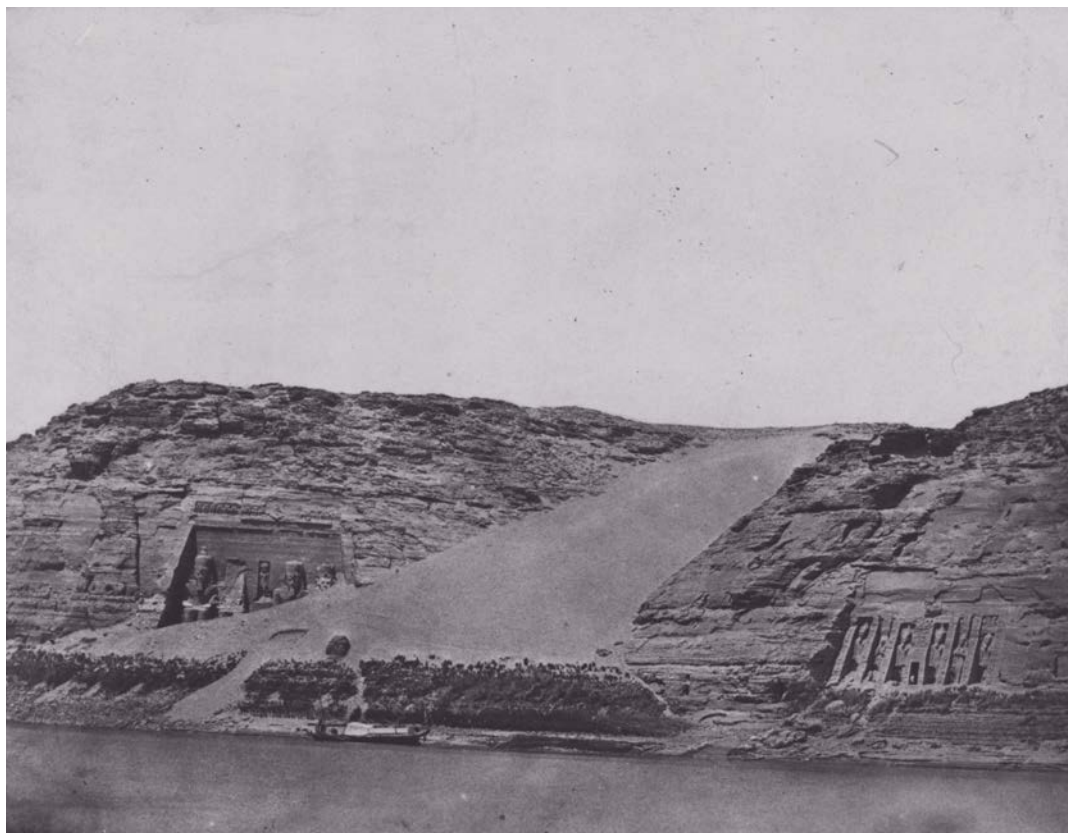
upp och började vandra upp till katarakten vid berget Abu Sir. Hela denna trakt vi vandrade öfver var en förfärlig öken med tämmeligen djup sand som försvårade gången. Här och der höjde sig bergstoppar och äfven till största delen förvittrade eller vittrande till sand. De bestodo af de lösa sandstenar som nästan kan plockas sönder och ser ut som Nilens lera styfnad och stelnad till massa. Dess olika skifvor och lager spelade ofta i den grannaste färger än rosen rödt än violett än gråhvitt den förhärskande färgen. Jag tog upp understundom lösa stenar och gned dem mot berget och de gingo alla i fint mjöl gifvande vacker skriftsand. De små klippöarna som bildade sjelfva forsen eller Shellal bestodo [av] hållar och stenar och äfven tror jag så kallad röd sandsten, men utvändigt sågo de alldeles svarta och glänsande ut troligen af vattnet och luften och kanske af leran som oupphörligen under de långa seklen spelat omkring dem. Här hade ock floden afsatt sin rika lera på sina ställen längs stränderna och mellan de svartglänsande klipporna och här växte upp tamarisk och äfven dompalmer och buskväxter som gåfvo stränderna och skären ett nätt och trefligt utseende ehuru ej jämnförbart med Shellal vid Asuan. Vi stego upp på berget Abu Sir som lodrätt stiger upp öfver det betydligaste stället af forsen. Här hade ett otal af resande såsom på andra ställen inhuggit sina namn. ✕ Berget var högt och dominerade en särdeles vidsträckt utsigt närmast öfver den derunder liggande forsen, som var något längre och vidsträcktare än den i Asuan; men icke så mäktig ej eller så vacker. Dess hållholmar och klipplåttor lyste svartglänsande i solen, men de block de bestodo af voro i allmänhet små och obetydliga. För öfrigt hvart helst du såg den tröstlösa enformigt gula öknen afbruten här och der af uppstigande halft förvittrade bergstoppar. Längst i söder i synkretsen syntes bergen som jag tror af Semne. De lyste nu liksom blåa öfver den oändliga öknen och togo sig särdeles väl ut. Längst i Norr syntes oss närmare Wadi Halfa med sina palmer och små odlingar, det enda gröna som syntes på den ofantliga sträckan. Här och der dock voro de närmaste stränderna af floden betäckta med grönt sträfft gräs och små buskväxter. Berget sjelf som jag stod på var liksom andra här brustet och rämnadt och gaf ett godt tillhåll för vilda dufvor, hvaraf otaliga skaror här flögo om kring. Jag satt här på branten och tittade i det under mig framforsande och brusande vattnet och det svindlade mig ej så mycket af höjden [som] af det brustna berget och af tanken att det stycke som jag satt på äfven kunde behaga falla ned och föra mig med

sig. Det var en frisk NW vind som afkylde och mildrade middagssolen och förorsakade så den ljufvaste luft, såsom hos oss en mild sommardag och vi hade nu den 6 December, hvilket jag ej här kunde tro om jag ej vetat det. Jag satt länge och njöt af luften och den egna på sitt sätt sköna utsigten under det Sattler satt på sin lilla målarstol och tecknade af den vackra nordliga utsigten öfver Wadi Halfa den delen af Shellal. Emellertid hade vår båt seglat upp och väntade oss vid ingången till forsen. Sedan Sattler blifvit färdig kl. omkr. $\frac{1}{2}$ till 2 började vi vandra tillbaka. Vår vandring hit från det ställe vi stigit i land under det af Bashan uppbyggda stall för hans boskapstransporter hade räckt 2 timmar på en högst besvärlig väg genom djup sand och berg. Tillbaka behöfde vi ej gå mer än omkring en half timma för att hinna vår båt. Sedan vi sagt farväl åt Shellal dit jag troligen alldrig mer återkommer och i sjelfva verket ock icke längtar satte vi oss i båten och kommo till vår bark tillbaka omkring klockan 4 då middagen smakade särdeles väl. Sedan vi ätit och shekhen köpt sig dadlar till utdelande bland sina vänner vid sin återkomst till Kairo lade vi åter ut och begåfvo oss på återväg. Barken hade nu emellertid fått ett helt annat utseende. Stormasten var nedtagen och köket flyttat fram i förn, årorne satte i ordning och allt färdigt till rodd. Årorne äro förfärligt ✕ klumpsiga nästan oslöjdade trädstockar med skaftet lika tjockt som bladet och jag beklagar hjertligen de stackare, som måste röra på dem hela dagen. Men är med dem som med allt i Egypten, hvad menskan gör sig besvärligt eller ej förstår det hjälper den milda goda naturen efter. Då behöfva de ej annat än låta åran sjunka i vattnet. Strömmen för båten i god fart nedåt. Under rodden sjunges nästan oupphörligen, dels blott skrik dels ock egentlig sång. Härvid följes det vanliga bruket att en sjunger för en sats, efter hvars slut de öfrige falla in i kör vanligen med några bestämda oföränderliga ord såsom först i afton med he 'arafal jalla²⁵⁷ eller och om sången är en längre sats eller mera melodisk äfven med en vers bildande en mening. Solot eller Recitativet är vanligen extemporeradt. Shekhen försäkrar mig att detta manskap i allmänhet ej alls förstå sig på sång och att det ofta är förtju-sande att höra sådant sjöfolk som kunna sjunga och förstå konsten. Ock är det sannt att bland vårt folk finnes ingen som har draglig röst och stämma. De äro dock muntre sjelfve vid sin sång och torde af den glömma sina tunga åror. Det går med stor lätthet ned för floden ehuru dess ström i allmänhet ej för ögat tyckes vara särdeles stark. Vi hunno på den korta afton stunden

ett godt stycke fram och lade i land för natten under en liten by der vi hörde dugtiga dunsar af pukor, sägande oss att här firades bröllop eller omskränning. Vi gingo upp till platsen, derifrån vi hörde ljudet och funno en hop quinnor roande sig med dans i en sorts palm lund bildad af höga palmer och mellan dem stående små uppväxande palmbuskar. Man hade upptändt tvänne ganska betydliga eldar af torkadt palmris som brinner och ger en flamma ungefär som vårt torra enris. Blott några få Berberikarlar voro tillstädes; men de stego slutligen äfven upp och började dansa med sina quinnor. Dansen var högst enkel och just ej särdeles vacker. Den bestod nästan blott uti gång och små rörelser på hufvudet och kroppen och liksom rörelser af männerna mot quinnan som var ensam, liksom hos oss figuren i Qudrillen. Händerna klappades härvid flitigt. Detta är i allmänhet här ett nödvändigt accompagnement till all sång och dans. Tjockt dam steg upp från den stoftiga marken upprördt af de dansande. Jag var äfven annors trött af dagens långa vandring och lämnade derföre snart dansplatsen och gick ner och lade mig. ✎

☞ *December 7.* Gingo förde med god fart af strömmen och 8 åror nedför den nu alldeles lugna floden. På förmiddagen hunno till ett litet bergs tempel i berget Addeh.²⁵⁸ Det låg i berget invid floden och man steg dit upp för i berget bildade trapplika lager. Innuti var det litet och bestod blott af tvenne rum ett större och ett litet kabinett. Från gammal Egyptisk Speos hade det troligen under de första christna tiderna blifvit förvandladt till christlig kyrka och på väggarne öfverallt syntes den helige Gregorius ridande öfver draken mer eller mindre väl behållen. I taket stodo tvänne helgonbilder emot hvarandra den ene något större. Dem kallade vårt folk deras stor Batrik.²⁵⁹ På ställen der den christna stucken och målningen fallit bort tittade fram Egyptiska hieroglypher och figurer. För öfrigt var allt sammans väl behållet och särdeles nätt och vackert. Vi dröjde blott en liten stund här och lade genast åter ut och gingo tills vi middagstiden hunno fram till Abo Zembel Ebsambol. Sattler gick genast upp och satt sig att teckna af det stora templet. Jag gick först upp i det mindre templet och tittade mig der om kring. I den stora sal man först inträder stå på hvar sida trenne pelare i rad med sjelfva dörren stödande sjelfva taket och med ett ansigte en face. Innanföre dem bildas sålunda af dem och väggen liksom en gång öppnande sig med en liten dörr på ömse sidor om den större ledande in i det inre rummet, som är smalt men långt på dörrväggen och bildande liksom blott ett mellanrum

mellan den första större salen och det innersta nästan fyrkantiga lilla kabinettet. Här innerst står en tämmeligen förstörd gudabild som skall föreställa Gud vet hvilken underlig fågel eller djurfigur.²⁶⁰ Från mellanrummet ingå i klippväggarna små rum eller hvalf. Pelarne och väggarna äro fulla med till största delen särdeles vackra och välarbetade figurer ingräfda i berget och stucken. De fleste tyckas föreställa den store Sesostris bringande offer åt örnnosade Gudar och Gudinnor.²⁶¹ Men jag vill ej ens försöka att göra någon vidare beskrifning härpå; då sådana stå att fås på alla språk och i stor ymighet. Det vackraste här såsom vanligen i alla gamla Egyptiska monumenter tycktes mig de tre och tre på hvardera sidan af den jämnförelsevis lilla och nästan försvinnande dörren stående stora kolosserna uthuggna i det till Pylon sluttande huggna berget mellan liksom sidan af Obelisker. Denna obelisk eller pelarsida eller skifva är full af stora inhuggna hieroglypher. Blott äro figurerna stympade $\times$ än fattades en arm än ett ben etc. Hvad mig beträffar kunde jag ej förtjusas häraf lika litet som af andra Egyptiska monument jag hittils sett ej eller finna häri skönhet i den mening vi ta detta ord eller i jämnförelse med vår tids konst produkter eller ens i jämnförelse med det lilla jag ännu sett af lämningar från den gamla klassiska tiden. Sednare gjorde jag en vandring uppför den sand som ligger mellan både tempelbergen och troligen blifvit hit inblåst från den på andra sidan liggande höga Libyska öknen. Uppstigandet i den djupa särdeles branta sanden var oändligen påkostande ehuru jag var barfota och angrep mitt bröst, så att jag ovillkorligen fann mig tvungen att sätta mig och hvila i ett litet skuggstycke under berget. Slutligen hann jag dock upp och steg upp på den högsta topp jag här såg. Här uppe såg berget alldeles svart och förbrändt ut och i allmänhet alldeles förvittradt liksom det vid Abu Sir vid andra katarakten. Det var ock af samma lösa sandsten och man kunde mot en annan sten söndermala det alldeles till sandmjöl. Förfärligt ödslig var utsigten här uppifrån öfver den stora öfverskådliga Libyska öknen med sina här och der uppstigande små bergstoppar, hvilka längst bort i syn kretsen villade ögat att tro dem [vara] skogar och planteringar eller kanske var det en af öknens vanliga serab. På andra sidan af floden var äfven en lika tröstlös öken och öfverhufvud hvart helst jag såg. Det var för öfrigt en alldeles lugn dag så det var en absolut tystnad öfverallt som verkligen förekom mig förfärlig. Intet spår af lif blott här och der i sanden spår efter torndyflar och ödlor som lämnat granna och krusiga

KLIPPTEMPLÉN I ABU SIMBEL. NÄR DEN NYA ASSUANDAMMEN BYGGDES FLYTTADES DE BÅDA
KLIPPTEMPLÉN UNDER UNESCO:S RÄDDNINGSUTGRÄVNINGAR PÅ 1960-TALET TILL EN HÖGRE PLATS.
FOTO AV MAXIME DU CAMP FRÅN 1850.

figurer efter sina fötter och gång. Så äfven spår af troligen hyenor och räfvar och slutligen äfven några af menniskofötter. Det var den äktaste men och den mest afskräckande bild och utsigt jag ännu haft af öknen. Blott floden syntes här på långt afstånd i sitt lopp och jag tyckte mig kunna se ut ända till Wadi Halfa och dess palmer. Stränderna voro äfven mer eller mindre längs hela denna sträcka gröna och planterade med palmer och i allmänhet odlade. Men vände jag mig om hade jag blott öknen framför mig med sin förfärande tystnad och dödlighet. Jag fann mig ock ej väl här länge utan steg snart ner. Så svårt uppstigandet varit i den djupa och mjuka sanden så behagligt var nedstigandet deri och det gick nästan af sig själf. På aftonen gingo vi upp och tände eld på det sträfva strågräset som växer utanför det mindre templet och fingo en stor låga som vackert upplyste de 6 väldiga kolosserne 𐤀 och den i sakta lutning till Pylon huggna bergsväggen, hvari desse och de mellan dem stående hieroglyphbeskrifna pelareskifvorna äro huggna. På aftonen uppstod disput mellan Giovanni och Mohammad å ena sidan och åtskilliga af sjöfolket å den andre att ingen af desse sednare skulle våga sig ensam in i det stora templet nu i nattens mörker. En af dem erbjöd sig att gå dit in för 20 piast. men det blef intet af. Sannt är att dessa tempel ha något hemligt fruktväckande i sig liksom våra kyrkor tvärtemot de Arabiska Moskeerna hvari ingen drar i betänkande att tryggt och orädd sofva sin natt. Folket berättade att dessa stora kolosser som nu ses som statuer fordom varit verkliga menniskor men af Herren blifvit förvandlade till dessa stenbilder för deras ogudaktighet. Den kolossala form de nu ha i stenen skola de ock haft såsom lefvande; ty man vet att den första tidens menniskor varit gättar. Shekhen kunde ej förmå sig vidare än att gå längs stranden och betrakta kolosserna äfven på min uppmaning att som hastigast gå in i det lilla templet; men upp till det stora ides han ej besvära sig, han föredrog att sitta och skriva sin slentrian af commentar till en i 40 vers författad arabisk grammatika. Aftonen var såsom hela dagen särdeles ljum och ljuflig af den milda sakta Sydvind som då och då på dagen och nu på aftonen blåste upp.

☞ *December 8.* Så snart vi druckit vårt caffè skyndade sig Sattler upp till det stora templet för att fullkomna sin teckning deraf. Doctorn och jag väntade ännu tills shekhen och jag slutat vår lection af Alfijeh. Då gingo vi upp och togo litet ved med oss och samlade än vidare torra grässtrån och gingo in i templet och gjorde eld i den andra salen för att rätt

kunna betrakta figurerna och målningarne der. Vi funno dock snart så väl att elden ej gjorde oss särdeles gagn som att här ej var särdeles mycket att se för oss; i thy att väggarne i synnerhet den högra voro särdeles förstörda med sina målningar. Vi nöjde oss sålunda att hufvudsakligen och nästan endast betrakta målningarne i den första stora salen hvilka äfven äro de betydligaste och bemärkvärdaste och som man fullkomligen väl kunde se utan någon annan belysning än den som solen och dagsljuset sände in genom den lilla öppningen af dörren. Jag såg och igenkände här de så ofta beskrifna taflorna, som föreställa Sesostris sittande till råds och beslutande krig och begifvande sig ut i fält: stridsplatsen uppfylld med Egyptiernas och fiendernes krigsvagnar vidare: huru han hugger hufvudet af åtskilliga asiat och neger folk, hvilkas hufvuden äro alla förenade med en hårtoffs som segraren håller i hand;²⁶² vidare den tafla som föreställer Sesostris trampande hufvudet och foten af en besegrad och stötande en annan med ett spjut genom bröstet: vidare der han beger sig ut på sin stridsvagn följd af sina trenne söner.²⁶³ Allt var på sitt sätt vackert så förstördt detta dock jämförelsevis väl conserverade monument var. Skönt såsom vi äro vane att ta ordet fann jag det ej och jag var långt från att kunna intas häraf rätt och ha någon egentlig konstnjutning. Hela helgedomen består för öfrigt först af den stora salen, hvari man först inträder och mötes af de 4 på hvardera sidan stående stora kolosserna, som äro verkligen ädla och vackra figurer ehuru något lemm stympade. Härifrån kommer man in i ett mindre rum som närmar sig i sin figur något en quadrat och härifrån i det vanliga aflånga rektangellika rummet framför helgedomen. Det innersta lilla åter quadratlika helgedomskabinettet har på väggen midtemot dörrarne en bänk eller maṣṣaba, på hvilken 4 ungefär menskostora Gudabilder sitta på vanligt sätt med fötterna på golfvet och framför dem ungefär midt på golfvet ett litet altare af en sten. Figurerna så väl som altaret äro dock något förstörda och stympade. Från de tvänne mellersta rummen gå andra små låga rum in i berget. Det förunderligaste af allt var mig åter här de förfärliga stora kolosserna som sitta två och två på ömse sidor om ingången och den till Pylon utarbetade bergsväggen. Midt öfver sjelfva dörren står Solguden Phre med en sol på sitt hufvud och sitt djur ansigte:²⁶⁴ och ofvantill på den i berget huggna korneshen ha fordom stått bilder af sittande apor, af hvilka nu ej synas mer än deras undra delar.²⁶⁵ De äro ett stort antal. Af de fyra ofantliga kolosserna är blott en hel och

hållen synlig och uppräjd ur sanden. Den är den längst till venster stående. Den som står till venster närmast dörren är nedramlad. Den närmast dörren till höger är äfven tämmeligen väl bibehållen och synlig, men den längst till höger stående är begrafven i sanden ända upp till halsen så att blott hans hufvud synes. På denne mätte jag näsan och den var jämnt så lång som min arm från den innersta armgropen till spetsen af storfingret. På en annan mätte jag storfingret som jämnte dess nagel var jämnt 6 quarter mätta med min tumme och mitt pekfinger utsträckte så mycket jag förmådde. Deras ansigten äro i allmänhet särdeles vackra och verkligen nobla och äfven alla deras former. Jämnförda med det höga berg hvarfrån de äro uthuggna och i hvilket de stå förekomma de ej så stora och oformliga men jämnförda med den dörr om- ✕ kring hvilken de stå och det tempel hvars vaktare eller skyddare de torde tänkas vara kan jag ingen proportion finna. Mellan och omkring deras fötter stå mindre ganska vackra quinnofigurer. Öfverallt på deras lemmar och annorstädes var fullklåttadt med Europeers namn bland andra äfven en Italienares som hade skrivit sig kommit hit från Lappland. Jag låg och vräkte mig i den mjuka veka varma [sandens] och betraktade kolosserna och hieroglypherna och annat medan Sattler satt och aftecknade det och jag njöt rätt af Söderns lättjefullhet. Sattler blef middagstiden färdig med detta stora templet och hade sedan att göra på det andra mindre ända till Maghrib. Då först voro vi färdige till afresa och lade ut. Men den starka stormartiga Nordliga vind som hade blåst hela dagen fortfor ännu och vi kommo ej långt förr än vi funno för godt att ta i land för natten. Hade den föregående natten haft en gemen otäck dröm om moster Eva. Mina reskamrater Doctorn och Målaren beklagade sig äfven haft onda drömmar.

☞ *December 9.* Stark stormlik Nordlig vind hela dagen. Det var ett eget sätt att färdas ner för strömmen: sidan vändes emot strömmen och styret neråt för att hålla jämnvigt emot fören som vinden förde uppåt. Så drefvos vi öfver floden med betydlig neddrift och när vi hunno öfver till andra stranden vände här en kovändning och drefvos åter till andra stranden. Ehuru motvinden var ganska stark fördes vi dock tämmeligen väl framåt. Det var i dag särdeles kallt och ej utan att jag frös rätt dugtigt. På aftonen hunno vi fram närmare Ibrim och som vinden något lugnat ut togs till årorna och roddes. Härvid sjöngs som vanligt. Det är underligt att se huru folket eldas och uppmuntras af denna skrikartiga sång. De togo häftiga halft vilda

tag med sina tunga klumpsiga åror, stiga ofta raka upp och fälla sig ner på dem. Det är liksom en berksärksgång komme på dem och så länge den räcker äro de outtröttlige och ifrige. Men i den mån denna är häftig och stark i samma mån slakna de äfven sedan den lämnat dem och deras vanliga lättja och tröghet träder i berksärksgångens ställe. Men detta är bilden af hela Arabismen äfven i verlds historien och kanske af hela Orienten. Och den synes ännu hos nutidens araber fullkomligen i allt hvad de företaga och göra.

☞ *December 10.* Lade öfver från det ställe under några gårdar der vi legat öfver natten och satte öfver till andra stranden, der i det väldiga berget grottor och hålör äro. Vi hunno dit och stego först upp i en af dessa gråttor dit vi hunno med klyfning.²⁶⁶ Här var ingenting ʾ att se utom några få otydliga spår efter hieroglypher i väggarne. De öfriga hålorna voro så högt upp i berget att vi ej hunno dem utan med rep. Ali Zidan klef först upp och bant ändan af ett tåg uppe i ett hål af grottan. Så stego vi upp längs tåget och kommo in i den ena af tvänne bredvid hvarandra liggande grottor. Den var ungefär 6 steg lång och 4 bred och så hög att jag väl hann taket med min utsträckta hand. I fonden af den suto trenne Gudagestalter som voro särdeles stympade och illa conserverade. På väggarne syntes figurer och hieroglypher i hvilka bäggedera färgerna ännu syntes tämmeligen väl. Äfven målningen i plafonden var särdeles väl synlig och bestod af små 8 kantiga gula rutor. Den andra närbelägna grottan var ungefär lika stor med 4 illa tilltygade och förstympade sittande figurer och med ritningar och hieroglypher på väggarne mer eller mindre synliga. Vägen hit från den andra grottan var besvärlig och svår men jag kom dock lyckligen dit öfver. För öfrigt syntes här och der flera hålör hufvudsakligen och äfven några gjorda grottor; men vi hade nog af dessa två och som Sattler fann sig här ha ingenting att teckna stego vi åter om bord. På toppen af detta höga berg syntes ett stort och särdeles vidsträckt förfallet castell som upptager största delen af bergsplatten.²⁶⁷ På sina ställen synas i murarna vackert huggna stenar men till största delen bestå [de] af lösa stenskifvor och stenar plockade på eller ur berget och staplade på hvarandra. Roade mig på eftermiddagen särdeles med att se på tvänne af sjöfolket Girgawi och Abd Allah. Sjöfolket hade alle under dessa dagar roat sig med att spela udda och jämnt på dadlar. Redan i går hade Abd Allah gått och retats med den trygge trumpne men särdeles karakterfaste Girgawi, som tycktes ha beslutat att ej spela. Slutligen retad

hade han förmått sig att spela, men på större summor af dadlar. Han hade så i går under spelet vunnit särdeles mycket af Abd Allah men gifvit honom det tillbaka. Då han i dag åter kom och retades gjorde hvardera af dem ed Girgawi att ej ge tillbaka hvad han möjligen skulle vinna och Abd Alla att ej ta emot tillbaka hvad han kunde förlora. Så börjades spelet och Girgawi vann oupphörligt 30 till 40 toror i gången så att Abd Allas hela förråd nästan blef slut. Slutligen vann han 73 toror på en gång. Girgawi sjelf så väl som alla de andre kringstående sjömännen tyckte det var för hårdt och fordrade att så väl dessa 73 skulle efterskänkas, hvilket ock gjordes, som att hela den öfriga vinsten skulle ges Abdalla tillbaka: men som bägge aflaggt ed för sig deremot kunde det ej göras och Girgawi föreslog att man skulle ge honom i dess ställe 20 fadda och låta de öfriga 20 ty allt skattades upp till en ķirsh, bli honom såsom lärpenningar i spel. Abd Allah som öfver ett års tid lefvat bland Beduiner har ett något ridderligt sinne och nästan motsatsen mot den lugna Girgawi. ✎ Det var mig högst roligt att betrakta så väl minerna som känslorna hos de spelande och de kringstående som alle ifrade för att spelet skulle gå rätt. – Hunno omkring ‘aşr till Deir der vi gingo upp för att proviantera. Vi fingo dock tror jag ingenting. Jag spatserade litet omkring nu såsom uppfarten. Staden är en af de största om ej den störste i Nubien och jämförelsevis ganska stor och vacker. Nu låg Mudiren från Esne här på sin återkomst från Wadi Halfa och hade ett följe af tre fyra barker. Vi dröjde ej länge här lade ut och kommo ungefär en timma före solnedgången fram till ‘Amada utgörande intet annat än en stor ökenslätt, på hvilken ligger ett till hälften i sanden begrafvet gammalt tempel.²⁶⁸ Sattler satt sig genast och tecknade af det. Doctorn och jag gingo in och sågo oss omkring. Det bestod som vanligt af trenne rum först en större sal med pelaren, derinnanför ett på bredden aflångt rum och derinnanför det allraheligaste, som dock här hade en annan form än vanligt: thy att det var större och med betydliga sidorum. Alla väggar i rummen voro som vanligt fulla med figurer och hieroglypher, i hvilka färgerna voro synliga mer än vanligt. I den första stora salen voro i synnerhet mycket Scarabeer.²⁶⁹ I de andra föreställda taflorna i synnerhet huru kungen frambär offer bestående af allehanda frukter och elfenben etc. för örnansigtade Gudar och huru Gudarne öfverlämnade kungen maktens insignier. I sednare tider tyckas de Grekiske Christne ha använt detta gamla hedna tempel till kyrka och byggt på taket af den stora salen liksom en kupol

af obränd grå jordtegel, hvilken ännu stod. På den stora rectangelformiga block af sandsten som bildade taket syntes några Grekiska namn. Solen hade just gått ner då Sattler blef färdig. Och vi hade jämnt ännu tid att betrakta den underbara utsigten öfver den tröstlösa öknen och dess af solens sista strålar i rosa färgade aflägsna gränsberg och de i mörkt violett spelande höga toppar på andra sidan om floden bakom hvilka den sjunkande solen nu gömde sig. Himlen var lätt betäckt af ulltapplika moln, hvars ränder färgades i underliga nyanceringar af de sista solstrålarne. Vi lade genast ut sedan vi kommit om bord; men hade ej hunnit långt förr än vi körde på i gyttn. Det kostade närmare två timmars arbete förr än vi åter kommo loss. Under hela denna tid voro sjöfolket nästan oupphörligen alldeles nakna i det kalla vattnet och den kalla kyliga nordan vinds $\propto$ luften. Här som i allt annat var just ingen ordning i arbetet och alle skreko om hvarannan. Då de kommo upp ur vattnet gjorde de sig eld i deras lilla spis och satte sig nakna deromkring att värma sig eller stego långsamt öfver lågan.

 December 11. Hunno bittida fram till Korusko, der vi återgingo upp för att proviantera. Här lågo stora packor af handelsvaror en del tillhörande Ibrahim Basha och en annan del Frangiske Handelsmän för att transporteras till Kharton. De hade redan legat här 2 och en half månad utan att vara i stånd få de erforderliga kamelerna. De frangiska varorna fördes af Greker, som nu hade beslutit sig till jag [*sic*] köpa kameler med egna penningar och voro färdiga att efter några dagar bege sig på väg. De räknade härifrån till Abo Mohammad 8 dagars resa genom öknen. Fyra dagar härifrån var en brunn, den enda som fanns på vägen. Hela resan till Kharton räknade de 15 till 18 dagar. De hade tvänne slavinnor med sig en Habesh²⁷⁰ en Neger och jag var i tillfälle se huru Negeroslavinnan skämtade och lekte med en af Grekerne. De växlade på lek med hvarandra rätt dugtiga slag med knytnäfvarne på bröst och alla andra lemmar och växlade ännu plumpare ord. Talade på stranden länge med en Maghrabi Bedawi som var en af de ståtligaste och vackraste karlar jag sett. Hans inre tycktes äfven vara lika nobelt som hans yttre. Vi hade dröjt här nu ungefär tvänne timmar och lade åter ut. Vi gingo så hela den öfriga dagen med stundvis tämmeligen stark motvind och hunno först en liten stund före solnedgången fram till Sebu så vanligen kalladt i stället för såsom jag tror Subu' det v.s. lejon, emedan en liten allé eller rad af troligen 9 Sphinxer på hvar sida gå till det lilla tempel,

som [h]är ännu står från de gamla Egyptiska tiderna, ehuru så väl de som den största delen af sjelfva byggnaden ligga begrafna under sanden.²⁷¹ Vi gingo upp till monumentet ungefär 5 minuters väg från stranden och betraktade det. Främst för Sphinx raden stod på hvarje sida tvänne ganska stora statuer ehuru inga kolosser i en ganska bussig ställning den ene med högra den andra med venstra benet framsträckt liksom till gång.²⁷² Invid dem stodo de första Sphinxerna och de voro ock de enda som syntes öfver sanden. Så väl statuerna som Sphinxerna voro något skadade. Af två eller tre af de öfriga Sphinxerna syntes blott en del af de förstörda hufvuden. På baksidan af statuerna som bestodo af hvar sitt enda stenblock och hvilken var en slät skifva stodo Hieroglypher inristade. Denna rad Sphinxer ledde till en stor dörröppning i en väldig stor Pylon, som var ganska väl behållen som när som på ställen af Korneshen som voro nedfallna. Härifrån inträdde man i en stor öppen taklös sal med en rad pelare på ömse sidor, hvilka dock ej gingo i rät linie med dörröppningen utan ✕ stodo längre inåt närmare väggarne. De tycktes äfven ha varit statuer, men nu syntes af dem ej annat än deras kapitäl, hvilka visade ännu förstörda hufvuden. För öfrigt voro de betäckta med sand. Ingången till det inre af templet var alldeles tillstängd med en stor sandhög så vi måste afstå från att inträda der. Såsom jag tror mig ha anledning att tro ha folket här sjelfmant vräkt sanden hit för att sedan af Resande blifva anmodade att gräfvä upp den. De kommo äfven till oss och erbjödo sig härtill men vi afböjde det. Här var öfverhufvud föga att se och vi voro snart färdige att återvända till vår bark. Så snart vi kommit om bord lade vi öfver till andra stranden till en större by i hopp att der få mjölk och annan provision. Sedan vi druckit här vårt the gick jag upp i land och träffade här ihop med några karlar, som suto framför en liten eld af durra halm och värmdo sig. Jag satte mig till dem och pratade. Bland dem var en äldre godhjertad man som sade sig och folket här i allmänhet ända från Korusko icke vara Barabra utan äkta Araber och icke als förstå Barbar eller Rutani språket.²⁷³ Samtalet för öfrigt var det vanliga öfver Bashan att han fordrade för stor skatt af folket och att det var under hans regering lugn och säkerhet i landet etc. dylikt. Han såsom så många andre af folket här begärte af mig snus att sätta i munden, ett bruk som här är lika vanligt som i Sverige.

☞ *December 12.* Lade bittida på morgonen åter öfver till andra sidan och Sattler gick upp och satte sig att teckna af templet. Jag gick ännu

litet omkring och betraktade det men fann nu lika litet som i går något som egentligen intressade mig. Jag föredrog således att gå ner till de små kojorna som ligga närmare stranden och bebos af de några få innevånare som äro här och odla litet durra och hafra på den smala odelbara jordsträckan närmast floden. Här voro ock några gamle trefliga gubbar som pratade med mig. De berättade mig äfven att de voro ursprungligen rene Araber och att deras förfäder af den Arabiska stammen Alelegat bott i trakten af Suez och derifrån hit nedkommit och bosatt sig här.²⁷⁴ De förstodo icke Rutani språket utan deras modersmål vore Arabiskan, ehuru jag tyckte mig höra litet af Rutanisk nyantering och accent i synnerhet i vissa ord och talesätt. De berättade mig att på östra stranden af floden blott funnos beduin Araber som nära sig blott med mjölk och kött, att de ha stor rikedom på kameler och får, hvarje man 100 och mera af de förra och att de från världens början ha och äga dessa kameler såsom rizk af Herren. De sade här på Westra stranden i bergen ungefär 1 till 2 timmars väg äfven funnes en Birbe d.v.s. ruin af ett gammalt Egyptiskt tempel och erbjödo sig att föra oss dit. Deras quinnor ﺋﻐﻠ [gick] fritt omkring obeslöjade och en gammal gumma kom till mig och begärte snus att sätta i mund, hvilket hon ock gjorde, men fann det för bittert så hon återspottade ut det. Små pojkar till en del ganska vackra och utan berberi karakter stodo omkring oss och äfven de tiggde snus af mig och satte i munden. Somlige af dem voro splitter nakne och spatserade alldeles oblygt omkring och ställde sig framför mig och de andre utan att det minsta tyckas generade af sin nakenhet. Emellertid hade [Sattler] till klockan om kring 9 vid pass blifvit färdig och vi gingo alle om bord och lade ut och gingo med strömmen och årorna så vi ungefär en timma före Maghrib kommo fram till Offedina eller berget Muḥarrakah. Här gingo vi upp och betraktade ruinerna af det lilla gamla templet.²⁷⁵ Det är i allmänhet ett af de obetydligaste gamla Monument här och föga mera quar af det än 14 stående pelare och några få bilder huggna i dem, hvaraf en tros vara från christna tider jungfru Maria med en gossebild stående framför sig. Sattler tog upp det på ungefär den timma vi ännu hade quar af dagen och jag roade mig under tiden sedan jag litet betraktat ruinerna med den stora hop Barabra och deras små pojkar som till stor mängd samlat sig omkring oss och bjödo ut glas och stenbitar och annat lappri som de gånvo ut för antiker. Bland andra var en man som bjöd mig en liten omogen battikha för drickspenning. Han föreslog mig äta den, men som jag visste huru vederstyggligt bäsk den

var erbjöd jag honom 5 fadä om han äte den. Det gjorde han ock men med svåra griningar. Pojkarne voro i allmänhet vackra i sitt svarta skin och ganska treflige vida skiljda och olika de vederstyggliche gemene Arab pojkarne i Theben och annorstädes. Medan vi voro här hade byns nästan alle folk samlat sig ner till barken och erjudit höns och dufvor och annan provision, men i synnerhet henna som tyckes odla här mycket och hvarefter äfven byn heter Hennah. Här handlades på stranden ifrigt och med stort skrik och det var i allmänhet högst lifligt. Bland quinnorna såg jag åtskilliga som voro ganska vackra i synnerhet en liten 12 årig flicka, som var särdeles skygg. Aftonen var oändligen mild och ljuf varmare än hos oss den vackraste sommarafton. Vi lade ut åter genast efter solens nedgång och det kom på vårt folk liksom en bärksärksgång och de rodde och väsnade förfärligt och sjöngo och skreko och glömde naturligen icke att i sin sång blanda in tiggeri om bakhshish och får. Vi hunno inom några timmar fram till Dakkeh och lade oss här för natten. Jag gick upp på stranden ofvanföre hvilken låg en stor gränslös öken och gaf en vidsträckt horizont och vidsträckt synkrets öfver den klara himmelen, på hvilken stjernorna tindrade med ett särdeles blinkande och glänsande sken. Jag satt här länge i sanden och pratade med den barnslige Ismain som kommit upp och satt sig bredvid mig.

☞ *December 13.* Så snart vi druckit caffè gingo vi upp till det här i Dakkeh befintliga gamla tempel och de lilla derinvid liggande usla gråa Barabra kojorna dit vi flyttat oss med vår bark före solens uppgång på morgonen. Templet ligger blott ett litet stycke uppåt från stranden och är i allmänhet särdeles ✕ vackert och väl conserveradt, bland de vackraste jag sett.²⁷⁶ Den stora väldiga Pylonen står nästan alldeles oskadad seende att [*sic*] Norr öfver en gränslös slät öken. Till sjelfva porten tyckes en gjord väg ledt på en liten sträcka. Genom Pylonen kom man in liksom på en gård som tycktes varit belaggd med väldiga stora stenskifvor och från ändorna af Pylonen syntes spår efter en mur som gått i rät linie derifrån och omslutit hela byggnaden. Framföre mig stod väggen af den inre tempelbyggnaden åter i form af en Pylon med Pelare på hvar sida om dörröppningen slutande de sig i Lotus kapitäler och särdeles vackra med [*sic*] något skadade. Ofvanföre dörren syntes som vanligt det bevingade klotet omslingradt af smidiga småormar och fordom måladt men nu syntes föga deraf. Härigenom trädde man in i det första stora tempelrummet, hvars motvägg åter var i Pylon form

med det flygande klotet och nattrarne. Här voro väggarne rikt utsirade med allehanda djurhufvade Gudafigurer och framför dem konungabilder som räckte dem offer. Detta rum syntes tydligen af de förste Grekiske Christne blifvit användt till kyrka och deras klumpsiga Helgonafigurer syntes ännu öfverallt i taket och högst uppe på väggarne. Hieroglypherna voro särdeles vackra och fint utarbetade äfven sjelfva sandstenen finkornigare än den t.ex. i Abu Zembel. Från detta stora rum kom man in i det vanliga långbreda rummet, på hvars hvardera vägg var en öppning den till venster ledande till ett liksom begravningskammare, inne uti hvilket var liksom en graf som dock nu var fylld och tillstoppad med stenar och grus. Ofvanföre denna graföppning voro huggna i väggen flera utmärkt väl utarbetade Lejon bilder jämte Gudafigurer och andra. Så väl arbetet var utomordentligt fint arbetadt som ock särdeles väl conserveradt blott täckt med stoft och smutsigt damm. Öppningen i den andra väggen ledde till ett litet rum mellan de bägge murarne. Väggarne på bredden voro båda i Pylon form såsom vanligt och rikligt prydda med figurer och hieroglypher. Härifrån kom man som vanligt in i det innersta heliga kabinettet som jämnförelsevis var ganska stort. Det såsom det förra rummet voro något lägre än det första och täckt med stora tjocka väldiga stens kifvor, af hvilka jag räknade ens längd till $16\frac{1}{2}$ fotlängder och bredd till 4. Väggarne af det innersta kabinettet voro i synnerhet särdeles fullskrifna af hieroglypher och figurer och hade som det tycktes varit det grannaste och prydligaste, men nu var allt såsom så många annorstädes öfverdraget med svart som tyckes vara en följd af rök. Innanför detta rum var åter ett större som tycktes synbarligen vara sednare tillbyggt. Dess sten var af litet annat slag och utarbetningen af figurerna på dess trenne nya väggar något olika de som syntes på utanväggen af helgedoms kabinettet. Dessa sednare voro nämligen i den vanliga djupt inskurna relief då de förra deremot voro nästan ren relief utan att vara först insänkta i stenen. De voro dock alla af fint och vackert arbete och särdeles välbehållna ehuru de troligen alldrig varit målade. Nedtills var väggranden rundt om kring prydt med en rad figurer som alltid återkommo lika. Menskofigurer framför en figur föreställande som jag tyckte något träd och under dem små ox figurer. Äfven syntes ett stort Sykamore träd och der bredvid en hund eller apa.²⁷⁷ Ofvanföre stodo figurer af män troligen kungar offrande åt Gudar eller emottagande af sina konungs insignier och mera dylikt. Här och der på ömse sidor

om dörröppningarne i Pylonväggarne syntes ritade i stenen långa stafvar omslingrade af en orm som öfverst reste upp sitt hufvud. För öfrigt blifva figurerna enformiga och de samma komma oupphörligen tillbaka. Utanför syntes spår af åtskilliga många murar som tyckts omslutat hvarandra, men jag kunde ej förstå huru de stått och deras ändamål. Här och der syntes äfven stycken af Granitblock och i det yttersta bakrummet ett ganska stort spräckligt granitstycke. Härifrån ledde från mellanrummet mellan väggarne en trappa upp till taket. Denna var dock ej en vindeltrappa, såsom den som var i Offedina och är den enda i sitt slag här. Trappan här i Dakkeh var till en del sönderfallen men man steg ännu ganska väl för den upp till det släta taket, som på de ställen det ej var sönderfallet bestod af stora väldiga stens kifvor. Jag steg upp på den stora Pylonen och hade [h]är utsigt öfver den gränslösa öknen som till största delen bestod af en öfverskådlig sandslätt blott sällan afbruten af små berg. Äfven på andra sidan af floden var blott gränslös öken. Det var med särdeles nöje jag hade betraktat detta tempel och ehuru troligen af de nyare Egyptiska tempel som det tycktes mig från samma tid som templet i Philæ fann jag det särdeles vackert och smakfullt så i arkitektoniskt som sculpturiskt afseende. Sedan Sattler i god tid blifvit färdig begåfvo vi oss åter på väg och gingo tills vi strax på eftermiddagen hunno fram till Kirshe. Här gingo vi åter genast upp till det stora bergstempel eller Speos som här är inhugget i sandberget.²⁷⁸ Framför det syntes fordom ha stått en försal af pelaren utgörande kungafigurer i kolossform. Denna var dock nu till det mesta förstörd och de få pelarne som stå quar voro skadade och stympade och bland annat ett stort vackert hufvud nedramladt. Genom Pylonen i bergsväggen kom man in i den första stora salen. Parallellt med långväggarne i rät linie med dörren stodo på hvar sida trenne stora kolosser kungafigurer med händerna korslaggda öfver bröstet. Mellan dessa figurer synas på stovväggarne trenne figurer stående i nish litet kupformigt huggen i bergsväggen. Dessa nisher äro fyra på hvardera väggen, hvar och en med sina tre figurer. Från den stora sal kommer man som vanligt in i det långbreda rummet och därifrån i det allra heligaste der på ett säte midt emot dörren sitta 4 bildstoder med fötterna stödda på ett annat säte. Från mellanrummet ingå i berget lång sträckta rum på hvardera sida af sjelfva helgedoms kabinettet. På pelare och väggar synas för öfrigt figurer till stort tal; men allt är så svartnadt och försmutsadt att man kan urskilja och se blott ganska föga. ✕

Vi hade fått med oss en stor hop af den lilla byns barabra som tände upp sina eldar af gammalt dadelrep och annat rosk. Men det var i sjelfva verket just ingenting att se utom de stora figurerna. Vi fångade här äfven en flädermus som jag tog med mig. Jag dröjde ej särdeles länge här utan föredrog att gå ner till byn medan Sattler satt och tecknade. Här samlade sig snart mycket folk omkring mig som stodo och gapade på mig. Då jag frågade hvarföre de gapade och ej begåfvo sig hvar till sitt arbete och i allmänhet litet ovetades på dem och kallade dem hundar, sade de sig gapa på mig såsom en annan slags menniska än de. De voro alla *bruna* asmar och jag vore *röd* ahmar.²⁷⁹ Bland deras quinnor som äfven kommit till såg jag flera som voro ganska vackra och togo sig särdeles väl ut med sin svartbruna färg och sina underliga kostymer och grannlåter. Vid Maghrib hade Sattler blifvit färdig och vi hade redan en stund förr ut kommit om bord. Vi lade åter ut och kommo efter omkring 2 timmars färd fram till Dandur, der vi stannade och blefvo öfver natten. Aftonen var ovanligt varm och mild och jag blef länge sittande uppe och höra på styrmannen, som berättade en högst underlig saga. Allt båtfolket var vaket och lyssnande på honom med stor uppmärksamhet och nöje. Han berättade äfven ganska väl, blott med för stort sjelfbehag och medvetande af sin förtjenst och med täta uppfordringar af ma twahhadu llah.²⁸⁰ Alla voro intagne äfven Girgawi, som förr ut plägat somna under Abd Allahs sagor, och åhörarne upprepade ofta samma 'k rabbona kheir etc.²⁸¹ I afton hade nu min shekh fått slut sin sherh öfver den lilla i 40 verser affattade lilla arabiska Grammatik och var särdeles nöjd med sitt arbete och outtömlig i låf öfver dess förtjenst dock alltid ytterst hänförande den till Herren och tackande honom för de ord och tankar Han ingifvit honom.

 December 14. Gingo genast efter caffet upp till det några minuter ofvan för floden liggande gamla templet, hvilket vi redan i går afton besökt och flyktigt öfverskådat i månskenet.²⁸² Det första som då så väl som nu föll oss i ögonen var en stor mur, som tycktes omfattat hela byggnaden. Nu på morgonen såg jag hvad jag i går ej sett att denna mur var litet buktig innåtböjd med en sakta särdeles vacker bugt. Hela muren var för öfrigt utförd i det skönaste arbete och i allmänhet särdeles vacker. För öfrigt kunde inga spår synas till trappor som ledt dit upp och dess syfte torde ej varit annat än att omsluta det hela. Det som härjämte och äfven nästan först och före muren eller öfver den föll i ögonen var en stor ensam stående pylon *port* men utan

Pylon. Den stod vänd åt floden och åt det innanföre stående templet, öfverst prydd med en kornesh och det flygande klotet på ömse sidor. De yttre sidorna voro ej släthuggna deremot voro det de inre och beritade med figurer och hieroglypher. Sjelfva tempel byggnaden var liten och ⅙ bestod som vanligt af trenne rum, försalen som ehuru liten var jämnförelsevis den största och derinnanför mellanrummet som dock ej såsom vanligt var särdeles märkbart långbreddt och bakom det det allra heligaste som äfven hade mera quadrat-form än vanligt och inga sido gångar. Detta innersta kabinett tycktes ej ha blifvit färdigt, ty intet syntes på väggarne utom blott några få hieroglypher på motdörrväggen och äfven de täckta med tvänne stora stenblock som stodo upplutade mot väggen. Mellan rummets motdörrvägg utgjorde som vanligt en pylon och var bemålad. Det första rummets väggar voro alla utritade med figurer af konungar, som framburo offer åt Gudar dels ensamme dels flere tillsammans. De yttre väggarne af hela byggnaden voro likaledes utritade med i stenen huggna taflor 4 nedan till och 4 ofvantill alla föreställande konungen frambringande offer åt särskilda Triader af Gudar och blott en tafla der han frambringar dem åt en ensam Gud. Sjelfva golfrandet af byggnaden hade äfven sina prydnader hufvudsakligen utgörande lotusträd. Så äfven takranden i försalen bestående af allehanda fågel figurer. Taket hade i sin midt som vanligt figurerna af de vingutbredda Gladorna. På södra sidan af försalen var en liten port ledande ut och utanför prydd med det flygande klotet och ofvanför det Scarabeen. Midt emot denna dörr var en annan i den motstående väggen, men den tycktes bestämdt vara gjord och öppnad i sednare tider. Dörröppningen i försalen omfattades äfven af hvar sin lotus kapitälad pelare med nedanføre kapitälerna utgående halfkornesh. På ömse sidor af dem syntes äfven här den ormomslingade lotusstängeln. Längst bakom sjelfva tempelbyggnaden gick man i rät linie med taket till en liten i berget huggen grotta, som ej syntes s[t]å i någon omedelbar rumförening med de öfriga tempelrummen. Här var ock ingenting att se. I allmänhet var detta tempel ganska vackert så mycket som var behållet eller färdigt af det. Dess styl förekom mig den samma som i Dakkeh och Philæ och sålunda af de nyare. Rundt omkring byggnaden och på hela sträckan inom muren var för öfrigt en förfärlig gräslig förstörelse och hopar af stenar ej egentligen af damm och stoft. Så var äfven förstörelsen utanføre på hela sträckan under bergen. I stenhögarne syntes äfven skärfvor af krukmakar arbete. Jag gick ett långt

stycke upp åt bergen och öfver allt var svart längs den höga bergsplateaun så på denna Westra strand som på den Östra. Nedanföre syntes hvar man brutit stenen till tempelbyggnaden och berget var här ej så förvittradt och så förbrändt som uppe. Sjelfva berget var sandsten dels ljusare dels spelande i rött och violett och det syntes äfven i sjelfva ✕ byggnaden, der ofta den ena stenen skiftade i annan färg än den andra utan att dock göra något fult intryck utan fast hållre tvärtom. Vi blefvo snart färdige med detta lilla och i allmänhet föga beritade tempel och sedan äfven Sattler några timmar före middagen blifvit färdig med sin teckning lade vi åter ut. Vid stranden var liksom en brygga gjord af stora stenar gående ett stycke ut i floden. Shekhen som hade föredragit att spatserade sin morgon längs stranden gaf på denna brygga den förklaring att man gjort den för att bryta flodens ström utåt och sålunda nedanföör stenhopen bilda land af den gyttja den sålunda nödgades afsätta. På andra sidan gentemot var en dylik som shekhen förklarade andra strandens bebyggare af täflan med denna strands folk byggt och för att värja den ström som af denna sidas brygga drefs på dem. Hans förklaring torde ej vara utan grund. Men det syntes tydligen att de voro gjorda i äldre tider ej af araber eller Barabra. Det var hela dagen en stark sträng Nordlig vind så att vi ej förr än sent på eftermiddagen hunno fram till Kalabshe, dit annars är blott några timmars väg. Så snart vi hunnit fram dit ungefär en timma före solens nedgång gingo vi upp till det invid floden belägna templet, som är särdeles stort och bland de vackraste om ej det vackraste jag här sett.²⁸³ Äfven gjorde jag jämnte Sattler ännu en gång till det något aflägsnare belägna bergstemplet som är litet.²⁸⁴ Vi voro alle särdeles intagne af hvad vi nu i största hast öfverskådat och låfvade oss mycket för morgonen. Emellertid hade det nu blifvit mörkt och vi begåfvo oss ner till barken der vi drucko vårt aftonthe. Härefter gick jag ännu upp och satte mig med någre Barabra, som jag fann sittande utanför ett litet hus, byggd på stenar och murar från forntiden. De voro i allmänhet trefligt folk och jag hade roligt att prata med dem. Bland annat frågade jag äfven dem om deras ursprung och jag fick det svar, som jag förrut fått att de ursprungligen vore rene Araber af stammen Kōreish inkomne hit från Öster besegrat urinnevånarne kallade *Noba*²⁸⁵ äktat deras quinnor och sålunda blifvit förblandade med dem och antagit deras språk, hvilket var det af dem nu talade Rutani språket. Frågade om förstöringen i det stora templet sade de det vara förfallet af sig sjelf och sin egen tyngd och

af solen och vädret. För öfrigt var byn här större och vidsträcktare än vanligt till stor del grundad på de stenar som lågo kringspridda af det förstörda templet och den stad som troligen stått här i förgångna tider. En stor del kojor voro rundt omkring tempelmurarna och på den stora ståtliga väg som byggd af väldiga sandstens block gick upp ifrån floden upp till templet.²⁸⁶ Äfven hade man begagnat delar af dessa gamla murar att instänga liksom trädgårdstäppor och grupper af palmträd och mellan dessa murar complete-rade ✕ med andra uppstaplade af de tallösa stenar som ligga här kringspridda öfver allt voro små gångar och vägar som ledde ner till stranden. Häremellan stodo dels ensamma dels grupper af de vackra dompalmerna, oföränderligen grenade på sitt bestämde sätt först i tvänne grenar af hvilka hvar och en åter grenar sig i tvänne; men af dessa sednare grenar sig *åter* blott den ena åter i tu ej den andra. Den lilla månen hjälpte till att göra landskapet på sitt egna sätt tjusande och belysa de toppiga svarta bergen som lågo öfverallt rundt omkring.

☞ *December 15.* Så snart vi druckit vårt kaffe skyndade vi oss alle upp att skåda och gapa. Jag begaf mig med doctorn först upp åt berget i Norr der jag i går i aftonskenskensvillan sett liksom minaret och torn. Det var långt dit upp och vägen gick öfver det dels af naturen dels af menniskohand förstörda berget. Man såg på långa sträckor släta bergsväggar, bildade af de uthuggningar man gjort för att få de till tempelbyggnaden nödiga block. Äfven här och der syntes hålor i berget, som voro dock i allmänhet små och låga. I dem syntes ben och quarlefvor af mumier omlindade med sina slarfvor och af tiden tillsammanshårdnade till en skör svart massa. I en funno vi en ännu särdeles väl bibehållen hufvudskål. Slutligen kommo vi upp dit vi syftade och fann oss snöpligen bedragne ej finnande här annat än en alldeles vanlig ful jordgrå graf af en arabisk helgon shekh med några af samma jordtegel uppmurade ställningar, hvilka i går afton villat våra ögon. Vi gingo så åter genast tillbaka men på en annan väg öfver berget och hade här utsigt öfver den högtliggande fula svarta öknen med sina svarttoppade berg. På berget ofvanföre templet var liksom en mur uppförd af löst på hvarandra staplade stenar, hvars syfte och ändamål jag ej kunde inse. För öfrigt tittade vi flitigt omkring bland stenarna, der vi och hittade en huggen liksom till tvättskål med rännor och in i hålorna som alla voro fulla med ben och mumietrasor. Så hunno vi fram till det lilla bergstemplett, dit en gång huggen, som

NUBIE

Photo Teynard 1901

Photo par Joseph de l'abbaye, Photo Lantier, Photo Teynard

KALABCHEH (TALMIS)

RUINES DU TEMPLE — VUE INTÉRIEURE DU NAOE

Pl. 38

INGÅNGEN TILL DET INRE RUMMET I KLIPPTEMPLET I KALĀBSHA. FOTO AV FÉLIX TEYNARD FRÅN CA 1851.

det tycktes, i berget ledder och hvars bäge klippväggar äro inritade med de vanliga Egyptiska figurerna. Här ofvanpå var troligen [från] sednare Grekiske tider murar uppförda af jordtegel då detta Speos troligen blifvit använt till Grekisk kyrka. Sjelfva Speos bestod af blott tvänne mindre rum. I det yttre större stå tvänne ungefär Joniska pelaren och i motdörrväggen på hvar sida om den inre dörren trenne figurer i sina Nisher. Innerst i det inre rummet syntes äfven spår af en bild som sutit i en nish midt emot dörren, men som nu var alldeles förstörd. För öfrigt voro väggarne utritade och inmålade med de vanliga figurerna ehuru ej så konstnärsmässigt som vi visste vi skulle se dem i det stora templet. Vi dröjde således ej länge här utan skyndade oss ner för att ha desto mera tid för det stora. Jag gick på en annan genare väg nedåt mellan de i murarne uppförda Berberi kojorna och träffade i en af dem en särdeles vacker ung flicka, som jag länge stod och betraktade. Hon tycktes ock ej vara blyg eller generad häröfver; ty hon stod nästan orörlig och litet klumpsig och lät mig i fred betrakta henne; slutligen gaf jag henne 5 faßda. Men hon följde sedan ✕ efter mig länge i byn hvartåt jag gick nästan tror jag för att låta se sig. Hon kunde för öfrigt ej vara mer än 10–12 år. Under det jag gick här fram förundrade jag mig öfver de många murar som gingo här åt alla håll och som jag ej visste om de hört alla till sjelfva templet eller möjligen till andra byggnader. I murarne syntes ofta smårum och kyffen. Bland dem föll mig framför andra i ögonen ett litet inom och mellan tvänne murar snedtstående litet rum uppfördt af stora stenar och utom det helas plan. Inne syntes hieroglypher målade på alla tre väggarne icke fula dock som det tycktes utan särdeles förtjenst. Hvad de Gamle använt det till kan jag förstå men den nuvarande byns folk tycktes begagna det till hus och afträde, hvartill det ock syntes nästan inrättadt och ganska nätt till detta bruk ehuru intet säte och håll syntes. Härifrån steg på den nedfallna stora muren på de till bequäma trappor nedstupade stenarne upp högst till Pylonen och betraktade härifrån hela den stora byggnaden. Denna Pylon som till det yttre var ganska väl bibehållen så när som på den högsta öfver sjelfva porten stående delen var som vanligt den högsta och från hvardera ändan af dem gingo höga murar som omsluto hela templet. Den jämnte trenne andra väggar omslutade liksom förgården, hvars väggar voro för öfrigt alldeles slät huggna antingen med afsigt eller ej färdigblefne. Här tycktes fyra rader pelare stått hvarje rad bestående af trenne, ehuru af de pelare, som bordt förena förgårdens eller Pylonens utdörr med

den som ledde in i Templets försal syntes intet spår. Af de andra pelarne stodo åtskilliga, men skadade. Ingången från denna förgård till templets försal var åter en Pylon, men genombruten d.v.s. delad af fyra pelaren tvänne på hvardera sidan af dörren. Mellanrummen mellan dessa pelare voro fullbyggda till hälften af deras höjd och dessa halfskifvor fullskrifna med bilder och hieroglypher. Dessa pelare voro som alltid utmärkt vackra med lotus kapitåler högst sirliga. De pelare som stodo på ömse sidor af dörren voro som vanligt bildade till dörr med kornesher som voro uthuggne ur dem och omgifna på ömse sidor af de ormslingade stafvarne. Den öfriga delen af byggnaden tyckes utgöra liksom en byggnad för sig blott omsluten af den stora muren. Den är sålunda ej så bred som den yttre pylonen och äfven ej så hög. Denna inre byggnad nu som utgör det egentliga templet består som vanligt af försalen som är den största och högsta, mellanrummet som vanligen är långbreddt ehuru här ej egentligen så märkbart och med sidogångar och små mörka rum in uti muren på ömse sidor och slutligen det tredje rummet den innersta helgedomen som är det minsta och lägsta rum. Härtill kom här liksom i några andra tempel af nyare styl som detta synes mig vara från Ptolemaernas tid nämligen ännu ett rum likasom sednare 𓂏 till kommet och vanligen större än de båda föregående. Hvad nu sjelfva försalen beträffar i detta tempel voro dess väggar öfvertäckta med hieroglypher och taflor uteslutande föreställande såsom vanligt kungen fram bärande offer åt en Trias vanligast af Gudar ofta äfven en duas eller en ensam gud. Dessa Gudar voro här särdeles varierade och olika med alla möjliga sorts djur och fågelhufvuden som Ibis Örn och bock hufvuden på människokropp målade dels blå dels gröna i sina synen så väl desse djurhufvade som de människohufvade Gudarne. Desse sednare tycktes mig alle ha ett mildt men särdeles barnsligt utseende ungefär en mopssynad skolpojkes uppsyn. Bland bilder som jag förr ej sett var en som föreställde offraren afslå hufvudet på en efter allt utseende åt de framför sittande gudarne offrad människa. Han den offrade var med händerna bakbundna med fötterna och hållen i sin hårtoffs af offrarns hand. Offret var måladt rödt såsom offrarn sjelf den färg som alltid ges Egyptierne sjelfve. Hvilket tyckes bevisa att det ingen kringsfånge var. Vidare en högst ful och vidrig Priapus,²⁸⁷ åt hvilken kungen äfven offrade om jag min[ns] rätt en lotusblomma. Väggarne voro till en del öfverstrukna med Nillera ett arbete af Grekiske christne som begagnat detta rum till kyrka och

af hvilka ännu några klumpsiga fula helgonabilder synas i döröppningen. Det rum som var innanföre denna försal var jämnte de öfriga bakomliggande äfven mindre breda sålunda åter lemnande plats för små kyffen och en vacker välbehållen trappa mellan försalsmuren och dess egen vägg. Det var öfverfullt med taflor, först randen längs golfvet så mycket som på åtskilliga af förstörelsen otäckta ställen syntes hade alle samma sirater af en och samma som jag tror Gudinnafigur och framför henne liksom en skål af lotusblommor. Öfra takranden hade ock öfverallt samma utmålning af fåglar och andra prydnader liknande flaskor.²⁸⁸ De voro alla lika med dock i stor mångfald och särdeles fint och sirligt utarbetade. Mellan dessa bägge den öfra tak och den nedra golfranden voro de egentliga taflorna af kungen frambärande offer åt särskilda triader eller duader af Gudar eller af dem begiuten med välsignadt vatten eller det eviga lifvets tecken utösta af Gudarne ur flaskor öfver hans hufvud. Taflorna stodo eller voro inritade och utmålade i väggen tvänne på hvarandra i höjden. De voro de alltid återkommande offren. Här voro dock i allmänhet färgerna bättre bevarade och synligare än jag förrut sett dem och gaf rummet ett högst brokigt och finurligt jag vill ej säga egentligen skönt utseende. På flera ställen äfven här på väggarne voro figurerna täckta med lersmörjan från Grekernes tid; men torde vi egentligen ha att tacka för det färgerna bibehållit sig så väl derunder. Det här innanföre belägna rummet som var det minsta af byggnaden och som jag efter analogie ville hålla för det allraheligaste var åter helt och hållet bemåladt och jämnförelsevis som jag tyckte grannast och med största omvårdnad. För öfrigt samma taflor och samma smak så mycket jag kunde se. Kanske olika och andra djurnosade Gudar syntes för en noggrannare betraktelse men jag fann föga skilnad. För öfrigt dörrväggarne som alltid i de tvänne olika och särskiljda pylonformerna och de såsom de öfriga bemålade. Målningen i hast öfversedd hade litet tycke med vårt tapet måleri blott brokigare och finurligare. Det här innanföre belägna rummet som synes mig nästan en tillsats om ock gjordt på samma tid som det öfriga templet var som vanligt vid dylika rum större än det föregående. Det tycktes ännu ej blifvit färdigt, ty färgen fattades på de flesta figurer och taflor, hvilka åter föreställde de oföränderligen återkommande offren. Taket i alla dessa rum och af hela byggnaden som bestått af kanske omkring 20 fot långa och 2 fot tjocka sandstensblock var öfverallt nedramladt jämnte de stora vackra pelarne i förgården och försalen så när

som på de få halfstörda som ännu stodo och här och der en taksten som ännu höll till sammans ehuru sprucken. På murarne kunde man öfverallt stiga upp och gå omkring, ehuru busligt det såg ut för de skröpliga och halffallne stenarne. Af dessa nedfall var en förskräcklig förstörelse inne i alla rum och man vandrade öfver blott stora stenar som lågo vräkt och kullstupade på hvarandra i den förfärligaste villervalla. Från mellanrummet ledde en liten särdeles nätt gjord trappa upp till ett litet Kapell, likaledes utomordentligt nätt och vackert ehuru med blott rådt huggna skrofliga väggar. Lika nätt var trappan i Pylon der vi stego ner med lamplykta och betraktade de många halfljusa rum som voro här såsom i alla andra pyloner i hvilka vi uppstigit. Vi kommo härifrån ut genom en liten dörr till förgården, men som nästan tillstängd med stora öfverstupade stenar så vi blott med största svårighet kunde klyfva oss fram. I allmänhet förekom mig här såsom annorstädes den gamla Egyptiska byggnadskonsten ganska enkel och i allmänhet konstlös i så att de ej känt hvalfvet.²⁸⁹ Det så kallade stora häri består i de stora stenmassorna och tiden har nu genom förstörelsen visat att de tilltrott sina stenblock för mycket. Hufvudsaken i deras konst och deras arkitektoniska skönhetsbegrepp tyckes ha varit Pylonen och Pelarne och att hvarje pylon med sin motpylon utgjort liksom en byggnad för sig bildande blott genom den gemensamma omslutningsmuren ett helt med de öfriga och genom sina egna murar ett ensamt för sig bestående helt. Jämför man denna konst med Medeltidens inbundna men säkra och fasta på hvalf grundade arkitektur måste den Egyptiska förlora och stå betydligt efter. Det hade dragit länge ut i dag förr än vi blefvo färdige med vårt gapar arbete och jag så väl som Doctorn hade blifvit så väl mätte som särdeles hungrige såsom det ofta händt mig förrut i synnerhet vid betraktandet af målarkabinettet i Louvre i Paris. Vi hade ock upptäckat hörligen vandrat omkring och gapat i ungefär 5 timmar och skyndade oss nu vid middagen ner om bord. På vägen såg jag huru den under natten hit anlände Mudiren från Esne tvang byfolket att köpa Pashans från Kordofan upphämtade boskap. Man sade mig att de alla voro sjuklige och nu dessutom medtagne af den 30 dagars långa färden och säkert ej skulle lefva många dagar. Det oaktadt satt Mudiren efter godtycke pris på dem och byfolket måste köpa dem för detta pris eller ock ta emot dugtigt korbag. De klagade högt öfver denna skriande orättvisa men kunde ingenting göra. Den dumme Turken hade äfven med sitt följe bevärdigat tempelruinerna med en

hastig öfverblick men ej funnit dem värda mer än högst $\frac{1}{4}$ timmas tid. Sedan han blifvit färdig med sitt prackeri gick han om bord med sitt följe och shekhens son från Kalabshe, som han tagit till sin fånge för hans far, hvilken af fruktan flytt undan till bergen för den Turkiske Mudiren. Vi lade ut ungefär på samma gång med honom och hans nästan flotiljlika följe alle tillsammans upptagande 6 barkar. Det var stark motvind så vi gingo blott långsamt framåt och hunno ungefär vid 'aşr fram till Tefa. Här gingo vi upp och betraktade de små ruiner af tvänne särskilda tempelbyggnader ett ej ägande quar mer än trenne väggar och det andra använt till boningsrum för folk eller boskap. I detta sednare stå ännu fyra ganska välbehållna pelare. Ofvanpå dess tak är byggd en liten mur af jordlera, som folket sade mig blifvit gjord vid ett tillfälle då ett annat bysfolk bekrigade denna by. Jag återträffade nu mina gamle gode vänner, med hvilka jag vid uppresan sutit en afton och pratat och beställt af dem djur. Det hade äfven lyckats Ibrahim att skjuta en *ḡab'* eller Shakal och han hade dess hud och ben. De sednare jämnte hufvudet hade han laggt i solen att torka och härvid hade hufvudet förkommit. Efter mycket sökande återfanns det dock slutligen och han hämtade mig nu alltsammans. Men jag fann benen så förstörda och brutna att intet skelett deraf torde kunnat göras och jag lämnade således alltsammans utom huden som jag tog med. Medan de sprungit omkring och sökte Shakalhufvudet hade jag blifvit sittande med några gamle treflige gubbar hvars prat roade mig mycket utom att jag hade svårt att förstå deras brutna arabiska. Deras quinnor stodo äfven häromkring med sina små barn grensle uppburna på den om mördarnes lif uppbundna *şa'boṭen*. De fleste af dem voro ganska vackra med det egna nubiska tycket. Deras hår besmetadt med den vanliga smörjan af olja och talg och uppklunsadt i små många tjockklumpiga flätor har ännu samma form som de gamle Egyptiernes och ser på långt håll ej fullt ut, men på nära håll ger det en högst viderlig och elak lukt. Smörjan flyter långt *ḡ* ner på deras nakna axlar och ger dem ett flottglänsande utseende. Öfver sitt hufvud kasta de vanligen en liten duk eller trasa som är alldeles dränkt af smörjan och af den smutsigt nedsmord. Då deras hår är nyss insmordt glänser det af flottet och till en del äfvenså deras kinder på hvilka den flyter ner från håret af hettan. Folket fann jag i allmänhet här det bästa på hela vägen och det jag mest roades af. Vi lade åter ut härifrån en stund före Maghrib; men som den nordliga häftiga vinden allt fortfor och nästan tilltog gingo vi blott långsamt framåt och lade oss snart för natten under ett högt land.

☞ *December 16.* Kommo bittida på morgonen före caffet fram till Kerās, der vi som vanligt möttes på stranden af byns folk som kommit ner i speculation att förtjena på oss. Här syntes dock redan att vi hunnit Egypten närmare; ty folket hämtade sjelfmant ner till oss sina små handelsartiklar som henna och smör och hönor, som vi högre upp hade svårt att få köpa ehuru vi sjelfve gingo upp i byarne och sökte. Vi gingo genast upp till de få och små tempel byggnader som finnas här. Ett litet nästan quadratformigt tempel om ungefär 22 fot hvarje sida stod här högt på berget.²⁹⁰ Af en vägg syntes intet mera och de öfriga tre bestodo nästan blott af hvar sina tvänne pelare, hvilka dock voro särdeles väl bibehållna och utförda i ett utomordentligt fint arbete. Deras kapitåler voro konst och smakfullt utarbetade i lotus blommor och vindrufvor och andra blad. Jag har föga ännu sett här vackrare och bättre conserverade pelare. Härifrån gick jag öfver bergen der öfverallt syntes vidlyftiga stenbrott och huggningar sjelfva bergsväggen derigenom alldeles slätad och jämnad till vägg och understundom bildande liksom stora salar, hvilka dock lågo fulla af de sp[il]ittrade och huggna stenstycken. I en sådan vägg syntes en nätt utarbetad Egyptisk portal med det flygande klotet ofvantills. Det gick blott ganska ringa in i berget kanske 3 till [4] fot djupt och innehöll ingenting. På ömse sidor af portalen hade sednare Greker inhuggit i den vackra och mjuka sandstenen hvar sin helgonabild i dåligt arbete och numera äfven till största delen sönderhuggna och förstörda och nedan tills likaledes hvar sin mindre helgonbild. I klippväggen var öfverfullt af Grekiska inscriptioner i rödt. Platsen der denna portal var inhuggen i berget utgjorde liksom en ganska stor dal formad af stenbrott. Häröfver gick jag vidare till en annan by eller en annan del af samma by på något afstånd åt Söder der en stor pylonport syntes på långt håll i en stor vidsträckt mur fullbyggt på alla sidor, men omslutande intet annat än usla gråa Nubiska lerkoror. För öfrigt syntes intet spår till byggnader inom muren och om man haft för afsigt att [h]är bygga ett tempel fordomdags synes man ej hunnit längre än till den yttersta muren. Som jag tyckte ingenting var här att se begaf jag mig åter genast på återväg till barken sedan jag här först en stund pratat med en soldat som satt och vaktade den boskap, som den nu äfvenledes hit ankomne Mudiren skulle börja pracka på denna byns folk. Han klagade i allmänhet för mig som alle andre men han öfver att bysfolket visade honom afvoghet och motvilja så snart Mudiren åter lämnat byn. Sjelfva Tempelruinerna eller det så kallade

Birbe heter Kordas, men den Nubiska byn heter Barkab. Vi lade åter snart ut härifrån och krånglade oss på några timmar emot den starka blåsten fram till byn Debüt der åter quarlefvor af ett tempel stå.²⁹¹ Vi gingo här upp och sågo först af ruinerna trenne ensamstående portar utan pyloner och utan utlöpande murar. Midt emot dem stod sjelfva tempelbyggnaden med sin på samma sätt som i Kalabshe genombrutna pylon med tvänne pelare på ömse sidor. Sjelfva denna byggnad bestod af försalen ett mellanrum som dock här var mera sträckt på längden än på bredden, och det allraheligaste och derinnanförre likaledes ett större rum, som tycktes ej alls hunnit bli färdigt; ty dess väggar voro alldeles släta. På de andra rummens väggar voro figurer och taflor, tvänne på hvarandra på höjden utom golf och takrandsprydnaderna. De samma bilder som vanligt återkommo: kungen frambar offer åt här mest Duader af Gudar. Det hela ehuru i den nyare finare Ptolemeiska eller Romerska stylen syntes mig ej särdeles i jämnförelse med Kalabshe och andra tempel och äfven torde det ej hunnit bli färdigt. På ömse sidor af mellanrummet gingo tämmeligen långa och stora mörka rum in i murarne som vanligt och likaledes en trappa upp till taket. Af takteckningen lågo ännu mycket stenar quar mer än vanligt. Det dröjde ej länge förr än tyckte mig blifvit färdig med betraktandet af detta tempel. Jag kan ej neka att jag nu fått nog af gapande på dessa gamla och förfallna byggnader och jag är alltid glad då jag kan få något folk att prata med. Här träffade jag åter på en arabisk soldat som jag länge stod och pratade med under det Sattler satt och tecknade af templet. För öfrigt syntes här som i de sista byarne att vi kommit från de mera patriarchaliske och ärligare Nubierne till gränsorna af Egypten och barnen för hvilka vi hittills uppåt varit i fred strömmade här på oss med sitt förfärliga skrik bakhshish ja khewage och låto ej afskräcka sig med annat än att jag lofte spätta dem i syne om de ej tego. Vid solens nedgång kommo vi först om bord sedan Sattler i knappaste laget blifvit färdig. Vi lade åter ut i den fortfarande starka 𐤀 motvinden och drefvo med strömmen och årorna under natten tills vi hunno klockan omkring 10 fram till Philæ.

☞ *December 17.* Vi hade legat öfver natten vid fasta landet midt emot ön Philæ och jag vaknade här upp den vackraste morgon i den skönaste af alla Niltrakter belyst af solens första strålar. Sedan jag slutat lectionen med shekhen och derunder kommit i en tämmeligen häftig disput satte vi öfver till ön. Shekhen hade beslutit sig till att tillbringa sin dag i

Aswan och begaf sig dit. Ön Philæ är i mitt tycke den vackraste och intressantaste punkt för en som gör resan till Öfra Egypten och Nubien. Så väl naturen häromkring är mäktigare och mera storartad än någon annorstädes och de tempelruiner som ännu stå här äro jämnförelsevis bättre behållna än de flesta andra och högst intressanta om ock uppenbarligen från en nyare tid. Så måste de förekomma åtminstone den som ej gjort hieroglyfstudium till syftemål för sin resa och den äldsta Egyptiska historien. Sjelfva ön är ganska liten i något oval form, har alluvial jord och är på sina ställen odlad och besädd och har nästan rundt omkring sig i synnerhet på sin Norra och NW och NÖ del stora och många grupper af Palmer. Dess Sydl. del som stiger högre upp och slutar i några Granit grupper är allt en ruin af gamla lerkor och hus och har öfverhufvud föga alluvialjord. Så ligger denna lilla ö sjelf odlad och grön liksom i midten af förstörda Granit berg och öknen. Ty landen rundtomkring och den närmast blott med ett smalt sund skilda ön Bitshe bestå alla af på hvarandra uppstaplade block och kollossala klippor af Granit, som mellan sina remnor lämna blott föga rum för kryp och törneväxter och låtit floden afkämpa sig blott ett litet bälte alluvial jord för några få palmer. För öfrigt skådar man åt Norr öfver den ditåt sig vidt utsträckande öknen på andra sidan om den lilla byn som ligger på den höga flodbredden. Åt Söder ser man ruiner af den half förfallna Arabiska Mosken, som, i jämnförelse med det ståtliga tempel invid eller på hvilket du står dukt under för så få århundranden. Åt W synas äfven några vackra pelare och andra quarlefvor, som lätt igenkännas vara af annat slag än den hvitlimmade minareten af Dellals Moske, från hvilken du vändt dina ögon åt höger. Lika vacker och älsklig synes ock denna ö sedd från hvilket håll som helst af dess omgifning. Den ligger der som en edelsten i en mussla som en oas i öknen. Jag for upp i den stora pelargång som från yttersta dubbelpylonen går ner till Sydliga udden af ön. Här är uppbyggd längs flodstranden en ganska hög mur, men huruvida från floden uppgått några trappor till pelargången, som bildar sjelfva ingångs vägen eller allén till templet, kunde jag ej bestämdt $\times$ [säga] och inga åtminstone tydliga spår synas härtill. På denna stenmur står ytterst i pelargången på hvardera sidan hvarsin lilla Obelisk, men af dem är den [ena] nedfallen och ingenting synes af den, men den andra står ännu ganska välbehållen och på en sidan blott beskrifven med en enchorial hieroglyf inscription och en grekisk. Pelargången som här närmast vidtar

består af 6 pelaren med hvar sina fyra Isishufvuden, ett på hvardera sidan af pelaren och ofvanom hvarje hufvud den dermed som det tyckes oskiljaktiga prydnaden i form af en tempelpylonvägg med dess port. Dessa pelare, som äro uppbyggda med halfväggar och spetsigt rundade löpa ner mot sina piedestaler tyckas med lika många midtemotstående bildat en egen paviljon eller kapell åt Isis. Det står ock ej i rät linie med den öfriga pelargången utan ensam i dess ända som fortsatt i dess sträckning utåt floden skulle bilda en spetsig vinkel med den fortsatta pelarväggen af Isiskapellet. Detta kapell tyckes deremot stå midt emot porten i duppelpylonen. Den Westra sidan af den egentliga stora pelargången består nu mera af 31 synliga pelare af dem tvänne nästan förfallna och skadade. Dock tyckes den fordom räknat flera. Hela denna gång är taktäckt sålunda att på sjelfva pelarkapitalerna äro laggda stora fyrkantiga stenar. Dessa stenar, icke kapitalerna sjelfva, uppbära kanten af längdlaggda stenar mellan pelarne, hvars släthuggna och i rätvinklig kant utböjda sidor äro fullskrifna med hieroglypher. På halfkanten af dessa längdlaggda stenar ligga de bräddlaggda takbildande stenarne och på andra halfkanten åter en längdlaggd till ko[r]nesh uthuggen sten. Den egyptiske arkitekten lade så alldrig taket omedelbart på pelarne och derigenom synas också pelarne stå liksom för sig och förekomma i allmänhet högre och smidigare.²⁹² Innanväggen af denna pelargång är full skrifven med huggna och målade figurer och hieroglyfer, och ha flera fenster utåt floden som sköljer muren hvarpå pelargången står. Denna mur, som med sina många byggnader inåt än bildar grunden för pelargången [än] fortgår i många utgreningar på en lång sträcka längs floden i hörn och bugter divergerande betydligt från sjelfva tempelbyggnadens sträckning, och gömma många underliga gångar och kyffen och tempelkapell mellan sina underjordiska murar, hvilka dock nu till största delen äro öfverbyggda med förfallna lermurar dels förgrusade af deras förfall. Denna pelargång går i S till W icke gent och rätt emot tempelbyggnaden och dess pylon utan betydligt $\times$ divergerande och sålunda äfven ej parallellt med den midt emot löpande Östra pelargången. Denna Östra pelargång synes ha 16 pelare, af hvilka dock ej mera än de 6 första närmast storpylonen stående hunnit få färdiga kapitaler. Från denna pelargång utgår åt sidan ett större rum eller kapell, som varit fullt af sculptur och målning, men nu är till största delen alldeles förstördt. Ett dylikt kapell synes ha utgått åt samma sida invid det lägst ner belägna Isis kapellet, men

äfven det är alldeles förstördt. För öfrigt har denna östra pelargång åtskilliga portar som tyckas ledt ut åt öster ej alla lika höga; men de äro nu tillstoppade och öfverbyggda af gamla förfallna lermurar. I allmänhet tyckes denna pelargång hvarken in eller utvändigt hunnit bli färdig ty sculptur och målning saknas. Mellan denna östra pelargång och sjelfva tempelpylonen står en stor portal ledande från Öster in på den yttre gård eller stora plats som bildas af dessa bägge pelargångar. Denna portal står sålunda vänd på tvären emot östra pelargången och upptager och täcker med sin andra tvärsida en del af pylonsens stovvägg. Denna portal är för öfrigt rikt sculp[t]erad med figurer och hieroglyfer, i hvilka färgerna ännu synas jämnförelsevis särdeles väl. Figurerna äro de vanliga mest tvänne eller en Gud åtoffrad af en kung etc. Mellanstenen af de tre som legat ofvanpå porten och bildat korneshen med flygklotet, är nedfallen. Sjelfva storpylonen vänd ungefär i NW är öfverhufvud ganska välbehållen blott att dess sculpturfigurer blifvit till största delen utknackade och öfverhuggne af ilsken hand. ✎

☞ *D. 18 dec. 44.*²⁹³ Pelargång S t W 31 pel. 6 m Isis hufvun närmast strand. På W sid. alla färdig m l mind skadade m kapit i mäns form. Närmast strand i änd af gången hv sin obel. en blott quar liten. Mellan hvar 5 o 6 pel. ett flyg klot. De 6 sist Isis pelarne mera pylonform ofvanpå o. en prydad stå ej i linie med öfriga gången och bilda liks en slut paviljon. Mellan Isis pelarne är half uppbyggt med sten skifva beskrifna med figurer och hieroglyph. Isis pelarne löpa något spetsigt mot piedestal. Hela gången täckt med stora stenblock tvärs liggande öfver andra stenblock på längd lagda öfver pelar kapital hufvuden de slät huggna utsidorna af lång stenarne beskrifna med hieroglyph o uppböjda rätvinkligt uppstig kant. Det är på deras half kant de bredd lagda takskifvorna ligga på andra halfkanten ligger en annan längdlaggd sten som är huggen till kornesh. Innan väggarne af gången äro fullskrifna m fig o. hiero. Den östra gången ej färdig bl. 6 de första pelarnes kapital. På Vestra sidan gånger ned till flod som sköljer muren. På Östr ett stort sidorum som varit fullmåladt på som synes af de quarblifna bitarne af väggarne. I Vestr pelargången fenster åt floden. Pelarne i Östr gång 16. [oläsligt] i W gången synes i båda gång att pelarne varit flera. I Östra gången åtskilliga portar af hvilka en med flygande klot. [oläsligt] de öfriga kanske sednare. För ej färdig invändigt omålade o oritade. En annan dörr här med slätt 4 kantstycke stående lägre än den andra. Ej två utan många ej stående i rätt

alla med hvarandra. Denna Östra tyckes slutas m en stor Pylon port ledande fr Ost in i pelargången. Den står invid sjelfv d. stora tempelpylonen och förtar ett stycke af den. Utvändigt är denna Östr pylonport öfverallt inritad o bemålad med Duader af Gudar åtofrade af en kung bl. tvänne taflor högst uppe öfver öppningen på bägge en Gud o. en man mellan stenen af de tre ofvanpå porten hvarpå d. flyg klot var är nedfallne för öfrigt färgerna här mycket synliga mellan figur. hieroglyph. Tvänne af Gudarne som sitta midt öfr. porten ha kläder med sneda röda rutor mellan hvita ränder. Taket af port är prydt m de vingutbredda gladorna och dess sidovägg m en Gud o en man den andra väggen är ej färdig. Den inåtvända sidan af pylonen ha målade o inrit. fig af en man o. en Gud ofvanpå Duader åt offrade af en man. Sjelfva tempel storpylon vänd åt S t W har på sina sidor längst bort en jätte figur afslående hufvudet på tio i en hårtoffs förenade hufvuden. Högst upp tvänne Duader med ansigt åt W åt offrade af kungen m ansigt imotsatt. De på Östra tvärt emot 7 högra pylon väggen 3 Gigant Gudar den mellersta med örnnos de 2 öfriga Gudinnor. På venstra sidan är port ledande in i pylonen som alltid full med fig o hierog sjelfva pylon dörrn framför hvilk stått tvänne granit sfinxer af hvilka en ligger sönderbruten. Innan väggarna af denna stora port har till venst lägre en Gud o en man mellan dem ett stort bord fullsatt med allehanda offer afdeladt liksom i flera skifvor. Ofvan före en Duad framför dem en man de yttersta ränderna en Gud [oläsligt]. ✕ På andra står inscription L'an 6 de la republique le 13 Messidor une armee francaise commandee par Bonaparte est descendue a Alexandrie. L'armee ayant mis vingt jours apres les Mammelouks en fuite aux Pyramides. Desaix commandant la premiere division les a poursuivis au dela de cataractes ou il est arrive le 13 Ventose de l'an 7. Les Generaux des brigades Daoust Friant et Belliard Donzelot chef de l'etat major Latournerie comm^{dt} l'artillerie Eppler chef de la 21:eme Legere Le 13 Ventose an 7 de la Republ. – Mars an de J C 1799. Grave par Castex Sculpteur²⁹⁴ ofvanpå står skrifvit svart Une page d'histoire ne doit pas etre salu. Tempel för gården på ömse sidor pelargångar den venstra 1. W. 7 pelaren m Isis hufvud på stenar ofvanför kapit. ett på hvarje af de 4 sidorna. Den högra 1. Östra gång 10 pel. utan Isis hufvud. Båda gångarna dubbla den delen närmast gården slutgång m målade väggar den andra delen afdelad i kapell dit portar både från denna gång. Dessa kapell förenade med mellan dörren i W gången ej så i den Östr Förgårds pylonen åt templet örnnos Guden med

en Gudinna bakom åt offrade af en man alla lika stora jätte figurer på andra sid. af porten likaså. Ofvanom den en Trias o en Duas åt offrade. En del af högr sid upptas af en stor Granit sten inbyggd liksom in uti ett kapell och full skrifv med hier under flygklotet. Försalen tre pelaren på ömse i tvänne rader tillsammans sålunda utgörande sex på hvar sida om porten. Deras kapitäl i form af palm Lotus och Dom äro ännu vackert målade i hufvudsakl grönt och blått särdeles vackra. Takprydnarne äro mellan båda pylonerna de ving utbredda Gladorna mellan båda pelarraderna på ömse sidor mest de heliga barkarne och så äfv mellan pelarne o väggarne. Af den första pelarraden på ömse sidor saknas de båda som skulle stå närmast utdörren till förgården o de torde alldrig funnits. Denna del af försalen har ock intet tak. Väggarne ha de vanliga målningarne af Triad o Duad. Färgerna synas ännu fläckvis mycket väl. Pelarne äro äfvenså lika brokigt inritade och utmålade. Dörren till mellanrummet står i en präktig pylon, liksom stående ensam utan någon ursprunglig förening med försalens väggar. Den är rikt utsirad med figurer o hierogl. Mellanrummet är som vanligt ett lång bredt rum men en del af dess bredd är borttagen och användt till sidokapeller i alla fall bredare än det innanföre liggande heliga. Dess väggar äro likaså prydda som de andra men dess motdörr väggar utgöra inga egentl pyloner ehuru på den öfr dörr till helged. står ett flyg klot. Helgedomen är som vanl. litet dess vägg berit mest m hierog färger synas här föga svärtade o smutsade. Innan före detta rum är åter ett lång bredt mellanrum $\propto$ det andra o bredare än det första. Dess vägg beskrifvne men nersmutsade. Innan före den andra helgedomen större än den första men mörk och nedsmutsad på sina beritade väggar. Utifrån synes tydlig sjelfv temp byggnad bestå af trenne särskilda från hvarandra afdelade delar. Sjelfva den ganska breda pylonen m sina sakta mot hvar lutande långväggar. Här vidtager försalen lägre än pylonen så mycket som pylonens höjd öfver dess port o ungef 3 aln smalare. Försalens motdörr vägg är ock en pylon som står liksom ensam för sig i denna sal och är början af den öfriga tredje delen af byggnaden som är lägre och smalare än den andra i samma proportion som den andra till storpylonen. Denna 3 del af hel byggn innefatt de bägge mellanrummen och de bägge helgedomarne och alla de sidorum och gångar som gå omkring dessa rum. Sjelfva försalsportalen står åt SW. Från förgårdens pylon tyckes en mur gått som omslutit det hela så äfven från försalens i rät fortsättning hvar och en den pylon hvarfr de utgå men på den

sista sidan är jag ej säker. Westra pelargång af förgård är tredubbel pelarg. åt förgården och pelargång åt floden åt W och mellan kapellerna. ✎

Från först mellanrummet t. höger ett litet lågt rum hvars utvägg är muren från innantemplets pylon utgående mur. Dess tak och tvänne vägg förfallna. Ofvanpå tak tyckts varit ett rum m släta väggar. Detta rum på botten har utritad och målade de tvänne vägg som äro quar. Från detta rum in i ett större högt under det gemens. taket alla vägg utritade mellan vägg mell det lilla o detta rum sönderfall naturligt. Korneshens o öfverkorneshens prydnader de vanliga liknande ormhufvud med cirkel klot korneshen likn palmbiad. Från detta rum en smal gång. Inne i gång liksom en graf m trappor nu förstörd tyckts leda. Den underjord gång liksom delad i 3 afsatser med hvar sitt tak innanför den sista till venst ett litet rum under 2 mellanrum som jag tror. Gången upp är prydd med offer bland andra tre män som bär på en stång ett tempel åt Isis. Denna gång leder med en vacker liten med fig o hier fullskrifv dörr in i 2 mellan rummet. Till venster om 1 mellanrum ett kapell något högre än det emot det på högr sidan stående. En port som står emot ingångsport fr. försalen leder utåt och för symmetrins skull är midt emot i högka kapellet en med dessa portar och trolig en sin egna nu fallna port en figur o hieroglyph skifva i vägg högre än taket deri med takets hela tjocklek. Det venstra kapellets väggar fulla m fig o hier. Härifr leder en vack trapp t. hög upp på taket. Första helgedomen har ett kapell till venster mellan sist nämnda trappa o dess vägg till höger slät vägg. Inne i detta i kapell synes en half af sten och rosk stängd dörr som jag tror t. ett litet skåp eller kyffe Helged. har få figur mest hieroglyph 2 mellanrum port till hög som leder t gång från 1 mellanrum. Till venst en midt mot stående dörr till kap som går inåt venst i muren åt första helgedom o en annan bredvidstående dörr som led in i ett kapell åt höger på venstra sid af 2 helgedomen. Denna helged. ingen dörr blott tvänne 4 korn öppning i takrand. Äfven här mera hieroglyph än figurer 2 mellan rum äfv i takrand en öppning åt taket men den så väl som några andra synbarligen sednare tillkomna. Uppgången på den långsamt sluttande trappan kommer du upp på taket i ett litet taklöst men beväggat rum liggande ofvanpå d 2 helgedomens kapell som går in fr 2 mellanrum. Det är så högt som höjden hvarmed helgedomen öfverskjuter kapell. Detta rum ligger i Norra hörnet af byggnad. Från dess golf gå små trappor utåthuggna från väggstenarne upp till taket öfver de båda mellan rummen o de båda helgedomerna. I Östra

hörnet är ungefär ett dylikt rum med ett längre kapelllikt [*sic*] kabinett som ej tyckts bli färdigt men detta allt är så öfverbyggdt med tillklottade jordlersbyggnader att man ej rätt får reda derpå. Första mellanrummets större kapell har gått högt upp och varit utan takbetäckning. Midt emot det i Westra hörnet af den tredje egentliga tempelbyggnaden är åter ett litet rum ofvanpå början af trappan liknande det i Norra hörnet o i rät linie med det. Dess väggar äro alla inristade med omålade figurer och hieroglypher och på Westra väggen står en liten nish med det flygande klot. Från detta rum leder en dörr med flyg klotet in i ett kapell ofvanpå 1 mellanrummets 2 kapell. Härinne är på väggarne några på höjden stående taflor i hvilka Egyptens alla Gudar och heliga djur tyckas vara samlade. Den nedersta taflan på bägge sidoväggarne består af Gudanyckeln turande med bockhufvade Gudastafven båda utsträckande tvänne händer som hålla en staf på hvars öfra ända står ett bredebärande ett djur eller en blomma träd eller redskap såsom pilar. Den deröfver stående mellantaflan på venstra väggen 14 stående och en främst sittande Gudar och Gudinnor dels med mennisko dels djur synen på högra väggen 18 figur nästan de samma och i samma ställning. Mellan båda taflorna en rand hieroglypher kring hela rummet. Mellantaflan har framför eller ofvanför hvar figur en eller flera hieroglyf rektanglor. Framför denna rad af gudar offrar en man. Ofvantaflan t. venster har 12 på stol sittande Gudar åt offrade af en mot dem vänd man som i sin högra hand håller en kanna hvarur han gjuter olja (?) på en mellan honom o Gud stående eld laggd på kalk. På elden ligger en lotusblomma. Med venstra handen räcker han fram en annan offergåfva på det vanliga instrumentet liknande en hand. På venstra väggen samma tafla med föga skilnad blott här 15 Gudar alla desse sittande Gudar ha den bockknoppade stafven i hand och sina djur eller mensko synen vända mot dörren. Motdörrväggen ha allehanda taflor som det tyckes tre på bredden och tre på höjden de tyckas föreställa begrafnings ceremonier. Takrandsprydningen består af allehanda ungefär regelbundet återkommande figurer af vingsläpande örnor och scaraber och andra ej djur prydnader. Det varit målad men nu svart och smutsigt. Utanväggarne af hela byggnaden inristade med offerfigurer tre på höjden utom korneshen och lägsta randen mellan hvilka sista rad af hieroglyph. Allt måladt. Vestra pelargången af förgården 4 rum alla vackert prydd med offertaflor Triad Duas äfven Quadras. I innersta rum mest i ögonen fallande en örn i mellantaflan midt på väggen. Rummen orgelformiga stigande

i bredd åt templ. Det första från utpylonen har 4 pelare 2 portpelare o 2 inne och dess motdörr vägg pylon på ömse sidor af hvilken små dörrar åt hvardera af de på ömse sidor gående pelargångar. Vägg stycket mellan pylonen och väggen oberitadt – Obs! Innersta helgedomen ett kullfallet altare af granit som tyckts varit inskrifvet med karakterer andra än hieroglyf. – I Östr pelarg af förgård 4 kapell ett större längst uppåt åt SO de öfriga mindre. Det förstas port stor o högre än de andre utan flygklot som de andra ha. I båda ändorna af denna pelargång mörka underjordrum. Hela pelargång taklaggt i tvänne våningar den öfra innehållande blott ett stort enkelt rum utan taflor med en längre inåt gående gång mellan murar. I motsats mot Westra gången *smalnar* denna af åt inpylonen t. Öster. I följe häraf rymdes det yttersta stora rummet ej deri utan är byggdt utom gången. Detta såsom det närmast nedom är beritadt de två andra ej – Den Westr pelargången tyckes ock åtminstone styckvis haft två våningar men ✕ här var så öfverbyggdt af menskornes lerceller att jag ej kunde få reda på något. Mellan byggnader af denna gång har sidan åt förgården i form af en pylon genom bruten af de 7 Isis pelarne mellan hvilka åter till hälften af höjden är uppbyggdt skifvor ungefär i form af små pyloner öfver dem det flyg klot i en liten kornesh och öfver korneshen de vanliga prydnaderna af de bugtiga hufvudet böjda örnarna. Den innanför stående byggnadens vägg är äfven en pylonvägg med kornesh hel o hållen utsirad med offerttaflor tre på hvar andra som vanligt utom golf randen med små prydnader o randen nedanför korneshen som åter har sina prydnader ofvanpå korneshen ligger ej här såsom alldrig taket omedelbart utan tvänne på hvarandra staplade stenar som bära upp taket. Det utåt floden stående väggen af denna mellan båda pelar raderna stående mellanbyggnad är en dylik pylonvägg. Den yttre pelarraden har äfven 7 pelare dock utan Isis hufvun men ock halfuppbyggda dock så mycket kan synas ej till vägg skifvor och taflor utan blott till de vanliga half kornesherna af dörrar – Från försalen leda tvänne dörrar stående närmast utpylonen den venstra ledande till en gång som slutar med en vacker port åt floden men med fortsättningen af den yttre pelargångens hit utgående murar mellan sig och floden. Denna gång tyckes ffordom varit betakat men nu ligger blott några få takstenar quar. Dess väggar ha varit fulla med figurer och hieroglyf men nu synes föga af väggarne quar. Dock synes allt ännu hunnit färdigt måladt och ritadt. Närmast denna dörr i pylonen en annan liten dörr som leder till trappor den har ofvanpå fyr-

kanten. Dörren till höger leder utåt der ingenting synes utom slutet af förgårdens Östra Pelargång som går in på halfva storpylonen och liknar sjelf en pylon vägg med dörr med flygklot i kornesh. Denna dörr står liksom in i pylonväggen som ofvanföre ännu har ungef 2 aln längd o slutar med kornesh prydd som vanligt med liksom palmbblad och mellan dem en hieroglyfrektangel slutande i liksom en hjälm med tvänne uppåtgående o slutlig i ring böjda horn. Från denna port ser man genom denna östra pelargång. Den yttre stora Westra pelargången fortsätter sitt golf i väldiga murar längs stranden. Dessa murar äro fulla af rum och portar men allt öfverbygg af lera. De gå många hörn och bugter längs stranden. – I slutet af den yttre Östra pelargången är åter ett stort kapell utbyggt som fordom varit beritadt men nu är alldeles förstördt. ✎

☞ *December 19.* I går afton då vi vid Maghrib ungefär blifvit färdiga med ön Philæ hade vi ännu gått ner det lilla stycket till byn eller Moradah, der vi äfven vid uppgåendet hade legat öfver natten. Sednare på aftonen kom ner till oss Shekh Hassan Shallal Shekhen och på afstånd sedd af vår Rais, som gick honom till mötes skola de haft ett samtal med h[v]arandra på land, hvars troliga resultat vi snart erforo då Shellal Shekhen kom om bord och föregaf att han hvarken i dag eller morgon kunde föra oss ner i anseende till helgdagsaftonen som det var i dag. I dag d.v.s. Thorsdag stodo nämligen Mekfavallfärddarne på 'Arafat och såsom dem var förbjudet allt sorts göromål så ansåge han ock sig ej böra göra något. Vår shekh som satt inne med mig i khaznen gick genast ut och upplyste honom att detta ej gällde andra än vallfärddarne och Shekh Hassan fann sig ock genast öfvertygad af en lärd shekh och sherif och förklarade sig färdig. Härefter blef dock vår Shekh Ali härför förebrädd af skeppsfolket som spetsat sig på att få lättjas bort tvänne dagar. Men han försvarade sig med att han trott just dem vara de som hade största brådskan att få sig bröd, hvilket redan för flera veckor blifvit slut och de sålunda tvungne att äta blott durra. Allt var sålunda afgjort till vår önskan i går afton och följande morgonen i dag infann sig ock verkligen i god tid Shekh Hassan med omkring 8 män och stego om bord och lade ut. Vi kommo förbi de samma små holmar som skär som vid uppgåendet och gingo äfven ner för samma fall som då ej ned för det stora. Nedgången gick oändeligen lätt och dervid gjordes intet annat än roddes med välbemannade åror. Allt berodde på styrmannen och en fingersbrädd för mycket eller för

litet hade kunnat föra oss på stenarne. Det var ej utan en hviss hisklighet man såg det nedstörtande fallet och liksom kastade sig rätt deri men tillika högst intressant och roligt och mig var det väckeligen ett stort nöje. Det är dock här en helt annan karakter än i den andra katarakten. Här är allt väldigt och storartadt med de stora stenmassorna, som ligga staplade på hvarandra till berg, då vid Abu Sir allt är smått med små svarta öplottar af sandsten halfuppäten af vattnet och solen. Här är all sten granit och har derföre stått bättre emot de bågge elementer, ehuru vattnet äfven här med sin fors hållat stora hål och cistern eller karlika gropar uti den. Det var roligt att se huru styrmannen kände och visste begagna alla vändningar och slängningar af strömmen och rätt styra deri fast lugnare och säkrare väg tycktes vara på sidan derom. Allt gick utomordentligt väl och lyckligt och vi togo icke ens en svalp in i barken. Det vanliga alḥamdo lillah bisselameh upprepades tätt och ofta af Shellal folket efter hvarje fall vi passerat. De voro hufvudsakligen två och längre ner det stora Bashans fall, som vi snuddade öfver och plaskade oss äfven rätt dugtigt. Från Morada 𐤎 ner till Asuan behöfde vi ej mera än omkring ½ timma på hvilken väg vi vid uppstigandet behöft en hel dag. Fram komne till Asuan gick jag upp och lät raka mitt hufvud och spatserade litet omkring. Det var i allmänhet stark rörelse i dag i anseende till morgondagens högtid och alle måste i dag köpa sina behofver för de följande dagarne, emedan då intet torg hålles. Emellertid hade Doctorn fått besök af en bredvid oss i sin bark liggande Nord Amerikanare som jämnte en sin vän och dennes hustru ämna sig in i Nubien men i anseende till högtiden och Shellal folkets vägran att derunder arbeta blifvit nödgad att ligga öfver här tror jag trenne dagar. Han berättade för Doctorn att man nödgade honom för upphalandet öfver Shellal betala 300 piaster och andra 300 för nedförandet. Dessutom hade [han] hyrt hit Engelske Consulns i Kairo ba[r]k för 3 000 piaster och på vilkor att blott på egen risk föra den öfver Shellal. Som de ej riskerade det voro de tvungne taga här en annan bark för 1 200 piaster och under tiden äfven betala Engelske Konsulns bark. Dessutom hade han beklagat sig att man måste här i landet låta behaga sig allt då man ej kände språket och sederna. De stackars Europeerne här! huru de bli uppdragne och klädde!! Utom denna Engelska bark låg här en annan med fransk flagge som bar om bord en Marquisinna med sin kammarfru och sin Brorson. Äfven de hade naturligtvis blifvit uppehållne och tvungne att ligga öfver. Sedan

Doctorn blifvit färdig med sitt besök begåfvo vi oss både uppåt bergen för att bese de stora stenbrotten, der man bland annat föreger en ofärdig Obelisk finnas.²⁹⁵ Innan vi gingo dit stego vi upp på det södra berget som ser ut öfver Shellal och kommo på vägen öfver en begravningsplats der upprättstående rektangelformiga grafstenar stodo i stor mängd alla beskrifna med ännu välbehållna och ganska läsbara Kufiska inscriptioner. De voro alla såsom vår Cicerone sade grafvar af Aşhab, hvilke under Khālid ibn Jezid kallad Sejf Ollah här hade stupat och blifvit begrafne in [*sic*] intagandet af Asuan.²⁹⁶ Bland andra visade han mig en sten hvari syntes en urgröpnung eller hål liksom gjordt af en kula ehuru dess kanter voro breda och vida. Härvid berättade han att en soldat, han sade härvid il'asker Olad ilheram,²⁹⁷ hade gått härbi och frågat en åsnedrifvare som han mött hvem alla dessa grafstenar tillhörde. Åsnedrifvarn hade sagt att de alla tillhörde Profetens följare Aşhab och härvid kysst stenen, vid hvilken de stodo. Men Soldaten hade tagit sin pistol och skjutit i stenen; men kulan hade stutsat tillbaka och gått honom i buken och han hade dött häraf. Ofvan på berget stodo åtskilliga kubbor och en half förfallen minaret och quarlefvor af en Sebil. Men hvad som mest roade mig voro här på den släta bergsplateaun flera små platser omslutna med en rand eller liksom vägg af två till tre stenar laggda på hvarandra eller så kallade morḳad. Min Cicerone berättade att de alla voro gjorda af quinnor från Asuan. Om nämligen en quinna vore ❧ ofruktsam ginge hon hit upp och gjorde sig en sådan morḳad lade sig deri vare sig dag eller natt och sofve deri en eller några timmar och återkommen till staden skulle hon snart bli hafvande; hvarvid det ålåge henne att förstöra sin morḳad och kringsprida dess stenar. Ett litet stycke härifrån var en stor morkad gjord på samma sätt blott här med en portöppning. Om någon hade hufvudvärk skulle han stiga hit upp och lägga sig att sofva. Så snart han somnat skulle han börja rulla på den släta marken allt under sömnen och när han vaknade vore hans värk gången. Det vore sirr af Awlija och deras undergörande kraft. Jag läste sjelf och uppmanade min följare att läsa fatḥe till dessa helige Awlija. Härifrån såg man för öfrigt öfver den stora ökneslätten mellan granitbergen. Den var på flera ställen full med dessa Awlijas grafvar och kubbor och längst åt Norr syntes äfven på bergstoppen kubban af en shekh och längre åt öster härifrån en annan Walibyggnad. För öfrigt vore hela trakten full af heliga platser der dessa helgon samlats dels flere dels ensamme och förrättat sina böner. Äfven

syntes gamle halft och helt förfallna moskeer och Sebiler alla så väl som kubborna af lertegel. Och det förundrar mig högeligen att dessa murar så väl som ruinerna på höjden invid staden kunnat med sitt usla material stå så länge emot luften och tiden. Emellertid såg man att dessa kubbor och mekamer såsom för Essejid och Hassan och Hossein och andre helgon, nu hållo på att förfalla och att man ej vårdade sig om att reparera dem eller ens hvitstryka och ersätta den bortfallna vitlimningen. Vi kommo slutligen fram till stenbrotten, som närmaste vägen torde ligga blott $\frac{1}{4}$ timma från staden. Här syntes i graniten hålen efter deras sprängningar, hvilka torde vara gjorda med aflånga trädkilar och sedan med vatten ansvallda. Den supponerade ofärdiga Obeliskens kunde jag ej rätt förstå och jag tviflar stortligen på att detta granitberg var dertill bestämdt. Sedan vi kommit tillbaka vandrade jag ännu omkring i staden och såg på rörelsen och satt i ett caffè. Här äro i synnerhet stora palmplanteringar men för öfrigt föga eller tror alls inget jordbruk. Folket äro alle småkrämare som färdas dels åt Norr och hämtar varor från Kairo och andra städer dels åt Söder och hämta slafvar. De äro ock derföre öfverhufvud ett raskt och dugtigt folk. Stadens läge är för öfrigt det vackraste af alla städers jag sett i Egypten och nästan den stad jag kanske bäst kunde trifvas i här. Emellertid hade det lidit närmare 'asr och jag skyndade mig ner om bord att äta. Vi hade nu Gudi lof det fattiga Nubien i ryggen, der vi haft just ingenting annat än ris att förtära. Här hade vi åter "Egyptens fulla köttpottor"²⁹⁸ och vi gjorde oss en dugtig middag. På eftermiddagen och aftonen vandrade jag åter om kring hit och dit i staden och bergen och såg om kring mig i de gamla lerruinerna som jag tror stående från Romarnes tider. Det var nu vacker halfmån och aftonen ljuf och mild och gången under palmerna högst behaglig. ❧

❧ *December 20.* Vaknade något sent upp så att jag sedan jag slutligen blifvit färdig med min klädsel hann in i Mosken medan de höllo på med den andra knäböjningen af Högtidsbön.²⁹⁹ Jag blef sittande och höra på hela Khoṭben ehuru den ej tycktes vara särdeles. Jag var något obelåten med att jag ej kommit förr för att få öfvervara hela bön; men hvad var att göra? Sedan allt var slut i Mosken gick jag genast ned om bord och blef sittande här under det Doctorn och shekhen foro öfver till Elephantine för att få oss smör, hvaraf vi hade fått ej alls något i staden i anseende till högtiden. De kommo tillbaka omkring kl. 11 med någon liten provision af mjölk och smör

som de samlat bitvis från hvar hus. Vi lade kort härfå ut och afskjöto några pistolskott för de tvänne Europeiska barkar som blefvo quarliggande. Detta var ett påfund af Doctorns fåfånga och då jag häröfver skrattade honom högt i syne sade han det var för att se om de hade så mycket Anstand att de visste svara oss. Detta gjorde de ej såsom jag hade förutsett af de fåfångslösa Nord Amerikanerne och de liknåjde franska fruntimren. Det var ej utan att Doctorn var något flat häröfver. Utan omväxling och utan något märkbart gingo vi hela dagen med rodd och stråmmen och jag hade ovanligen tråkigt såsom vanligen hemma hos oss en lång högtidsdag. Det syntes på landen att de ånnu behålo den Nubiska karakteren bergen skjutande ut långt nära strånderna och lämnande blott fåga odelbar jord mellan sig och floden. Vi kommo på aftonen fram till Ombos och lade oss på Westra stranden midt emot Ruinerna som ligga på andra sidan. Vi lade här under samma by, der vi vid uppgåendet varit uppe och gjort den stora fantasien med dans och musik för bys folket. Åfven nu hördes sång och tambour de basque skrammel, men folket tycktes vara tråtte af dagens rodd och vi blefvo alle tyste om bord och lagade oss till kojs.

 December 21. Satte öfver till tempelruinerna under det vi drucko caffè och så snart vi blifvit fårdige härmed skyndade vi oss upp att se och Sattler att teckna. Vågen upp var högst besvårlig och svår; ty här stodo på en lång stråcka längs den höga stranden gamla murar och hvalf af den vanliga obrånda lertegeln.³⁰⁰ Dessa bråckliga ruiner torde vara från Romarnes tider, ty man ser åfven här och der och till och med en ånnu stående lång mur af deras rödbrånda på brådden lagda med smalåndan utåtvånda tegel. Man går längs den troligen sednare ån dessa ruiner bildade slåta nu besådda med nedras något betåckta stranden längs floden och kommer snart förbi denna förstårelse till en våldigare förståring af stora sandstensmurar stående dels under dels på jorden slutande i sig långre fram åt Söder ruiner af ett ned stårtadt och öfver- fallet Isis tempel, hvaraf ånnu en pelar kapitål ligger med hålfen af denna Gudinnas hufvud på hvar sin af de fyra sidorna.³⁰¹ För öfrigt synes att detta tempel bestått af flera rum eller att åtminstone flera tempel rum ell. kapell stått antingen de varit förbundne till ett tempel eller stått hvar för sig. Murarne och rummen deri liknade mycket de som funnos på Philæ i fortsåttningen af den Westra utpelargångens golfmur. Bland de tallåsa stenar och ruiner som lågo här nedstårtade på den smala flodstrands-

brädden syntes tvänne af vacker svartaktig [sten] den ena synbarligen i form af ett altare sådant vanligen står inne i helgedomen den andra närmare i form af en skifva(?). Följde man dessa ruiner längre åt Söder följande foten af den höjd längs hvars sluttning och på hvars höjd de stodo kom man längre fram åter längs ruiner af gamla förfallna lerhus fram till en ensamstående såsom det nu tyckes betydelselös hög byggnad i form af ena hälften af en pylon. Dess trenne sidor alla utom den 4 åt Öster vända äro beritade med figurer hvilka dock på de bågge smälväggarna äro förstörda. Störväggen åt floden är delad i tre, den mellersta indjupad med regelmässigt återkommande sirater som jag vill minnas af Guda nyckeln. För öfrigt tyckes den stå på en fotbyggnad och intet spår synes till port eller öppningar vidare än en flera synbarligen sednare gjorda gluggar. Denna byggnad står i slutet af höjden åt Söder och från den löper ut en lång af romerska tegelsten byggd mur, som tyckes omfatta och kringgå hela den höjd på hvilken Tempelbyggnaden står och till en del äfven de lerruiner som ännu stå Herren vet från hvilkas tid af de många Egypten kufvande herrar. I NO och SÖ hörnet af denna mur synas liksom utverk eller utbyggnader mot den ändlösa härifrån sig utsträckande öknen. I denna mur lågt ner längs nästan den under höjden sig utbredande slätt står nära floden en äkta gammal Egyptisk port, som fordom ledt Gud vet till hvilka underjordiska kamrar och tempelkapell ehuru nu inga spår kunna synas deraf.³⁰² Nu ser man blott innanför denna port ett förfärligt virrvarr af lermurar och hvalf. Här eller hvar man vill förr ut stiger man nu upp på sjelfva sandhöjden, på hvars midt man har framför sig det ståtliga vackra och stora Ombos templet.³⁰³ Man ser om kring sig för att se de vanliga först i ögonen fallande Pylonerna, som man blifvit van att tänka sig och se till hvarje Egyptiskt tempel. Men förgäfvets, i synnerhet om man på förhand försäkrat sig att den härifrån i SW sedda nedanför vid floden ✕ ensamstående halfpylonen ingen egentlig gemenskap har med sjelfva tempelbyggnaden. I stället för de stora pylonerna ser man deremot en öppen Pelarsal bestående ursprungligen af 15 pelare, hvaraf dock nu de båda yttersta af första raden äro nedstörtade. Denna Pelarsal är bildad af 3 rader pelare på brädden i hvarje rad 5. De ha alle den vanliga formen och de vanliga Egyptiska kapitälerna af Palm Lotus och Dom och nedantills med regelbundet återkommande sirater af djur och annat. De äro utomordentligt stora och mäktiga och bära väldiga på byggnadslängden lagda stora stens kifvor på sina på kapital-

hufvuden laggda 4 kantiga stenar. På dessa stens kifvor ligga åter de brädd eller tvärslaggda stenarne som täcka helt och hållet pelarsalen med ett tak, måladt på vanligt sätt med de vingsläpande gladorna och rutor. De tre mellersta d.v.s. de ensamt ännu stående pelarne af utraden äro utböjda till små halfkorneshes som vanligt för att bilda liksom tvänne dörröppningar. Den enda vägg denna pelarsal är en stora pylonvägg med tvänne stora portar hvar och en med en öfverböjd kornesh med det flygande klotet. Öfver båda gå längs hela väggen en stor kornesh, ofvanpå hvilken de plattade vanliga ormarne. Öfver denna yttersta takrandsprydnad äro staplade på hvarandra stenar till uppbärandet af taket och dessa äro vackert utsirade med en tempelslup förande den örnosade Guden. De öfver den andra porten laggda mellanstenarne äro nedfallna. Men sanden ligger här så högt att man ej kan gå genom dessa portar och stort ingenting vidare af dem kan se än deras korneshes. Dessa portar ligga mellan den mellersta udda pelarraden på byggnadslängden och hvar och en af de på ömse sidor af den liggande raden bestående af tre pelaren och så att den mellersta pelarraden ligger mellan båda portarne. Från dessa portar kommer man in i ett stort rum som dock nu ligger täckt med öknens inblåsta sand ända till taket. Dock såsom jag bestämdt tyckte mig finna är detta rum ej afdeladt i tvänne med en långvägg fortsatt genom hela den öfriga tempelbyggnaden. Detta är det som säges och påstås i böcker och af resande, men det är uppenbarligen falskt. Rummet är ej deladt i tvänne i hvarje af hvilka man skulle inträda genom hvarsin af de tvänne portarne från Pelarsalen, utan det är breda, tvänne portar ledande in och likaså tvänne vidare in i de öfriga tempelrummen, hvilka alla ha två portar, men mellan sig ingen tvärvägg som skulle dela dem i tvänne för att sannfärdiga dem som påstå att hela templet varit deladt i tu och hvarje del till egnad en särskild Gudom. Det är dock i templets nuvarande läge dränkt som det är nästan helt och hållet i sand svårt att se bestämdt formen och beskaffenheten af detta rum. Så mycket jag tyckte mig ✕ kunna utfinna var att en pelar rad af trenne pelare gått på längden från vägg till vägg mellan de båda portarne, hvilka uppburit taket på midten. På ömse sidor af rummet gingo på hvar sida tvänne andra rader af pelare dock bildande blott en smal gång mellan sig. Motdörrväggen här är åter en pylonvägg med tvänne portar. På korneshen af den venstra dörren står en tydlig läsbar Grekisk inskription antydande att Ptolemeus och Kleopatra helgat detta tempel åt Arinos. Genom de tvänne

dörrarne kommer man åter in i ett rum, dock ej genom dem ty de äro alldeles höljda under sanden, utan öfver taket. Detta rum har åter tvänne portar på samma sätt ledande in i det sista synliga rummet, hvars motdörrvägg åter är en pylonvägg med tvänne portar ledande ut i den djupa sanden. Men denna yttre mot öknen och sanden stående vägg är full med figurer och hieroglyfer målade och tyckes visa spår äfven i väggkanterna att här fordom varit ett rum till så mycket mer som det ej är att förmoda det en tempelbyggnad slutats med en vägg som har tvänne portar utan att leda annorstädes än ut i sanden. Sålunda består hela byggnaden af tempelsalen den högsta och bredaste och största delen af det hela. De två följande rummen stå under ett tak så mycket jag tyckte mig finna och är högre än den öfriga byggnaden som innehåller de tvänne sista rummen. Denna mellanbyggnad är ock som vanligt bredare än den sista. Antager man nu att den Grekiska fina pelarsal älskande smaken utbytt den egentligen idelösa och tunga pylon förgården mot en pelarsal, har man den i stället för förgården. Der innanför Tempel försalen. Antager man härtill som jag tror ännu ett slutrum i ändan af byggnaden har man de 4 vanliga rummen, tvänne mellanrum och tvänne helgedomar, ehuru i något förändrad form mot den vanliga och ehuru de tvänne första [är] under ett gemensamt tak emot regeln, då det sednare d.v.s. det första mellan rummet borde höra till den sista lägsta och smalaste delen av byggnaden. Men detta är icke den enda oregelmässighet: Templets alla rum äro på sätt och vis delade i tre kanske med en genomgående pelarrad icke vägg och ha alle tvänne portar på hvar motvägg. För öfrigt hvad syntes ännu obegravvet af sanden af figurer och sculptur var det de vanliga offergåfvorna framburna åt mångbrokigt nosade Gudar utfördt och utmåladt i den vanliga vackra och finurliga smaken. Så äfven tak och rand siraterna. Det var öfverhufvud ett särdeles vackert tempel så till byggnad som sculptur och med stort nöje jag betraktade det. Lika härlig var ock utsigten från höjd[en] 𐤀 öfver den åt vissa [håll] ööferskådliga och gränslösa öknen på andra ställen slutande i berg med hvitt glänsande fälter och åt andra förespelande oss underliga seraber och synvillor af vatten som vi först togo för slingringar af den här mäktiga och breda Nilen, som här bildade en vacker ö och lämnat gröna breda spår efter sin svämning. Bältet af den odlade jorden var på ömse sidor brädt och vackert och det [var] nästan först här jag igenkände det äkta Egyptiska landet med sin rikedom och sin feta vida jord, som så märkbart sticker af från den

fattiga torftiga Nubiska. På gränsen af öknen som stiger tämmeligen betydligt upp öfver det odlade Nilbältet ligger det landsodlande folkets by i den torra sanden. Man ha troligen valt denna plats för att vara säkrare mot flodens flöde. Hvarföre de ej valt sjelfva tempelhöjden der de haft närmare floden och tillräckligt byggnadsmaterial kan jag ej inse. Öfverallt lågo för öfrigt hieroglyf och figur ritade stenar och spillror kring i sanden, som slukat dem med största delen af sjelfva templet. Vi voro alla middagstiden färdige att gå om bord. Jag gick tillbaka längs flodstrandsbrädden bland stenar och ruiner af gamla heliga kapell och nästan för [varje] steg jag gjorde med mina nakna fötter spallrade små ödlor omkring mig. Äfven en liten krokodil, som låg på en nedfallen kornesh af detta fordom den krokodilhufvade Isis och den henne helgade krokodilen invigda tempel.³⁰⁴ Den störtadade [*sic*] sig hastigt ned i floden vid min ankomst och jag märkte ej mer än svansen som brokigt glimmade i solen. Den tycktes legat och solat sig som vanligt i middagshettan och liksom drömt sig tillbaka i den tid då de gamle Egyptierne med huldfull och moderlik kärlek och dyrkan ledt detta djur i heliga processioner kring dess tempel och badat det i dess egna granitbadkar. Uppväckt ur sin dröm af en *oren* främling störtade den sig i floden och skrämde honom icke litet. Denna trakt tyckes för öfrigt äfven i våra dagar vara särdeles rik på krokodiler mycket mer än öfverom Asuan. Vi lade ut och kommo i det vackraste lugnaste väder som oafbrutet fortfarit hela dagen fram till en by Faris som ligger midt emot berget Selseleh. Det var en stund före Maghrib och Mohammad gick upp till den något aflägsna byn för att få mjölk och smör. Jag spatserade på landet och såg på 4 karlar som öste upp vatten ur floden med sitt klumpsiga instrument 'od elnaṭil³⁰⁵ som vi ej hade sett i Nubien vidare än undantagsvis. Der äro alla sawaḳi drifna af boskap. I Şa'id äro de flesta inrättade med korgar och arbetade af 4 eller 2 karlar. Här hade de ut i vattnet gjort liksom en liten gärdesgård eller stängsel hvari de tvänne nedre karlarne stodo. Detta gärdsle var af durra halm och tjente att hindra krokodilerne komma och fara af med någon af karlarne som stå härinnan. Detta förekommer ej vidare än i ✕ trakten häromkring. Folk som jag pratade med här på land togo mig för en Maghrabi. Sedan Sattler efter omkring en timmas gång till byn kommit tillbaka utan att hämta mer än för 5 fadda mjölk lade vi åter ut härifrån vid solnedgången och kommo efter omkring en timmas fart emot stark Nordlig vind, som nu först stigit upp på aftonen, fram till den del af Selseleh berget,

der stenbrotten äro gjorda.³⁰⁶ Vi lade oss just under de i klippväggen huggna kammaren och stego ännu upp i land och gingo in i dem och omkring på bergen i det vackraste klaraste månsken. Skeppsfolket som äfven kommit upp gjorde sina witzar öfver dessa bergsrum och kallade dem caffén.

 December 22. Gingo genast upp i land så snart vi stigit upp och betraktade rummen och kapellen och stenbrotten i det vidsträckta sandberget. Rummen äro 7 bättre eller sämre bibehållna, de flesta med tre eller fyra figurer sittande i små nisher längst in i motdörrväggen.³⁰⁷ För öfrigt tycktes de mig af föga eller intet värde. De hade alle haft öfver sin dörr det flygande klotet och hieroglyfer rundt omkring dörren, men dörrarne voro i alla uthuggna och hieroglyferna sålunda till största delen förstörda. Stenbrotten som sträcka sig längs hela berget äro vidlyftiga och visa långa släta väggar och liksom i berget uthuggna dalar hvars sidor dels uppstiga släta dels i afsatser allt eftersom det passat för deras utbrytningar. Här och der gingo ådror af en hvitare och lösare sten och somliga väggar voro liksom hvitlimmade. Längst åt Söder står det klippstycke som liknar en väldig pelare bärande ett löst liggande stort klippstycke på sig liksom kapital. Här nedanför stå tvänne små icke djupt i berget inhuggna Speos eller bergskapell med en ofvantills uthuggen vacker kornesh uppburen af hvar sin pelare på hvardera sidan.³⁰⁸ De äro äfven här något tillspitsade mot foten. I korneshen synes som vanligt flygklotet. Den inre motdörrväggen utgör en liten pylonvägg med kornesh och de plattade ormprydnaderna der ofvanuppå. Pylonväggen är utritad med figurer och hieroglypher, så äfven de två andra väggarne. Bredvid i berget synes äfven en uthuggen skifva beritad,³⁰⁹ och på andra sidan en ensam och upprättstående sten, hvars ena sida är huggen till en slät tafla och som det tyckes beskrifven med dåliga hieroglypher. Dessa små bergstempel ligga helt nära flodstranden som här bildat ett stycke alluvial jord beväxt med sträfft gräs och törne växter. Sjelfva de små templen som bergstrakten med sina stenbrott bär är allt särdeles vackert och intressant. Desto ödsligare är det ofvanpå berget som består af svarta och solkokade

NILKROKODILEN HAR FUNNITS I EGYPTEN SEDAN FORNTIDEN, MEN EFTER ATT DEN NYA ASSUANDAMMEN VAR KLAR 1970 FÖRSVANN KROKODILEN FRÅN EGYPTEN NORR OM DAMMEN. FOTO AV HENRI BÉCHARD FRÅN CA 1878.

splittor af den skifvade bergsytan och af de stenar ✕ och skärfvor och skräp som blifvit röjda vid huggningen. Längre åt Norr från det ställe der vi lågo under bergsrummen skola äfven vara andra dylika men jag kom mig ej dit att se. Äfven gingo i ej [*sic*] land på den andra Östra sidan af floden förmodande att der vore ingenting att se annat än här. Vi lade så ut i god tid på förmiddagen och gingo oupphörligen hela dagen. Jag hade ovanligt tråkigt i dag och kunde ej företa mig någonting som roade mig. En timma ungefär före Maghrib hunno vi fram till Edfu och gingo der upp för att göra några små uppköp af provision. Vi lågo tämmeligen långt från staden som annors äfven ligger högt upp ifrån floden. Vi hade att gå närmare en half timma. Vi träffade här tvänne koptiska Christne af hvilka vi köpte smör. Jag tyckte mig finna här som annorstädes i Egypten att de saker man köper af de Christne äro i allmänhet bättre och renare än de man köper af Araberne. Den ene som var en skrifvare berättade mig att här funnos enalles 10 koptiske Christne att de hade reparerat å[t] sig en gammal kyrka, som från de aflägsnaste tider stod quar och halft förfallit i bergen. Att de hade en prest här som kunde läsa och förstå deras koptiska språk³¹⁰ men att de ingen förstode annat språk än Arabiskan utom denna prest. Han sade mig vidare att i hela staden funnos omkring 600 innevånare. Han var en högst treflig man som skrattade oupphörligen och smålog äfven då han berättade om de stora afgifter de måste betala åt Pashan. Vi dröjde länge i staden för än vi blefvo färdige och kommo ej om bord tillbaka förr än efter solnedgången i mörkret. Sedan vi druckit vårt aftonthe gick jag upp med min bössa för att se efter räfvar, eller shakaler, som i stor mängd sprungo om kring på stranden och uppe i durran. Jag kom dock icke på någon, men träffade på någre karlar, som suto under ett durra halms skyle och vaktade hästar. Jag satt länge med dem här och pratade med dem och det gjorde mig ondt att gå att sofva i det vackra vädret och månskenet. Det var alldeles ljumt i luften och från den stora Sykamore, hvarunder vi lågo kommo till oss myggor i stor mängd.

☞ *December 23.* Gingo bittida upp till staden för att betrakta å nyo det gamla tempel vi vid uppfarten i hast besett. Hela staden ligger på stora grushögar och alldeles omgifven på alla håll af stora grushögar, troligen bildade af ruinerna och quarleforna af de särskilda städer som under olika tidevarf stått och fallit här. Af templet står ännu mycket och det torde vara bland de bäst bibehållna om den förfärliga Schutten skulle bli undanröjd,

hvarunder det ligger begravet. Hvad främst synes är en stor Pylon med sin mellandörr, öfverhufvud fullkomligen väl conserverad så när som på några stycken af korneshen som fallit ner. Äfven figurerna voro alle synlige blott förhuggne och tilltygade af ilsken förstörare hand. Genom pylonporten kom man in på en stor tempelgård kringgådd på ömse sidor af vackra pelargångar ledande från Pylonen till sjelfva tempelförsalen. Någon annan mot denna pylon stående pylon tyckes ej funnits, såsom det fanns i Philæ templet. Här tycktes man nöjt sig med att bilda tempelförgården af blott en pylon och ställt emot den i stället för den andra pylonen den pelargenombrutna väggen af försalen. Mellan dessa byggnader gick såsom nämnt väldiga pelargångar hvar och en bestående af tror jag 16 pelare i de vanliga egyptiska formerna och till största delen fullkomligen väl conserverade. Sjelfva tempelförsalen utgör en pelarsal af 18 pelare 3 på djupet eller längden af byggnaden och 6 på brädden af den af dem de två mellersta af första bräddraden af 6 pelare, med kornesh utböjningar mot hvarandra till bildande af port. Men denna pelarsal så väl som förgårdens pelargångar var alldeles höljd med grus till närmare pelar kapitalerna och den pylonvägg hvari ingångsporten till de öfriga tempelrummen stod i försalen syntes blott till korneshen ofvanom porten, som sjelf var så öfvergrusad att man ej kunde komma igenom den. Dock kunde man ofvanifrån yttertaket se att det var en stor vidlyftig byggnad. Här såg man äfven de trenne särskilda delarne, hvaraf ett Egyptiskt tempel alltid bestod; nämligen först den mellan de bägge stora höga pylonerna inneslutna tempelförgården, med sina på ömse sidor gående pelargångar. Här var denna förgård dock stympad i thy att den andre pylonen saknades. Den andra delen, som är lägre och mycket mindre i alla sträckningar är försalen och bakom den de egentliga tempelrummen under ett tak. Denna sista byggnad är den lägsta och smalaste, men vanligen lång sträckt. Här var den så. Här kunde man ej komma in i anseende till det grus som alldeles täckte dess port från försalen. Uppifrån taket, hvarpå stadens nuvarande innevånare uppbyggt sina pygméiska lerkojor till stor mängd kunde man komma in genom ett hål; men som det var alldeles mörkt derinne och jag intet ljus hade med slog jag ur hågen att stiga ner. Men hvad som här syntes fullkomligen och var conserveradt hvad ej varit fallet vid något af de tempel jag hittills sett, var den stora vackra breda mur, som omfattade hela byggnaden, utgående från ungefärligen sista tredjedelen af pylonen, räknad från dess mellanport till slutkanten af hvarje

dess $\frac{1}{2}$ halfpylon. Denna var obetydligt lägre än den innersta tempelbyggnadens tak och dess inre väggar tycktes så mycket som syntes af dem varit fullskrifna med hufvudsakligen hieroglyfer och figurer. Så voro äfven hela tempelbyggnadens yttre väggar och på dem syntes här som här åtskilliga andra tempel de från hvarje utvägg utstående Sphinx figurer bildade af utgående stenar från innantaket och föreställde liksom bärande en del af byggnadens tyngd. För öfrigt voro alla utväggar så af den ytterst omslutande muren som af sjelfva tempelbyggnaden i form af pylonvägg sakta lutande uppåt och omslutna med sina prisma kanter. Hvad siraterna så inom som utom templet voro de de samma som jag alltid varit van att se offergåfvor och allehanda djurfigurer. På ömse sidor af pylon porten utåt voro de vanliga fördjupningarne i muren;³¹¹ men här tvänne på hvardera sidan i stället för den vanliga ena. Kanske skola dessa vara i stället för Obelisker ehuru de ej fullkomligen ha Obelisk form. Vi blefvo färdige här middagstiden och lade ut under det vi spisade vår middag och gingo oafbrutet på Nilens nu alldeles spegellugna yta tills vi omkring klock. 3 hunno fram till Kab det gamla Elethya. Vi gingo upp från stranden ungefär $\frac{1}{3}$ timma innan vi hunno fram till det kalkberg, der den gamla stadens gamla grafvar äro ingrafna.³¹² De gå på en lång sträcka och äro kanske omkring 15–20 synliga utom de oändliga hvalf och hålor som tyckas gå under dessa i djupet af berget. Vi betraktade här de vidt prisade taflorna ur de Gamle Egyptiernas husliga och borgerliga lif, föreställande scener af skörd och båtfärder och likbegängelse ceremonier och instrumenter, bland hvilka den dubbla zummaran och en 9 strängig harpa kanske [är] den ursprungliga kanon. Färgerna voro här ovanligt väl conserverade och synliga ehuru i de flesta och på många ställen den bräckliga kalkstenen fallit och rämnat och sålunda förstört taflorna och väggarne. I de flesta syntes äfven Nisher, deri äfven figurer, 3 eller 1 statue suto. Flere stå i communication med hvarandra och tror jag alla ha en djup graf som går långt ner i berget oftast till ett stort hvalf, som kanske torde varit gemensamt för alla. Åt Norr sågo vi på något afstånd ruinerna af det härstående templet,³¹³ men som de skola vara af alldeles ingen betydenhet ansågo vi ej värdt gå dit. Vår arabiske ledsagare sade ock der ingenting finnas, att stenarne blifvit förda härifrån till Esne (kanske af Bashan). Här står nära stranden en stor vidlyftig mur i fyrkant som anses ha inneslutit den gamla staden. Inom den ligger nu blott en stor grushög och likaså utanför och oändligt skärfvor af gammalt krukmakar

arbete. Trakten mellan floden och berget består för öfrigt af en oodlad slätt hvars jordyta bildar sig till salt af de från bergen nedflytande vatten flöden. Den syntes äfven nu alldeles på vissa ställen hvit och Araben sade att under alla sådana platser var vatten så du sjönke in till knäe. En lång sträcka längs floden var dock arabel och väl odlad jord. Sjelfva den nu bebodda byn låg uppåt öknen tämmeligen långt från floden och Araben kallade den Hall som jag vill minnas. Det hade hela dagen varit en ovanligt het $\times$ dag och så var äfven natten under hvilken vi allt fortsatte färden, sedan vi lagt åter ut härifrån. Det var långt lidet på natten tror jag närmare midnatt förr än vi hunno fram till Esne de Egyptiska Nymphernas och deribland dem vidtberömda Saphijes högsäte.³¹⁴

 December 24. Så snart vi druckit caffè skyndade vi oss alle upp och begåfvo oss först i templet för att uppvakta Egyptens gamle i Esne dyrkade Gudar.³¹⁵ Det enda som synes quar af detta fordom otvifvelaktigt stora och vidsträckta tempel är tempelförsalen; det öfriga är höljdt under grushögar, hvarpå en stor del af den nuvarande staden är uppförd. Men denna tempelförsalen är oändligen storartad och dess anblick bland de imponerande man har i hela Egypten. Den är som vanligt en pelarsal bestående enalles af 24 stora väldiga pelaren 6 på brädden af byggnaden en face och 4 på djupet eller längden. Som vanligt äro pelarne i första bräddraden till hälften uppbyggda med halfväggar och de tvänne mellersta utböjda med kornesher till dörr. Den motstående väggen hvars dörr ledde in till de egentliga tempelrummen är som vanligt en pylonvägg men pylonformen upptager icke här såsom annors vanligt hela väggen utan lämnar på ömse sidor betydliga rum, i hvilka på var sida är anbragt en ganska stora dörr. Men sjelfva hufvuddörren i pylonväggen, som de tvänne andra äro alldeles tillstoppade med grus och tillåta ej ingång i det troligen äfven öfvergrusade inre af byggnaden. Den sal som nu står att beses ensam har äfvenledes varit täckt med grus och har troligen ej gifvit någon bättre anblick än templet i Edfu, men under nuvarande Pashans tid antingen af honom sjelf eller af någon af hans hofstat har det blifvit röjdt och rensadt för såsom man sade oss här 20 pungar.³¹⁶ Det är ock alldeles i dess ursprungliga höjd och storhet att se nu och blott ett ringa fint stoft betäcker dess golf. Det är troligen sin stora höjd salen har att tacka för den oändligen imponerande anblick som den ger, då man står här inne och ser uppåt pelarkapitelerna och det öfver dem ännu betyd-

ligen högt liggande taket. Kapitalerna äro i de vanliga egyptiska formerna, men så nyancerade att man ej rätt ville kunna [hitta] tvänne, som äro fullkomligen lika. En sågo vi ock hvars like vi ingen annorstädes ännu tyckte oss ha funnit; kanske äfven en annan alldeles egen. Sjelfva pelarstiften voro mer än vanligt fulla af hieroglypher mer än figurer. Väggarne alle af templet voro likaså öfverfulla med taflor och hieroglyfer till stor del som jag tyckte de vanliga offertafloerna och djurnosade Gudar. Men jag måste tillstå jag hade egentligen ej tålmod i dag att ströfva omkring i ruiner då jag hade så mycket lefvande omkring mig. Detta tycktes ock vara fallet med Doctorn som ock annors öfverhufvud tyckes fått nog af de gamla Egyptiska templen och särskildt i dag var oändligen otålig och pickhågad att komma och få se den af hans Heilbronner så sentimentalt och grannt beskrifna Saphijeh. Det så på ofta af honom upprepade anmaningen att gå som vi efter omkring $\frac{3}{4}$ timmas betrak 𐤎 tande af templet begåfvo oss ut i staden. Vi hade knappt hunnit ut på torget förr än en jämnförelsevis ganska välklädd arabisk Sherif kom och ansatte mig, som jämnte Doctorn stod och pratade med vår från barken äfven uppkomne shekh. Han tog mig uppenbarligen att vara dragoman om bord och hälsade mig från en dragoman Jusuf och hängde särdeles fast vid mig såsom om vi varit bekanta från långa tider. Han bjöd oss alla i ett caffe och blef särskildt sittande med mig och förepratade mig allehanda strunt om talismanner etc. som han af barakat erresol³¹⁷ kunde göra särdeles verksamma. Han sade sig ingenting villa ha af mig för de tjenester han ville göra oss i anskaffandet af de behofver vi möjligen kunde ha att han ville göra allt af vänskap till oss och i synnerhet mig, som han kallade sin bror. Om jag hade någon som jag älskade utan att mötas med genkärlek om jag såsom supponerad dragoman ej var nöjd med mina supponerade herrar kunde han hjälpa allt med sina talismanner. Sedan han pratat sig nära ut och trött under det jag alldeles tigande sutit och hört på honom räckte han fram sin flata något kupade hand och bad mig lägga något deri för att bestrida kostnaderna af de småsaker han hade att ta från 'Atṭaren för sin talisman. Jag lade i hans hand en slant af 5 faḍḍa. Han vände den åt alla håll och tycktes ej förstå huru jag kunde förolämpa honom så eller för att öfvertyga sig om hans ögon sågo rätt. Jag upplyste honom dock snart med ord att det vore 5 faḍḍa såsom betalning för den kopp caffe jag druckit och att om jag behöfde en talisman skulle jag köpa ingredienserna och behofverna sjelf och gifva honom dem jämnte

vedergällningen för hans besvär. Han himlade sig storligen öfver att jag kunde så vanhelga gästvänskapen att jag ville betala den kopp caffè, hvarpå han bjudit mig, tog sig i skägget och mente att det skulle häraf bli vanäradt. Han höll dock till godo med styfvern då jag vägrade återtaga den. Sedan hängde han sig på Shekh Ali och släpade med honom hela dagen under det han gjorde våra uppköp af provision och ehuru vi på allt sätt afsnäsade honom och visade honom vår missaktning kunde vi ej bli af med honom. Sedermera erfor jag hvad ej var svårt att se att hans göromål och yrke var att hänga sig vid alle resande Frankers dragomän hjälpa dem vid anskaffandet af provision och andra behofver och om möjligt bestjälja och roffa dem. Emellertid hade Doctorn och jag begifvit oss på vandring i staden för att få reda på Saphijas boning. Vi fingo ock snart på gatan en gosse som förde oss dit, men erforo i hennes port af henne sjelf att hon nu var upptagen af ett besök af en turkisk Bey att [*sic*] inbjöd oss att komma hit till henne vid 'asr, då hon skulle vara ledig och jämnte sina andra tärnor ta emot oss. Vi gingo sålunda åter tillbaka Doctorn om bord och jag på vandringar i staden. Den ligger sträckt på längden i Norr och Söder ✕ och stadens hufvudgator gå mer eller mindre raka i detta håll. Husen äro oföränderligen alla af den obrända lertegeln, men hvad i synnerhet här föll mig i ögonen, troligen emedan husen här voro jämnförelsevis större, var att de flesta hade form af pylon med sakta uppåtlutande väggar. Detta var i synnerhet märkbart på de ej fula stora och jämnförelsevis med andra hus ganska vackert målade och omsorgsfullt byggda dufhusen. Quinnorna buro här till större delen vackra och rena melajer, hvilka i synnerhet här förfärdigas och derföre förekommo oftare än högre upp, der en Melajah nästan är en raritet. Det sämre folket var dock här såsom allmänt högre upp klädda i sina bruna fula şa'boter, en klädnad som i nedra Egypten uteslutande bärs blott af männer och är en skam för quinnfolk. Kopter tyckes här finnas ganska mycket och jag nästan tror att de snyggaste hus tillhörde dem utom de som hade till sina ägare någon af de många turkar och tatarer som finnas här och i Edfu. Här finnes äfven liksom en Cacern med högvakt och fängelse och soldater med slarfvinga kläder och sloktigt utseende syntes drifva omkring på gatorna. Längst åt Norr ett litet stycke utanför sjelfva staden ligger Mudirens så kallade palats en hvitlimmad byggnad i den fula Turkiska smaken. Rundt häromkring synas trädgårdar och planteringar. Sträckningen af staden i Öster och Wester är ej särdeles stor och åt Westra

sidan ligger stadens jord ett ganska bredt bälte mellan staden och berg öfver-
 svämmadt af Nilen vid dess flöde. I staden sjelf är rörligt mer än jag varit
 van att se på lång tid i synnerhet på torget, som är olika nästan alla Egyptens
 städer är en stor öppen plats rundt omkring full af Caffén och Barberar bodor.
 Äfven står här de flesta förnödenheter att fås bland andra äfven Sori och
 Gebeli tobak som ej fanns i Asuan utan mycket sökande.³¹⁸ Under mina vand-
 ringar här hade redan middagsbönsången sjungits och jag skyndade mig om
 bord för att få mig middag. Sedan den var förtärd och vi genast derefter gått
 upp mötte oss budet från Saphijeh att hon nu vore färdig ta emot oss. Vi
 gingo så och hämtade den flitige Sattler från Templet, dit han genast skyndat
 sig efter maten och tågade alle tre af till Sirenen. Öfver en trång gård kommo
 vi upp i ett än trängre rum med halfhela och halfslitna mattor. Framför ka'an
 var liksom ett ytterrum, hvari tjuserskans ganska snygga med hvita gardiner
 omhängda sängstad. Vi togo vår plats på diwanen och den vackra värdinnan
 med trenne andra tärnor satte sig omkring på golvet jämte tvänne hvit
 turbanade Rebabijeh med sina små gnällande rebab violiner. Hvar och en af
 flickorna hade sin tarabucka hvarpå de gjorde några hvirflar accompane-
 rande jämte Violinerna en sångstump som de uppstämde med hög och
 vanligt hes stämma. Det räckte dock ej länge förr än de gjorde en paus och
 frågade om vi ej drucko Arack. Då vi alle nekade härtill sade de att de dock
 drucko att huru skall sång och dans gå derförutan. Vi skickade således
 Giovanni, hvilken vi i sällskap med vår Styrman funnit här vid vår ankomst,
 ner om bord och lät honom hämta två buteljer af vårt Absinthbrännvin hit.
 Det smakade dem dock ej och de grinade rätt hjer[t]ligen då de sväljde den
 bäska drycken. Emellertid fortgick allt sången som var långt ifrån att vara
 vacker knappt dräglig blott skrålig och gnällande och i skrål öfverljudad af
 de på det nära hållet i synnerhet förfärligt gnällande Rebab och dunsande
 tarabuckorna. Sjelfva värdinnan den prisade Safijeh sjöng sjelf blott ganska
 föga och tycktes äfven ej kunna sjunga rätt såsom hon ock sjelf sade. Sedan
 man på vår uppfordran slutat med sången börjades den andra akten, bestå-
 ende af dansen. Först uppträdde en af bitärnorna och gjorde sina vällustiga
 och equivoca rörelser ej på fötterna utan på veka lifvet. Hon var ej utan
 talent, dock jag tyckte mig ha sett detta bättre af Khowal eller dansarne i
 Kairo. Härefter förmåddes Saphijeh sjelf att stiga upp och sedan hon lindat
 en ganska dyrbar Kashmir shawl om midjan eller litet nedanföre började hon

sina dansskörningar. Hon dansade sämre än den förra men syntes uppenbarligen fordra att vi skulle anse hennes skönhet och antagna stolthet fullt ersätta det bristande af hennes konst. Vi voro långt ifrån att på något sätt kunna intagas hvarken af det ena eller andra och som hon äfven sjelf tycktes märka det slutade hon ock sjelfmant snart sin dans. Härefter uppträdde en tredje danserska som lika litet som de förra två kunde inta eller roa oss. Det hela hade för oss alldeles intet annat nöje än att vi kunde oss säga ha sätt de Egyptiska berömda Ghawāzi eller danserskor och vi voro alla fullkomligen mätta af dessa profbitar och nöjde med att lämna huset. Vi gåfvo dem tvänne 5 franc styck och de voro högst obelätne härmed och tycktes gjort sig förhoppningar på åtminstone dubbelt så mycket. Jag hade svårast som bäst förstod deras speord och obelåtenhets uttryck; men kunde dock ej förmå mig att ge ett dylikt stycke till ehuru de strängt och ifrigt packade derpå af mig. Hvad nu sjelfva Saphijes vidt prisade skönhet och melancholiskt milda blick, makalösa näsa och alla andra af Heilbronner så sentimentalt och poetiskt beskrifna tjugande drag beträffar, kunde jag deraf finna just särdeles ingenting mera quar om de nu någonsin funnits eller om de på dessa omkring 5 sednast förflutna år de blifvit härjade af tidens hand. Det är sannt hennes ansigte hade kunnat vara *nobelt* och *stolt* men det hade i dessa drag som kunnat uttrycka det nobla och stolta en kastning som gjorde det simpelt och pöbellikt och förtog allt det hvad det möjligen haft eller kunnat ha af ädelt. Mig var det åtminstone ett ansigte utan allt intresse i synnerhet om man gaf sig $\frac{1}{2}$ tid att genom ett nogare betraktande försäkra sig om den första blickens villa. Dock var hon ovanligt hvit och hade öfverhufvud en helt annan färg än quinnornas vanliga här. Äfven voro hennes kinder något rodnade och hade färg hvad här är alldeles ovanligt. Hennes växt var öfverhufvud ganska vacker ehuru ej så slank och vek som jag önskat. Hon hade embonpoint mer än jag önskar åtminstone hos en Orientalisk skönhet. Hon var särdeles rikt klädd naturligen hel och hållen i siden och om ock alla af hennes många prydnader ej voro äkta måste dock hennes kostym varit mycket dyrbar och af stort värde. Hon tycktes ock ställa sig på ett stort afstånd och högt öfver sin omgifning och spela den förnäma och detta förnäma just tyckte jag i hennes ansigte vunnit öfver det nobla, som kanske ursprungligen varit ämnadt deri. De öfriga quinnorna tycktes vara hit beställda för tillfället och voro trenne i sången och dansen deltagande personer och några andra som

tycktes vara egentligen tjenarinnor. De voro alla högst vanliga Egyptiska quinnofigurer något utstyrda i granna sidenkläder. Rebab spelarne voro af den vanliga sorten man ser vanligen i Kairo och deras instrument gnirade och knarrade förfärligt. Hela leken och spektaklet gaf mig alls intet nöje. Det är sannt det hade bordt tillställas på ett helt annat sätt icke egentligen köpas och tvingas, såsom hos oss Konstnärerne icke kunna det eller om så åtminstone måste under leken animeras och muntras att glömma det de äro egentligen köpte och lejde. Men detta förstodo mine tvänne reskamrater alls icke och packade på tärnorna att öfva sin konst som på våra sjömän att handtera sina åror. Jag råkade härom i början i gräl litet och knabb med Doctorn och lät det derefter gå som det gick. Jag fick här som så ofta annors lida ledsamheten af att ej ensam gjort efter egen nuna. Dock vi hade sett hvad var att se och om ock ej sedt såsom det bordt ses tyckte de sig nöjde med att kunna säga att de sett, ehuru de så ofta sjelfve göra narr af de resande Engelsmän som flyga från ställe till ställe för att sedan kunna säga att de varit der. Men tysken tycker sedan han länge gått om kring på ett ställe och snuskat och theoristiserat att han sett rätt noga och väl och fått vackra intryck och ideer af det hela ehuru han kanske ej sett en enda blick rätt för pur theorie. Det var sålunda snart gjordt med vårt besök hos den sköna danserskan, den i Egypten och Europa mest berömda af alla Egyptens Ghawazi. Utkomne discurrerades [*sic*] mycket i synnerhet mellan de både Tyskarne och deras Besprechen räckte ännu länge på aftonen. Hällre än att delta i deras discours föredrog jag att gå omkring i staden åt dess båda ändor, der jag på båda sidorna fann de fattige halfförskjutne ✠ Barabra bosatt sig i sina låga usla kojor. På Södra sidan utanför staden och nedanför den egenliga höjd, hvarpå staden ligger såg jag provisoriskt uppslagna skjul och kojor, af hvilka flera tycktes tjena till caffén. I dem syntes flera af det hit från Kairo förvista till största uttjenade veteraninnor af Veneris prestinnor,³¹⁹ bland dem en högst vederstygglig tjock plussig medelåldrig quinna som satt och rökte på en pipa med brokigt sammansatt mundstykke och som antastade mig att jag skulle följa henne till Saphijeh. Jag slapp dock lätt och snart undan henne med ett trumpet svar och fortsatte min väg. Dock förundrade det mig att i denna förvisningsort för Egyptens alla lösaktiga quinnor ej finna flera af dem stryka omkring på gatorna och bjuda ut sig. De voro öfverhufvud föga synliga ute och det äfven blott i den yttersta åt Wester belägna delen af staden. I Kenneh tyckte jag mig

finna en ansenligt betydligare mängd af dem som suto i sina portar och antastade de förbigående. Sedan jag tröttnat att gå omkring satte jag mig i ett af de vid torget belägna många caffén och blef här åter antastad af Sherifen, som vår shekh slutligen afskedat med 1½ piaster, hvar med han fann sig högst obelåten. Han erbjöd mig nu åter en heggab, som han sade sig ha gjort enkoms för mig i dag. Då han såg att han sålunda ej fick mig att öppna pungen och sedan vi tillsammans läst fathe för Sejide Zejneb tiggde han af mig litet till en kandil eller ett vaxljus för att för min skull upptända i en här befintlig högst mäktig och välsignelsefull Shekh Wali och att invid dess sken läsa för mig suran I.S. Men jag var obeveklig och bad honom läsa denna sura om han så ville för min skull i mörkret. Så blef jag slutligen af med honom. På aftonen efter gick jag ännu omkring i staden och kom till en gård där Barabra firade ett bröllop. Som vanligt såg jag en krets af karlar som sjöngo och accompanjerade sin enkla skriksång med tambour de basquer. Barabras sång är i allmänhet mera rytmisk och nästan mera melodiös än Arabernes här och saknar de sednares afsmakliga tremulando och snurriga grannlåter. I allmänhet är ock enklare men äfven entonigare närmande sig mera vår finska folksång än den arabiska. Quinnorna suto på afstånd och hörde på. Jag [gick] sedan ännu länge omkring på stranden i det ljummaste månsken efter den ovanligt heta dagen och tänkte på hemmet, der nu julaftonen firades. Hade jag varit hemma hade jag kanske ej haft roligare än nu; men här längtade jag att vara bland de mina. Sedan jag gått om bord satt jag ännu länge och hörde på en saga som vår tjenare Mohammad ﷺ litet klumpigt men dock med Arabisk talent talade för Rais som är ovanligt begärlig på sagor i allmänhet.

☞ *December 25.* Så snart sjöfolket hämtat ner sina säckar med bröd som de här bakat i går och under natten lade vi ut ehuru en ovanligt stark Nordlig som middnatts tid blåst upp och betydligt växt till på morgon, låfvade oss ingen god färd. Vi gingo ock högst dåligt framåt och funno oss strax på eftermiddagen nödgade att ta land under en så kallad ba'dijeh d.v.s. skattlöst land, som förrut obrukdat och oodladt, blifvit gifvet åt en, här en f.d. Kashif Ali, att odlas och brukas. Det var en särdeles kall dag i dag så mycket kännbarare som de tvänne föregående dagarne varit utomordentligt heta och qualmiga. Vi gingo omkring här och sågo på den väl odlade jorden och sockerrörs och bomulls planteringarne och köpte litet grönsaker, men dröjde icke länge förr än vi åter lade ut och försökte. Vi hade dock icke

kommit långt förr än vi åter funno för godt att ta i land under en liten by Sfun. Här gick jag på land och pratade med en högst treflig ung rask Šaidi som klagade öfver att nuvarande Bashans stränga regemente kufvat och quäst folkets karavulenheter här: att före honom som oftast varit strid och slagsmål mellan folket, men att sådant nu mera ej förekom nu voro de så spake att en quinna kunde styra landet och så fredligt att hunden och vargen trifvas som vänner med hvarandra. I anledning af ett sådant slagsmål som uppstått mellan byns innevånare för deras quinnors skull och hvari min sagesman deltagit och hvaraf han ännu bar ett stort djupt ärr i hufvudet, var det som en del af byns folk bland dem denne man, funnit för godt att välja en annan boningsplats och flyttat sig ett stycke åt Norr från deras förr gemensamma by. Sedan det efter solens nedgång lugnat något ut gåfvo vi oss ut och rodde under nattens lugn fram till Erment der vi landade en god stund före solens uppgång

☞ *December 26* och gingo upp till staden ungefär $\frac{1}{4}$ timma från stranden till den plats, der de gamla ruinerna stå.³²⁰ Dessa ruiner äro jämnförelsevis ringa och af pelarförsalen synas blott spridda pelaren tror io till antalet. Denna försal eller kanske tempelförgård har något annan form än den vanliga i thy att den mera sträckt på längden. Det inre af det egentliga templet användes nu till stadsfängelse och der suto nu 16 personer bejárnade. Jag hade ingen lust att länge här se omkring utan gick åter snart ut och vandrade omkring i staden som ej är byggd hel och hållen på en plats utan är uppförd på särskilda fläckar spridda här och der mellan de stora grushögarne, som ligga här öfver allt från gamla tider och vittna om de särskilda folk, som här haft sina bopålar. I grushögarne syntes på flera ställen af stora väldiga gammalegyptiska murar med figurer och hieroglyfer. Jag vandrade mest omkring i byn bland de lefvande och träffade ihop med åtskilliga män med hvilka jag gick och pratade. Byn var Bashans privatby och har en turkisk Naðsir, som man högeligen klagade skulle prätta och suga det arma folket. ✱ Det var här i dag torg eller marknadsdag; men vi dröjde ej så länge här att folket hunnit samlas utan lade åter ut kl. kanske omkring 10. Det var fortfarande stark No[r]dlig vind ehuru ej så stormande som i går. Dock kommo vi under det vi suto och åto middag fram till Luxor, der vi lade till för att ligga öfver längre tid. Så snart vi hunnit i land skyndade sig Sattler upp till Karnak med sina Målare bestyr och jag dröjde ej vidare än att jag hunnit röka min

ÉGYPTE.

KARNAK THÈBES

PLAN DES BÂTIMENTS PRINCIPAUX

Échelle 1:500

Source: Institut Français d'Égyptologie, Paris, 1960.

KARNAK THÈBES

1

235

pipa vid kaffet. Den fortfarande starka blåsten som förde sand och dam med sig gjorde dock min vandring till fots ut till Karnak mera obehaglig. Framkommen vandrade jag omkring i de stora och vidsträckta ruinerna och nu först fann jag huru stormäktiga och storartade de äro. Det hvad jag sett hittills uppåt Nubien förekom mig oändligen smått och leksaksaktigt i jämnförelse med dessa väldiga och mäktiga quarlefvor från det Gamla Egyptens egentliga hufvudsäte och pretestad. Dock de voro så vidsträckta och utbredda att jag ej kunde få någon riktig idee af hela byggnadens plan och de många utbyggnader och pyloner och portar, som fordom alla utgjort ett helt men nu stå spridda och ensamma sedan de gemensamma föreningsmurar och byggnader störtat dels för tidens dels för förstörarens hand. Allt är i en oändligt stor skala och pelaren och portarne och koloss statuerna så man tycker sig sjelf vara ett litet obetydligt barn då man går deromkring. Jag tycker ingenstädes än sett så oändligen stora väldiga pelare som här i synnerhet de 12 som stå 6 på hvardera sidan af hufvudgenomgången i den stora mäktiga tempelförsalen. Jag klef äfven upp på de i väggen uthuggna små hålltag af den inre stora pylonsens vägg och steg högst upp på den. Här hade jag utsigt öfver den oändligt stora slätten af det gröna och odlade landet här om kring som ytterst åt alla håll är omgifvet af en krans af berg. Hela denna mäktiga förstörda ruinen låg närmast under mig och längre bort Luxor och på andra sidan af den breda och ståtliga floden Kurnu och de andra ruinerna. Bergernas mångnyancerade färger och skuggor gåfvo en särdeles vacker och intressant anblick såsom vanligt här vid solnedgången; men den häftiga blåsten nästan hotade att föra mig ner från den höga plats på hvilken jag stod och skådade öfver Egyptens och kanske hela världens mest klassiska jord. Sedan jag kommit ner begaf jag mig på återväg. Ett stycke utanför staden träffade jag på som jag tror ett läger af ett Ziguenar sällskap. There was amongst them a very fine little girl of black complexion. I amused myself with her about half an hour. ✕

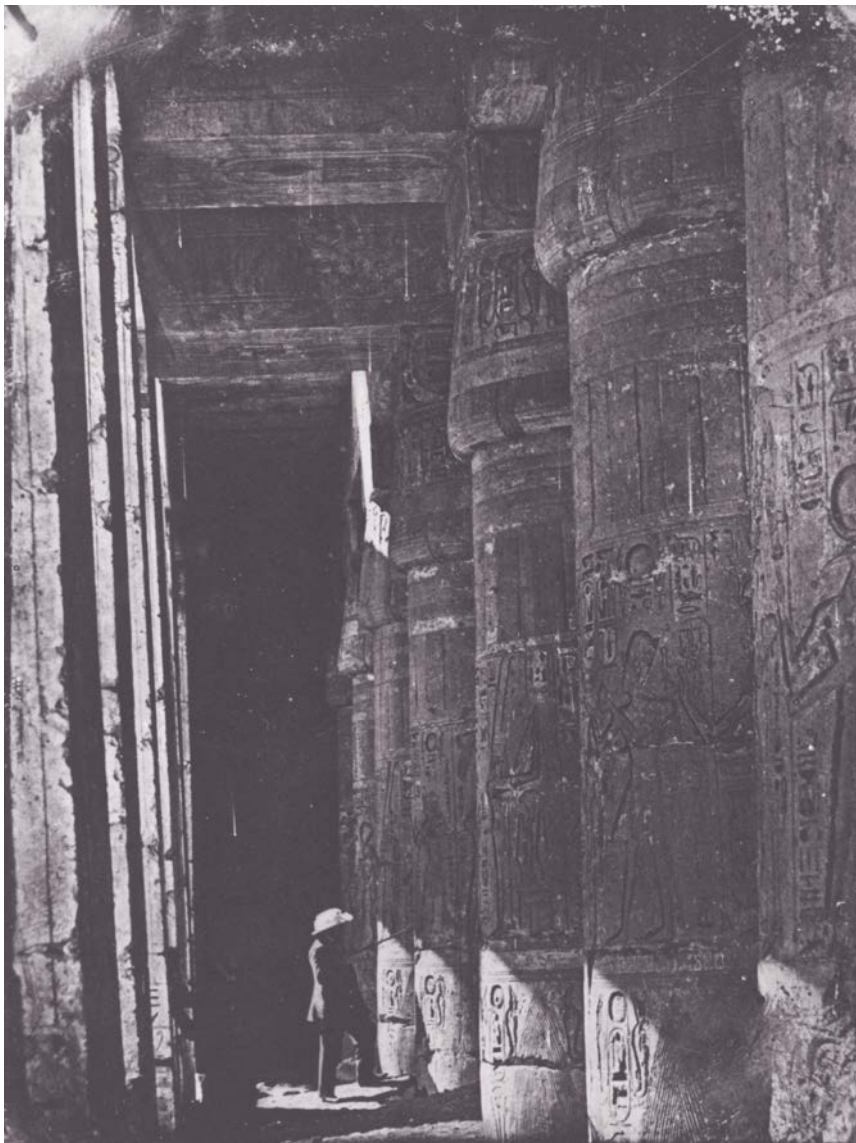
Sedan vi druckit vårt afton the ankommo och lade sig bredvid oss tvänne barkar bärande Engelsk flagge som vi. Utom oss och före oss låg här ock en bark med tvänne Engelsmän om bord så vi nu lågo här fyra Frangiska barker. Jag gick upp i land ännu på aftonen och följde med en bröllops procession, som jag träffade på i staden. Jag gick ett stycke med bredvid sjelfve brudgummens fader, men som han sade att det ännu skulle räcka omkring fyra timmar innan de skulle sätta sig och sjunga och dansa fann jag för godt att

vända om och gå tillbaka om bord, der jag träffade alle och i synnerhet min shekh hopkrumpne och frusne af den icke obetydliga och här ovanliga kölden. Äfven jag tyckte det var kallt; dock bör märkas att jag gick klädd som hos oss under sommarn med vida kalesonger och schlafrock utan något vidare.

☛ *December 27.* Satt länge inne i min lilla kamurka och knåpade med ett och annat till den bredvid oss liggande Engelska barket laggt ut och begifvit sig på återfärden till Kairo. Medan jag satt här hade jag tillfälle genom mitt lilla fenster betrakta en bahlawan, som jämnte en gammal gubbe kom hit ner till de Europeiske barkerna för att med sina konster förtjena litet pengar. Hans konster voro obetydliga och stort ej bättre än att jag kunnat nästan göra efter dem. Han gick på händren och kastade sig öfver hufvudet på händren och hoppade genom ett tunnband, som den gamle gubben höll på sitt hufvud etc. Kort härpå kom ock den här befintlige Ghazi med sina tvänne Barbari och en liten liten arabisk flicka och dansade vid slag af tambour de basque och knäppningar med castagnetter. Det var ej eller just af något värde dock roade de mig mycket mer än konstmakaren så med deras vackra kostym som med den egna karakteren i hela deras väsende och i synnerhet den mindre Barbari flickan med sina många verkligen stora behag och smidiga kropp och växt. Jag blef inne sittande hela förmiddagen och det var ej utan att jag hade något kallt. Sedan vi ätit vår torftiga middag af ris gick jag upp och begaf mig åter upp till de ståtliga Karnak Ruinerna. Jag gick här omkring hela eftermiddagen och fröjdade mina ögon i synnerhet öfver den troligen i hela verlden makalösa stora imposanta tempelförsalen med sina 134 stora groteska pelaren. Hvad dernäst mest intresserade mig var de tvänne små granitkammaren som tyckas utgjort den innersta allraheligaste helgedomen och hela den öfriga ändlösa byggnaden uppförd liksom för att blott omsluta den.³²¹ Denna så kallade Kungakammaren är så in som utvändigt full af Kunga figurer, som frambära sina offer åt Gudarne. På norra sidan invid denna helgedom af röd granit står i ett sidorum en vacker liten portal af svart granit infattad i muren af sandsten och torde kanske varit ett grafkapell för någon helig fågel. För öfrigt hvart helst man stiger bland dessa vidsträckta kunga ruiner, öfverallt ser man väldiga dels sittande dels stående än af granit än af hvitglänsande än af rödglänsande kalk eller sandsten. Öfver allt ser man quarlefvor af tempel som ligga gömda under gruset höjande blott sina korneshar och takränder öfver högarne. Huru många torde ligga alldeles dolda och gömda derunder?

Portaler och Pyloner half eller helförfallna vittna om de många ingångar, hvarigenom man från alla håll kunnat in komma i den väldiga tempel eller palats byggnaden och halfstående eller ramlade pelare vittna om prakten i dess salar. Jag kom tillbaka ungefär i solnedgången i en särdeles kylig luft och starkt nordanväder.

 December 28. Vandrade hela förmiddagen omkring i staden i Luksor utan att dock kunna förmå bland de smutsiga Arab kojorna gå in och se på de under dem dolda och svartnade resterna af templen. Jag föredrog att gå ut till malakan to call at my little barbarian girl and rested with her about two hours. Sedan jag kommit åter om bord och de andre äfven blifvit färdige satte vi öfver till andra stranden till Kurnu, men i anseende till vattnets låga stånd nu måste vi gå ansenligt lägre ner än vi legat vid uppfarten. Sedan vi landat och druckit vårt eftermiddags caffe begaf sig den flitige Sattler genast upp till Medinet Habu och jag korrt efter honom. Jag gick här omkring och såg på de många pyloner och på quarlefvorne af det kungliga palatset, som man säger det skall varit och som stående på sidan af en sidopylon sal ser rätt emot ingången till det egentliga stora templet.³²² Det är den enda för att så säga privat eller profan byggnad jag sett här och kanske den ända af detta slag som finnes quar från de gamla Egyptiska tiderna. Den gick i många bugter och vinklar och krökningar och att dömma efter de rum, som ännu syntes har kungen ej bott i stora salar. Här syntes ock ordentliga fenster med öfverstående i muren gjorda bågförmer. Det hela var ganska vackert, men jag fick ej rätt begrepp om huru byggnaden egentligen varit construerad och dess form och jag gaf mig ock ej tid dertill och ingen lust då jag kan ha allt detta ✕ från första bästa handbok öfver Egypten. Härifrån gick jag in genom de halfförfallna men ännu ståtliga med granit inlaggda pylonnerna in i den stora vidtprisade och prisvärda stora tempelsalen, utgörande tempelförsalen till ett stort tempel, som nu ligger helt och hållet begrafvet under grus. Denna stora sal är i synnerhet hvad taflorna och färgerna i dem beträffar bland de bäst om ej ostridligen den bäst bibehållna och conserve-rade tempelsal som finnes i hela Egypten från gamla tider. Taflorna äro här de vanliga slagtningscenerna och offergåfvors frambringande åt djurnosade Gudar och kungars välsignande af dem etc. af dem man allmänneligen ser. Jag vandrade sedan omkring i ruinerna af de lertegel hus som öfverallt stå här omkring templet eller på det på den kulla eller grushög, hvarpå sjelfva

KOLONNER I RAMSES III:S GRAVTEMPEL I MEDINET HABU PÅ LUXORS VÄSTRA
STRAND. FOTO AV MAXIME DU CAMP FRÅN 1850.

templet och den gamla staden stått. Sedan jag blifvit mätt härpå begaf jag mig sakta mak tillbaka och kom om bord vid solnedgången.

☞ *December 29.* Gick upp tillika med shekhen den långa vägen upp till Medinet Habu och sågo omkring oss. Det tycktes dock göra föga intryck på shekhen och han blef snart mätt och vände om tillbaka om bord. Jag blef quar hela förmiddagen här och vandrade omkring mest i den stora salen och såg på taflorna så på väggarne som på pelarne, såsom i det mindre templet, som ligger på sidan litet framför det stora.³²³ Jag vandrade omkring hela förmiddagen och kom ganska och särdeles trött tillbaka vid middagen. Jag blef ock derföre liggande hela eftermiddagen om bord utan att alls gå upp förr än på aftonen då jag gjorde en liten promenad längs stranden.

☞ *December 30.* Gick med shekhen upp för att bege oss till en Norråt belägen by Kāmoleh, der man sade oss i dag vara torg och marknadsdag. Man sade oss än att dit var 1½ än 3 timmars väg och öfverhufvud ej särdeles långt samt att der vore stor marknad och en betydlig stad. Vi gingo så af och frågade folk som vi mötte på vägen och de sade oss alle att det ej vore långt. Så gingo vi kanske närmare tre timmar förr än vi hunno fram till en liten usel by, der man ännu ej alls hade samlats till torgs och föga folk ännu syntes. Shekhen lät emellertid en gammal dålig barberare som han efter mycket sökande fick tag på, raka sitt hufvud; men förgäfvades sökte vi här efter ett caffè att sitta uti. Emellertid hade folket småningom samlat sig till torgs och hämtat sina saker till salu, hvilka utom tvänne 'aṭṭaren som hade sina små askar med kryddor och småsaker af quinnfolksgrannlåter etc., till största delen bestodo blott af lök och rättikor och bröd och andra obetydliga lifsförnödenheter som durra och hvete. Jag hade särdeles tråkigt här och skyndade på affärden, som ock snart företogs på tvänne åsnor, som vi här fingo tag på. Åsnedrifvaren förde oss tillbaka på afvägar så att vi ej hunno fram till barken förr än vid 'aṣr. Vi åto nu och jag begaf mig genast derpå upp med min bössa och skjöt äfven en vacker räf som jag lurade ut i gamla grafgrottor, der dessa djur ha sina tillhåll och sina boningar om de ej äro upptagne af folk. De finnas här till otalig mängd.

☞ *December 31.* Tog en åsna på morgonen och begaf mig upp först till elAzzazif der jag steg ned för de bequäma trapporna i som jag tyckte de djupaste hvalf och hålor jag här varit i:³²⁴ äfven tyckte jag ingenstades ha sett den mängd af flädermöss som jag här såg. För öfrigt voro väggarne

med deras figurer och målningar här så nedsvärtade och smutsade att föga deraf mera kunde urskiljas. Härifrån begaf jag mig till Kungagemålernas grafdal,³²⁵ såg de tvänne taflor i bergen som kallas *ṭikan elḥarimat*³²⁶ och som man säger skola ha varit en sorts *fashah* eller öppen plats der Drottningarne sutit i bergens skugga och njutit svalkan. Jag gick in blott i tvänne eller tre af deras grafvar. De äro i allmänhet små och obetydliga i jämnförelse med Konungarnes grafvar, men dock ganska vackra och prydda med taflor och målningar på väggarne. Jag var inne i N:o XI och IX de öfriga skola vara obetydligare och än mera nedgrusade och svartnade än dessa. Härifrån begaf jag mig ned till floden och lät sätta mig öfver till Luxor i en liten hög pråmbåt som var så öfverfull af folk att [jag] nästan fruktade vi skulle förlisa på vägen. Vi kommo dock lyckligen öfver. Här gick jag till den lilla Berberiflickan danserskan som jag funnit så mycket behag i. I dag gick det mig här som alltid förrut med *alla* flickor jag lärt mig känna, jag hade fått nog af henne och blifvit mätt på hennes behag och fann henne i dag tråkig som alla hennes systrar. Hon dansade och sjöng för mig i dag och tycktes bjuda upp allt att behaga mig men misshagade mig troligen just derföre. Jag lämnade henne derföre snart och begaf mig ut på torget, der i dag hölls marknad här, köpte några små saker för mig och vårt kök och begaf mig åter tillbaka. Kom om bord vid 'aşr och gick åter upp att skjuta räfvar; men en *fellaḥ*, som var med mig och satte i ena knuten af den stora grottpelargången förorsakade med trenne klickar på sin bössa att två eller flera räfvar kommo undan oss. – Så har detta år gått förbi öfver mig i Österns land utan att jag egentligen kan säga att en ny sol gått upp öfver mig – dock fruk[t]löst har det ej förgått. – ✕

 Januari 1 1845. Sedan vi stigit upp tämmeligen bittida och önskat hvarandra godt nytt år begaf sig Sattler genast upp efter caffet för att teckna tror jag Kurnu. Vi andre blefvo om bord ännu en stund; men begåfvo oss snart Doctorn och jag på hvar sin åsna upp till Lepsius. Under vägen hunno oss de tvänne Preussare, som ligga med sin bark nedanför oss, så vi voro fyra man starke. Vi blefvo vänligt emottagne uppe i den borglika villan, som först uppbyggd af Wilkinson och sedermera bebodd af Hays och flere andre berömda män, som forskat i de gamle Egyptiernes monumenter här,³²⁷ nu innehas af kanske den störste och berömdaste af dem Lepsius, som nu breder ut på dess ena tornartiga byggnad den Preussiska örnen på den hvita flaggan. Här växladess nu ömsesidigt med alla ein gutes glückliches Neujahr

ej utan den breda tyska ungemüthliche Gemüthlichkeit.³²⁸ Slutligen kom Lepsius sjelf ut från sin lilla egna kammare i en halfsiden schlafrock och röd tårbosh och växlade med oss nyårsönsknigen. Han hade något särdeles enkelt och vackert i hela sitt väsende ej det minsta af de vanlige halfklärdes flärd och sladder. Det syntes på allt att han var den djupt lärde, som hel och hållen intagen af sin vetenskaps storhet och sänkt i den, glömt den äre och ryktesgirighet, hvarefter blott de vanlige i lärdomens dynt sänkte murkige och grimaserande lärde sträfva och arbeta. Samtalet gick öfver vanliga saker, öfver nyårsmorgonens ovanliga skönhet och den lika ovanligt sköna utsigten härifrån den högt uppe i bergen liggande villan. I sanning var morgonen ovanligt skön. Solen hade ännu ej hunnit bli het och brännande och den kalla Nordanvinden som gått ganska kylig de föregående dagarne hade laggt sig alldeles och tystnat. Det var en klar ren luft såsom hos oss den ljufvaste mildaste sommarförmiddag som lät oss se den nedan före liggande gröna slätten i det vackraste sken. Jorden stod öfverallt grön af hvetets nya brådd som gick upp till randen af öknen med en skarpt markerad linie. Midt på denna gröna matta ungefär syntes de ståtliga Salamat, Shama och Tama eller de båda väldiga Memnons Kolosser,³²⁹ som med af tiden förvittrade lemmar dock med sina hieroglyfer och sina Grekiska och Latinska och Frangiska inskrifter på de stympade lederna vittna om de många olika folk de bjudit sin Salamat hälsning. På ömse sidor af dem dock på tillbörligt afstånd och ända upp i öknen nedan före de väldiga sandfärgade bergen det ståtliga Medinet Habu och Rhamasseum. Längre bort Gurnu och på andra sidan af den väldiga mäktiga floden Karnak det mångpylonade, hekaton pylon, och det pelarrika Luxor, hvilka båda stodo på sin stora ✎ gröna matta. Hela den stora vida synkretsen omslutes af mäktiga berg, bland hvilka Thebens eller Afts Ammon stadens trenne mäktiga spetsar lysa fram främst.³³⁰ Du står sjelf på ett väldigt högt berg, deri från du öfverskådar denna tafla, bland de skönaste troligen i verlden och öfver dig höja sig än mäktiga berg i väldiga spetsar och tornlika eller pylon formiga toppar, bland hvilka du vet dig finna grafvarne af de gamle Egyptiernes mäktigaste konungar och Drottningar och för hvarje blick du kastar på bergen och deras bergsdalar under dig möter ditt öga grafvar och hålor, som fordom tjänat till boning antingen för lefvande eller döde och nu innehas och bebos af smutsige svarte Araber. Dock det mest storartade och skönaste var den mäktiga floden, som slingrade sin klart mörkblåa bölja

mellan de gröna fälten. Sedd här upp i från är dess vatten det renaste klaraste blå täflande med Medelhafvets, så grått det ock är sedt på nära håll. Den gör här åtskilliga bugter och bildar öar en på hvardera sidan och är stor och mäktig som en sjö. Jag stod länge här och njöt af den härliga utsigten som af den ljufva halfflumma och dock friska morgonluften störd blott af de förtjuste Tyskarnes exalterade platta utrop schön och sehr schön och göttlich etc.³³¹ Lepsius bjöd oss sedan att se på hans lilla från Sennar medbragta Apa och en ödla och en liten krokodil som han hade alla lefvande och till min förundran behandlade och handterade i sina händer och armar utan den minsta fruktan. Sedan vi så en stund sysselsatt oss börjades af Strauss en af de tvänne Tyskar som voro på barken bredvid oss och som är son till en kunglig Hofpredikant i Berlin en sorts liten Gudstjenst Nyårsdagen till ära. Jag fann för godt att i anseende till de många Musulmänske tjenare som voro här, ej öfvervara denna Gudstjenst utan tog min åsna och gjorde en liten ridt ner till Salamat stoderna och Rhamasseum. Jag gick här en stund omkring och såg på taflorna och pelarne och satte mig sedan och pratade med min gamle treflige åsne-drifvargubbe, som talade om ett och annat, huru de gamle Kuffar dyrkat de store kolosserne af hvilka den på hvilken vi nu suto, den stora förstörda granitkolossen vid Rhamasseum, varit den största, så som äfven fallet skall ha varit.³³² Han så väl som flere af hans colleger här af åsnedrifvar collegium veta ett och annat af saker, som de snappat upp af de många Europeiske Lärda, som längre tid här lefvat och anställt sina forskningar såsom de äfven känna deras namn t.ex. Sult och Belzoni och Champollion med flere andre.³³³ Sedan jag sålunda fått slut på förmiddagen till det närmaste begaf jag mig åter upp till Lepsius, dit vi alle voro inbjudne till middag. Han hade emellertid med de fleste af sällskapet begifvit sig till elAzzazif och jag träffade här nu blott Sattler med tvänne af till preussiska expeditionen hörande målare. En af dem satte sig till mig och pratade om deras resa i Nubien och länderna der uppe och var öfverhufvud en ganska treflig man. Snart kom Lepsius tillbaka med sällskapet och vi satte oss nu till bords och åto vår middag. Efter den förevisades en humoristisk tafla som en af de medföljande Målarne gjort och deri alle till expeditionen hörande män förekommo klifvande omkring och begapande och aftecknande en stor väldig gammal egyptisk pelare stående i ett vackert landskap vid floden rikt på palmer och domer. Härtill hade Architekten gjort ett litet humoristiskt poem, som verkligen

täflade med taflan i vacker Witz och innehöll lätta nätta caricaturer på expeditionens medlemmar och anspielungen på dem och deras svaga sidor. Så väl taflan som poemet der till var särdeles väl gjordt och gaf oss alle stort nöje. Alltsammans var tillställtdt och gjordt på Lepsii födelsedag som inträffat några dagar före hjul. Blott upplästes det med för mycken affecterad tysk declamation i mitt tycke. Sedan detta var slut och caffe drucktet och några pipor rökta samt tiden förlidit till ungefär kl. 3 begåfvo vi oss alla hela sällskapet bestående af 11 personer öfver bergen rätt till Kungagrafvarnes dal för att njuta den ojämnförligt härliga utsigten från de ståtliga bergtopparna öfver det vackra landskapet med dess alla ruiner på ena sidan och på den andra sidan den egna underliga bergsdalen en verkelig dal af död, ty icke allenast gamle stormäktige kungar ligga här begrafne i sina praktfulle i bergen huggne grafpalats utan äfven hela naturen tyckes här ligga död och begravnen i de dels i liksom sarkophager dels i toppor sig höjande bergsrygarne. Vi gingo äfven in i några af kungagrafvarne nu och hörde Lepsii väl korta men vackra och enkla små anmärkningar och förklaringar öfver figurer och taflor. De ståtliga grafsalerna och choren togo sig nu utomordentligen väl ut emedan vi hade ett stort antal af ljus med oss som gåfvo en god upplysning och läto oss med ens öfverskåda de underligt och finurligt utmålade taken och väggarne. Jag nu som förra gången vid uppfarten då jag med Sattler besökte dessa grafvar [kom] mest och i synnerhet att gläda och förundra mig öfver vekheten af de i insänkt relief utsculperade figurerna och den vackra hvita kalkstensväggen och stucken som ✕ täflade med marmorn i hvithet och skönhet och öfverträffade den i vekhet och mjukhet. Med lika stort nöje och förundran betraktar man de än ofärdiga teckningar som man här ser så ofta på väggarne. De äro gjorda först med röd krita och sedan rättade och noggrannare öfvergjorda med svart krita för att sedan sculperas och målas efter denna teckning.³³⁴ Man beundrar i dem i synnerhet den synbara lätthet och nonchalance, hvarmed de äro gjorda liksom smorda på väggen och dock ser man den största säkerhet och accuratess i den synbart vårdslösa teckningen. Så uti alla figurer och hieroglyfer, så större som mindre. Äfven färgen är ännu alldeles frisk och glänsande liksom påsatt helt nyligen icke för nära tre årtusenden. Äfven här som annorstädes stördes jag ofta af de exalterade Tyskarnes utrop af wie schön wie wunderschön, diese Frische der Farben etc.³³⁵ Dock Lepsii lugna tysta små anmärkningar, hvari alldrig hördes något exalteradt utrop

eller någon ängslig suck godtgjorde hans öfrige landsmäns platta förtjusning. Äfven hans öfrige medföljare målarna och arkitekten, som hörde till expeditionen, voro öfverhufvud lefnadsfriske män och trefligare än vanligen Tyskarne äro. Dock från sin eviga lust att skära Witzar hade [de] ej kunnat göra sig frie och i synnerhet en fet frodig man tror jag deras landskapsmålare var särdeles färdig deri ehuru hans Witzar oftast voro missplacerade. Sedan vi dröjt här i grafvarne närmare solnedgången begåfvo vi oss på återväg. Alle som följt oss från Lepsii villa togo här afsked af oss och begåfvo sig tillbaka hem öfver bergen. Här kysstes och slogs hand mellan Tyskarne och jag kan ej neka att jag fann stor afsmak i kyssningen och sade mig äfven fri derifrån. Mästaren sjelf den store Hieroglyfläsaren följde oss på den eget vackra vägen som leder ut från dödens dal mellan dess underligt formade liksom svartaskbeströdda berg, hvars toppar nu stodo blekt gullgultbelyste af den nedgående solens sista strålar. Lepsius var under vägen språksam frågade mig om mina tillämnade resor och sade sig sjelf ämna sig till Kosseir och Sinai. Komne om bord drucko de icke jag ett glas Champagner med honom och han begaf sig tillbaka efter hjertliga önsknningar af god resa. Vi hade ännu att liquidera våra åsnor och våra nattväktaren här och sedan det var gjort lade äfven vi ut för att fortsätta vår färd till Kairo. Så hade den första dag af detta nya år gått till ända ganska angenämt och roligt nog ehuru jag dock ej kan neka att jag allt ännu blir främmande bland Tyskar och icke kan förmå mig att helt och hållet gå in på deras karakter. ✎

☞ *Januari 2.* Gingo hela dagen och kämpade mot stark och kall Nordlig motvind och måste äfven på förmiddagen ligga en stund bi under värsta stormen. På aftonen en liten stund före solens nedgång hunno vi dock fram till Kenneh. Vi hade vid uppgåendet legat just nedan före staden och voro med några steg in på sjelfva torggatan; men nu måste vi lägga oss ungefär en half timmas väg bort, emedan vattnet nu torkat ut från den kanal som går nedanföre den och nu bildade blott ett smalt sund mellan landet och en af det uttorkade vattnet bildad ö. Icke desto mindre begaf jag mig uppåt jämnte Doctorn och kommo vi äfven in till staden; men som det redan var mörkt funno vi för godt att sedan vi gjort en liten tur i staden och sett på dess många glädjeflickor, som med hesa stämmor bjödo oss in till sig, och sedan vi i sällskap med vår skeppare och styrman druckit en kopp caffè togo oss hvar sin åsna och bege oss tillbaka om bord i en särdeles kall och mörk natt.

Grüde in der Majorsmannschaft 1844-45. habe ich persönlich
allen Mitgliedern der Kaiserlichen Expeditionen und ihre
Liebes Gynäke das die Gräuel dieses Krieges anfleht.

Dr. Carl Richard Lepsius aus Naumburg a. d. Saale, Professor
an der königlichen Universität zu Berlin.

Wibkam, Preussisch gebürtig aus Gr. Glogau in Schlesien.

Const. Weidenbach aus Naumburg a. d. Saale.

Ferdinand Max Weidenbach aus Naumburg a. d. Saale.

Otto Georg Düb Leipzig. Maler.

تتفاه
شرايه
مدبره فنيه
DRAGON JOSEPH
SCHERERIE

Schledehaus, Dr. Med. et Chirurg.; aus Osnabrück in Hannover'sch Weissenau,
a. d. S. Director des allgemeinen Militär-Hospitals in Magdeburg.

Friedr. Ad. Strauß, Licent. Theol. und Philol. hundert aus der königlichen
Juden-Kirche zu Berlin, aus Oberfeld gebürtig.

Wilhelm Krafft, Cand. Theol. aus Köln am Rhein.

Hubert von Sattler aus Wien k. k. acad. Maler.

Gron. aug. Wallin von Linné

SIDAN UR LEPSIUS GÄSTBOK MED WALLINS SIGNATUR LÄNGST NED. WALLIN,
SATTLER OCH SCHLEDEHAUS GÄSTADE MEDLEMMARNA AV DEN PREUSSISKA EXPEDITIONEN
PÅ NYÅRSDAGEN 1845. GÄSTBOKEN ÄR I DAG I EGYPTISKA MUSEET I BERLIN.

☞ *Januari 3.* Begaf mig bittida på morgonen upp till staden i sällskap med shekhen och Mohammad för att köpa upp nödig provision. Såsom vanligt i Egyptens smärre städer hade man ännu föga samlats på torget och föga öppnat bodorna ännu. Vi fingo så gå länge omkring och vänta förrän vi fingo det vi behöfde. Torget är här i allmänhet ett af de största man ser i Egyptens mindre städer och i mitt tycke det andra näst Siut. För öfrigt finnas här de största och vidlyftigaste Caffén jag än sett i Orienten. Orsaken är den starka rörelse som är här af varor och resande som färdas häröfver till Kosseir och Hegaz och vanligen eller alldeles uteslutande ha quarter i sådana caffén. Glädjeflickor finnas här mera än jag någon annorstädes sett i Orienten och i proportion till staden kanske mer än i någon Europeisk stad. De äro ock lika om ej mera närgånga än våra Europeiska sköna. För öfrigt finnes här ett ganska stort linneväfnads fabrik, som sysselsätter omkring 1 000 menniskor. Staden är berömd för sitt krukmakarbete och sina kullar etc. Man ser här ett ovanligt stort antal af turkar och en stor mängd af tiggande Derwisher. Vi blefvo ej färdige med våra uppköp förrän närmare middagen då vi återvände på hvar sin åsna, sedan vi först druckit en kopp caffè. Komne om bord satte vi genast öfver till andra stranden och begåfvo oss på åsnor upp till det ungefär $\frac{1}{2}$ timma från stranden belägna Dendera templet.³³⁶ Det står såsom mest alla dess systrar på en stor grushög, bildad af den förfallna gamla stad som fordomdags troligen stått omkring den ståtliga tempelbyggnaden. Denna grushög med templet i dess midt höjer sig på öknekanten vid randen af det odlade land som floden befruktar vid sin öfversvämning. Dock den största af denna halftimmas väg från stranden bestod nu af hvad man kallar arḍ ḥirth³³⁷ det vill säga odelbar men nu oodlad jord beväxt med sträfft starrgräs kalladt ḥalfeh med här och der fläckar af mjukare gräs, som tjenar till bete för fårboskap, då det förra ḥalḥ gräset betas blott af koboskap. Slätten var för öfrigt i synnerhet närmare stranden rikt beväxt med de vackra ståtliga dompalmerna och från gräset och från den unga här och der utsådda hafrans brådd uppsteg den finaste härligaste vårdoft. Templet sjelf, som är särdeles väl bibehållet och i allmänhet fint sculperadt öfverallt med vackert arbetade Egyptiska figurer från de sednaste Grekiska tiderna af Kleopatra, består först af en stor pelarsal af 24 stora mäktiga Isispelare, med ett Isis hufvud upptill på hvar af sina fyra sidor. Derinnanföre är en liten pelarsal med 6 pelare, trenne på hvardera sidan. Den öfriga byggnaden

innehåller trenne rum af, hvilka de tvänne sista stå liksom ett tempel för sig blott omfattadt eller omslutet af den öfriga tempelbyggnaden. Till Norr på ett litet styckes afstånd från sjelfva hufvudtemplet står ett annat tämmeligen stort, men nu till största delen alldeles öfver och nedgrusadt.³³⁸ Nära intill det stora templet åt Wester står ett litet kapell nästan som det tyckes utanför det egentliga templets område.³³⁹ På taket af den egentliga tempelbyggnaden stå många kapell tror jag sex ungefär såsom i Philæ men flere och mera utarbetade än der. Af målningen synes öfverhufvud föga i hela byggnaden men sculpturen är särdeles vacker kanske emedan från en sednare Grekisk tid. I takprydnaderna i den stora pelarsalen tyckte jag återfinna flera af Zodiaci tecken med stjernbilder; men den egentliga djurkretsen, som fordom fanns här i ett sidokabinett är nu att ses i Paris röfvad härifrån.³⁴⁰ Vi hade haft tror jag lång tid nödig att gå här omkring och beskåda allt; men så Doctorn som jag tyckes ha fått nog af de gamla Egyptiska monumenterna och vi dröjde här blott omkring en timma, hvarefter vi mätta på skådande och med särdeles hungriga magor återvände till vår bark. Här intogo vi vår middag med särdeles god smak och lade ut. Mot aftonen växte vinden åter upp till tämmeligen stark; men vi gingo dock hela natten just på de ställen, der man öfverallt berättar att den beryktade röfvaranföraren Ragil skall regera med sitt röfvarband af omkring 60 man alle väl beväpnade med bössor och pistoler och knifvar. Folket talade under natten mycket om honom och hans dater, hvilka ofta hade likhet med våra ädle Roman Röfware anförare såsom att han t.ex. röfvade af den rike 𐤊 för kläda och ge åt den fattige etc. Icke desto mindre gåfvo dessa historier stor skräck åt vår milde räddsinte shekh och förtogo honom sömnen för en god del af natten.

☞ *Januari 4.* Hade hela [dagen] stark och kall motvind så det ej led mycket för oss framåt. Det är vanligt i slikt väder man ej begagnar årorna utan lägger sidan emot strömmen och låter den drifva barken mot vinden loverande från strand till strand. Så gingo vi till största delen i dag tills vid middagen vädret lugnade något ut och Doctorn med spark och förifran dref folket till arbete. För öfrigt ingenting blott köldstelnade folk som skälfde och voro högst tystne och tråkige.

☞ *Januari 5.* Hunno på förmiddagen fram till Girge, der jag gick upp med shekhen och Mohammed för att proviantera. Torget här eller handelsgatan är ganska stor och vidsträckt och staden sjelf ganska

betydlig ännu, ehuru ringa i jämförelse med hvad den förrut skall ha varit förr än floden undergräfvit stränderna och sålunda låtit de derpå stående husen ramla deri. Här som öfverallt voro de fleste nästan alle Galanteri handlare Turkar och Araberne handla blott med lifsförnödenheter och linne samt ulltyg af Egyptens egen fabrikation. Staden tycktes för öfrigt det lilla jag såg deraf vara byggt i samma krokas och vinklar som hennes öfriga systrar och äfven af samma gråa fula lermaterial. Vi voro färdige här vid middagen och lade åter ut ehuru den fortfarande och växande starka Nordanvinden, som hämtade mig en hälsning från våra kalla snö och isfält, ej låfvade oss någon god färd. Vi hunno ock på hela dagen ej längre än till berget Ḥaridi och funno för godt att lägga oss derunder för natten.

☞ *Januari 6.* Stark fortfarande Nordlig blåst som ej lät oss komma fram särdeles. Först på aftonen då det lugnade litet ut vid solnedgången passerade vi Akhmin. För öfrigt gick allt tyst och stilla om bord. Folket lågo frusne och hopkrumpne af köld under däck.

☞ *Januari 7.* Hunno på morgonen till närmare slutet af det väldiga berget Gebel elḥaridi midt emot Ṭaḥṭa. Här synas 4 stora hålor huggna i berget och som vinden äfven nu ej låfvade oss någon god färd beslöto vi att gå i land och stiga upp till bergsrummen. De voro stora betydliga rum huggna i berget, troligen bildade blott tillfälligtvis vid stenbrott och stödda i taket med vid huggningen i berget lämnade pelaren. Uppstigandet hit var oändligen påkostande för det branta höga berget och jag var alldeles andtruten när jag kom upp och hade starka hjertklappningar. Men utsigten lönade besväret. Det odlade nu i den vackraste vårbrådd stående landet var här en vidsträckt nästan öfverskådlig slätt, här och der med små fläckar af palmlunder med en by. Midt i den gröna mattan slingrade sig Nilen bred och bildande åtskilliga öar. Som öfverallt ✽ var här det odlade landet afskuret med den starkt markerade öknerranden och hela synkretsen ytterst begränsade af de väldiga kalkbergen. Nedanför mina fötter på andra sidan syntes i det berg på hvars topp jag stod en egen underlig bergsdal djupt nedgående i berget. Nederst på dess botten syntes tvänne kubbor den ena tillhörande shekh Alḥaridi Abu Ḥassan den andra hans son Ḥassan ibn Alḥaridi. Jag steg ned i den underliga dalen som tämmeligen väl gaf en bild af Sindbads diamantdal³⁴¹ och betraktade med undran de många naturliga grottbildningar som syntes här i mängd. I de tvänne kubborna voro simpla halmmattor utbredda. Araben

som stoppat sig på den sednare uppkomne Doctorn berättade att i shekhens kobbba visade sig ofta en stor orm: att folk samlades hit vid hans molid och annors ofta och besökte honom och äfven syntes öfverallt svartbrända ställen i bergsväggen af de grytor som af de besökande här blifvit kokta. Längre in i dalen syntes äfven en liten grotta med en halm matta som var helgad Ghafir eldarb.³⁴² Liksom denna boning var en grotta så var äfven de båda kobborna det blott med en öfver och kringbyggd vanlig kobbba af vanlig lertegel. Vi gingo genom den underliga djupa bergsdalen på en ganska gångbar väg som mellan de höga klippväggarne med deras underliga många grått och skifbildningar förde ut till den vid bergsfoten belägna byn på andra sidan. Denna dal tycktes till största delen vara bildad af bergsflöden kanske äfven först och ursprungligen af någon vulkanisk eruption och tiden och luften torde gjort sitt till att forma hålor och underliga bilder. Under berget sträcker sig ett stort fält omkring $\frac{1}{4}$ timmas väg i brädd ner till floden och stod nu grönt af brädd. Här och der syntes stora palmlunder, hvaraf i synnerhet en stor som sträckte sig längs floden utomordentligt vacker. Vi skrido i dag något bättre fram än dagarne förrut emedan vinden något hade lagt sig. Mot aftonen och på natten fingo vi fullkomligen lugnt väder och folket blefvo låfvade kött till morgon och nu trakterade med caffè om de ville arbeta dugtigt tills vi hunno fram till Siut. Detta verkade godt och midnattstid ungefär hunno vi fram till Siut. Efter ingenting i verlden tror jag folket längtar så mycket efter som kött och ett godt mål. ✕

☞ *Januari 8.* Så snart vi druckit caffè begaf jag mig upp till staden med shekhen och Moḥammad. Jag fröjdade mig nu som förra gången öfver den vackra vägen mellan de fina sofsöf träden som likna våra Siberiska örter. Hela förmiddagen upptogs här med våra inköp och jag kan ej neka att jag blef helt och hållet trött häraf att dels höra på folkets gräl dels sjelf gråla med dem, hvarförutan ingenting här är möjligt. Siut är i mitt tycke den bästa stad jag här sett näst Kairo och Alexandria och här finnas dock alla behofver man har rätt att hoppas få i en Egyptisk småstad. För öfrigt kom jag ingenstädes nu än på den egentliga handelsgatan och de platser, der grönsaker och andra lifsförnödenheter stodo till salu. Först ungefär halfannan timma efter middagen voro vi färdige med våra uppköp och satte oss på hvar sin åsna och redo ner till barken. Här måste vi ännu vänta öfver en timma på Doctorn och kommo oss ej ut förr än omkring kl. 3. På aftonen sent sedan vi redan laggt

oss och klädt af oss hörde vi på vårt kajuttak sparkningar och sprattlingar och skrapningar som väckte vår nyfikenhet och förundran. Snart tyckte dock shekhen ha försäkrat sig om hvad det var och sade mig det är en 'afrit wala budd'³⁴³ och härvid blänkte hans ögon såsom vanligt då det gäller en skriftlärdoms sak. Då bullret allt fortfor kastade han sin defijeh omkring sig och kröp ut genom fenstret och fann såsom han gissat styrmannen liggande kullkastad på däckets hållande styret och darra och sparka. Som jag redan var afkläd besvärade jag mig ej ut, men lyssnade bredvid det öppna fenstret invid hvilket shekhen stod. Det första han gjorde var att läsa ett stycke från början af suran ešşofat och derefter utropade han trenne gånger efter hvarandra Okhrogi la ħaula wa la kowwatah illa billah.³⁴⁴ Härefter sade icke styrmannen utan den 'afritah, som besatt honom och af hvilken han var melbos eller mašro', ana fi 'ardek ja si shekh.³⁴⁵ Sade shekhen, som härvid förstod att hon var af quinligt kön, Inti ismak eih, sade hon ismi faṭimah: sade shekhen ma leki wa ma liragil deh: sade 'afritan: erragil deh fi 'lah mosh ṭajib, ta 'ibni wa shakhtatni ktir wa la budda min koni amawwatah wa kull elgema'ah jikrahoh fi lmerkeb: sade shekhen walakin ma jošahḥish ja shekhah hoa dilwaḳti musafir wa fukki 'anho lagli khaṭirna ikhna: sade hon ana fi 'ardek ja si shekh: sade shekhen ṭajib lamma inta fi 'arḍi ma tfokki 'anho ommal lagli khaṭirna iḥna wa lagli khaṭiri ✕ sejide Zeineb wa lfatha lisejide Zejneb. Härvid läste shekhen elfatḥeh och shekhan 'afritan likaså bismillahi rraḥmani rraḥim - - wa la ḍḍalin amin.³⁴⁶ Härefter lämnade honom 'afritan och hastade bort. Shekhen kom nu tillbaka in och berättade mig hela tilloppet såsom jag hört det genom fenstret. Det hade med de upprepningarne af det samma tagit upp en full quart timma och räckte mycket längre till samtalsämne för oss på natten. Roligt var härvid att se huru den fromme shekhen var nöjd och sjelfbelåten med sitt arbete och öfver sin makt öfver den förmodade 'afritan, som i intet satt sig emot honom utan helt beskedligt läst fatha till Sejide Zejneb och därpå lämnat sitt rof. Häraf slöto vi att hon naturligen var en muslim 'afrita ty det ges af dem christna och judar och alla möjliga slag. Denna sjelfbelåtenhet yttrade sig [i] ett ofta återkommande sakta skratt som slutar med en liten högst egen knarsking mellan tänder. För öfrigt skrattade skeppsfolket öfver hela tilldragelsen och Isma'in försäkrade att sådana anfall plägade ofta därhemma kommo på styrmannen. Skepparen sjelf och Girgawi som suto bredvid honom under sjelfva anfallet visade den största liknöjdhet derför och kostade hvarken handling

eller ord på honom till lindring. En sådan köld eller liknöjdhet för nästans olycka har jag ofta tyckt mig märka hos folket här. I detta fall torde denna liknöjdhet härröra af deras åsigt att allt sådant är shei min allah och af Herren laggd på den lidande. I andra fall som fattigdom och annan verldslig nöd torde äfven samma åsigt förorsaka en sådan köld och liknöjdhet såsom ock å andra sidan deras stora fördragsamhet för andras fel och synder mot sig sjelf. Säkert är att jag ej tyckt mig finna den broderlighet mot nästan och den välvilja och hjälpsamhet vi ännu finna hos oss. Eget förekom mig ett annat sorts skratt af shekhen öfver hela denna tilldragelse i afton, hvilket såsom det af skeppsfolket förekom mig såsom ett skratt från en helt annan verld än den hvari deras religions fördomar och deras muslimska uppfostran satt dem i. Detta skratt öfver det lustiga i tilldragelsen förekom mig vara öfver en supponerad 'afrita, som deras *tro* förbinder dem anta vara med i spelet, men som deras förnuftighet i allmänhet och deras ursprungligen goda menskoförstånd ej låter dem egentligen tro på allvare. Men detta skratt, som ohämmadt skrattades ut af oförvridne skeppsfolket måste i dess början redan dämpas och quäfvast af den skriftlärd shekhen hvars lärdom och Koranvishet lät honom سُحُف sucka fram meskin ho^{a347} såsom antydande att detta var en af Herren öfver mannen laggd plåga och genast derpå åtskilliga gånger upprepa det vid alla tillfällen passliga *la illaha illa llah*. Härvid hade han med stor smak och särdeles nöje rökt sin pipa hans oföränderliga tröst och bästa tillflykt så i ledsnad som fröjd.

☞ *Januari 9.* Hade mera lugn dock då och då några vindpustar, som folket ansåg nog starka för att hvila på årorna och låta barken drifvas endast af strömmen. För öfrigt ingenting som föreföll på dagen om bord utan några häftiga disputer mellan shekhen och mig i grammatikaliska frågor ej utan förifran å ömse sidor.

☞ *Januari 10.* Hunno bittida på morgonen fram till Beni Hassan elkadim, men voro tvugne att lägga till ett betydligt stycke från sjelfva berget i anseende till vattnets låga stånd nu. Det var särdeles kallt och dimmigt i dag och dimma, som nu möter oss i Nedra Egypten och som vi hittills alldrig vetat af på hela resan. Marken nyligen lämnad af det sjunkna vattnet var mjuk och fuktig och der den var besädd eller beväxt låg stark dagg i brådden eller gräset. Spatsergången var sålunda ganska besvärlig, men rörelsen dock god i morgonkylan. Vi hunno på omkring $\frac{3}{4}$ timma upp till berget

och gingo genom grottorna.³⁴⁸ De flesta äro obetydliga och små med smala djupa inhuggna fyrkantiga brunnlika hål, dit man kan nedstiga på hål huggna på ömse sidor i hålväggarne. De gångar torde leda till grafhvalf, kanske ett gemensamt för de öfre alle rummen. Tvänne af de Nordligast belägna äro de vackraste och de bäst bibehållna och bestå af liksom en förstuguquist hvars bergstak äro uppburna af tvänne vid huggningen lämnade pelaren af berget. Innanför går man in genom en stor vacker dörr in i en ståtlig sal, hvars tak är deladt i trenne litet hvälfda utomordentligt vackra plafonder, utmålade i de vanliga rutiga eller stjerniga taksiraterna. Inne i salen stå 4 pelare tvänne på hvardera sidan om dörrarne, delande taket i de nämnda trenne plafonderna. Dessa pelare såsom dörrposterna äro spräckligt marmorerlikt målade för att likna granit. Innan för salen är ett litet rum på midten af hvars motdörrvägg sitter en nerstympad och förstörd stor figur med en på hvardera sidan stående figur.³⁴⁹ Väggarne så i salen som det inre rummet äro fulla med ritade hieroglypher och figurer. Bland de sednare ser man i synnerhet här som åtskilliga andra af dessa bergssalar hela väggar fulla med manfigurer utförande alla möjliga sorts gymnastiska $\times$ ställningar och rörelser såsom man ser dem hos oss i våra gymnastiksalar nu. Ingenting nytt under solen!! För öfrigt ser man här allehanda sorts taflor ur det husliga lifvet, jagt och skörd och handtverksarbeten etc. etc. med framförande af alla möjliga frukter och boskap troligen för deras ägare och en man med penna och tafla, som tecknar upp deras tal. I den ena salen, i allmänhet den bäst bibehållna, äro dessa taflor äfven bäst conserverade, i andra mera nedsmutsade och förstörda. Under berget ligga tvänne stora byar, som nu äro obebodda och halfförstörda; ty för omkring 10 år skola dess eller den enas innebyggare plundrat och dödat(?) tvänne resande Engelsmän och till straff härför skall nuvarande Pashan förskingrat folket hit och dit på andra håll och andra byar. Härlig var utsigten från höjden öfver de närmaste underliggande öde byarne på den höga ökne och bergskanten, hvarunder det gröna och odlade vidsträckta fältet vidtog. Floden slingrar sig äfven här i många bugter och vikar och bildar öar emellan dem. Mångahanda färger spelade omkring bergen allt efter solen arbetade sig fram genom molnen och dimman. Då vi gingo tillbaka doftade brådden och grönskan och tamariskerna den finaste doft ur sin unga gröda och solen hade redan hunnit skingra morgonens och dimmans köld. Allt påminte mig om den ljufvaste senvårsmorgon hos oss. På återvägen hade vi alle tre reskamrater skiljt åt oss. Jag gick först

med Doctorn inåt bergen i en bergsbädd af en bergsström och förundrade oss öfver de underliga bildningar kalkberget gjorde här. Sedan skiljde vi oss äfven åt och jag gick i en liten tamarisk lund och lurade på räfvar. Jag såg äfven en, men kom ej åt honom. Då vi kommo tillbaka förebrådde oss skepparen härför och mente med sin och folkets vanliga rädsla här att på sådana ställen som här vore stor fara för Beduin Araber som plägade stiga ner för sina berg och plundra resande. Vi lade genast åter ut och hunno klock omkring 3 på eftermiddagen fram till Minjeh. Anblicken af denna lilla stad från sjösidan är särdeles vacker, bland de vackraste i mitt tycke jag här sett. Man ser flera hvitlimmade hus här och längs stranden flera små nätta hvitlimmade caffén längs, hvars väggar och tak vinrankor slingra sig. Staden är byggd på sjelfva kanten af flodranden och flera hus deri, bland [dem] äfven en stor Moske tyckas stå färdiga att vid nästa flöde stupa ned i floden. Som skeppsfolkets bröd hade blifvit slut voro vi tvugne för deras skull ta i land. Jag begagnade tiden och gick upp i staden för att köpa mig litet tobak och se mig omkring. Staden är ej [så] liten den förekom mig från sjösidan, den sträcker sig ett godt stycke in i land och det räckte länge att gå förr än jag hann torggatan. Denna var ganska stor och vidsträckt och tycktes vara särdeles väl furnerad i jämnförelse med de städer jag högre upp varit van att se. Handeln med tobaken som var $\frac{1}{8}$ okka Gebeli för omkring 75 kop. kopp. uppehöll en full $\frac{3}{4}$ timma för än den blef skuren och pengar växlade. Men det är så med all handel här och med allt annat. Hvad Orientalen mäst fruktar och afskyr är brådska, allt måste gå i allsköns maklighet och tålmod är en fordran hvar och en gör och förutsätter hos den andre. För öfrigt syntes här på allt att Kairo var nära; man såg hufvudstadens moder hos karlar och quinnor och därjämnte småstadens scrupulitet i [i]aktagande af convenencen. Jag hade gått upp i min gamla nu utslitna och smutsiga Schlafrock utan annat öfverplagg och alldeles barfota och det var ej utan att man såg långt på mig för detta brott emot convenancen. Turkar och Arnaoter ströko här mycket omkring på gatorna såsom i Siut och andra städer ända ned till Esne och Erment. Det dröjde med min lilla handel tämmeligen länge förr än jag kom tillbaka om bord. Folket hade redan köpt sitt bröd af en på stranden sittande fattig usel quinna som hade blott en tunn utsliten melaja att skydda sig och sitt lilla kanske blott 4 månaders gamla barn, som hon naket bar med sig, från den här ganska kännbart kalla dagen; och ändå hade de gemene matroserne haft samvete att bedra henne på 15

fadä, kanske den enda förtjenst hon kunde ha på hela dagen. Hon hade dock blifvit hållen skadeslös för dem af Doctorn. Så snart jag kom ombord lade vi ut och gingo hela natten. Folket hade som vanligt hela aftonen att gräla om det bröd de köpt och om pengar de fått vid växlingen. Folket här är ett folk af skrik och gräl, hvarförutan de ingenting nästan kunna göra eller tala; men måste i allmänhet ej ta det så på alfvare, allt är för att ej låta den andre skratta på mitt skägg; ty det är det värsta de veta här, och för att få passera för geda', d.v.s. ungefär en som i intet låter narra sig, men är mästare i att narra den andre. ✎

☞ *Januari 11.* Gingo hela dagen med god fart af årorna i mest lugnt väder. På aftonen märkte sig Giovanni ha förlorat tvänne små guldstycken af 5 piaster hvar. Mohammad misstänktes ha snattat dem. De voro nämligen knutna [i] ett hörn af näsduken och näsduken glömd antingen i fickan eller annorstädes. Då Giovanni tog sin näsduk fann han de båda knutarne quar, hvari pengarne voro bundne, men då han öppnade dem fann han inga pengar. Folket och alla voro säkra att de ej bortkommit genom någon annans hand än Mohammad, som äfven förrut blifvit starkt misstänkt att ha snattat tobak och pengar af Giovanni och hvars tjufsinne och boflighet äro redan af Lepsius och hans sällskap, hvilka han medföljde till Esne, starkt misstänkta och under vår resa fullkomligen försäkrade. Så hade han t.ex. ej haft skam att hemligen beklaga sig hos shekhen, då han gick upp med Mohammad i Esne och gjorde uppköpen att föga var att förtjena på oss. Han hade haft den försynta skamlöshet säga shekhen hans afsigt varit intala honom vid räkningen upptäckna mera än priset, men att han ej vågat det då han kände shekhens karakter på en annan sida. Han hade härvid berättat huru Frangers Dragomän i allmänhet förtjena på snatteri af sina herrar och huru de lefva och äta präktigt m.m.d. skamlösheter, hvilka alla shekhen sedan talade om för mig. Det förundrade mig särdeles att shekhen ej snusat af honom tillbörligen vid denna berättelse. Då händelsen blef bekant att Giovanni förlorat sina 10 piaster råkade folket just äta och när de slutat sitt mål vände de sitt stora tråkärkl *kaşa'* om och Herrens förbannelse öfver den som roffat dem. Det var stor rörelse om bord och hviskades mycket och slutligen beslöts mellan styrmannen och shekhen att i morgon bittida skulle anställas en allmän undersökning och visitation först af skeppsfolket och sedan af Mohammad. Det blef dock ej af emedan följande morgon

☞ *Januari 12* Sattler vid utkommandet från ruffdörren utanför hvilken Giovanni sofver såg det ena 5 piaster stycket glimma bredvid dess ännu sofvande ägare. Det var tämmeligen uppenbart att Moḥammad i fruktan och af skam för det tadel och den skymf och smälek han i går fått utstå, hämligen bragt den dit tillbaka. Han hade dock aktat sig att sätta dit den andra. ☞ Vi hade i dag åter något vindigt och gingo blott långsamt framåt. Redan middagstiden sågo vi på afstånd den sista åt Söder stående pyramiden. Här började floden bli särdeles liflig och besegrad och jag räknade middags-tiden tror 20 fartyg, bland dem tvänne förande det ena Preussisk det andra Engelsk flagga och gående uppåt. För öfrigt hade vi nu omkring oss de rätta Egyptiska feta fälten stående nu i den vackraste unga brodd öfverallt på den stora slätten seende ut såsom den härligaste våårer hos oss. Vi skredo blott långsamt framåt för den växande vinden och ehuru vi dels loverade med strömmen dels rodde hunno vi ej fram till Bedrashein förr än morgonen.

☞ *Januari 13.* Sedan vi druckit vårt morgoncaffé begåfvo vi oss alle upp för att göra den tämmeligen långa vandringen upp till Saḳḳaras pyramider. Byn ligger ett stycke upp ifrån stranden och vi hade ungefär ¼ timma att gå förr än vi hunno den. Byn är ej stort bättre än de vi varit vane att se af Egyptens medelmåttigaste. Här hålles dock hvarje tisdag tror en vidtberytad marknad. Här funno vi inga åsnor och sågo oss sålunda tvugne ge oss på den långa vägen till fots. Morgonen var kall och kulen och solen förmådde ej slå sig fram ur de tjocka molnen. Vägen gick genom en vacker palmlund, hvars träd voro i allmänhet mera städade men ej så naturligt vackra som de vi voro vane att se högre upp. Det räckte närmare eller tror jag mer än en timma förr än vi genom Bedrahein hunno fram till Saḳḳara, som ligger högst upp i landet och just på gränsen af den stora här pyramidrika Lybiska öknen. I Bedrahein sågo vi den stora på synet liggande nu halft i vatten sänkta kolossen.³⁵⁰ Den tyckes så mycket man kunde se deraf varit en vacker stående koloss; men antingen jag var öfvermått på gamla Egyptiska monumenter eller denna var verkligen underlägsen i värde mot de jag hade sett, jag hade ej tålmod att länge stå och betrakta den. Medan vi stodo här samlade sig från en närbelägen koja ☞ barn omkring oss tillika med en gammal skröplig gumma som var särdeles beskäftig att jaga bort ungarne för att sjelf och ensam ta den förväntade drickspenningen. Då hon dock vid vår bortgång slutligen frågade bakhshish ma fish³⁵¹ och vi svarade henne la kallade hon

Herrens förbannelse öfver våra fäder. Vi voro allt för vane vid dylika fördömmelser för att nu låddas derom utan fortsatte tryggt vår väg. På små omvägar kommo vi slutligen fram till byn Sakḳara och blefvo här välkomnade af väl bekante Egyptiska hundarnes skall och de smutsige barnens förfärliga skrik bakhshish ja khewage långt utdraget till en släpande lång kadence. Vi stego upp på en liten grushög här och sågo att vi ännu hade ett långt stycke till pyramiderna. Sådana grushögar hade vi mött och förbigått på vägen till stort tal i synnerhet inne uti och genast utanför de byar som nu stå med sina pygmeiska usla svarta och smutsdränkta kryphus på Memphis heliga gamla jord. Men tiden kräfvär nu ut sin hämd på de förvekligade föruslade Arabiske inkräktarne. Ingen går in i deras byar för att se på deras usla svarta lif hvar och en tittar och gräfvär i de sop och grushögar blott som ligger omkring dem. Öfverallt på dem och på hela denna jord ligga kringspridda större och mindre bitar och block af Granit, denna af det gamla Egypten så högt och med rätt aktade och vördade sten, dels spräckligt röd dels svart och vittna ännu ehuru med svag stämma om de stora tider som förgått öfver de tempel och palats, der Moses blef lärd i all Egyptens visdom, hvarpå sedan Judarnes Grekernes och vår hela visdom troligen blifvit byggd. Som öfverallt i hela Egypten sågo vi här oändliga bitar och skärfvor af krukmakar kärl och inne uti högarne ännu tydliga spår af fortgående väggbildande murar, uppförda af den vanliga obrända lertegeln, vittnande att äfven de Gamle Egyptierne ej användt bättre material till sina privatbyggnader än de nu lefvande Arabiske fellaḥerne. Europeiske antiquitets samlare, hvaraf en bosatt sig i byn Sakḳara och tror jag här uppslagit ett litet antiquitets kabinett ha öfver allt gräfvit djupa gångar och hålör in i dessa grushögar för att finna grafvar och de deri innehållna mumier med deras antiker och skatter. Det gör verkligen åtminstone gjorde det så på mig ett djupt intryck att färdas öfver denna för hela verlden så klassiska jord, der vaggan kanske varit för vår och de förflutna århundradens bildning, och se så föga nästan inga spår mera quar af den stad, som varit dess hufvudsäte och som satt hela den äldsta tiden i förvåning och förtjent dess uteslutande låf. Dock de monument som ännu vittna och troligen så länge verlden står evigt skola vittna om denna försvunna stad äro de väldiga oförstörbara pyramiderna, som tror jag io till tal sträcka sig längs den stora vidlyftiga öknén på en lång sträckning förbi den plats staden kunnat möjligen inta. Vi kommo genom öknén fram till en pyramid, som

ligger alldeles förstörd och stego der upp. Här hade vi den härligaste utsigt öfver den mest tröstlösa men den pyramidrikaste öknen, och under oss ett af Egyptens rikaste och mest fruktbara land, som nu stod i den vackraste brädd och sina stora palmlunder deremellan. Längst åt NW glänste det minaretrika Kairo och högst af det dess slott. Men allt öfver strålades af de väldiga Gize pyramiderna, som höjde sina stormäktiga hufvuden i skyns blå. Vi stodo en lång stund och fröjdade oss öfver denna utomordentliga och i sitt slag enda utsigt i verlden och gåfvo oss sedan på väg genom öknen och hunno trapp pyramiden byggt i afsatser eller liksom våningar af små quadersten eller kalksten. Vägen gick hit genom små höjder och dalar af öknen och öfverallt äfven på denna väg funno vi gråstens stycken och krukskärfvor och spår efter in i sanden byggda murar och ordentliga brunnformiga hål som omkring byggda innantills med sten gingo djupt ned i sanden. Så lågo äfven öfverallt kringspriidda hufvudskålar och ben af mumier. Från en förstörd pyramid som ligger nära invid trapp pyramiden tog Sattler utsigten af den Sydliga långa öknesträckan.³⁵² Himlen kulnade emellertid allt mera till och tjock uppstigande dimma gömde snart Gize pyramidernas toppar undan vår syn. Det var i allmänhet den kallaste och ruskigaste dag vi haft på hela resan och i följe häraf beslöto vi äfven slå färden till Gize ur hågen. Sattler blef snart färdig och sedan nu åsnor blifvit hitskaffade af Mohammad från Sakḳara begåfvo vi oss alle på återväg. Vi hunno först omkring klockan tre ned till barken efter en högst besvärlig och oangenäm ridt på sadellösa åsnor som gjorde mina ben liksom alldeles afhuggne och sönderbultade. Vi lade genast ut oaktadt en särdeles stark nära ostlig blåst, men hjälpte oss med ett segel och rodd och lovering tämmeligen snart fram till Torra. ✎ Här gingo Doctorn och Sattler i land för att hälsa på föreståndaren för den här förlagga artillerie skolan, som är en gammal bekant till Doctorn och äfven vid uppgåendet blifvit af honom besökt. Undertiden då jag blef ensam med shekhen erfor jag af honom att [han] nödvändigt ville ha sina pengar af Doctorn förr än han lämnade fartyget. Doctorn hade nämligen låtit honom förstå det han önskade under de 10–20 dagar han ännu ämnade quarstanna i Kairo, fortsätta sina lectioner och sedan betala honom ett för allt. Så mycket jag kunde förstå var det intet annat än ren misstanka af shekhen det Doctorn ville undandra sig att betala. Jag kan ej neka att detta ingaf mig stort förakt för min shekh och stärkte min tanke om uselheten och den gamla murkenhet jag tyckt mig finna i det

Arabiska folkets karakter här. Han fordrade strängt att jag skulle uppmana doctorn till betalning, hvilket jag ock gjorde dock försäkrande shekhen om motsatsen och att det var af egen vilja som doctorn följande morgonen gaf honom den resterande summan. Så som detta i allmänhet bevisar att folket i allmänhet här ej ha anledning att tro hvarandra, såsom ock fallet i sjelfva verket är, så ser man å andra sidan därjämte att bedrägeri och rofferi är en arfsynd hos Araben. Sedan Doctorn och Sattler kommit ned och vi druckit vårt afton the samt väntat en stund tills den allt iväxta blåsten laggt sig lade vi ut och kommo natten

 Januari 14 fram till Kairo, der vi togo land nära Ibrahim Pashas slott i kanalen midt emot Roda. Då jag om morgonen kom ut för att tvätta mig möttes jag af den härligaste doft från det trädgårdsrika Roda, der nu allt stod grönt och härligt ej täckt af snö som hos oss. Snart var lif om bord, vi drucko vårt kaffe och började sedan hvar och en samla ihop och packa och rusta sina saker till transport. Slutligen var allt färdigt och det återstod nu blott att komma väl ifrån folket och deras bakhshish tiggeri. Jag hade derom talat redan förrut med mina reskamrater, men som de ej gingo in på hvad jag föreslog koms överens att hvar och en skulle gifva sin part enskildt. Jag gaf dem 32 piaster och fick rikliga tacksägelser och tusende barakat warsen.³⁵³ Doctorn gaf 25 piast, hvarmed folket ej alls voro nöjde utan dumme nog att skicka dem tillbaka till honom. Så gick det äfven med de 10 piaster som Sattler gaf dem. De båda herrarne voro dock för kloke att höra på hvad folket sade dem och ge efter för deras pretentioner på några piaster mera. De togo helt lugnt sina pengar tillbaka och tego. Det var en stor spänning bland folket och det pratades och hviskades och flera fördömmelser ✕ undföllo dem öfver de båda herrarne. Här under hade de försökt intala dels Giovanni dels mig att verka för dem. Men då vi ej gjorde det synas de ha förmått shekhen att tala med Doctorn. Han yttrade honom ock några ord om några piasters förökning under det han gick genom mak'ad. Men Doctorn med sin vanliga häftighet snäste till honom och bad honom sjelf ge dem bakhshish. Detta förbryllade shekhen alldeles och han kom in till mig alldeles flat och förlägen och lät några fördömmelser ut över Doctorn. Han var sedan hela dagen modfälld häröfver. Slutligen voro alla våra saker färdiga och uppförda på stranden och Moḥammad hade gått upp för att skaffa kameler och åsnor. Det dröjde länge förr än de kommo och vi gingo otålige

af och an på stranden. De kommo dock efter lång väntan och sedan allt var påpackadt och priset öfverenskommet bar det af genom Ibrahim Pashas vackra planteringar och trädgårdar. Sedan vi hunnit fram till Hôtel d'Orient och Doctorn der afpackat de småsaker han hade på min kamel och sedan vi efter långa gräl och trätor fått den tröge kameldrifvaren att skynda sig och slutligen bli färdig att följa oss, hade shekhen ej mera tålmod utan red före mig bort hem. Jag kom snart efter på min åsna följande bagaget på kamelen och fann honom stående i sin port omgifven af grannarne. Här hälsades nu ömsesidigt och utan uppehåll och till ledsnad upprepades de vanliga complimenterna af Alḥamdo lillah bisselameh och barakah illi Inta ṭajibin³⁵⁴ etc. etc. De hade dock den urskiljning att genast bege sig bort då de sågo vi började packa af våra saker. Vi blefvo så ensamme och packade af och läto dem föras upp i mina rum. Jag var nu sålunda åter i det vidt beprisade Maṣr Umm eddynja som folket kallar denna stad här. Jag hade äfven nu den omvandling af nedslagenhet och ledsnad som alltid då jag kommit tillbaka till denna stad. Det är som om någonting olyckligt en gång måste hända mig här och olycksbådande synes mig alltid den ängslan och förstämndhet jag känner då jag kommer in i synnerhet i min shekhs hus. Närmare 'aṣr gick jag ut till Köhler. Inga bref hemifrån såsom jag så säkert hade väntat på. Detta bidrog att betydligt öka min modfärdighet. Han var för öfrigt hyggelig som alltid och visade mig ett bref från Kræmer till honom rörande mäst hans brors förhas-tade steg att bege sig till Ryssland för att söka lycka. För öfrigt just ingenting nytt. Gick härifrån till Bokty, tog pengar och begaf mig med dem gerad till Doctorn på värdshuset. Här infann sig äfven Sattler och genast derpå de både ✕ Raiserne och räkningen uppgjordes. Väl pratades och discuterades mycket och saken tog den vändning som om den ej kunde afgöras annat än i konsulatet;³⁵⁵ men slutligen dock då ingendera parten ville falla konsulatet till besvär och inför det synas som grälmakare afgjordes saken på vänlig fot och till allas tillfredsställan. Det räckte dock länge såsom i alla affärer med folket här, förr än räkningen och pengarne blefvo förstådda och ännu de af Doctorn på morgonen återtagna drickspengarne återiggda, så att det var nära solnedgången då jag kom tillbaka hem. Här berättade mig nu shekhen att folket pratat mycket om oss och vår resa att Effendin tagit shekhen och fört honom till sitt land, genom dessa och dylika berättelser satt hans hustru i skräck etc. etc. ✕

☞ *Januari 15 1845.* Jag hade frusit i mitt lilla khazne hela natten mer än jag nästan kan påminna mig att jag någonsin frusit i vårt kalla och snöiga Finland. Jag hade derföre svårt förmå mig stiga upp men hade dock intet annat partie då shekhen kom och väckte upp mig och sade caffet vara färdigt och vänta mig. Jag hade ej bedragit mig i min förmodan att det skulle vara särdeles kallt. Jag fann det som i en källare med kall fuktighet och tänderna skallrade på mig af köld då jag kom upp och tvättade mig. Jag fann [det] särdeles otrefligt i alla afseenden. Jag gick dock snart ut för att genom rörelse skaffa mig litet värma och vandrade omkring i staden. Allt var som vanligt och jag fann allt lika otrefligt som i allmänhet de sista tiderna. Shekh Ali å sin sida hade tusende historier att höra på om vår färd, bland andra den att vi farit och sökt skatter i Sennar. Man berättade att den som hade en ådra i sin panna och gick efter skatter, ådran skulle öppna sig på det ställe, der skatten låge begravnen. Så sade man vi hade gjort. Gick middagstiden i badstuga och blef der ända till 'aşr. Lät sedan raka mitt hufvud. En högst otreflig dag, hvars afton ej var stort bättre ehuru tillbragt i ett stort caffe med att höra på Shekh Isma'in, den berömde sagoberättaren. Det är fördömdt att jag ännu ej kan förstå honom till fylles ehuru jag tycker mig gjort goda framsteg nog i Arabiskan och af flere blir kallad maşrawi för mitt faşiha språk.³⁵⁶

☞ *Januari 16.* Gick i Khan elkhilili och köpte mig en koftan. Gick om kring och såg på marknaden och auctionen och handeln. Dref för öfrigt om kring i staden åt alla håll, var i Azbukijeh etc. men hade tråkigt och jag längtar nu med fullt allvare att snart komma bort härifrån. Dock Jusufs resa till Damjat torde fördröja min resa. Det oroar mig särdeles att inga underrättelser anländt från hemmet. Vandrade mycket omkring mest emedan jag visste mig ej företaga något annat och kom ej hem tillbaka förr än omkring 'aşr. På aftonen gick jag till caffet bakom Hassanein mosken för att höra den Antari, som vanligen läser der. Kaffe sällskapet hade nu i anseende till kölden funnit för godt flytta sig in i det rymliga caffet. Jag begaf mig äfven dit in, men fann just invid dörren den köpman, som på samma ångfartyg som jag kommit från Konstantinopel och sett mig under resan så väl som sedermera i Alexandria i Frangiska kläder.³⁵⁷ Nu såsom några gånger förrut då vi här träffat tillsammans tycktes han fixera mig något och det är ej utan att jag är litet rädd för honom. Jag fann nu för godt att genast bege mig ut tillbaka från caffet. Gick till det andra caffet, der jag varit i går och

hörde på Shekh Ismaʿin. ✎ I afton var här ett särdeles stort Auditorium och bland andra äfven Rifaʿ Effendi med tvänne af sina elever, dessutom några från Gemelijeh. Det var ej utan att jag äfven här fann mig något generad, men blef dock sittande tills särdeles sent.³⁵⁸ Det oaktadt jag tror det var närmare midnatt, blef Shekh Ismain ännu efter mig quar med ett ganska talrikt auditorium. Hans berättelse var i afton särdeles och ovanligt liflig uppmuntrad troligen af de många och förnåme åhörarne. När jag kom hem fick jag länge stå och bulta på porten förr än jag fick lif i Shekh Ali och slapp in.

☞ *Januari 17.* Vandrade åter omkring i staden åt särskilda håll, träffade flere bekante, bland andre Shekh Ibrahim och min gamle vän Ustad Maḥmod Damascenaren. Han uppehöll mig en stund på gatan och berättade att han nu mera ej bodde tillsammans med sin släktunge, att denne var en bedragare och gemen usel man som hade gjort honom högeligen orätt och plundrat af honom till och med hans mattor och dynor. Han var särdeles hjertlig som alltid och vi kysstes tre gånger på mund och han bad mig ändteligen i morgon komma till den Wekale i soḵ esselah, der han nu bor. För öfrigt vandrade jag af och an utan mål och syfte blott för att få tiden slut. Hemma trufdes jag ej för den otrefliga kölden i mina rum. Middagstiden då jag kom förbi Shaʿrawi Mosken fann jag en stor samling af folk, som utkomne från fredags bönen hade stannat nedanför trappan och uppå den och gapade upp mot himlen. Jag frågade hvad de sågo på och tittade sjelf och fann luften full med gräshoppor som med sina tunna genomskinliga vingar svajade i solskenet. De voro till stor mängd dock icke till så stort tal att de bildade ett moln beskuggande solen. De föllo äfven ofta ned på gatorna och pojkarne sprungo då efter dem jagade och dödade dem. När jag kom hem fann jag dem i stor mängd nedfallna i fashan hos mig och jag tog äfven flera och lade dem i sprit. De voro stora röda detta år, men man sade mig att de ej alla år voro lika, stundom gula, stundom svarta och af andra färger. Han [*sic*] hörde folket klaga att tiderna skulle bli dyra för deras skull; ty om de slog sig ned här skulle de skada och för[s]töra säden och hvetes brodden samt all annan ✎ gröda. Öfverallt der man framgick på gatorna låg fullt af dessa djur dels söndertrampade dels hoppande omkring, men som jag tyckte ganska liflösa och kanske förfrusna af den kalla nordliga vind med hvilken de kommo. På eftermiddagen var hos skraddaren Nicholas och talade med honom om att göra mig en Gibbe. Vi kommo litet i religions raisonnement i

anledning af några Grekiska böcker som lågo framme hos honom. Det roade mig se honom förvillad och osäker för hvad för en tros bekännare han egentligen skulle taga mig. Satt sedermera hos vår grann barberare tillika med Shekh Ali och 'Abdallah. Gjorde på aftonen en liten spatsertur, men fann gatorna ovanligt öde och tomma troligen för kölden, som folket fruktar här så mycket. Der caffen funnos hade man stängt dörrarne väl till och packat kunderna in icke såsom annars sittande ute på soffor och stolar.

☞ *Januari 18.* Gick till Consulatet och erfor att posten anländt, men som jag träffade ingen här gick jag till Köhler och blef af honom försäkrad att för mig fanns intet bref. Gick med honom upp till Timofejeff, som allt förekom mig lika barnslig. Träffade här äfven Consuln Fock, som bjöd mig till sig på quällsvard. Satt sedan hos vår grann 'Attar Shekh Mohammad en god stund dels ensam dels i sällskap med Shekh Ali och andre. Gick på eftermiddagen till Nichola tog honom med mig och gick i Khan elkhilili, der jag köpte en ny faragijeh ändteligen, sedan min gamla var tämmeligen utsliten och färgförändrad. Satt sedan åter en god stund hos 'Attar Mohammad och begaf mig vid solnedgången småningom till Konsuln. Jag spatserade dock först af och an i den särdeles vackra aftonen under träden i Azbukijeh. Gick sedan in till Konsuln och åt quällsvard med honom och Timofejeff. Han bemöter i allmänhet mig med den utsöktaste artighet och vänskap såsom om vi voro gamle gode vänner och utan all sorts förnämhet och stolthet. Jag kan deremot ej nog förundra mig öfver hans unge Secretär Timofejeffs barnslighet och indiscretion att plappra i vädret allehanda saker utan val och urskilning, om till ex. arabiska auktorer, som han är sinnad öfversätta och publicera på Ryska. Om också han skall börja editera och publicera saker i Arabiska litteraturen, i sanning skall den ej ha stor vinning dervid. Drack några små glas vin som smakade mig väl; men gaf mig stark törst hela natten. ✎

☞ *Januari 19.* Vandrade på morgonen upp till soḵ esselah och såg på marknaden och auctionen der. Rörelsen var ganska stor ehuru ej jämnförbar med den vanliga i Khan elkhilili. Här äro i synnerhet särdeles och nästan uteslutande blott Turkar och de arabiske Delalerne ha äfven lärt sig räkna på turkiska så de skrika ut prisen på detta språk. Detta hör man äfven ofta i Khan elkhilili och afger detta äfven ett bevis på det arabiska folkets krypsinne här. Sedan jag kom härifrån tillbaka satt jag en stund hos

vår Attar Shekh Mohammad tillika med Shekh Ali och Abdallah. Shekh Ali hade framtagit sitt lilla opus, som han sammanskrifvit under resan och föreläste derifrån. De tvänne andre i synnerhet Abdallah voro outtömlige i beröm öfver det och de skulle lära sig så sjelfva den rimmade grammatikan som Shekh Alis sharḥ deröfver utantills och de bådo författaren börja en svit af föreläsningar deröfver. Författaren sjelf sparade icke nu mer än förr sina loford öfver sitt eget arbete och läste derur och förklarade med särdeles och fram lysande sjelfbehag. Jag vandrade för öfrigt på eftermiddagen dels om kring dels satt jag i särskilda sällskaper hos vår grann barberare, hvars lilla boda utgör en samlingsplats för så väl folket här i quarteret i synnerhet som ock för andra utifrån. Man anser det i allmänhet ej tillbörligt för en shekh eller annars en anständig alfversam man att sitta i ett caffe, hemma i husen samlas man nästan alldrig hos hvarandra; derföre kommer man oftast tillsammans i närmaste lilla barberare boda, der man utan tadel kan sitta och röka sin pipa och låta hämta sig sitt caffe från närmaste caffehållare. Det var i dag jom el'ashōrah d.v.s. tionde dagen af det nya arabiska året 1261³⁵⁹ och det är ganska vanligt att man i dag och i går ger zika och utdelar almosor. Barn och quinnor gå mycket omkring och antasta de vandrande och köpmän och i allmänhet alla af hvars utseende de tycka ha att vänta sig något. De säga dervid hat zika l'ashr ja sidi³⁶⁰ utan vidare krus eller bön, hvilket är så karakteristiskt hos alla muslim tiggare. Det är ej allenast tiggare och uselt folk utan ganska välklädda quinnor som antastade. Deras vackra ögon narrade mången slant från min börs. Till quällsvard åto vi den för denna dag enkoms bestämda rätten elḥobob,³⁶¹ bestående af 7 särskilda sorters korn, som hvetekorn, mandel, kardemumma, ingefära, pepar, kumin och neglikor alltsammans tillsammans kokadt i honing. Den smakade ungefär som vår sirap med ingefära för sjukt bröst. ❧

☞ *Januari 20.* Gick till Khan elkhalili för att se på marknaden. Här tog fatt på mig min gamle tjenare Sejid Ali, som uppenbarligen begifvit sig hit på jagt efter mig. Han hängde en lång stund på mig och sade mig sina ekliga complimenters och beropade sig på det vanliga salt och bröd, som vi ätit med hvarandra. Han sade sig nödvändigt måsta besöka mig i morgon och skulle då äfven taga med sig Abdolkhalik. Jag låddes föga eller ej alls om honom utan gick min väg och lät honom gå bakom mig och prata efter behag. Så blef jag slutligen af med honom. Gick sedan ner till Azbu-

kijeh och talade med min gamle Berberi Mohammad om quarter. Satte mig sedan i Grekens caffe i hörnet af allen, det enda ännu öppna af de många som voro uppslagne der under sommarn. Sedan jag här rökt en shishe och druckit en kopp caffe, begaf jag mig sakta mak hem. Shekh Ali kom upp till mig och i anledning af mitt möte med Sejid Ali i dag, hvarom jag underrättade honom, berättade han mig långa historier, hvars upphofsman Sejid Ali efter all sannolikhet är, och som utgått från Shekh Shihabs hus att jag nämligen vore en förklädd Frank, som antagit Kairos klädedrägt och sedvanor för att tränga mig in i Moskeerna och i allmänhet lära mig känna folkets lefnads-sätt etc. etc. af allt hvad sannt och sjelfva förhållandet är. Shekh Ali talade ut allt med en särdeles naivitet och det var ej utan att jag måste rodna litet. Hvad mäst förundrade mig var att Shekh Ali sjelf ej tycktes tro ett ord af allt detta och att han strängt fördömde dessa sagors hopspinnare. Det gör mig verkligen ondt nu mer än förr att måsta bedraga en så hederlig man som han och som är mig så innerligen tillgifven. Ehuru jag för längesedan förutsett att detta allt skulle komma i dagen, var det ej utan att det gaf mig dåligt humör för i dag. Spatserade på eftermiddagen åter litet omkring och gick in i en trädgård vid 'Adawi porten. På återvägen härifrån mötte jag en bekant tobakshandlare från Gemelijeh, som hade mig att vända om med sig samma väg jag just nu kom. Vi gingo tillbaka och spatserade i åtskilliga trädgårdar, som lågo ihop med hvarandra. Han pratade mycket under vägen och frågade mig i synnerhet om de nyheter och saker voro sanna som man här så allmänt berättar om kriget mellan Ryssarne och Tsherkesserne om shekh anförare för dem, som af Propheten skall blifvit skickad att uppmana och lifva det sednare folket och med stora under föra dem till seger.³⁶² Jag satte honom naturligen fast i hans tro och han var särdeles glad att finna sig försäkrad i den ۞ af mig, som såsom hemma och härstammande från dessa trakter måste känna förhållandet bättre än någon annan. För öfrigt var han efter sitt folks sed här särdeles profus på loford öfver mig och på försäkringar om sin vänskap och tillgifvenhet. Dylika försäkringar äro mig högst vedervärdiga passande möjligen för quinnor och barn ej för karlar. Sedan vi en stund vandrat omkring i trädgårdarne, hvarunder jag äfven varseblef en räf, och sett omkring oss på den härliga grödan och orangernas nu mogna gullgula i stor ymnighet nedhängande frukt, begåfvo vi oss tillbaka och stannade en liten stund i en tobaksboda på vägen. Sedan måste jag prompt följa honom

och se på hans hus der han bor och som är hans egendom. Det var ett af de vackraste och största hus jag här sett och förekom mig särdeles trefligt med en liten trädgårdstappa på gården. Han ville med allt gevalt nu såsom alltid förr då vi träffats att jag skulle stanna hos honom och äta och dricka caffè, men jag undskyllde mig och begaf mig hem. Sedan vi ätit hemma och gjort våra tvänne afton böner begåfvo vi oss ner till vår Ghamri Moske, der i afton hölls maḡra eller rättare khatme. Vi blefvo här sittande hela aftonen i sällskap med Shekh 'Abd Allah och en annan lärd shekh af våra grannar, båda i synnerhet den förre, högst treflige män. Vi rökte och drucko caffè, hvaraf vi hämtat med oss $\frac{1}{2}$ ₴ och fingo för öfrigt vår afton till slut med prat utan att just ha tråkigt. Till slut hämtades oss i ugn rostade bönor med kumin och peppar, som smakade särdeles väl.

☞ *Januari 21.* Gick på morgonen ut med shekhen för att träffa doctor Schledehaus på hans hôteł och taga afsked af honom före hans i dag tillämnade afresa till Alexandria. När vi kommo upp funno vi rummet lämnadt af dess innehafvare och Sattler ensam der väntande shekhen för att lämna honom pengar för de några få timmar han gifvit doctorn under de sista dagarne. Gick sedan och talade med min gamle Berberi bawwab Moḡammad om quarter uti mitt första hus och som jag fått villfarande svar af dess ägare beslöt jag mig att ta det. När jag kom hem och härom underrättade Schekh Ali fann jag på hans ansigte den trumpna och obelåtna mine jag hade väntat mig. Men det var nu afgjordt och stod ej att ändras. Det räckte länge att prata härom och shekhen trodde att jag ledsnat vid honom och hela hans sällskap och jag behöfde lägga ut hela min språklåda för att öfvertyga honom om motsatsen, värre än jag haft att öfvertyga derom en flicka eller ett barn hos oss. Men sådane äro fullkomligen karlarne här, man måste prata och pjunka dels dels hugga tvärt med manna- ⚔ tag såsom med flickor och älskarinnor och barn. I anseende till en stor bölda, som åter uppstiger mig på låret och i dag börjar värka fann jag för godt att bli hemma i afton. Shekh Ali satt uppe hos mig och vi suto mest tyste utan att prata alls. Det är en viss tunghet, som ligger öfver mig i hans hus och i hans sällskap. Hade emellertid packat in alla mina saker och gjort mig fullleligen färdig till flyttning i morgon bittida.

☞ *Januari 22.* Fick mig bittida på morgonen tvänne åsnor och packade på dem mina flyttningssaker, som nu bestodo af min stora ḡafaṣ, som rymmer alla möjliga småsaker och min nattsäck och är fullpackad utom-

ordentligen tung. Den andra åsnebörden bestod af mina mattor och andra sängkläder hoprullade jämnte min lilla ryska kappsäck till ett tämmeligen stort och tungt bylte. Åsnedrifvarne, som voro tvänne mera åldrige män pustade och klagade mycket under bördorna. Jag kom slutligen fram till mitt nya quarter med mina åsnor och packade af dem upp till mina rum. Här blef jag nu ensam, sedan efter ett litet vanligt gräl om liquiden åsnegubbarne lämnat mig. Jag öfvertogs nu af den vanliga ledsnaden och nästan vånda jag i allmänhet känt vid mina flyttningar. Blef dock ej länge hemma utan begaf mig ut för att köpa upp några småsaker, hvaraf jag nu kom att ha behof såsom några krukmakarsaker och bläckslagarsaker. Gick middagstiden till Köhler och satt hos honom en stund. Härunder kom hans mor upp och bad oss ner att äta middag. Som jag på hela dagen ej ätit något fann jag mig dugtigt hungrig och antog bjudningen med särdeles nöje. Under måltiden kan jag ej neka att jag fann den betydliga och stora skilnaden mellan Europeisk hushållning och den arabiska, som jag nu under så lång tid blifvit van vid och jag kände verkligen längtan efter att åter få lefva såsom jag från barndomen blifvit van i mina föräldrars hus. Men den som tagit fan i båten måste föra honom i land och jag må ej klaga öfver min lott. Sedan gick jag åter hem och fann mina rum nu bemattade såsom jag hade önskat och fordrat af dess ägare, då han på morgonen var hos mig och tog betalning för första månaden förskottsvis såsom alltid här är brukligt. Sedan jag något så när blifvit färdig i mina rum närmare Maghrib begaf jag mig slutligen till Shekh Ali. Jag blef hos honom en liten stund, hvarunder vi åto en liten quällsvard och drucko the. Sedan följde han mig hem till mig. Han hade emellertid hämtat ned mitt stora bord och satte det på hufvudet och släpade det sålunda fram den ganska långa vägen. Jag bar ett stort knyte innehållande i dag hemma hos shekhen rentvättade linnekläder och sålunda hvar och en väl påpackad drogo vi fram genom ✕ Kairos trånga gator. Han satt hemma hos mig ännu en tämmeligen lång stund på aftonen och rökte och gick sedan sin väg och jag begaf mig genast till sängs; men stark värk i den stora gemena böldan på mitt lår gaf mig föga ro.

☞ *Januari 23.* Sedan jag stigit upp efter en högst orolig natt blandad äfven med drömmar om Borgström och hans svaga hälsa,³⁶³ linkade jag ut till mitt kök och tog mig kol och torrved och gjorde mig sjelf mitt

caffé i min mankad. Pysslade sedan hela förmiddagen hemma i mitt nya hus plågad på det svåraste af min bölda och för öfrigt af missnöjdhet öfver hela världen. Hårtill kom en dugtig hunger som jag nu var urständsat att stilla i brist på någon som kunde hämta mig något utifrån. Närmare middagen kom dock min shekh och gick ut och hämtade mig först en ny mankad i stället för den som jag i dag morgon redan spräckt och vidare allehanda provision af bröd och ost och 'agwe af dadlar etc. Häraf gjorde vi oss ett godt mål och drucko caffè derpå. Det är roligt att se huru föga han såsom alle hans gelikar föga genera sig att sjelfve göra de flesta drängsysslor och bära bördor af hvad helst det vara må på gatorna. Sedan sysselsatte vi oss litet med att studera; men shekhen fick kallt i mitt sollösa och något fuktiga rum och begaf sig bort kort efter 'aşr. En stund efter honom linkade äfven jag ut, spatserade först litet omkring och slog mig sedan vid Maghrib ned hos en turkisk eller grekisk ʿTabbakh eller kosthållare och gjorde mitt aftonmål. Här suto bredvid tvänne turkar som jag tror af hvilka den ene en ung man af kanske 18 år en af de vackraste män jag sett. Turkarne äro dock en helt annan race än folket och deras karakter så till utseende som sinnelag har icke blifvit bortblandad; den står särdeles djupt inpräglad i dem, då deremot folket i Egypten i allmänhet alle och i allt så till det inre som det yttre äro fullkomlige bländningar. Jag längtar särdeles att se de äkte Araberne uti öknen om icke de ha en bestäm-dare karakter. Fellaħerne här och folket i allmänhet se ut som våra finnar eller som tyskar eller som hvad du vill blott att solen bränt dem svartbruna; men dragen äro ej arabiskt eller egyptiskt markerade. Ute börjar det redan bli varmt och behagligt i luften ehuru inne i rummen ännu i allmänhet är kallt och ruskigt. Jag kom hem vid Esha och gjorde mig mitt the sjelf och förtärde det ensam sedan Mohammad en stund varit uppe här och pratat. ✎

☞ *Januari 24.* Satt hemma och skref och sysslade tills shekhen kom middagstiden då vi åto litet och gjorde oss caffè. Sedan läste vi vår lection, som jag nu inrättade på ett litet förändradt sätt. Han blef sittande här till mellan 'aşr och maghrib då han gick. Jag begaf mig ut korrt efter honom och gjorde först en liten tur hit och dit och gick sedan in på mitt Grek spis hus och åt mitt egentliga dagsmål. Sedan gjorde jag några små uppköp af nödvändiga artiklar och begaf mig åter tillbaka till mina ensamma rum. Här var jag väl ensam men icke ensam i gården. Quinnorna uppe hos Fransosen hade ett förfärligt väsende med tarabucka och sång och slutade ej förr än jag

gick ned och hutade åt dem. Härunder hade jag druckit mitt the, som ehuru hvarken till godhet eller treflighet jämnförligt med vårt vanliga der hemma, dock gör på mig samma goda verkan här i synnerhet en kulig och dimmig afton såsom i dag.

☞ *Januari 25.* Hade på morgonen bittida besök af shekh elkhaddamin uti quarteret här. Han hämtade mig en ung man som sade sig förr tjenat hos en Engelska. Jag skyllde på att jag ej ville ha någon, som förr tjenat hos Franger och dermed gick han bort med sin skyddsling och hämtade mig inom några minuter en annan, som troligen äfven tjenat hos någon frang förrut, men som shekhen troligen var för slug till att ge ut därför. Jag beslöt att ta honom för att slippa mönstra flera. Han blef hos mig och började sin tjenst med att sopa och rengöra rummen. Jag fann mig som alltid generad af att ha en dräng hos mig och mina rum och fann mig otreflig, men hvad är att göra; huru helst man vänder sig har man rumpan bak. Middagstiden kom shekhen som vanligt och blef här till något före Maghrib då han gick. Kort efter linkade äfven jag ut med min svåra och värkande bölda och gjorde en liten tur först om kring och slog mig ner hos min Grekiske kosthållare och åt mitt afton och hufvudmål. Sedan gick jag åter hem vid Esha och behöfde ej vänta länge förr än efter aftal Shekh Ali kom hit tillika med Shekh Abd allah och Shekh Moḥammad både från Ghamri. Vi suto ute i min stora sal och de voro rike på låford öfver det vackra quarteret. Så voro de äfven i synnerhet Shekh Abdallah öfver mitt the, som ehuru i mitt tycke ej något särdeles, syntes smaka shekherne ganska väl. Vi drucko en dugtig portion hvar deraf under prat och rökning. Shekh Abd allah är en högst treflig torrolig man, som jag trifves särdeles väl med. De blefvo sittande till ganska sent kl. omkr. 4 Turk. ۛ

☞ *Januari 26.* Fick för ledsamt att sitta hemma hela förmidagen så jag gick ut och åt frukost hos en faṭarṭshi och vandrade sedan litet omkring i staden närmare middagen. Det [var] varmt och behagligt väder ute ehuru i [*sic*] jag fryser dugtigt i mina rum. Mötte på Azbukijeh vägen gamle Bashan sittande som vanligt i hörnet af sin vagn dragen af 4 hästar och omgifven af sitt icke särdeles stora följe bestående af omkring 10 turkar till häst och tvänne till Camel. Gubben ser särdeles ärevördig ut med sitt snöhvita yfviga skägg. En stund efter middagen kom shekhen som vanligt och gaf mig lectionen, hvarefter vi både gingo tillsammans ut men snart skilde åt

oss, han gående hem till sig och jag vändande mig till Azbukijeh allén, der jag gjorde en liten promenad under de gröna accacierne. Som det var söndag i dag voro mycket franger ute att spatsera med sina fruar och barn här i allén, som i sjelfva verket är den enda promenad, som finnes här i Kairo. Jag gick vidare inåt staden till Ghorijeh och dessa trakter och hade olyckan äfven i afton träffa Sejid Ali, men blef dock snart af med honom utan frågor blott nödgad att höra de vanliga fada complimenterna. Sedan jag ätit mitt aftonmål på mitt vanliga ställe begaf jag mig till caffet, der Shekh Isma'in berättar sina sagor. Auditorium var utomordentligt talrikt och som det tycktes äfven valdt af bättre och ansedde shekher. Jag blef sittande blott till slutet af första berättelsen och första kringturen af caffe och sbiting. Klockan var emellertid redan 4 à la turque förr än jag kom hem.

☞ *Januari 27.* Gick på morgonen till Cancelliet träffade gubben Bokty sjuk i sin säng och vid hans sida den gamle Syriske läkaren, som ursprungligen christen och använd af Fransoserne jämnte Bokty i deras tjenst under deras expedition hit, sedermera har antagit Islam och blifvit af Abbas Pasha antagen i någon sorts tjenst såsom läkare och stjerntydare och gesellschafter etc. Nu drifver han omkring och ses mycket på gatorna och utfövar Aesculapii konst. Jag tog pengar af Bokty; men hvad jag så säkert väntat fanns ej, bref hemifrån och underrättelser och icke det sista creditivet, som nu borde vara här. Jag vet ej hvad en viss oro har plågat mig de sista tiderna måtte denna ej förebåda något ondt. Köhler hade fått ohugnande underrättelser om Dittel och de pengar han lånat honom och tog af mig på min erbjudan 300 piaster, som jag verkligen med nöje erbjöd och gaf honom. Härifrån dref jag litet ut omkring högst orolig och ledsam att jag inga bref erhållit. När jag ✕ kom hem satt shekhen och väntade mig hos min Ibrahim. Vi läste vår lection. Han berättade att Sejid Ali jämnte Abd Olkhalik varit i dag i hans hus och sökt mig och den förre med sin vanliga framfusen frågat efter mig. Han är mig en stötesten som jag fruktar ondt af. Gick närmare Maghrib såsom vanligt och gjorde mitt afton mål och en liten

TRÄDGÅRDEN AZBAKIYA I KAIRO. DEN TJERKESSISKE EMIREN AZBAK MIN TUTUKH LÄT VID SLUTET AV 1400-TALET GRÄVA SJÖN OCH BYGGDE SITT PALATS INVID DEN. FOTO AV EMILE BURDET FRÅN 1880–1890-TALEN.

promenad och sednare på aftonen till Prunner. Hit kommo kortt efter mig Sattler och en resande tysk Hauptman från Bayern och sednare äfven Abeken och än en tysk. Hauptmanen var en stor äkta tysk skrådör och förde mäst ordet tills Abeken kom, som tystade honom med sitt skråderi. Abeken vill och tyckes passera för en särdeles lärd man – men hvilken skiljnad mellan honom och hans mästare Lepsius. Jag kan ej säga att jag trufdes särdeles väl i sällskapet och njöt föga deraf, gick bort derföre bittidare än de andre.

☞ *Januari 28.* Satt hemma hela förmiddagen tills Shekh Ali kom då vi gjorde en lång lection. Kortt efter det han gått gick äfven jag ut och gjorde efter min vana först en liten tur i staden och vek sedan in hos min grekiske kosthållare och gjorde mitt afton mål. Det var en kall och blåsig dag och mitt hem låg mig i hufvudet mer än vanligt i dag, med alla roliga minnen från mången Karls dag jag tillbragt der i synnerhet en från långa tider tillbragt med min käre Cousin Calle. Gick på aftonen till shekhen och drack the hos honom i hans varma mandara. Han var särdeles treflig och pratsam mot vanligheten och jag fann nu som förr att man äfven med sina vänner ej bör vara och lefva beständigt och uteslutande tillsammans; så länge jag bodde i hans hus suto vi vanligen trumpne och tyste tillsammans de stunder han tillbragte uppe hos mig.

☞ *Januari 29.* Fick slutligen Borgströms bref som denna gång uteblifvit särdeles länge; men de bref han omnämner sända från mamma före hans bref, äro ej ännu framkomna och jag väntar med oro på dem och på underrättelser från Geitlin. Hade sednare besök af shekh elhareh, som presenterade sig för att få den vanliga muftahijeh eller hølwan. Denna gång fick han ej mer än 5 piaster oaktadt allt sitt pock på mera. Under allt detta var Shekh Ali hos mig och gaf mig min lection. Efter 'aşr då den var slut och shekhen gången gick jag till Nikola och tog min gamla gibbe, som han besörjt att bli färgad och litet lagad och uppstofferad. Jag fann honom ۛ på högst dåligt humör, han hade sutit instängd i sina rum en hel väcka, emedan Ryska Consulatet här vägrat att vidare hålla honom under sitt skydd och återgifvit honom hans pass, och i anledning häraf hade han haft ledsamheter och blifvit ansatt af allehanda folk och shekher. Han bad mig förmedla och göra något för honom hos Consuln. Gick sedan och åt min quällsvard. Spatserade derefter om kring, sökte Köhler som ej var hemma och slog mig slutligen ner i ett caffè i Ghorijeh och hörde på en 'Antari. Jag förundrade mig att

han ej kunde läsa sin bok grammatikaliskt riktigare; han kunde ej skilja t.ex. mellan casus och verbaoristernas slut ändelser etc.³⁶⁴ Emellertid var hans uttal vackert och hans organ så väl som hans läsning behagade mig ehuru han ingalunda var af de bäste. Han slöt som vanligt kl. 3 t. och sällskapet som var litet skiljdes åt.

☞ *Januari 30.* Gick på morgonen till Cancelliet och talte med Köhler, som underrättade mig att mina pengar stode att fås när som helst. Gick sedan till Timofejeff och medan jag satt inne hos honom kom äfven Consuln in och blef sittande med oss en lång stund och prata och inviterade mig till morgon på souper. Han sade sig fått svar från Ministern i Constantinopel på hans anhållan hos honom att för mig utverka firman och recommendationer från Sultan för min resa till Arabien. Ministern hade svarat att det vore af föga eller ingen nytta för mig och för honom svårt att göra något i saken. Gick sedan hem och läste min lection med shekhen och packade upp böckerna ur Sahḥaran, som jag nu hämtade hem. Före Maghrib gick ut till Nikola och underrättade honom att jag intet uträttat för honom hos Consul Fock. Åt sedan hos min Grek och gjorde derefter en lång tur i Ghorijeh och andra trakter tills jag slutligen slog mig ner i ett caffè nära bab elkhalk och hörde på en muḥadith. Han var ej egentligen jämnförlig med Shekh Ismain i konsten, men hade ett för mig tydligare och förståndligare uttal i språket och var i allmänhet plumpare och grofvare i sina uttryck; berättade och mera i *folkets* smak. Hans auditorium bestod ock nästan uteslutande af folk af lägre klassen och var ej i särdeles stort ehuru som det tycktes i dag jämnförelsevis större än vanligt. Sjelfva caffet var äfven ganska litet och såsom alla fullt med loppor och troligen äfven löss, af hvilka sednare jag följande dagen fann en utom det stora tal af de förra på mina kläder. ✧

☞ *Januari 31 1845.* Gick ut närmare middagen och spatserade omkring för att passera tiden för fredagsbönen. Jag vandrade om kring i några trädgårdar och på grushögar utanför Azbukijeh och det var redan särdeles hett i luften ehuru midt i vintern. Kom hem genast efter middagsstunden och blef hemmasittande ända till Maghrib förgäfvets väntande på shekhen, som ej kom i dag troligen för fredagens skull. Vid Maghrib gick jag ut och gjorde först en god promenad tur i Azbukijeh allén och begaf mig sedan närmare Esha till vår Consul Fock, dit jag i går blifvit inviterad. Jag fann honom sittande i sin öfra sal i sällskap med Awareff och en ung resande

Polack och Köhler, väntande som det tycktes blott på mig; ty så snart jag kommit och hälsat på sällskapet stego vi alle ner och satte oss till bords. Det var med en särdeles förekommande artighet han emottog och bemötte mig och visade mig till min flathet äreplatsen vid bordet. Den unge Polacken är som det tyckes en äkte voyageur som stryker världen omkring för sitt nöje och för att sedan hemma kunna berätta att han varit på det stället och det stället af världen. För öfrigt synes han vara en mycket ung öppen i världen ännu föga erfaren yngling, hvars hjerta och tanke, ännu outbildade, flyga ofta ut i obetänkta och ovalda ord. Det var ock derföre ej utan att sällskapet i synnerhet Awareff ville spela litet gäck med honom. Af alle behagade mig dock Köhler mäst. Det var ej utan att jag fann mig tämmeligen trefligt i afton och blef sittande tills vi alle skiljdes åt på en gång klockan omkring 10 på aftonen. Jag hade som vanligt hos Fock i afton förtärt åtskilliga tror jag 4 glas vin och de hade den vanliga hetsande verkan på mig och stego mig något i hufvudet. Den unge Polacken har redan färdats genom Tyskland Schweiz och Italien, denna vinter varit upp till Asuan och tänker sig efter ännu omkring 30 dagars vistelse här besöka till Jerusalem och Syrien, sedan Grekeland, Frankrike och England och zu guter Letzt³⁶⁵ Amerika. Han har mycket af det så vanliga hjertlösa och ökända exalterade och de fadda utropen af skönhet och beundran och finner sitt hjerta smickradt och tillfredsställt att ha ätit på samma sten i Medinet Habu, der Champollion plägade göra sitt mål. ✕

☞ *Februari 1.* Dagen förgick som vanligt hemma med smått pysselarbete och min lection med Shekhen ända till efter 'asr, då jag gick ut genast efter det shekhen lämnat mig. Jag hade åtskilliga små gånger att göra först och begaf mig närmare Maghrib till Pruner för att be honom introducera mig hos Fresnell. Det låfte han ock göra första dag jag sjelf önskade och bad mig komma hit när helst jag önskade på förmiddagen. Sedan gick jag till Nikola om hvilken jag emellertid samlat några underrättelser att han nämligen skall vara en framfusig man och krångelmakare i skuld öfver öronen. Jag hade sålunda ej kunnat lägga in något ord för honom hos Konsuln. Jag pratade med honom hemma i hans quarter en stund och sade honom att Konsuln var högeligen förbittrad på honom, men att han antingen skriftligen eller mundteligen kunde sjelf försöka göra sitt möjliga hos honom. Sedan gick jag och gjorde mitt aftonmål på mitt vanliga matställe och begaf mig genast der efter åter hem för att vänta på Shekh Ali, som jämnte andre shekher från Elghamri

låfvat komma till mig i afton och dricka the till ersättning för den förgäfves gång de i går gjort hit och ej funnit mig hemma. De kommo ock vid Esha och blefvo sittande ungefär trenne timmar. Förr än de gingo bort gjorde vi alle jämnte min betjent Esha bönen. Aftonen tillbragtes som vanligt med prat och glam och tobaksrökning och förflöt ganska trefligt på sitt sätt. Det vanliga samtalsämnet med Shekh Abd Allah kom åter i dag på tapeten, nämligen om röfvere plundrare och tjuftar, som finnas till så stort tal uti hans hembygd Sharkijeh. Han sade de förnämste män och shekher i byarne sjelfve voro de störste röfvere och att de långt ifrån att göra sig en skam eller vanära häraf, tvärtom skröto och yfdes deröfver. Så ser man att äfven här oaktadt den långa tiden och flyttade bopålar och framför allt Pashans fruktade makt ej förmått utrota den äkta arabiska beduin karakteren i dessa östliga provinser, ehuru folket i medlersta Egypten och äfven till någon del i Şa'îd funnit för godt att låta sig kufvas och blott knyta näfvan i byxsäcken. I Sharkijeh begås stöld och rånader och mord utan afseende och utan någon Rücksicht. ✕

☞ *Februari 2.* Satt hemma och sysslade som vanligt med smått och läste middagstiden min lection med shekhen som vanligt; gick vid Maghrib ut och gjorde mitt dagsmål och tillbragte aftonen i caffet der Bejomi berättar. I anseende till söndagen voro mycket franger ute vid Maghrib och spatserade med sina quinnor och barn.

☞ *Februari 3.* Gick mera bittida ut och gjorde slag i Azbukijeh för att träffa my little girl but did not find her. Vid middagstiden gick till Pruner, som jag träffade just hemkommande från sina sjukbesök. Han förde mig till Fresnell, som jag just fann sysselsatt med Wrede i något sorts arbete med hans resebeskrifning. Snart lämnade oss Pruner och vi blefvo på tre man hand och nu plägrades råd om huru jag skulle företa min tillämnade resa till Arabien. De rådde mig gå till Damas och derifrån med Karawan till Mekka med flera andra råd hit och dit. Det är allt ganska väl men de känna ej hvar skon klämmer och tillståndet af min pung, och jag kan ej säga att jag blef särdeles hulpen af deras råd. Fresnell hade för öfrigt den vanliga franska artigheten och derjämte den äkte lärdes välvilja och hygglighet och bemötte mig med all sorts hygglighet. Skada blott att han ej länge tänker bli här utan så snart som möjligt bege sig öfver till Europa. För öfrigt är han en betydligt äldre man än jag tänkt honom vara, kanske mellan 40 och 50 och närmare det sednare talet men ännu liflig och rörlig som fransos utan att dock

ha något särdeles intressant eller geistrikt i sitt ansigte och sina drag. Han hade något litet af fjäskighet i sitt väsende och sitt tal som ej behagade mig rätt. Hans arabiska bättre och renare talad än jag än hört detta språk här ur en Europés mund hade dock ej den fullkomlighet jag väntat och tyckte mig ha orsak förmoda hos en lärd som lefvat 12 år på dessa trakter och uteslutande sysselsatt sig med studium och praktik af detta språk. Det var litet affecteradadt så i prononciationen som i valet af uttryck och ljuden tycktes mig mera instuderade än naturliga. För öfrigt var det ej utan att han hade någon sorts liten tokrolig treflighet i sitt väsende, som man annors så sällan träffar hos en fransos. Han spådde mig god framgång i mina resor så af mitt ❧ europeiska utseende, som han tyckte ha någon likhet med den tatariska racen med en Kaukasisk näsa, som af mitt hela orientaliserade väsende. Han pratade mycket hit och dit om huru jag skulle färdas, men gaf mig i allmänhet föga upplysningar, som jag tyckte egentligen kunde gagna mig särdeles, och jag fann nu som så ofta förr att hvad man gör och företager sig man alltid är sjelf den bästa och troligen ende rådgifvare. Jag dröjde ej längre än kanske en timma knappt hos honom och gick sedan hem. Shekhen hade emellertid varit här och gått bort. Jag satt en stund till närmare Maghrib och var just färdig att gå ut och låsa dörren efter mig då shekhen kom tillbaka. Vi gingo så åter upp kokade caffe och suto en stund och pratade och gingo ut vid Maghrib. Shekhen hade mig hem till sig att äta quällsvard och dricka the. Derefter gingo vi i Ghamri Moskén och hörde på makran, som hölls här i afton. Vi blefvo sittande här ungefär halfan timma, hvarefter vi gingo bort hvar och en till sitt hem.

☞ *Februari 4.* Satt hemma tills shekhen kom kort efter midnatten. Han sade sig hela förmiddagen varit sysselsatt med ett mål åter som vanligt rörande en skiljasmässa bittalateh.³⁶⁶ Den ifrågavarande quinnan hade grälat och trätit med sin mans mor och mannen råkat i vredesmod häröfver och skiljt henne bittalateh. Efter ett års skiljasmässa hade han nu såsom under hela året ångrat sig hjertligen och nu funnit följande utväg till återförening. Han hade talat med en Effendi som äger en slaf; köpt af honom hans slaf för 1 000 piast, af hvilken summa han gifvit honom dock blott 10 piast. ganib, som gjorde handeln laglig. Härefter äktades denne slaf med den skiljda hustrun. Detta gjordt, inträdde den äkte mannen, och gaf honom till skänks åt sin skiljda hustru. Härmed var slafvens giftermål tillintetgjordt; i thy att en slaf

ej kan och får vara gift och lägra sin ägarinna. Emellertid var den skiljda hustrun gift efter hennes skiljsmässa bittalateh och det var henne nu lagligt att efter skiljsmässan med sin nye man sin slaf, åter äkta sin gamle man. Detta mål hade shekh[en] i dag utfört och var särdeles nöjd med dess hilleh koajisch³⁶⁷ som han kallade det häri. Tillbragte aftonen i det vanliga kaffet vid bab elkhark med att höra på muhadditen Shekh Bejomi och kom hem min vanliga tid klockan mellan 3 och 4 efter den arabiska klockan svarande ungefär mot vår klockas 10. ¾

☞ *Februari 5.* Gick litet ut på förmiddagen för att träffa den gamle Muhadditen Shekh Bejomi i ett caffe, dit jag beställt honom men han hade ej infunnit sig. När jag kommit hem kom Shekh Ali och gaf mig lectionen. Sedan han gått gick äfven jag ut och uträttade några små bestyr och köpte mig bläck och andra småsaker och åt min quällsward på mitt vanliga ställe. Härefter tillbragte jag aftonen i ett caffe nära bab elkhark med att höra på en 'Antari. Hans läsning var ganska vacker och sonor men äfven han kunde ej ge orden deras rätta grammatikaliska ändelser och böjningar.

☞ *Februari 6.* Gick på förmiddagen till Cancelliet för att höra efter bref; men fick den underrättelsen att ångskeppet som bordt vara i förgår i Alexandria uteblifvit uppehållet troligen och fördröjd af motvind. Härefter gjorde jag några små gåingar och några små uppköp af snus etc. af nödiga artiklar och begaf mig åter hem vid middagstiden. Shekhen kom nu ock snart och gaf mig min lection. Sedan han gått gick jag ut och vandrade mycket omkring ej fri från oro och påträngande tankar och derjämte af köttslig lusta. Jag åt på mitt vanliga ställe men det är ej utan att jag redan börjat ledsna på maten här. Efter quällswarden strök jag mycket omkring på gatorna på jagt men lyckades ej. Kom hem om kring kl. 3 och gjorde mig the sjelf emedan Ibrahim i afton fått låf att gå hem och tillbringa natten hos sin hustru. Fransoserne ofvan om mig hade ett alldeles förfärligt väsende hos sig i dag; börjandes ända från morgonen, då de hade låtit hämta hit en danserska, hvilken sedermera hämtat tvänne andra till. De dansade och sjöngo och skreko och slog alldeles förfärligt på tarabuckan och förde det värsta oväsande och støj man kan tänka sig. Det räckte ända till midnatt och hindrade mig alldeles att sofva. Men hvad var att göra?

☞ *Februari 7.* Gick till Cancelliet men ännu voro inga bref ankomna satt här en stund och pratade med Köhler och följde honom sedan

middagstiden hem till hans hus och åt middag hos honom jämte hans mor och blef ännu en stund efter sittande att röka och dricka caffè. Gick sedan hem och hörde att shekhen varit här sutit en lång stund och väntat på mig och sedan gått bort. Jag gick så genast åter ut och dref omkring och träffade ꞵ på gatan Peterson, som sade sig under sommaren gjort en resa till Sverige och äfven varit i Åbo och Helsingfors. Det var särdeles roligt att åter få tala sitt modersmål. Han sade vår Kejsare Nicholas vara svårt sjuk nära döden och undrade huru det skulle gå med Finland om han lade ögonen till. De vanliga svenska funderingarne om vårt Finland spöka i hans som alle hans landsmäns hjerna och det är högst roligt att höra deras "imagioner". Stod länge och pratade med honom på gatan och gick sedan och satte mig i mitt gamla caffè i Azbukijeh, der jag träffade en gammal fiskhandlare, som satt der högst trumpen och nedslagen. Jag gaf mig i samtal med honom och frågade orsaken till hans nedslagenhet och erfor att det var den fördömda firde och den fatala penningebristen som plågade honom. Han tycktes dock bli glad att finna någon som deltog i hans smärta och frågade honom om hans tillstånd; ty han prisade rikt Herren som fröjdade och tröstat honom med anblicken af mig. Gick sedan och åt mitt aftonmål. Tillbragte aftonen med att höra på Shekh Bejomi i det vanliga lilla caffet, der i afton var sammanträngdt ett ovanligt stort auditorium.

☞ *Februari 8.* Gjorde en liten gång till Cancelliet och gick derifrån och hälsade på Sattler som nu bor i samma hus der Wrede bodde förrut. Jag satt en stund hos honom och såg på taflor och teckningar som han höll på att arbeta på och gick bort efter omkring en half timma. Gick sedan hem och väntade på shekhen, som ock kom snart och läste med mig min lection. Kort härefter begaf jag mig ut närmare Maghrib och sedan jag gjort en liten promenadtur vek jag in på mitt vanliga matställe och åt i afton ett dugtigt mål. Härefter vandrade jag åter litet om kring och slog mig sednare ned i det caffè, der jag i går tillbringat min afton och blef der sittande som vanligt till klock 3 efter turkiska klockan.

☞ *Februari 9.* Satt hemma hela dagen och arbetade på vanligt sätt dels för mig sjelf och sednare med shekhen. Sedan han gått bort ungefär vid 'asr gick ock jag snart ut och gjorde en tur till bab essha'arijeh der jag vid min caffè handel först blef sittande länge hos Shekh Sultan och prata. Från honom gick jag till Shekh Mohammad esshubukshi der jag äfven träffade

Shekh Abd Allah. Jag blef en lång stund sittande här och prata ända närmare Maghrib, då jag gick till mitt vanliga spisställe och åt mitt dagsmål. Sedan begaf jag mig hem och väntade på sällskapet från Ghamri, som i dag låfvat besöka mig och dricka the här. De kommo ock genast efter Esha och blefvo här till den vanliga tiden. Aftonen tillbragtes dels med prat dels med läsande af 1001 natt.³⁶⁸ Jag förundrade mig att Shekh Moḥammad ej kunde läsa bättre: men den tryckta stylen gjorde ock sitt till. ❧

☞ *Februari 10.* Gick ut på morgonen och sökte Jusuf; men han hade ännu ej kommit tillbaka från Damjat. Träffade dock hans mor som i går återkommit från Alexandria efter 15(!) dagars resa. Hon pratade och skräflade mycket som vanligt och berättade bland annat att hennes son blifvit bestulen på vägen. Härifrån gjorde jag ett slag till Cancelliet och träffade Köhler, som fått bref [av] sin bror. Han är nu i Alexandria återkommen helt oförmodadt från den resa till Ryssland han tänkte göra för att söka lycka. Det var den naturliga utgång saken måste ta. Spitzen, den löftesrike Ryske Officeraren, som tagit honom med sig om bord fregatten, hade föregifvit Gud vet hvilka underliga urskulder, att han efter gräl och krångel med sin kapten måste bege sig till Caucasus för att lugna sitt samvete etc. etc. Härifrån gick jag hem och väntade på shekhen men han kom ej. Gick åter ut före Maghrib och vandrade om kring och åt mitt mål och återvände hem with a girl I meeted with upon the street. She passed the night with me. What surprised me was to see how she liked to eat rough sugar after our having taken thea. She eated I suppos half a ratl or so about. She was not very handsome and not very amiable neither but good enough to satisfy a hungry nature.

☞ *Februari 11.* Gick ut på förmiddagen och köpte mig chokolade, hvarpå jag på dessa dagar fått en särdeles smak. Vandrade litet omkring och kom snart tillbaka; satte mig i Grek caffet i Azbukijeh allen. Kom hem före middagen och fann shekhen väntande på mig. Gjorde oss chokolade och förtärde det med litet bröd och ost. Shekhen skrapade med fingren och slickade med tungen väl alla smulor chokolade som hängde vid koppkanterna och tycktes rätt njuta af denna dryck. Sedan han gått gick äfven jag kort derefter ut och sedan jag gjort en liten vandring gick jag in på mitt vanliga matställe och åt min quällsward. Aftonen tillbragte jag i caffet hos Muhad-dithen Shekh Bejomi.

☞ *Februari 12.* Satt hemma hela dagen och arbetade först ensam med min Burkhard³⁶⁹ och sedan med shekhen då han kom vid middagen och blef sittande till efter 'asr. Kort efter det han gått begaf jag mig ock ut till Khan elkhalili, der jag köpte ett par skor. Sedan begaf jag mig till Shekh Ali för att lämna mina gamla skor der. Han syntes vara särdeles begärlig på dem och vänta att jag skulle skänka honom dem. Det är så i allmänhet med folket här: ingenting är för dåligt för dem och småsaker göra de sig i synnerhet ingen skam eller scrupel af att hålla undan deras ägare, och ögonen glimma på dem då de se att någonting, så simpelt det ock må vara, står att åtkommas för ingenting på ett eller annat sätt. Och detta gäller ej allenast om det sämre folket utan om alla utan undantag. Så vet jag många småsaker kommit undan för mig och att ännu flera haft samma öde om jag ej uttryckligen frågat och sökt derefter och det hos min shekh som dock är af hederligaste Araber. Jag blef hos honom att äta quällsvard hvarefter vi drucko the. Sedan gick jag till mitt vanliga caffè och hörde Shekh Bejomi. I hans saga förekom i afton huru Musulmän plundrade christne växlare och frangiske Consuler på 40 penningekistor. Detta fröjdade auditorium särdeles och så äfven berättaren: allt var rizk Allah och rövvarne glömde ej att tacka Herren för den välsignelse han gifvit dem och bedja till Honom äfven följande dagen ge dem lika stor välsignelse.

☞ *Februari 13.* Satt hemma tills shekhen kom och läste med mig min lection. Han var i dag ovanligt lat och trög och klagade öfver Rheumatism, tilläggande den anmärkning att den förgick antingen af den opii composition kallad barsh, som han plägade få af Shihab eller af the, hvaraf jag vid min flyttning från honom quarlämnat en liten flaska som nu blifvit slut och hvars återfyllande han med dessa ord åsyftade. Sedan han gått bort gick jag äfven ut och begaf mig först till Khan elkhalili för att ta de pengar, som i går vid skohandeln blifvit quar. Men som så ofta förr fann jag ej pengarne färdiga utan blef och lät mig bli afspisad med det vanliga i morgon. Sedan gjorde jag små vandringar och satt en liten stund hos Shekh Mohammad från Ghamri i hans svarfvar boda och pratade med honom. Vid Maghrib gick jag och åt på mitt vanliga ställe och begaf mig sedan till mitt vanliga caffè och hörde på Muhadditen Shekh Elbejomi. I afton såg jag här hvad jag för ej sett i ett caffè nämligen trenne små gossar af kanske omkring 10–12 år, hvilka såsom de öfrige i auditorium drucko sin kopp caffè och sin

kopp sbiting. Det tycktes dock ej vara något oanständigt i att de voro här och de behöfde hvarken gömma sig eller skämmas såsom fordom Åbo skolgossarne hos caffejungfrun. Då de pratade eller skralade helst litet för högt blefvo de af hvem som helst af auditorium tilltalade med blott bes baåa och de tego genast. För öfrigt voro de högst anständige och artige, hjälpte med pip kålen då de föllo från pipan och med vattenstopet då det gick om kring etc. Shekhen berättade till särdeles och ovanligt sent i dag och det var ej utan att jag till slutet blef litet trött och förlorade uppmärksamheten. Sagan gick för öfrigt uteslutande ut på penningröfverier af Christne och blott pengar. ✕

☞ *Februari 14.* Fick för ledsamt att sitta hela förmiddagen inne och gick derföre ut och hörde efter Jusuf och gjorde en vandring till Khan elkhalili och tog de pengar som allt ännu stodo quar på skohandeln. Vandrade sedan omkring hit och dit och spatserade litet i Azbukijeh alleen tills fredagsbönen var förbi, hvarefter jag genast begaf mig hem. Shekhen kom ock genast och vi läste vår lection. Sedan han gått kom Amin Agha, så slät han är och alltid kallar mig Effendi frågade han dock nu först min tjenare om elkhewage var hemma. Men att få en Muslim säga till en Muslim att en christen är Muslim eller att hälst ej antyda det han är christen, är omöjligt i hvilka förhållanden som helst. Han hämtade mig bref, som ankommit med den i dag från Constantinopel och Alexandria hit an komne nye Dragoman för Consul Focks räkning. Brefven voro som eller nästan mer än vanligt kärkomne så mycket mer som jag länge fått vänta på dem. Underrättelserna i dem voro särdeles hugnande och försäkrade mig att jag har många och goda vänner hemma. Det dröjde länge att läsa på dem och jag sattes i häftig sinnesrörelse deraf. Vid Maghrib gick jag till mitt vanliga matställe och åt och aftonen tillbragte jag i caffet hos Shekh Bejomi.

☞ *Februari 15.* Natten hade såsom jag väntat varit till största delen sömnlös i anledning af den rörelse mitt sinne kommit i genom brefven hemifrån. Jag vaknade dock nästan bittidare än vanligt och gjorde mig mitt chokolade som jag nu under några dagars tid fortfarit att dricka hvarje morgon och som utgjort nästan min enda föda under dagen, sedan jag ledsnat på den flottiga maten på mitt spisställe. Enligt öfverenskommelse kommo bittida på förmiddagen hit Shekh Ali med shekherne Abd Allah och Mohammad från Ghamri för att göra med mig en liten landstur. Jag hade föreslagit att vi skulle göra den tur till Roda och der tillbringa dagen under

dess vackra träd och på dess berömda jord, och derom hade ock Shekh Ali och de andre blifvit ense med mig. Men redan i går hade Shekh Ali börjat tala om Shubra³⁷⁰ och att vi skulle gå ditåt och sätta oss på något ställe i berzimen vid vägen. Dertill tycktes ock de tvänne andre i dag vara böjde och som platsen öfverhufvud för mig var alldeles likgiltig beslöts att vi skulle bege oss. ✎ Jag har ofta haft tillfälle att förundra mig öfver folkets prevention och liknöjdhet för Roda, som dock otvifvelaktigt och obestridligt är den vackraste anläggning här. Shekh Ali hade alldrig varit der förr än med mig i somras leilet ennokta³⁷¹ de både andre shekherne hade alldrig varit der och torde alldrig mera komma dit. Orsaken dertill torde dels vara att denna vidt-frejdade Nilö är något aflägsen, men förnämligast och hufvudsakligen emedan den utgör hel och hållen en trädgårdsanläggning i Europeisk styl. Detta kanske icke så mycket den Europeiska stylen som anläggningen i och för sig sjelf stöter deras nuna. Det är åter en af de många motsägelserna i den Orientaliska karakteren; ty så som det måste medges att prakt och grannlåt och all sorts ståt gör ett starkt intryck på Orientalens sinne och är en hufvud-princip i deras staters styrelse, så mycket afskyr han det i sitt inre och verkliga lif. Allt som är grannt och mycket om det ock är alldrig så tjenligt för lifvets commoditet, älskar han ej och begagnar det ej om ej enkoms för att lysa och göra effect. Der effecten saknas eller ej behöfver åstadkommas, afskyr han det hjert innerligen. Så trifs han ock ej väl i det städade och putsade – han till en viss grad behöfver det ostädade det smutsiga utom utryckeligen det hvari hans religion bokstafligen bjuder honom renhet, såsom finska bonden behöfver sotet och det nedrökta pörtet. Araben trifves ej i en städad och putsad trädgård och tål ej att sitta på dess sopade sandgångar eller på dess soffor, han föredrar vida en grönklädd jordtorfva och såsom jag ofta till min för undran tyckt mig märka en bar sand eller mulltäckt fläck af jorden. Han har en särdeles förkärlek för jord och mull och sand liksom en lämning af Beduinens kärlek till öknen. Men hvad orsaken månde vara, nog af jag märkte tydligt hos mina shekher att de ej önskade till Roda. De hämtade med sig en liten korg innehållande bröd och ägg och litet smör. De hade såsom jag hörde af Shekh Ali sinsemellan kommit öfverens att jag ej skulle få göra några kostnader utan att de skulle försörja att [*sic*] provision och alla förnödenheter. Icke desto mindre behöfdes då de kommo hit mera bröd, dadlar, kol etc. utom caffe socker och the som liksom af sig sjelf föll

på mig. Det är roligt att se huru de vilja låddas göra allt för en annan och spara honom kostnader och dock i sjelfva verket oändeligen gärna spara sig och undan dra sig dem. Det mumlades litet dem emellan att kålen voro för litet och att ost behöfdes, hufvudsakligen Shekh Ali som är hemmastadd och ville spela den frikostige på min pung; men jag såg med nöje att hvarken han eller de andra *vågade* öppet derom nämna något för mig och af politik $\neq$ att ej gälla för slösare, hvars gåfvor de väl alldrig förakta men som de i grunden skratta öfver i sitt skägg, gjorde jag inga andra sorts anstalter. Allt detta jämnte en del af 1001 natt packades på min tjenare Ibrahim och så satte sig sällskapet i rörelse. Vi gingo ett stycke ut på Shubra vägen till det stora caffet, der jag en gång förrut varit med Shekh Ali i början af vår bekantskap och veko här af från vägen inåt de vackra berzim fälten med planteringar af oliveträd och aprikosträd. Vi träffade som alltid förr i tvist om stället der vi skulle lägga oss. Shekh Ali vill nämligen alltid ha ett öppet ställe nära vägen, sak samma om der är grönt eller gråa mullen hälst nära någon sakijeh. Jag åter vill ha ett ställe med träd något aflägsset från vägen. Jag vann dock ehuru shekhen mumlade. Slutligen kommo vi till sittning och nu började Shekh Mohammad svarfvarn att jämnte Ibrahim röra och koka ihop åt oss vår 'egge eller äggröra af ägg, smör och dadlar. Vi åto så snart den blef färdig och drucko caffe härpå. Nu satte sig Shekh Mohammad och började läsa en saga ur 1001 natt. Han läste om växlande med Shekh Ali, men den förre läser i allmänhet dåligt, härrörande dels af hans svaga ögon dels af hans ovana att läsa och hans ringa kännedom af språket ehuru han kan perfect sin Koran utantills och är en väldig fikih d.v.s. Koransångare. Sagan var om tvänne älskande och fullkomligen lika en som jag för några dagar sedan läst ur den första delen af samma verk. Jag förstod med lätthet allt som lästes och som jag kände sakernas gång förrut fängslades jag ej eller den vanliga sinnesspänningen. Så mycket bättre kunde jag betrakta och roa mig öfver mina trenne kamraters fröjd och spänning vid läsningen. De voro med hela sitt sinne sänkte uti berättelsens gång så enkel den var och för att så säga äfven till en del aflägsen från deras vanliga sätt att se och betrakta kärlekssaker. De ropade som oftast ut ah ja bni kalb, ja bint kalb, Allah j'dim lek el'afijeh Allah jil'an abok³⁷² med andra kraft och älsklings uttryck som stundligen ligga i deras mund. De p[r]isade och tadelade personerne allt efter deras karakter behagade eller misshagade dem och Shekh Ali blef som oftast

hindrad i läsningen af skratt åtföljdt af hosta som hindrade honom till och med en gång vid ett rörande ställe af som jag tyckte mig tydligen märka, nedsväljda tårar och gråt. De voro i synnerhet Shekh Moḥammad oändeligen otålige att få veta gången och slutet så att han ofta vid läsningen af viktiga ställen och vändningspunkter der det gällde hoppade eller slarfvade öfver mindre viktiga beskrifningar. Allt emellanåt discuterades huru det månne gå och då jag gaf dem vinkar derom förundrade de sig öfver hur jag kunde veta det äfven som öfver att jag satt så ✕ trygg. Sedan sagan blef slut räckte raisonnementerna ännu länge deröfver och ännu under hela hemvägen. Dessa discussioner voro utomordentligt intressanta. Shekherne Mohammad och Abd Allah, icke så skriftlärde som Shekh Ali talade först härom. Mohammad mente att alldrig varit något slikt för att så säga Platoniskt kärleksförhållande till någon quinna och att de ej kunnat väcka hos honom några slika känslor ehuru han varit i sällskap med de vackraste och dejligaste quinnor i Kairo. Shekh Abd Allah, äldre till åren än vi alle andre men af humoristiskt torr roligt lynne var af annan tanke och talte om ett sorts förhållande af renare tycke till quinna än det här vanliga, hvori han stått; och kom fram med det hos honom särdeles vanliga argumentet att forn tidens folk voro ett helt annat släkte än vi; att en yngling då kunde älska en quinna och offra henne sitt lif och dö af kärlek och såsom Azdeshir i dagens saga tillbringa sina nätter vid sin älskarinna ḥejat ennufus sida och hon blifva orörd och hennes jungfrulighet helgad.³⁷³ De voro ett manligt folk med fast vilja och starkt beslut. Shekh Ali, den skriftlärde, som under hela vägen gått före oss med några steg och stillatigande åhört samtalet mellan de andre, mente och hans mening ville anses som fatwe i saken, att sådant vore öde och naṣib och af de asbab Herren josabbib i verlden.³⁷⁴ Skall då en andlig kärlek till quinnan ej finnas ej kunna finnas och alldrig funnits hos en Oriental? I deras karakter såsom *menniska* kan ej tänkas något som fordrade härtill ett nekande svar. De som ursprungligen blifvit begåfvade af Herren med så mycket, så många kroppsliga och själsföretäden skulle dem en ren andlig kärlek till quinnan blifvit nekad? Jag tror det ej. Utan måste jag anta att deras Religion, som i så mycket annat gifvit deras ursprungliga karakter en annan riktning, äfven släckt dock blott till en del denna ädlare känsla, som dock alltid ännu värderas senteras och älskas af alle om ej möjligen någon af lärdom för mycket förvriden Muslim. Jag hade under hela dagen dock lefvat med mina tankar

hemma i mitt land och bland mina vänner mera än med det dem, i hvilkas sällskap jag befann mig och njöt derföre af hela denna tur mindre än jag möjligen annars gjort. För öfrigt var hela dagen ovanligt mulet, mer än jag någonsin förr sett här, solen visade sig platt ej och vi väntade regn hvarje stund. Detta uteblef dock och sedan mina shekher gjort sina middags och 'aşr böner, hvori jag ej deltog begåfvo vi oss på återväg. Ibrahim, min dräng, hade under hela tiden mera utgjort en af sällskapet än egentlig tjenare och hade med lika intresse som de öfriga hört på sagan ur 1001 natt och shekherne föreslogo äfven att han skulle äta med oss, hvilket jag dock med min tystnad afböjde. Dref hela aftonen ensam om kring på gatorna. ❧

☞ *Februari 16 1845 Söndag.* Gjorde på förmiddagen en liten promenad och träffade derunder vår Consul med sina tvänne skuggor, den gamla Timofejeff och den nya Frankini. Återvände dock snart åter hem. Shekhen kom snart och läste lectionen med mig, hvarefter han gick som vanligt genast bort. Jag gick ut genast efter honom och spatserade vida om kring. I anseende till söndagen var i synnerhet i Azbukijeh stark rörelse och lif af spatserande franger med sina hustrur och barn dels åkande dels ridande och gående och blandade med dem Orientaler af alla slag och de mest olika costymer, bättre klädde och trasige och många Maghrabi, som nu till stor mängd återkommit från pilgrimsfärden. Det var öfverhufvud den största brokighet jag någonstades och någonsin sett. Jämnförde med de gravitetiske Orientalerne kan jag ej neka att jag nu nästan mer än förr fann afsmak i Europeernes fjäskiga gång och väsende och deras quinnors affection och tillgjordhet och de parfumer som spridde sin starka luft omkring dem. Gick kort före Maghrib till Pruner och fick af honom en liten introductions skrifvelse till föreståndaren för härvarande Militär hospital Mons. Chedufau. Gick och sökte honom men fann honom ej hemma. Gick på mitt vanliga matställe och åt och dref hela aftonen ensam om kring hit och dit och kom bittida hem.

☞ *Februari 17.* Gick bittida ut, sökte Chezdufau, fann honom ej. Gick till Bokty och tog pengar och vandrade vidare litet om kring till kort före middagen, då jag gick och satte mig en stund hos Shekh Moḥammad Pipsvarfvaren. Så snart jag kom hem, kom äfven min shekh och gaf mig min lection. Sedan han gått kort före 'aşr gick äfven jag ut till Fresnell. Satt [hos] honom närmare två timmar och rådgjorde huru jag skulle färdas fram i Arabien och i öknarne. Han tyckes väl känna alla förhållanden der och

talade mycket om ett och annat och döljde ingalunda de svårigheter som möta hvarje resande der och den röfvare och intoleranta karakter folket har. Bemötte mig öfver hufvud med stor vän vilja; men hvad hjälpa alla råd och allt prat? Hvar och en måste dock stå och falla för sig och se och pröfva allt sjelf och bilda sig in i omständigheterna såsom de komma. Dock ett och annat erfor jag af honom som torde vara och bli mig nyttigt. Sedan jag kommit från honom gick jag åter till Chezdufau, som jag nu träffade vid en ny byggnad, som han har under händren. Jag lämnade honom Pruners lilla bref jämnte min anhållan att han måtte förskaffa mig kranier och möjligen andra anatomiska och patologiska preparater. Det var den mest förekommande artighet han bad mig i morgon underst bittida infinna mig på Hospitalet i Kaşr el'ein³⁷⁵ och lofvade då beställa för mig en vacker samling af Cranier af Egyptens särskilda stammar och äfven om jag önskade skaffa mig hela skelett af dem med mera allt som han kunde commendera. Han hoppades få se mig någon gång i sitt hus och sade mig tusende franska artigheter att han stode till min tjänst så för min egen skull som för D. Pruners och det Universitets skull, hvartill jag hörde. Sedan gick jag och satte mig i det nu öppnade caffet af Hanafi i Azbukijeh och drack en kopp caffè och en shishe och väntade till en half timma efter Maghrib, då jag begaf mig till vår Consul, på hans invitation från i går att äta quällsvard hos honom. Här voro inga andre än hans tvänne Dragomän, hans honom evigt följande skuggor. Herren vare tack och låf att jag är hvarken en sådan skugga eller en så beskuggad. Han bemöter mig [med] en ovanlig oföränderlig välvilja och säger sig vara färdig på allt sätt tjena mig, särskildt i dag då jag bad honom utvärka tillstånd för mig att utföra de mumier jag tänker afsända hem.³⁷⁶ Han låfte äfven förmå Clot Bey då han skulle komma hit, att skicka någonting såsom present till vårt Universitet. Det ges dock mycket mycket godt folk i verlden, som äro färdige att hjälpa i hvad den andre vill göra till någon sorts allmän nytta. Frankini är en man med särdeles skarpt men ej särdeles angenämt markerade drag: pratar många språk med den största lätthet och den mäst flytande tunga: och har mycket att berätta och mycket att prata.

 Februari 18. Steg ovanligt bittida upp ungefär vid solens uppgång hvilket nu i min förvändhet kostade mycket på mig. Gick ut och fick mig en åsna och begaf mig på väg till Hospitalet vid Kaşr el'ein. Det var kallt på morgonen i synnerhet på vägen som går här genom Ibrahim

Pashas trädgårdsanläggningar under alleer och genom planteringar. Jag frös om händer och fötter rätt dugtigt. Då jag kom fram till Hospitalet och frågade efter Chezdufau fick jag som alltid de vanliga nyfikna frågor hvad jag ville ha af honom etc. etc.; sådana frågor har jag i min shekh drägt att utstå mer än någon annan. Jag afböjde dem nu dock helt simplement med det vanliga wa Inta malek³⁷⁷ och dylika frågor och svar. Jag blef uppförd till en stor sal der ett stort sällskap satt på diwanen. Bland dem äfven D. Chezdufau som steg upp och tog emot mig och förde mig till en plats vid hans sida. Han sade nu till de närvarande hvad jag önskade här och uppdrog särskildt en af de här uppfostrade Arabiske läkaren att besörja för mig preparationen af cranier. Nu började de Arabiske unge Läkarne questionera mig och fråga mig ett och annat och tala med mig arabiska och sade jag fullkomligen liknade en fiḳih från Azḥar. Jag kan ej neka ﷲ att jag fann mig oändeligen generad och att om jag känt på förhand förhållandena här, jag ingalunda kommit hit själf. Men nu var intet annat än hålla god min. Sällskapet bröt snart upp och Chezdufau, som hade gjort sin rond, anförtrorde mig i händerna på några af de Arabiske Läkarne med anmodan att de skulle föra mig om kring och visa mig Hospitalet. De förde mig först in i ett litet rum i sjelfva portgången, der jag vid inträdet deri fann en gammal ärevördig sherif shekh sittande på en Diwan med en Turkklädd Effendi. Denne sednare var mudiren för hela hospitalet D. Peron, den andre var Shekh Moḥammad eṭṭunsi. De voro som det tycktes sysselsatte med utarbetandet af någon sorts arabisk öfversättning af något franskt medicinskt verk. Jag var högst förlägen att komma i dessa förhållanden och i synnerhet för shekhen, som till all lycka dock ej kände mig förr. Sedan jag sutit här en liten stund och haft att utstå många frågor, förde mig en af de Arabiske Läkarne, en af dem som längre tid vistats i Paris, litet omkring i Hospitalet. Vi gingo först i den afdelning der lectionerna föredrogos och undervisning gafs de unga Eleverne. Jag undvek dock att gå in i det rum, der just nu ett stort auditorium bivistade en föreläsning. Här var äfven rummet för den patologiska Anatomien; men nu syntes här inga preparater. I en knut af förstugan låg uppstaplad en stor hög af allehanda djurs hufvuden och käkar men de tycktes alla ligga för fäfot och utan nytta. Härifrån gingo vi in i Pharmacien, som var ganska stor, alla burkar med franska namn på medecinen. Som hastigast tittade vi äfven in i Laboratorium, som tycktes dock vara blott en provisorisk utbyggnad egentligen ej hörande till hufvud-

byggnaden. Härifrån gingo vi upp i öfra våningen, der Bibliotheket är och samlingar. Här tycktes finnas fåglar till stor mängd uppstoppade och äfven andra saker som Crocodiler etc. men äfven de tycktes ligga för fäfet och blifvit fördärfvade af vårdslöshet. Jag hade nog här af och som det egentligen ej väl skickade sig för mig och min costym att vandra här mycket omkring och snuska i synnerhet i sjukrummen, dit jag framför allt önskat, föreslog jag att vi skulle gå ned. Min ledsagare drog mig ännu in till Peron och shekhen och jag blef nödgad ännu sitta här en lång stund. Hvad härvid satte mig i stor förvåning var det sätt hvar på de unge Arabiske Läkarne talte om deras religion och deras prophet etc. af dylika saker. Det var icke allenast med den största missrespect utan äfven med onyttigt och otjenligt gäck och shekhen sjelf en gammal hvitskägig gubbe af kanske 70 år instämde häri långt ✕ i fråan att hålla styr på dem. Hvad icke mindre förundrade mig var det sätt hvar på Peron behandlade sin gamle shekh och sina musulmänske Elever. Han förde ett dugtigt språk med dem och hade alls ingen försyn att med skämt och för att så säga hädande ord hugga in på Islam dess läror och dess tofskaper. Det är på sätt och vis ett godt sätt med folket här och låter sig göra särdeles väl i synnerhet med slikt sällskap som han befinner sig [i] och som han troligen uppfostrat härtill; men jag tror ej att de med hjertat deltaga i detta språk och att de inom sig rätt dugtigt förbanna deras öfverhufvud Frangen. För öfrigt tyckte jag mig ej hört någon Europee förr tala arabiskan så väl som Peron. Han hade stor lätthet så att finna ordet som uttala det. Men efter så lång vistelse här och hans stora bemödanden och arbeten att göra sig mäktig detta utomordentligt svåra språk, hördes det dock fullkomligen att han ej var inboren Arab. Jag var utsatt allt för frågor i synnerhet af shekhen och fann mig högst generad så som alltid i de förhållanden mellan Araber och Europeer, der jag ej uppenbarligen kunnat bestå på min Islam. Äfven fann jag [mig] vid hela den öfriga dagen vid dåligt lynne i anledning såsom alltid då jag så blifvit compromitterad. Jag kom hem från min på det hela högst förargerliga färd klockan omkr. 9 sedan jag ändå ej kunnat uträtta för min sak annat än löftet att så snart några skulle dö skulle man preparera mig deras cranier, hvilket löfte som alla löften här är föga att bygga på. Jag blef sedan hemmasittande den öfriga delen af dagen och läste som vanligt min lection med shekhen etc. etc. som alla dagar. Gick kort före maghrib ut och gjorde en tur. Under det jag vandrade genom Muski mötte mig på vägen Fresnell,

tog tag på mig och hade mig att spatsera med sig genom särskilda aflägsna quarter och sade sig efter de tvänne samtal vi haft med hvarandra tänkt på min resa närmare och gaf mig i anledning deraf åtskilliga goda råd huru jag skulle färdas; hvilka stammar jag hade att först färdas fram bland och att jag skulle göra deras shekhers bekantskap, af hvilka en är bosatt här, den andre bland folket i öknen. Af dessa stammar vore Howeitat den förnämsta först på vägen nedanom 'Akaba.³⁷⁸ Han pratade mycket och med stor välvilja och det syntes att han var väl bevandrad i Arabiens förhållanden. Vid vår skilsmässa sade han detta är det enda jag kan säga och råda och för öfrigt jihdi lhadi.³⁷⁹ Åt quällsvard hos min Grek och tillbragte aftonen hos Shekh Ali, som kallat mig till sig för att afgöra köpet af 'Antar. Detta gick dock i afton ännu ej för sig. ❧

☞ *Februari 19 1845.* Gick på förmiddagen till Cancelliet och pratade litet med Köhler och Bokty om sättet att härifrån uttransportera några mumier. Träffade nu äfven Köhlers bror, som hemkommit från sin tillämnade färd till Ryssland. Gjorde sedan ännu några små gånger och kom hem en god stund före middagen. Shekh Ali kom snart och gaf mig min lection, som i dag var något knagglig och gaf anledning till små disputer. Sedan han gått satt jag ännu en god stund hemma och arbetade och begaf mig sedan ut och gjorde några slag förr än jag gick till mitt vanliga ställe och åt. Härefter spatserade jag ännu något omkring and found to last a very fine and very young girl that followed me to home and passed the night with me. She allso as so many others did not know what to make of me and persisted upon my being an Indian and having asked me to pronounce the shehadet³⁸⁰ and I having obeyed her she exclaimed then you are a muslim and I'm loving you then. With these words she embraced me most heartily and expressed her love to me and her satisfaction at my being muslim.

☞ *Februari 20.* Spatserade litet om kring på förmiddagen och satt en stund i Grekcaffet i Azbukijeh tills shekhen kom och gaf mig min lection. I dag gjorde jag försök sjunga eller mässa ett stycke ur Koran och hade alltid shekhen att föremässa en vers eller några ord. Det är och troligen blir mig omöjligt att få ut tonen i denna mässning så lätt och enkel den tyckes vara: men de oändligen fina intervallerna mellan tonerna, utgörande ofta som jag tycker $\frac{1}{3}$ eller $\frac{1}{4}$ ton efter vår skala, göra denna art sång såsom äfven all annan Egyptisk musik, så oändligen svår att fattas och guterras af ett

Europeiskt öra. Före Maghrib spatserade jag länge om kring förr än jag slog mig ned på mitt vanliga matställe och gjorde mitt dagsmål. Men jag har dessa dagar haft föga appetit och maten här tjenar i sanning ej att reta den. Efter min ganska torftiga quällsvard gjorde jag ännu en dugtig promenad innan jag gick hem, dit jag slutligen anlände högst trött vid Esha. I afton gaf jag mig litet i samtal med min tjenare Ibrahim som jag härtills hållit på nästan för strängt afstånd. Han fann sig särdeles belåten med att prata och berättade mig allehanda roliga saker och kom nu fram med det han från första dagen talat om med Shekh Ali att han ej begrep hvad som kunnat förmå mig flytta till ett så gement christe quarter som det, der jag nu bodde midt i bland noşara och franger. Under natten närmare morgonen vaknade af en häftig skakning i det stora hus hvari jag bor. Det runkade häftigt och brakade och jag fruktade halft att det möjligen kunde ramla. Det var kanske af någon storm eller möjligen någon lindrigt jordskalf, men ✕ Ibrahim trodde icke så: han sade att detta hus vore byggt på någonting och berättade sig en afton bland annat sett en svart underlig man spöka här omkring och stiga upp för våra trappor. Han hade tagit denna varelse för mig, stigit ned för att öppna mig dörren men funnit den stängd och väl låst. Han tycker i allmänhet ej om detta hus och vill på allt sätt förmå mig flytta härifrån till ett hus i grannskapet af bab elkhark der hans hustru bor med sitt sällskap.

☞ *Februari 21.* Satt hemma hela dagen äfven under tiden för fredagsbönen. Shekhen infann sig genast efter den och gaf mig lectionen. Sedan han gått gick äfven jag ut och fann min shekh sittande i solen och värma sig på den öppna platsen utanför Oriental Hotel. Han nämligen fryser alltid i mina rum och värmer sig en stund i solen sedan han gått härifrån. Han satt på korafişho som man säger här, ungefär den ställning vi ha när vi sitta och kacka på fältet, och jag satte mig bredvid honom och pratade en stund. Sedan gingo vi hvar åt sitt håll. Jag åt min quällsvard i afton på en annat ställe och ombytet åtminstone gjorde att jag hade bättre appetit. Sedan tillbragte jag min afton i caffet hos Shekh Bejomi; här möttes jag af wahashtinna och andra complimenter emedan jag på så lång tid ej varit der. Som jag kom i afton särdeles bittida hit hade shekhen ännu ej börjat sin saga och det väntande auditorium pratade om den jordbäfnings, som föregående natt hade skakat staden. En boksynt ung Effendi sade sig ha läst i en gammal bok som han hade i arf från sina förfäder och som ofta förrut förespått sannt, att denna jordbäf-

ning betydde död och dyr tid för Kairo. Jag förundrade mig att finna de fleste närvarande strida deremot och yttra sin obenägenhet att tro slika förebud och dylika böcker, då det annars vanligen är hufvuddrag i deras lynne att sätta tro till sådant och det allt i större mån ju tokroligare förklaringen är. Den unge Effendin sade sig tro denna bok emedan den förlidet år då man här sett en stor svartglimmande pelare på himmelen, förklarat detta phenomen tyda på krig och förstörelse i de otrogues land och nu hade denna spådom gått i fullbordan genom Shekh Moḥammad Shamils segrar öfver Ryssarne, hvilke han med sine Tsherkesser totalt kufvat och till intetgjort till siste man etc. etc.

☞ *Februari 22.* Var i Kutub khane och köpte några böcker. Satt sedan en lång stund på vårt Cancellie och pratade med unge Köhler, som talade om åtskilliga drag och historien af de vanlige Dragomännernes bedrägerier och rofferier af deras mest Engelske Herrar. Det finnes af dem män som genom sitt dragomanneri blott och bedrägeri samlat sig stor förmögenhet och med sina ✕ roffade pengar byggt här väldiga hus. Detta bedrägeri drifves här så öppet att till och med de Europeiske handelsmännen stå i complott med de arabiske tolk slynglarne för att bedraga deras herrar. För öfrigt gick dagen sin vanliga gång. På aftonen voro mina trenne vanlige shekher Ali, Abd Allah och Mohammad hos mig och drucko the och passerade aftonen på vanligt sätt dels med läsande ur 1001 natt dels med prat och glam till kl. 4 à la turque.

☞ *Februari 23.* Satt hemma hela dagen och skref på bref hem, läste min lection med shekhen och gick ut kort före Maghrib och spatserade om kring. Gick derefter och åt på mitt nya Grekställe och spatserade sedan ännu en stund om kring närmare Esha då jag gick hem och gjorde mig sjelf the emedan Ibrahim erhållit tillstånd att tillbringa denna natt hemma hos sin hustru, drack mitt the och skref mina bref till det närmaste färdiga hvarvid jag fick låf vaka långt in på natten och sedan jag laggt mig äfven ville ingen sömn infinna sig förr än närmare morgonen.

☞ *Februari 24.* Sökte Jusuf på morgonen och fann honom hemkommen med en vacker fågelsamling. Gick till Cancelliet och aflämnade mitt bref till Köhler och pratade med honom en lång stund der. Gick sedan hem och läste min lection med shekhen. Sedan han gått gick jag ut och spatserade omkring och åt hos min gamle rödnäsige Grek, som i afton drog upp mig på en piaster, som jag från i går hade hos honom till godo. Träffade på

gatan en af de många nu från Pilgrimsfärden återkomne Magharbi [*sic*] och gaf mig i samtal med honom och bjöd honom in på ett caffè, der vi rökte en goze och drucko kaffe. Han var från Tripolis och berättade bland annat huru judar och christne voro föraktade i hans hemstad, huru de ej hade tillstånd rida annat än åsna med flera förnedringar. I sitt tal vittnade han om den eld och häftighet han sade ligga i hans folks sinne och den stolthet men tillika manlighet som man vanligen finner hos en Maghrabi. Han for häftigt ut emot det bedrägeri och den låghet i sinnet man här öfverallt finner hos Egyptens folk och skonade ej eller Beduin Araberne för deras röfveri och tjufnader och sade dem känna hvarken Gud eller hans prophet eller hans religion. Jag hade något svårt att förstå hans mig ovana dialect men tyckte den vara renare och mera arabisk än den man hör i Egypten.

☞ *Februari 25.* Var åter hos Jusuf och på cancelliet på förmiddagen. Sedan jag slutat min lection med shekhen mera bittida gick jag ut och spatserade and meetet with a girl on the street and commenced to speak with her. She invited me to follow her and pass with her to a house near Azhar. We passed many streets & she before and I after her and arrived to the quarter of Azhar. She lefted me here in a gateway demanding me to wait a little for her sending me a girl to bring me in the house. Having walked here about ten minutes a girl came and brought [me] to a great house, there I entered and passed some quarter of an hour in embracing the girl. Being ready to descend they knocked on the gate a man with a wife. I was obliged to conceal me and rest concealed about five minutes. Then the man was imposed upon of the wife in the house to go to the markt and bring her some necessaries for the sup. So I escaped happily. Spatserade för öfrigt hela aftonen omkring sedan jag gjort mitt tarfliga mål hos min vanlige Grek. Gick vid Esha till Awareff och talade med honom om hans löfte att kostnadsfritt eller på sin expence transportera böckerna och anatomica till Petersburg derifrån de lätt kunde fås till Helsingfors. Han låfvade det nu såsom han förr hade erbjudit sig dertill; men förbehöll sig uttryckligen att derföre erhålla en tackskrifvelse från Universitet och att bli in kallad medlem af Finska Natural historiska Sällskapet.³⁸¹ Han visade mig nu äfven sin samling af Röda hafvets snäckor och under som han gjort för att dermed göra Wettenskaps Akademien i Petersburg³⁸² en present och frågade mig på alfvare om jag trodde detta kunna förtjena honom en orden. Han sade sig för skänker han förr

gjort till Akademien samt för frigörandet af slafvar och för andra tjenester ha fått trenne särskilda gånger guldmedaljer, men han satte föga värde härpå och ville med all gewalt bli riddare. Så begärlig på en orden har jag ännu sett ingen och ingen som så öppet och flatlöst uttalat en sådan önskan. För öfrigt syntes i allt hans tal en krypenhet och ett jägtande efter de stores gunst utan all hejd och utan skam och jag måste tillstå att denna visit hos honom ingalunda bidrog att inge mig någon sorts aktning till mannen och ingalunda komma mig att ångra det jag sedan andra eller tredje dagen af min sejour här då han vid vår första bekantskap visade mig artigheten bjuda mig på quälls-
vard, ej varit hos honom. Han är dock en fri handelsman som jag tror med förmögenhet nog för att ej behöfva de stores gunst och för dess vinnande förödmjuka sig till kryperi och uselhet. Har du kommit hit för att söka ett rent och flärdlöst sinne har du storligen bedragit dig – åtminstone hvad denne Kairobo beträffar. ✎

☞ *Februari 26 1845 Onsdag.* Gick på morgonen att tala med vår General Consul Fock om bästa sättet och medlet att lätta ex och transporten af Universitetets saker. Träffade honom ej emedan han just vid det jag kom begaf sig ut att rida. Satt en stund hos Timofejeff och pratade. Begaf mig till middagen och läste min lection som i dag blef något afknappad på det jag måste hinna träffa Consuln på eftermiddagen förr än han hann ut. Begaf mig ock dit omkring en timma före 'aşr, men fann honom sysselsatt med att klä på sig till utgång och fick således icke eller nu tala med honom. Satt en stund och pratade med Timofejeff och Frankini, hvilken sednare roade oss med att recitera oss turkiska och persiska verser ur ett litet album han gjort sig. Detta gjorde han ej illa ehuru jag hade väntat det bättre: men alle utlänningar och Europeer haka i reciterandet af Orientaliska verser; så har den Europeiska uppfostran laggt i dem den platta Europeiska pathos att det är dem nästan omöjligt att få den enkla Orientaliska tonen i recitationen; detta gäller arabisk vers mer än annan muselmannisk. Dref härefter om kring och betraktade de arabiska glädjeflickorna som i stor mängd hvimlade i Azbukijeh. Spatserade mycket omkring af och an and meeted with the attorneys old wife that promised to bring me my fatimeh tonight.³⁸³ Jag gick och åt och spatserade ännu omkring and about half an hour after maghrib I passed to home and found the old wife attending me on the street with a young girl but not fatimeh. I asked why she did not bring me fatimah and she answered that

she had not found her and therewith she opened the breast of the girl and said me look here what a breast how solid and full as of one to day here arrived fellahah. Then she detected her veil and demanded me to look how she was young: it was as if I was going buy a horse on the market, that I looked in the mouth to deem of its age. At last we agreed on the bargain and the price and I took my horse with me and rendered me to my house there I passed a very agreeable night with her.

☞ *Februari 27.* Gick bittida på morgonen i badstuga och tillbragte större delen af förmiddagen der samt hos min gamle barberare Ustad Aḥmad, der jag åter träffade Shekh Ibrahim elḥanbali. Kom sedan hem och läste med shekhen, som legat länge här och väntat på mig. Sedan gick jag ut och spatserade ehuru vädret var muligt och något ruskigt så det till och med stänkte litet regn. Åt min quällsvard på mitt vanliga ställe och tillbragte aftonen i caffet hos Shekh Bejomi. I afton voro här bland andre tvänne ✽ turkar, som tilläto sig att prata ganska högljuddt sitt språk och ehuru sådant i ett Muḥaddith auditorium vanligen ej är tåldt var ingen som vågade huta åt dem; ty de voro turkar och för att så säga landets herrar. Sedan de gått understodo sig tvänne unge Araber att stimma och stoja litet och de blefvo genast åthutade och tystade.

☞ *Februari 28.* Gick på morgonen och talade med Consul Fock om sättet att lättast få fram sakerna med Awareff och om dertill behöfliga bref etc. Gick sedan till Jusuf och företog mig med honom räkna de saker vi hade så fisksamlingen som fågelsamlingen hvilken sednare stigit betydligt högre än först påräknadt var nämligen ända till 125 species. Äfven handlade jag af honom åtskilligt annat som korallbildningar från Röda hafvet. Gick sedan hem och åt litet och drack caffè och då jag såg att shekhen ej kom i dag i anseende till fredagen gick jag åter ut vid 'aşr ungefär och gjorde långa promenader till Ghorije och deromliggande trakter. Åt på mitt vanliga ställe och begaf mig derifrån på hemväg. Meeted with the attorneys wife who brought me about to a house to take a girl with me from there to me; but she feared so much for my house and the bawab Mohammad that she not dared to go with me. Then I apostrophized the old woman very strongly to have let me go so much about for nothing. Jag spatserade ännu uppåt Muski och gjorde ett kort slag och gick hem och drack the.

☞ *Mars 1.* Gick till Bokty och tog pengar till ovanligt stort belopp och förde dem omedelbarligen till Jusuf. Packade in med honom sedan våra småsaker af ormar och ödlor uti en liten bläcklåda. Jag dröjde vidare en stund hos honom och pratade om ett och annat och gick sedan hem, dit äfven shekhen kom genast efter mig och gaf mig min lection under det vi intogo en liten frukost och drucko caffè. Sedan han gått gick äfven jag ut och vandrade om kring and was followed of the two attorneys wives which offered me girls to the evening and the night. Satt en stund i Hanafis caffè vid Maghrib och såg på den tämmeligen lifliga rörelsen i Azbukijeh. Gick hem vid Maghrib och klädde mig litet och begaf mig sedan till vår Consul på hans i går gjorda inbjudning till quällsvard. Der voro i afton utom hans tvänne skuggor äfven både Köhler. Det är i allmänhet här mera tråkigt som på alla dylika bjudningar och det är verkligen ej mödan värdt att jag sparar mina tvänne piaster för att ha ledsamt här. Jag dröjde dock ej länge och så snart vi druckit vårt caffè strök jag på foten ehuru uppmanad att dröja. Gick sedan ännu till min apothekare och talte med honom om min apothekslåda. ✂

☞ *Mars 2.* Satt hemma hela dagen med min Burkhardt först och sedan med min shekh ända till mot 'aşr. Som vanligt bekom hela dagens innesittning ej väl och utom det att jag hade ett lindrigt stygn i bröstet kände jag mig trött och medtagen. Jag gick derföre genast ut sedan shekhen gått och gjorde en dugtig promenad tur i Azbukijeh der nu frangerne spatserade bort sin söndagsafton. Träffade härunder Köhler och äfven Peterson, med hvilke hvardera jag spatserade en stund. Promenaden och den oändligen ljufva smekande luften lifvade snart åter mina lifsandar. Jag åt vid Maghrib på mitt vanliga ställe och begaf genast på hemväg. Meeted with the old woman and followed her to fatimah, which we took from her house to me. She is a very fine lovely young girl perhaps about fourteen and does amuse very much. We passed the night together most agreeably in playing and loving. She asked me: do you love me and after my securing her of my love she demanded me swear by God and by my love of his Prophet that I did so. Having done that she gave me her love vow and sweared thereupon by God and Sejidna Hosein. Then I asked her what is then the love and how do you go about with a man that loves you and that you love. She answered: if for Instance you should love me you would depense much money upon me give a shintijan, a tarbosh a shawl and so about and I would bring you for instance a dikke

and a maḥram and so about that's the love. Although I know perfectly well that this love definition of her was intended to pluck and get money of me I am persuaded there is much truth in it after the idea the people here have of love. Notwithstanding the girl is very lovely and although arabian and if you will barbarian she has more natural grace and intellect than her likes at us. Even her forms are very full and beautiful but her eyes are above description.

☞ *Mars 3.* Gick litet ut på förmiddagen och förde småsaker till Jusuf och vandrade vidare litet omkring och träffade vid Shekh Sultans boda der jag köpte socker Shekh Ali och satt med honom en stund hos Shekh Moḥammad svarfvaren och gick sedan med honom hem och läste vår lection. Gick åter närmare Maghrib ut och spatserade mycket omkring och följde länge med några små kanske 10 årige gossar som gingo och skällde på en annan liten gosse som red en häst. Deras uttryck var högst karakteristiska och kraftiga ehuru ej särdeles fina som t.ex. tag smuts och stopp i din mors rumpa med mera dylikt som man så ofta hör här. Vid Maghrib jämnt då jag blifvit ganska trött af min långa ✎ promenad begaf jag mig till Shekh Ali och åt quällsward hos honom och drack the, hvarpå shekhen nu blifvit särdeles befängd. Sedan vi ätit och druckit gingo vi ned till Ghamri mosken och hörde på maḥran hvars shekh nu är Shekh Moḥammad sfarvarn. Nu sedan jag sjelf börjat öfva mig i Koran recitation och vant mig vid Min shekhs verkligen mästerliga läsning och sång kunde jag bättre än förr finna att läsarne här ej voro af stort värde. Men de äro ock blott sådane som samlas hit och läsa Koran för att sedan vid slutet och bortgåendet få sig en eller två små bröd och litet bönor. Det är nämligen visse hus eller herrar som af fromhet och kärlek till Koran turvis sänder till denna såsom andre till andra moskéer bröd och annan provision för desse fattige fokaha. Och äfven den man som vid fredagsbönen läser khotbe här och är Moskéens Khaṭib anser ej under sin värdighet att hvarje måndags afton komma hit och läsa under och kanske corrigeras af Shekh Moḥammad svarfvaren som egentligen är blott en tjenare i Mosken och dess mueddin, och det mest för att få sig bröd och bönor. Jag tröttnade här bittida i aftonen och begaf mig hem förr än jag behöfde gå med lykta.

☞ *Mars 4.* Var litet ute på förmiddagen för att tala med Timo-fejeff men fann honom ej. Var inne som hastigast på Cancelliet och vandrade litet omkring mäst på bestyr om Universitetets saker. Kom hem närmare middagen och läste med shekhen, med hvilken jag nu ofta äfven i dag kommer

i disput med om grammatikaliska frågor. Sedan vi slutat vår lection och han gått gick äfven jag ut och spatserade om kring och stannade i Azbukijeh att höra på en sångare och konstmakare. Han sjöng accompanierad af tvänne quinnor som slog tambour de basque och gjorde tutti emellanåt. Hans sång rörde sig om amourett saker, vid hvilkas reciterande han utan all sorts blygsel talade om flickans alla hemligheter till stort nöje och gapskratt af det kringstående stora auditorium. Han hade stor vighet och lätthet så i sin tunga som i sina kroppsörelser och behagade mig ganska mycket. Här träffade jag ihop med en turkisk Derwish, som sade sig vara från Basra. Jag gaf mig i samtal med honom och frågade honom om vägarne i öknen men han viste ej göra mig reda derför som han alltid gjort resan till sjöss längs Persiska och Arabiska vikarne upp till Gedde. Han åt quällsward med mig på mitt vanliga matställe och gick ännu långt stycke med mig och spatserade. Han låfte komma och hälsa på mig. Träffade sedan ihop med en blind fikih som jag förde fram närmare Muski dit han ämnade sig men hade svårt att hitta och gå. Tillbragte aftonen sedan med att höra Shekh Bejomi i det lilla caffet vid bab elkhark. Han hade i dag ett ovanligt litet auditorium och började sin berättelse först tämmeligen sent. Den gick som vanligt om mord och plundring och gäck öfver de christne. Mig tar man särdeles artigt emot här i caffet och håller mig för en lärd shekh som jag erfar af det namn man ger mig af Sejidna. ✽

☞ *Mars 5 1845 Onsdag.* Gick på förmiddagen som hastigast ut till Jusuf och med honom till Massara en gammal antiquar som i långa år här drifvit sitt yrke. Gubben var sjelf redan en vandrande antik bland de antiker han hade kringsläpade på sin gård, och som ej tycktes vara af stort värde. Gubben var skröplig och svag med röda sura ögon med ett utseende fullkomligen svarande mot hans yrke. Vi funno här ingenting annat än en mumie hufvudskalle som vi togo sedan vi gifvit gubben uppdrag att förskaffa oss några mumier till första dag. Hade för öfrigt några små husbehof att uppköpa och begaf mig hem vid middagen och läste min lection med shekhen. Efter honom gick jag ut och spatserade omkring efter vanligheten. Det börjar nu bli varmt i luften och vintern är fullkomligen förbi och vädret är det mildaste ljufvaste Juli väder hos oss. Kom hem före Maghrib och satt hemma till närmare Esha arbetandet litet och förgäfves väntandes ~~~ Vid Esha gick jag till det lilla caffet der Bejomi berättar sina sagor och tillbragte min afton der som vanligt.

☞ *Mars 6.* Satt hemma hela dagen tills shekhen kom vid middagen, läste med honom en lång lection och gick sedan ut särdeles trött som alltid då jag sutit inne hela dagen. Stannade i Azbukijeh och hörde på sångarn och konstmakaren som accompagneras af de tvänne quinnorna. Hans sång innehöll i dag de allra gröfsta plumpheter, så nedrigt gemena att den värsta mest fördärfvade sköka hos oss knappt skulle kunna tillåta sig sådana ord; men det oaktadt hade han ett ganska stort auditorium så af män som quinnor och *barn*. Bredvid mig stodo tvänne unge shekher från Azhar, som det tycktes mig, ej för längesedan ännu komne till denna stad från landet, och de upprepade ofta allah jil'an aboh³⁸⁴ och dylika fördömmelser öfver sångaren och hans smutsiga sång och spottade åt honom, men blefvo dock liksom stående att höra. Quinnorna som slogo tarabuckorna syntes deremot föga förlägna; men de hade sina slöjor och voro väl vana vid dylika sånger. Spatserade sedan af och an tills närmare Maghrib, då jag tog en åsna och begaf mig till min shekh för att hämta den stora packan af Siret 'Antar. Här träffade jag äfven Shekh Mohammad, som ehuru han ej skaffat mig *denna* bok och blott i början af handeln litet sprungit för den gjorde anspråk på en bakhshish. Jag lät mig dock ej förmås dertill ehuru Shekh Ali äfven nu ville spela den frikostige på min bekostnad och låfvade honom 10 piaster. Tog hela packan i en maktaf och förde den hem. Sedan strök jag hela aftonen omkring ✱ and metted again with the old woman accompanied of a young girl that she offered to me with the most luxuriant praises of her beauty. I accepted of her offering and invited them to follow me, but having on the way asked of news of fatima, the girl seemed to be angry and said she would not go with me to my house fearing she said the bawab Mohammad. After much speaking of me and the old woman we persuaded her there was no cause of fear and she followed us again to my house. Having entered my door with the two women I asked the old why she did not leave us; then the young said she would not stay here without the old: and on my persisting that the old woman should leave us alone and go her way they gone altogether and leaved me standing in my door. If they did hope I would follow them and through prayers and supplicating induce the irritated beauty to return they erred: for I rested at home and let them go off. But I must avow I did not before think that the Egyptian girls would be so whi[m]sicale.

☞ *Mars 7.* Gjorde en liten tur på förmiddagen till cancel-
liet och pratade en stund med unge Köhler. Gick hem sedan och läste med
shekhen och gick åter ut sedan han gått och slog slag hit och dit i staden i
Jude quarteret och annorstädes tills närmare Maghrib då jag gick och gjorde
mitt aftonmål. Det var i dag nezlet elhag³⁸⁵ men jag hade ej ansett mödan
värdt gå vidare en gång dit sedan jag förledet år var der och såg denna högtid-
lighet. My little girl passed the night with me and although I since longe time
have regarded it impossible for me more to like and love a girl I must avow
this girl pleases me.

☞ *Mars 8.* Gjorde en liten promenad på förmiddagen men
kom snart tillbaka och packade in böckerna och manuskripterna uti Sahḥaran.
Härunder kom shekhen och vi läste vår lection. På morgonen under min
vandring gick jag genom Khamsawi ut att se på Maḥmil, som i dag fördes
in till staden och upp till slottet. Det var samma procession och samma folk-
trängsel som för ett år då jag betraktade denna ceremonie och till största delen
troligen äfven samma agerande personer. Jag såg dock nu med tämmeligen
olika och förändrade ögon härpå än förra gången. Då hade jag trott att något
alfvare och någon mening om också missledd och falsk, låge härunder och att
det hela hade någon betydelse för det folk som gapade härpå. Nu tyckte jag
mig klarligen se att här som i hela verlden så bland christne som musulmän
alla dylika offentliga processioner och ceremonier blott äro ett ✕ tomt prål
eller spektakel utan annan betydelse för de gapande än att skolpojkarne ha
en dag låf och quinnorna få tillfälle springa ut och träffa sina amanger. Här
åtminstone syntes så de förre som de sednare i stor mängd. Mina ögon följde
nu som förra året oupphörligen och hufvudsakligen Shekh elgamal, den
gamle maghrabi gubbe som med hela sin öfra kroppsdel naken följer ḥag
hvarje år till Mekka för att för de andre runka sitt nakna halfskalliga hufvud
under hela vägen. Äfven honom såg jag nu med tämmeligen olika ögon och
då förra året det ovanliga i hans gestalt och hela hans väsende gjort på mig
ett eget intryck af förvåning kan jag ej nu neka att jag tyckte mig halft måsta
förakta en gubbe som för att så säga spelte gäck. I denne gubbes närmaste
följe af piparen och tymbalister syntes äfven en annan gubbe kamelriden
såsom de andre, runka sitt hufvud och imitera sin stor shekh men det syntes
tydligt att allt var härmadt och långt ifrån att göra någon sorts effect förekom
han mig högst fad. Men han förstod ej *konsten* att öfva yrket. Det äro desse

fuskaren i konsten som fördärfva mästarens konst; men det äro ock dessa fuskaren oftast som upplysa verlden om hvad Mästaren i sjelfva verket är om han saknar konstens choser och konsten att vända ögon. För öfrigt synes det äkta orientaliska i dessa processioner ta för hvarje år allt mera och mera af och det plumpa men karakteristiska musulmanska fanatiska af skrik och utrop och derwisher etc. som ännu syntes till större del i Sejid ersättas af Bashans trupper och militär och hans Franghärmade musik, hvilken sednare dock hittills ännu ej lyckats undantränga pukorna och piporna. Jag dröjde ej länge här såg procession först passera mig vid *karakon* gjorde sedan en hastig vandring genom det inre af *Ghorijeh* och hann *bab essueile*, der jag stannade och lät processionen ännu en gång passera. Sedan gick jag direkte hem och läste med *shekhen*. Det är roligt att se huru han såsom alla hans landsmän och i synnerhet hans Collegor äro snåla och begärlige på *godt* och snacksaker. Jag hade lämnat på bordet åtskilligt som appelsiner och några sötskorpor från Paris som jag händelsevis hade hemma, och knappt var *shekhen* kommen förr än allt var borta försvunnit i hans mage. Så äfven caffet: jag måste skynda mig dugtigt för att få min andra kopp; ty *shekhen* som slukar sitt kaffe särdeles hett hinner vanligen före mig fylla sin andra kopp och dricka så mycket deraf som behöfs för att koppen kan rymma återstoden af kannan. Så gick det i dag och det ehuru han berättade mig att han sutit hemma med *Shekh Abd Allah* hela förmiddagen och druckit caffè. Han var för öfrigt i dag vid högst dåligt lynne och jag såg väl hvar skon klämde och att han ville begära af mig pengar men jag tog på mig min trumpna *ك* min och *shekhen* fann för godt ej komma fram med sin anhängan hvartill han ock nu ingen rätt har. Han kunde dock ej underlåta att klaga öfver ledsamhet och trötthet och utropa tätt och ofta *madad* ja *Sejid* ja *Bedawi* och *madad* ja *Asjadna*³⁸⁶ etc. af utrop till helgon och Herren, troende de skulle hjälpa honom från hans penningebrist. Det är afgjort att de första tiderna sedan han tagit sin månadspenning af mig och i allmänhet i tider då han har pengar, jag högst sällan hör af honom dylika fromma utrop och att han då alltid är vid godt lynne. Men det är så som han sjelf en gång förklarade mig att folket här alldrig är vid dåligt humör utom då *Matts* tittat i deras fickor.³⁸⁷ Det var ock en tid i min lefnad då jag ej hade ledsamt vid något annat tillfällen. Sedan denna jämnförelsevis glada tid har jag ofta fått lära mig att andra och större orsaker ges till dåligt humör. Äfven i dag kände jag dåligt lynne af

andra orsaker allehanda lugna fridliga hemsaliga tankar stego ned öfver mig och kommo mig att afundas mången lycklig vän som trifves hemma i lugnt tjäll. Sådana tankar äro de som mest skaka vandrarn i främmande land, och äfven Egyptens fridsaliga himmel och accaciernas doft, hvarunder jag satt och rökte min shishe och drack mitt caffe, gåfvo mig ej rätt mitt lugn tillbaka. Steg upp från mitt caffe och spatserade förbi min lilla quicke sångare som satt med sina tvänne quinnor och sjöng equivocata eller plumpa visor. Så snart han såg mig steg han upp och tilltalade mig med de ord han i går hade vänt till mig; jag önskade du vore min far m.m.d. ty jag hade alldrig gått förbi honom utan att ge honom en slant. Sedan träffade jag ihop med en Mekkabö som jag gaf mig i samtal med och följde en lång stund på gatan. Jag frågade honom om sättet att färdas bland Beduinerne och han sade mig sådant som jag till största delen förr viste och gaf mig godt hopp om att resor der ej voro så farliga som man vanligen tänker. Åt sedan på mitt vanliga ställe och tillbragte aftonen med att höra på Shekh Bejomi. Som vanligt gick hans saga ut på penningroffningar och gäck på de christne, hvilkas hattar i synnerhet ge anledning till Musulmäns skratt och sällan nämner berättaren en christen utan att säga han var klädd i hatt så stor som en tishet eller tvättskål. Här voro i dag tvänne högst ärevördige gamle shekher den ena från landet den andre från Maşr och äfven de i synnerhet den sednare följde sagans gång lika uppmärksam som den yngste pojke och läto sin caffe kopp stanna vid läpparne orörd vid hvarje viktigt ställe i berättelsen och sin älskade pipa oläppjad. Men sagan är nu den enda tröst för det fattiga och lata folket här och hvad de ej mera kunna lefva älska de höra. I deras fattigdom och den stränga tukt hvari de hållas af Pashan fröjda de sig öfver de gamles lätta sätt att komma sig åt de efterlängtrade skat[t]erna genom röfveri och stöld af de hatade christne. ✎

☞ *Mars 9 1845 Söndag.* Satt hela förmiddagen hemma tills shekhen kom som i dag hade lika dåligt humör som i går och tydligen af samma orsak. Han berättade i dag att Shekh Moḥammad svarfvaren skulle gifta sig [med] hans hustrus syster som under vår resa till Öfra Egypten blifvit skild af sin gamle man Khalil och sedan dess bott i hans hus. Det unga paret skulle flyttas i den ka'ah jag bebott och shekhen hoppades det skulle bli särdeles väl och passande. Jag frågade när allt detta blifvit afgjort och när Shekh Moḥammad hade skiljt från sig den hustru han hittills haft. Allt var

ett verk af min beskedlige tyste shekh, som troligen under dessa sista tider, hvarvid han särdeles flitigt sutit i Shekh Moḥammads boda, förmått honom, öfver hvilken han har något att säga, att skilja sin gamla hustru och ingå detta nya partie. Under det han berättade mig det frågade han mig som oftast om detta ej vore koajis. Jag svarade blott ja härtill ehuru jag tyckte det ej var en handling värdig en man. Min shekh deremot var särdeles glad och nyter öfver sitt verk och tyckte det vara högst berömvärdt och i synnerhet förmånligt för honom. Sedan han gått trumpen och under utrop till sitt vördade helgon Sejid blef jag en stund ännu hemma och arbetade smått och gick sedan ut. Jag hade som vanligt blifvit särdeles trött af mitt innesittande hela dagen och gjorde nu åtskilliga turer i Azbukijeh Allen der Frangerne och andre christne spatserade sin söndagsafton. Sökte åtskilliga gånger Chezdufau men träffade honom ej. Spatserade ännu mycket om kring hela aftonen så före som efter maten. In the evening as I got the mind to go [to] the muḥaddith I meetted with two the most prostitute and abject girls, that followed me to my house and with whom I passed the night more of singularity than of good will; but a very disagreeable night it was indeed and I wished my companions oft to the hell.

☞ *Mars 10.* Vaknade ovanligt bittida and drowe the girls of door the soonest I could. Gjorde bittida ett besök hos Jusuf som har allt färdigt inpackadt till afsändning. Gjorde derefter några små turer af och an i Muski hvarunder jag träffade en gammal shekh Tatar från Kasan med Kejserlig Rysk medalj i guld vid öppen uthängd på hans rödbrokiga äkta tatariska koftan. Han hade med tvänne som det tycktes tjenare äfven Tatarer gjort vallfärden till Mekka och var nu återkommen och färdig återvända till Kasan. Han var ganska rikt och väl klädd och hade varit att söka Consuln för att göra sin uppvaktning men ej träffat honom. För öfrigt en rolig gubbe tydligen med annat gry än de vanliga turkarne och araberna här med en smått half röd näsa vittnande om Nordens köld och Nordens råg. Han talade hvarken Arabiska eller Persiska, något ryska, hvilket språk deremot hans både följare talade särdeles väl. Jag deremot fann mig i stor förlägenhet då jag skulle tala ✕ Ryska och det Arabiska ordet kom mig alltid att glömma det Ryska. Vi bråkade litet hit och dit och fann jag snart föranledd lämna dem deras väg. Gubben och hans följare påminte mig med deras tatariska utseende [om] min treflige tatar Mulla från Sveaborg.³⁸⁸ Gick sedan hem och läste min lection med shekhen som snart infann sig och berättade för honom att jag träffat en

man från mitt land som kom hem från Mekka wallfarten. Han frågade mig med egen misstänksam ton om han var en frang och då jag sade han vore muslim upprepade han mitt svar med barðo muslim, hvilket jag till yttermera visso besvarade med barðo. Han tyckes i sednare tider sedan jag flyttat från honom blifvit mera förvissad om att jag ingen Muslim är, hvilket jag har anledning förmoda af åskilliga samtal om Shekh Kotta med hvilken han vet mig vara bekant. Allt detta härleder sig från min olyckliga bekantskap med Shekh Rifā' och der näst från Shekh 'Ajads hitkomst förledne sommar.³⁸⁹ Hvad härvid mäst förundrar mig är att min muslimfromme shekh inga svårigheter gör med att läsa Koran med mig och gå i Ghamri Mosken m.m. dylikt. Sedan shekhen gått gick jag till Kutub Khane för att få en af de i årets början ändteligen tryckta catalogerna; men nödgades komma med oförrättadt ärende tillbaka. Icke bättre ville det gå med mina språng efter Chezdufau som jag sökte förgäfves på alla möjliga ställen och otaliga gånger tills jag slutligen träffade honom på gatan långt efter Maghrib. Desto gladare vore underrättelserna han gaf mig. I morgon kunde jag få tvänne hufvudskallar färdig preparerade och omkring 10 dagar tvänne andra. Men hvad mera fröjdade mig var att han bad mig skriva hem och säga dem det han förbunde sig till nästa vinter göra en vacker samling af 14 särskilda hufvudskålar för vårt Universitet. Sedan gick jag som hastigast upp till Shekh Ali för att underrätta honom det jag i morgon måste försumma vår lection af brist på tid och för andra göromål. Det är nu med en särdeles och utom ordentlig nyterhet han alltid tar emot mig då jag kommer i hans hus och till och med växlas mellan oss några vanliga complimenter af wahashtinna och anastinna ehuru vi förrut på dagen och hvarje dag träffas. Gubben satt ensam och drack the utan socker och knåpade och arbetade med corrigerandet af ett nytt exemplar af sitt opus, som han nu hade fått från afskrifvaren. Jag satt en stund hos honom och pratade och gick sedan en stund efter Esha till caffet för att höra Shekh Bejomi men gjorde den långa vandringen förgäfves emedan han ej var der i afton. Man har under dessa sednare dagar börjat slå upp tälten och Sari'n till Prophetens fest i Azbukijeh³⁹⁰ och i afton höll man här första gången zikr. ❧

☞ *Mars 11 1845 Tisdag.* Bittida ut på språng och bestyr till Kutub khane och till Chezdufau efter cranierna och annat. Slutligen hade jag fått allt färdigt vid middagstiden och sände mina trenne kistor med Jusuf

till Awaroff. Så hade jag [i] dag försummat min lection. Utom var språnget och bestyren mig anledning till ledsnad och tråkighet och gjorde mig dåligt humör. På aftonen sedan jag först ätit en smula hos min Grek begaf jag mig sjelf till Awaroff och lämnade honom katalog på de saker som kistorna innehålla och talade med honom för öfrigt om deras transport etc. Jag åt här med honom en liten quällsvard till och måste tillstå att besöket hos honom ej bidrog att ge mig bättre humör. Jag har sällan sett en slackare och fadare man än denne som man säger ganska rike köpman och hans beständigt upprepade frågor om hans korallsamling ej vore jolig och en värdig skänk för Petersburgska Academien och förmodligen i stånd att skaffa honom en orden, voro mig högst vedervärdiga. Jag kom ock derföre i god tid hem derifrån och fann mig mycket bättre i mitt lilla ensamma rum vid mitt the och prat med min tjänare Ibrahim.

☞ *Mars 12.* Gick på morgonen bittida ut att träffa Jusuf och göra med honom sluträkning; men träffade honom ej hemma. Gjorde sedan ett litet slag och träffade ihop med tvänne persiska Derwisher. Jag följde med dem på gatan och pratade med dem och bjöd dem in till ett caffè i Azbukijeh Allén. Här framtog den äldre ett vackert manuscript af Hafiz diwan på persiska och föreläste oss åtskilligt med den vanliga persiska declamationen med sin lilla extasisiska bihlandning. Vi suto här länge öfver en timma och pratade hit och dit om deras stad Baghdad och annat. Den andre var şofî rökte icke shishe och sade sig som helt liten kommit till Mekka och sedan dess vistats der; ehuru jag förundrade mig öfver att han ej bättre talade Arabiska. Han var för öfrigt en högst tystlåten man och hade ett eget saktmodigt utseende som ett barn, utan någon liflig hy färg fastmera stötande i litet askgrått och i hans mer än här vanligt yfviga skägg stucko några hvita strån fram. Men man såg att det yttre askhöljda gråa saktmod var blott en svag fallaska öfver en undertills brinnande eld, såsom man så ofta ser det hos österns söner. Han satt nästan oafbrutet tyst blott då och då tyst inom sina läppar mumlande på en bön eller Allah och ibland fingrande på sitt radband och med sakta hufvudrunkningar geende sitt bifall tillkänna öfver Khodja Hafiz ehuru jag tror han ej särdeles väl förstod honom. Han förekom mig en högst intressant varelse och jag kunde sällan vända mina ögon från hans egna besynnerliga ansigte med kohlerade ögon. De talade sins emellan ett språk som de kallade ❧ Soleimani³⁹¹ och som jag tyckte på lätet låg emellan

turkiskan och Persiskan. Hvad det för öfrigt egentligen var för ett språk och det folk som de kallade Soleimanijeh vet jag ej och kunde ej få reda på af dem. Persiskan som jag blandadt med Arabiskan klottade ihop med dem visade som förr att jag numera glömt nästan allt af den goda början jag häri hade gjort i Petersburg. Men jag kan ej neka att Persiskan verkar på sätt och vis så för att så säga magiskt och ridderligt på mig så ofta jag hör det och talar det. Jag skiljdes från dem närmare middagen och gick hem och läste min lection med shekhen och gick sedan ut att drifva. Khamasin luften börjar här nu och med en vanligen mulen himmel är det oändligen quaft i luften och dam står öfver hela staden så man inne mellan husen ej kan andas fritt. Det är underligt huru detta år hettan tyckes komma mig oväntad. Det är ej länge sedan jag tyckte det ännu var kallt och frös och med ens ha vi nu hett. Sedan jag gjort ett litet slag kom jag i god tid hem strax efter 'aşr och blef hemmasittande till Maghrib väntande Ibrahim som gått ut på ett litet bestyr för mig. Gick sedan ut efter Maghrib och spatserade i den härliga mån och stjärnklara svalt smekande afton och sedan jag ätit begaf jag [mig] till Köhler hem i hans hus och blef der sittande en stund. Han är dock kanske den honnetaste man jag här kommit i fäl med. Hörde här den gamla historien som uppstått mellan f.d. Konsul Kræmer och hans agent Bokty vid min första ankomst hit och min här antagna shekh costym. Jag vet ej hvilket missöde jag har att så mycket i verlden träffa ihop med uselt folk som jag måste nedsätta för deras principer och handlingssätt i verlden eller om det är jag som i sjelfva verket är så usel och i min villa flyttar min uselhet på andre. Gick sedan ut med Köhler och följde honom ett stycke. Sedan gick jag och gjorde ett slag förbi Molid Ennebi som nu börjats tror för tre dagar sedan. Det är samma slag som förra året af sötsakers stånd och andra läckerheter. Man gör redan i åtskilliga tält zikr ehuru man ännu ej rätt kommit i full gång. Feststången sari lmod är belyst med sin matta lamp illumination och folket sitter i sina caffen och sörplar sina pipor och sina koppar.

☞ *Mars 13.* Gjorde slutliga liquiden med Odescalchi och gaf honom resten af de pengar han hade att fordra. Skref på bref till Geitlin och Bonsdorff tills shekhen kom och läste min lection. Han berättade att i går afton Shekh Moḥammad svarfvaren gjort sin dokhle³⁹² hos hans svägerska och flyttat upp i den ka'ah jag förr bebott hos honom. Satt sedan hemma hela aftonen och väntade på Ibrahim som gått ut på ett litet bestyr och först

närmare Esha kom hem med oförrättadt ärende. Jag var så förargad och så arg att jag ville spricka och gick ut för att äta men min harm hade *betagit* mig all min appetit. ✎ Sedan jag gjort ett litet slag förbi Molid och vädrat mig litet kom jag åter genast hem och fick mitt lugn till baka först vid theet då jag förundrade mig öfver mig sjelf huru jag kunde låta vreden få så öfverhand öfver mig.

☞ *Mars 14.* Förde mitt bref till Konsuln der jag träffade hans både Secreterare vränkande sig på sängen och klagande öfver hettan. Jag trivdes ej länge med dem utan så snart jag lämnat dem mitt bref gick jag bort hem och väntade på shekhen som infann sig genast efter fredagsbönen. Sedan vi läst och jag ännu blifvit en stund hemma efter honom för att arbeta smått begaf jag mig ut någon timma före Maghrib och gjorde ett litet slag förr än jag gick och åt. This done the old woman brought me a girl on the street. Being arrived with her to my quarter I meetted Ibrahim in the gateway and he said me my fatimah was here attending me. I let then the new one go her way with the old woman and they mounted to the French that are lodged above me. Being entered to fatimah she commenced to excuse herself for her not being come to me yesterday and kissed my hand and made the contrite. I showed much angry and played the implacable all the evening untill the embraces reconciled us. Indeed she is a most pleasing and amiable girl and has more grace and natural good sense than I have found in the most of our women; but therewith an ingenuity that in my country would perhaps be taxed impudity.

☞ *Mars 15.* Gick ut på morgonen and meetted in gateway fatimah sitting with an other girl attending me. The kherijeh I gave her was false without my knowing that and she brought it back to me. I having no other to give her demanded her to follow me and then I took from a changer one other and gave her. Hoping so to be delivered from the two girls I did go some way in Muski and standing there speaking with a man I was again attacked of the girl saying that I had given her the same kherijeh again. I showed her the false one that was in my burse and then I shelted her strongly. Then fatimah come and attaqued me and gave me the kharijeh back saying she was false and demanded to see the other. Now I was very angry and shelted her much and took the two kherijeh with me leaving her standing surprised on the street. Gjorde några små turer i Muski och i Judarnes quarter,

der jag träffade processjoner af dem gående troligen i Synagogan. I en af dessa processjoner var en växlare som jag för några dagar hade frågat åtskilliga penningepris på vårt cancellie. Ehuru hans sabbat och i en procession till sin synagoga måste han dock stanna och fråga mig huru det var med denna affär och om jag ej skulle komma och ta pengar af honom. Gick hem och läste med shekhen och sedan han gått gick jag vidare ut och spatserade litet omkring. Det är nu fullkomlig sommar här och den afrikanska solens hetta kännes. På aftonen voro mina tre vanliga shekher hos mig. De pratade hela aftonen om det nyss genom Shekh Alis bemedling åstadkomna giftermålet mellan hans svägerska och Shekh Mohammad svarfvaren. Det hade nämligen gifvit anledning till mycket prat mellan deras grannar, hvilka nu den ene efter den andre kommo på tapeten och discuterades och tadlades. Det är såsom jag alltid sett en viss quinlig litenhet uti deras karakter och de har samma lilla quinliga harm och illska till sina ovänner, manlig vrede och manligt förakt känna de ej, äfvenså ej här i Kairo manlig hämnd. Shekh Abd Allah smickrar Shekh 'Ali på det högsta och menar vore ej han skulle han alldrig idag sitta i Muzejin Ustad Ahmads lilla Barberare bok [*sic*] och under hela den tid Shekh Ali var borta under vår resa till Öfra Egypten hade han alldrig suttit der blott gått förbi. Derföre är ock Shekh Ali honom särdeles bevågen ehuru han för mig beklagar sig öfver Shekh Abd Allas snålhet att ehuru han som oftast gästar Abdallah med caffe och med något mål mat han dock under den långa tid de varit och camperat tillsammans alldrig varit i hans hus. Men det är ett hufvuddrag hos folket här att de alldrig gästa någon eller ge någon en skänk eller göra något för den andre utan hopp om en åter-skänk och återtjenst. Och de ha till och med efter Sunna rätt att återfordra en skänk som ej blifvit vedergälld med en genskänk. Detta dock om de bägge äro af samma förmögenhet och samma rang ungefär; ty de göra sig alldrig någon scrupel eller anse det alldrig för någon sorts förnedring för sig sjelfve att sjelf fattig emotta och tigga af en förmögnare allt och hvad som helst och det oftast utan att ens hysa någon särdeles tacksamhet derför till personen. Ty deras satts är att de erhålla det af Herren. Det är just till följe af denna satts äfven som tiggaren här med sådan oförsämndhet och sådant pock fordrar af dig pengar och efter deras erhållande sällan tackar sig sjelf med annat än understundom med en liten bön till Herren att Han låta dig lefva och förlänga ditt lif. Han begär ock alltid lillah och till Herren ej till den gifvande och ej

för sig sjelf. För kort tid under min shekhs studietid i Azhar plägade sitta i dörren af denna moske en stor och frejdad Wali som dag ut och dag in satt hela sin [tid] i denna Moske port och handkysstes af alle utan undantag som gingo genom porten. Han kände hela Kairo och var känd sjelf af hela staden. När någon rik köpman gick förbi honom och kysste hans hand hände ofta att han sade honom hat li t.ex. 100 eller 1 000 till 2 000 piaster och ingen vågade och kunde neka honom i hans fordran utan tultade beskedligt hem efter pengarne och gofvo dem åt den vördade Wali som satt i Moske porten och tiggde klädd i granna kläder och kashmir shawl. Hans son som under fadrens lefnad varit en stor rojfvare och vindtbeytel skall nu börja träda i sin fars fotspår. ✽

☞ *Mars 16 1845 Söndag.* Med den nu fullkomligen började sommaren och hettan har lusten till arbete lämnat mig och söderns och österns il dolce far niente³⁹³ fått makt öfver mig. Detta märkte jag i dag rätt. Arbetet ville ej gå på morgonen och jag måste volens nolens³⁹⁴ bege mig ut. Här mötte jag först vid utgången ur vårt trånga quarter en hel hop med Engelska fruntimmer som troligen begåfvo sig till det Engelska kapellet för att bivista Gudstjensten. Bland dem voro många särdeles vackra och det var med eget nöje jag åter betraktade Europeiska skönheter sedan jag på så lång tid ej just sett andra än Egyptior och anställde mina jämnförelser. Man kan här kanske säga som nästan i allt att den Orientaliska quinnan har mera naturlig skönhet och att Österns quinnor såsom dess män ursprungligen äro af Herren rikare begåfvade och utrustade än Nordens barn. Men hvad människan är så i andligt som kroppsligt hänseende bör egentligen vara hennes eget verk och hennes slägtet; det duger ej att hon blir sådan som hon kommit i verlden och sådan som naturförhållanden och det lands karakter göra henne hvari hon lefver. Men icke allenast individet äfven släktet kan, sedan det frigjort sig från naturens band och med det första syndafallet gjort sig sin egen herre, efter långa strider och negotioner och efter många genomgånga grader af fulhet, återvinna den ursprungliga naturliga skönheten och förädla sitt slägte. Men denna skönhet blir då för att så säga människoverk den fria ädla medvetna skönhet. En sådan ur många genomstridna och bortnegerade fulhetsgrader människoskapad idealiserad skönhet är det som jag tycker mig finna i synnerhet hos det Engelska släktet och så i andlig som kroppslig måtto. Denna skönhet är det som varar då deremot den omedelbart af Herren gifna såsom allt naturligt snart förgår. Så äfven den Orientaliska

quinnans skönhet och så äfven det intryck hon gör. Ingenting är så för ögonblicket retande som en vacker österns quinna och jag vet mig ej ha sett någon af skönheter jag här sett utan lågande sinnliga begär då jag i vår Nord älskat på alfware och i långa tider utan att tänka på sinlig njutning alls. Under dessa betraktelser hade jag under de doftande accacierna hunnit fram till de många konstmakare och sångare, som voro församlade på Azbukijeh bredgata. Jag satt mig på andra sidan kanalen i Hanafis caffè och såg på den starka rörelsen af folk. Här lågo nu öfverallt i mulden eller gröngräset late män och såfvo i solen eller skuggan och njöto af den återkomna värmen. Nära mig satte sig en gammal gubbe med alldeles grått skägg och klädde af sig sin blåa 'erre eller plus [*sic*] och började loppa och avlusa sig. Härunder lämnade honom hans lilla son som varit med honom och gick till en hawi att se på hans konster. Sonen hade jag vet ej huru ådragit sig fadrens vrede. Gubben steg upp och gick närmare och började med öppen hals ropa på sin pojke och kalla honom med alla möjliga här brukliga öknamn hvaribland förnämligast du son af en hund af en jude Gud fördömme din far, glömmande att han härmed fördömde och öknämnde mest sig sjelf. När detta ej hjälpte tog han stenar och ✕ kastade på sin son, han en gråskäggig gubbe omkring kanske 60 sonen en pojke af kanske 10 år. Men pojken var ej ängslig utan slängde stenarne tillbaka på sin far. Nu började gubben springa efter sin son, som sprang undan tills båda försvunno ur min syn: Detta är för öfrigt ej det enda spektakel jag sett i denna genre: det är oändeligen vanligt och den tid Sejid Ali var min betjent såg och hörde jag slikt hvarje dag mellan honom och hans lille 10 årige son. På gatorna synas nu de från Mekka återkomne Wallfärdarne till stort tal och alla möjliga brokiga kostymer. Jag träffade ihop med tvänne från Bokhara men som de ej förstodo annat än turkiska fann jag mig ej med dem utan vände snart om och träffade i deras ställe mina tvänne Soleimanijeh, af hvilka den ene i dag hade med sig Pend Nameh.³⁹⁵ Vi satte oss i Hanafis caffè och drucko vårt caffè och vår shishe och läste och pratade. Sedan gick jag hem och läste med min shekh min lection. Här äro nu nyligen från Konstantinopel hitkomne turkiske soldater i uniform af vanliga Europeiska långbyxor af hvitt lärft och blåa tröjor. Jag har alldrig tyckt mig finna den Europeiska klädedräkten löjligare och fulare än vid betraktandet af denna uniform. Det är sannt hvarken böxorna eller tröjan var särdeles väl skuren och ej med särdeles omvårdnad gjord och troligen funno sig denna uniforms

bärare generade i deras onationella kostym; men den var dock äkta Euro-peisk så när som på tarboshen. Också utgöra de ett allmänt åtlöje för folket här och arabgubbarne stanna på gatan och gapa på dem och när de hunnit förbi prata de sinsemellan och skratta som alltid i deras skägg öfver de tåpiga turkarne. Den store berömde Walin Shekh Hassan Abu Igheit³⁹⁶ är nu här med sina följare och har sitt eget tält vid Prophetens fest. Hvar helst han går fram strömmar folket till honom och tränger sig för att få kyssa hans hand. I dag börjades nu egenteligen högtidligheterna af festen och der voro fyra derwish-ordnar nämligen Rifā', Saādi, Aḥmadi och Bejomi³⁹⁷ som gjorde en stor zikr kort efter 'aṣr. De ställde sig i en vid ring och i vissa afdelning[ar], sträckte sina händer sakta framåt och drogo dem lika sakta tillbaka och klappade dem tillsammans allt under utropande la illaha illalallah. Detta skall vara i likhet med hvad Aṣhab plägade göra då de gingo [till] strids. Derefter togo de hvarandra på axlarne och vreda på sina hufvuden och kroppar utropande allah ur den djupaste strupen och småningom sakta framskridande afdelning för afdelning tills de genomvandrat hvar och en den stora ringen. Det var eget att nu på ljusa dagen betrakta deras ansigten med det förunderliga uttrycket af exaltation med slutna ögon och ofta förvridna drag. Man ser öfverhufvud exaltation här alldrig uttryckas såsom hos oss med att slänga sina armar och kasta tjusta ögon till himlen etc. af de fada choser man så vanligen ser hos oss. ✎ Vill man öfvertyga sig att der ligger i Araben ännu en djup fond af kraft och förmåga af sann exaltation måste man se och höra en sådan zikr. Han är en djup lugnyttad insjö som af stormen en gång satt i rörelse rasar förfärligt och ej lugnar så lätt åter. Jag åt min quällsvard i dag som i går på festen först hos en korfmakare, som för 15 fadda lade mig på en liten trädclapp tvänne korfvar och ett bröd och sedan i en annan liten boda en tallrick kebab. Det är särdeles roligt att okänd i främmande land kunna drifva omkring och göra huru man behagar. Detta mål var ungefär som om jag hemma [hos] oss skulle gått på sillmarknaden och ätit sylta i månglerskornas stånd. Jag dref på aftonen länge omkring på festen.

☞ *Mars 17.* Gick på morgonen bittida ut till Khan Khalili och vandrade der om kring på måndags marknaden, som nu utom det vanliga folket här var besökt af ett stort tal af främmande från Mekka återkomne pilgrimer och de kringstrykande turkiske soldaterna med sin löjligen tröjuniform. Det var särdeles brokigt här och högst roligt att vandra i den brokiga

mängden. Jag köpte mig nu äntligen en 'abbajeh och en kelim till min resa. Jag vandrade här länge omkring och kom hem först närmare middagen och läste min lection med Shekh Ali. Sedan gick ut till festen och såg på en procession som gjordes af åtskillige Derwish ordnar förbi Naḳib ashraf Shekh Elbekri.³⁹⁸ Han en utomordentligt ärevördig hvitskägig gubbe med blekt half genomskeinligt ansigte satt tillika med några sina följare på stol fram för ett tält och allt efter de särskilda Derwish ordnarne framskredo med sina fanor under half högt sjungande af Eddelail³⁹⁹ kommo deras föregångare och ledare fram och kysste handen på Shekh Elbekri och på en yngre man som satt vid hans högra sida. Denne shekh Naḳib Ashraf är på sätt och vis det högsta och mest ansedde embete eller äreplats här åtminstone om man har afseende blott och bart på sjelfva Islam och abstraherar från Pashans äreställen och hans nya organisation af den Islamitiska constitutionen. I den stora Ashareh som i dag passerade förbi Elbekri, som alltid är en afkomling af Abu Bekr Assādiḳ bars äfven liksom en Maḥmil utgörande öfverklädningen af Shekh 'Ashmawis meḳām. Jag kunde blott sällan ta mina ögon från Shekh Elbekri, han gjorde på mig ett särdeles intryck och det är sällan i mitt lif jag sett ett så vördnadsbjudande och tillika så mildt ansigte. Man ser dock i allmänhet sådana ansigten här i Orienten oftare än hos oss och jag tror bestämdt att det hos oss brukliga i vårt *bildade* Europa så *barbariska* mode att raka skägget hufvudsakligen bidrager härtill. Men Orientalerne *kan* ej raka sitt skägg utan att skämmas och se sig vanärad; i hans skägg ligger fördom gömd. Européen sedan han med sitt skägg en gång rakat fördomen ifrån sig börjar nu åter låta det växa och lämna det i fred. ✎ På aftonen gick jag till Shekh Ali ungefär vid Maghrib. Det är roligt att se med hvilken utomordentliga nyterhet och glada min han alltid tar emot mig då jag kommer i hans hus. Vi pratade i afton under det vi drucko the mycket om min tillämnade och nu tillstundande resa till öknen. Det är högst underligt: jag tror bestämdt han nu blifvit öfvertygad om att jag är en frang, ehuru han alldrig låter det skina fram; men det oaktadt visar han sig på allt sätt beredvillig att rusta till min resa och göra den så säker som möjligt: lofvade höra efter hos Kamel shekhen här hvad var att göra etc. etc. Jag kan på fullt alfvare ej misstänka att han har några vrånga och bedrägfulla afsigter med sina råd och sina ord och är det äfven så så fruktar jag ej alls för honom; ty jag har ej förtjent något sådant af honom. Sedan vi pratat mäst härom blott till efter Esha gingo

vi ner till Ghamri moskén och suto der och hörde på makran och pratade med Shekh Abd Alla och andre shekher, som suto der. Shekh Abd Allah började prata om de Konstantinopolitanske soldaterna och deras fula uniform, huru deras rumpa slängde i deras klumpsiga byxor och önskade att de helst skulle vara klädda som frangerne. Bland annat berättade han att de tvinga folket här att emottaga det guldstycke som vanligen i handel går för 19 piaster och hvars af Pashan fastställda tarif är $17\frac{1}{2}$ till 20 piaster och då folket vägrar att ta det till detta pris skola de slå dem och öfva våld. I anledning häraf har Pashan gifvit befallning till sitt folk att af denna militär emottaga detta mynt till 20 piaster. Hvilken härliga rättvisa. Shekh Abd Allah är som alltid mig en särdeles treflig man och vi kommo oss i samtal mest hela aftonen utan att stort lyssna till Koranläsarne. Arrived to home at 4 of clock turkish I found fatimah here attending me for many hours. Having shelted her a little for the unbecoming manner of her attacking me the other day on the street we became soon reconciled and passed the [night] in one others arms.

☞ *Mars 18.* Var ute på morgonen och uppköp af åtskilliga huset behöfliga saker som socker etc. Dagen gick för öfrigt som vanligt med läsande och spatserande. Nu är det troligen den angenämaste och ljufvaste årstid här och i sanning jag kan ej tänka mig hvar man kunde önska sig en mildare himmel och ett härligare klimat än här nu. Dock snart är den förbi ty Khamasin instundar dessa dagar och troligen förr än jag hinner undan den. Vandrade på eftermiddagen på festen, som nu är i sitt högsta flor. I dag hade äfven shekh elgamal infunnit sig för att ex officio skaka och runka sitt nakna grålockiga hufvud i midten af en zikr rund, der en man stod midt emot hufvud runkarn och höll tal innehållande böner till Herren att ge de rättrogne seger och makt öfver de otrogne och lämna de förre de sednares skatter och rikedomar till byte m.m. dylikt som man stundeligen hör här. Tillbragte en stor del [av] aftonen på fästen att höra på de åtskilliga zikr hvaribland de af Derwish orden Ahmadijeh i afton i synnerhet behagade mig. ✎

☞ *Mars 19 Onsdag 1845.* Gick på morgonen för att se på Odescalchis mor, som i går skickat sin son hit och låtit säga att hon vore sjuk och ville tala med mig. Det var för öfrigt just ingenting utom små blåsor som stigit upp på hennes mage och nu gått upp. Härifrån gick jag till cancelliet och talade med Köhler om pengarne, som han tagit från Gallichi. Som han hade att göra dröjde jag ej länge här utan begaf mig hem, der shekhen äfven

snart infann sig och läste med mig min lection. Efter lectionen pratade vi om min resa och hvad för den vore att göra. Shekhen lär nu tyckt tillfället vara lägligt och kom fram med det hvarmed han så länge gått hafvande nämligen ma'ak fulus innehorde shof li kam noşş.⁴⁰⁰ Det är det som alltid förargat mig och som alltid tyckts bevisa mig ett lågt och slafviskt sinne att som man säger passa på och vänta lägligt tillfälle och en stund då man, som man säger, är passande för framförandet af en bön eller anhållan. Som jag tycker det shekh verkligen var i behof gaf jag honom som vanligt en Guinea och är nyfiken att se huru han är till humörs i morgon och om hans utrop till alla asjadna lika ofta upprepas som under de föregående dagarne. Sedan han lämnat mig gick jag ner till festen och spatserade der omkring. Här var i dag ovanligt mycket folk i synnerhet quinnor af alla möjliga slag med hvilka drefs kurtis. Här såsom alltid saknades ej spektaklet på de christne: man hade ett litet skyl omhöljdt med shawlar och på dess tak satt en stor docka utklädd i frankiska kläder med syrtut och spända böxor och svarta skor stor hatt och en hvitrö mask. Detta spöke lockade mycket folk hit och gaf anledning till mycket prat och stort skratt och skämt. Jag gick äfven in i skylet vid hvars öppning och rundt omkring stodo karlar som undanträngde den gapande och skrat-tande folkhopen. Inne var här ingenting annat än några små färgade klump-siga halfdockor af träd uppställda på ett bord. Sedan vi som nu voro inne betraktat dockorna sade förevisaren hat khamse såsom alltid då man skall komma liksom till hufvudsaken. Sedan en tjock svart snöpning gett honom en slant tog han en större dosa och öppnade locket, hvarvid en svart ful docka hoppade upp. Denna kallades nu 'afrit och skrämde flickorna som voro inne. Allt detta var så simpelt och så utan all sorts värde att det minsta barn hos oss ej ansett mödan värdt se derpå; men här strömmade folk i ymnighet och såg på 'afriten och strattade [*sic*] och roade sig hjertligen. ✕ Här höllos för öfrigt som vanligt åtskilliga zikr och jag stod och hörde på dem nu såsom alltid förr förundrande mig öfver den så djupa och klangfulla tonen af Allah. Det är som den djupaste orgelpipa med en vibrerande silfverklang som jag tror är omöjlig att frambringas ur någon annan strupe än en arabisk. Närmare Maghrib gick jag att äta och träffade på gatan fyra som det tycktes ansenlige shekher grälände om ett köp af en pipa som de ene hade gjort af en annan. Jag stannade och hörde på deras kuriösa gräl och blef ofta kallad af dem till afgörare i den eller den saken och uppfordrad att vara vittne. De rörde sig

af och an åt det håll jag gick till och slutligen lämnade jag [dem] troende deras gräl voro slut. Jag åt, gick sedan af och an att spatsera och när jag kom tillbaka fann jag mina fyra shekher framskridna till det ställe der jag först träffade dem och lika ifrige i sitt gräl som då de kallade mig till vittne; men af fruktan att komma i någon vidlyftighet lämnade jag dem så nyfiken jag ock var att få se slutet. Jag gick sedan hem närmare Esha och fann fatimah sitta och vänta på mig. Hon var klädd i en simpel fellahs costym och ej särdeles ren om händer och ansigte och föregaf att hon kommit så för att ej bli antastad på gatan af någon man. Ty hon sade då männen se på gatan någon flicka i snygga kläder och *rentvättad* pläga de ansätta henne och ta henne för en glädje tärna. Härpå frågade hon om jag tyckte om de *rena* (nodsaf) och då jag sade det renheten hörde till Iman och ålåge hvar och en mente hon denna renhet var af annat slag och anginge en värdig gift matrona som satt hemma hela dagen öfver. Det är visst att icke allenast quinnorna utan äfven männen här iaktaga en viss osnygghet och orenlighet för att dölja sina rätta omständigheter och visa fattigdom och uselhet för verlden. Men dessutom ligger i arabens egentliga urkaraktär en viss kärlek för fattigdomen, såsom äfven hos Finnen och nordbon i allmänhet och denna kärlek sneledd kan lätt föra till hyllning af en sorts smuts eller det mulliga det dammiga och stoftiga etc. af dylikt, som i sjelfva verket är helt annat orenlighet. Fatimah är en högst älskvärd flicka med sitt naturliga goda vett och såsom quinnan i allmänhet böjlig till hvad du sjelf vill göra. Det är dock eget att hvarthelst man kommer i främmande land och ser mannens karakter så olika i hvarje, man dock finner föga skilnad hos quinnan, som fullkomligen länkar sig efter den man med hvilken hon lefver och fullkomligen lämnar sig till hans vilja. Vill han ✽ det fula är quinnan ful om hon ock ursprungligen vore alldrig så ren i sitt sinne, vill han det vackra är den mest fördärfvade sköka vacker och ren i hans sällskap. Bland saker roliga som fatimah berättade mig under sitt ofta högst intressanta sladder var att då hon ännu helt ung blifvit gift med sin andre nuvarande man han första natten under omarmningarne sagt henne gatek dahjeh inte ma ta´rafish takoli li la ah ja sidi fi ´ardek wala hageh med flera dylika ord som glädjetärnorna de utslitna pläga frampladdra och som omfattas i benämningen ghung eller maghnage.⁴⁰¹ När en äkte man fordrar sådant af sin unga ofördärfvade hustru, hvad skall man då vänta af de ofgifta.

☞ *Mars 20.* Var hos Bokty och tog pengar och kom sedan åter genast hem och väntade på shekhen som ock snart kom och läste med mig min lection. Vi gjorde den i dag hastigare än vanligt emedan jag ville skynda mig ner att se på Dose som gjordes i dag till godt slut på prophetens fest. Här var en förfärlig trängsel af folk af alla slag quinnor och barn. Som processionen ännu ej var ankommen roade jag mig med att vandra omkring bland quinnorna och betrakta dem så mycket som de låta ett nyfiket öga se af deras behag. Snart kom dock processionen med fanor och pipor och tymbaler och sina derwisher, som placerades på marken liggande på buken. Folket trängde sig nu till förfärligt och soldaterna och negerslafvarne som voro närvarande för att hålla ordning slog hufvudlöst och utan försyn in i skocken med sina käppar och träffade dem än på hufvudet än i synet än hit och dit och äfven jag fick mig ett ehuru obetydligt och alldeles okänbart slag på min stora turban, som jag fann för godt lida utan vidare gräl. Slutligen voro folket, som alle voro af den lägsta classen och klädde i sina simplaste smutsiga kläder, lägrade i ordning på marken och den grönturbanade gamle shekhen passerade öfver deras ryggar på sin stora häst, ledd på hvar sida af en man och under höga rop af allah från den kringstående folkhoppen. Sedan han hade passerat raden störtade de kringstående fram till de prosternerade och lyftade upp dem. De voro utom sig jag tror icke af smärta eller sveda efter hästens hof utan af religiös exaltation vare sig verkelig eller tillgjord. Äfven jag lyftade upp en och höll honom länge i mina armar i hvilka han låg med hela sin tyngd och som det tycktes alldeles medvetslös. Jag upprepade allt beständigt till honom vakna men han syntes ej höra eller förstå mig. Då jag slutligen blef trött och utledsen lämnade jag honom åt sig sjelf och fann att han ingalunda föll omkull såsom jag haft anledning förmoda utan stod fullkomligen säker på sina fötter och tultade småningom sin väg. På sidan af Dosen stod en frangisk vagn full med franger och öfverallt i folkskocken såg man franger tränga sig bland folket utan att dem skedde den minsta förolämpning eller förnärmelse. Men min gamle bekante Engelsmannen Hamilton som jag träffade sednare på aftonen och som tyckes mycket sysselsätta sig med nyheter, berättade att Pashan sagt till föreståndaren för festen: der torde bli mycket åskådare och bland dem äfven många franger: och om jag får höra någon klagan af att en enda af dem blifvit på minsta sätt förolämpad, hugger jag hufvudet af Er. Sedan dosen var slut begaf sig shekhen med största delen af

folket till Shekhs Elbekris hus, der vidare ännu en dose gjordes som jag tror; men jag kom för sent hit för att se något häraf. Jag gick dock in på gården och fann här stor trängsel. Äfven här voro många franger utan att lida den minsta förnärmning. Man tycktes börja ordna de stora trädsofforna på den rymliga gården till Zikr och kanske gästning och här syntes flere af Kairos mest aktade shekher och store män. Jag dröjde ej länge här och fann äfven ej särdeles något att begäpa. Gick hem och hvilade mig ty jag hade blifvit trött och uttorkad af solhettan och det starka fina dam som stod öfverallt i folkträngseln. Vid Maghrib gick jag ut och åt mitt mål och spatserade sedan om kring. Aftonen var den härligaste man kan önska månen närmare full och luften den mildaste sommarluft som hos oss en natt i slutet på Juli. I Azbukijeh har nu uppstigit det vackraste gräs och hela den slätt som under Nilens öfversvämning låg under vatten utgör nu ett fält af den vackraste hvitvåppling i blom.⁴⁰² Härifrån som ifrån Accacierne steg den ljufvaste doft och jag satte mig här på marken under träden och söp begärligt in den friska doften föredragande detta i afton före festens støj. Ehuru nämligen festen egentligen är slut med dosen fortfara dock ännu åtminstone i afton högtidligheterna af Zikr och läsning. I synnerhet var zikr utan för Shekh 'Ashmawi i afton betydlig och en här ovanligt brillant illumination gjord utanför hans lilla kapell, der jag i afton vek in och gjorde min andakt d.v.s. spatserade omkring hans makşora och läste fathah och satt mig i ett hörn af grafchoret och runkade på hufvudet låtsande läsa jasin. Vid dörren af kapellet utdelades vatten till de törstige. Kom mera bittida hem och drack mitt the ensam. ✨

☞ *Mars 21 1845 Fredag.* Var ämnad gå till shekh närmare middagen för att följa honom till Ghamri att göra fredagsbönen; men kom för sent och vände derföre åter genast om och gick hem, der äfven shekhen infann sig genast efter mig. Han hade på morgonen hört efter några beduin shekher och talat med några beduiner om min resa, men ännu ej fått reda på något med säkerhet. Det blef mellan oss i dag afgjort att jag skulle anträda min resa förklädd i den simplaste dräkt och shekhen tyckes vara ganska förundrad öfver mitt förehafvande och tyckes vara säker på att jag äfven här spelat en förklädd rôle. Huru helst det månne vara och hvad tankar han än inom sig månne hysa kan jag ej annat än högeligen värdera och förundra mig öfver hans goda urskiljning att göra mig inga frågor och att å sin sida äfven ej yppa sina tankar om mig och mina förhållanden. Vi stå sålunda på

en högst egen fot med hvarandre; jag å min sida är på det hela glad att han är någorlunda upplyst om mig och kommit till en del ur sin första villa, hvori jag åtminstone ej directe satt honom. Han visar sig färdig till att bestyra och besörja allt till resan och önskar mig Herrens och alla Asjadis bistånd. Att allt detta är hyckel och att han hyser bedrägeri i sitt hjerta kan jag ej tro. Det gick mera trögt med läsningen i dag dels för det vackra sommarvädet ute dels för mina tankars vändande på min resa. Spatserade litet omkring före Maghrib och träffade ihop med en återkommen Mekka pilgrim från Kasan, med hvilken jag följde en stund och klåttade dels Ryska dels Persiska. Sedan jag ätit mitt aftonmål gick jag hem och blef hemma väntande till Esha, då jag gick ut och hörde på Shekh Bejomi som åter kommit i ordning efter den villervalla, hvori prophetens fest bragte alla kaffen. På morgonen var hos mig i dag Wrede, som jag velat rådgöra om åtskilligt angående min resa. Det är det obehagliga och förargerliga vid dylika rådfrågningar att den rådfrågade börjar berätta saker blott om sig sjelf och de bedrifter han utfört glömmande dervid att besvara den egentliga frågan. Också har den rådfrågande den ofördelen att hvad som passar för den frågade oftast ej passar för honom. Det jag hittills funnit bäst är att följa egen nuna och gå efter den.

☞ *Mars 22.* Gjorde som vanligt på förmiddagen en liten tur och kom hem till middagen och läste med shekhen. Han hade nu talat med några beduinshekher, som han hade underrättat om min tillämnade resa samt att jag ville resa bland dem såsom läkare och vaccinator.⁴⁰³ De hade försäkrat honom att jag skulle bli emottagen af dem som en bror och att jag ej skulle återvända från dem utan med en säck full af Realer. ☞ De hade frågat honom om jag vore Muslim eller ej och han hade svarat dem jag vore det och en af dem och hans vän. De hade vidare berättat att till och med frangerne resa bland dem med vaccin och bli väl emottagne, huru skulle då ej väl ta emot mig. Shekh Ali lade under berättandet häraf viget på att han sagt det jag vore muslim, eller om misstankar kommo mig att tycka så. För öfrigt sade han sig vara glad öfver dessa underrättelser å mina vägnar och jag sjelf var högeligen glad. Närmare 'aşr gick jag ut och träffade min gamle bekante Grekpresten en Druz och spatserade omkring med honom och pratade i Azbukijeh trädgården. Spatserade sedan om kring i quarter, der tror jag jag alldrig förr varit i trakten af  arb Mustafa. Här möttes jag med många Grek eller Armenier prester, med några af hvilka jag äfven kom i prat. De kallade mig mu'allim.

Vid 'aşr omkring gick jag till Timofejeff och blef länge sittande hos honom. Han är en ännu allt för ung man utan någon sorts utbildad sjelf karakter, som i sina tankar och tycken böjes helt och hållet af dem, af hvilka han beror. Han är mig nu alldeles utomordentligt tillgifven och hjertlig för den artighet Consuln bevisar mig. Gick sedan till Pruner för att fråga honom om vaccin. Han berättade att i anseende till det hastiga ombytet af vederlek här vore nu mycket sjukligt och att han hade mycket att göra; glömde dock ej tillägga att han varit lycklig med sina patienter alle. Hvad mig beträffar tyckte jag mig i dag må nästan bättre än vanligt och tyckte mig njuta af solen och hettan. Satt på aftonen i fullmånan och det tänkbart vackraste väder i Grekcaffet Azbukijeh och njöt af Egyptens ojämnförligt ljufva himmel till kl. 3 turk.

☞ *Mars 23.* Satt hemma tills shekhen kom och arbetade i Burkhardt. Läste sedan med shekhen men kände mig tungsint och tjock i hufvudet troligen emedan jag ej varit ute på hela dagen. Sedan han gått gick äfven jag ut och gjorde en lång tur i åtskilliga trakter af Azhar och kom åter i quarter der jag ej kände igen mig. Då jag kom tillbaka genom Muski blef jag påskgratulerad af den gamle turkiske tiggaren och af quarter shekhen Abdalaziz, som tiggde af mig 10 eller 5 fadda utan att jag kunde förmå mig ge honom dem. Stannade och hörde på spassmakare i Muski som hade narrat en fiķih in i ringen att göra konster med. Han satte honom på marken och bad honom fordra något att äta som bröd eller faķir eller hvad annat som helst och sedan slutligen den tafatta och skrämde fiķih fordrat dadlar, tömde han trollbägare i hans 'ebbe och bad honom titta dit in. Fiķih öppnade sin ficka och tittade. Ingenting kan tänkas löjligare än att se fiķih's förskräckelse och förvåning då han i stället för de älskade dadlarne sågo trenne ormar i sin ficka. Han sprang af och an och knäppte med häندن ihop fickan uti- ۛ från och skrek med full hals: ṭalla'hom⁴⁰⁴ ha ut dem ha ut dem. Det kringstående folket roade sig högeligen och skrattade åt honom och bad honom ej vara rädd ja Sejidna. Men han svarade de äro ormar ja shekh skall jag ej vara rädd. Konstmakaren deremot gjorde sig alldeles ingen brådska att befria honom från dem utan uppfordrade honom att tigga af det kringstående folket en viss summa på det [han] skulle ta ur hans ficka ormarne som han så högeligen fruktade. Emellertid började nu konstmakaren sjelf och hans lilla svarte handtlangare bära upp af åskådarne och fingo ihop om kring 2 piaster. Icke nöjde härmed fordrade konstmakaren att Sejidna skulle tigga honom några 5 fadda slantar ännu. Hvilket han ock

nödgades göra anropande folkets godhet än för Sejide Zeineb än för Sejidna Hossein och än för andra Helgon. Det drefs i allmänhet stort spektakel med den arme fikih och skrattades hjertligen öfver honom. Slutligen då konstmakaren troligen tyckte sig ej mera vara i stånd att framtigga någon slant tog han de trenne ormarne ut ur fikihs ficka och lät honom. Han skyndade sig ock så mycket han kunde ur ringen och lät icke quarhålla sig ehuru konstmakaren drog honom i hans 'ere och ville ha honom tillbaka. Så drifves nu spektakel med de förr så vördade Koran läsarne och foqaha; men det är väl ock tid, då de i så långa tider förrut drifvit sitt spektakel med det arma folket. Gick hem vid Maghrib och blef hemma till närmare Esha då jag gick ut och åt och sedan till caffet och hörde Shekh Bejomi till den vanliga tiden.

☞ *Mars 24.* Begaf mig på morgonen ut till Kaşr el'ein till Hospitalet för att taga de tvänne andra kranierne. Jag fick dem ock, men måste åter som vanligt gräla med arabens penningelystnad. Den unge arabiske läkaren var nämligen ej nöjd med de 22 piaster jag gaf honom och de 10 piaster jag gaf hans medhjelpare tvänne drängar: men jag kunde ej förmås att ge mera utan låfte rådgöra Chezdufau. Jag hämtade mina kranier hem och blef hemma tills shekhen kom och läste med mig min lection. Efter honom gick jag ut till Kutubijeh till Sejid Mustafa och stannade der för ett exemplar af 1001 natt.⁴⁰⁵ Som jag ej hade pengar nog med mig bestämdes Hanafis caffe till mötesplats och om en timma träffade jag honom der betalte honom och drack caffe med honom. Sedan spatserade jag ännu hela aftonen om kring och tyckte mig må särdeles väl såsom alltid då jag varit i stark rörelse. Sedan jag ätit mitt aftonmål begaf jag mig till Shekh Bejomi och hörde på hans saga som vanligt till klockan 3 turk.

☞ *Mars 25.* Gjorde en liten tur på morgonen blott för att ta luft. Var på eftermiddagen hos Consul Fock för att tala med honom om åtskilliga saker för min resa, hvilka han med sin vanliga artighet och godhet låfte uträtta på bästa sätt. Var sedan hos Pruner och talade om vaccine och andra saker och spatserade derefter omkring hit och dit till ☞ Maghrib då jag gick och åt. Sedan jag här efter än vidare gått omkring gick jag hem och tog min lykta och min tobakspung och begaf mig så till caffet och hörde på Shekh Bejomi. Bland andre saker förekom i afton huru en som förmåddes att gå öfver till Islam sett i en dröm huru de Christnes och Musulmännens handlingar skulle vägas, men de förres ej alls kunnat komma i betraktande

emedan en kafir inga handlingar tillräknas utan föses rakt in i helfvete. Det hade i dag kommit bref från Damjat att folket der under prophetens fest på det skymfligaste och nesligaste plågat en christen koptyt, som skall ha tillåtit sig förolämpande och hädande ord mot propheten. Man skall ha satt honom på en buffel sedan han fått ett stort antal bastonad slag, och fört honom så genom staden, slagit honom och skymfat honom på allt sätt bland annat satt ett kors på hans rygg. Han skall ha varit en man om 60 år och tror jag dött af den svåra behandlingen.

☞ *Mars 26.* Dagen gick som vanligt med läsande och spatserande och ingenting att märkas. ba'd ma t'ashsheit wa riga't ilbeit kabilt fi nikah elmu'arraşeh wa waiaha bint soghaiarah 'omrha igi 'ashora senin. Khodha wajai fi lbeit wa batat waiai wa kanat hia sharmoţah kebireh wa  alet li aboi meskin wa huah kho ari wa ma 'endosh folos  atta ishtari bukra lkho ar liddukan wa  al lilmoarraşeh wa hia faitah min dukkano fi ssikkeh khodi lbint di wa nojikha lamma tigib li folos ashtori biha bukra kho or asabbib fiha wa  akat li hia ketir min mithl hada lh ikaiet wa hia bint al'an kull benat wa sherami  shuftohom ana hina fi ma r.⁴⁰⁶

☞ *Mars 27.* Gjorde som vanligt en liten [tur] på morgonen, men Khamasin luften börjar nu redan låta m rka sig här och vi ha länge en alldeles moln h lj d himmel och ofta stark bl st med dam. Så var det i dag på aftonen i synnerhet då jag gjorde en tur och fick ögonen fulla af stoft så de svedo dugtigt. Shekh Ali l ste mig i dag början af ett recommendations bref som han håller på att skriva mig till en hans särdeles gode v n Shekh Hossein i Mekka och som han styrt ut med det vanliga smickret så f r Shekh Hossein som f r mig. Jag hade fått de härligaste egenskaper och framför alla i synnerhet frikostighet. Jag kunde ej hålla mig från skratt då han l ste det f r mig men han mente ma jo ah ish illa kidde.⁴⁰⁷ Var på marknaden i Khan Elkhilili och i Kutbijeh och stannade der för ett särdeles vackert manuscript af Ibn Khillikan.⁴⁰⁸ Var på aftonen hos Shekh Ali och drack the med honom och gingo vi sedan upp till Shekh Mohammad svarfvaren och träffade der äfven en annan shekh hos honom. Här gick nu det vanliga samtalet först af de vanliga med complimenterna och sedan de vanliga nokat med inblandade recitationer af små korta versstumpar.  

☞ *Mars 28 1845 Fredag.* Var ute på morgonen och gjorde några små uppköp af socker och ost. På hemvägen träffade Konsul Fock som

sade att han talat med Clot Bey om att sända några gåfvor till vårt Universitet och sade att Clot Bey yttrat önskan att se mig och bad mig derföre kom[ma] hem till sig i dag på eftermiddagen för att introducera mig hos honom. Spatserade sedan omkring i ett särdeles vackert väder tills fredagsbönen var förbi då jag gick hem och fann shekhen sitta och vänta på mig. Vi läste vår lection som shekhen jag vet ej hvarföre i dag gjorde kortare än vanligt. Sedan han gått klädde jag mig litet och gick till Konsulen, der jag först blef sittande en stund med Timofejeff. Sedan gingo vi alle tre till Clot Bey och blefvo af hans lille slaf uppförde i ett vackert rum utmöbleradt halft orientaliskt och halft Europeiskt. Som Beyen sjelf ej var här gingo vi omkring i den stora salen och tittade på åtskilliga ganska vackra taflor som vore upphängda på väggarne och som nu gåfvo mig stort nöje då jag sedan Paris ej just haft tillfälle att se sådana. Sedan vi blifvit uppvaktade med pipor och ett ypperligt äkta mokha caffè af den lille slafven infann sig slutligen till oss Beyens fru en äkta mera ful Fransyska, men med fransysk finhet och takt och klingande språk. Det förargade mig härvid att vi måste lämna våra pipor å sida och hålla oss från att röka äfvensom i allmänhet den tåpiga missplacerade europeiska så kallade aktning för könet. Jag kan ej neka det jag här litet börjat tycka att den orientaliska behandlingen af quinnan har exceptis excipiendis större naturlighet och är mera passande för henne än den vanliga europeiska. Quinnan är dock den samma om hon är en drottning eller en bondhustru och jag vet ej att den förre förtjenar större aktning och egard än den sednare. Jag anser det falskt att någon sorts rang skall gå öfver på quinnan från dennans rang, med hvilken hon är gift och att hon skall göra pretentioner derpå. Mig var Beyens frus närvaro här alldeles icke angenäm. Snart kom nu Beyen sjelf och jag blef på det vanliga dumma europeiska sättet presenterad honom och vi alle genast anmodade d.v.s. ungefär fingo hans tillstånd att åter börja suga på våra å sido laggda pipor. Efter åtskilliga små discusser som vanligt om min antagna shekh costym frågade han om jag sysselsatt mig med Natural historia och samlingar deri. Jag svarade att det ej var mitt syfte men som jag nu befann mig här ungefär ett år hade jag gjort åtskilliga små samlingar för vårt Universitet. Då han 𐀀 på sin fråga om jag redan hade en krokodil fått svaret nej sade han sig hafva en sådan och offererade den.⁴⁰⁹ Vidare gaf han mig en fossil af stort värde och som han tycktes sätta ett särdeles värde på sägande den vara mera värd än mången stor samling samt låfte vidare låta Odescalchi utvälja

en samling af Nilens snäckor. Detta var allt åtminstone för denna gång. För öfrigt förekom han mig som en högst vanlig man så till utseende som annat. Han hade intet alls af den lugna värdighet som sann lärdom plägar ge dess egare och som jag tyckte mig så mycket [finna] hos Quatremere och än mera hos Lepsius. Ej eller hade han [det] egna fina som man ser hos hofmannen och jag särskildt tycker mig finna hos Alex. Armfelt. Hos Clot Bey fann jag intet annat [än] den vanlig nonchalance som man ser äfven hos den simplaste fransos och det vanlig fransyska artiga, men ej det exquisist fransyska som man understundom finner hos de mest bildade. Derjämte tycktes han mig ha en viss flinkhet och uträttlighet och resoluthet som man så ofta finner i den franska presence d'esprit och som äfven röjer sig alltid i den färdighet hvarmed de ha sitt svar och som vanligen träffar spiken på hufvudet. Det var ej utan att den ursprungliga Barberar pojken tyckts mig lysa fram i honom. Barber och bondpojken sitter quar så i Beyen som Professorn om den ej blifvit ut körd med en grundlig *kärleks*full lärdom och bildning: uppstoffering med guld och silfver kram och grannlåter hjälpa ej och ha ej makt på den envisa bondpojken. En hans lille gosse om kanske 5 år var grannt och vackert costymerad mellan Europeisk och orientalisk. Som vanligt hade jag ej stor fröjd af detta besök och var nöjd att åter komma ut. Jag träffade snart på ett litet sällskap Barabra af hvilka trenne dansade sin högst enkla men finurliga dans till musik af deras vanliga lyriska instrumenter. Jag stannade och stod länge och såg härpå och fann häri full ersättning för mitt tråkiga besök hos Clot Bey. Det är en sak som jag ej nog i mitt lif kunnat förundra mig öfver att folk besvärar sig och tvingar sig att tråka ut hvarandra med sällskaper och soiréer der allt är tvång och att de flesta sträfva efter att komma in i dylika sällskaper och tycka lifvet bland de förnäma ersätter hvad de lida af tråk och ledsamhet då de så lätt hos den lägsta classen folk finna så mycket roligt och så mycken natur och äfven så många rikhaltiga ämnen för betraktelse och fundering. Barabra är i allmänhet ett högst älskvärdt folk. De *älska* sin fattigdom. Så ej Araben: det är blott arabens lättja som låter honom vara nöjd med sin uselhet och om han har tillfälle att röfva åt sig föraktar han visst ej rikedom och kräslighet, är derföre ock alldrig ärlig, hvilket deremot en Berberi är. Berberi har en viss ridderlighet och broderlighet till sin folksförvandt äfven ✎ humor sannare än araben; tycker mycket om boze och rojfvar litet men på annat sätt än araben som ofta dricker i mjugg och för sig sjelf. Barabra ha här mycken

likhet med finnarne i Petersburg och hemma i sitt land med våra hemmavarande finnar. På aftonen var jag hos Köhler och satt en stund.

☞ Mars 29. Var som hastigast till Cancelliet och tog pengar af Köhler: träffade här Franchini som upprepade Focks ord att han i går under sitt besök hos Pashan glömt begära af honom något sorts bref eller tezkere för min färd: men tillade det han nu ämnade sig till Khosrew Pasha för att utverka ett sådant. Han sade sig ämna ge mig ut för en resande tatarisk köpman från Ryssland och om jag blefve misstänkt och mitt namn igenkänt för den samme Wallin som nyss erhållit tillstånd att utföra mumier, han tänkte säga honom mina planer för resan etc. Jag såsom äfven Köhler tyckte det vara bäst att lämna hela saken å sido och renoncera på ett dylikt recommendations eller säkerhetsbref. Gick härifrån hem och hade knappt hunnit in förr än äfven shekhen kom i dag ovanligt bittida. Vi läste en kort lection och lågo sedan och vräkte oss litet och klagade öfver ledsnad. Sedan han gått och jag ännu sutit hemma en stund och tråkats företog jag mig en lång färd upp till Citadellet der jag gick omkring i Romeili och Kara midan och såg och hörde på folksångarne med sina tambourer och hororna som suto eller sprungo omkring och sålde små månglar saker och skämtade med karlarne och turkiska soldater, hvaraf här funnos särdeles mycket. Spatserade här länge omkring och på sok el'asr⁴¹⁰ der mest turkar syntes. Här är i allmänhet platsen för folklifvet ehuru det blifvit till stor del utblandadt af det turkiska såsom lifvet i Azbukijeh till någon del af det frangiska. Romeili är ock ett beryktadt ställe och van ryktadt. När jag kom tillbaka till staden var det ungefär matdags och jag gick till min Grek men då jag hos honom fann ingenting som behagade mig gick ännu närmare Khan elkhalili och fann en kebab boda öppen deri jag nu gjorde mitt aftonmål. Spatserade sedan ännu mycket om kring och gick efter Esha till Awareff för att be honom ännu taga de saker jag fått af Clot Bey; men han sade sig ej kunna bifalla dertill. Jag satt en stund och pratade med honom och fann honom som vanligt odräglig med sina frågor om jag varit hos Konsuln om jag souperat med honom om jag kände Clot Bey för länge sedan etc. etc. Af alla äro mig dock de stores röffslickare de föraktligaste. Detta besök som vanligt blott ökade mitt tråk som jag känt hela dagen och som troligen är en följd af bristen på egentligt arbete dessa sista dagar före min slutliga afresa, som jag verkligen nu längtar efter. ✎

☞ *Mars 30.* Hade på morgonen besök af Wrede som var högst tråkig som vanligt och ledsnade alldeles ut mig med upprepande af de historier jag nästan hvar gång vi träffas måste höra på; jag lär ock ej kunnat dölja min förargelse; ty han frågade hvarföre jag med ens blifvit så tiefgesinnt. Shekhen kom i dag särdeles bittida. Vid 'asr gick jag till bokbindarne i närheten af Azhar och beställde af en en liten portfölj. Härvid gjorde jag det förbehåll att då jag i morgon skulle komma efter den om den föll mig i smaken skulle jag ta den i annat fall ej. Han gick ock in härpå, men fordrade icke desto mindre arbon hvilken han i morgon skulle återge mig i fall jag ej funne för godt taga portfeuilleen. Jag frågade honom hvarföre han då villa ha 'arbon när det sålunda berodde helt och hållet på morgondagen: men han mente allt folk gör så och jag blef tvungen lämna honom 4 piast. under hjertligt skratt öfver hans envishet. Skickade på aftonen Ibrahim till Shekh Ali som genast derpå kom hit med de tvänne andre shekherne och tillbragte aftonen här. Drömde under natten underliga saker om min syster Natalia.

☞ *Mars 31.* Hade på morgonen ett kort besök af Odescalchi som satt här och drack caffe med mig. Sedan han gått gick jag genast ut till min Apothekare och blef hos honom hela förmiddagen sysselsatt med att göra färdigt mitt resapothek. Det drog ut ända till middagen och det var ej utan att jag blef otålig. När jag slutligen slapp bort och kom hem fann jag shekhen liggande på Ibrahims matta och sofva väntande på mig. Sedan vi läst vår lection gick jag ut först på några små bestyr och sedan blott och endast att drifva omkring. Det var fult väder i dag stark bläst som dref upp dam och på aftonen var det ej utan att jag tyckte det vara litet kallt. I had sent in the morning Ibrahim to ask news of fatimah and he returned saying she was not here gone to Sejid elbedawi.⁴¹¹ I'm astounded of my being angry of her being departed and of my being in some love of her. Jag strök länge omkring ensam på aftonen vandrande hit och dit och hade ledsamt. Jag längtar storligen nu att ändteligen slippa bort från Kairo. Kom hem vid Esha och satt hemma och drack mitt the ensam och vakade ännu länge vid läsning af 1001 natt der jag i afton kom in i en högst rolig saga. ✕

☞ *April 1 1845 Tisdag.* Satt hemma tills shekhen kom och läste med mig min lection. Sedan han gått gick jag ut och gjorde en lång vandring ända [till] Sejide Zeineb och i trakterna deromkring ej vetande företa mig något bättre i min ledsamhet. Denna trakt är öfverhufvud ganska

snygg och har till stor del annat utseende än andra delar af staden. Man finner här ännu af de gamle husen vackert och finurligt utsirade med brokiga fönster och konstfullt arbetade shebabik. Jag kom tillbaka på många omvägar genom quarter, der jag kanske alldrig förr färdats. Åt mitt mål på aftonen and took a girl with me to home and passed a very dully night with her.

☞ *April 2.* Var som hastigast på Cancelliet då jag gick der förbi till Piny att köpa the och caffè. Gjorde på aftonen en liten tur upp åt Hassanein och frågade efter mitt pitshaft som ännu ej var färdigt. Spatserade litet om kring och satt en stund hos Hanafi men vädret var fullt stormigt och smått kyligt. Hade högst tråkigt. Kom bittida hem och drack mitt the.

☞ *April 3.* Var på marknaden och auctionen i Khan elkhaili och stannade der för en mabrads burnus.⁴¹² När jag kom hemåt såg jag Shekh Ali sitta i Grek caffet och vänta på mig. Jag gick till honom och såg han hade med sig en stor beduin dolk som han sade sig ha tagit af en bedawi såsom säkerhetspant på den öfverenskommelse han träffat med honom att nämligen föra mig till 'Aqaba och kanske längre fram. Han hade nämligen i går på eftermiddagen begifvit sig ut [till] ḥaṣwa, der vanligen bedawis pläga vistas under det de ligga här och vänta på transport. Der hade han träffat ihop med tvänne Towara bedawi som hade behagat honom utomordentligt och talat med dem om mig. Efter långa discusser och äfven konstgrepp hade han kommit öfverens med dem om priset och gifvit dem 20 piast 'arbon och derimot tagit den enes dolk och skulle i morgon göra med dem skrifteligt kontrakt i närvarande af vittnen. Han tycktes vara särdeles nöjd med sitt bestyr. Sedan vi läst vår lection gick jag ut på vandring och begaf mig upp till Romeili der jag vandrade omkring bland folket och slutligen träffade på en Derwish från Baghdad, som sade sig i mer än 20 år varit sawaḥ och vandrat verlden omkring d.v.s. ungefär varit i Konstantinopel och Mekka. Nu vore han sinnad bege sig [till] Jerusalem och göra sin zijaret hos roḥ Allah och kalim Allah och khalil Allah och andre der begrafne propheter och sedan återvända till ḥabib Allah⁴¹³ ✎ och vidare göra pilgrimsfärden till Mekka. Han var en treflig man och jag satt länge på ḥarafiṣi och pratade med honom och gaf honom en appelsin och 10 para hvarföre jag fick stor tack alldeles en ovanlig sak här. På återvägen träffade jag ihop med Ustad Maḥmod, som nu hyrt sig en öppen boda i soḥ esselaḥ. Jag satt länge och pratade med honom och fann honom treflig som vanligt. Jag kom på krokvägar tillbaka till Khamzawi vid Maghrib och gick

och åt mitt dags mål. Härefter begaf jag mig hem och blef hemma sittande hela aftonen. Uppe hos fransosen var det allra förfärligaste väsende och stoj af quinnor som han släpat dit i mängd. De dansade och sjöngo och väsnades öfver middnatt och gåfvo mig ingen ro att sofva. Starkt rägn och storm i början på natten starkare än jag kan på minna mig att jag ännu hört här.

☞ *April 4.* Gick på morgonen upp till sok elmu'ajjad⁴¹⁴ för att se om jag på fredagsmarknaden der kunde finna något behöfligt för min resa. Hämtade derifrån ej annat än tre *ṭawaḳi*. Kom sedan hem och blef hemma tills Shekh Ali kom efter fredagsbönen och läste med mig lectionen. Han hade i dag uppgjort kontraktet med Bedawin men måste för fredagens skull uppskjuta underskriften af hans shekh och Raghif Effendi tills morgon. Sedan han gått gick jag ut på mina vanliga vandringar till Dawadijeh der äfven en liten marknad hölls och annorstädes. Träffade här på elmu'arraṣah, som förde mig till ett stort ståtligt hus upp i ett *ḥarem* etc. etc. Man sade jag såg fullkomligen ut som en *fiḳih* men att jag var kabairi och Anglizi ibn Anglizi.⁴¹⁵ Jag roade mig här mycket men dröjde ej vidare än omkring en timma. Vid bortgåendet kom jag som vanligt i gräl vid liquideringen. Aftonen tillbragte hos Shekh Ali der vi drucko the tillsammans. Han berättade mig att en Engelsman Nori kallat honom för att läsa med honom elkafrawi⁴¹⁶ att han gått till honom ungefär en veckas tid men att han ej förstod honom sändels och att han hade föga eller intet begrepp om arabiska grammatikan att han derföre ledsnat och ej mera var sinnad att gå till honom. Han hade äfven gjort sin *istikharah* och den hade fallit ut dåligt. Härvid förundrar mig att han ej vill förtjena då han med en timmas tråk och ledsnad kunde förtjena mer än han behöfver för sig och hela sin familj såsom han hittills lefvat på mig. Då jag reser vet jag att han har alldeles ingen inkomstkälla. Men han kan ej förmå sig till detta lilla tråk så behöfvande han i sjelfva verket är. ✎

☞ *April 5.* Var hos min Apothekare och kompletterade mitt resapothek. Hos Bokty och tog pengar och pratade en stund med Köhler på Cancelliet kom sedan hem och läste med shekhen, hvarefter jag begaf mig ut på vandring först till Grafveraren och tog min silfverklackring med den grafverade stenen, sedan gjorde jag uppköp af papper. Träffade på gatan en äldre omkring 50 årig man som man sade var besatt af en Ginnijeh. Han skrek och väsnades förfärligt och bar sig högst uselt åt, hade härvid en stämma finare än en quinnas då han *tasawwit*. Träffade sedan på gatan ihop med en

medelåldrig man som jag kom i samtal med. Han apostrophiserade förfärligt öfver Noşara och deras granna hus i Azbukijeh der vi gingo förbi och öfver deras quinnor, af hvilka vi mötte som gick arm i arm med sin man och spatserade den vackra lördagsaftonen. Han beskärmade sig förfärligt öfver att de gingo obeslöjade och ej hade det minsta gran af skam och blygsel och upprepade att [*sic*] efter litet lejsa ba'd elkufr dsanb men också lika ofta kullo bi murad Allah⁴¹⁷ och tycktes som så många andra af sina citoyens fullkomligen ha resignerat. Han kallade mig Sejidi och tog mig för en skriftlärdd. Fi lleil gabet li lmuarraşah bint wa lamma қabilteha fi ssikkah waja lmuarraşah ettanijeh illi ismeha Warda қamo lmuarraşatein ikshifo absāz elbint wa gittetha wa қало li ta'ale shof hija zejeha beiđa lissa gedida fellaha zejima kanet hija faras lilbei' қomt ana istaheit wa қolti lahom hina mosh soқ khalloha tigi wajai minha khatt elbint wajai lilbeit wa batet hija 'andi hadihi lleilah awalti dynja kanet hija sākte wa mukābiseh zej elfallaḥa lakin ba'dema namet shoajeh қamat tirghi li ktir dardishet noşş elleil wa a'gabetni ktir hija min elgize wa 'adetha inneha tigi hina min waқt liwaқt min shan tiktasib shoajat fulus binnik.⁴¹⁸

☞ *April 6.* Var i badstuga och tillbragte der större delen af förmiddagen. Shekhen berättade mig i dag att hans hustru sett mig i drömmen ridande en hvit utmärkt vacker åsna och med mig shekhen likaledes till åsna. Han sade detta vara af en särdeles god betydelse och båda mig lycka på resan. Sedan han gått begaf jag mig till min Apothekare och träffade honom till bords med en annan helt ung kanske 22 årig Italienare nyss hitkommen och som det tycktes läkare. Han [är] en särdeles vacker ung man och ett hjertligt barnsligt sinnelag och behagade mig mycket. Gjorde slutliquid med Apothekaren som steg betydligt öfver hvad jag beräknat och tog min kista och begaf mig hem. ✕ Hade hela aftonen bestyr med att skriva arabiska namn på medecinen och med annat knåpande i apteks lådan så jag kom att vaka länge in på natten.

☞ *April 7.* Hade språng och bestyr förfärligt med ett och annat och var på dåligt humör som alltid de sista dagarne före en resa. Slutade med shekhen Ibn el'aқil⁴¹⁹ och andra suran. Sprang hela dagen omkring och är ingenting att märka vidare än att jag talte med Bokty om Tezkere som musulman och att han inga svårigheter gjorde dervid tvärt emot hvad jag hade förmodat.

☞ *April 8.* På morgonen då nu Ibrahim blifvit viss om att jag skulle bege mig å väg satt han sig på soffan i utrummet och började gråta och tjöt som en quinna. Jag smickrar mig visst ej med att det var af saknad efter mig, utan hufvudsakligen emedan hans tjänst hos mig nu var slut och han troligen ej genast har någon annan. Han har ock haft lätt tjänst hos mig ingenting att göra och goda dagar ehuru det troligen kostat på honom att han ej alls varit i tillfälle att snatta. På förmiddagen kom shekhen hit och vi packade in småsaker i den stora kafarsen och skickade den med Ibrahim till shekhens hus. Hade sedan hela dagen språng för resan. Ställde alla penninge-affärer till rätta och uträttade annat. På aftonen förde shekhen till Köhler hem i hans hus för att sålunda genom shekhen få bref till Köhler och genom honom till shekhen.

GEORG AUGUST WALLIN

Brev

31 OKTOBER 1844 – 10 APRIL 1845

Till Gabriel Geitlin
Kairo 31/10 1844

Broder!

Ehuru jag så nyligen, d.v.s. i början på Septemb. skref till dig ett långt bref och jag sedan dess äfven ej erhållit några underrättelser från Er hemmavarande utom ditt kärkomne bref då jämnte mammas deri inneslutna, kan jag ej nu underlåta att underrätta dig och genom dig mina anförvandter och vänner att jag nu står färdig inom några dagar anträda en resa till öfra Egypten. Redan i det sista brefvet nämnde jag mig ha för afsigt att färdas dit för att tillbringa ungefär tvänne månader tills wallfärden till Mekka väl skulle ta slut, hvilken jag detta år ännu ej anser rådligt för mig att göra. Då hade jag aftalat att göra färdan till öfra Egypten med Ryske Candidaten Dittel från Kasan. Men äfven af honom blef jag narrad på ressällskap; ty i slutet af Septemb. reste han af till Alexandria och derifrån vidare till Constantinopel. Ledsen att sålunda för andra gången se min plan för denna färd omintetgjord tvekade jag hit och dit under Ramaḍan fastan; bland annat att bege mig till berget Sinai och se de ställen der Herren talade med Moses och der Israels barn vandrade fram i öknen. Under det jag redan gjorde anstalter och förberedelser för denna resa föreslogs mig af min särdeles gynnsamme vän Doct. Pruner att företaga resan till öfra Egypten i sällskap med en hans Collega från Alexandria Doct. Schlederhaus, hvars bekantskap jag äfven personligen gjort i sist nämnda stad och ännu en Österrikisk målare Sattler, hvilka både nu voro här och gjorde sig färdige till resan. Min gamla lust att komma dit upp vaknade åter så mycket mer som jag nu råkade få det bästa ressällskap jag möjligen kunde önska och dessutom blef befriad från alla bestyr som rörde hushållningen under resan. Jag har således nu beslutit mig och är verkligen glad att jag sluppit ur den villrådighet hvori jag för någon tid

befunnit. Den 29 i denna October månad torde vi vara färdiga att embarquera och resan är beräknad på det allra högsta trenne månader. Ehuru nu detta jämte underrättelsen om min oföränderliga välmåga i detta i alla afseenden af vår Herre så rikligen välsignade land, är hufvudanledningen till dessa rader, kan jag ej underlåta att i korthet lämna dig en beskrifning på den nu lyckligen slutade Ramaḍanfastan och den derpå följande egentligen tre dagars men till 5 dagar förlängda högtiden eller el'īd el'soghajjar som man vanligen kallar den. Ramaḍan börjades här efter den vanliga borgerliga räkningen den 14 September, d.v.s. den föregående dagen vid solens nedgång. Jag kom just den 13 på efter middagen hem från en några dagars färd till en liten på sjelfva kanten af den stora öknens belägen stad Khanka och fann gatorna alldeles ovanligt fulla med folk så väl för fredagens skull som i synnerhet för morgondagens börjande fasta. De suto nu rätt och njöto af pipan och caffet och det förtroliga glammet vid dem vid åtankan af att i morgon var denna fröjd slut. Deras fasta som du vet består i att från morgonrodnaden till solens nedgång njuta ingenting; icke allenast mat, utan äfven vatten och tobak är förbjudet med ett ord allt som kan njutas med de yttre sinnen eller på något sätt gifva kēif, det v.s. muntra t.ex. att vid badning doppa sig i vatten: undantages härifrån så vidt jag vet blott att lukta på blommor. Snus är lika med rökning förbjudet: likaså all beröring med quinnor äfven blott att smeka eller kyssa dem etc. med mera allt som du kan läsa i hvilken fiḫh bok som helst i det långa kapitlet om Ramaḍan, dess stora företräden framför andra månader, hvaraf följande prophetens ord må tjena såsom ett exempel af de många jag har i en framför mig liggande fiḫh bok: *ḵal 'alaihi ṣṣalato wasselam*⁴²⁰ paradiset (elganneh) utsmyckas år från år till den instundande Ramaḍan och den första aftonen af denna månad susar en vind fram under Herrens thron och spelar i bladen på paradiset's lustgårdar och i dess dubbeldörrar och ḥoris med de blixtrande ögon skåda härpå och utropa: O Herre gif oss till äkta den af dina tjenare som fasta denna månad att våra ögon måtte fröjda sig öfver honom och hans öfver oss: och den som fastar honom gifver Herren en blixstögad ḥoris till äkta i ett tält af en hvit urhålkad edelsten och på hvarje tärna af dem 70 prydnader, hvarje af olika färg och 70 särskilda slag af väldoft, sittande på en kanape af rödglimmande rubin inlaggd med agat och på 70 täcken fordrade med diamanter; detta för hvarje dag du fastar af Ramaḍan utom belöningen för dina goda

handlingar. Dessa och dylika fröjder utlofvas den rättrogne fastaren. Icke under således om man vinnlägger sig om att göra sig förtjent deraf och att man så högt uppskattar och värderar denna månad. Och ehuru jag tror hvad så många Orientens beskrifvare säga att de förnåma turkarne och den stor del af för att så säga "der neue Islam" sätter sig öfver fastan i våra upplysta tider äfven här i Österlanden, så vet jag och har nu sjelf varit ögonvittne till den stränghet, hvarmed de fleste af Araberne här iakttaga den och den vördnad och aktning de i allmänhet bära för den. Ibland dem i synnerhet min Shekh, som är en i allo särdeles aktningsvärd man ej allenast såsom Muslim utan såsom människa i allmänhet. Såsom jag redan i sista brevet underrättade dig bor jag nu sedan vår hemkomst från Tanta uti hans hus och det har varit mig till stor vinning uti alla afseenden i synnerhet att jag med honom fått genomleva Ramaḍan. Lefnadssättet under denna månad är så till vida motsatt det under det öfriga året att man nu gör dagen till natt och natten till dag och uträttar sina göromål och sörjer för sin mage under natten och vanligen sofver bort den långa torra dagens tråkiga fasta eller åtminstone största delen deraf. Alla Diwaner äro öppna om natten och här afhandlas nu alla mål ty om dagen äro de slutna; lika är fallet med handelsbodorna. Morgonen, som annors är så liflig och rörlig här är nu en dödsstill natt och solen går hela denna månad upp öfver sofvande. Först middagstiden, som vanligen är tyst och död emedan man då gör sin siesta och sofver bort elķejale, börjar under Ramaḍan staden att vakna. Arbetsfolket och de simplare krämarne vakna nu opp och gå till sina göromål och öppna sina småa bodor; men den mera välmående borgaren och bättre köpmannen bege sig ej ut förr än mellan middagen och 'aṣr d.v.s. omkring kl. 2 eller som man säger bein elhōṣṣatein.⁴²¹ Vid 'aṣr ser man allt folk i full verksamhet; köpmännen i sina bodor vanligen med en stor mängd af sina bekante och vänner som samla sig ut för att prata bort fastans tråk, och jag tyckte mig i allmänhet finna att under hela denna månad voro gatorna och bodorna rörligare och lifligare betydligt än under andra tider. Men hvad jag saknade, var förnöjdheten som man vanligen ser på folkets ansigten här då de sitta syslölösa och prata. Men hvarfrån skulle nu förnöjdheten komma då ej fingo njuta ۞ pipan och caffet. I stället för den, som nästan hvar man annars bär i sin hand med alldeles egen karakteristik värdighet, med dess hufvud nedåt bildande ungefär en 60° vinkel emot marken, ser man nu nästan hvar och en släpa i sin hand en smal än

längre än kortare rotting, hvilken såsom allt under Ramaḍan fått ett eget namn. Man kallar den nämligen ṣawameh och om den som bär den säger man fulan misik elṣawameh d.v.s. han fastar.⁴²² De tyckas vara rätt snopne öfver detta utbytte af vapen; ty man ser dem gå trumpne och tvära och spotta omkring sig ungefär som nostras Tullindberg. Men detta sednare har en annan anledning; ty sväljer du ner spotten i munnen har du brutit fastan och dig åligger ḳaḍa d.v.s. en annan dags fasta efter Ramaḍan.⁴²³ I bodorna hör man gräl och krängel och den glada blick och hjertligt liflige wa'alaikum essalam äro nu kalla och liknöjdiga. Man säger de äro mutejjisin d.v.s. korta om näsan. Det sämre folket ser man öfverallt i slagsmål, hvilket annars ej är särdeles vanligt, och de dra hvarandra nu rätt skoningslöst i shoshe eller den hårtutt de vanligen lämna sig midt på hjessan. Hvad sjelfva lefnadsordningen beträffar och tiden att äta är den ganska olika i olika hus. Jag vill beskrifva den korteligen så som vi brukade. Kort före solens nedgång stod aftonvarden färdig på vår bricka ställd på ett litet bord. Piporna voro istoppade och Shekhen bad mig komma ut; ty vi åto vanligen på faṣḥan under bar himmel ej inne i rummen. Han skyndade alltid med att allt skulle vara färdigt innan Maghrib adan; ty det är sunna efter propheten att skynda sig bryta fastan. Vi suto så 4–5 minuter vid det färdiga bordet och frestade våra ögon med att betrakta maten utan att tordas röra den. Nu hördes 4 minuter efter solens nedgång adan från en aflägsen minaret hvarvid vi såsom brukligt här sade halfhögt för oss sjelfva Allahu a'adsam⁴²⁴ och grepo, jag först till snuset och tog 2 till 3 väldiga prisar, och genast derpå till ett stort glas sockervatten som med bismilla och alḥamdo lillah tömdes och derefter upprepades det vanliga hanijan med svaret hannakom ollah.⁴²⁵ Härefter åts ännu några af de nu just mognade härliga dadlarne för att rätt med sött bryta fastan. Nu kom den egentliga maten bestående såsom vanligt nästan uteslutande af grönsaker hufvudsakligen meloḥijah och bamia. En för Ramaḍan particulier rätt var kishk⁴²⁶ bestående af hvetemjöl hopkokad med en sorts förträfflig halvesur mjölk ungefär som vår gäsmjök. Sedan dracks caffè och röktes och pratades till närmare Esha. Som jag här ställt mig så hvar och en af oss gör sin bön för sig så har jag hela denna tid sluppit att göra den, emedan Shekhen, som alldrig försummar någon af dem, gör dem alltid nere i sina rum. Vid Esha eller genast derefter gick jag ut vanligen ensam; ty Shekhen är för äkte Arab och österlänning för att idas vandra omkring med mig; han föredrog att mest

hela natten sitta i en midt emot vår port belägen barberar butik, der det är en samlingsplats för hans vänner och grannar. Öfverallt hvar man nu gick fram om aftonen och natten vid hvilken tid utom Ramaḍan det vanligen är dödstystnad på alla gator, var nu fullt med folk, alla bodor öppna och alla skoflickare och andre professionister i fullt arbete i sina små butiker. Men den jämnförelsevis största trängseln var i de många caffén, hvaraf nu enkoms för Ramaḍan en otalig hop nya till kommit. Här suto stora skaror af skäggubbar ovanligt nytre och sögo på pipan och sörplade på koppen och växlade förtroliga ord eller suto med långa och förundrande ansigten och hörde på Abu Zeidi berättare. Det är förunderligt att betrakta åhörarne af en sådan sagoberättare. Ofta stannar armen halfkrökt med koppen i näfvan, ofta pipan halfhöjd till munden af förundran öfver den underfulla sagan. Men desse berättare äro ock mästare i sin konst, det går med en förundransvärd blandning af liflighet och lugn, som äfven måste hänföra den, som ej kan tro och för sanning anta dessa sagor. Som deras local är det prisade Maṣr umma eddynja som folket stolt kallar det här, och ypperligare och bättre än hvilket intet land på jorden tros vara, väcka de så mycket större intresse hos folket. Nu under Ramaḍan voro oändligt många nye berättare tillkomne. Utom dem roades folket i caffén af sångare eller läsaren ur Siret 'Antar eller af en arabisk concert och andra vanliga nöjen. Hvarmed jag vanligen roade mig var att höra en gammal hvitskäggig sagoberättare turvis med en Zikr, som man höll i mosken af Sultan Muajjad. Hit plägade jag ofta gå och sätta mig på trappan vid den Shekh som förestod och ledde zikren. Som jag första aftonen jag var der vid min bortgång stack honom en piaster i handen för det caffè, hvarmed han såsom vanligt vid dylika tillfällen, uppvaktat mig, var jag särdeles välkommen den andra dagen. Nu ställde jag mig i ringen af de Zikr sjungande Bejomi Derwisherne och råmade med dem mitt Allah fram ur det djupaste hål af min strupe och runkade i samma rytm med dem mitt hufvud anförde häri af en gammal Shekh som stod med oss i ringen och med sina händer liksom en Capellmästare angaf takten af de olika och ofta förändrade rytmerna. Till vårt råmiga Tutti eller hållre kör sjöng en så kallad munshid sin lofsång öfver profeten på sin i grunden enkla men med finurliga passager och tremulationer utsmyckade ton. Det hela var vackert och högtidligt, och detta högtidliga häri dämpade min skrattlust vid tanken på min löjlige ställning. Väl var Shekhens hand då jag rörde den utan lämna i den i

afton någon slant kallare än förrut; men jag fick i det stället berömmet att vara en man af ahl illah och ahl ilkoran. Härmed roade jag mig ofta under Ramaḍan. Det var nästan den enda Zikr jag fann på här. Men Ramaḍan är äfven häri olika den öfriga tiden af året; att man nu under natten föga sysselsätter sig med religiösa ceremonier. Om natten sörjer man för sina nöjen och tillfredsställandet af sina kroppsliga behof och dagen eller en större del deraf tillbringar man i Moskeer med bön. Så samlades ungefär en stund före 'aṣr stora hopar i synnerhet turkar och skaror af vallfärdare, som tillbragte Ramaḍan här (rammaḍo) till Hassanein mosken gjorde här sin middags och 'aṣr bön och tillbragte den öfriga tiden närmare Maghrib med att höra på en Turkisk föreläsare, som på detta språk föredrog tefsir öfver åtskilliga Koran surer, eller en annan turk som föresjöng Koran eller någon af de Arabiske föreläsarne eller ock med att betrakta böcker, som bokmånglarne nu utbredde här till salu. Det var roligt att se huru de äkte Arabiske shekherne i mjugg skrottade öfver de Turkiske shekherne tunga och tjocka uttal i arabiskan. Och det är ock nästan omöjligt för en turk att få ett rent uttal i detta språk. Jag vandrade några gånger omkring här i Hassanein i den stora trängseln men fann just ingenting som roade mig. Jag begagnade vanligen mina dagar under Ramadan med att göra små ridter ut till berget Moḳaṭṭam eller som det uteslutande här kallas Gujushi. På höjden dels i sluttningen af detta förunderliga på naturliga och af menniskohand gjorda grottor så rika berg, och på öknens slätten derunder stå en otalig mängd af fordna Herrskares och Helgons grafvar vanligen ombyggda af en liten Moske eller Moṣalla bland andra äfven en lång rad af de härliga و vackra Mameluck Herrskarnes Mausoleer, bildande liksom en stad af grafvar, ännu i sitt förfall vittnande om den ursprungliga stora anda, som lefvat i dem och deras tid. Ungefär 5–6 äro ännu välbehållna de öfriga äro förfallna och begagnas till stor del till kamelstall för de karawaner, som dagligen gå af och an till Suez och Syrien. Nära intill dem i samma sträckning är äfven den då kallade Ḳarafah elmugawirin, der för lärdom och helig vandel berömda shekheres grafvar stå från aflägsnare och nyare tider. Till denna trakt nu och i synnerhet till det härliga berget ställde jag under Ramaḍan särdeles ofta mina färder. Mina åsnedrifvare, som i sin fasta ej voro särdeles belätne med att springa efter sin åsna i öknens solbadd ropade som oftast till sin och min tröst shej lillah ja Ramaḍan och då jag sprang upp på bergstopparne och i grottorna, der det rädda folket här

tror finnas blott 'afarit och beduin röfvare, tog man mig ofta för en Wali, stående omedelbarligen under Allahs skydd. Hos dessa forntidens Sultaner och helige män gjorde jag min Zijaret och läste i deras kubbor invid sjelfva makSORAN fathe eller tilläfventyrs någon annan Sura. Äfven besökte jag inne i staden åtskilliga gamla Moskeer, som jag förr ej besett, hufvudsakligen den äldsta invid gamla Kahira byggda mosken af 'Amru, Egyptens förste muslim-eröfrare; en annan näst denna bland de äldsta af Tailon jämnte andra, äfven den utomordentligt praktfulla moske, som nuvarande Pashan håller på att bygga invid sitt Citadell på ruinerna af Selah eddins gamla palats hvaraf ännu väldiga granitpelare äro quar. Denna nya moske blir invändigt beklädd med den vackraste ofta mångbrokig Porphyrt från det närbelägna berget slipad och façonerad på det vackraste. Det enkla och just genom dess enkelhet storartade, som ligger Islamens första byggnader här, afgår denna moske och allt det arbete och den konst, hvarmed man sökt ersätta den ursprungliga stora andan, är i jämnförelse med den ringa. Detta var min sysselsättning om dagarne af Ramaḍan, under nätterna vandrade jag omkring till några timmar före fastans början. I stället för den vanliga middnattssång man hör från Minareterna af den så kallade Ula, hörde man nu vid samma tid en adan kallad elabrar bestående af 5–9 v. af Surat Insan,⁴²⁷ hvilka korta verser fram-sjüngos långsamt från de hela natten illuminerade Minaret gallerierna. Ungefär tvänne timmar härefter hörde man en annan adan bestående [av] den vanliga fredags Selam öfver propheten. En timma härefter ungefär hördes ett långt upprepadt Irfa'o d.v.s. tagen bort maten och derefter adan till fagr bönen. Denna adan kallas adan eshshurb emedan hvar och en som ännu ej druckit sitt lystmäte påmintes härigenom att släcka sin törst så länge det ännu var tillåtet; ty ungefär 20 minuter härefter börjades fastan. Min shekh och jag gjorde vanligen vårt nattmål kalladt suhur vid Selam. Det andra målet vid Maghrib kallas frukost foṭor. Vid middnatt redan börjar en man kallad musahhir gå om kring med en liten såkallad tar, ett litet skinnbespändt instrument i form af en tambur de basque men utan klockor och slagen med en liten sticka. Till detta accompagnement sjöng han alldeles monotont böner och önsknningar till invånarne i hvarje hus af hans district, nämnande hvar och en vid namn och tilläggande dem allehanda vackra epithet, i synnerhet fruarne i husen som han kallade de gömde ädelstenar. Han stannade vid porten af hvarje hus jämnte en liten pojke som bar hans lampa och hans sång räckte

CITADELLET I KAIRO MED MUHAMMAD 'ALĪS MOSKÉ SOM BYGGDES NÄR WALLIN BODDE I STADEN PÅ 1840-TALET.
FOTO AV OKÄND FOTOGRAF FRÅN 1860-1890.

5–10 minuter. I slutet af Ramaḍan fick han sedan sin drickspenning eller hållre sin årslön; ty hans embete var nu slut till nästa Ramaḍan. För öfrigt hade man allehanda nya saker nu enkoms för Ramaḍan, hvilka alla hade sina namn här af eller af något hörande dertill. Så gingo hela natten där pojkar och bjödo ut en sort med smör bakadt bröd, som vanligen och i den vanliga formen kallas helt simpelt kaḥk: nu hade de en litet förändrad form och kallades soḥajjar med de nätte Kairo boarnes stora böjelse att forma de nätta diminutivorden.⁴²⁸ Äfven helsningarne och de vanliga complimenterne voro nu nyancerade och i stället för waḥashtina och andra hörde man nu Ramaḍan karim med svaret ma ḥadish akram min allah och de nu redan från den följandes festen anticerade såsom ta'ēish liamthalo eller allah ja'od 'aleikom wa intom bikheir etc.⁴²⁹ Hvad nu särskildt mig beträffar och min fasta, så fastade jag blott den första dagen för att se huru svårt det skulle vara, och jag kan ej neka att ehuru jag sof bort en stor del af dagen, den dock blef mig ganska lång och fastan på snus hufvudsakligen svår och tung. Hvad måste den då vara för arbetsfolket, som måste arbeta större delen af dagen ofta i det plågende solbaddet utan att få smaka en droppe vatten. De öfriga 29 dagarna af denna månad gjorde jag mig inga scrupel af att snusa och dricka vatten, ehuru jag naturligen gjorde det så att ingen muslim såg det. Hvad maten beträffar förtärde jag på hela dagen vanligen ingenting; hade ock föga behof deraf i anseende till det dugtiga nattmål suḥur som vi gjorde omkring kl. 3 eller 4 på morgonen. Men som jag oftast tillbragte hela eftermiddagen på färder åt bergen och utom staden hände det ofta att jag ingen dryck vatten fick och blott sällan kunde stjåla mig till en pris. Så hände det ofta att jag i sjelfva verket fastade utom att dock någonsin, såsom det tillkomme mig i min angifne Ḥanafī sekt, yttra nijet hvarje afton till följande dagens fasta. Det var vanligt uti de flesta något bättre hus att under hela denna månad ha tvänne eller flere foḳaha som hvarje natt gjorde en khatme d.v.s. läsning af hela Ḳoran. Detta är icke allenast en religiös handling utan det hufvudsakligaste nöje hvarpå folket här bjuda hvarandra, ungefär såsom hos oss en musik soirée. Min Shekh önskade att äfven vi skulle göra så; men som jag alltid ledsnat ut att höra en sådan khatme och blott en kort stund funnit nöje vid att höra derpå och jag dessutom ville använda mina nätter på att drifva omkring bland folket kunde jag ej gå in derpå. Deremot gjorde jag nu i mina rum den 27 natten af Ramaḍan den så högt respecterade leilet

elḳadr en khatme.⁴³⁰ Trenne de bäste Kairos foḳaha läste och sjöngo för oss och ett litet sällskap af våra vänner Kitab allah il'aziz och till godt slut faṭhe för Sid Wali Effendi.⁴³¹ Desse foḳaha voro högst rolige och quicka män, tvänne af dem blinde, liknande mycket våra Musici äfven uti den särdeles goda appetit de hade sedan de slutat sitt föredrag. Den följande aftonen gick jag med min shekh i den invid vårt hus belägna mosken Ghamri och gjorde med församlingen den under hela Ramaḍan öfliga terawih böner,⁴³² hvilken jag så väl som min [shejk] hittils försummat under hela månaden. Denna bön består af 20 knäböjningar med 10 särskilda selam helsningar och således äfven 10 särskilda nijet. Efter den läses ännu witr bönen, som dock hos Maliki och Shafi' sekterna är olika den hos Hanafi. Det var ej utan att de många knäböjningarne, alla tillsammans med Esha bönen utgörande 27 tröttade mina jämnförelsevis styfva knän; men jag ville dock ʾ och måste göra dem för att se huru det gick till in praxi. Söndagen d. 13 Octob. voro Ramaḍans 30 dagar till slut fastade och om man ej annors viste hörde man det af barnen, som sprungit omkring på gatorna och skreko och sjöngo bukra l'id narbaḥ wa nzid⁴³³ och andra rim som deras sinne och rika språk ingåfvo dem. Det är ett oföränderligt bruk här att hvar och en skall vara nyklädd på denna fest, eller åtminstone bära något nytt af sin klädsel. De sista dagarne af Ramadan såg man derföre en ovanlig rörelse och liflighet på gatorna och i synnerhet på de betydligare handelsplatser och torg. Hvar och en skulle nu köpa sig något ehuru priserna nu naturligtvis voro betydligt förhöjda. Måndags morgonen kom min Shekh upp till mig klädd alldeles ny från topp till tå. Vi togo oss i händerna och upprepade de vanliga gratulationerna kulli sana eller 'am wa inta ṭajib, Allah abḳakom limithlo etc.⁴³⁴ Vi skyndade oss för att hinna mosken och med församlingen göra våra två knäböjningar högtidsbönen, och höra khoṭbe; men jag hann ej i rätt tid dit och fick ej öfvervara den. Kaffet, som vi annars dricka uppe hos mig dracks nu nere i porten med öppen port. Snart kommo våra vänner från granskapet och växlade med oss handslag och gratulationer och drucko caffè. Vi satte här kanske omkring tvänne timmar allt emottagande gratulanter. Jag var dock för nyfiken att se verlden ute för att längre sitta stilla. Jag gick så ut och vandrade omkring i staden. Allt såg nu särdeles festligt ut. Alla bodor slutna, gatorna rensopade och putsade; men besynnerligen allt folk klädda i nya kläder eller åtminstone snyggt och rent. Mest roade mig barnen som svängde sig åt alla håll och mönstrade än

sina nya röda skor än sin nya tarbosh än bredde ut sin nya koftan för att se om den satt väl. Flickorna och quinnorna hade ny henna på sina fingrar och ny kohl på sina ögon bryn, bredde ut sina nya slöjor och vred o på sina granna men förargeliga ansigtsslöjor säkert lika förargade som vi att måsta bära dem och gömma undan sina behag för deras harim fängelse. ~~~ Men jag måste spara fortsättningen jämnte beskrifningen på den nog besynnerliga processionen af Kisweh till Hassanein mosken till en annan gång. Jag kommer just nu från Bolak dit jag fört mina saker om bord; i morgon före solen skola vi embarquera i gamla Kairo. Så torde väl nu den så ofta planerade och så efterlängtade resan till öfra Egypten komma att gå för sig i ett högst eget och besynnerligt sällskap. Tänk dig en Tysk Doctor anställd i Pashans tjänst vid hospitalet i Alexandria, hvilken med allt sitt läkar skap är något sjuklig så till sinne som kropp: en Målare från Wien som såsom en äkta tysk synes vara en flitig penselgnidare utan att vara någon stor genius; men under af alla under! tredje mannen är min Arabiske shekh som följer med för att med mig fortsätta våra studier och dessutom plugga litet modern arabiska i Doctorn: till 4:o man en – kalla mitt lilla och underliga jag hvad du vill: tolf Arabiske båtsmän och några passagerare som vi lämna fri passage, bland andre en Maltesare den store och vidtfrejdade Hieroglyfläsaren Prof. Lepsius tolk. – För Bonsdorff följande – samlingen af Nilens fiskar är nu färdig 40 species så när som på några som ej kunna fås förr än litet längre fram på vintern – en samling af Egyptens fåglar af 80 species torde jag ha färdig inom en månad – quadrupederna äro svåra och så när som på en så kallad Pharaos rått har jag ännu föga; torde dock kunna få en hyena, Gazelle, Shakal jämnte åtskilligt annat. Möjligen torde jag komma öfver något i Öfra Egypten. – Bok affären: jag har några ypperliga manuscript: bland andra Sojoti, Gulistan med arabisk commentar, ett ännu vackrare Ms af Bostan med turkisk commentar och randglossor, ett Persiskt turkiskt lexicon – en geographie af ibn elWardi etc.⁴³⁵ Jag speculerar på Hagi Khalifas ypperliga verk i Arab. Litteratur historien men 2 000 piast. tyckes mig nog mycket för mina små tillgångar. Jag har nu funnit en bokshekh som har goda saker men är dyr. Jag har lämnat honom en förteckning på äskade böcker och så snart jag kommer tillbaka torde jag lätt få på till börligt sätt slut på återstående omkring 2 000 piasterna af det lilla anslaget. – Och nu farväl måtte julen och nyåret komma öfver dig och de dina och oss alla glade friske och nöjde i de olika och

aflägsna trakter af verlden vi befinne oss. – Om du ännu ej skrifvit mig svar på mitt sista bref och äfven om du skrifvit, skrif mig ännu ett vid ankomsten af detta; det träffar mig antingen i Kairo, som jag nu ej torde kunna lämna förr än i Februari, eller i Gidde. Se till att du lagar så att jag kan rätt tillbringa och få slut på året 46 i Arabien.⁴³⁶ Jag [kan] ej ge upp tanken att stanna längre tid i Orienten, sedan jag nu i mitt tycke ganska väl preparerat mig. På mitt utseende och äkta arabiska skägg ta mig nu alla menniskor för en Oriental och Muslim och jag har märkt på sednare tider att föga dertill fattas äfven uti mitt språk i synnerhet i uttalet. Haf godheten gå till min mor och syster och lämna dem underrättelser om mig och tacka dem för deras sista bref. Hälsa äfven alla mina vänner som till äfventyrs fråga efter mig wasselam.

Kairo 31 Octob. 44 G.A. Wallin.

Till Georg August Wallin av Gabriel Geitlin
Helsingfors 12/12 1844

Vän och Broder!

Sedan Junii månad hade vi hemmavarande icke fått emottaga någon rad af Dig; redan hade oroande rykten, hvilka dock lyckligtvis inom sig sjelfva buro sanningslöshetens stämpel, (såsom att Du skulle blifvit mördad *i Persien*) bragt några klentrogna på den tanken att Du alldrig skulle återkomma; redan hade Din Mor och Syster hvilke likväl ej tyckas veta något om nyssnämnda rykte, börjat misströsta om din belägenhet, - - då ändteligen, d. 21 November, Ditt för oss alla utsägligt välkomne bref af d. 3 September, gjorde slut på vår oro och gladde oss med underrättelsen om din fortfarande helsa och framgången af Dina storartade sträfvanden. – Just hade jag hunnit meddela Ditt bref – (hvilket jag oupbrutet genast förde till Din Mor, och der genomläste, under det Gumman och Din Syster, som föllo i glädjetårar vid underrättelsen om ankomsten af Ditt bref, uppmärksamt lyssnade till hvarje ord) – åt Conradi och Ilmoni, samt med Rector afgjort om bästa sättet att förskaffa Dig nervus rerum agendarum,⁴³⁷ då oförmodadt ett nytt bref, af den 31 October, som endast 30 dagar varit på vägen från Kairo hit, gladde mig och oss öfriga, som äro intresserade för Dig, med den fägnande nyhet att din så länge närda önskan att få företaga en resa till öfra Egypten nu hunnit sin fullbordan.

Måtte denna resa ꝯ för Dig blifva lika lycklig, som den tvifvelsutan måste vara intressant och upplysande om det underbara land der Du vistas. – När Du återvänder, så hoppas jag att äfven om denna resa få närmare underrättelser, såsom hittills om Dina märkvärdiga äfventyr. Nu till hufvudsaken: Rector ansåg, lika med mig, ingen annan möjlighet för rese understöds erhållande förefinnas än anlitandet af den till Cancellers disposition för vetenskapliga ändamål ställda summan hvarom jag i mitt bref från Ristmäki underrättade Dig;⁴³⁸ men som Du ej kan förmås att sjelf anhålla om understöd derifrån, och i Consist. åsigtorna i allt, således ock – måhända äfven mer än i annat – uti denna sak äro delade, så beslöts att ett privatbref ifrån Rector till biträdande Cancelleren – Grefven – här skulle vara det mest ändamålsenliga medel till afsigtens vinnande. Rector åtog sig derföre godhetsfullt, och, så mycket jag kunne finna, af verkeligt och rent nit för den goda saken, att göra hvad göras kan. Emellertid har ingen, utom Ilmoni, fått veta om förhållandet; ty mången annan har tvifvelsutan sina blickar rigtade åt samma håll och kunde, underrättad om rivaler, börja contracarriera våra planer. Rector menade, att om 700 bifalles, så bifalles ock 1 000, hvarföre han föreslår det sistnämnda. Jag tänkte väl annorlunda, men min ringare erfarenhet måste naturligtvis gifva vika. – Ingenting kan jag således nu ännu med bestämdhet underrätta Dig om i denna viktiga angelägenhet, men Du ser emellertid, att vi kunne hoppas det bästa. Skulle vårt hopp i detta afseende slå felt – då återstår ej annat än den af Dig föreslagna subscriptionen eller ꝯ något dylikt, och jag tar för afgjort att denna utväg åtminstone skall lyckas, ehuru jag måste tillslå att det, enligt min åsigt, för Dig vore mindre behagligt att komma att stå i förbindelse hos så många; men derom kan Du vara fullt övertygad att Ilmoni, Conradi och jag, och efter allt hvad jag nu kunnat erfara, äfven vår nuvarande Rector, ej lemna saken halfgjord, utan så visst som Du enligt dina egna ord *måste* gå framåt, så visst *måste* Du ock hafva pengar dertill. Efter återkomsten från öfra Egypten, då du emottager dessa rader, får jag väl närmare underrättelser om huru vår correspondence skall kunna fortfara och hvart och huru medlen skola remitteras för att komma Dig till handa.

Bref ifrån Din Fru Mor, från Ilmoni och Conradi inneslutas härjemte. – Bonsdorff fick, genom Rector, genast Ditt bref men jag har ej sedan sett honom. –

Ibland de böcker jag ofantligt gerna önskade hit är den berömda upplagan

af 1001 Natt i 2 starka quartband (1836) priset skall vara blott 100 piaster. Hafiz Divan tryckt 1841, Attars Pendname (1842); Roligt vore ock att ha Carl XII historia på Arabiska (1842), Ismail Hakkis Commentar öfver Koran (1840, 100 piaster?).⁴³⁹ Men kanske har Du dem redan uppköpta, kanske räcker ock de obetydliga medlen ej till – men får Du god förstärkning ifrån Petersburg, så betyder uppköpet af sådana *tryckta* böcker ej särdeles mycket. ✕

Våra finska förhållanden äro sig temmeligen lika. Gymnasierna i Kuopio (Rector Fabian Collan), och Wasa (Rector Mag:n Odenvall) äro nu i full gång. Gåfvor och penningebidrag, särdeles till det i Wasa, hafva ej uteblifvit, så att äfven stipendier snart torde kunna vid dem inrättas. Vid Universitetet är inom gamla stammen allt på gammal fot, men hos det nya Finland (såsom Fennomanerna af sina motståndare benämnas) har ifvern för Finska språket och nationaliteten, väckts af Saima⁴⁴⁰ (som bedömmes mycket olika; af det yngre släktet upphöjes till skyarna, af andra fördömmes till gehenna, af en del blott tolereras) – Att Saima är en tidning utgifven af Rector vid Kuopio skola J.W. Snellman är dig väl bekant – Tonen bland de yngre är nu att Finskan borde upphöjas till officielt och undervisnings språk, att svenska väldet varit tryckande för nationalite och språk med mera dylikt – den sansade åskådaren här af kan dock ej underlåta att märka att mycket är blott ett tomt läte eller ljud, som Gubben Streling uttrycker sig, och då mängden pratar om Finska språkets förträfflighet äro *de* högst få som *studera* det – Gottlunds auditorium är tomt. Castrén⁴⁴¹ – som för par tre månader hemkom från Sibirien, för att i nästa års början på Vetenskaps Academiens bekostnad återvända dit – har väl haft under denna korta termin i början circa 30 Auditorer hvilka dock mot slutet smälte ihop till 7 à 8 – men detta härrör mer af intresse för Castrens personlighet än nit för sjelfva saken. Medgifvas bör dock att den nyvaknade ifvern ock har sina goda sidor, blott öfverdrift kunde undvikas. – Professorens i Theologiska Moralen är å nyo ledig anslagen. Professor Aminoff och Adj. Schauman voro första gången sökande men Schauman fullföljde ej sin ansökning – han blir efter alla apparencer innan korrt Pastor i Kimito – och Aminoff blef af Faculteten improberad, hvarvid det egna förhållande egde rum att Laurell och Lille ansågo hans specimen för icke-Theologiskt, men Borg deremot förklarade det för rent Theologiskt! Detta har gifvit anledning till en caricatur med underskrift: de statu Facultatis Theologicæ hodierno,⁴⁴² der Borg med *sitt* vatten släcker ett bål uppfördt och antändt af Schauman,

Laurell, Lille, samt hvars eld underhålles med Aminoffs sönderrifna disputation – Konung Oscar I har utnämnt Runeberg till Riddare af Nordstjerne Orden, så att den Finske skaldens namn nu stod i raden af sådana namn som Humboldt, Struve, Tieck, Arago, Grimm med flere celebriteter, ihågkomna vid Kröningen.⁴⁴³ – Cygnæus väntas snart hem från sin utländska resa, han lär nu vara i Italien. Philos. Doctor Arppe är också på en utländsk resa, äfvensom Med. Doctor Ehrström den sednare på egen bekostnad. – Profes-suren i Chemien är allt ledig och förrättas af Adj. Moberg. Den sjuklige, till kropp och själ nedstämde, Sven Backman dog i somras på ångfartyget Solide under hemresan till Åbo, der han ligger i finsk jord. Linsén lefver allt ännu men kan ej lemna sängen vidare än för de ögonblick som behöfves till dess bäddning. Hans själskrafter skola dock vara bra nog. Gylden förrättar tjensten. Nervander är ännu ej utnämnd till Hällströms efterträdare, men blir det väl snart. – Inom vår husliga krets går allt som förr. De äldre gossarna hafva begynt sin skolgång, den tredje håller på att lära sig tala alla vänta de en bror eller syster till i nästa vår. Friska ha vi alla varit. Laguser och Forsmans må bra. Gifve Gud att äfven din helsa måtte stå bi i det fremmande klimatet! ✧

Tack hjertans Broder för Dina intressanta och innehållsdigra bref, tröttna ej att äfven framdeles skrifva till Din redlige vän Gabr Geitlin. ✧

Dessa rader afgå nu till Pass Expeditionen Nygren för att af honom fort-skaffas till Kairo, ty jag har ej någon underrättelse om huruvida Scheikh Muhammed Ajäd redan är återkommen till St Petersburg. ✧

Jag har ej låtit publicera i tidningarna något af Dina bref emedan jag ej anser mig dertill berrättigad utan ditt begifvande. Önskar Du att något må införas i tidningarna, så skall det ske. Önskar Du det icke, så vore det illa gjordt af mig att bryta dig emot. Alla som intresserat sig för Dig hafva fått del af brefvena.

Till Johanna Maria och Natalia Sofia Wallin
Kairo 24/2 1845

Mor och Syster!

Det är redan så länge sedan jag särskildt skref något bref till Eder att jag ej minnes rätt när det var. Denna försummelse å min sida ser jag dock med största tillfredsställelse I ej vedergällt med en dylik utan alltid med Er godhet i hågkommit mig med underrättelser från min kära nu mer än förr saknade hem och låtit mig veta att I oberäknade små olägenheter öfverhufvud befunnit Er väl. Hvad min försummelse beträffar och min uraktlåtenhet att skrifva till Eder så hoppas jag I ej tillskrifven den glömska af min pligt och skyldighet utan ansen den härröra dels deraf att då jag skrifvit till Geitlin jag haft så mycket att skrifva om till honom i de saker som röra hans och min vetenskap och det underliga land och folk der jag vistas att jag vanligen tröttnat af det långa brefvet till honom, dels ock emedan jag haft föga sedan öfrigt att berätta och skrifva om till Eder. Nu då jag beslutit blott i största korthet underrätta Geitlin om min återkomst hit jämnte några andra småsaker använder jag min söndag med ett särskildt litet bref till Eder, hvori jag sålunda först får underrätta Er att jag oföränderligen njuter och under hela min resa till öfra Egypten fått fägnas mig af det bästa hälsotillstånd jag någonsin haft, utom att åter mina gamla vänner bölderna hälsade på mig och plågade mig litet under färden och att mina fötter och ben ofta voro sårade och sargade af stenar och törnen. Ty för att härda mina fötter och min vekliga fina hud gick jag under resan barfota och med till knäen nakna ben, så till en del liknande det folk, bland hvilket jag färdades med den skilnad dock att de oftast äro alldeles nakna ombundne blott af en gördel eller bärande en lång vid skjorta. Man generar sig i allmänhet ej mycket för sin klädsel här och går så lätt och simpelt klädd som möjligt. Äfven behöfver man ej frukta för köld och snö eller annat oväder solen lyser och värmer mildt och ljust åtminstone under dessa vintermånader om den ock under sommaren understundom är för het och bränner. Men folkets svartbruna och härdade hud här tål och står emot allt. Resan till öfra Egypten gick oafbrutet längs den väldiga mäktiga Nilfloden. Under uppfärden förde oss den oafbrutet här under sommaren och höstmånaderna blåsande Nordliga vinden emot den tämmeligen starka strömmen; under nedgåendet och återkomsten strömmen och åror. Vårt säll-

skap bestod som I veten af en tysk Doctor Schledehaus från Alexandria, en tysk målare från Wien, en arabisk shekh och jag, alle under närmare trenne månader inquarterade tillsammans på en liten speljakt, hvars ruff består af ett större och ett mindre rum. Vi passerade Nilens första vattenfall vid Syene och fortsatte färden genom Nubien ända till Nilens andra stora fall vid Wadi Halfa. Ända till Syene är folket Araber; i Nubien är folket af en helt annan stam starkt svartbruna närmande sig Negrer till färgen men högst olika dem till ansigtsbildning och karakter. Dessa Nubier äro i allmänhet ett ärligt godt folk och blott man vant sig vid deras mörka färg verkligen ett vackert folk. Jag måste tillstå att jag såg bland dem icke allenast vackra män utan äfven *sköna* quinnor så gömd ofta deras skönhet var af svart hy och hvad värre är *smuts*. De pläga nämligen här lägga upp sitt sotsvarta hår i en oändlig mängd små flätor som slingra om deras nacke liksom en allonge peruk. Framtill skära de håret korrt öfver pannan. Dessa hårflätor nu insmörja de hvarje dag dugtigt med en pomad composition af smör och talg, som uppsmält af den heta solen flyter ner öfver deras hals och ansigte och ger deras svarta färg ett glänsande flottigt utseende och sprider om kring dem en högst oangenäm lukt. Men de påstå att denna smörja är särdeles välgörande för deras hud och kanske ha de rätt deri. För öfrigt gå dessa svarta Nubiska skönheter klädda i ett sorts svart ylle skynke som de linda i många slingringar om sin kropp och hopbinda om lifvet, så att en snut deraf räcker till att kasta öfver deras flottpomaderade hufvud. Det är tydligt att detta ylle-skyнке super in pomadan och nedsmörjes af den och glänser af smutsen och flottet. Deras nakna barn springa omkring dem eller sättas gränsle antingen på deras mödrars axlar eller än oftare gränsle på det till gördel uppbundna ylleskyнкet der de sitta och balancera högst behändigt skylda af det om dem kringslagna skyнкet. Platsen är väl vald ty de räcka jämnt med munden upp till modrens bröst, hvilket de ej lämna förr än de äro två eller tre år gamla. Hvad jag för öfrigt under resan sett af det gamla Egyptens heliga fornlämningar deras tempel och underliga i bergen huggna grafsalar med mera allt vet jag ej på hvad sätt beskrifva Eder. Böcker till otal och alla möjliga sorts arbeten äro skrifna och författade häröfver och hvad skulle jag kunna säga Eder i några rader? Jag anser bättre ej alls börja dermed. Julen voro vi på vägen, tillbragte julaftonen i en stad Esne, såsom om ingen julafton varit med att betrakta ett af de vackraste gammal Egyptiska Monumenter. Nyårs-

dagen tillbragtes i en annan liten stad det fordom så vidtfräjdade gamla Egyptiska Theben med sina 100 portar. Här befinner sig nu en tysk Professor Lepsius med ett följe af 6 personer sysselsatt med litterära arbeten. Hos honom tillbragte vi Nyårsdagen högst angenämt i ett sällskap bestående af 11 Tyskar och jag. Den 14 Januari återkommo vi hit till Kairo, derifrån vi farit ut den sista October. Resan hade gått så lyckligt en resa kan gå. Blott en natt då vi lågo i land under ett berg och ett vid flodstranden liggande Maisfält, försökte en arab att komma om bord för att snatta något, men blef bemärkt och bortskrämd af en vakande båtsman. För öfrigt ingenting obehagligt. Vädret var oföränderligen, som alltid här, det vackraste vår eller sommar väder med en evigt klar blå himmel utan regn och nästan utan en molnfläck. Blott voro i December och Januari nätterna ofta jämnförelsevis kalla så att jag till och med frös; dock väl till märkandes att jag alltid var barfotad och alldrig bar annat än linnekläder på mig, alldrig något af kläde eller ull och om nätterna ej täckte mig med annat än ett lakan och en schlafrock. Återkommen hit var min afsigt att åter så fort som möjligt lämna denna stad för att bege mig till Arabien. Men i anseende till saker jag har att öfversända hem till vårt Universitet och som ännu ej äro färdiga till afsändning ser jag mig nödgad dröja här ännu troligen en månad eller kanske mer. I veten troligen att allt sedan jag kom hem i början af Augusti från min färd till Nedra Egypten och Tanta jag bott och lefvat i en Arabisk shekhs hus. Detta hans hus nämligen består af tvänne våningar, hvardera ej innehållande egentligen annat än en stor sal med många förhöjningar och fördjupningar i golvet och utan glas i fönsterlufterna blott med gallerlikt trädverke, så luften och vinden får fritt spela. Innan för salen är ett litet rum så stort att jämnt en liten soffa där rymmes med ett bord. Den öfriga våningen uppläts åt mig och jag bodde och lefde här fullkomligen såsom en medlem af familjen, som består af shekhen hans hustru med ett litet ett års flicke barn, och hans svärmor. I mågen dock icke tänka Er en Arabisk hustru af medelklassen här såsom en hos oss. Här får hon låf att göra alla sysslor som hos oss falla på en pigas lott. Hon måste

EGYPTISKA KVINNOR OCH BARN FRAMFÖR ETT FORNEGYPTISKT TEMPEL
I ÖVRE EGYPTEN.
FOTO AV JEAN-PASCAL SÉBAH FRÅN CA 1876.

tvätta och byka, laga och frambära maten för sin man och hans gäster utan att sjelf sitta till bords och äta och kanske ofta ej ens få smaka af den mat, hon lagat nöjande sig med litet bröd och lök eller rättickor sedan hennes man ej behagat lämna henne någon kokad mat. Derjämnte måste hon väl dölja sitt ansigte för alla främmande och under de tre månader jag bodde i huset och hon kan jag väl säga passade upp mig såg jag alldrig af hennes täckta och förmodade skönhet annat än hennes stora svarta glänsande gazellögon, eller rättare blott ett deraf; ty i stället för den omkring hufvudet och öfver hjessan bundna slöjan, som quinnorna här vanligen bära ute, bära de inom hus och på landet vanligen blott ett långt antingen hvitt eller blåttfärgadt linneskyne som hänger dem öfver hufvudet ner öfver ryggen, och hvars ena sidosnut de använda att dra öfver sitt ansigte för främmande och dem det enligt deras religion ej är tillåligt [*sic*] att se deras ansigte blottadt. Lika rädd var ock den gamla svärmodern att visa mig sitt troligen rynkiga ansigte; men det var kanske af fullkomligen motsatt orsak. Dock tron ej att quinnorna här alltid gärna dölja deras ansigte. Utom att detta måste i sjelfva verket vara dem svårt och plågosamt ha de nog af den Europeiska skönhetens coquetterie och man ser dem ofta slingra och vända på deras olika slags slöjor ✕ för att visa en bit af deras vanligen särdeles vackra ansigte för den de behaga och vilja unna denna lycka. Härjämnte äro de ofta ganska frispråkiga och särdeles lätta i sina rörelser och maner och språkade med i deras harem rum, dit jag åtskilliga gånger haft tillträde såsom läkare, ge de ingalunda efter våra fruntimmer i behag och sällskaplighet blott mindre vana vid vår vanlig platta kurtis; hvarföre man ock vanligen ej alls finner sig generad i deras sällskap. Hvad mitt lefnadssätt för öfrigt beträffar i Shekhens hus, var det högst enkelt. Födan består nästan uteslutande af grönsaker stufvade med några köttbitar, ris, rötter som lök, rättickor, rödbetor ätna råa; utom kaffe och vatten ingen sorts dryck men caffet förtärs i ymnighet och starkt. Lemonad på Citron och the äro stora luxartiklar; men smaka folket väl här blott det är dugtigt sött. Folket tycker i allmänhet mycket om sött och snask och de kunna med största smak och behag äta rått socker till oändlighet. Jag fann mig öfverhufvud ganska väl i min shekhs hus och var så af honom som hans quinnor bemött på det välvilligaste sätt. Icke desto mindre har jag nu ansett mig nödgad flytta från hans hus mest emedan jag har att göra med djurben och hufvudskallar och annat som ej passar för ett arabiskt hus. Jag bor sålunda nu åter i

det hus der jag bodde allra först vid min ankomst hit. Jag är alldeles ensam i mina rum blott med en gammal halfblind tjenare. Det är väl ej alltid för roligt och jag har mången ledsam stund bland de många lärorika jag genom lefver. Men den som tagit Hin i båten får väl lof föra honom i land. Och om det skulle dröja något längre [än] först var tänkt förr än [jag] får den tunge Hin till andra stranden och hinner från Röda hafvets stränder till Persiska vikens, så mågen I ej oroa Eder, lefven trygge och säkre hoppandes som jag att om Hin sitter i förn sitter Herren vid rodret af den båt i hvars midt jag sitter och ror och säkert skall föra mig förbi alla farliga klippor. I förhoppning härpå samt att jag en gång efter en lycklig slutad om ock farlig färd skall helbrägd få återse Er må Mamma ej låta åren tynga på hennes ännu glada och unga sinne och Syster icke frukta att bli utan bror stöd i verlden om ock hon ej ville anse den gemensama uppfostran vi hämtat från våra fäders hus och det rena sinne från våra barndoms år och den religion och tro derunder blifvit inplantade hos oss vara henne som alla tillräckligt stöd i verlden och dess villor. – Detta i hast hopraspade tagen i stället för något bättre jämnte en hjertlig Nyårsönskan så till Eder främst som till alla våra bekanta och vänner hufvudsakligen syster Augusta med hela sin stora familj och bror August från Egyptens gamla land från Er Georg Kairo 24 Februari 1845.

Till Gabriel Geitlin

Kairo 24/2 1845

Original saknas, publicerat i *Georg August Wallins reseanteckningar* 3 (1865), s. 41–50.

Broder!

I största korthet en helsning från Egyptens gamla heliga jord, jemte den innerligaste tack för ditt och alla dermed följande kärkomna bref af den 12 december, hvilka jag dock, förunderligt nog, ej erhöll förr än den 14 februari. De hugnande, öfver all väntan fägnande underrättelser du och Ilmoni gifva mig i edra bref, uppfylla mitt hjerta med tacksamhet mot eder och alla mina vänner, samt mot Herren, som böjt människors hjertan till mig. Såsom du ser af detta bref, är jag helbregda återkommen från min färd till öfra Egypten och Nubien; men hvad som torde förundra dig är, att vi redan den 14 januari

anlände hit till Kairo och att jag sålunda varit här redan öfver en månad, utan att låta höra af mig. Men då jag anlände hit från vår färd, var jag vid det bästa lynne; jag hade så säkert väntat att underrättelser från eder skulle möta mig genast vid min ankomst – men ingen rad, ingen underrättelse, hvarken från eder eller från Borgström. Jag visste ej hvad jag skulle tänka eller göra. Jag önskade så snart som möjligt slippa bort härifrån till öknarne, och ville derföre med det första möjliga arrangera sakerna och göra allt, hvad jag här kunnat samla, färdigt till afsändning hem, såväl böcker, som naturalhistoriska saker. Men jag erfor att preparatorn (som hade uppdraget att samla och preparera allt hvad han kunde komma öfver, samt ha det färdigt inpackadt till min återkomst) efter en första gången förgäfvades gjord resa till *Damjat*, nu hade begifvit sig dit för andra gången för att komplettera fogelsamlingen och skaffa åt *Clot Bey* några saker. Jag var således äfven på detta håll bunden. Andra små hvälfningar, såväl i mitt yttre lif, som i min inre tankekrets, bidro äfven att göra mig ledsen på lifvet här, samt att stegra min längtan efter öknen. Men i detta land hjälper ej att brådska, man måste hafva eller lära sig tålmod; för närvarande har jag ej heller annan utväg.

Hvad särskilt min färd till öfra Egypten beträffar, så fullbordade vi den på den ovanligt korta tiden af $2\frac{1}{2}$ månad och voro ända upp till *Vadi Halfa* eller Nilens andra katarakt, halfannan grad nedanom vändkretsen. Resan var lika lycklig som skyndsam, och ingenting, platt intet oangenämt eller farligt mötte oss. Att den för mig och mina reskamrater egentligen var blott en lustfärd, kan jag väl ej neka, men derjemte måste jag påstå, att den som vill lära sig känna de moderna Egyptierna nödvändigt måste göra en sådan färd och lära sig känna de gamla Egyptierna. Araberna här hafva föga qvar af sin Arabiska Beduin- och ökne-natur, de äro fullt Egyptiserade, största delen af deras sedvanor och bruk, deras fördomar och deras bildning äro blott en svag återglans från de fordna Egyptiernas. Så äfven deras karakter. Jag tror man på en ny-Egyptiers hufvudskalle, afdelad i sina frenologiska fält, skulle till hvarje särskilt fält tryggt kunna sätta namnet Arabiskt eller Egyptiskt, samt vid jemförandet af en äkta Beduins med en Egyptisk Arabs cranium tydligt nog kunde skönja öfvergångarne och sammansmältningen. Likväl är mycket af det envisa Beduin-lynnet qvar, och detta gör deras karakter så krånglig och svår att få reda på, men tillika så intressant. Närmare om vår resa vill och hinner jag nu ej skrifva; men jag skall uppfylla denna pligt, antingen

i ett särskilt bref efter någon tid, eller genom öfversändandet af hela min dagbok,⁴⁴⁴ som jag fört ända ifrån min landstigning i Alexandria för hvarje dag af det år jag nu vistats här, och som med allt smått redan vext till omkring 25 ark. Nu får jag blott i korthet underrätta dig om, att jag på allvare söker göra mig färdig till afresa härifrån. Jag skulle kanske redan varit på väg, om ej bestyren för anskaffandet af naturalhistoriska föremål till vårt Anatomiska kabinett ännu fördröjde afresan och uppehölle mig här.

Hvad böckerna beträffar, har jag dem färdiga till afsändning. Af dem du i ditt sednaste bref säger dig önska, har jag *Tusen och en natt* samt Karl XII historia. Hvad *Ismail Hakkis* kommentar öfver Koran *Roh elbejan* beträffar,⁴⁴⁵ är första upplagan utgången och står ej att fås; men man skall just dessa dagar börja trycka en annan upplaga, med nya stilar och all möjlig omsorg. Af *Hafiz' Divan* med Turkisk kommentar kan andra och tredje delen fås för 33¼ piaster Egypt. hvardera, men första delen finnes ej i boklådan. Komplet med alla 3 delarne står den att fås för ett till 200 å 300 piaster förhöjdt pris. *Tusen och en natt* är icke tryckt på pashans förlag, utan på enskilda förläggares. Dess ursprungliga pris för båda banden skall hafva varit 60 å 80 piaster och det var den första bok jag frågade efter vid min ankomst hit. Vår härvarande konsuls agent *Bokty*, en Levantinare, hade genast uppköpt en stor mängd exemplar och öfverskickat dem till Syrien för att vinna på försäljningen; men då de der tycktes ha föga afsättning, fordrade han dem tillbaka just vid min första ankomst hit. Jag förbehöll mig 2 exemplar af den, hvardera för 80 piaster. Sedan jag länge förgäfvdes väntat på böckernas ankomst, hvilka deras ägare väntade hvarje dag, fick jag slutligen det svaret att de alla voro försålda i Syrien. Jag hörde mig då om hos de Arabiska bokskojarena och erfor att detta verk ifrån sitt ursprungliga pris småningom stigit till 150, 200 och 300 piaster, samt att inga nya exemplar mera stode att fås. Jag beslöt att i alla fall taga ett ex. för min egen räkning, till amusement på mina resor för mig och möjligen äfven det folk bland hvilket jag skulle färdas, samt fick, efter mycket språng och utskickningar, ett exemplar för 200 piaster (45 rub. b. ass.), ett pris som i jemförelse med vanliga Europeiska bokpriser visserligen ej synes mig för drygt. Jag öfversänder detta med de öfriga böckerna, och det får tagas antingen af universitetet eller dig, eller ock stå för min räkning tills jag någongång kommer tillbaka dit. Bland ypperliga manuseripter som jag öfverkommit, är *Ashmonis* kommentar öfver *Alfijeh*, jemte

Sabanis randglossor dertill, utgörande 3 väldiga band; derjemte *Almoghni* och Shekh *Khalids I'rab* till *Alfijeh*.⁴⁴⁶ Härmed anser jag vårt bibliotek hafva fullt upp hvad det behöfver i den vigtiga Arabiska grammatik-litteraturen, och du de bästa subsidier, om du finner för godt att annoncera en föreläsning öfver *Alfijeh*. De anslagna medlen har jag använt, så när som på omkring 1 000 piaster Egypt., för hvilken återstod jag nu är i valet och qvalet. Jag har åtskilliga böcker på förslag, men torde slutligen stanna för *Siret 'Antar*, ett manuscript i 45 band. När detta köp blifvit afslutadt är hela bokaffären slut och jag öfversänder böckerna jemte katalogen och räkningen, antingen tillika med den anatomiska samlingen eller dessförinnan. Derjemte följer då en handskrifven katalog, hvilken jag vid min första ankomst hit lät skrifva i *Kutub khane* eller boklådan, der jag köpt de tryckta böckerna. Denna innehåller blott de böcker, som blifvit tryckta på bashans förlag; de som haft andra förläggare stå numera föga att fås, sedan de små upplagorna blifvit sålda. Dock talar man mycket om allehanda goda böcker, som snart skola börja tryckas, deribland först *Isma'il Hakki*, dernäst *Bejdavi*.⁴⁴⁷ Önskar du emellertid några af de på katalogen befintliga böckerna, som jag ännu ej köpt, eller anser du universitetet behöfva flera exemplar af någon, så kunna de lätt fås. Önskar konsistorium vidare uppköp af böcker och manuscripter, är jag nu mer än förr i stånd att snoka upp sådana, äfven ganska goda i historia och annat, samt står till dess tjänst; dock må Patres ej tro att de visa mig någon gunst dermed. Jag har haft nog språng och besvär för de böcker jag härtills skaffat ihop. Det är ej här, såsom hos oss, att man helt enkelt går till en boklåda och efter katalog köper det man önskar. De flesta uppköp, åtminstone af manuscripter, måste göras af en slump; man finner kanske ofta en god bok i stället för den man söker, och får lof att taga en annan i stället för den man sökt; sådant inträffar oftast och sällan får man genast hvad man söker. Utom att det ofta ej finnes till hands, vilja bokskojarena alltid pracka på en det sämsta först, i deras såväl som i annan handel här går allt ut på ocker och bedrägeri.

Fresnell är hitkommen för ungefär två månader sedan från *Gedde*, för att efter ungefär 12 års sejour i Orienten begifva sig tillbaka till Frankrike, troligen för alltid. Jag har naturligtvis gjort hans bekantskap och rådplägat med honom om mina färder i Arabien. Han råder mig att bege mig till Syrien, Damask eller Baghdad och först derifrån inåt öknen, emedan i *Gedde* och

hela *Hegaz* allt som kommer från Kairo och Egypten är misstänkt i högsta grad. Pashans liberalitet är der alltför väl känd och hatad, hvarförutan så många Europeiska skojare och marktschrejare färdats der fram och spelat sina farcer, att mången oskyldig fått och troligen framdeles får bära deras skuld på sin nacke. Men då jag ej ville gå in derpå, så mycket mindre som nästan ett helt år skulle gå åt för min vistelse i Syrien innan jag komme till öknen, har han gifvit med sig och tror liksom jag, att äfven vägen öfver *Akaba* och hela den öfriga karavan-vägen till *Mekka* möjligen kunde befaras af en ensam resande. Der skall äfven i *Medain Saleh* finnas ännu af ingen Europé besökta fornlemningar,⁴⁴⁸ och troligen kommer jag att taga denna väg, oaktadt de möjliga farorna. *Fresnell* har ingalunda dolt för mig det obändiga röfware-sinne, som öfverallt träffas hos Beduinerna, och de faror en resa bland dem har med sig; men tillika har han gifvit mig goda råd och med sina berättelser blott mera stegrat min lust att komma till dem, samt att sätta mitt envisa hufvud mot deras. Ditt och Ilmonis vänskapsfulla bref låter mig äfven emotse dessa färder med gladare ögon nu, än då jag för kort tid sedan trodde mig nödgas anträda dem med tom eller halffull börs, utan ryggstöd i den stad jag lemnade och utan hopp om den i öknen tömda börsens fyllande i den stad, jag kunde hinna till på andra sidan om öknen. Ett sådant stamhåll tycker jag nu *Basra* kunna bli för mig, om jag lyckas komma genom Vahabiterna⁴⁴⁹ fram till Persiska vikens stränder och längs dem upp till Eufrat. Jag kan ej neka att jag är högst villrådig huru jag först skall börja och vinna inträde i öknen hos dess Beduiner; de råd jag fått af flera särskilda män, hvilka bättre än andra känna dessa förhållanden, äro alla sinsemellan stridiga och vidtsväfvande. Till slut tror jag det vara bäst att följa eget tycke och låta omständigheterna leda sig, samt gifva sig på väg med Arabens vanliga: *jehdilhādi*. Skulle härunder rykten om mig uppkomma, sådana jag med förundran hört redan vara i omlopp, må du icke alls tro dem, ej heller lita på annat än hvad direkte kommer härifrån, äfven om framdeles, när jag engång har Kairo i ryggen, tillfällena att lemna dig underrättelser skulle bli färre och rarare än hittills.

För öfrigt har jag nu föga att berätta dig. Jag för ett tyst och flitigt lif, läser allt ännu med min shekh *Alfijeh*, som dock nu lider till slut, och lär mig af honom att sjungande recitera Koran, hvilket är svårare än något annat; ty den Arabiska tonskalan har så fina ton-intervaller (jag tror $\frac{1}{3}$ och $\frac{1}{4}$ toner) att det för Europeiska öron är nästan omöjligt att vänja sig vid dem. Jag har

nu lemnat min shekhs hus, der jag omkring 3 månader bodde i allsköns fred och ro; men lifvet der blef mig onödigtvis för mycket tråkigt och besvärligt, ehuru jag redan vant shekhen vid att utan harm se mina många icke-muslimska vanor, t.ex. min tröghet att göra de 5 dagliga bönerna och besöka moskéerna, mina Europeiska böcker och skrifmaterialer &c. Han kommer nu till mig och tillbringar här större delen af dagen, dels med läsning, dels med prat och thédrickning. Denna dryck, som jag vant honom vid, hade han först motvilja för, men är nu alldeles befängd i den, föregifvande att den fördrifver *errih*, d.v.s. ungefär hvad vi kalla rheumatism och hämorrhoider m.m., ty det är ett namn som användes nästan på alla chroniska sjukdomar, och denna *rih* (hvaraf många sorter finnas) är upphofvet till andra sjukdomar. Jag har frågat många om denna sjukdoms egentliga väsende och bland de bästa förklaringar är den, att det är luft eller väder, som sätter sig emellan huden och köttet eller emellan andra partier af menniskokroppen. Dessa *arjah* plägar man fördrifva med en slags opii composition, kallad *barsh*, i hvilken utom huvudbeståndsdelen opium ingå diverse starka kryddor, ingefära, peppar m.m. Jag har öfverhufvud i sednare tider haft föga tillfälle att utöfva min läkarekonst, är ock föga angelägen derom; ty utom det att jag vanligen sjelf får lof att köpa medicinen och skänka den åt patienterna, har jag, liksom andra läkare här, den förargelsen att de ej göra så som jag ordinerar. Följande anekdot må tjena till upplysning: en Arab af lägre klassen här låg för döden sjuk; hans hustru kallade en Frangisk doktor, som gaf förhållningsregler, ordinerade en cur och skänkte äfven något läkemedel åt patienten; när doktorn gick, ropade patienten åt honom: lemnar du mig så, utan att gifva mig någon *bakhshish*? I sjelfva verket tycker oftast patienten sig göra läkaren en tjänst, icke tvertom. Den bästa och mest brukade medicin är att skrifva stycken ur Koran på lappar och fästa dem på hufvudet, tinningarne eller nacken o.s.v. Haf godheten framföra till Ilmoni min hjertligaste tack för hans förbindliga bref och det deltagande han visar, ej för mig, utan för det jag söker, och ursäkt mig att jag ej särskilt skrifver honom till. Beträffande patologiska och anatomiska preparater, dem han önskar få, har jag tagit några mått och steg för deras anskaffande, såväl på härvarande hospital som det i Alexandria, men kan ännu ej lofva något visst. Nu farväl tills snart igen, haf en väns tack och en väns helsning!

Till Gabriel Geitlin

Kairo 14/3 1845

Original saknas, publicerat i *Georg August Wallins reseanteckningar* 3 (1865), s. 65–70.

Broder!

Du torde först helt nyligen hafva erhållit mitt den 24 febr. daterade bref; men emedan astronomerna ej behagat gifva oss mer än 28 dagar i sagda månad och icke funnit för godt unna oss någon skottdag, så har den Franska ångbåten deraf tagit sig anledning att ligga öfver i Alexandria, i stället för att gå tredje resan i månaden, och derföre fick äfven mitt arma bref ligga qvar i vårt konsulskansli härstädes. Sedandess har jag, så godt jag kunnat, uträttat de universitets-affärer som hållit mig qvar här i två månader. Här medfölja nu kataloger, såväl öfver böckerna, som öfver de naturalhistoriska saker jag hittills kunnat anskaffa, jemte redogörelse för de af konsistorium mig ombetrodda medel. Jag öfversänder dem inpackade i 3 kistor, med en här bosatt Rysk handelsman *Avaroff*, till börden Grek från Odessa, hvilken omkring 14 dagar härefter afreser, lastar eget fartyg i Alexandria, och beger sig till Odessa, för att derifrån fortsätta resan till Moskva och Petersburg. Jag gjorde hans bekantskap vid min första ankomst hit, och då vi nyligen händelsevis kommo att soupera tillsammans hos vår nya generalkonsul *Fock* samt jag med konsuln rådgjorde om bästa sättet att transportera hem mina saker, erbjöd sig *Avaroff* att föra dem ända till Petersburg, så mycket hellre som han sjelf hade en samling koraller och andra naturalhistorica, hvilken han ämnade skänka åt akademien i Petersburg. Jag ansåg intet bättre tillfälle kunna gifvas att skaffa mina kistor hem, så mycket mer som han åtog sig att bestrida alla omkostnader. Nu blef ett rustande och springande för att få allt färdigt till afsändning, och sistledne tisdag förde jag alla 3 kistorna till hans hus. Den som innehåller böckerna är en äkta orientalisk *sahhara*, locket öfverdraget med rött läder. Utom de böcker, som äro uppförda på härhos medföljande räkning, innehåller den två cranier af Bonsdorffs kram, hvardera inpackad i sin lilla säck och båda omgifna af små papperslappar, fullskrifna med Arabiska räkningar och dylikt. Dessa papper kan du efter behag antingen bortkasta, eller bevara såsom prof på Arabisk handskrift. Vidare ett litet pappersconvolut instoppadt mellan böckerna, innehållande några små foglar från *Sennar*. Vidare böcker, ej tillhö-

rande universitetet: *Sacy*, Grammaire Arabe, 2 voll. Paris 1831, *Desguignes*, Geschichte der Hunnen, 3 voll. Greifswald 1769, *Schwerin*, Historia, 2 voll. Upsala 1811, Journal of the American Oriental Society, Boston 1843, *Begin*, Chirurgie, 2 voll. Paris 1838, ett manuscript af Gulistan på färgadt papper,⁴⁵⁰ slutligen 6 obetydliga Arabiska manuscripter, alla ombundna i ett stycke svart läder, och åtskilliga lösa papper på Arabiska, ombundna i en Turkisk *firman*. Ett oförsegladt couvert, adresserat till dig och *Conradi*, innehåller min dagbok ifrån min landstigning i Alexandria till sednaste dagar, utgörande 74 qvartark, vikta i octav och folierade med Arabiska siffror, deremellan 28 blad numrerade med våra vanliga siffror. Vidare är här och der mellan böckerna kringspridda ungefär 3 skålp. af den så mycket prisade och ypperliga *Gebeli* tobaken, som jag föregifvit mig hafva inlaggt för att afhålla bokmal, men egentligen ditsatt för att låta dig och prof. *Lagus* smaka Arabisk eller rättare Syrisk tobak. Kommer den lyckligen dig tillhanda, så behöfver du blott fukta den lätt med vatten och karfva den, stoppa den i en pipa med långt skaft utan slang och munstycke, låta laga åt dig kaffe, samt sedan kasta dig på soffan och drömma dig till österns land med mig. Vidare finner du, som jag vill minnas i ett band af *Kamos*, den handskrifna katalog, som jag lät en shekh i *Kutub khane* skrifva åt mig och efter hvilken jag uppköpt de här tryckta böckerna; äfven finnes der en tryckt katalog öfver samma böcker. De på räkningen icke uppförda, mig tillhörande böcker och små manuscripter (deribland ett skrifvet med ny handstil och i temligen vulgärt språk, innehållande helgon-sultanen *Sejid Ahmad Elbedavis* historia), ville du ha godheten taga i ditt förvar. Utom dem har jag ännu några obetydliga verk i religion och små historier, dem jag tänker taga med mig till Arabien. Men ingen Europeisk bok anser man mig kunna medtaga på resan, hvarföre jag nödgas lemna efter mig här hela mitt medicinska bibliotek, som jag laggt mig till i Europa. Bland de för universitetet inköpta böckerna tager jag mig friheten behålla här för eget behof tvenne, nemligen *Ibn El'akil* och *'Onwar elbejan*; den sednare innehåller blott allmänna moraliska satser samt loci communes, och jag tänker taga den med mig på mina vandringar, den förra åter, en kommentar öfver *Alfjeh*, håller jag på med och skall snart sluta med min shekh.⁴⁵¹ Jag är nu en temmeligen väl inriden Arabisk grammaticus och ger mig ofta i dispyt med min shekh i grammatikaliska frågor; ofta händer det att jag får rätt, eller när mina åsigter strida emot de vanliga, ger Shekhen mig blott svaret att man icke får taga ord och tankar ur sig sjelf eller sätta sig

upp emot någon af de gamla auktoriteterna. Bland de lösa, mig tillhörande manuskripterna, finner du ett med titeln: *Asna matalib &c*,⁴⁵² som är författadt af min shekh under vår gemensamma resa till öfra Egypten. Det var hufvudsakligen jag som förmådde honom att författa det, och många frågor deri blefvo emellan oss högst ifrigt diskuterade i vår lilla kabyss om bord på Nilbarken. Sedermera har han bekantgjort det ibland shekherna i *Azhar* och det har blifvit väl emottaget samt mycket berömdt, såsom du kan se af den lilla recommendation på titelbladet en hans vän skrifvit och satt sitt sigill under. Kanske skall det göra dig nöje att genomöfna det.

Min dagbok, som jag nu öfversänder dig, var af mig aldrig ämnad till annat än för att någon gång i framtiden underhjelpa mitt minne att ånyo genomlefva den lust och den smärta jag här i Egyptens land upplefde. Den innehåller kanske föga som kan vara af intresse för någon annan än mig, men äfven mycket, som under andra förhållanden ingen hade fått hum om; men när man är långt borta i främmande land och lefver för sig sjelf, skiljd från alla vänner som kunde förstå ens tankar och sinne, så är man ej nogräknad med en och annan förflugen känsla, ett och annat undfallet ord. Så hoppas jag äfven att du icke är så nogräknad, utan tager dessa blad såsom de flutit ur min penna, utan allsköns fundering eller betänkande.

Det gör mig ondt att jag ej kunnat uppfylla prof. Ilmonis önskan att få härifrån några patologiska preparater. Vål har jag gifvit d:r *Schlederhaus* i Alexandria uppdrag att skaffa mig sådana och *Avaroff* att vid genomresan emottaga dem; men emedan jag ej är i tillfälle att sjelf uträtta ärendet och lärt mig misstro kommissionärer, så är jag nästan säker på att intet sådant nu kommer att medfölja. I manuskriptet *Antar* finner du några delar skrifna af en annan och ny hand; orsaken är den, att dessa delar ursprungligen fattades och jag låtit ifylla dem sedermera. Sjelfva stilen, ehuru läslig nog, är ej särdeles vacker och innehåller små fel, såsom ofta är fallet i dylika handskrifter. För denna gång faller mig intet mera in, blott att pilgrimernas återkomst och högtidliga intåg åter börjar här, med *El mahmil* och kamel-shekhen, som runkat sitt nakna, skalliga hufvud ifrån Mekka ända hit, äfvensom profetens fest med högtidliga *zikr* &c. Jag längtar hjertligen härifrån till öknens och hoppas slippa dit efter omkring 20 dagar. Alltännu är jag villrådig huru jag skall ställa mina färder och på bästa sätt göra mitt inträde hos öknens vilda söner; men skall före min afresa ej underlåta att omständligen underrätta dig derom. Till dess farväl, *vassalam*!

Dig härtill, ber jag Dig noga och bestämt gifva tillkänna *hvert, huru* samt i *huru många* poster fördelade dessa medel skola Dig tillsändas eller här måhända till en del användas. Rector får väl dem nu först till sig i Hfors, och kanske vore det bäst att Borgström såsom hittills skulle på den redan kända vägen skaffa dem till ✕ Egypten. I alla fall synes mig att det vore säkrast om Du blott kunne som hastigast i slutet af året göra en Abstechen till Kairo. Att sända alla medlen på en gång torde väl också vara något betänkligt. Men, som sagdt, gif blott bestämda ordres och de skola punktligt åtlydas. Ditt bref af den 24 Febr. hade jag glädjen att i Petersburg den 1 April n.st. emottaga. Jag hade begagnat Påsk ferierna för att göra en liten skutt-resa till Pburg, och i morgon skall jag återvända hem. Har således en groflig mängd med bestyr nu, och deraf bör Du äfven förklaras orsaken till detta brefs knapphändighet. Länge, Länge hade vi redan väntat bref från Dig. Onda rykter voro redan i omlopp, och detaljerna om orsakerna till den Dig ågångna hängningen ganska noga utförda. Det värsta var blott att ryktets ihopsmidare glömt att gifva sitt rykte en österländsk källa, så snart man ville förvissa sig om hvarifrån det emanerat visste ingen att göra reda derföre och efter allt hvad jag kunnat finna har samma rykte, hvilket jag ej skänkte någon den minsta uppmärksamhet ✕ blifvit fabricerad i Universitets staden, troligen till följe af de underrättelser Ditt bref till mig nog detaillerad innehöll, och hvilket bref cirkulerat bland äldre och yngre. Då behöfdes ej mer än att den tanken föll någon inn att ”tänk om han blefve röjd! och då var historien färdig!![”] Att Du ej kunde förmå Dig till att dricka af det osnyga vattnet vid ingången till mosquéén hade af en rättrogen blifvit observeradt, och deraf de grymma händelserna &c &c. Nå, i det hela skadar sådant prat ingen, och den som har hast att tro och skarfvä till nytt må göra det. Så odelikat har dock troligen ingen varit att han skulle underrättat Din Mor eller Syster om det grundlösa pratet. Brevet till dem afsände jag genast till Hfors d. 3 dennas.

Scheikh Muhammed ‘Ajjād befinner sig här rätt väl och har nu bosatt sig som muteehhil. Derigenom är han dock nu ej så lätt tillgänglig som förut. Jag har besökt honom några gånger för att höra huru en Arab uttalar sitt språk. Muchlinski⁴⁵⁴ tar snart afsked och flyttar till Warschau derifrån han på ett par år ämnar bege sig till Leipzig. Sjögren, Frähn och Dorn befinna sig alla väl. Sjögren är nu ordinarie Akademiker och Stats Råd. Hans Ossetinska Grammaire är tryckt på Tyska och Ryska. —⁴⁵⁵

Jag emotser med längtan ankomsten af din bokremiss. Om Du kunde komma åt österländska mynt för vårt Kabinett så vore det en skön sak. Särdeles Cufiska. ✎

Jag slutar dessa rader med den innerliga önskan att fortsättningen af din äfventyrliga resa måtte gå likaså lyckosamt som hittils. Nu tyckes väl det allra kinkigaste förestå, men så mycket större försigtighet använder Du väl ock. Klokhet är enda medlet af stå emot de möjligen inträffande farorna, och derföre tar jag för gifvet att Du också lyckligen genomgår allt.

Snart väntar jag åter underrättelser från Dig! Emellertid lef väl och erinra dig någon gång Din uppriktige vän Gabriel.

Till Gabriel Geitlin

Kairo 10/4 1845

Original saknas, publicerat i *Georg August Wallins reseanteckningar* 3 (1865), s. 94–99.

Broder!

Jag står nu färdig att i morgon lemna Kairo och begifva mig af till Arabien. Jag har genom min shekh gjort kontrakt med en person af den på Sinai halfön nomadiserande stammen *Tovari*, att han med två kameler skall fora mig härifrån till *Akaba*, en ungefär 15 dagars färd. Här har han förbundit sig att antingen sjelf gå vidare med mig bland Beduin-stammar, eller anförtro mig åt någon pålitlig shekh, helst af stammen *Hoeitat*, som lägrar öster- och söder-ut från *Akaba*. Kontraktet är med all möjlig rigorositet undertecknad och sigilleradt af den här bosatta shekhen för *Tovari* stammen, äfvensom af vittnen och Sinai klostrets öfvermunk, som vistas här i Grekiska klostret och har någon slags makt öfver stammen. Min shekh kan ej nog prisa min Bedavi för hans redlighet och andra goda egenskaper, men jag sjelf har ej sett honom ännu. Under namn af *Hagi Vali* har jag af vårt konsulat fått rekommendation till *tezkere* från Turkiska divanen, och, liksom vanliga Krimiska eller Kasanska vallfärdare, erhållit en *tezkere* till fri passage på min pilgrimsfärd öfver landet till Mekka. Ända till *Akaba* är således min resa bestämd, fullkomligen säker och utan fara; men der måste omständigheterna vidare bestämma. Min plan är att derifrån försöka komma gerad genom öknen

fram till *Djof*, som är så berömdt för sin sång och poesi samt äfven i andra hänseenden frejdadt. Der ville jag dröja någon längre tid; derifrån gå till *Sedeir*, der märkvärdiga fornlemningar skola finnas, och på vägen passera *Shammor*; vidare till *Derrijuh*, sedan närma mig Persiska viken och komma upp till *Basra*, der slutpunkten skulle bli för min första färd. Derifrån ville jag gå sjövägen tillbaka till *Gedde* och Egypten, för att hemta ny provision af penningar och medicin. Ingenting bestämdt kan jag dock veta. Går det som jag hoppas, torde jag vara tillbaka om ett år. Jag reser som medicus, vaccinator och pilgrim; Beduinerne tro för säkert att jag ej skall återvända utan med en säck full af *Francia*, d.v.s. 5 franc-stycken och bli som en broder ibland dem, om jag eljest är en hygglig och räsonnabel man. Utan att hoppas hvarken det ena eller det andra, kan jag dock säga att jag ger mig å väg med det bästa mod och utan minsta fruktan. Utom mitt reseapothek, som kostat mig drygt, tager jag föga penningar med mig. Till *Gedda* har jag öfversändt 82 Tyska Thaler och hos vår konsulsagent *Bokty* har jag deponerat af egna medel ungefär 2 600 Egypt. piaster, utom de 450, som är återstoden af de genom Bonsdorff mig öfversända medel (icke 475, såsom jag orätt uppgifvit i min räkning, ty de 4 cranierna kosta nu 50). Härom ville du underrätta Bonsdorff. Vidare lemnar jag hos vårt konsulat en liten Rysk kappsäck, full med böcker och allehanda papper; de äro mest Europeiska, utom ett särdeles vackert gammalt manuscript af *Ibn Khillikans* förträffliga verk i Arabiska litteraturhistorien, innehållande omkring 1 100 pagg. med fin, särdeles läslig stil. Det är egentligen ämnadt för vårt bibliothek och jag tog mig mycket nära då jag betalte det med 500 piaster, men min gamla bokvurm fick makt öfver mig. Vill ej universitetet taga det, så är det dock alltid en bok af stort värde. *Percivals* Franskt-Arabiska lexikon jemte *Sacys* edition af *Alfijeh*,⁴⁵⁶ båda egentligen tillhörande Muchlinski i Petersburg, och universitetets exemplar af *Ibn El'akil*, finnas äfven ibland dessa böcker. Jemte kappsäcken följer en nattsäck med söndriga Europeiska linnekläder. Min orientaliska garderobe blir hos min shekh ungefär såsom hans egendom. Hvad jag tager med mig på resan, består af två skjortor, en *koftan*, en Baghdad-'*abba* och föga annat, blott en stor fårhud och en *kelim* till bädd på öknens sand. Blir det dig möjligt att öfversända åt mig några penningar, så var god och öfverstyr dem hit till innevarande års slut. Jag anser i alla möjliga fall nödigt att hit återvända om ungefär ett år. Äfven har jag skriftligen i form af bref anmodat

konsulsagenten Hr P. *Bokty* att, i fall penningar till mig hit anlända, emottaga och qvittera dem.

För Bonsdorff följande: Genom vår nyligen till Alexandria afresta generalkonsul *Fock* har jag gjort bekantskap med *Clot-Bey*; han gaf mig vid detta tillfälle för universitetet en krokodil, dock blott uppstoppad, utan skelett, och således kanske icke till särdeles fröjd för vår anatom. Om han framdeles tänker förära oss något, vet jag ej; men då han ej kan vänta sig något grannt hederstecken från vårt land, torde han finna det förmånligare att sända sina gåfvor till Petersburg, dit han förut öfversändt så mycket. Krokodilen jemte cranium af en Neger och en Grek, finnas hos hans preparator, den unge Italienaren *Odescalchi*. Beyen lofvade ock låta denne preparator ur hans samling af Nilens snäckor utsöka en fullständig samling snäckor från öfra Egypten, dit han nyligen gjort en resa i sällskap med pashan; men preparatorn sade att, oaktadt den stora mängden, dessa snäckor dugde till ingenting, utan voro sammanfösta från flodstranden utan allt val. I mitt sednaste bref till Bonsdorff underrättade jag honom om sättet att börja commerce med denne *Odescalchi*, som blott väntar på beställningar och redan frågade mig om någon kamel äskades.

Som jag bland Araberna i öknen möjligen blir nödgad föra min dagbok med Arabisk skrift, men dock möjligen kunde finna tillfälle att sända dig några rader, utan att våga skrifva dem med Frangiska bokstäfver, har jag tänkt skrifva allt på Svenska, men med Arabiska bokstäfver och för det ändamålet bildat mig ett eget alfabet.⁴⁵⁷ Ehuru jag ej torde få tillfälle att sända dig några underrättelser förän jag hinner till någon sjöstad, hoppas jag dock att du någon gång skrifver till mig något bref, med deri inneslutna rader från min mor och Conradi. När och hvar de än träffa mig, inser du lätt att de skola gifva mig en högtidsdag. För öfrigt tro inga lösa rykten, som möjligen kunna uppkomma, att jag blifvit mördad eller dylikt; tro ej annat än hvad direkte kommer härifrån. Jag har det bästa hopp att allt skall gå väl, samt vi efter årens längd skola helbregda och glada återse hvarandra. Mina två Bedavi har jag nu sett, de behaga mig särdeles med sitt rättframma väsende, utan de osmakliga complimenten och söta ord, hvilka jag blifvit så mätt på hos Kairos folk. Gå till min mor och säg att jag befinner mig ovanligt väl, och känner mig fullt kraftig att gå den besvärliga resans mödor till mötes.

Manuskriptbeskrivningar

GEORG AUGUST WALLINS ARKIV ägs av Finlands Nationalbibliotek och har signum 468. Arkivet har utökats under åren, bl.a. 1882, då fröken Hilda Wiik gjorde en betydande donation till Wallins arkiv på dåvarande Helsingfors universitetsbibliotek. Hilda Wiik ägde materialet eftersom Wallins syster Natalia Wallin hade testamenterat hela sin egendom, där en del av Wallins skrifter ingick, till henne.

Nedan beskrivs endast de brev som är skrivna av Wallins egen hand och som ingår i del 3 av *Skrifter* samt hans dagbok. Tre av breven som utges i detta band har endast bevarats som kopior och manuskriptbeskrivs därför inte. Wallins arkiv i Finlands Nationalbibliotek är inte färdigt katalogiserat och därför anges hela samlingens signum (468). Avsändar- och mottagarorter för breven meddelas i beskrivningen endast i de fall där orten inte framkommer av dateringen eller innehållet i brevet. I beskrivningarna framgår dateringen i brevet som ”Fri datering”. Formatet anges som höjd gånger bredd i centimeter med en decimal samt antal blad, lägg eller sidor text. Adressering, tillägg av annan hand, sigillmärken o.s.v. anges separat i de fall de förekommer.

Dagböcker

Dagbok 4/9 1844–28/10 1844

Arkivsignum: 468

Fri datering: t.ex. October 8.

Format: 17,4 x 11,2 cm, 17 firsidiga lägg med 66 sidor text

Numrering: Läggarna är numrerade av Wallin med siffror på arabiska.

Färg och kvalitet: gulnade blad, skrivpapper som är prydligt rivna från större ark

Skrivmaterial: brunt bläck

Tillstånd: välbevarat

Övrigt: Läggarna ligger lösa och kronologiskt ordnade i ett blått omslagspapper. Läggarna är fullskrivna förutom lägg 1, varav endast tre sidor hör till detta band, och lägg 17, varav sista sidan är blank.

Dagbok 31/10 1844–14/1 1845

Arkivsignum: 468

Fri datering: t.ex. December 22.

Format: 18,1 x 11,4 cm, 29 firsidiga lägg + 2 blad med totalt 115 sidor text, inne i lägg 17 är ett lägg och två blad, läggets format är 21,0 cm x 11,1 cm, bladens 18,1 x 11,4 cm

Numrering: Varje lägg är numrerat av Wallin med siffror på svenska, utom lägg 17 och de två bladen.

Färg och kvalitet: lätt gulnade blad, skrivpapper som är prydligt skurna från större ark

Skrivmaterial: brunt bläck, lägget och bladen inne i lägg 17 är med blyerts

Tillstånd: välbevarat

Övrigt: Läggarna ligger lösa och kronologiskt ordnade i ett blått omslagspapper. Lägg 17 har text endast på första sidan. Instoppat i lägg 17 är ett lägg och två blad, lägget har tre sidor text, första bladet två sidor text, andra bladet en sida text.

SIDA UR WALLINS DAGBOK MED ANTECKNINGAR FRÅN DEN 7 OCH 8 JANUARI 1845.

Dagbok 15/1 1845–8/4 1845

Arkivsignum: 468

Fri datering: t.ex. Februari 16 1845 Söndag

Format: 18,1 x 11,4 cm, 17 lägg med totalt 66 sidor text, från och med lägg 12 annat format: 16,9 x 12,1 cm

Numrering: Varje lägg är numrerat av Wallin med siffror på arabiska.

Färg och kvalitet: lätt gulnade blad, skrivpapper som är prydligt rivna från större ark

Skrivmaterial: brunt bläck

Tillstånd: välbevarat

Övrigt: Läggen ligger lösa men kronologiskt ordnade i ett blått omslagspapper. Lägg 11 har endast två sidor text.

Brev

31/10 1844 Wallin–G. Geitlin

Arkivsignum: 468

Fri datering: Kairo 31 Octob. 44

Format: 26,0–26,4 x 21,2 cm, ett firsidigt lägg

Färg och kvalitet: blått skrivpapper

Skrivmaterial: brunt bläck

Tillstånd: välbevarat, något konserverat vid mindre repor som ej skadat texten, stickhål efter koleramaskin

Övrigt: kartonglist

24/2 1844 Wallin–J. och N. Wallin

Arkivsignum: 468

Fri datering: Kairo 24 Februari 1845

Format: 26,8 cm x 21,4 cm

Färg och kvalitet: blått brevpapper

Skrivmaterial: brunt bläck

Tillstånd: konserverat, slitet: hål efter maskinen som putsade brev från kolera och andra smittosamma sjukdomar, konserveringstejp på flera ställen som dock ej stör texten

Tilllägg av annan hand, med blyerts: 1845. på första sidan i övre vänstra hörnet, 1845. på andra sidan i nedre högra hörnet

Adressering: Kammar Rådinnan Wallin

Övrigt: stämpel: BIBLIOTHECA UNIV. HELS., kartonglist

BREV TILL JOHANNA OCH NATALIA WALLIN DATERAT DEN 24 FEBRUARI 1845.

Ändringar i handskrifterna

Inkluderar endast texter skrivna av Wallins egen hand som har bevarats i original. Ord och tecken skrivna av Wallin i handskrifterna återges här kursiverade. Hänvisningarna är angivna enligt sida och rad i *Skrifter*.

Förkortningar:

infogat	infogat över eller under raden
ä t	ändrat till; ord struket och därefter har ett nytt ord skrivits på raden. Strykningen antas ha skett omedelbart i samband med att efterföljande ord har skrivits.
e m	ersatt med; struket på raden och därefter har ett nytt ord skrivits in ovanför raden. Strykningen antas ha skett i samband med att det nya ordet har skrivits.
str	struket
d	dubbling; ord har oavsiktligt skrivits 2 ggr efter varandra
oläsligt	överstruket ord har inte kunnat tolkas

ej infogat 54, 8
det tre ä t de 56, 13
en i vägen str 58, 14
och d 58, 17
han ä t det 58, 27
de ä t ruinerna 60, 8
relu ä t reguliär 60, 12
i ä t ett 60, 19
gato ä t bodor 61, 2
a ä t oakadt 61, 20
oläsligt str 62, 28
af ä t närmare 64, 10
ta ä t man 68, 5
plats ä t skräck 69, 9
hans ä t historien 69, 24
uti ä t tämmeligen 69, 34
till f ä t tjenat 70, 9
ef ä t elfahhamin 70, 20
förtju ä t dans 71, 24
fann ä t igenkände 71, 24
ett e m en 72, 13
t i litet ä t n 72, 13
från d 72, 34

ser d 73, 8
s i Hassans str 73, 11
t i det str 73, 13
har infogat 74, 11
mig infogat 74, 21
sl ä t alfvarsamt 76, 10
Men var ä t Denna 76, 31
t i uppförandet str 77, 5
hos ä t hvilken 77, 34
all ä t anledning 78, 6
the d 80, 29
en d 81, 1
hos ä t fastan 83, 2
m i men str 85, 5
som infogat 85, 12
en i sahnen infogat 85, 14
af infogat 85, 16
uppe e m ut 87, 13
kapp ä t kom 87, 15
den ä t jag 87, 22
makt ä t allmakt 87, 23
för ä t dertill 88, 1
form ä t ofta 88, 5

de ä t äro 88, 25
 det ä t ett 88, 32
 som ä t i 89, 12
 bland d 89, 35
 ock str 90, 27
 af kanske ä t af sin 90, 29
 do ä t utrota 91, 31
 med ä t min 93, 15
 på ä t en 94, 11
 Inne ä t Utanföre 95, 29
 n i den str 96, 1
 sh ä t suhur 100, 14
 oläsligt str 100, 18
 n i den str 101, 23
 han ä t är 104, 23
 t i nödgadt str 104, 35
 d i 'addijeh str 106, 31
 under infogat 108, 8
 oläsligt str 109, 18
 alldeles ä t och 110, 16
 de infogat 110, 19
 en ä t tvänne 111, 13
 det ä t ett 112, 29
 hade ä t med 115, 9
 fra ä t på 117, 5
 Men ä t med 117, 35
 hopllggd ä t hopllggd 119, 8
 på ä t hvar 119, 9
 fs ä t först 119, 34
 at ä t snokat 120, 12
 och ä t vridna 120, 19
 and hi ä t for to 123, 24
 med ä t efter 127, 6
 som ä t vars 128, 12
 sällskap ä t af 130, 26
 och d 133, 27
 af ä t de 135, 11
 på ä t hvar 136, 16
 sanden ä t Nilen 137, 23
 vid d 141, 21
 byggd d 143, 27
 bund ä t med 144, 11
 än ä t i 146, 26
 oläsligt str 147, 5
 det e m den 147, 10
 ville ä t vela 148, 24
 folk infogat 150, 6
 b ä t i 150, 20
 sig ä t i 151, 12

tä ä t med 151, 22
 med ä t på 152, 7
 och d 154, 9
 hvars ä t eller 156, 7
 och d 156, 28
 ljul ä t bildande 158, 30
 st ä t den 159, 24
 st ä t nakne 160, 12
 af ä t som 160, 15
 Sedan ä t Vi 160, 26
 g ä t hvilken 162, 26
 steg ä t föll 163, 5
 kluppo ä t lång 163, 30
 scen d 164, 2
 på ä t i 164, 15
 det ä t skönt 164, 20
 ett ä t en 166, 18
 be ä t anlaggd 167, 4
 t i christligt str 167, 9
 och d 168, 10
 t i santt str 169, 31
 och d 173, 14
 och ä t som 177, 15
 j ä t i 177, 25
 en d 178, 28
 att infogat 178, 32
 sto ä t ene 179, 24
 ingen af infogat 182, 16
 ej ä t skulle 182, 16
 första sto e m andra därefter andra str 182, 35
 oläsligt str 183, 32
 och ä t i 184, 17
 förn ä t fören 184, 28
 ej d 184, 32
 cast ä t förfallet 185, 28
 större ä t den 186, 30
 på hvar sida infogat 187, 35
 t i Rutaniskt str 189, 9
 hvar ä t får 189, 12
 n i den str 190, 21
 och ä t som 192, 18
 det ä t utgjorde 194, 11
 bala ä t prydd 194, 21
 är d 195, 19
 af ä t dels 196, 19
 vi ock d 196, 33
 stå ä t snedstående 198, 21
 t i det str 198, 27

- den d* 198, 30
bred infogat 199, 11
ste ä t taksten 201, 1
långt d 202, 28
n i den str 203, 16
af d 203, 22
fram d 204, 30
mycket ä t mitt 205, 1
dit ä t den 205, 18
låg ä t uppbyggd 205, 28
en ä t hvarsin 205, 32
på ä t ofvanom 206, 2
stående ä t synliga 206, 10
dem infogat 206, 11
den tvärs ä t längdlaggda 206, 14
i denn ä t på 207, 6
jord ä t yttre 207, 6
tvä e m en 207, 33
på ä t hvarpå 208, 6
salens i försalens e m gårdens 209, 34
skifva str 210, 18
mellanrummet ä t helgedomen 210, 21
Häriifrån går man ä t Dess väggar äro 211, 6
venstra str 211, 9
snet ä t mellan 211, 22
sjelf infogat 213, 2
om bord d 214, 34
abod ä t il'asker 215, 11
åtskilliga ä t den 215, 18
köt ä t åter 216, 21
med d 217, 25
På ä t Störväggen 218, 8
af d 218, 30
väldiga e m stora 218, 35
vägg infogat 219, 6
af ä t denna 219, 6
tak ä t yttersta 219, 9
första ä t portar 219, 14
in ä t mellersta 219, 16
jag ä t dock 219, 17
offrat e m helgat 219, 35
att ä t i 220, 6
sma ä t och 220, 25
en infogat 221, 11
den infogat 221, 11
fä t mot 223, 20
quarlefvor ä t grushögar 224, 32
n i den str 225, 26
räkna ä t af 225, 35
här infogat 226, 4
fä t i 226, 25
på vissa ställen infogat 227, 3
af ä t höljdt 227, 15
dörren ä t väggen 227, 22
upptager icke d 227, 24
oss ä t mig 228, 20
en ä t jämnte 230, 18
så ä t icke 232, 5
be i bevittna str 234, 24
huru ä t af 236, 8
sedan d 236, 10
gr ä t helgedom 237, 28
den ä t prakten 238, 3
ut ä t i 238, 22
p ä t templet 238, 35
som ä t hvarpå 238, 35
och Frangiska infogat 242, 19
de ä t grafvarne 242, 30
af d 242, 34
små ä t öar 243, 3
och ä t af 243, 18
so ä t hvars 245, 13
alla ä t blekt 245, 13
gaf ä t lade 245, 18
af ä t den 249, 31
p ä t till 250, 10
till ä t ¼ 250, 14
torde d 252, 5
anta ä t dem 252, 13
naturligen af ä t vid 253, 6
berg ä t kalkberget 254, 2
s i hans str 255, 25
morgon infogat 255, 35
såsom ä t öfverallt 256, 11
förr ä t fram 256, 14
i s ä t med 257, 8
fröjd ä t lång 257, 8
på d 262, 8
om d 265, 23
genom d 267, 29
st ä t vanligt 273, 24
väsande ä t oeuropiska 276, 10
slafvens nye hem ä t den 276, 34
med ä t tillintetgjordt 276, 35
det att ä t en 276, 35
till ä t af 281, 4
att ä t denna 282, 10
persi ä t aprikosträd 283, 13

s ä t i 284, 1
efter ä t äfven 284, 32
dess ä t en 284, 33
en infogat 286, 4
Ch ä t Cranier 286, 13
s i tills str 286, 19
är infogat 286, 22
sku ä t så 286, 22
jag ä t härvid 288, 8
drag ä t tolk 291, 17
af ä t och 291, 31
hade d 291, 35
så ä t ingen 293, 4
för infogat 293, 11
oläsligt str 293, 26
to infogat 294, 32
och ä t under 295, 5
the infogat 295, 7
beaty ä t beauty 298, 22
upon e m that 298, 29
althoge ä t altogether 298, 30
sh ä t would 298, 31
annan infogat 299, 22
aff ä t utrop 300, 27
dig ä t i 300, 35
här infogat 302, 27
här infogat 304, 26
hvita infogat 304, 26
från ä t ögon 304, 33
öfv ä t mig 306, 5
d i and str 306, 22
the ä t with 306, 25
sh ä t hans 307, 10
en ä t såsom 307, 13
ett en ä t manlig 307, 14
att infogat 309, 4
många ä t de 309, 24
på ä t i 310, 26
en ä t främmande 310, 27
man ä t gjordes 311, 4
äfven d 311, 15
äro ä t lika 313, 10
annat d 313, 19
efter ä t ty 316, 7
en d 320, 19
han d 321, 32
ty ä t lyrlika 322, 21
se ä t så 322, 27
that I ä t of 324, 27

dag infogat 332, 35
och ä t hvarvid 334, 21
armen infogat 335, 11
med ä t men 335, 32
vid e m i 337, 3
att ä t härigenom 337, 25
afe m med 337, 30
oläsligt str 341, 35
en ä t någon 341, 14
fär ä t ha 341, 22
mig infogat 346, 7
liksm ä t liksom 347, 13
öfrigt infogat 348, 9
ansi ä t troligen 350, 14
att infogat 351, 10
ej ä t och 351, 13
och oläsligt str 351, 14

GEORG AUGUST WALLIN

Kommentarer

KOMMENTARERNA följer originaltexternas placering i utgåvan. Personer, orter, företeelser m.m. kommenteras där de nämns för första gången. Använda uppslagsverk, lexikon och ordböcker hänvisas inte till i kommentarerna, men finns med i bokens litteraturförteckning. Arabiska ortnamn med egyptologisk anknytning och med etablerad svensk form återges i sin svenska form. Övriga arabiska ortnamn translittereras från arabiskan.

¹ För 'Alī Nidā al-Barrānī, se s. 35–37.

² Den tjerkessiske emiren Azbak min Tutukh (d. 1498) hade stora planer på 1470- och 1480-talen att få människor att flytta till ett nytt område nordväst om det egentliga Kairo. Han lät bl.a. gräva en sjö, ar. *Birkat al-Azbakīya*, vid vars strand han byggde sitt palats. Det blev snabbt populärt att bo vid stränderna av den artificiella sjön, men trenden var kortvarig och redan vid Azbaks död började området förfalla. Mot slutet av 1800-talet ändrades området med sjön till en trädgård i engelsk stil som invigdes 1872.

³ Ar. talspr. "bab elḥadīd" (ar. *Bāb al-ḥadīd*) järnporten. Porten låg i nordvästra delen av Kairo och det var genom den man kom till Kairo från Būlāq. Den förstördes 1847.

⁴ Mūsī var ursprungligen namnet på en bro som 'Izz al-dīn Mūsī lät bygga över kanalen i Kairo på 1180-talet. Sedan fick gatan det namnet, därefter kvarteret och till slut hela stadsdelen. Se Lane 1896, s. 70, n. 1; Raymond 2000, s. 97, 334.

⁵ Shejk 'Afīfī är grundaren av 'Afīfiya-orden, en av Kairos förnämre ordnar på 1800-talet. De vanligaste årligen

återkommande festerna firades på profetens eller de olika helgonens förmodade födelsedagar. Michael Winter ger en utförlig beskrivning av dessa fester, deras ritualer och ekonomiska betydelse samt av icke önskvärda företeelser i samband med festerna. Se Winter 1992, s. 167–184; Lane 1998, s. 183–185.

⁶ Enligt islamisk tradition är det fråga om 'Alī ibn Abī Ṭālib's dotter, al-Ḥusains syster och sålunda profetens dotterdotter Zainab.

⁷ 'Abd al-Wahhāb al-Sha'rānī (också känd som al-Sha'rāwī, 1491–1565) anses vara den mest typiske egyptiske sufin och ṭarīqa-shejken. Koranens 36:e sura kallas yāsīn på arabiska på grund av bokstäverna Y (yā') och S (sīn) som inleder den. Suran läses över de döda. Om al-Sha'rānī, se Trimmingham 1971, s. 220–225; Winter 1992, s. 128–166.

⁸ Franz Pruner Bey (1808–1883), tysk läkare och kollega till Clot Bey, "discovered the cause of Egyptian chlorosis, severe anemia, when he identified ancylostoma among the intestinal worms observed in numerous autopsies, but he made no causal connection between

the parasites and the disease in his writings” (Herzog 1979). Pruner samlade även på arabiska, persiska och turkiska manuskript. Se Kuhnke 1990, s. 31; Herzog 1979, s. 297–304; Dawson and Uphill 1995, s. 344–345.

- ⁹ Den brittiske orientalisterna Edward William Lane (1801–1876) bodde i Kairo i tre repriser: 1825–1828, 1833–1835 och 1842–1849, den sista gången således ungefär samtidigt med Wallins vistelse i landet. Som ett resultat av den första vistelsen skrev Lane *Description of Egypt* som har en främst egyptologisk infallsvinkel till Egyptens historia. Förläggaren som beställt boken backade dock ur och boken förblev opublicerad ända till 2000 då Jason Thompson gav ut den. Den andra sejouren resulterade i en av Wallin flitigt läst bok: *An Account of the Manners and Customs of the Modern Egyptians*, vars nyupplaga *Manners and Customs of the Modern Egyptians* från 1860 är att föredra. Den svenska översättningen från 1998 följer en upplaga från 1895. Lanes *Selections from the Kur-ân, Commonly Called in England, the Koran* utkom i London 1843. Tyvärr måste man instämma i professor A.J. Arberry's omdöme att *Selections* ”is not a great book”, men detta är det enda undantaget i Lanes omfattande och banbrytande publiceringsverksamhet. Se Arberry 1960, s. 107; Thompson 2010, Index.

- ¹⁰ Sagoberättarna besökte kaféerna i Kairo och bjöd på fängslande underhållning. De fick en mindre summa av kaféinnehavaren för att de lockade kunder till kaféet. Åhörarna bidrog också med små tillägg. Vid

tidpunkten för Wallins vistelse var den talrikaste gruppen sagoberättare de s.k. shu‘arā’-poeterna, som föredrog endast en berättelse med titeln *Sīrat Abū Zaid* (Abū Zaid's liv). Dessa *Abū Zaidī*, som de också kallades, förlitade sig alltid på minnet och berättade utan bok. Den näst största kategorin sagoberättare, till vilken shejk Ismā‘īn hörde, kallades muḥaddithīn, d.v.s. historieberättare. De berättade enbart om *Sīrat al-Zāhir* (al-Zāhir's liv). Det är en äventyrsberättelse om sultanen al-Zāhir Baibars (1223–1277) och hans samtida. Muḥaddithīn-berättarna använde inte heller bok. Den tredje gruppen sagoberättare kallades ‘anātira eller ‘antariya efter det huvudsakliga ämnet för sina uppläsningar, som var *Sīrat ‘Antar*, äventyrsberättelsen om ‘Antar. Berättarna läste ur boken. ‘Anātira berättade också ur andra verk; t.ex. ur *Dhāt al-Himma* och *Saif ibn Dhī Yazan*, båda äventyrsberättelser, och ur *Tusen och en natt*.

Det kanske mest överraskande är att Wallin tydligen inte åhörde – eller i varje fall inte nämner – den populäraste av alla berättelser, nämligen *Sīrat Banī Hilāl*. Enligt Lane fanns det på 1830-talet 50 sagoberättare som föredrog *Sīrat Banī Hilāl*, 30 som föredrog *Sīrat al-Zāhir* och endast tre som föredrog *Sīrat ‘Antar*. Dessa berättelser är ursprungligen medeltida, från mamluktiden, men sådana vi känner dem härstammar de tidigast från 1600- eller 1700-talen och i tryckt form från 1800-talet. Berättelserna växte med århundradena, och ett typiskt exempel är *Sīrat al-Zāhir* vars tidigaste

manuskript omfattar ca 500 foliosidor medan modernare versioner har upp till 1 800. *Sīrat Banī Hilāl*-traditionen är den enda av dessa som fortfarande lever, främst i Övre Egypten, Sudan, Tunisien, Algeriet och i delar av Nigeria. Wallin inhandlade ett manuskript av *Sīrat 'Antar* i 45 volymer (folioantalet varierar per volym mellan 28 och 196) för universitetsbiblioteket i Helsingfors. Se Lane 1998, s. 308–336; Thompson 2010, s. 321–323; Reynolds 2010, s. 397–403, 408; Shoshan 1993, s. 361, n. 27; Palva 1989–1990, s. 112; Aro 1958, s. 43–49.

- ¹¹ Det var vanligt att de få forskare vid Kejserliga Alexanders-Universitetet som reste utanför Europas gränser förväntades göra en insats även för andra forskningsområden än sina egna. Så fick också Wallin i uppdrag att komplettera universitetets naturvetenskapliga samlingar. Wallin skaffade materialet i Kairo och dess omgivning med hjälp av stadens lokalbefolkning. En viss 'Alī verkar ha varit en av hans regelbundna leverantörer av naturalier: ormar, ödlor och skorpioner, vilka konserverades i arrak. Av en preparator vid namn Yūsuf beställde Wallin ett urval av Nilens fiskar, och arabläkaren vid Qaṣr al-'Ain-sjukhuset lovade honom skallpreparat ifall någon patient skulle dö. Endast en bråkdel av allt Wallins ihopsamlade naturvetenskapliga material nådde Helsingfors. Åtminstone en del av preparaten förstördes i Odessas hamn efter att tullmännen druckit upp spriten som de var indränkta i.

- ¹² Arabernas första huvudstad i Egypten, al-Fuṣṭāt, byggdes utanför fästningen

Babylon, som hade rests av kejsar Trajanus (ca 53–117) 115. Efter att Kairo grundades 969 började man kalla det centrum som hade existerat före Kairo och som låg söder om staden för gamla Kairo (ar. *Maṣr al-'atīqa*).

- ¹³ Khān al-Khalīlī är Kairos mest kända basarområde. Den ursprungliga karavanserajen eller khanen byggdes av sultan Barqūqs (d. 1399) stallmästare Jarkas al-Khalīlī 1382. Spår av den ursprungliga är ännu synliga. Fatimidkalifernas begravningsplats låg vid platsen för Khān al-Khalīlī. Historiskt har Khān al-Khalīlī alltid varit en tillflyktsort för icke-egyptiska handelsmän: armenier, judar, perser och araber som kommit från den övriga arabvärlden. Se Williams 1993, s. 175–176; Lane 1896, s. 62.
- ¹⁴ Shams al-dīn Muḥammad Ḥāfiẓ (1325–1390), den störste av alla persiska poeter. Boken som Wallin nämner är en diktsamling av Ḥāfiẓ.
- ¹⁵ Den tyske baronen Gustav Adolf von Wrede (1807–1863) gjorde en uppmärksam resor till Hadramaut 1843. Han började efter hemkomsten till Kairo i september 1843 skriva en resebeskrivning som han hade stora svårigheter att få publicerad då flera samtida naturforskare (bl.a. Alexander von Humboldt, 1769–1859) ansåg honom vara en charlatan. Fulgence Fresnel (1795–1855), en av tidens främsta kännare av sydarabiska förhållanden, betecknade dock Wredes resor som en av 1800-talets viktigaste geografiska upptäcktsresor. Arbetet blev inte färdigt under Wredes levnadstid men utgavs 1870 postumt av

- Heinrich von Maltzan (1826–1874) under titeln *Adolf von Wrede's Reise in Hadhramaut*. Se Pfullmann 2001, s. 456–462; www.deutsche-biographie.de/register_sfz86211.html. Boken Wallin nämner är Gustav Weils *Mohammed der Prophet, sein Leben und seine Lehre. Aus handschriftlichen Quellen und dem Koran geschöpft und dargestellt*. Gustav Weil (1808–1889) var en av de första västerländska forskarna som tillämpade historisk-kritisk metod i sin biografi över profeten Muḥammad. Weil hade i början av 1830-talet studerat i Kairo med Muḥammad ʿAyyād al-Ṭantāwī (1810–1861), som kom att bli Wallins lärare i S:t Petersburg i början på 1840-talet. Se Fück 1955, s. 175–176.
- ¹⁶ al-Ḥusain ibn ʿAlī ibn Abī Ṭālib (626–680), shiaimam, central gestalt i shiitisk islam och dotterson till profeten Muḥammad. Enligt islamisk tradition fick hans huvud sin sista viloplatz i moskén Sayyidnā al-Ḥusain i Kairo.
- ¹⁷ Året efter den fatimidiska erövringen av Egypten 969 påbörjade Jauhar al-Ṣiqillī (d. 991) byggandet av moskén al-Azhar. Under fatimiderna var moskén huvudsäte för den ismailitiska shiismen, men efter fatimidernas fall 1171 blev den snabbt sunniislams främsta auktoritet i religiösa frågor. Det beklagliga är att al-Azhar inte följde med sin tid som centrum för lärdom. Under flera sekler negligerade man helt naturvetenskaperna, och även inom de religiösa ”vetenskaperna” sysslade man med ofructbara och pedantiska sofisterier. Undervisningen reducerades till endast kommentarer av tidigare verk och kasuistik. Egyptens viceregent
- Muḥammad ʿAlī (1769–1849) hade inte tålmod att följa de långsamma förändringar som undervisningen vid al-Azhar trots allt genomgick efter den franska invasionen 1798–1801, utan han grundade ett helt nytt skolsystem fritt från al-Azhars inflytande. Han skickade också studerande till Frankrike för att bekanta sig med framför allt naturvetenskaperna. Se Behrens-Abouseif 1989, s. 58–63; Bæk Simonsen 1994, s. 59–61; Baedeker 1929, s. 58–62; Sayyid-Marsot 1968; Berque 1995, s. 61–68; Rabbat 2010, s. 93–97; Falk Gesink 2010.
- ¹⁸ Koranens andra sura, sūrat al-baqara, är med sina 286 verser Koranens längsta. Enligt islamisk tradition uppenbarades den för profeten i Medina, och den innehåller främst material relevant för det islamiska samfundets vardagliga liv.
- ¹⁹ Moskén, som påbörjades 1440 av sufi-shejken Muḥammad al-Ghamrī (d. 1445), demolerades 1884 på grund av att den var i så dåligt skick att den utgjorde en fara för omgivningen. Lyckligtvis har David Roberts (1796–1864) tecknat dess sirliga minaret, och i sultan Barsbays moské kan man beundra moskéns magnifika *minbar* (predikstol). Se Behrens-Abouseif 2010, s. 220.
- ²⁰ Moskén kallas endera al-Hasanain (de två al-Hasans moské, i själva verket al-Hasans (624–670) och al-Ḥusains (626–680) moské, men grundformen dominerar över diminutiv då dualis bildas) eller Sayyidnā al-Ḥusain (vår Herre al-Ḥusains moské) eftersom man tror att al-Ḥusains, profeten Muḥammads dotterson som enligt islamisk tradition dödades 680, huvud fått sin sista viloplatz

här. Av den ursprungliga fatimidmoskén, byggd 1153, finns endast rester kvar. Hur moskén såg ut på Wallins tid är svårt att bedöma då dagens moské byggdes 1873–1878. Se Williams 1993, s. 216–217.

Zainab-kulten går tillbaka till fatimid-perioden (969–1171), men moskén som Wallin besökte demolerades efter hans avresa från Egypten och den nuvarande blev färdig 1884. Se Williams 1993, s. 152–153.

- ²¹ Edward William Lane (1998, s. 119–130) skildrar utförligt det islamiska bröllopet såsom det firades vid tidpunkten för Wallins vistelse i Kairo. Här en kort sammanfattning: ”Att avstå från att gifta sig när man är gammal nog och det inte finns något laga hinder anses av egyptierna som opassande och t.o.m. vanhedrande. [...] Egyptiska flickor mognar mycket tidigare än de som är födda i kallare klimat. Många gifts bort i tolv-, trettonårsåldern, och en del mycket brådmogna flickor gifts bort *tio* år gamla, men det är inte vanligt. [...] Bland araber i Egypten och i andra länder är det mycket vanligt att en man gifter sig med sin kusin, dock inte så mycket i Kairo som i andra delar av Egypten.”

- ²² Ar. *Bāb al-khalq* eller *Bāb al-kharq*. Enligt Sayyid (1998, s. 356, 405) är det två olika portar söder om Bāb Zuwaila i Kairo.

- ²³ ”Hvarje Måndag och Thursdag är här i den stora bazaren Khan elkhaili en sorts marknad och auction och äfven för böcker är här en liten plats kallad kutubijeh, dit alla som ha något att sälja af böcker eller gamla papper bege sig för att sälja dem åt de dessa dagar der befintlige köpare eller bokhandlare.”

Se Wallins brev till Geitlin 13/4 1844 i Wallin 2011, s. 295–296.

- ²⁴ Jalāl al-dīn al-Suyūfī (1445–1505) anses vara hela den islamiska litteraturens mest produktive författare, uppskattningsarna om antal publikationer varierar från 550 till 981 titlar. Boken i fråga är al-Suyūfīs populära historia över Egypten *Ḥusn al-muḥāḍara fī akhbār Miṣr wal-Qāhira*. Se Geoffroy, ”al-Suyūfī”; Robinson 2003, s. 169–170.

- ²⁵ Kvarteret Ghūrīya invid al-Azharmoskén var en av de viktigaste handelsplatserna i Kairo.

- ²⁶ Joseph Bokti (ä. Bokty, Bocti, Bocti, Bockhti, verksam 1799–1845) var en mycket färgstark och av européer ofta anlitad levantin, d.v.s. han var hemma från östra Medelhavsområdet. Ifall alla uppgifter om honom stämmer hann han med mycket. Under den franska ockupationen 1798–1801 var han general Jean-Baptiste Klébers (1753–1800) tolk och närvarande vid mordet på generalen i juni 1800, då en muslimsk fanatiker, Sulaimān al-Ḥalabī (1777–1800) från Syrien, knivhögg Kléber. Mördaren torterades till döds på ett fruktansvärt sätt, och fransmännen som samlade på allt de fann i Egypten förde hans skelett till Paris där det finns konserverat och utställt i ett museum. Vid mitten av 1810-talet inledde Muḥammad ‘Alī industrialiseringen av landet på initiativ av Bokti. Initiativtagaren blev ledare för de statliga fabrikerna, och han var redan då också Sveriges konsul i Egypten. I början av 1820-talet mördades Boktis dotter av en albansk soldat. Däremellan var Bokti även Preussens konsul, 1842–1843 var

- han rysk konsulsagent i Alexandria och när Wallin bodde i Kairo var Bokti antingen rysk konsulsagent eller konsul där. Se Volkoff 1972, s. 145–146; Burleigh 2007, s. 164; Sinoué 1997, s. 258; Manley 1998, s. 100–101; Dawson and Uphill 1995, s. 32.
- ²⁷ Se ovan not 10 om sagoberättare.
- ²⁸ Timofejev var studiekamrat till Wallin i S:t Petersburg. I augusti 1844 utsågs Timofejev till sekreterare för den ryske konsuln i Alexandria. Se Wallin 2011, s. 262; NB, G.A. Wallins arkiv, dagbok 1/10 1849.
- ²⁹ Ar. talspr. ”bab ezzuele” (ar. *Bāb Zuwaila*) port i södra delen av muren som byggdes av armeniern Badr al-Jamālī (d.1094) 1092. Porten var platsen för de offentliga avrättningarna.
- ³⁰ Ar. talspr. ”bab elfutuh” (ar. *Bāb al-futūh*) erövrings port. Porten ligger i den norra delen av Kairos mur och byggdes av armeniern Badr al-Jamālī 1087.
- ³¹ ‘Abdallāh Shams al-dīn Demerdāsh (d. 1524) byggde någon gång mellan 1470- och 1490-talen en gravmoské (ar. *zāwiya*) vid utkanterna av dåvarande Kairo. Se Trimingham 1971, s. 76; Behrens-Abouseif 2007, s. 283–284.
- ³² Napoleon I (1769–1821) anlände till Egypten 1798 som ett led i kampen om kolonierna med Storbritannien. Hans avsikt var att ockupera landet och ta över kontrollen över handelsrutten till Indien. Den officiella orsaken var dock att befria egyptierna från det osmanska väldet. Fransmännen led svåra nederlag och lämnade Egypten 1801. Se Burleigh 2007; Russell 2005.
- ³³ Antoine Barthélemy Clot(-Bey) (1793–1868) var en fransk läkare som införde den västerländska läkekonsten i Egypten. Dödligheten inom den egyptiska militären var hög p.g.a. dysenteri och andra smittosamma sjukdomar. Som en del av reformprocessen grundade Muḥammad ‘Alī ett militärsjukhus efter västerländsk modell med Antoine Barthélemy Clot som organisatör. Sjukhuset öppnades 1827 och hade 300 sängplatser. Se Kuhnke 1990, s. 31–34; Reimer 1997, s. 67; Carré 1932, s. 282–286; Sonbol 2003.
- ³⁴ Vattnet från Nilens översvämningar togs till vara på bästa möjliga sätt tack vare ett omfattande nät av bevattningskanaler. De första kanalerna grävdes redan under tidig dynastisk period (3000–2686 fvt). Vattnet leddes under översvämningen in i kanalerna som sedan stängdes för att hålla vattnet kvar för bevattning under den kommande månaden. Se Shaw and Nicholson 2003, s. 16–17.
- ³⁵ Acacia och mimosa är olika släkten av ärtväxter. Med *Acacia mimosa* avser Wallin troligen en art av acacia med gulblommande snittkvistar som förekommer i blomsterhandlar, vanligen under det felaktiga namnet mimosa.
- ³⁶ ”Fönstren i de övre våningarna skjuter i allmänhet ut en och en halv fot eller mer och är försedda med ett svarvat gallerverk av trä som är så tätt att det stänger ute mycket av ljuset och solen och avskärmar husets invånare från utomstående blickar, samtidigt som det släpper in luften.” Lane 1998, s. 7.
- ³⁷ En muslim hälsade vanligen inte en jude eller kristen med uttrycket *al-salāmu ‘alaikum* ”fred vare med er” eftersom hälsningen var reserverad för trosfränder.

- ³⁸ Fastan (ar. *ṣaum* eller *ṣiyām*) är en av islams fem pelare. Föreskriften om fastan finner vi i Koranen (2:179–183; 183–187): ”Under månaden Ramaḍān, i vilken Koranen blivit nedsänd till människorna och ett klart vittnesbörd om vägledningen och urskillningen, må den av eder, som under denna månad är tillstädes, iakttaga fasta.” (Koranen 2:181;185) Då det islamiska året är ett månår infaller ramaḍān 11 dygn tidigare på solåret för varje år som går. Se Hjärpe 1979, s. 91–92; Bæk Simonsen 1994, s. 91–92, 214–216.
- ³⁹ Ar. *fa’r*, *fār* råtta; *fār fir’aun* faraos råtta.
- ⁴⁰ Det forna Heliopolis ligger i Nedre Egypten, i dag vid en förort till Kairo. Staden var solguden Res hemort och ett av de mest inflytelserika religiösa centrumen under hela den faraoniska perioden (ca 3000–332 fvt). Flera tempel tillägnade olika former av solguden dominerade staden med sina obelisker och kolosstatyer. Fornmonumenten har förstörts då stenblocken återanvändes som byggmaterial i det medeltida Kairo, och i dag finns endast en obelisk kvar i Heliopolis. Granitobelisken är ca 20 meter hög och restes av Senusret I (reg. 1956–1911 fvt) under Mellersta rikets (2055–1650 fvt) tolfte dynasti. Se Baines and Malek 2005, s. 173.
- ⁴¹ Hieroglyfer användes som skrivtecken under hela den faraoniska perioden i det forna Egypten. Beroende på skrivmaterialet och texttypen användes också andra skrivtecken, bl.a. en kursiv form av hieroglyfer, s.k. hieratisk skrift. Då materialet var sten, som i Senusret I:s obelisk, användes hieroglyfer som ristades in i stenen. De första kända hieroglyferna består av enkla ideogram och har hittats i gravar daterade till sen fördynastisk period (ca 3200–3000 fvt). Skriftspråket utvecklades under en period på 3 500 år och skrivtecken försvann och kom till. I klassiska texter, d.v.s. texter skrivna på klassisk fornegyptiska, användes ca 700 hieroglyftecken. Under den grekisk-romerska perioden (332 fvt–394) tillkom ytterligare flera tusen tecken. Se Toivari-Viitala 2006, s. 3; Gardiner 1950, s. 1, 7–8.
- ⁴² Gravarna som har tillhört Heliopolis överstepräster under Gamla rikets (2686–2160 fvt) sjätte dynasti har hittats 550 meter sydost om Senusret I:s obelisk. Några hundra meter längre bort i samma riktning finns gravar från Sentiden (664–332 fvt). Se Baines and Malek 2005, s. 174.
- ⁴³ Ar. *bukra ṣiyām* fastan börjar i morgon.
- ⁴⁴ Varje yrkeskår hade sin egen shejk. Lane skildrar utförligt vilken roll tjänarnas shejk (ar. *shaikh al-mukhaddamīn*) hade när någon ville hyra en tjänare: ”Tjänarna lyder också under särskilda shaykher. Den som behöver en tjänare kan skaffa sig en genom att vända sig till någon av dessa ämbetsmän, som mot ett litet arvode (två eller tre piaster) blir ansvarig för hur den karl uppför sig som han rekommenderar.” Lane 1998, s. 96.
- ⁴⁵ Citadellet i Kairo ligger på berget Muqattam och påbörjades av Ṣalāḥ al-dīn (ä. Saladin, 1138–1193) 1183/84. Det skulle försvara de nu sammanslagna al-Fustāt och al-Qāhira och tjäna som härskarnas boning och militärens garnison. Citadellet dominerar Kairos silhuett än i dag. Muḥammad ‘Alī:s moské byggdes där på 1840-talet.

- Se Rabbat 1995; Behrens-Abouseif 1989, s. 78–85.
- ⁴⁶ I Muḥammad ‘Alīs försök att modernisera Egypten ingick att sända studerande till Frankrike. Den 13 april 1826 avseglade en grupp på 44 män från Alexandria till Marseille. Det beklagliga var att deltagarna inte utsetts efter meriter utan genom personliga förbindelser. Endast 18 var infödda egyptier, resten var tjerkeser, greker, georgier, amenier och turkar, och majoriteten talade turkiska. 40 var muslimer, fyra var kristna och ingen kunde ett ord franska. 11 av deltagarna hade ingen utbildning alls och bara tre hade studerat vid al-Azhar. Våren 1831 återvände en reducerad trupp tillbaka till Egypten. Se al-Ṭaḥṭāwī 2004, s. 27–28, 357.
- ⁴⁷ Shihāb al-dīn Muḥammad ibn Ismā‘īl var född i Mekka 1796 och studerade i Kairo under al-Ḥasan al-‘Aṭṭār. Han var sin tids ”störste poet”, såsom Wallin konstaterar i sin dagbok 16/9 1844. Shihāb al-dīn hade ett flertal betydelsefulla poster inom kulturlivet: han var pascha för korrekturläsarna i Būlāqtryckeriet och efterträdde al-Ḥasan al-‘Aṭṭār som huvudredaktör för den officiella tidningen al-Waqā’i’. Shihāb al-dīn dog 1857. Se Lane 1998, s. 166; Brockelmann 1949, s. 624–625; Håmeen-Anttila 1989, s. 28–29.
- ⁴⁸ Kazanuniversitetets professor i arabiska, persiska och turkiska Mirza Aleksandr Kazem-Bek (1802–1870) sände 1842 två studerande, Ilja Nikolajevitj Berjozin (1819–1896) och Wilhelm Dittel (1816–1848), på en mångårig studieresa som förde dem till Transkaukasien, Persien, Mesopotamien, Syrien, Egypten, Konstantinopel och Krim. Se Dittel 1847; Andreeva 2002, s. 168.
- ⁴⁹ ‘Amr ibn al-‘Āṣ moské, enligt traditionen påbörjad 642, är den enda bevarade byggnaden med någon anknytning till islams första sekel i Egypten. Den har dock byggts om så många gånger att ingenting av det ursprungliga återstår.
- ⁵⁰ ‘Amr ibn al-‘Āṣ (d. 663) avancerade i december 639 från Palestina till Egypten med 4 000 man (*topos*). Han lämnade till en början bysantinarnas starkaste centrum och fästning i landet, Alexandria, i fred och belägrade i stället fästningen Babylon som ligger där Nilen breder ut sitt delta. Efter Babylons fall i april 641 ansåg han sig vara färdig att marschera mot Alexandria. I staden fanns en garnison och den var en av den bysantinska flottans viktigaste depåer. För att vinna tid inledde Alexandrias patriark Kyros (d. 642), de arabiska källornas al-Muqauqis, fredsförhandlingar med araberna, övertygad om att få hjälp från Konstantinopel. Situationen i Konstantinopel var dock kaotisk, på randen till inbördeskrig, och ingen hjälp stod att få. I förhandlingarna hade man kommit överens om att bysantinarna skulle få elva månader på sig innan de måste utrymma staden. Så kunde ‘Amr ibn al-‘Āṣ i september 642 utan motstånd tåga in i Alexandria, och Egypten hade därmed blivit en del av det nya islamiska imperiet.
- ⁵¹ Ar. *du ‘ā’ al-istisqā’* bön för regn.
- ⁵² Den regerande sultanen vid tidpunkten för Wallins vistelse i Egypten var Abdülmecid (1823–1861).

- ⁵³ Shejk Abū al-Su‘ūd al-Jārihīs moské är belägen i Gamla Kairo mellan kullen Kūm al-Gāriḥ och Ibn Ṭulūns moské. Se Sayyid 1998, s. 326, 630; Kubiak 1987, s. 37.
- ⁵⁴ Ar. talspr. ”essaba‘ sewakī” sju vattenhjul, ”migra” akvedukt. Citadellet i Kairo ligger på berget Muqattam och påbörjades av Ṣalāḥ al-dīn (äv. Saladin) 1183/84. För att säkra vattentillförseln byggde han även en lång akvedukt från Nilen till fästningen. Akvedukten byggdes ut och restaurerades senare av såväl sultan al-Nāṣir Muḥammad (1312) som sultan al-Ghaurī (1508). Se Rabbat 1995, s. 194–199; Behrens-Abouseif 1989, s. 81.
- ⁵⁵ Sayyida Naḥṣa bint al-Ḥasan (762–824) var ättling till profeten och hennes mausoleum (ar. *mashhad*) var berömt. Det Wallin besökte blev färdigt 1089 medan det nuvarande härrör från 1897. Sayyida Sukaina, en apokryfisk dotter till profetens dotterson al-Ḥasan, fick också ett mausoleum, men den nuvarande moskén byggdes i slutet av 1800-talet. Sayyida Ruqayya var dotter till den fjärde kalifen ‘Alī men inte född av Fāṭima, profetens dotter. Trots att Ruqayya dog och begravdes i Damaskus har hennes helgongrav i Kairo från 1133 varit ett mycket populärt vallfärds mål. Se Sayyid 1998, s. 441–444; Williams 1993, s. 119, 121–122; Ibn al-Zayyāt s.a., s. 31–35.
- ⁵⁶ Moskén (ar. *mashhad*) på toppen av berget Muqattam byggdes 1085 av fatimidernas vesir i Kairo Badr al-Jamālī. Moskéns namn, al-Juyūshī, kommer av att Badr al-Jamālī var arméns överbefälhavare, ar. *amīr al-juyūsh*. Se Sayyid 1998, s. 433–440; Behrens-Abouseif 2010, s. 124–126.
- ⁵⁷ Egyptens vicekung Muḥammad ‘Alī var alban och född i Makedonien. Han kom till Egypten 1802 och några år senare lyckades han ta över makten i landet, som nominellt hörde till det osmanska imperiet. Dynastin han grundade höll makten ända till revolutionen 1952. Muḥammad ‘Alī införde reformer som kom att inverka på alla egyptiers liv. Han inbjöd europeiska sakkunniga för att grunda och utveckla skolväsendet, lade grunden för sjukvården enligt europeisk modell, organiserade skolväsendet och införde värnplikt. Se Wucher King 1984, s. 445–449; Mostyn 2007, s. 21–28.
- ⁵⁸ Moskén är byggd av sultan al-Mu‘ayyad (d. 1421) mellan 1418 och 1420. Se Behrens-Abouseif 2007, s. 239–244.
- ⁵⁹ Kvarteret Jamālīya i Kairos norra del, vid porten Bāb al-naṣr som armenierna Badr al-Jamālī byggde 1187.
- ⁶⁰ För Dittel, se ovan not 48. Dansken som Dittel var missnöjd med var med största sannolikhet den berömda orientalistprofessor Niels Ludvig Westergaard (1815–1878), som 1841–1845 reste i Persien och Indien. I april 1843 var både Dittel och Westergaard i Persepolis, men deras resrutt gick från Isfahān till Shīrāz. Se Andreeva 2002, s. 171; Adkins 2003, s. 137–138.
- ⁶¹ Wallin planerade med flera olika personer att företa en resa längs med Nilen till Övre Egypten och Nubien. Resan med den ryske Dittel blev aldrig av, men Wallin reste senare i oktober 1844 till Övre Egypten. För hans ressällskap, se ovan s. 35–43.

- ⁶² Efter att ayyubiderna slog fatimiderna 1171 påbörjade Šalāḥ al-dīn 1176 byggandet av en enhetlig mur som skulle omgärda såväl al-Fuṣṭāṭ som Kairo (20 000 meter) men ännu 1238, 45 år efter Šalāḥ al-dīns död, höll man på med byggandet. Porten Bāb al-shaʿrīya i norr är en av de åtta man har kunnat identifiera i denna mur. Se Raymond 2000, s. 90–92.
- ⁶³ Ar. *saif*, pl. *suyūf* svärd. Vi kan anta att det här hänvisar till området för vapensmeder.
- ⁶⁴ Ar. talspr. ”bab ennaṣr” (ar. *Bāb al-naṣr*) segerns port. Porten i den norra delen av Kairos mur är byggd av armeniern Badr al-Jamālī 1087.
- ⁶⁵ Muḥammad ibn Idrīs al-Shāfiʿī är grundaren till den shāfiʿitiska rättsskolan. Han dog i Kairo 820. Hans mausoleum byggdes 1211 men dess kupol är av senare tid, från 1772. Se Williams 1993, s. 134–137.
- ⁶⁶ Bredvid al-Shāfiʿīs mausoleum lät Muḥammad ʿAlī ca 1820 låtit uppföra en byggnad med fem kupoler för sina avkomlingar. Han själv är begravnen i moskén som bär hans namn. Den sista här begravna är kung Faruq (1920–1965) som drevs i landsflykt 1952. Se Williams 1993, s. 139–141.
- ⁶⁷ De tre stora pyramiderna på platan i Giza tillhör de fornegyptiska härskarna Khufu/Cheops (reg. 2589–2566 fvt), Khefren (reg. 2558–2532 fvt) och Menkaure (reg. 2532–2503 fvt). Dessa tre faraoner regerade under början av Gamla riket då faraos ställning som enväldshärskare var som starkast. Khufus och Khefrens pyramider är i kalksten och de största som någonsin har byggts. Wallin besökte pyramiderna i Giza den 12 maj 1844. Den första fornegyptiska pyramiderna byggdes under tredje dynastin i Sakkara, ca 20 km söder om Giza. Ägaren till denna första pyramid var Djoser (reg. 2667–2648 fvt) och arkitekten var troligen en tjänsteman kallad Imhotep. Sakkara är Gamla rikets största och viktigaste nekropolområde. Förutom Djosers pyramid finns där ett tiotal mindre pyramider, de flesta från femte och sjätte dynastin. Se Lehner 1997, s. 82–93, 106–107.
- ⁶⁸ Ḥasanmoskén byggdes 1356–1363. Moskén är ett av den islamiska världens mest ansedda arkitektoniska monument trots att den aldrig har blivit helt färdig. Se Behrens-Abouseif 2007, s. 200–213; Rabbat 2010, s. 104–111.
- ⁶⁹ Det fanns två hotell på Azbakīyaplatsen för européer som besökte Kairo på 1840-talet – Hôtel d’Orient och Shephard’s Hotel. Hotellen byggdes för att inkvartera den stora mängd besökare som den s.k. Overland Route förde med sig. Overland Route gick från Alexandria till Suez och skapades på 1830-talet för att göra kontakten mellan Storbritannien och Indien snabbare. Den brittiske resenären William Makepeace Thackeray (1811–1863) skriver att Hôtel d’Orient hade sextio rum och rymde åtminstone hundra personer. Se Thackeray 1991, s. 17, 128–129.
- ⁷⁰ Wallin skriver här fel, Mendelssohn för Mendelssohn. *Lieder ohne Worte* av Felix Mendelssohn (1809–1847) är en serie korta, lyriska pianostycken som är bra exempel på 1800-talets borgerliga salongsmusik. Serien består

av åtta delar med sex stycken i varje och komponerades främst under 1830- och 1840-talet. Den första delen publicerades i London 1832 med titeln *Original Melodies for the Pianoforte*.

- ⁷¹ Wallin hänvisar här till den resplan som han lämnade in till Kejserliga Alexanders-Universitetet med resestipendieansökan den 16 oktober 1841. Enligt den del i planen som gäller Egypten ämnade Wallin stanna i Kairo endast i fyra månader före resan söderut längs med Nilen. För hela resplanen, se Wallin 2010, s. 344–347.
- ⁷² Den värsta förolämpningen för en muslim var att få sin turban avslagen från huvudet.
- ⁷³ Wallin ägnade sig under studietiden i Helsingfors på egen hand åt studier i bland annat engelska. Engelskan var vid mitten av 1800-talet ett sällsynt språk i Helsingfors och Wallin hörde till de få som talade språket. Han valde antagligen därför att i dagboken skriva om sina möten med kvinnor på engelska – för att inte släktingarna och vännerna hemma skulle kunna ta del av texten. Se Wallin 2010, s. 23–24, 42.
- ⁷⁴ Ramaḍān-månaden är den nionde i kalendern och vallfartsmånaden Dhū al-ḥijja den tolfte, men resan från Kairo till Mekka tog sin tid.
- ⁷⁵ Ar. talspr. ”rabbona jahavvin ‘alaj” må vår herre göra det lättare för mig!
- ⁷⁶ Wallin skrev i sin dagbok den 27 april 1844 (se Wallin 2011, s. 167) att han kommit överens med sin lärare i arabiska ‘Alī Nidā al-Barrānī att de dagligen skulle studera Alfīya, ”till studerande af hvilken bok jag hade all möda att förmå honom. Han sade den var för svår.”

al-Alfīya är Ibn Mālik's (ca 1203–1274) arabiska grammatik skriven i diktform på ca 1 000 verser (ar. *alf* tusen). Boken är troligen den mest kommenterade arabiska grammatiken genom tiderna med åtminstone 43 olika kommentarer. Se Fleisch, ”Ibn Mālik”. Att Wallin tog studierna på allvar visar hans inköp i Kairo av fyra olika kommentarer till grammatiken. Orsaken till att ‘Alī Nidā tyckte *al-Alfīya* var för svår och anledningen till att boken är den mest kommenterade med kommentarer till kommentarerna kanske blir klarare med ett exempel som professor Geert Jan van Gelder ger. Så här börjar boken (dubbla snedstreck markerar strofbyte):
Kalāmūnā lafẓun mufīdun ka-staqīm
/ wa-smun wa-fi ‘lun thumma ḥarfuni
l-kalim // Wāḥiduhū kalimatun wa-l-
qawlu ‘amm / wa-kīlmatun bihā
kalāmūn qad yu ‘amm // Bi-l-jarri wa-l-
tanwīni wa l-nidā wa-al / wa-musnadin
lil-ismi tamyīzun ḥaṣal (översättning till engelska: Meaningful Utterance is *Speech*, like ”Teach!” / And *Noun*, *Verb*, *Particle*: the *Parts of Speech*. // The unit: *Word*; *Discourse*: the whole Extent, / Although at times with ”Word” a *Speech* is meant. // A *Noun* is known by *al-* or by *Nunation*, / *Vocative*, *Genitive* or *Predication*.) Och för att allt detta skall följa grundtextens svårighetsgrad så behöver van Gelder naturligtvis en lärd fotnot till sin översättning: ”In the last couplet, *al-* is, of course, the Arabic definite article; ”nutation” is the Arabo-Latin technical term for the ending *-n*, a mark of indefiniteness.” Se van Gelder 1995, s. 109.

- ⁷⁷ Hājī Khalīfa (d. 1658) var en betydande bibliograf, och i sin *Kashf al-zunūn* har han i alfabetisk ordning förtecknat alla de boktitlar på arabiska, persiska och turkiska som han kände till. Se Nicholson 1969, s. 456.
- ⁷⁸ Shejk Qutṭa var tjänsteman vid undervisningsministeriet i Kairo, tidigare hade han varit Muḥammad ‘Ayyād al-Ṭanṭāwīs lärare.
- ⁷⁹ Wallin skriver senare hans namn Awaroff, och i ett brev till Geitlin daterat 4/12 1846 kallar Wallin honom för en grekisk köpman. Enligt Alexandr Oumanetz (ry. А. Уманца), en rysk resenär i Egypten 1842–1843, skulle Avarov ha varit den ryske konsuln i Kairo. Se Volkoff 1972, s. 142. Wallins tankar om Avarov var inte höga: ”Jag satt en stund och pratade med honom och fann honom som vanligt odräglig med sina frågor om jag varit hos Konsuln om jag souperat med honom om jag kände Clot Bey för länge sedan etc. etc. Af alla äro mig dock de stores röffslickare de föraktligaste.” Det senare citatet visar att Oumanetz misstagit sig om att Avarov skulle ha varit konsul. Se ovan s. 323.
- ⁸⁰ Under Edward William Lanes tredje vistelse i Egypten (1842–1849) åtföljdes han av sin syster Sophia Poole med hennes två söner Edward Stanley och Reginald Stuart. Lanes *Manners and Customs of the Modern Egyptians* hade utkommit 1836, och Sophia påbörjade sin *The Englishwoman in Egypt* samma år som hon kom till Egypten, imiterande men också i högsta grad kompletterande sin brors skildring ur ett kvinnligt perspektiv. Boken utkom i tre delar 1844–1846. Se Bernasek 2002, s. 50–79; Thompson 2010, s. 544–574.
- ⁸¹ Krimkriget började enligt förutsägelserna i oktober 1853 mellan Ryssland och en allians bestående av Storbritannien, Frankrike, Osmanska riket och kungadömet Sardinien. Ryssland var tvunget att ingå fred 1856.
- ⁸² Boken i fråga är den tyske naturvetaren Gotthilf Heinrich von Schuberts (1780–1860) reseskildring *Reise in das Morgenland in den Jahren 1836 und 1837* i tre delar, av vilka del två (Erlangen 1839) har ett avsnitt ”Reise ... nach dem Sinai” (s. 229–355).
- ⁸³ Rysslands erövring av norra Kaukasien tog tre sekel (från 1560-talet till 1860-talet), och som intensivast var den 1829–1859 då även finländsk militär deltog i operationerna. 1840-talet innebar framgångar för muslimerna ledda av Shamil (1797–1871), men kampen var för ojämn och Shamil var tvungen att kapitulera 1859. Se Khodarkovsky 2011, s. 7–21; Gammer 1994, *passim*; Öhrnberg 2002.
- ⁸⁴ I citadellets södra del fanns Muḥammad ‘Alīs bostad och den s.k. *cour d’honneur*, en mottagningssal som Wallin besökte. Palatset kallas Bijoupalatset och byggandet påbörjades 1812. Se Rabbat 1995, s. 32.
- ⁸⁵ På 1830-talet fanns det redan en så pass stor skara européer i Kairo att man beslöt sig för att grunda ett sällskap, Egyptian Society 1836. Sällskapets förste ordförande var Lanes gode vän Anthony Charles Harris. Intresset var till en början stort och 1841 hade sällskapet 149 medlemmar, men redan följande år började aktiviteten avta och några

- av medlemmarna grundade ett nytt sällskap vid namn The Egyptian Literary Association. Under 1860-talet upphörde verksamheten och sällskapets böcker donerades 1873 till nationalbiblioteket Bibliothèque Khédiviale. Se Sadgrove 1998, s. 259–261; Thompson 2010, s. 528–530; Häggman 2011, s. 237–238.
- ⁸⁶ Ryssland, såsom de övriga av tidens stormakter, hade konsulat i Alexandria och i Kairo. I augusti 1844 fick det ryska konsulatet en ny chef i de Fock. Se Wallin 2011, s. 262.
- ⁸⁷ Wallin menar att Schubert har kopierat ur Lanes *An Account of the Manners and Customs of the Modern Egyptians* från 1836. Såsom Ingvar Rydberg skriver i introduktionen till den svenska översättningen 1998 hör Lanes bok ”till de stora och inflytelserika skildringarna av världen utanför Europa före kolonialismens epok”.
- ⁸⁸ Man läste vanligen den 36:e suran yāsīn över den døde, se även ovan not 7.
- ⁸⁹ Ar. eg. *baina al-ḥāṣṣatain* en tidpunkt mellan middagen (*ẓuhr*) och eftermiddagen (*‘aṣr*), d.v.s. omkring klockan 14.
- ⁹⁰ Aḥmad ibn Ṭūlūn (835–884) moské är den äldsta moskén i Kairo som är i någorlunda ursprungligt skick. Den byggdes 876–879 och har naturligtvis restaurerats, men ändå behållit mycket av sin ursprungliga form. Men Wallins funderingar över hur många minareter moskén har är förbryllande då moskén har och alltid har haft endast en minaret. Det är en tvistefråga bland historikerna huruvida den nuvarande minareten byggdes av Ibn Ṭūlūn eller om den tillkom först senare i samband med restaureringsarbeten gjorda av antingen fatimidkalifen al-Ḥākim (996–1021) eller sultan Lājīn 1296. Minareten form kommer dock från Samarra i Mesopotamien varifrån Ibn Ṭūlūn sändes till Egypten. Berättelsen om sultanen på s. 85 (Ibn Ṭūlūn) som ”under det byggnaden påstod sutit och vridit en papperslapp i spiral” måste ses som egyptiernas försök att förklara en för dem ovanlig typ av minaret. Se Behrens-Abouseif 1989, s. 51–57; Bloom 1989, s. 125–129; Swelim 2000, s. 77–91; Behrens-Abouseif 2010, s. 101–106; AlSayyad 2011, s. 39–54.
- Uttalet av Ibn Ṭūlūn är speciellt: Wallin skriver Ṭalon och Ṭailon (1844), Florence Nightingale skriver Teyloon (1850), Richard Francis Burton skriver Taylōn (publicerat 1855) och Francis Lister Hawks skriver Tayloom (publicerat 1850). Det sistnämnda är intressant då Morroe Berger kan skriva: ”One clergyman [...] seemed to want to impress his readers with transliterations – incorrect of course (e.g. [...] ’Tayloom’).” Det är faktiskt ett -m i slutet i stället för ett -n, men Berger hänvisar nog också till uttalet -ay- av det långa u efter en emfatisk konsonant. Lane återger namnet i dess skrivna form Tooloon, men hans systerson E. Stanley Lane-Poole kommenterar att det uttalades Teyloon (publicerat 1860). Den långa vokalen har förändrats till en diftong trots att man kunde ha förväntat sig en mot o färgad vokal. Se Nightingale 1987, s. 194–195; Burton 1964, s. 95–97; Berger [1973], s. 58; Lane 1966, s. 590, n.1; Spitta-Bey 1880, s. 40.
- ⁹¹ Egyptens namn på arabiska är Miṣr, i

- talspråket Maṣr. Samma uttryck används även för Kairo, då ofta som Miṣr al-Qāhira.
- ⁹² Ar. talspr. ”ṣalli ‘ala nnebbi” ta det lugnt!, ”waḥḥidon” gå lungt!
- ⁹³ Minaret, på arabiska *manār* eller *manāra*, d.v.s. en plats med antingen eld (*nār*) eller ljus (*nūr*). Det var den turkiska formen *minare* som gav oss det svenska ordet minaret. Men förutom att *manār* betyder en plats med eld/ljus gav de tidiga 700–800-talsfilologerna ordet även betydelsen ”tecken, indikation”. Man har sökt ursprunget till minareten bl.a. i fyren på Faros, som byggdes av Ptolemaios II (reg. 285–246 fvt) och som blev färdig 280 fvt, i Bysans och Persiens fyrtorn och i Mesopotamiens ziggurater. Klart är att det under profeten Muḥammads tid inte fanns några minareter i moskéerna; detta är orsaken till att wahhabiterna är avvisande till minareter – trots de sju i moskén i Mekka. En allmän uppfattning är att minaretens främsta uppgift var att tjäna som plats för bönekallelsen, men ända in på 1000-talet utropades bönekallelsen från moskéns tak. Oleg Grabar anser att vi hos umayyaderna i Syrien (660–750) för första gången kan se minareten som en del av moskén medan Jonathan Bloom framhåller att det sker hos ‘abbasiderna i Irak i slutet av 700-talet, början av 800-talet. Blooms bevisföring verkar övertygande, men som Garth Fowden kunnat konstatera finns det i dagens Jordanien en liten moské i al-Qaṣṭal, byggd av umayyadkalifen al-Walīd I (705–715), som har ”what appears to be the earliest surviving purpose-built minaret in Islam”.

Utgående från de arabiska filologernas

syn på ordet minarets olika betydelser utgår man i dag från att minareten var en symbol, ett tecken i stadsbilden på den segerrika islam vid en tidpunkt då islam ställvis ännu var en minoritetsreligion. Från och med 1200-talet accepterade man minareten som en symbol för islam. Se Grabar 1987, s. 113–114; Bloom 1989, *passim*; Fowden 2004, s. 152; för Kairos minareter, se Behrens-Abouseif 2010, *passim*.

- ⁹⁴ Nafisa var dotter (bint) till Zain al-‘Ābidīn som var son (bni) till al-Ḥusain som var son till ‘Alī ibn Abī Ṭālib (som var gift med profetens dotter Fāṭima); d.v.s. hon var barnbarnsbarn till profeten och anses ha levt 762–824.
- ⁹⁵ På vardera sidan av citadellet finns en begravningsplats, den södra, vilken är den Wallin här besöker, och den norra. De är verkliga nekropoler, de dödas städer. Döden har demokratiserat invånarna – bredvid kalifers, sultaners och emirers gravar finns familjegravar för vanliga Kairobor. På den södra finns bl.a. abbasidkalifernas gravar. Efter Bagdads fall 1258 gav mamluksultanerna asyl åt abbasiderna och ”återupprättade” kalifatet 1261 för att ge legitimitet åt mamlukernas eget välde. Detta kalifat varade ända till 1538 då osmanerna övertog kaliftiteln. Den norra begravningsplatsen kallas ofta felaktigt för kalifernas gravar, men den härstammar främst från mamluktiden och utgör mamluksultanernas begravningsplats. Se Williams 1993, s. 117–142, 230–254.
- ⁹⁶ Nilen är med sina 6 741 km världens längsta flod och sträcker sig från östra

Afrika till Medelhavet. Tre floder rinner in i Nilen i söder – Blå Nilen, Vita Nilen och Atbara. Under sen vår/tidig sommar faller monsunregn i dagens Etiopien. Innan den nya Assuandammen blev klar 1970 ledde monsunregnen till att Blå Nilen och Atbara förde med sig vattenmassor som svämmade över Nilen och täckte flodstränderna med ett fruktbart slam från juni till september varje år. Se Shaw and Nicholson 2003, s. 141, 202–203.

⁹⁷ Ar. *auliyā* 'allāh guds helgon (pl.).

⁹⁸ Ar. *mā shā'a allāh inta ḥaqīqatan walī min auliyā* 'allāh vid gud, du är sannerligen en vän av guds helgon.

⁹⁹ Ar. talspr. "laffeina ddynja" vi har besökt hela världen.

¹⁰⁰ Egypten regerades av de s.k. mamlukerna (ar. *mamlūk* en som är ägd, en beteckning på vita soldatslavar) 1250–1517. Mamluk-systemet förde med sig en militärmakt av slavar som var av icke-islamisk och icke-arabisk härkomst. Slavarna hämtades till Egypten i ung ålder, fick en militär uppfostran och omvändes till islam. Till en början kom dessa slavar från södra Ryssland och var främst Kiptjak-turkar som ännu inte antagit islam, men från och med slutet av 1300-talet bestod slavarna främst av tjerkeser från Kaukasien. Den osmanska erövringen av Egypten 1517 innebar i praktiken att sultanen i Konstantinopel representerades av en pascha i Kairo, men i övrigt fortsatte mamlukväldet ända tills Muḥammad 'Alī gjorde slut på det genom att likvidera största delen av mamlukerna 1811. Se Nordberg 1988, s. 184–188.

¹⁰¹ Turk./ar. *qaramaidān* är den svarta

esplanaden eller det svarta torget beläget nedanför citadellet. Senare omdöpt till Maidān Muḥammad 'Alī.

¹⁰² Sunna är den normerande seden, oftast profeten Muḥammads, som definierar den korrekta islamiska livsföringen.

¹⁰³ Ar. talspr. "raiḥ agib eh min hinak" vad förunderligt skulle jag hämta därifrån?

¹⁰⁴ Mose kallas i Koranen för Mūsā. Han är en av profeterna som sändes till mänskligheten före Muḥammad och han tog emot Torah (ar. *taurāt*), d.v.s. de skrifter som den kristna världen benämner Moseböckerna eller Pentateuken. Se Bæk Simonsen 1994, s. 182–183.

¹⁰⁵ Ar. talspr. "ma ja'raf elgamrah min ettamrah" han kan inte skilja ett pyrande kål från en dadel.

¹⁰⁶ Shu'aib är en profet som omnämns i Koranen, och i 7:83 kan vi läsa att gud sände "till Midjan deras broder Šu'aib". Detta föranledde de islamiska Koran-tolkarna att identifiera Shu'aib som Mose svärfar Jetro (ar. *Yithrūn*). Se Rippin, "Shu'ayb".

¹⁰⁷ För Ḥāfiẓ, se ovan not 14.

¹⁰⁸ Ar. *qāmūs* betyder egentligen ocean, men används också om ordböcker som är lika omfattande som oceaner.

¹⁰⁹ En av Wallins påhittade identiteter var den som muslim från Tjerkessien i nordvästra Kaukasien.

¹¹⁰ Ar. talspr. "Eish ma'na" Vad menar du?

¹¹¹ Ar. talspr. "Kheir in sha allah" ordagrant övers. bra om gud så vill, "khēr-in shā-lla is exclaimed in surprise and/or anxiousness or indiscreetness when urging one's interlocutor to clarify his [...] odd or unexpected behaviour." Se Piamenta 1979, s. 218.

- ¹¹² Kyrkan var ny, den hade byggts 1839. Den revs 1960. Se Meinardus 1965, s. 223.
- ¹¹³ Ramaḍān-fastan avslutas med den s.k. al-ʿīd al-ṣaghīr, den lilla festen eller som den också kallas ʿīd al-fiṭr, avslutandet av ramaḍān-månadens fasta. Den äger rum den första i shawwāl-månaden och såsom Wallin konstaterar borde alla då klä sig i nya klädesplagg. Den stora festen al-ʿīd al-kabīr äger rum vid vallfärden till Mekka. Wallin använder i detta sammanhang en diminutivform av liten, al-sughayyir. Se von Grunebaum 1988, s. 63–65.
- ¹¹⁴ Sultan al-Manṣūr Qalāwūns moské byggdes 1284–1285. Sultanerna byggde vanligen sina mausoleer utanför staden på den norra begravningsplatsen, men Qalāwūn lät bygga sitt mitt i hjärtat av staden. Moskén anses vara ett av mamluktidens förnämligaste arkitektoniska verk. Se Behrens-Abouseif 2007, s. 132–142.
- ¹¹⁵ Ar. *furn* ordagrant övers. ugn. Enligt Lane finns det i böndernas hus i Nedre Egypten ”vanligtvis en ugn [furn] längst bort från ingången. Den upptar rummets hela bredd. Den liknar en bred bänk eller sittplats och når ungefär brösthöjd: den är byggd av tegel och lera, taket är välvt innantill och platt ovanpå. Husets invånare, som sällan har täcken på sig under vintern, sover då ovanpå ugnen efter att ha tänt en brasa i den.” Lane 1998, s. 17.
- ¹¹⁶ Sayyid ʿAbdallāh al-Maghāwīrī var en shejk av Bektāshīya-orden. Hans mausoleum låg på den västra slutningen av Muqāṭṭamberget med en ypperlig utsikt över Kairo. Se Trimmingham 1971, s. 254, n. 1.
- ¹¹⁷ Societetshuset i Helsingfors ritades av Carl Ludvig Engel (1778–1840) och stod klart att tas i bruk hösten 1833. Både i fråga om arkitektur och dimensioner var Societetshuset jämbördigt med universitetets huvudbyggnad och hörde därmed till Helsingfors största byggnader. I dag inrymmer byggnaden Helsingfors stadshus. Se Hirn 2007, s. 18–19.
- ¹¹⁸ Orden grundades av ʿAlī ibn al-Ḥijāzī al-Bayyūmī (1696–1769). Bayyūmīya-orden var populär framför allt bland Kairos fattiga. Se Trimmingham 1971, s. 79–80; Winter 1992, s. 137–138.
- ¹¹⁹ Ar. talspr. ”allahu ṣalli wa sallim aleih” gud välsigne honom och vare honom nådig.
- ¹²⁰ Ar. talspr. ”do li keman keman fi ʿarḍak” jag ber, ge mig mera.
- ¹²¹ Enligt Lane är det omöjligt att få reda på dervischernas alla lärosatser, regler och ceremonier, eftersom många av dem inte får avslöjas för oinvidga. Men det var naturligtvis möjligt att ta del av de yttre formerna av t.ex. dhikr i moskéerna och att själv delta i dem så som Wallin gör här. En enhetlig beskrivning går inte att ge då de olika ordnarna har sina egna ceremonier. Men, som Lane skriver, består dervischernas religionsutövning ”huvudsakligen av dhikr. Ibland står de i en rund eller avlång ring, eller i två rader mitt emot varandra, ibland sitter de. Därvid ropar eller reciterar de ʿLā ilāha illa-llāhʿ (Det finns ingen gud utom Gud) eller ʿAllāh! Allāh! Allāh!’ De upprepar också andra åkallanden om och om igen, tills de är alldeles utmattade. De beledsagar sina utrop eller sitt mässande

- med rörelser med huvudet, kroppen eller armarna. Av lång vana kan de hålla på med dessa övningar förbluffande länge utan avbrott. [...] Somliga uppför också en egendomlig dans.” Lane 1998, s. 188; han ger också en utförligare beskrivning av Aḥmadi-dervischernas dhikrceremoni, s. 351–356.
- ¹²² Inom islam anser man att gud har 99 ”sköna namn” (ar. *asmā’ al-ḥusnā*), d.v.s. attribut till gud i Koranen.
- ¹²³ Ar. talspr. ”ahl illah och ragil ṣelah” from och rättfärdig man.
- ¹²⁴ Ar. *ṣāḥib* i dylika sammanhang är en person som är insatt i något, d.v.s. kunnig. *’ilm* är vetenskap, kunskap, så en *ṣāḥib ’ilm* är helt enkelt en lärd; *ṣāḥib elḳoran* är en Koranlärd.
- ¹²⁵ Ar. talspr. ”ṭajib ja fulan” utmärkt, ”aḳbal Allah” må gud ta det emot.
- ¹²⁶ I centrala Kairo fanns ett kvarter som kallades Amīr al-Guyūsh (arméns överbefälhavare), vilket i folkmun förvandlats till Mergush.
- ¹²⁷ Ar. *sūq al-silāḥ* vapentorget eller vapenmarknaden.
- ¹²⁸ Ar. *Bāb al-’azab* är huvudporten som leder från Rumailatorget (i dag Ṣalāḥ al-dīns torg) till citadellet. Porten är byggd först i mitten av 1700-talet.
- ¹²⁹ Sayyid ‘Abdallāh al-Maghāwirīs grav. Se ovan not 116.
- ¹³⁰ Sultan al-Ashraf Saif al-dīn Qāyṭbāy (ca 1416–1496) var en av de sista mamluksultanerna innan osmanerna erövrade Egypten 1517. Sultanens moské byggdes 1472–1474. Om moskén se Behrens-Abouseif 1989, s. 144–146; Behrens-Abouseif 2007, s. 273–278. ”Everything about it is quite charming,
- an epithet which might seem out of place for a tomb, but in this case it is a perfectly appropriate one with which to describe its graceful proportions, its slender minaret and the curve of its cupola ...” Wiet 1966, s. 110.
- ¹³¹ Turbanens färg har inom den islamiska världen alltid varit ett tecken på tillhörighet: judar och kristna har sina färger (även om färgerna varierar inom de olika islamiska länderna), men också bland muslimerna har turbanen varit ett tecken på vilken dynasti och familj man hör till eller om man är sunni- eller shiamuslim. Den gröna färgen är ofta förknippad med att man anser sig vara en avkomling till profeten Muḥammad. I Iran är en svart turban ett tecken på detta.
- ¹³² Ar. *lailat al-qadr* är natten i ramadān-månaden då de första uppenbarelserna sändes till profeten Muḥammad. Ofta kallad ödesnatten firas den för det mesta den 27 ramadān, men då man inte är absolut säker på saken anser man att även den 25 eller 29 kan vara möjliga datum. Se Bæk Simonsen 1994, s. 164.
- ¹³³ Kartan finns i dag i Wallins arkiv i Nationalbiblioteket i Helsingfors.
- ¹³⁴ För Wallins naturhistoriska samlingar, se ovan not 11.
- ¹³⁵ Ar. *ḥalāl* tillåten, *ḥarām* förbjuden.
- ¹³⁶ Titeln på manuskriptet är *Kharīdat al-’ajā’ib wa-farīdat al-gharā’ib* och boken är tillskriven både Sirāj al-dīn ibn al-Wardī (d. 1457) och Zain al-dīn ibn Muẓaffar (känd under namnet Ibn al-Wardī, d. 1349). Vem som än är författaren så är texten ett plagiat av Najm al-dīn ibn Shabībīs (verksam på 1330-talet) *Jāmi’ al-funūn wa-salwat*

- al-maḥzūn*. Manuskriptet finns i dag på Nationalbiblioteket i Helsingfors. Se Aro 1958, s. 40; Ed., "Ibn al-Wardī".
- ¹³⁷ Olika rättsskolor har utvecklats ur det islamiska rättssystemet. Sunniislam har fyra rättsskolor, s.k. madhhab, som utvecklades i olika riktningar under 700- och 800-talen. De har fått namn efter grundarna: den ḥanbalitiska, den mālikitiska, den shāfiʿitiska och den ḥanafitiska. Dessa rättsskolor erkänner varandra som fullt legitima. De olika shiamuslimska grupperna har sina egna rättsskolor av vilka den jaʿfaritiska är den mest betydelsefulla. Att Wallin sade sig höra till den ḥanafitiska rättsskolan berodde främst på att den ḥanafitiska var den dominerande i Centralasien, varifrån Wallin sade sig komma. Se Bæk Simonsen 1994, s. 166, 217; Hallaq 2009, s. 31–37.
- ¹³⁸ Ar. talspr. "ma li siwa ḳarʿ libabika ḥilah – lain roditto ejjo babin aḳraʿo" jag kan blott med list i sinnet knacka på din dörr – eftersom jag förvisats från varje dörr jag knackat på. Se Zack 2012, s. 213.
- ¹³⁹ Vi får hos Lane en förklaring till denna företeelse som synbarligen var oklar för Wallin. I samband med fester och processioner kräver man en penninggåva med orden *hāt al-ʿāda*, d.v.s. ge den sedvanliga (*ʿāda*) gåvan. Se Lane 1998, s. 349.
- ¹⁴⁰ Ar. *ḥadīth*, pl. *aḥādīth* tradition om vad profeten Muḥammad har sagt eller gjort. Profetens sunna, sed, är känd via dylika ḥadīth. Även i Koranen görs det gällande att Muḥammad skall vara en förebild för muslimerna (33:21). Se Bæk Simonsen 1994, s. 103–104.
- ¹⁴¹ Ar. talspr. "kulli sanah wainta ṭajīb" god hälsa för hela det kommande året, "wainta ṭajīb in sha allah" god hälsa till dig om gud så vill.
- ¹⁴² Ar. talspr. "kulli ʿam wainta ṭajīb" må det kommande året vara lyckosamt för dig.
- ¹⁴³ I sydvästra Syrien, i Ḥaurān, finns drusernas berg, Jabal al-durūz.
- ¹⁴⁴ Med kopt (ordagrant övers. egyptier) avses allmänt anhängare av den kristna koptisk-ortodoxa kyrkan i Egypten. Kristendomen kom till Egypten på 300-talet genom eremiter som bosatte sig i öknen. I dag är ca 10 % av Egyptens befolkning kopter. 1800-talets resenärer i Egypten ignorerade i hög grad kopterna i sina reseanteckningar. Vanligen är de enstaka raderna om kopter kritiska och jämnställer religionen med en heretisk sekt. Lane har ett supplement om kopterna i sin bok om egyptierna. Se Gindi 2001, s. 97–98; Lane 1998, s. 415–432; Marjanen 1999, s. 3–6.
- ¹⁴⁵ Ar. talspr. "bab elmugawirin". Ar. *al-mujāwir* (sg.) ordagrant övers. granne, benämning på en studerande vid al-Azharuniversitetet eller en som bor granne med själva moskén; det översätts kanske bäst som "de studerandes port". Se Pedersen 1922, s. 41.
- ¹⁴⁶ Ar. *ʿālim*, pl. *ʿulamāʾ*, en islamisk lärdom inom de religiösa vetenskaperna och i Egypten vanligen utexaminerad från al-Azharuniversitetet.
- ¹⁴⁷ Kairos två stora begravningsplatser kallas också den norra och den södra Qarāfa.
- ¹⁴⁸ Sultan al-Ashraf Khalīl (ca 1262–1293) lät bygga sin gravmoské redan före sitt maktövertagande. Han är främst känd för sin seger över korsriddarna då han

- intog Akko den 18 maj 1291 och gjorde definitivt slut på korsfararstaterna. Se Behrens-Abouseif 2007, s. 142–143; Tyerman 2007, s. 818–822.
- ¹⁴⁹ Sultan al-Zāhir Barqūq (reg. 1382–1399) var den förste tjerkessiske mamluksultanen. Komplexet Wallin besökte byggdes 1384–1386, men före sin död bestämde sig Barqūq för att bli begravd på den norra begravningsplatsen där ett mausoleum byggdes för honom. Se Behrens-Abouseif 2007, s. 225–230.
- ¹⁵⁰ Ar. talspr. ”rabbona jakhad bido” vår herre tar hans hand.
- ¹⁵¹ Johann Lieder (1798–1865) och hans hustru Alice grundade i början av 1830-talet först en skola för pojkar och senare en för flickor. Eleverna var till största delen kristna, kopter, grekisk-ortodoxa och katoliker, men även muslimer och judar. Se även not 153. Thompson 2010, s. 532–533.
- ¹⁵² Ar. talspr. ”elkhawage elkebir” här: ledaren eller rektorn.
- ¹⁵³ Tysken Johann Lieder var anställd i Kairo vid det brittiska Church Missionary Society. Han kom till Egypten 1826 och övergav genast sin europeiska dräkt och iklädde sig den lokala. Lieder talade och skrev god arabiska och översatte religiös litteratur till arabiska. Se Thompson 2010, s. 530.
- ¹⁵⁴ Fulgence Fresnel var en av tidens främsta kännare av sydarabiska förhållanden. Fresnel hade kommit till Kairo 1831 och blev elev till al-Ṭanṭāwī. Det intressanta är att Fresnels språkrepertoar inkluderade även svenska. Se Pfullmann 2001, s. 456–462; Pouillon 2008, s. 405–406.
- ¹⁵⁵ Lieders omdöme om Lanes arabiska lexikon gäller än i dag. Av Lanes vetenskapliga produktion var *Arabic-English Lexicon* utan tvivel det mest betydelsefulla trots att verket aldrig fullbordades. Ordboken upptog de 35 sista åren av Lanes liv och blev trots det långt ifrån färdig. Den baserar sig på arabernas egna enspråkiga ordböcker, framför allt al-Zabīdīs (1732–1791) *Tāj al-ʿarūs*, men utöver den citerar Lane sammanlagt 111 andra källor. Lanes avsikt var att ordboken skulle bestå av två böcker, en för de vanliga klassiska orden och en annan för de mer sällsynta. Lane hann själv färdigställa den första boken till den 21 bokstaven i det arabiska alfabetet, *qāf*, före sin död 1876. Stanley Lane-Poole gav ut resten utgående från Lanes anteckningar, men det höll inte samma höga nivå som det Lane själv publicerade. Av den andra delen publicerades ingenting. Se Thompson 2010, Index; Roper 1998, s. 248–254.
- ¹⁵⁶ Ar. talspr. ”gabr eṭṭawil”. Möjligen samma som Bāb Sayyida Nafīsa, en port till den södra begravningsplatsen.
- ¹⁵⁷ Lat. eg. *Aesculapii*, gen. av *Aesculapius*. Aesculapius, grek. Asklepios, var son till Apollo och dyrkades som läkekonstens gud. Med ”Esculapii söner” syftar Wallin på läkare eller studerande i medicin.
- ¹⁵⁸ Flera s.k. nilometrar har bevarats från faraonisk tid. De består av en serie trappsteg ned mot Nilen med vars hjälp flodens höjd mättes och den kommande översvämningens höjd uppskattades. Den nilometer som Wallin nämner här och som han besökte den 15 augusti 1844 ligger på ön al-Rauḍa i Kairo. Den är byggd ca 705–715 och därmed från

islamisk period. Troligen har en tidigare faraonisk nilometer stått på samma plats. De islamiska nilometrarna fungerade på samma sätt som de fornegypiska förutom att de i stället för trappor hade en åttakantig pelare i mitten som mätte vattennivån. Se Shaw and Nicholson 2003, s. 203; Wallin 2011, s. 254.

¹⁵⁹ Ar. talspr. "el'ilm elroḥani" (ar. *al-'ilm al-rūḥānī*) vetenskapen om den andliga magin. Det finns två sorter: hög (*'ulwī*) och låg (*suffī*). Den förra grundar sig på medverkan av gud, hans änglar och goda djinner, den senare på medverkan av djävulen och andra onda djinner. Se Lane 1998, s. 205–206.

¹⁶⁰ Antimon (kemiskt tecken Sb) är ett relativt sällsynt grundämne. Det är känt redan från forntiden och framställdes som metall genom upphettning. De tidigaste fynden i Egypten är antimonöverdragna kopparkärl från perioden 2500–2200 fvt. Antimon användes förutom som legeringsmetall också som läkemedel, pigment och material för speglar.

¹⁶¹ Här avses troligen grekiska frihetskriget som utkämpades 1821 till 1829 mellan grekerna och det osmanska riket och som resulterade i Greklands självständighet. Sällskapet Filikí Hetairía grundades i Odessa 1814 med syftet att arbeta för Greklands självständighet. Revolterna mot det osmanska väldet inleddes 1821 och fick understöd av Europa och Förenta staterna i form av frivilliga som kom för att delta i striderna. Efter att Storbritannien, Frankrike och Ryssland slutligen ingripit erkände sultanen Grekland som självständig stat 1829. Se Pakkanen 2006.

¹⁶² Wallin köpte detta rätt dyra nya manuskript trots att det var dåligt och fult skrivet. Kopisten hette Aḥmad Badrān och kopian var gjord 1844. Det intressanta är att manuskriptet tydligen inte hör till de levnadsbeskrivningar vi känner, Ibn Hajars (d. 1448), Zain al-dīn 'Abd al-Ṣamads (d. ca 1494) eller den anonyma som finns i British Museum. Sayyid Aḥmad al-Badawī (ca 1200–1276) var grundaren av Aḥmadīya-orden och ansågs vara den förnämsta av alla helgon, deras sultan. Wallin hade besökt hans grav i Ṭanṭā tillsammans med 'Alī Nidā al-Barrānī sommaren 1844. Se Aro 1958, s. 49–50; Winter 1992, s. 134–136.

¹⁶³ Wallin reste i juli 1844 till Nildeltat tillsammans med sin lärare i arabiska 'Alī Nidā al-Barrānī. Resans syfte var bl.a. att besöka den helige shejken Aḥmad al-Badawīs (d. 1276) grav och delta i en religiös fest som ordnades till al-Badawīs ära i Ṭanṭā. Under vistelsen i Ṭanṭā träffade Wallin den 27 juli 1844 en tatarisk handelsman som sålde ryskt te. Han var från Buchara, men bodde i Moskva. Se Wallin 2011, s. 234.

¹⁶⁴ Lane skriver: "Två eller tre dagar efter denna 'īd förs al-kiswah, Ka'bas täcke, som årligen skickas med den stora pilgrimskaravanen i procession från citadellet, där det tillverkas på sultanens bekostnad, till Ḥasaneynmoskén för att sys ihop och kantas som förberedelse för den annalkande vallfärden." Lane 1998, s. 379. Se även nedan not 380.

¹⁶⁵ Ar. talspr. "ja Olad elḥareh ja gid'an noṣrani fi ḥaretna" o kvarterets pojkar, o ynglingar, vi har kristna i vårt kvarter.

¹⁶⁶ Ar. talspr. "šallo 'ala nnebi ja ommat

- annebi” be för profeten, o profetens gemenskap.
- ¹⁶⁷ Būlāq grundades i början av 1300-talet som en yttre hamn för Kairo. Hamnen var belägen vid Nilen och från och med 1400-talet fungerade den som Kairos huvudhamn. En stor del av handelsvarorna som fördes till Kairo kom därför via Būlāq. Fram till mitten av 1800-talet var Būlāq avskilt från Kairo genom åkrar och fält, i dag är det en stadsdel i centrala Kairo. Se Hanna 1980.
- ¹⁶⁸ För Christian Schledehaus och Hubert Sattler, se ovan s. 39–43.
- ¹⁶⁹ Myskolja (lat. *muscus*, gr. *moschos*); ar *zubda*, pl. *zubad* kräm. Med ”moskhus oil zebede” avser Wallin således kräm gjord på myskolja.
- ¹⁷⁰ Febersjukdom med regelbundet växlande feber och feberfria perioder, t.ex. malaria. Se Lagerkranz 1983, s. 32.
- ¹⁷¹ Denne kines, Ma Dexin eller Yūsuf ibn Ibrāhīm till sitt islamiska namn, är en känd person som för sin del medverkat till Kinas samhälleliga utveckling. Han var född i Yunnan ca 1794 och var en av de centrala gestalterna i den kinesiska islams renässans. Yūsuf ibn Ibrāhīm gjorde pilgrimsfärden till Mekka två gånger. Totalt tillbringade han mera än tio år på sina resor i Mellanöstern. Såsom Wallin konstaterade kunde han arabiska samt – enligt andra källor – även persiska. Ma Dexin författade över 30 böcker, bl.a. om arabernas historia. På 1850- och 60-talen ledde han det stora muslimska upproret mot centralförvaltningen i Kina. Han avrättades 1874. Se *Ci Hai* 1979; Öhrnberg 1982, s. 25–27; Huotari 1982, s. 32–35; Atwill 1997, s. 24–26.
- ¹⁷² Abraham anses vara begravnen i Hebron, ar. *al-Khalīl*.
- ¹⁷³ Han hade med andra ord hoppat över sin eftermiddagsbön, men under vissa omständigheter kan man sammanbinda två böner till en.
- ¹⁷⁴ Finlands första universitet Kungliga Akademien i Åbo grundades 1640. Efter Åbo brand flyttade universitetet till Helsingfors 1828 och fick namnet Kejserliga Alexanders-Universitetet. Universitetets 200-årsjubileum firades på Societetshuset i Helsingfors sommaren 1840. I middagen deltog 350 personer. För en utförlig beskrivning av festligheterna, se Schauman 1922, s. 97–107.
- ¹⁷⁵ Homeros Odysseen och Iliaden på grekiska med kommentarer (*scholia*) i en edition av Jacob Micyllus och Joachim Camerarius. Tryckt hos Johann Hervagius i Basel 1541.
- ¹⁷⁶ Brevnen mellan Kairo och Helsingfors skickades vanligen med diplomatpost via det ryska konsulatet i Kairo. Familj och vänner i Helsingfors skickade sina brev till Wallins lärare i arabiska i S:t Petersburg Muḥammad ‘Ayyād al-Ṭanṭāwī, som därefter skickade dem vidare till konsulatet i Kairo där Wallin kunde avhämta dem. Se Wallin 2010, s. 71.
- ¹⁷⁷ För båten, se bild på s. 250 i Häggman 2011. Kanalens mynning (ar. *fum al-khalīj*) låg mellan ön al-Rauḍa och fastlandet.
- ¹⁷⁸ Kalkstensberget Tura ligger söder om Kairo på Nilens östra strand. Tura är känt för sin vita kalksten av god kvalitet och redan under faraonisk tid hörde det till Egyptens viktigaste och största stenbrott. Wallin avser troligen detta stenbrott då han skriver om ”underliga formationer

- och grottor liknande hus med portar och brolika hvalf”. Bland annat pyramiders yttersta skikt byggdes med skivor av kalksten från Tura för att få monumenten att skimra vita i solskenet. Stenblocken bröts i Tura och fraktades därefter över till Nilens västra strand där pyramiderna byggdes. Se Baines and Malek 2005, s. 152; Häggman 2011, s. 253.
- ¹⁷⁹ Efter Napoleons fälttåg till Egypten 1798 skickades allt fler vetenskapliga expeditioner för att kopiera och studera texterna och dekorationerna i fornmonumenten. Den största och bäst organiserade av dessa tidiga expeditioner var den prussiska, som stannade i Egypten från 1842 till 1845. Den prussiska expeditionen leddes av Karl Richard Lepsius (1810–1884) och målet var att samla in föremål och dokumentera så många fornlämningar som möjligt. Materialet publicerades efter hemkomsten som *Denkmäler aus Aegypten und Aethiopien* i tolv volymer (1849–1859). Hösten och vintern 1844–1845 arbetade Lepsius och hans medarbetare i Luxor i Övre Egypten, men enligt Wallins dagboksanteckning var expeditionens tolk den 31 oktober 1844 först då på väg söderut. Se Clayton 1982, s. 49–50.
- ¹⁸⁰ Wallin avser här pyramiden i Maidum, som hör till de tidigaste fornegyptiska försöken att bygga en pyramid. Den byggdes under början av Gamla riket, troligen för farao Sneferu (reg. 2613–2589 fvt), fjärde dynastiens (2613–2494 fvt) förste härskare. Pyramidens kärna består av åtta s.k. trappsteg som fylldes ut och bekläddes för att skapa pyramidens släta sidor. De yttre lagren rasade senare samman, och i dag ser besökare endast tre av pyramidens översta trappsteg med en hög av grus vid sin fot. Härav Wallins beskrivning av pyramiden som ”nedramlad”. Se Lehner 1997, s. 97–100.
- ¹⁸¹ Ar. talspr. ”eish ja olad el’eish” bröd, unge man, bröd.
- ¹⁸² Motströms var man ofta tvungen att dra farkosten med ar. *libān* dragrep.
- ¹⁸³ För gravarna i Beni Hasan, se nedan not 348.
- ¹⁸⁴ Wallin och hans resällskap följde det vanliga mönstret för Nilenresor vid mitten av 1800-talet. På vägen upp reste man motströms och var beroende av nordanvinden. Därför valde resande vanligtvis att inte lägga till så länge vinden var gynnsam. På vägen söderut tog man därmed endast en kort överblick över monumenten och sevärdheterna, och utforskade dem sedan i lugn och ro på tillbakavägen när strömmen förde fartyget framåt. Den vanligaste vändpunkten var Wādī Ḥalfā vid andra katarakten. Se Thompson 2011, s. 29.
- ¹⁸⁵ Den amerikanske egyptologen Georg Robins Gliddons (1809–1857) *Ancient Egypt, Her Monuments, Hieroglyphics, History and Archeology, and Other Subjects Connected with Hieroglyphical Literature* utkom 1843. Se Dawson and Uphill 1995, s. 169.
- ¹⁸⁶ Det är oklart varför de forna egyptierna började bevara de dödas kroppar med hjälp av balsamering. En trolig förklaring är att de döda begravdes i enkla gropar i öknen och kropparna mumifierades naturligt genom den torra sanden. Vid senare begravningar stötte man på dessa

naturligt mumifierade lik och insåg att kroppen inte försvann efter döden. Tanken på ett liv efter döden fanns redan under den fördynastiska perioden, och gravgåvor i form av vapen och käril begravdes i sandgropen för att tjäna den döda också i livet efter detta. Sättet att balsamera varierade beroende på hur förmögen den dödas familj var. De kungliga balsamerades på bästa möjliga vis, och därmed är det till stor del kungliga mumier som finns kvar i dag. Huvudprincipen var att tömma kroppen på inälvor, torka den med natron och linda in den med bindlar. De fattigaste balsamerade troligen inte alls sina döda. Se David 2000; Taylor 2001, s. 13, 53–60.

Wallins ”grafgrottor” är faraoniska klippgravar, d.v.s. gravar som är huggna rakt in i klippan och som består av ett antal korridorer, trappor och rum. Utifrån ses endast ingången, men gravarna kan vara upp till hundra meter långa och gå djupt in i berget. Se Arnold 2003, s. 201–203.

¹⁸⁷ Egypten är indelat i två naturliga geografiska områden enligt hur Nilen rinner från söder till norr – Övre Egypten (Nildalen) och Nedre Egypten (Nildeltat).

¹⁸⁸ Muḥammad ‘Alīs representant och guvernör av Asiut.

¹⁸⁹ Nilkrokodilen (*Crocodilus niloticus*) är den största krokodilen i Afrika och har flera olika underarter. I forna tider förekom krokodilen längs med hela Nilen. Dess bestånd i Egypten minskade med tiden, men först i och med att den nya Assuandammen blev klar 1970 försvann Nilkrokodilen helt och hållet från Egypten norr om dammen. I det

forne Egypten jagades och fruktades krokodilen p.g.a. sin styrka, men den dyrkades också bl.a. i form av guden Sobek. Se Shaw and Nicholson 2003, s. 273; Wilkinson 2003, s. 218–220.

¹⁹⁰ För båtförarna på Nilen är shejk al-Ḥārīdī deras skyddshelgon. Han anses ha varit en av profetens al-ṣaḥāba, d.v.s. närmaste. Se Lane 2000, s. 271.

¹⁹¹ Jacques Joseph Champollion-Figeac (1778–1867) var bror till den berömde Jean-François Champollion (1790–1832), som dechifferade hieroglyferna på 1820-talet. Jacques Joseph gav postumt ut en del av sin yngre brors arbeten, men han skrev också själv flera böcker om det forne Egypten. Troligen avser Wallin här verket *L’Égypte ancienne* som utkom 1839 i Paris. Se www.inha.fr/spip.php?article2232

¹⁹² Wallin avser antagligen här byn Shaikh ‘Abd al-Qurna på Thebes (dagens Luxor, ar. *al-Aqsar*) västra strand. Byn är belägen på en bergssluttning som fr.o.m. Mellersta riket fungerade som gravplats för tjänstemän. Ursprungligen låg Qurna i Nildalen ett stycke norrut, men 1811 flydde invånarna undan mamlukerna och tog skydd i tjänstemannagravarna i berget. Det ursprungliga Qurna förstördes och invånarna flyttade permanent till bergssluttningen. Husen bestod av en klippgrav eller var byggda ovanpå en klippgrav. Invånarna, de s.k. Qurnawī, var ökända gravplundrare som levde på att sälja fornminnen på den svarta marknaden. För att skydda gravarna lät regeringen riva största delen av husen och invånarna flyttades till en ny by (Nya

- Qurna) 2007–2008. Se Simpson 2003; Thompson 2010, s. 162–163.
- ¹⁹³ Redan namnet Nubien för våra tankar till guld eftersom egyptiernas namn för landet Kush (Nubien) kom från ordet guld (forneg. *nabw*, kopt. *nūb*). ”Gudarnas kött” eller ”bergens guld” såsom Ramses III:s skrivare kallade det fick man främst från den östra öknen och Nubien. Se Ostler 2005, s. 127.
- ¹⁹⁴ Karnak och Luxortemplet ligger båda på Luxors (forna Thebes) östra strand. Karnak är ett tempelområde som består av flera tempel och helgedomar. Huvudtemplet i västra Karnak är tillägnat guden Amon-Re. Karnak ligger ca 3 km norr om staden Luxors centrum och hela området är 1,5 km långt och 800 m brett. Tempels forna namn är *Ipet-sut* och betyder ”den utsöktaste av platser” medan Karnak är platsens moderna namn. Under Nya riket höjdes Amon-Re till en av Egyptens viktigaste gudar och templet i Karnak växte till det viktigaste i hela landet. Den kanske mest imponerande delen av Karnak är Amon-Retempels hypostylhall med ursprungligen 134 pelare varav de högsta är 22 meter.

Luxortemplet ligger i centrum av dagens Luxor och byggdes till stor del under Nya riket. Karnak och Luxortemplet var förenade med en ca 3 km lång processionsgång kantad av sfinxer med lejonkropp och gumsehuvud. Byggherrar för Luxortemplet var främst Amenhotep III (reg. 1390–1352 fvt) och Ramses II (reg. 1279–1213 fvt). Det är tillägnat guden Amenopet. Det forna namnet är *Ipet-reset* och betyder ”den

sydliga helgedomen” medan Luxor är stadens och templets moderna namn. Se Stevenson Smith 1998, s. 128, 154–155; Bard 2008, s. 236–240; Wilkinson 2000, s. 154–171.

- ¹⁹⁵ De s.k. Memnonkolosserna har fått sitt namn efter den etiopiske fursten Memnon, som i grekisk mytologi bistod trojanerna i kriget mot grekerna och därefter flydde till Egypten. Kolosserna är egentligen två sittande statyer av Amenhotep III och stod ursprungligen vid ingången till hans gravtempel på Thebes västra strand, en byggnad som senare i hög grad har förstörts. Under forntiden hördes från den nordligare av Memnonkolosserna ett högt jämrande ljud vid gryningen, och enligt sägnen var det Memnon som hälsade sin mor Eos, gryningens gudinna. I verkligheten var det temperaturförändringen vid soluppgången som gjorde att luft pressades mellan statyns stenar och gav upphov till ljudet. Under den romerske kejsaren Septimius Severus (reg. 193–211) regeringsperiod reparerades statyerna och ljudet försvann, men de är fortfarande kända som Memnonkolosserna. Se Clayton 1982, s. 110–111; Robins 2001, s. 37.

Med ”grafdalen” avser Wallin Konungarnas dal på Thebes västra strand vars arabiska namn vid denna tid var Bībān al-Mulūk (kungarnas portar). Största delen av Nya rikets faraoner lät bygga sina klippgravar i Konungarnas dal, som egentligen består av två dalar – den västra och den östra. Den östra är större och har flest gravar. Allt som allt har det hittats 64 gravar i Konungarnas

dal, men alla är inte kungliga. De kungliga klippgravarna består av ett varierande antal portar, korridorer, kammare, schakt och kan vara upp till 100 meter långa. Väggedekorationerna består till stor del av texter och scener ur olika religiösa verk eller avbildningar av gravens ägare tillsammans med en gud eller gudinna. Se Bard 2008, s. 244–250; Baines and Malek 2005, s. 99–100.

Medinet Habu är det moderna arabiska namnet på ett fornegyptiskt tempelområde på Thebes västra strand. Den mest framträdande byggnaden i Medinet Habu vid tiden för Wallins besök och än i dag är Ramses III:s (reg. 1184–1153 fvt) gravtempel. Gravtemplet var den del av det kungliga gravkomplexet där den döda kungens gravkult upprätthölls av prästerskapet. Mindre tjänstemannagravar hade ett gravkapell i anslutning till graven, där på samma sätt släktingar och anställda präster upprätthöll den dödas kult. Från och med Nya rikets artonde dynasti skildes de kungliga gravarna och gravtemplen fysiskt från varandra – gravarna höggs in i västra Thebes bergsklippor medan gravtemplen låg ett stycke österut vid Nildalens rand. I anslutning till Ramses III:s gravtempel i Medinet Habu byggdes magasinbyggnader, verkstäder, administrativa byggnader och bostadskvarter för prästerskap och tjänstemän. Området behöll en stark ekonomisk och administrativ ställning i Thebe under flera hundra år och var bosatt fram till 800-talet. Se Bard 2008, s. 240–244; Baines and Malek 2005, s. 98.

¹⁹⁶ Tempelområdet i Karnak var ännu delvis

täckt av sand då Wallin besökte det. Champollion och Lepsius hade undersökt och utgrävt mindre delar, men det var först efter att flera av hypostylsalens pelare rasade 1899 som Amon-Res tempel utgrävdes och restaurerades. Det arkeologiska och epigrafiska arbetet pågår fortfarande i Karnak men gäller i dag främst restaurering och dokumentering av tempelområdets olika byggnadsfaser. Se Shaw and Nicholson 2003, s. 147–148.

¹⁹⁷ Framför Luxortemplets första pylon stod tidigare två obelisker i röd granit, som höggs ut och restes på order av farao Ramses II under nittonde dynastin. Obelisker framför kulttemplens första pylon var, precis som kolosstatyerna, vanliga bevakare av templen. Egyptens vicekung och pascha Muḥammad ʿAlī skänkte en av obeliskerna till Frankrike 1831, och därmed stod vid tiden för Wallins besök endast en obelisk kvar. Obeliskerna som skänktes till Frankrike var ca 23 meter höga och restes på Place de la Concorde i centrala Paris 1836. Se Solé 2004; Wilkinson 2000, s. 57–59; Arnold 2003, s. 165–166.

¹⁹⁸ Framför Luxortemplets första pylon, bredvid obeliskerna (se ovan not 197), finns två sittande kolosstatyer av Ramses II. De var ännu delvis täckta av sand då Wallin besökte templet. Sittande eller stående kolosstatyer av kungen restes vanligen framför de fornegyptiska templens första pylon. Förutom att statyerna bevakade templet gav de också besökare ett intryck av kungens makt. Templen var stängda för yttrevärlden, men folket kunde offra och tillbe kolosstatyerna utanför och därmed ta del av

- tempelkulten. Se Robins 2001, s. 37; Wilkinson 2000, s. 59–60.
- ¹⁹⁹ När Wallin besökte Luxor fanns det en liten arabisk by inne i själva Luxor-templet. Det var vanligt med arabisk bosättning i de fornegyptiska templen ännu vid mitten av 1800-talet, men kojorna var vanligen byggda uppe på murarna och taken och inte inne på innergården, som i Luxortemplet. Templen för mycket illa av bosättningen.
- ²⁰⁰ Wallin skrev till en början Karl Richard Lepsius namn fel som Leipsius. För den preussiska expeditionen som leddes av Lepsius, se ovan not 179.
- ²⁰¹ Osäker läsning av ordet ”elevation”, här: beundrare av Lepsius bemödanden att lyfta fram Egyptens forna historia.
- ²⁰² Hubert Sattlers målningar och skisser finns i dag i Salzburg Museum. Materialet är inte publicerat i sin helhet, men en hel del finns i Häggman 2011.
- ²⁰³ Det grekiska ordet pylon betyder portbyggnad. En pylon består av två likadana torn med vinklade sidor som gör att de blir bredare nedtill och smalare upptill. Den första kända fornegyptiska pylonen framför en innergård är från elfte dynastin. Från och med Nya riket utgör de tempelfasad, och ingången till templet är porten mellan de två tornen. I pylonsens yttre sida byggdes en eller flera fördjupningar för flaggstänger. Inne i pylonen leder trappor upp till toppen av den. Se Arnold 2003, s. 183.
- ²⁰⁴ Flera kyrkor byggdes i närheten av och inne i Luxortemplet under Egyptens kristna period. På 500-talet byggdes en kyrka på den första innergården och på 1200-talet byggdes Abū al-Haggāgs moské ovanpå denna kyrka. Moskén finns kvar ännu i dag och är en av Luxors främsta moskéer. Se Arnold 2003, s. 167; Mackintosh-Smith 2001, s. 111–114.
- ²⁰⁵ Den grekiske historikern Strabon (64/63 fvt–25) gav namnet Memnonium till Ramses II:s gravtempel i västra Thebe. Benämningen kommer troligen av att templet ligger i närheten av Memnonkolosserna på Nilens västra strand (se ovan not 195). Champollion studerade templet under den fransktoskanska expeditionen 1829 och gav det namnet Rhamesseïon (franska för Ramesseum), som används ännu i dag. Ramesseum hör till de bättre bevarade gravtemplen i västra Thebe. Under nittonde dynastin var det områdets ekonomiska och administrativa centrum, och förutom själva templet består ruinerna även av en stor mängd magasin och bostäder för tjänstemännen och prästerskapet. Se Wilkinson 2000, s. 182–186.
- ²⁰⁶ Hur olika historiska händelser förhåller sig till tidpunkten för syndafloden har varit en svår fråga för muslimska egyptier. Genom tiderna har åsikterna om pyramidernas ålder varit ett hett diskussionsämne då somliga ansett dem vara byggda före syndafloden, somliga efter syndafloden.
- ²⁰⁷ Hieroglyfskriften användes bl.a. i stenarbeten och inristades då vanligen som relief. Fornegyptierna använde sig av flera olika relieftyper – främst höjd och sänkt relief. Wallin avser här den sänkta reliefen där figuren högs in i stenytan. När den höjda reliefen användes högs den omkringliggande stenen

bort så att figuren stod upp ur stenytan. Obeliskens restes av Ramses II framför Luxortemplets första pylon (se ovan not 197). Klumpig och grovt inhuggen relief är kännetecknande för Ramses II:s regeringsperiod. Se Robins 1990.

²⁰⁸ Wallin avser här Seti I:s (reg. 1294–1279 fvt) gravtempel som låg bredvid den övergivna byn Qurna och därför av resenärer vanligen kallades för templet i Qurna. Templet låg endast ett kort stycke från landningsstället på Thebes västra strand och var det första fornminnet resenärerna såg på sin väg västerut mot Konungarnas dal. Seti I var nittonde dynastins andra farao och far till Ramses II. Hans grav är i Konungarnas dal och det därtill hörande gravtemplet ligger precis som de flesta andra av Nya rikets gravtempel några kilometer österut, vid Nildalens rand. För Qurna och dess invånare, se ovan not 192. Se Thompson 2010, s. 176; Wilkinson 2000, s. 173–174.

²⁰⁹ Konungarnas dal består av två dalar som ligger vid randen av en högplåt som fortsätter in i öknen väster om Nildalen. Bergarten är till största delen kalksten, men kvaliteten på stenen varierar mycket mellan skikten. Därtill förekommer mindre lager av skiffer och flinta. Wallin misstar sig vad gäller sandstenen eftersom den inte förekommer i området kring Konungarnas dal fastän stenen nog annars är allmän i de södra delarna av Egypten. Se Bard 2008, s. 61–62; www.theban-mappingproject.com/articles/article_1.html

²¹⁰ Ar. *Bībān al-Mulūk* kungarnas port, användes av lokalbefolkningen som benämning på enskilda gravar i Konungarnas dal, men också för de innersta

delarna av dalen. I dag används på arabiska *Wādī al-Bībān al-Mulūk* för hela Konungarnas dal. Se Häggman 2011, s. 444.

²¹¹ Wallin avser antagligen Seti I:s grav i Konungarnas dal (KV 17). Faraoner med namnet Sesostri (ä. Senusret) regerade under Mellersta riket, men deras gravar är mindre pyramider i norr. Giovanni Battista Belzoni (1778–1823) tillbringade några år i Konungarnas dal och letade efter nya gravar och skatter och undersökte gamla gravar som redan hade hittats. 1817 hittade han Seti I:s grav som fortfarande hör till de mest imponerande gravarna. Graven är den största i Konungarnas dal med ca 140 meter av korridorer och rum. När Wallin besökte Konungarnas dal kände man till ett tjugotal gravar, i dag har det hittats 64 stycken. Se Reeves 2000, s. 21–23.

²¹² Seti I:s grav hör till de gravar i Konungarnas dal vars dekoration så gott som fullbordades. Förutom med texter och scener ur olika religiösa verk dekorerades graven med astronomiska motiv och med de vanliga scenerna med kungen tillsammans med olika gudar och gudinnor. Dekorationen består till största delen av höjd och målad relief. Efter att Belzoni tog sig in i graven (se ovan not 211) lämnade han den öppen, och regnvatten rann ner till de nedersta rummen och förstörde en del av dekorationen. 1825 byggdes skyddande murar omkring gravens ingång och sedan dess har regnvatten inte kommit in i graven. Men sedan graven öppnades har färgen blekts och slitits bort, och fastän den inte i dag längre är öppen för

- besökare fortsätter den att förfalla.
Se www.thebanmappingproject.com/sites/browse_tomb_831.html
- ²¹³ Med "underliga hufvuden" hänvisar Wallin till avbildningar av fornegyptiska gudar och gudinnor. Så gott som varje fornegyptisk gud och gudinna var förknippad med ett speciellt djur. Gudarna och gudinnorna kunde avbildas på flera olika sätt, men ett av de vanligare sätten var med människokropp och djurhuvud. Se Wilkinson 2003.
- De figurer som Wallin ser i gravdekorationen ter sig för honom "snurriga" eftersom frontalitet var den rådande principen i den fornegyptiska konsten och perspektivet negligerades. Föremål och människofigurer avbildades inte enligt hur de såg ut, utan från den vinkel som ansågs vara mest representativa för den del av föremålet eller figuren det var fråga om. En människofigur avbildades således med huvudet i profil, torson rakt framifrån och bakkdelen och benen igen i profil. Människofigurer ger därför ett intryck av att vrida bålen nittio grader. Se Schäfer 1986.
- ²¹⁴ Fastän så gott som alla klippgravar i Konungarnas dal plundrades redan under forntiden står stora stensarkofager kvar i många av gravkamrarna. Gravkammaren är det innersta rummet i graven. Stensarkofagerna var försedda med lock och de gjordes vanligen av kvartsit, alabaster eller röd granit. Beroende på hur oväntad ifrågavarande kungs död var varierande mängden mindre kistor inuti stensarkofagen. I den innersta kistan låg kungens
- balsamerade kropp. Stensarkofagerna var kartuschformade eller rektangulära, medan lockets form var mera varierande. Sarkofagen dekorerades med den dödas namn och inskriptioner och reliefer ur religiösa verk. Se http://www.thebanmappingproject.com/articles/article_5.2.html
- ²¹⁵ Om balsamering och mumier, se ovan not 186. Ordet mumie kommer från det persiska ordet *mumia* bitumen. Mumierna har antagligen fått sitt namn efter bitumen eftersom de är svarta till färgen, och det antogs tidigare att det berodde på att man använde bitumen under balsameringsprocessen. Det har dock hittats endast ett fåtal mumier med bitumen från perioden före Sentiden, så det finns inga klara belägg för detta påstående. Se Serpico 2000; Taylor 2001, s. 47.
- ²¹⁶ Fortfarande går det flera stigar upp från Konungarnas dal till de omkringliggande dalarna och slätterna. Eftersom Wallin på återvägen red förbi gravtemplet Ramesseum (hos Wallin Memnonium) verkar det som om han skulle ha tagit stigen som går österut, över klippranden till dalen al-Dair al-Baḥrī.
- ²¹⁷ Den stora preussiska expeditionen studerade Seti I:s gravtempel i västra Thebe hösten och vintern 1844–1845. Expeditionens beskrivning av templet finns i det tredje textbandet av *Denkmäler aus Aegypten und Aethiopien*. Templet namnges där som "Tempel Sethos' I von Alt-Qurnah". Se Lepsius 1900, s. 89–100.
- ²¹⁸ Den enda kungliga graven i Konungarnas dal som har hittats så gott som orörd är farao Tutankhamons (reg. 1336–1327 fvt) grav, nummer KV 62. Plundrandet, inte

- endast av Konungarnas dal utan av alla fornminnesplatser i Egypten, fortsatte ända långt in på 1800-talet. Lagen som slår fast att alla fornminnen är den egyptiska statens egendom och inte får föras ut ur landet stiftades först 1883. Se Reid 2002, s. 175.
- ²¹⁹ De vanligaste fornegyptiska kolonkapitalerna avbildar Egyptens flora i olika former: palm, lotus och papyrus. Av papyruskapitalerna finns det två olika former – slutna med papyrusstjälkarna ihopbundna till ett knippe och öppna med papyrusstjälkarna öppna i full blom. Se Arnold 2003, s. 52–55.
- ²²⁰ Det tempel Wallin ser i Edfu är inte, som Wallin skriver, byggt enbart under Ptolemaios IV Philopators (reg. 221–205 fvt) regeringsperiod utan under så gott som hela den ptolemeiska perioden (332–30 fvt). Templet är tillägnat guden Horus och byggt ovanpå ett äldre tempel från faraonisk tid. Edfutemplet följer den vanliga arkitekturen för ett fornegyptiskt kulttempel med pylon, innergård, hypostylsal, offerrum och helgedom. Väggarna är dekorerade med reliefer och inskriptioner från bl.a. myten om kampen mellan Horus och Seth. Se Shaw and Nicholson 2003, s. 89–90; Leitz 2006, s. 126–132.
- ²²¹ I klipporna öster och söder om Assuan fanns flera av det forna Egyptens viktigaste granitstenbrott. Graniten användes bl.a. till sarkofager, statyer och obelisker och fraktades från Assuan ändå upp till Nedre Egypten. Se Aston, Harrell and Shaw 2000; Baines and Malek 2005, s. 72.
- ²²² Ön Elephantine ligger i Nilen vid Assuan och var under stora delar av den faraoniska perioden landets gränspost i söder. Öns äldsta kända bosättning är från sen fördynastisk tid och därmed bland de tidigare i Egypten. I den forna staden Abu på öns södra sida finns ruiner av bl.a. en fästning, ett flertal mindre tempel och en nilometer. Elephantine var tillsammans med Assuan en viktig handelsplats, och Assuans moderna namn kommer från det fornegyptiska ordet för handel, *suenet*. Se Baines and Malek 2005, s. 72–73; Shaw 2000, s. 311.
- ²²³ Ar. talspr. ”shedd elkomat” omlinda.
- ²²⁴ Staden i Elephantines södra del har utgrävts sedan 1969 och är i dag en av de bäst kända fornplatserna i Egypten. När Wallin besökte ön var platsen fortfarande täckt av sand och därför är en stor sandhög det enda Wallin ser. Fästningen var stadens kärna och har lämningar alltifrån tidig dynastisk period. Se Baines and Malek 2005, s. 72; Arnold 2003, s. 80.
- ²²⁵ För antikens greker var de icke-grekisktalandes språk ett enda obegripligt ”bar, bar”. Till en början var detta troligen bara ett konstaterande, men under perserkrigen fick ordet även betydelsen ociviliserad. Här har vi samma företeelse med rutanispråket – de araber som kom i kontakt med nubierna och inte förstod deras språk kallade språket *raṭāna* eller *ruṭainā* rotvålska, från verbet *raṭana* att tala ett obegripligt språk. Se även s. 188.
- ²²⁶ Lat. *Parturiunt montes, nascetur ridiculus mus* (Horatius, *Ars poetica* 139) Bergen känner födslovåndor, en löjlig mus skall födas.
- ²²⁷ Ar. talspr. ”bab elbasha” paschans port.

- ²²⁸ Ar. talspr. "hia merkeb eller hia gaieh" kom båt eller kom, kom.
- ²²⁹ Ar. talspr. "titfarrag al baḥr" du beundrar floden.
- ²³⁰ Eg. *Ricinus communis*, art i familjen törelväxter. Kharwa är det egyptiska namnet på växten. Fröet innehåller ca 50 % ricinolja och 3 % av det mycket giftiga ricinet.
- ²³¹ Ön Philae låg i den första katarakten ca 10 km söder om Assuan och hade flera tempel från Sentiden till ptolemeisk tid. Den första Assuandammen byggdes 1898–1902 precis norr om Philae, och eftersom Nilens flöde därefter kontrollerades steg vattenytan på dammens södra sida. Flera av öarna i första katarakten låg som ett resultat delvis under vatten stora delar av året. Då den nya Assuandammen började byggas 1959 stod det klart att öarna i första katarakten helt skulle täckas av vatten efter att dammen var klar 1970. Detta eftersom Nassersjön bildades norr om den nya och söder om den första dammen. UNESCO kallade till räddningsutgrävningar i hela området och bl.a. templen på Philae revs och flyttades till den närbelägna ön Agilika. Se Säve-Söderbergh 1996, s. 131–147.
- ²³² Wallin avser Isistempet som var huvudtempel på ön Philae. Det hör till de äldre byggnaderna på ön och byggdes till största delen under ptolemeisk tid. Tempel har två pyloner, en innergård med en s.k. mammisi (födelsestuga), en hypostylsal och en helgedom. Isistempet på Philae var i bruk ännu långt efter att kristendomen hade blivit den förhärskande religionen i Egypten på 300-talet. Tempel stängdes officiellt först ca 550. Se Wilkinson 2000, s. 213–215. Den preussiska expeditionen studerade samtliga byggnader på Philae under två perioder – från 29 oktober till 6 november 1843 och från 31 augusti till 29 september 1844. Den senare vistelsen ägde alltså rum endast någon månad innan Wallin besökte ön. För den preussiska expeditionens beskrivning av Philae, se Lepsius 1901, s. 130–173. För ett flertal målningar av Philae på 1840-talet, se *Egypt Yesterday and Today*, s. 106–119.
- ²³³ Wallin avser den s.k. Trajanuskiosken som ligger vid stranden precis öster om Isistempet. Kiosken är mycket yngre än Isistempet (byggd 105) och var därför tämligen välbevarad ännu på 1840-talet. Taket var troligen av trä och finns därför inte kvar. Kiosken består av 14 kolonner vars nedre hälften är förenade av en vägg. I *Denkmäler aus Aegypten und Aethiopien* kallas kiosken för "Terrassentempel". I en del 1800-talsreseskildringar går kiosken under benämningen "the Hypaethral Temple" eller "Pharaoh's Bed". Liknande kiosker var vanliga och fungerade som viloplats för processioner, som under religiösa fester förde ut kultstatyn ur tempel. Se Lepsius 1901, s. 168–169; *Egypt Yesterday and Today*, s. 52–53; Wilkinson 2000, s. 215.
- ²³⁴ Under Nya riket, Sentiden och grekisk-romersk tid användes vanligen sandsten som byggmaterial i tempel. Under de tidigare perioderna var kalksten det vanligaste byggmaterialet. Det finns flera sandstensbrott i södra Övre Egypten och

- Nubien varav det kanske mest kända är i Gabal al-Silsila. Se Arnold 2003, s. 208.
- ²³⁵ De fornegyptiska templen från grekisk-romersk tid hade ibland rum även på taket till de inre delarna av templet. Isistemplet i Philae har ett s.k. Osiris-kapell på sitt tak. Från templets inre rum leder trappor upp till taket. Se Arnold 2003, s. 204; Wilkinson 2000, s. 68–69, 214.
- ²³⁶ Wallin har hört fel. Profetens första mu'adhdhin var den etiopiske slaven Bilāl ibn Ribāḥ. Att Bilāl skulle ha besökt Egypten är föga troligt liksom även de olika åsikterna om att han skulle ha begravts i endera nuvarande Jordanien eller Damaskus. Om Bilāl, se Ibn Ishāq 1955, s. 143–144.
- ²³⁷ Efter att kristendomen blev den förhärskande religionen i Egypten på 300-talet fick flera fornegyptiska tempel fungera som kyrkor. Isistemplet på Philae var det sista fornegyptiska hednatempel som var i bruk och det stängdes först ca 550. De sista kända hieroglyfinskriptionerna är från Philae, daterade till 394. Efter att det hedniska templet stängdes grundades fyra kyrkor på Philae. Dessa kyrkor fick stå kvar nästan orörda ända fram till slutet av 1800-talet då templet översvämmades efter att den första Assuandammen byggdes. Se Arnold 2003, s. 175.
- ²³⁸ Fornegyptiska kulttempel består vanligen av en eller flera öppna innergårdar avskilda från varandra med pyloner. Efter innergårdarna följer en eller flera hypostylsalar och därefter de inre takbeklädda delarna av templet. De inre delarna av templet består av mindre rum med helgedomen för kultstatyn av guden eller gudinnan i centrum. Rummen har lågt till tak och inga fönster. Det var i dessa rum som kultstatyn fanns och där själva kulten utfördes, d.v.s. offrandet och tillbedjandet av den gud eller gudinna som templet var tillägnat. Se Wilkinson 2000, s. 65.
- ²³⁹ Två kolonnader leder upp till Isistemplet, men de är troligen byggda efter själva templet då kolonnernas dekoration är från romartiden. Med ”sidobyggnader” avser Wallin eventuellt byggnaderna på Isistemplets innergård, mellan den första och den andra pylonen. Innergården har i öster en kolonnad och i väster en s.k. mammisi (födelse-temple). Dessa byggnaders dekoration är från sen ptolemeisk tid och romartid och därmed också äldre än de innersta delarna av Isistemplet. Se Baines and Malek 2005, s. 74; Wilkinson 2000, s. 214.
- ²⁴⁰ I den nubiska byn Tāfa fanns vid tiden för Wallins besök två relativt små tempel byggda av kalksten. Efter att den första Assuandammen byggdes och vattennivån höjdes körde ett fartyg rätt in i det norra, större templet så att det kollapsade på 1910-talet. Under UNESCO:s räddningsutgrävningar monterades templet ned och det donerades av egyptiska regeringen till Nederländerna 1978. I dag finns det i Rijksmuseum van Oudheden i Leiden. Templet är romerskt och byggt under kejsar Augustus regeringsperiod 30 fvt–14 men arkitektoniskt i fornegyptisk stil. Se www.rmo.nl/collectie/afdeling/egyptenaren/egyptische-tempel; Säve-Söderbergh 1987, s. 140–141. Det södra och mindre templet var relativt välbevarat när Wallin besökte det och

några år tidigare då det avbildades av David Roberts 1838. Från och med 1870-talet användes templets stenar som byggmaterial av bybefolkningen, och i dag finns ingenting kvar av templet. Se *Egypt Yesterday and Today*, s. 96–97; Usick 2002, s. 104–105.

- ²⁴¹ I samband med sina ökenfärder skrev Wallin i två repriser om endera tyska eller österrikiska ”Thaler”. Före den första resan översände han 82 ”Tyska Thaler” till Jidda (brev till G. Geitlin 10/4 1845 eller ovan s. 262) och under den tredje resan i Bagdad insåg han att det som resterade av hans medtagna 120 ”Österrikiska Thaler” inte skulle räcka för återfärden till Egypten (brev till G. Geitlin 15/4 1849, NB, G.A. Wallins arkiv). Svenskans daler kommer av denna thaler som i sin tur fått sitt namn av S:t Joachimsthal (thal = dal) i Böhmen där man på 1500-talet kom på ett rikt silverfynd. De silvermynt man slog kallades S:t Joachimsthaler. Mynten blev populära och benämningen förvandlades i folkmun till thaler, dagens dollar. Ett ännu mera utbrett mynt var den spanska realen. *Los Reyes Católicos*, Ferdinand och Isabella, utfärdade 1497 ett edikt om att man skulle slå ett silvermynt kallat *reale*. Det blev ett verkligt *nummus franca* överallt i världen, i Sydamerika, i Fjärran Östern och på Arabiska halvön. Myntets namn reflekterar dess kungliga tillkomsthistoria och som *riyal* fortlever det än i dag som beteckning på valutan i ett antal arabländer. På Arabiska halvön fick det under andra hälften av 1700-talet en konkurrent i den habsburgska Maria Teresia-thalern.

Maria Teresia hade krönt till drottning 1740 och redan följande år började man slå ett mynt bärande den unga regentens profilteckning. Myntets vikt (28 gr) och diameter (39,5 mm) förblev sig lika de kommande decennierna (t.o.m. århundradena). Det iögonfallande är att alla mynt slagna efter Maria Teresias död bär hennes dödsår 1780 oavsett tidpunkten för slagningen.

Ännu så sent som 1946 reste Wilfred Thesiger (1910–2003) i Rub‘ al-khālī med ”flera påsar med Maria-Theresia-thaler. Dessa mynt, som är daterade 1780, slås ännu [...] och är de ända mynt som accepteras här; araberna kallar dem riyals.” Se Harrigan 2003; Semple 2005; Thesiger 1960, s. 72.

- ²⁴² Med de astronomiska texter, som under medeltiden översattes från arabiska till latin, kom en mängd arabiska stjärnnamn till Europa, bl.a. Aldebaran (ar. *al-dabarān*), den ljusstarkaste stjärnan i stjärnbilden Oxen. Namnet betyder ”följeslagare” då den anses följa Plejaderna (Sjstjärnorna) över himlen. Även flera av Orionkonstellationens stjärnor har arabiska namn, bl.a. Betelgeuze och Rigel. Slutet av Betelgeuze, ”elgeuze”, kommer från ordet al-Jauza, ”Orion”, början av ordet är däremot en tvistefråga bland de lärda. Den ljusstarkaste stjärnan i Orion är Rijl al-Jabbār, ”Jättens [Orions] fot”. Av konstellationens stjärnor har även Saiph, Alnitak, Mintaka, Alnilam, Hatsya och Meissa namn som går tillbaka till arabiskan. Den främsta källan för européerna var den arabiska översättningen av Ptolemaios *Almagest*.

Den viktigaste stjärnlistan under en period på 800 år var sammanställd av 'Abd al-Rahmān al-Šūfī (lat. Azophi, d. 986). Se Hämeen-Anttila ja Nokso-Koivisto 2011, s. 114.

²⁴³ Templet i Darr byggdes under Ramses II:s regeringsperiod och tillägnades gudarna Re, Harmachis och Amon-Re. Templet består av två pelarrum, en helgedom och två sidorum. Det är ett klipp-tempel och därmed är de inre delarna huggna rakt in i klippan och endast det första pelarrummet synligt utifrån. Den svaga bergarten resulterade i att templet sakta föll ihop, och 1965 flyttades det till det närbelägna al-'Amada och dokumenterades i sin helhet. Se El-Achirie et Jacquet 1980; Usick 2002, s. 116.

²⁴⁴ Ar. *turmus*, ar. talspr. "tirmis" lupin.

²⁴⁵ Ar. talspr. "'labrimi" dadlar från Ibrīm.

²⁴⁶ Muḥammad 'Alī hade infört en skatt på 300 piaster per vattenhjul.

²⁴⁷ Det mindre klipp-templet i Abu Simbel ligger norr om Ramses II:s tempel (se nedan not 248), och är tillägnat Ramses II:s huvudgemål Nefertari och gudinnan Hathor. Templet är inhugget i klippan och ingången flankeras av fyra stående statyer av Ramses II och två av Nefertari. Templet består av ett pelarrum, ett förrum till helgedomen och därefter helgedomen. Fornegyptiska drottningar tillägnades vanligen inte egna tempel, men Nefertari hade en ovanligt stark ställning. Se Wilkinson 2000, s. 227–228.

²⁴⁸ Ramses II lät bygga sju klipp-tempel i Nubien, av dessa är hans tempel i Abu Simbel det största. På förgården finns ett litet solkapell och ett kapell tillägnat guden Thoth. Ingången bevakas av

fyra sittande kolosstatyer av Ramses II. Kolosstatyerna är 22 meter höga och bland de största i Egypten. Rakt ovanför ingången finns solguden Re avbildad med den dyrkande kungen stående på båda sidorna. Efter ingången följer två pelarrum på varandra, med tillhörande sidorum, och längst in är helgedomen. I det yttre pelarrummet finns åtta pelare, fyra på vardera sidan om mittgången. Pelarnas framsida är dekorerad med statyer av Ramses II avbildad som guden Osiris (s.k. Osirispelare). Det är dessa statyer Wallin fylls av beundran för. Helgedomen har fyra sittande statyer av de gudar som templet är tillägnat – Ptah, Amon-Re, den deifierade Ramses II och Re-Horakhty. Två gånger per år står solen i ett sådant läge att den lyser ända in i templets innersta och belyser de fyra kultstatyerna. När den nya Assuandammen byggdes (se ovan not 231) flyttades de båda klipp-templerna i Abu Simbel under UNESCO:s räddningsutgrävningar till en plats högre upp. Se Wilkinson 2000, s. 223–227.

²⁴⁹ Templen i Abu Simbel upptäcktes av västerlänningar först 1813 då Johann Ludwig Burckhardt (1784–1817) besökte platsen. Några år senare tog sig Belzoni in i det nästan sandfyllda klipp-templet. Då Wallin besökte templen var de ännu täckta av sand. Se Wilkinson 2000, s. 223.

²⁵⁰ Den ryske handelsmannen Jegor Uschakoff (1767–1836) byggde ett kombinerat privat- och affärshus i centrala Helsingfors, i hörnet av Unionsgatan och Norra esplanaden. Huset stod färdigt 1816 och hörde till de största stenhusen i staden. Det ritades av

- arkitekten Pehr Granstedt (1764–1828).
Se Valtonen s.a.
- ²⁵¹ Klipptemplets sidorum var magasin för förvaring av kultföremål och offervaror, som behövdes för att upprätthålla templets kult. Kanopkär! är fyra krukor som i fornegyptiska gravar innehåller den avlidnes balsamerade lever, magsäck, tarmar och lungor. Wallin misstar sig här eftersom Ramses II:s klippempel i Abu Simbel är ett kultempel och inte ett gravtempel och därför inte innehöll några kanopkär! Se Taylor 2001, s. 65–76.
- ²⁵² Ar. talspr. ”fi Iman illa” i guds hand, ”eish ḥalek” hur mår du?, ”wahashtinna” vi saknade dig.
- ²⁵³ Mindre statyer av Ramses II:s familjemedlemmar står vid fötterna av de fyra kolosstatyerna som flankerar templets ingång. Statyerna är av hans huvudgemål Nefertari och hans mor Tuya, men också av flera av Ramses II:s barn.
- ²⁵⁴ Sattlers målning av Ramses II:s klippempel i Abu Simbel finns i dag i Salzburg Museum. På målningen kan man se flera personer som klättrar omkring på sandhögarna utanför templet, och det är lätt att föreställa sig Wallin som en av dem. För målningen, se Häggman 2011, s. 304.
- ²⁵⁵ Profetens al-ṣaḥāba eller aṣḥāb, d.v.s. personer som levtt i profeten Muḥammads närhet och känt honom personligen, var omtyckta, mindre helgon. Huruvida någon av dem någonsin kommit så långt söderut längs Nilen måste förbli en öppen fråga.
- ²⁵⁶ Ar. *faṭīra* är ”ett slags bakverk genomdränkt med smör, kavlat mycket tunt och vikt om och om igen som en servett. Det äts som det är eller med lite honung eller socker på”, se Lane 1998, s. 103; ar. *luqmat al-qāḍī* bakelse, ar. *’aggūr* melon.
- ²⁵⁷ Ar. talspr. ”he ‘arafal jalla” tillbaka till stranden!
- ²⁵⁸ Det lilla klipptemplet i Gabal Adda (äv. Abahūda) byggdes av farao Horemheb (reg. 1323–1295 fvt) och är tillägnat gudarna Amon och Thoth. Gabal Adda ligger på Nilens östra strand, mitt emot Abu Simbel. Templet består av ett pelarium med fyra pelare, två sidorum och en helgedom. Under tidig kristendom var templet en kyrka. Se Wilkinson 2000, s. 228.
- ²⁵⁹ Den koptiska kyrkans överhuvud, patriarken, på arabiska vanligen batrak eller baṭrak som hos Lane. Om den koptiska kyrkans hierarki, se Lane 1998, s. 417–419.
- ²⁶⁰ I helgedomen i Abu Simbels mindre tempel är gudinnan Hathor avbildad som en ko. Figuren är i höjd relief och ger intrycket av att hon träder fram ur själva berget. Se Wilkinson 2000, s. 227.
- ²⁶¹ Precis som i Konungarnas dal blandar Wallin samman de fornegyptiska härskarnas namn. Väggedekorationerna avbildar inte Sesostris utan Ramses II.
- ²⁶² Bland de vanligare motiven i fornegyptiska tempeldekorationer är scenen med den fornegyptiske kungen som kuvar ett främmande folk genom att hålla dem i håret och slå ner på dem med en stav. Syftet var att framställa kungen som Egyptens beskyddare och den som upprätthöll ordning. Egyptierna avbildades för det mesta med en rödare ansiktsfärg än främmande folk, och

- Wallin antog därför riktigt att de kuvade människorna i scenen inte är egyptier utan en grupp krigsfångar.
- ²⁶³ Väggarna i det yttre pelarrummet i Ramses II:s tempel i Abu Simbel är dekorerade med krigsscener i relief. På den norra väggen avbildas slaget i Kadesh och på den södra väggen avbildas krig med nubier, syrier och libyer. Fortfarande i dag finns en del av färgen kvar. Se Wilkinson 2000, s. 226.
- ²⁶⁴ Solguden Re var det forna Egyptens viktigaste gud. Han var en gud med anknytning till både himlen, jorden och underjorden. Re hade flera former, för det mesta som förenad med någon annan gud till en dualistisk form. Bland de vanligaste av Res synkretistiska former är föreningen med guden Horus till Re-Horakhty, morgonsolsguden. Re-Horakhty avbildas vanligen som en människogestalt med falkhuvud, och med en solskiva som krona. Ovanför ingången till Ramses II:s Abu Simbel-tempel finns en staty av Re-Horakhty, som håller symbolerna för makt (*user*) och sanning (*maat*) i sina händer. Ramses II:s tronnamn var User-maat-ra, så statyn är en slags rebus för hans namn. Se Wilkinson 2000, s. 226; Wilkinson 2003, s. 205–209.
- ²⁶⁵ Ovanför fasaden med kolosstatyerna till Ramses II:s Abu Simbel-tempel finns en fris av babianer som dyrkar solen. Babianen var symboliskt den som hälsade solen först på morgonen. Se Wilkinson 2000, s. 226.
- ²⁶⁶ De små klippkapellen vid Ibrīm är från Nya riket. Efter att den nya Assuandammen blev färdig hamnade de under vatten, men egyptologer gör nu försök att rekonstruera dem utifrån anteckningar som gjordes under UNESCO:s räddningsutgrävningar. Se Häggman 2011, s. 317.
- ²⁶⁷ Qaṣr Ibrīm var ett fort under faraonisk och grekisk-romersk tid. Det har också funnits ett tempel på platsen, men av det finns ingenting längre kvar. Senare byggdes templet om till kyrka. Se Wilkinson 2000, s. 223.
- ²⁶⁸ Thutmosis III (reg. 1479–1425 fvt) och Amenhotep II (reg. 1427–1400 fvt) lät i al-ʿAmada bygga ett tempel tillägnat gudarna Amon-Re och Re-Horakhty. Thutmosis IV lät senare bygga till en hypostylsal, och flera av nittonde dynastins härskare tillförde mindre delar till templet. Dekorationen har flera viktiga historiska texter, en beskriver ett egyptiskt fälttåg till Asien under Amenhotep II och en annan en libysk invasion i Egypten under Merenptah (reg. 1213–1203 fvt). På grund av den nya Assuandammen flyttades templet 1964–1974 till en högre plats ca 2,5 km från sin ursprungliga plats. Se Wilkinson 2000, s. 221.
- ²⁶⁹ Skarabéer är egentligen amuletter eller sigill med formen av den gudomliga skarabéskalbaggen. De skarabéer Wallin ser på väggdekorationerna i al-ʿAmadatempet är antagligen skarabén som piktogram (*kheper*). Hieroglyfen ingår i både Thutmosis III:s och Amenhotep II:s namn, vilka var de två härskare som byggde de första delarna av templet, och därför förekommer skarabéhieroglyfen på många ställen i templets inskriptioner. Se Shaw and Nicholson 2003, s. 253.

- ²⁷⁰ En "habesh" är en person från Abessinien, d.v.s. Etiopien.
- ²⁷¹ I al-Šabū' byggdes två fornegyptiska tempel, ett av Amenhotep III och ett av Ramses II. Båda var delvis fristående utanför klippan och delvis inhuggna i klippan. Det äldre templet var tillägnat först en nubisk form av Horus och senare Amon. Templet byggt av Ramses II var tillägnat Amon-Re och Re-Horakhty, och det är det templet som Wallin besökte. En aveny av sfinxer med människohuvud leder upp till templet. Själva templet består av tre innergårdar, som skiljs åt med pyloner. På den tredje innergården finns tio pelare med en staty av Ramses II i Osirisform framför varje. Osirisformen avbildar kungen som den mumifierade Osiris med armarna korsade framför bröstet och med krumstaven och gisslet i händerna. 1844 var statyerna och pelarna ännu nästan helt täckta av sand. De delar som Wallin inte såg, och som är inhuggna i klippan, består av ett pelarrum med tolv pelare, ett förrum och en helgedom. Ramses II:s tempel i al-Šabū' flyttades undan Nassersjön flera kilometer västerut. Amenhotep III:s tempel flyttades inte och ligger därför i dag under vatten. Se Wilkinson 2000, s. 220; Häggman 2011, s. 321.
- ²⁷² Statyerna av Ramses II i hans tempel i al-Šabū' avbildar kungen med den ena foten framför den andra. Ställningen ger en bild av kungen som en dynamisk härskare som utför kultriterna i templet och därigenom upprätthåller kontakten med gudarna och den kosmiska ordningen. Se Robins 2001, s. 20–21.
- ²⁷³ Om rutanispråket, se ovan not 225.
- ²⁷⁴ Stammen "Alelegat". Enligt traditionen var 'Alaiqāt den ena av två stammar som genast efter den arabiska erövringen av Egypten slog sig ner i landet. Senare träffar vi på den främst på Sinaihalvön.
- ²⁷⁵ På berget al-Maḥarraqa finns ett litet romerskt tempel, som 1961 flyttades undan Nassersjön och nu är på samma ställe som templen i al-Šabū' (se ovan not 271) och al-Dakka (se nedan not 276).
- ²⁷⁶ Templet i al-Dakka påbörjades av den meroitiska kungen Arkamani ca 220 fvt och färdigställdes av bl.a. Ptolemaios IV, Ptolemaios VIII (reg. 170–116 fvt), Augustus och Tiberius (reg. 14–37). al-Dakkatemplet är tillägnat guden Thoth. Den pylon som Wallin nämner byggdes under romartiden. Därefter följer en liten gård och därefter de inre delarna av templet. Templet har ett pelarrum, ett förrum och speciellt nog två helgedomar – en byggd av Arkamani och en av Augustus. Templet flyttades 1962–1968 ca 40 km söderut, till samma plats där al-Šabū' och templet i al-Maḥarraqa finns i dag. Se Wilkinson 2000, s. 219.
- ²⁷⁷ al-Dakkatemplet är tillägnat guden Thoth, men i en specialform som "Thoth av sykomorfikonträdet". Thoth är vishetens gud och tar formen av en ibisfågel eller en babian. Scenen Wallin ser är med andra ord Thoth i den form i vilken han dyrkades i al-Dakkatemplet. Se Wilkinson 2003, s. 215–217.
- ²⁷⁸ Templet i Gurf Husain byggdes av Ramses II. Precis som templet i al-Šabū' byggdes de yttre delarna som fristående medan de inre delarna högs in i klippan. Tempelns yttre delar flyttades undan Nassersjön, men de inre delarna

- kunde inte räddas. Templet tillägnades gudarna Ptah, Ptah-Tenen, Hathor och den deifierade formen av Ramses II. I helgedomen fanns, precis som i Ramses II:s tempel i Abu Simbel, statyer av dessa fyra gudar i sittande ställning.
- Se Wilkinson 2000, s. 219.
- ²⁷⁹ Ar. *asmar* brun, *aḥmar* röd. De för-islamiska araberna kunde i sin diktning beskriva sig själva som svarta i kontrast till de mer ljushyade perserna som man kallade röda, men då man behandlade de mörkhyade afrikanerna som var svarta beskrev man sig själv som röd. När de inte gjorde några jämförelser med andra människor ansåg sig beduinerna vara olivgröna. Om arabernas passion för färgbenämningar, se Fischer 1965, *passim*.
- ²⁸⁰ Ar. talspr. "ma twaḥḥadu llah" säg att gud är en.
- ²⁸¹ Ar. talspr. "samma'k rabbona kheir" här: vi är med dig!
- ²⁸² Templet i Dandū är romerskt och byggt under Augustus regeringsperiod till två nubiska hövdingasöners ära. Efter pylonen följer en innergård, ett pronaos (kultrum) med kolonner och längst in ett förrum och en helgedom. Templet donerades på 1960-talet till Förenta staterna och finns i dag på Metropolitan Museum of Art i New York. Se Wilkinson 2000, s. 218; www.metmuseum.org/Collections/search-the-collections/100004628
- ²⁸³ Templet i Kalābsha är ett fristående tempel som byggdes under ptolemeisk tid med senare delar av Augustus. Det tillägnades den nubiska guden Mandulis, och Isis och Osiris. En granitport ledde till pylonen, varpå följde en innergård, en hypostylsal, två förrum och slutligen helgedomen. Kalābshatemplet flyttades 1962–1963 till en högre plats precis söder om den nya Assuandammen. Se Wilkinson, s. 217–218. För Horus-Mandulis, se Wilkinson 2003, s. 114–115.
- ²⁸⁴ Klipptemplet kallat Bait al-Wālī ligger nära Kalābshatemplet och byggdes under Ramses II:s regeringsperiod. Efter ingången i klippan följer ett långsmalt förrum, därpå ett brett pelarrum och längst in är helgedomen med statyer av Isis, Horus, Khnum, Satis och Anukis. Dessa gudar och gudinnor hade en speciell betydelse för Assuanområdet. Se Wilkinson 2000, s. 217.
- ²⁸⁵ Ar. talspr. "noba" nubier.
- ²⁸⁶ En by hade byggts ovanpå och inuti Kalābshatemplet. När templet revs och flyttades undan Nassersjön flyttades också bosättningen till en ny by ca 150 km norr om den ursprungliga. Se Häggman 2011, s. 328.
- ²⁸⁷ Grek. Priapos, lat. Priapus är en fruktbarnhetsgud från grekisk och romersk mytologi, som vanligen avbildas med en stor, erigerad penis. I fornegyptisk religion finns ett flertal fruktbarnhetsgudar, som avbildas på ett liknande sätt.
- ²⁸⁸ Eventuellt avser Wallin här en s.k. kheker-fris, som vanligen är elementet högst uppe på dekorerade väggar. Frisen avbildar hopbundna mattfransar eller knippen av vass och härleds från mattor som utgjorde prototemplens väggar. Se Arnold 2003, s. 122; Stevenson Smith 1998, s. 30.
- ²⁸⁹ Enkla och små valv byggdes under hela den faraoniska perioden, men främst i tegel i bostadshus och magasin-

- byggnader. Valvet var inte typiskt för fornegyptisk tempelarkitektur, och det största stenvalvet som har bevarats är endast några meter brett. Se Arnold 2003, s. 253.
- ²⁹⁰ Wallin kallar templet för *Ḳordas*, men det är den s.k. *Qertassikiosken* (äv. *Kardassy*). Kiosken är byggd under romartiden och till största delen utan inskriptioner och dekorationer. Den består av fyra kolonner som bildar en kvadrat och två *Hathorkolonner* vid ingången. *Qertassikiosken* flyttades undan *Nassersjön* 1960. Se Wilkinson 2000, s. 216.
- ²⁹¹ Den meroitiske kungen *Azekheramon* påbörjade under ptolemeisk tid ett tempel i *Dībūd* och tillägnade det *Amon*. Flera ptolemeiska kungar lade senare till delar och tillägnade det *Isis*, och slutligen lät *Augustus* och *Tiberius* dekorera templet. *Dībūdtemplet* revs 1960 och donerades till *Spanien*. I dag finns det i *Parque del Oeste* i *Madrid*. Se Wilkinson 2000, s. 216.
- ²⁹² I fornegyptisk arkitektur är taket så gott som alltid platt och omgärdat med väggar för att taket skulle kunna användas som rum. Taken byggdes genom att rektangulära stenblock lades över två kolonner som stod bredvid varandra, och därefter lades själva takstenblocken vertikalt över de första stenblocken. Se Arnold 2003, s. 47.
- ²⁹³ Wallin tillbringade hela dagen i *Isistemplet* på *Philae* och denna dags anteckningar består enbart av en detaljerad beskrivning av templets olika delar. Anteckningarna är skrivna med blyerts på lösa blad, som Wallin har stuckit in i dagboksläggat (se manuskriptbeskrivningen). Han använde sig här flitigt av förkortningar och avsåg eventuellt att skriva rent anteckningarna senare.
- ²⁹⁴ Det var så här långt söderut som den franska expeditionen kom 1799, och en medlem av den vetenskapliga bataljonen, skulptören *Jean-Jacques Castex* (1731–1822), ristade in graffitin. Se *Laissus* 1998, s. 285–286; *Strathern* 2007, s. 303, not.
- ²⁹⁵ I granitbrottet söder om *Assuan* finns en ofärdig obelisk ännu kvar i klippan. Obeliskan fick skador vid uthuggningen och lämnades eventuellt därför halvfärdig. Se *Baines and Malek* 2005, s. 72–73.
- ²⁹⁶ Den arabiska expansionen på 630- och 640-talen personifieras i hög grad av tre framgångsrika härförare: *ʿAmr ibn al-ʿĀṣ* i *Egypten*, *Khālīd ibn al-Walīd* i *Syrien* och *Mesopotamien* samt *Saʿd ibn Abī Waqqās* i *Persien*. Här har Wallin gjort ett misstag då han talar om *Khālīd ibn Yazīd*. *Khālīd ibn al-Walīd*, även känd som *Saif Allāh* (guds svärd), deltog inte i erövringen av *Egypten*. Den arabiska expansionen i allmänhet har behandlats utförligt i *Donner* 1981; *Kennedy* 2007; *Donner* (ed.) 2008.
- ²⁹⁷ Ar. talspr. *ʾilʿasker Olad ilheram*” soldatbastard.
- ²⁹⁸ Wallin åsyftar här *Gamla Testamentets* 2 *Mosebok* 16:3, som enligt *Karl XII:s bibel*, som var i användning vid Wallins tid, lydde: ”Och sade till dem: Gud gifwe, att wi hade dött uti Egypti lande genom *HERrans* hand, der wi såto wid köttgrytorna, och hade bröd nog till att äta; ty I hafwen fördenskull fört oß i denna

- ökna, att I skolen låta denna hela hopen dö af hunger.”
- ²⁹⁹ Wallin avser här sannolikt församlingsbönen som på fredagen ersätter middagsbönen. Deltagandet i den är i princip obligatoriskt för en manlig muslim. Predikan (ar. *khuṭba*) hör till fredagsbönens ritual. Se Hjärpe 1979, s. 87–88.
- ³⁰⁰ Tegel gjorda av lera från Nilen var det vanligaste byggnadsmaterialet under faraonisk tid och är det ännu i dag i Egypten. Offentliga byggnader som tempel och gravar byggdes av sten, men annars användes endast tegel. Teglen tillverkades genom att leran blandades med sand, grus, vass o.s.v. och massan formades till tegel i formar av trä. I Egypten används främst soltorkade tegel fastän det redan under fornegyptisk tid var känt att leran härdnade då den brändes. Muren som omringar templet i Kom Ombo är byggd av tegel, som de flesta andra fornegyptiska tempelomgärdande murar. Se Kemp 2000, s. 79, 83; Baines and Malek 2005, s. 74.
- ³⁰¹ Antagligen avser Wallin här det lilla Hathorkapellet som ligger precis söder om Kom Ombo-templets öppna innergård. Kapellet är byggt under romersk tid. Se Wilkinson 2000, s. 209.
- ³⁰² Eventuellt avser Wallin här Ptolemaios XII:s port, som ligger längst i söder vid tegelmuren som omgärdar tempelområdet i Kom Ombo. Se Baines and Malek 2005, s. 74.
- ³⁰³ Templet i Kom Ombo står på en plåtå ovanför Nilens strand och de delar som kan ses i dag är byggda under den grekisk-romerska perioden. Den förste kung som nämns i inskriptionerna är Ptolemaios VI (reg. 180–145 fvt) och de yngsta delarna är tillagda under romersk tid. Templet är tillägnat två gudar – Sobek och Horus den äldre. Dualismen ses i tempelarkitekturen genom att den har två parallella axlar löpande bredvid varandra genom pylonen, den öppna innergården, de två hypostylsalarna, förrummen och slutligen med två helgedomar bredvid varandra. När Wallin besökte tempelruinerna var ingenting av pylonen och innergården synligt och därför drog han slutsatsen att templet saknade dessa delar. Se Wilkinson 2000, s. 209–210.
- ³⁰⁴ Templet i Kom Ombo är inte tillägnat Isis utan krokodilguden Sobek. Sobek var Kom Ombo-regionens lokala gud och han hade dyrkats på platsen sedan fördynastisk tid.
- ³⁰⁵ Ar. talspr. ”ʿod elnaṭil” korg av säv som är fäst vid ett långt träskaft.
- ³⁰⁶ Vid Gabal al-Silsila ca 65 km norr om Assuan smalnar Nilen av p.g.a. de branta sandstensklippor som kantar dess stränder. Det finns stora sandstensbrott både på den östra och den västra sidan. Wallins resällskap tog i land endast på den västra sidan. Se Baines and Malek 2005, s. 75.
- ³⁰⁷ I Gabal al-Silsila finns flera mindre klippkapell eller -altare inhuggna i sandstensklippan på den västra sidan och tillägnade olika gudar och gudinnor. De flesta är förvittrade och har så gott som ingenting kvar av dekorationen. Det bäst bevarade klippkapellet är byggt av Horemheb under artonde dynastin. Kapellet byggdes eventuellt i

- ett stenbrott som inte längre användes. Flera öppningar i klippan leder in till ett långsmalt förрум varifrån en dörr leder in till helgedomen. I helgedomen finns sju sittande statyer av de gudar som kapellet var tillägnat. Se Wilkinson 2000, s. 208.
- ³⁰⁸ Under ingången till stenbrottet fanns tre altare eller kapell inhuggna i klippan. De fungerade som kenotafér (skengravar) för kungarna Seti I, Ramses II och Merenptah. Seti I:s kenotafé förstördes redan tidigare i en jordbävning och därför såg Wallin endast två då han besökte platsen. Se Baines and Malek 2005, s. 76; Wilkinson 2000, s. 208.
- ³⁰⁹ Wallin ser en stele, d.v.s. en stenskiva med inskriptioner på ena sidan. Dylka stelar var vanliga i det forna Egypten och kunde fylla mycket varierande funktioner. Stelarna i Gabal al-Silsila är minnesstelar och inskriptionerna berättar om expeditioner som har kommit till stenbrottet för att bryta sten. Se Shaw and Nicholson 1995, s. 278–279.
- ³¹⁰ Det koptiska språket kan indelas i sex huvuddialekter efter de områden där de talades. Koptiskan är den sista formen av det fornegyptiska talade språket och har på senare tid bl.a. använts vid forskning om fornegyptisk fonetik. Koptiska skrivs huvudsakligen med grekiskt alfabet och används än i dag inom den koptiska kyrkan i Egypten. Se Marjanen 1999, s. 3–6.
- ³¹¹ Pylonen med ingången till fornegyptiska tempel hade vanligen en eller flera fördjupningar i fasaden för flaggstänger. Flaggstängerna förknippades med standar för gudar, som restes på heliga områden. Se Arnold 2003, s. 90.
- ³¹² al-Kāb (forna Nekheb) var en viktig bosättning under fördynastisk och tidig dynastisk tid. Den lokala gamgudinnan Nekhet var under faraonisk tid även en av hela Övre Egyptens främsta gudinnor. Under den grekisk-romerska perioden jämfördes hon med den grekiska gudinnan Eileithya och staden fick namnet Eileithyiaspolis. Några hundra meter norr om själva staden finns flera fornegyptiska klippgravar. I tjänstemannagravar är det vanligt att dekorationerna avbildar scener ur vardagslivet, saker som den döda var sysselsatt med under sin livstid. Se Baines and Malek 2005, s. 80–81.
- ³¹³ Templet i al-Kāb ligger innanför den forna staden Nekhebs stadsmurar och är egentligen ett komplex bestående av flera olika delar. Huvudtemplet är tillägnat gudinnan Nekhet, och därtill innehåller komplexet bl.a. en mammisi, ett mindre romerskt tempel och en helig sjö. De tidigaste fornlämningarna är från andra dynastin och därefter byggdes nya delar till templet under så gott som hela den faraoniska och den grekisk-romerska perioden. Se Wilkinson 2000, s. 202–203; Wilkinson 2000, s. 213–215.
- ³¹⁴ Hurdan den Orient var som resenären mötte berodde i högsta grad på hurdan den Orient var som resenären bar med sig. Resenärer mellan ca 1750 och 1850 hade byggt sin förhandsbild av Orienten på illustrerade versioner av Bibeln och *Tusen och en natt*. De med Bibeln för ögonen har träffande beskrivits av Dewey Ganzel: ”They came looking for a Sunday School supplement; they found a near desert Middle Eastern country,

and they preferred the image they brought to the one they found.” (Ganzel 1968, s. 246) Speciellt i början av 1800-talet var Egypten den erotiska eskapismens förlovade land för européerna som hemma måste följa tidens stränga sexualmoral. Men även en stor del av dessa resenärer återvände till Europa med den bild de burit med sig vid ankomsten trots mötet med verkligheten. Mötena med de mest kända av alla egyptiska kurtisaner, Wallins ‘ālima (sångerska) Saphijeh eller Flauberts Kūchūk Khānum (lilla frun), är typ-exempel. På grund av den skildring som Flauberts reskamrat Maxime Du Camps gav av deras resa i *Le Nil (Egypte et Nubie)* 1854 har man ofta antagit att Safīya och Kūchūk Khānum skulle vara en och samma person, men detta stämmer inte.

Muḥammad ‘Alī hade 1834 förvisat alla Kairos dansöser och sångerskor till Esna, Qanā och Assuan i ett försök att stävja den blomstrande prostitutionen. De var en turistattraktion i Esna som många Nilfarare kom ihåg att besöka. Wallins beskrivning av mötet med Safīya från december 1844 är i högsta grad realistisk såsom vi kan se ovan (s. 229–232). Men Flaubert, som sex år senare kommer till Esna och möter en åldrande Kūchūk Khānum, entusiasmeras av henne och tar avsked med sin förhandsbild intakt. Att Flaubert hade en förhandsbild av Orientens exotiska *femme fatale* framkommer i hans ungdomsverk *Un parfum à sentir* och *La tentation de Saint Antoine*: ”l’Orient! avec ses sérails”. Se Flaubert 1991, s. 280–288, 362–363; *Flaubert in Egypt* 1979, s. 11, 112–120, 129–131; Lucan and Gray 2000, s. 91–96;

Orr 1998, s. 189–200; Buonaventura 1994, s. 70–72, 76–77; Solé 1997, s. 106; Sattin 2010, s. 130–142; Peck; Yeazell 2000, s. 237; Karl Syndram 1989, s. 336.

- ³¹⁵ Templet i Esna är från sen grekisk-romersk tid och ett av de yngsta templen i Egypten. Det tillägnades gumseguden Khnum, som associerades med Nilen och skapande av liv, och flera andra gudar. I dag ligger templet mitt i den moderna staden Esna, och av templets ursprungliga form har endast hypostylsalen bevarats. Dekorationen på hypostylsalens kolonner består främst av textinskriftioner, här finns bl.a. en kalender över det religiösa året och hymner till Khnum. Se Wilkinson 2000, s. 201–202; Wilkinson 2003, s. 194–195.
- ³¹⁶ Templet i Esna hörde till de få fornminnen som redan då Wallin besökte dem var utgrävda ur sanden. I Esnatemples fall var orsaken att Muḥammad ‘Alī hade använt templet som bomullslager. Se Häggman 2011, s. 357.
- ³¹⁷ Ar. talspr. ”barakat erresol” profetens välsignelse.
- ³¹⁸ ”Den tobak som röks av personer ur de högre klasserna och en del andra i Egypten har en mycket mild och utsökt arom. Den är för det mesta från trakten av al-Lādhiqiyah i Syrien. Den bästa sorten är ’bergstobaken’ [ar. *gebelī*], som odlas på kullarna runt den staden. En starkare sort, som uppkallats efter staden Šūr [Tyros] och ibland blandas med den förstnämnda, används av de flesta inom medelklassen.” Se Lane 1998, s. 104, med bilder av pipor på s. 105–106.
- ³¹⁹ Veneris för Venus, romersk kärleksgudinna som även har gett sitt namn

- åt en sammanfattande benämning på könssjukdomar – s.k. veneriska sjukdomar. Med ”Veneris prestinnor” syftar Wallin på prostituerade kvinnor.
- ³²⁰ I Armant fanns från och med elfte dynastin ett tempel tillägnat krigsguden Montu, men det förstördes under Sentiden. Därefter påbörjades ett nytt tempel med delar främst från den grekisk-romerska perioden. Kleopatra VII (reg. 51–30 fvt) och hennes son Ptolemaios XV (reg. 44–30 fvt) lät bygga en mammisi med en helig sjö och den fanns kvar ännu när Wallin besökte Armant, men i dag återstår ingenting av den. Det är antagligen denna byggnad Wallin ser och som han tror att är en förgård till templet. Se Wilkinson 2000, s. 200.
- ³²¹ Kulttemplens helgedom eller allra-heligaste var det rum där gudens eller gudinnans staty fanns. Verksamheten kretsade till stor del kring detta rum eftersom statyn tillbads, insmordes, kläddes, offrades till o.s.v. av prästerskapet. Karnaks byggnadshistoria är lång och invecklad, men helgedomen har alltid varit templets kärna och funnits på mer eller mindre samma ställe. Den helgedom i granit som Wallin beskriver är från den grekisk-romerska perioden och består av två rum. Se Baines and Malek 2005, s. 91.
- ³²² Söder om den första innergården i Ramses III:s gravtempel i Medinet Habu finns ruinerna av ett kungligt palats byggt i tegelsten. Kungen bodde i detta palats då han deltog i religiösa fester som firades i templet. Det kan emellertid inte vara detta hus som Wallin avser eftersom man på 1840-talet ännu inte hade hittat palatset. Däremot trodde man att en byggnad vid den östra ingången till templet var kungens privata palats, vilket det dock inte är, och det är antagligen denna som Wallin syftar på. Se Baines and Malek 2005, s. 99; Häggman 2011, s. 368.
- ³²³ Inom tempelmurarna i Medinet Habu ligger förutom Ramses III:s gravtempel även ett mindre tempel tillägnat Amon. Amontemplet påbörjades av Hatshepsut (reg. 1473–1458 fvt) och Thutmosis III, och senare under slutet av Nya riket, Sentiden och den grekisk-romerska perioden lades flera delar till. Se Baines and Malek 2005, s. 98.
- ³²⁴ al-‘Asāsīf ligger på Thebes västra strand (dagens Luxor) precis öster om al-Dair al-Bahrī. Här byggdes mindre tjänstemannagravar från Nya riket och framåt. Se Baines and Malek 2005, s. 103.
- ³²⁵ I Drottningarnas dal på Thebes västra strand finns klippgravar för drottningar och andra medlemmar av den kungliga familjen. Gravarna är mindre än de flesta i Konungarnas dal och består oftast av endast ett fåtal mindre rum. Däremot är målningarna och hieroglyfexterna synnerligen vackra i en del av dem. Se Baines and Malek 2005, s. 104.
- ³²⁶ Ar. talspr. ”ṭiḳan elḥarimat” (ar. *ṭiḳān al-ḥarīmāt*) ordagrant övers. heliga valv.
- ³²⁷ Den brittiske egyptologen sir John Gardner Wilkinson (1797–1875) kom till Egypten 1821 och stannade i tolv år. Därefter gjorde han även flera kortare resor till Egypten, den sista 1855–1856. Wilkinson reste genom hela landet och dokumenterade de flesta fornegyptiska fornminnen. 1824, 1827–1828 arbetade han i Thebe och bodde då i ett stort

- lerhus, som han hade låtit bygga i byn Shaikh 'Abd al-Qurna (se ovan not 192). Wilkinson arbetade så gott som ensam och hade därför inte möjlighet att ta sig an de större monumenten, utan lade främst vikt vid de mindre tjänstemannagravarnas målningar och texter. Se Dawson and Uphill 1995, s. 443–445; Thompson 1992, *passim*.
- ³²⁸ Ty. eg. *ein gutes glückliches neues Jahr* ett gott nytt år, eg. *ungemütliche Gemütlichkeit* ogemytlig gemytlighet.
- ³²⁹ För Memnonkolosserna, se ovan not 195. Kolosserna kallades i folkmun för Shāma och Ṭāma. Se el-Daly 2005, s. 40.
- ³³⁰ Med ”trenne mäktiga spetsar” avser Wallin eventuellt de tre obelisker som ännu står upprätt i Luxor – två i Amontemplet i Karnak och en i Luxor-templet. Se Wilkinson 2000, s. 159, 168.
- ³³¹ Ty. *schön* och *sehr schön* och *göttlich*, vacker och väldigt vacker och gudomlig.
- ³³² Den andra pylonen i Ramses II:s gravtempel Ramesseum flankerades av en kolosstaty av den sittande kungen. Statyn i kalksten var ca 20 meter hög och den största som någonsin gjorts i det forna Egypten. Den välted redan under forntiden och ligger nu mitt emellan den första och den andra innergården i templet. Se Wilkinson 2000, s. 184.
- ³³³ Henry Salt (1780–1827) var brittisk generalkonsul i Kairo från 1816. Han samlade, med bl.a. Belzonis hjälp, in stora mängder fornegyptiska föremål. Dessa sålde han till Europa, och stora delar av samlingarna i British Museum är av Salt. Se Dawson and Uphill 1995, s. 370–371; Jasanoff 2005, Index; Thompson 2010, Index.
- ³³⁴ Inom den fornegyptiska dekorationskonsten målade man de formella människofigurerna enligt ett rutsystem. Varje kroppsdel hade sin speciella plats inom systemet och därför ser de avbildade personerna eller gudarna i gravarna och templen mer eller mindre likadana ut. När man påbörjade en scen målades först rutsystemet på väggen och därefter figurernas konturer, båda med röd färg. Eventuella ändringar i konturerna gjordes med svart färg. Avslutningsvis högs figurerna ut i relief och målades eller alternativt endast målades. Se Robins 1990.
- ³³⁵ Ty. *ah wie schön wie wunderschön, diese Frische der Farben* åh, så vacker, så väldigt vacker, dessa färgers friskhet.
- ³³⁶ Templet i Dendera går tillbaka åtminstone till Gamla riket, men den byggnad som i dag är synlig är från den grekisk-romerska perioden. Denderatemplet är tillägnat gudinnan Hathor och ett av de bäst bevarade av de fornegyptiska templen. Precis som i al-Kāb är det egentligen fråga om ett tempelkomplex med flera byggnader innanför en omgärdande mur. Hathortemplet saknar pyloner men består annars av de vanliga delarna – en öppen innergård, två hypostylsalar, förrum och helgedom. Den yttre hypostylsalens 24 kolonner har Hathorkapitäler, de som Wallin benämner ”Isispelare”. Se Wilkinson 2000, s. 149–151.
- ³³⁷ Ar. talspr. ”ard hirth” odlingsbar jord.
- ³³⁸ Templet i Dendera är precis som de flesta andra fornegyptiska kulttemplen byggt så att ingången är riktad mot Nilen. Eftersom Nilen gör en krök precis vid templet resulterar det i att templets

mittaxel går i nord-sydlig riktning i stället för i öst-västlig, som annars är fallet. Det som Wallin tror är norr är därför i själva verket väster. Väster om Hathortemplet i Dendera ligger flera större byggnader: två mammisier, ett sanatorium och en kristen basilika.

Se Baines and Malek 2005, s. 112.

- ³³⁹ På grund av Denderatemplets avvikande nord-sydliga riktning (se ovan not 338) misstar sig Wallin på väderstrecken. Wallins väster är egentligen söder, och kapellet som han ser är ett tempel tillägnat Isis födelse. Kapellet ligger precis söder om muren som omgärdar Hathortemplet. Se Wilkinson 2000, s. 151.

- ³⁴⁰ Wallin befinner sig här i Hathortemplets första hypostylsal, och precis som Wallin skriver är taket bl.a. dekorerat med symboler och figurer från zodiaken. Men den zodiak som med Muhammad 'Alīs tillstånd fördes till Frankrike 1821 och i dag finns i Louvren i Paris, hittades i ett av kapellen som var byggda ovanpå Hathortemplets tak. För zodiaken se www.louvre.fr/en/oeuvre-notices/zodiac-dendera

- ³⁴¹ "I then walked on further, to find myself on a high ridge under which there was a broad and deep valley, flanked by a vast and unscalable mountain that towered so high into the sky that its summit was invisible." Sinbads andra resa, nätterna 544–545. *The Arabian Nights* 2, 2010, s. 465–469; om Sinbad i allmänhet, se Simon 2000, s. 107–120; Mahdi 1995, s. 17–20.

- ³⁴² Ar. talspr. "Ghafir eldarb" väktaren av dalen (om vi läser *al-darb* i stället för *al-ḍarb*).

- ³⁴³ Ar. talspr. "'afrit wala budd" utan tvivel en djinn.

- ³⁴⁴ Ar. *al-ṣāfāt* sura. De uppställda, 37:e suran: 1. Vid de uppställda / 2. De skräckinlagande / 3. De botpredikande. Ar. talspr. "Okhrogi la ḥaula wa la ḳowwatah illa billah" Gå din väg! Det är enbart i gud vi har kraft och styrka.

- ³⁴⁵ Ar. talspr. "'afritah" kvinnlig djinn, "melbos" besatt, eller "mašro" tokig, "ana fi 'arḑek ja si shekh" jag är i din tjänst o shejk.

- ³⁴⁶ Ar. talspr. "Inti ismak eih, sade hon ismi faṭimah: sade shekhen ma leki wa ma liragil deh: sade 'afritan: erragil deh fi 'lah mosh ṭajib, ta'ibni wa shakhtatni ktir wa la budda min koni amawwatah wa kull elgema'ah jikrahoh fi lmerkeb: sade shekhen walakin ma joṣaḥḥish ja shekhah hoa dilwaḳti musafir wa fukki 'anho lagli khaṭirna ikhna: sade hon ana fi 'arḑek ja si shekh: sade shekhen ṭajib lamma inta fi 'arḑi ma tfokki 'anho ommal lagli khaṭirna iḥna wa lagli khaṭiri sejide Zeineb wa lfatha lisejide Zeineb. Härvid läste shekhen elfatḥeh och shekhan 'afritan likaså bismillahi rraḥmani rraḥim - - wa la ḏḏalin amin."

Svensk översättning: Vad heter du?, sade hon mitt namn är Fāṭima: sade shejken vad är det mellan dig och den här mannen?: sade djinnen den här mannens göromål är inte goda, han tröttar mig och hans resande är mycket påkostande för mig och det är ofrånkomligt att han kommer att dö och alla på farkosten avskyr honom: sade shejken men det går inte för sig, o shejka, han är en resande så lämna honom nu genast för vår skull: sade hon jag underkastar mig dig, o shejk:

- sade shejken bra, då du är mig underdånig så lämna honom för allas vår skull och för min skull och sayyida Zainabs skull och låtom oss läsa al-fātiḥa för sayyida Zainab. Härvid läste shejken al-fātiḥa och shejkan, djinnen, likaså "I Guds, den barmhärtige Förbarmarens namn! - - och som ej fara vilse!" Amen.
- ³⁴⁷ Ar. talspr. "meskin hoa" stackars honom.
- ³⁴⁸ Högt uppe i de östra klipporna i Beni Hasan finns åtminstone 39 klippgravar byggda för högt uppsatta tjänstemän under första mellanperioden (2160–2055 fvt) och Mellersta riket. Gravkapellen består vanligen av ett rektangulärt pelarrum med en nisch mitt i den bakre väggen. De färggranna väggdekorationerna är ställvis mycket välbevarade. Nedanför tjänstemannagravarna finns mindre klippgravar som går tillbaka åtminstone till sjätte dynastin. Se Baines and Malek 2005, s. 128; Arnold 2003, s. 30–31.
- ³⁴⁹ Nischen i den bakre väggen i gravkapellen i Beni Hasan var ämnad för den avlidnes kastaty. Enligt fornegyptisk religion bestod människans själ eller personlighet av flera olika delar. En människas ka kan bäst beskrivas som livskraften. När personen i fråga dog fortsatte ka:n att leva i den avlidnes balsamerade kropp. Den behövde dock samma förnödenheter som en levande människa. Den dödas anhöriga offrade dessa förnödenheter i gravkapellet och ka:n lämnade tillfälligt kroppen för att ta för sig av offren. Kastatyn i gravkapellet fungerade som substitut för den balsamerade kroppen. Se Taylor 2001, s. 18–20; Robins 2001, s. 38.
- ³⁵⁰ Det forna Memfis låg vid Nilens strand rakt öster om nekropolen i Sakkara. På vägen upp till pyramiderna i Sakkara gick Wallin och hans följe därför förbi det lilla som fanns kvar av staden, som under stora delar av den faraoniska perioden var Egyptens administrativa huvudstad. I dag ligger hela området under en modern bosättning varav byn al-Badrashain är en del. Kolosstatyn är av Ramses II och har ursprungligen stått vid eller i något av Memfis stora tempel. Se Baines and Malek 2005, s. 134.
- ³⁵¹ Ar. talspr. "bakhshish ma fish" ingen drickspeng?
- ³⁵² Endera farao Unas (reg. 2375–2345) eller farao Userkafs (reg. 2494–2487 fvt) pyramid i Sakkara. Unas pyramid ligger precis söder och Userkafs, direkt öster om Djosers trappstegspyramid (se ovan not 67). Troligen avser Wallin här Unas pyramid eftersom Sattler målar vyn söderut.
- ³⁵³ Turk. *barakat* varsin vara till välsignelse.
- ³⁵⁴ Ar. talspr. "Alḥamdo lillah bisselameh" tack till gud, välkommen, "barakah illi Inta ṭajibin" här: trevligt att råkas.
- ³⁵⁵ Såsom Jason Thompson konstaterar i sin inledande artikel till del 2 av Wallins *Skrifter* kunde de västerlänningar som av Muḥammad 'Alī uppmuntrats att komma till Egypten räkna med en viss hjälp från sina konsulat, men resenärerna var väl medvetna om att de var gäster i ett främmande land. Efter Muḥammad 'Alīs död och Wallins avresa vid mitten av 1800-talet började västerlänningarna dock bete sig allt mer arrogant då de visste att de inte kunde dömas i egyptisk domstol utan att saken skulle föras till

- deras nationella konsulat. Se Wallin 2011, s. 46–47.
- ³⁵⁶ Ar. *faṣīḥ* skriftspråket, den rena och lärda arabiskan, ar. talspr. ”maṣrawī” egyptier.
- ³⁵⁷ Under båtfärden från Smyrna till Alexandria lärde Wallin känna en äldre arabisk man, som han kallade för ”den första egentliga Arabiska bekantskap jag gjort på min resa”. I dagboken från den 9 december 1843 skriver Wallin att mannen kom från Kairo, men han träffar honom senare i Alexandria och det verkar som om mannen skulle ha slagit sig ner där och öppnat en handelsbod. Se Wallin 2010, s. 178; Wallin 2011, s. 102–103.
- ³⁵⁸ Rifā‘a Rāfi‘ al-Ṭaḥṭāwī (1801–1873) är fader till vad som brukar kallas för renässansen (ar. *nahḍa*) inom islam på 1800-talet. Han var den religiösa ledaren i den grupp på 44 studenter som Muḥammad ‘Alī skickade till Frankrike 1826. Efter återkomsten till Egypten 1831 översatte al-Ṭaḥṭāwī ett stort antal vetenskapliga arbeten från franska till arabiska. Inom det intellektuella livet i Egypten hade al-Ṭaḥṭāwī en central position under Muḥammad ‘Alī, och detta gjorde att Wallin var en aning generad över att göra hans bekantskap. Wallin var antagligen också orolig för att al-Ṭaḥṭāwī skulle upptäcka hans västerländska identitet. Se al-Ṭaḥṭāwī 2004; Öhrnberg 2004, s. 223–225; Öhrnberg, ”al-Ṭaḥṭāwī”; Collier 2011, s. 168–176.
- ³⁵⁹ Ar. talspr. ”jom el‘ashōrah” ordagrant övers. tionde dagen av den första månaden muḥarram 1261, eller den 19 januari 1845. al-‘Āshūrā’ är en frivillig fastedag i den sunnitiska islam och man ger även allmosor. För shiamuslimerna är dagen en sorgedag och man vill då helga minnet av den tredje imamen al-Ḥusain, ‘Alīs och Fāṭimas son, som enligt den islamiska traditionen dödades av umayyad-kalifen Yazīd vid Karbalā’ den 10 muḥarram 61 AH (10/10 680 AD; AH är förkortning av *Anno Hegirae*, det islamiska månåret som fått sitt namn efter profetens utvandring – hijra – från Mekka till Medina år 622). Se Bæk Simonsen 1994, s. 38–39, 53–55.
- ³⁶⁰ Ar. talspr. ”hat zika l’ashr ja sidi” min herre, en allmosa för al-‘ashr. ”Egyptens muslimer har för vana att ge de allmosor de har råd med under Muḥarram, särskilt de första tio dagarna och alldeles särskilt tionde dagen. Många säger sig under denna period ge – även om få verkligen gör det – de allmosor, ’zakāh’, som deras lag kräver [...] Under nämnda tio dagar och särskilt den tionde brukar många kvinnor i Kairo, även relativt välbärgade, som har ett litet barn, bära omkring det på gatorna, vanligen på axeln, eller anlita en annan kvinna att bära det, för att tigga allmosor av de välklädda personer de råkar möta. Ibland är det modern eller bäraren av barnet och ibland barnet själv som ber om gåvan med orden ’Min herre, en allmosa för al-‘ashr’.” Lane 1998, s. 337.
- ³⁶¹ Ar. talspr. ”elḥobob” maträtt. ”En rätt som det är sed att folket i Kairo lagar på dagen ‘Āshūra. Den kallas ’ḥubūb’ och lagas på vete, som läggs i blöt ett par tre dagar och därefter rensas från agnarna, kokas och sötas över eld med honung eller sirap; den kan också bestå av ris i stället för vete. I regel tillsätts nötter,

- mandlar, russin o s v. Rätten lagas i de flesta hus.” Lane 1998, s. 339.
- ³⁶² Osmanerna och safaviderna i Persien hade kämpat om makten i Kaukasien sedan 1500-talet, men i och med att Ryssland erövrade Krim 1783 öppnades vägen till att införliva Kaukasien i det ryska imperiet. Motståndet mot ryssarna personifierades i den legendomspunne naqshbandīya-shejken Shamil, som mellan 1834 och 1859 länge framgångsrikt ledde kampen mot inkräktarna. Avaren Shamils (inte tjetjen trots att han är galjonsfigur för dagens tjetjener) anhängare kallades *murīd*, arabiska för elev eller novis. Shamils avsikt var att grunda en teokratisk stat som skulle förena alla Kaukasiens folk i kamp mot Ryssland. Men 1859 var han tvungen att kapitulera i Ghunib. Bland de officerare som deltog i erövringen av Ghunib fanns den blivande ministerstatssekreteraren, major Casimir Ehrnrooth (1833–1913). Det dröjde dock ännu fem år innan motståndet mot Ryssland avmattades 1864. Men första Tjetjenienkriget (1994–1996) och andra Tjetjenienkriget som inleddes 1999 har återigen visat hur bräcklig denna pacifiering varit. Se Gammer 1994, *passim*; Öhrnberg 2002, s. 42–43; Ehrnrooth 2002, s. 66–67. Av den ytterst rika Shamillitteraturen på ryska kan nämnas Pokrovskij 2000. Om Shamil finns också en romantiserad men läsvärd biografi på engelska av Lesley Blanch från 1960.
- ³⁶³ Henrik Borgström (1799–1883) var en affärsman med stort inflytande i finländska kulturkretsar. Borgström bidrog även till finansieringen av Wallins forskningsresa och skickade upprepade gånger under resan kreditiv som Wallin kunde lösa ut i Egypten.
- ³⁶⁴ I arabiskan urskiljer man nominativ, genitiv och ackusativ. Det är oklart vad Wallin egentligen avser med verbaoristernas slutändelser. Troligen avses de s.k. tempusformerna.
- ³⁶⁵ Ty. *zu guter letzt* som en god avslutning.
- ³⁶⁶ Det hände ofta att en man förövrade sig och skilde sig från sin fru med tillägget ”bittalāta” (trefaldigt), vilket betyder att han inte kunde ångra beslutet. Om han ändå ångrade sig kunde den fränskilda frun giftas bort med någon ”harmlös” gammal gubbe, som därefter skilde sig från kvinnan i fråga så att hon på nytt kunde gifta sig med sin man.
- ³⁶⁷ Ar. talspr. ”hilleh koajiseh” god lösning.
- ³⁶⁸ Ramberättelsen för sagosamlingen *Tusen och en natt* är indisk även om sagostoff har samlats från ett flertal olika källor från olika tider och skilda miljöer. Miljön som den arabiska versionen återspeglar är mamluktidens Kairo (1250–1517). Se Irwin 1994; Kahle 2001, s. 79–92.
- ³⁶⁹ Johann Ludwig Burckhardt skrev sina postumt publicerade reseskildringar på engelska som John Lewis Burckhardt, och det är *Travels in Arabia, Comprehending an Account of those Territories in Hedjaz which the Mohammedans Regard as Sacred* från 1829 som Wallin avser här. Se Sim 1969; Pfullmann 2001, s. 86–97.
- ³⁷⁰ Shubrā är Kairos norra ”förstad” där Muḥammad ‘Alī påbörjade byggandet av ett palats och en trädgård 1809.

- ³⁷¹ Ar. talspr. "leilet ennoḳṭa" droppens natt. Natten kallas så eftersom man tror att en övernaturlig droppe då faller i Nilen och får den att stiga. Se Lane 1998, s. 384–385.
- ³⁷² Ar. talspr. "ah ja bni kalb" o, son av en hund, "ja bint kalb" o, dotter av en hund, "Allah j' dim lek el'afijeh" må gud ta bort din hälsa, "Allah jil'an abok" må gud besvärja din far.
- ³⁷³ Azdeshir eg. Ardeshir. Denna berättelse är ett av de rent persiska bidragen i samlingen *Tusen och en natt*. Se Gerhardt 1963, s. 32; sagan om Ardashīr och Ḥayāt al-Nufūs (nätterna 719–738) kan läsas i *The Arabian Nights* 3, 2010, s. 3–52.
- ³⁷⁴ Ar. talspr. "fatwe" en rättslärdas utlåtande som anses bindande, "naṣīb" öde, "af de asbab Herren josabbib" hör till de saker som gud låter ske.
- ³⁷⁵ År 1827 hade två militärsjukhus grundats i Egypten, ett i Alexandria och ett annat i Kairo. Tio år senare förflyttades sjukhuset i Kairo till Qaṣr al-'Ainī, ett tidigare palats byggt 1446 av Aḥmad ibn al-'Ainī, med ända upp till 1 600 bäddplatser. Se Kuhnke 1990, s. 135–136.
- ³⁷⁶ Wallin hade beställt några mumier av läkare i Kairo och dem ämnade han skicka hem till universitetet i Helsingfors. Fastän den egentliga fornminneslagen trädde i kraft först på 1880-talet behövde man på 1840-talet lov för att föra ut fornminnen ur Egypten. Det verkar som om Wallin skulle ha fått sitt tillstånd; den 11 mars 1845 skriver han i dagboken: "Bittida ut på språng och bestyr till Kutub khane och till Chezdufau efter cranierna och annat. Slutligen hade jag fått allt färdigt vid middagstiden och sände mina trenne kistor med Jusuf till Awaroff."
- ³⁷⁷ Ar. talspr. "wa Inta malek" vad har du med det att göra?
- ³⁷⁸ Ḥuwaitāt är en betydande stam vars stamområde sträcker sig från dagens Jordanien långt in i dagens Saudiarabien, i söder till Taimā' och i öster till al-Jauf. De räknas inte till de "verkliga beduinerna" (d.v.s. av dem som anser sig vara "verkliga beduiner") eftersom deras nomadism är av yngre datum. Enligt traditionen skulle deras namnhjälte Ḥuwait Ibn Barakāt ha varit en egyptisk pilgrim som slog sig ned i al-'Aqaba och vars avkomlingar på 1600-talet blev en självständig stam. Se Palva 1984–1986, s. 295; Jabbur 1995, s. 261. T.E. Lawrence och David Leans film Lawrence av Arabien har gjort oss bekanta med 'Auda Abū Tāyih (Anthony Quinn), en ḥuwaitāt.
- ³⁷⁹ Ar. talspr. "jihdi lhadi" ledsagaren ledsagar.
- ³⁸⁰ Ar. talspr. "shehade" (ar. *shahāda*) den islamiska trosbekännelsen. Trosbekännelsen lyder: det finns ingen gud utom Gud och Muḥammad är hans sändebud (ar. *lā ilāha illā llāhu, Muḥammadun rasūl allāh*). Det anses att om en person frivilligt uttalar den islamiska trosbekännelsen så har han antagit islam.
- ³⁸¹ Med detta måste Wallin hänvisa till det i Åbo 1821 grundade Societas pro Fauna et Flora Fennica, Finlands äldsta vetenskapliga sällskap.
- ³⁸² Kejserliga vetenskapsakademien i S:t Petersburg grundades av Peter den store den 28 januari 1724. En betydelsefull initiativtagare var den tyske filosofen

- Gottfried Wilhelm von Leibniz (1646–1716), som i såväl personlig kontakt som brevväxling med Peter den store väckt dennes intresse för grundandet av en vetenskapsakademi enligt preussiskt mönster. Leibniz hade tidigare varit med om att år 1700 grunda det som sedan skulle bli Preußische Akademie der Wissenschaften. Se Schimmelpenninck van der Oye 2010, s. 32–33.
- ³⁸³ Av de flickor som damen i fråga kom med till Wallin var det framför allt Fāṭima som väckte varma känslor hos honom, eller som han skriver i dagboken den 31 mars: "I'm astounded of my being angry of her being departed and of my being in some love of her." Se ovan s. 324.
- ³⁸⁴ Ar. talspr. "allah jil'an aboh" må gud besvärja hans far.
- ³⁸⁵ Ar. talspr. "nezlet elhag" anländandet, återkomsten av maḥmil (se ovan not 164) från pilgrimsfärden till Mekka. Maḥmil var den tomta kamelburna bärstol som skickades till Mekka för att understryka Egyptens självständighet.
- ³⁸⁶ Ar. talspr. "madad ja Sejid ja Bedawi" hjälp, o Sayyid o Badawī, "madad ja Asjadna" hjälp, o alla våra helgon.
- ³⁸⁷ Talesätt med betydelsen vara pank, lida av penningbrist.
- ³⁸⁸ År 1836 fick de muslimska soldater som tjänstgjorde på Sveaborg en egen religiös ledare, imam, som de dittills saknat, mulla Bikčäntäy Bikbavuglı. Före sina studier i S:t Petersburg besökte Wallin honom ofta för att förkovra sig i ryska. Efter Wallins död 1852 gav familjen hans arabiska dräkt till mullan som därpå följande år gav den till R.W. Ekman, som påbörjat Wallins porträtt. Bikčäntäy Bikbavuglı tjänstgjorde som imam ända till 1857. Se Islamförsamlingens "historieböcker" (de s.k. däftär-i metrik-böckerna) i Riksarkivet; Halén 1996, s. 3–5.
- ³⁸⁹ Wallins lärare i arabiska i S:t Petersburg shejk Muḥammad 'Ayyād al-Ṭaṇṭāwī råkade besöka sitt hemland och Kairo just då Wallin reste i Nildeltat med sin lärare i arabiska från Kairo 'Alī Nidā al-Barrānī.
- ³⁹⁰ Den islamiska världen firar sin profet Muḥammads födelsedag (ar. *maulid al-nabī*, ca 570) den 12 rabī' al-awwal. Då stormän enligt orientalisk tradition dör på sin födelsedag, anser man att profeten dog den 12 rabī' al-awwal (632). Men inte nog med detta, profeten skulle också ha fått sin första uppenbarelse (ar. *mab'ath*) den 12 rabī' al-awwal (ca 610) och flytt eller förflyttat sig (den s.k. hijra) från Mekka till Medina, den islamiska tideräkningens början, den 12 rabī' al-awwal (622). För en kritisk historiker finns här alltför många 12 rabī' al-awwal. Då den islamiska traditionen dessutom hävdar att dagen i fråga vid varje tillfälle skulle ha infallit en måndag, så har vi ingen annan möjlighet än att konstatera att vi har att göra med en religiös, inte en historisk sanning. Muslimernas kunskaper i matematik och astronomi var på topp under den tid vi kallar för medeltiden, och trots att de lärda redan under 1000-talet kunde berätta att t.ex. 12 rabī' al-awwal 622 var en fredag så inverkar detta inte på den religiösa sanningen om händelseförloppet.
- De första uppgifterna om att profetens

födelsedag firades är relativt sena. Det är först hos fatimiderna i Egypten på 1000-talet vi möter fenomenet. Det var sålunda till en början en shiitisk fest med vilken fatimiderna ville understryka sitt släktskap med profeten Muḥammad. De sunnitiska islamiska lärda motsatte sig firandet av profetens födelsedag. De motiverade detta med att de föregående släktleden (ar. *salaf* varav dagens salafister) inte gjort detta och att det sålunda var en fråga om innovation (ar. *bid'a*), det värsta en from muslim kunde tänka sig. Den för dagens islamister kanske mest betydelsefulla religiöse tänkaren och förebilden Ibn Taimīya (d. 1328) fördömde i kraftiga ordalag firandet av profetens födelsedag på denna grund med tillägget att de lärda (ar. *ulamā'*) var oense om datumet och att hela festen påminde för mycket om de kristnas julfirande. Trots detta har födelsedagsfesten blivit en allmänt accepterad högtid och officiell helgdag i den islamiska världen.

³⁹¹ al-Sulaimānīya är den viktigaste staden med kurdisk befolkning i norra Irak, nära gränsen till Iran. Den kurdiska dialekt som där talas kallas sorani och är grund för den skrivna kurdiskan. Se Anhava 1998, s. 95.

³⁹² Ar. talspr. ”dokhle” bröllopsnatt.

³⁹³ It. *il dolce far niente* det sköna i att ingenting göra.

³⁹⁴ Lat. *volens nolens* vare sig man vill eller inte.

³⁹⁵ Farīd al-dīn 'Aṭṭārs (datum för hans död varierar från 1193 till 1234/35) på persiska skrivna *Pand-nāma*, eller ”‘Book of Counsels’, a dull little book,

filled with maxims of conduct, which has been often published in the East”.

Browne 1956, s. 506–515.

³⁹⁶ Under sin resa till Ṭantā sommaren 1844 skildrar Wallin shejk al-Ḥasan Abū al-Ghāṭ på följande sätt: ”Jag [...] begaf mig till det NW hörnet af det stora fältet, där Shekh Ḥassan Abolghet [var]. Han skall för någon tid kanske 10 år sedan uppträdt här såsom Wali och samlat omkring sig några medföljare; derwid blifvit tillfångatagen af Pashan och bland annat slagit honom 100 korbag under föttrén, hvarvid mjölk flutit ner från fotbladen. De bundo stenar vid hans fötter och sänkte honom så i Nilen men stenarne hade flutit upp med honom ridande på dem etc. af karamat eller underverk som man berättar om honom. Han är af Imam Lezis afkomlingar och ännu en ung man. Pashan försäkrad såsom det berättas om sannfärdigheten af hans Wali skap gaf honom skattefri jord till stor mängd och pengar och rikedom. Nu är han här, taltar på det omnämnda stället och upptar med sina många tält och sitt skräp en särdeles vidsträckt plats. Hvarje dag spisar han dageligen ett stort antal af fattige och andre, som obedde samlades dit.” Wallin 2011, s. 240–241.

³⁹⁷ Shejk Aḥmad al-Rifā'ī (1106–1182) grundade Rifā'īya-orden. Trimmingham 1971, s. 37; Winter 1992, s. 136. Sa'd al-dīn al-Jibāwī (d. 1335) grundade Sa'dīya-orden, även kallad Jibāwīya-orden. Denna orden var känd för att deras shejk red över de troendes ryggar, det s.k. dausa (se Wallin 2011, s. 402, not 181), en ritual som visserligen avskaffades 1881 men fortlevde till 1940-talet. Trimmingham

- 1971, s. 73, 234–235, 274; Winter 1992, s. 136. Aḥmad al-Badawī (ca 1200–1276) grundade Aḥmadīya-orden, även kallad Badawīya-orden. Trimingham 1971, s. 45; Winter 1992, s. 134–135. ‘Alī ibn al-Ḥijāzī al-Bayyūmī (1696–1769) grundade Bayyūmīya-orden. Trimingham 1971, s. 79–80; Winter 1992, s. 137–138.
- ³⁹⁸ ”En ättling i rakt nedstigande led till Abū Bakr, den förste kalifen, med titeln ‘ash-Shaykh al-Bakri’ och betraktad som dennes ställföreträdare, är överhuvud för alla Egyptens dervischordnar. Den nuvarande shaykh al-Bakri, som också är ättling till Profeten, är naqīb al-ashraf eller överhuvud för sharīferna.” Lane 1998, s. 185.
- ³⁹⁹ Ar. talspr. ”ma’ak fulus innehorde shof li kam noṣṣ” Har du pengar i dag? Ge mig några piaster!
- ⁴⁰⁰ Ar. talspr. ”ma’ak fulus innehorde shof li kam noṣṣ” Har du pengar i dag? Ge mig några piaster!
- ⁴⁰¹ Ar. talspr. ”gatek dahjeh inte ma ta’rafish taḳoli li la ah ja sidi fi ‘arḍek wala ḥageh” Må fan ta dig! Vet du inte att säga mig: o herre, jag är dig underdånig, men ingenting!, ”ghung eller maghnage” koketteri, flörtighet.
- ⁴⁰² Vit sötväppling (*Melilotus albus*) är en art i familjen ärtväxter. Det är en väldoftande ört med kraftig stjälk och trefingrade blad. Arten hör hemma i Europa och Asien, men Wallin anser här att den också förekommer i Kairo.
- ⁴⁰³ Wallin beviljades av Kejsarliga Alexanders-Universitetet ett stipendium för sin forskningsresa 1841, men bad om uppskov på ett år för att kunna studera medicin innan han åkte. Våren 1842 till sommaren 1843 tillbringade Wallin således i Helsingfors med att studera och arbeta vid universitetets kliniska institut. Under resan utgav Wallin sig för att vara läkare och gjorde också många sjukbesök.
- ⁴⁰⁴ Ar. talspr. ”ṭalla‘hom” ha ut dem.
- ⁴⁰⁵ *Tusen och en natt* trycktes första gången i Calcutta 1814–1818 (den s.k. Calcutta I i två volymer). Därpå följde Breslau-utgåvan 1825–1843 (12 volymer), Bülāq I 1835 (2 volymer, utgångstext för E.W. Lanes översättning), Calcutta II (1839–1842 i fyra volymer, utgångstexten för John Paynes, R.F. Burtons och Enno Littmanns översättningar) och Bülāq II 1862 (4 volymer). Såsom vi kan se är det framför allt Bülāq I och Calcutta II som fått stå som original till översättningar. Calcutta I och II samt Bülāq I och II är ytterst sällsynta och det är beklagligt att det av Wallin inköpta första egyptiska trycket inte längre står att finna i Nationalbiblioteket. Se Grotzfeld 1984, s. 109–110, 121; Irwin 1994, s. 21–22; Mahdi 1995, s. 87–126.
- ⁴⁰⁶ Ar. talspr. ”ba’d ma t’ashsheit wa riga’t ilbeit ḳabilt fi nikah elmu’arraṣeh wa waiaha bint soghaiarah ‘omrha igi ‘ashora senin. Khodha wajai fi lbeit wa batat waiai wa kanat hia sharmotah kebireh wa ḳalet li aboi meskin wa huah khoḍari wa ma ‘endosh folos ḥatta ishtari bukra lkhoḍar liddukan wa ḳal lilmoarraṣeh wa hia faitah min dukkano fi ssikkeḥ khodi lbint di wa nojikha lamma tigib li folos ashtori biha bukra khoḍor asabbib fiha wa ḥakat li hia ketir min mithl hada lhikaet wa hia bint al’an kull benat wa sheramiṭ shuftohom ana hina fi maṣr.”

- Svensk översättning: Efter att jag ätit mitt kvällsmål och återvänt till huset mötte jag den kvinnliga sutenören på gatan och hon hade med sig en liten flicka vars ålder var omkring tio år. Jag tog henne med mig till huset och hon tillbringade natten med mig och hon var ytterst prostituerad och sade till mig: min far är fattig och han är grönsakshandlare och han hade inga pengar att köpa grönsaker med till boden i morgon så han sade till den kvinnliga sutenören som passerade hans bod på gatan: ta denna flicka och se till att hon har samlag så att hon hämtar mig pengar med vilka jag kan köpa grönsaker i morgon som jag sedan kan handla med. Och hon berättade mig mycket annat liknande den här berättelsen och denna flicka var lastfullare än alla andra flickor och prostituerade jag sett här i Kairo.
- ⁴⁰⁷ Ar. talspr. ”ma joṣaḥḥish illa kidde” men det är bara sanningen.
- ⁴⁰⁸ Ibn Khallikān (1211–1282) sammanfattade i sin *Wafayāt al-a’yān* (Minnesrunor över kända män) 865 biografier över kända muslimer från profeten Muḥammad till sin egen tid. Boken finns även i engelsk översättning av MacGuckin de Slane (1–4, Göttingen 1835–1850). Se Nicholson 1969, s. 451–452.
- ⁴⁰⁹ Denna lilla Nilkrokodil (*Crocodilus niloticus*, juv.) finns i dag i Naturhistoriska centralmuseet i Helsingfors.
- ⁴¹⁰ Ar. *Sūq al-’aṣr* ordagrant övers. eftermiddagstorget.
- ⁴¹¹ För Sayyid Aḥmad al-Badawī, se not 169. I detta fall måste vi anta att Fāṭima rest till Tanṭā, centrum för helgonens kult.
- ⁴¹² Ar. talspr. ”mabrads burnus” vintermantel.
- ⁴¹³ Derwishen från Bagdad hade varit en *sawwāḥ*, d.v.s. på resande fot, i över tjugo år och skulle nu valfärda till det Heliga landet till *rūḥ Allāh* guds ande Jesus, till *kalīm Allāh* guds ord Mose, till *khalīl Allah* guds vän Abraham, för att sedan återvända till Mekka/Medina och till *ḥabīb Allāh* guds älskade Muḥammad.
- ⁴¹⁴ Ar. talspr. ”sok elmu’ajjad” marknaden vid sultan al-Mu’ayyads moske.
- ⁴¹⁵ Ar. talspr. [Ibn] ”kabairi” [son till en] förnäm person, ”Anglizī ibn Anglizī” en engelsman, son till en engelsman.
- ⁴¹⁶ Ḥasan al-Kafrāwī skrev en kommentar till *al-Ājurrūmīya*, en uppskattad arabisk grammatik.
- ⁴¹⁷ Ar. talspr. ”lejsa ba’d elkufri dsanb” den största synden är otro, ”kullo bi murad Allah” allt enligt guds vilja.
- ⁴¹⁸ Ar. talspr. ”Fi lleil gabet li lmuarraṣah bint wa lamma ḳabilteha fi ssikkah waja lmuarraṣah ettanijeh illi ismeḥa Warda ḳamo lmuarraṣatein ikshifo absāz elbint wa gittetha wa ḳalo li ta’ale shof hija zejeha beida lissa gedida fellaha zejima kanet hija faras lilbei’ ḳomt ana istaḥeit wa ḳolti lahom hina mosh soḳ khalloha tigi wajai minha khatt elbint wajai lilbeit wa batet hija ’andi hadihi lleilah awalti dynja kanet hija sākte wa mukābiseh zej elfallaha lakin ba’dema namet shoajeh ḳamat tirghi li ktir dardishet noṣṣ elleil wa a’gabetni ktir hija min elgize wa ’adetha inneha tigi hina min waḳt liwaḳt min shan tiktasib shoajat fulus binnik.”
- Svensk översättning: På natten hämtade den kvinnliga sutenören en flicka till mig och jag mötte henne på gatan med en annan kvinnlig sutenör vars namn

var Warda. De kvinnliga sutenörerna stannade och blottade flickans bröst och kropp och sade till mig kom och se denna vita ännu ofördärvade flicka från landet, som om hon varit en häst till salu. Jag blev intresserad och sade dem då att här inte finns ett torg så låt henne komma med mig. Jag tog flickan med mig till huset och hon tillbringade denna natt hos mig. Till en början var hon tystlåten och tillknäppt såsom en flicka från landet men efter att hon sovit en smula steg hon upp och sladdrade mycket dravel halva natten, men hon behagade mig mycket. Hon var från Giza och hon brukade komma hit då och då för att förtjäna lite pengar med samlag.

⁴¹⁹ Boken vars studium slutförts, *Sharḥ Ibn 'Aqīl 'alā al-ʿAlfiya Ibn Mālik*, är Ibn 'Aqīls (1294–1367) kommentar till Ibn Māliks grammatik.

⁴²⁰ Ar. talspr. ”kal ‘alaihi ṣṣalato wasselam”, här: profeten har sagt.

⁴²¹ Ar. *baina al-ḥāṣṣatain* en tidpunkt mellan middagen (*zuhr*) och eftermiddagen (*‘aṣr*), d.v.s. omkring klockan 14.

⁴²² Under ramadān-månaden då även rökning är förbjudet används en käpp eller rotting, ar. talspr. ”ṣawameh”, för att ersätta pipan i handen, och om den som bär den säger man ar. talspr. ”fulan misik elṣawameh”, d.v.s. han fastar.

⁴²³ Ar. talspr. ”ḥaḍa” åläggande, plikt. Man fastar efter den egentliga fastemånaden. För ramadān-månadens fasta, se ovan not 38.

⁴²⁴ Ar. talspr. ”Allahu a‘aḍsam” gud är mäktigast.

⁴²⁵ Ar. talspr. ”bismilla” i guds namn, ”alḥamdo lillah” gud vare prisad,

”hanijan” låt det smaka, ”hannakom ollah” tack.

⁴²⁶ Kishk kan i de flesta fall översättas med surmjölk eller yoghurt. Men vi påträffar uttrycket i såväl Iran, Turkiet som arabländerna, sålunda i altaiska, semitiska och indoeuropeiska språk och ofta i samband med de mest olika maträtter. Den långa historien om ordet kishk från 400-talet till slutet av 1900-talet har skildrats av Aubaile-Sallenave 1994, s. 105–139. Enligt Paulina Lewicka har vi att göra med en maträtt som Egyptens kopter har från den grekisk-romerska perioden, ja till och med den faraoniska. Se Lewicka 2011, s. 69–70, n. 1.

Redan i den tidigaste bevarade arabiska kokboken *Kitāb al-ṭabīkh* från 900-talet har vi ett antal kishk-recept. Se Ibn Sayyār al-Warrāq 1987, s. 102–103, 165–166, 289; Nasrallah 2007, s. 208–210, 291–292, 443. Den kishk Wallin här åsyftar ”lagas på vete, som blöts, torkas och trampas i ett kärl för att avskilja agnarna samt mals grovt med en handkvarn. Mjölet blandas sedan med mjölk. Omkring sex timmar därefter läggs det med sked upp på halm eller kli och får torka i ett par tre dagar. När det skall användas, blöter man antingen upp eller krossar det, lägger det på ett såll och håller kokande vatten över. Det som blir kvar på sållet kastas bort. Det som passerar igenom hålls vanligtvis i en kastrull med kokt kött eller höns över en eld. Några blad av vitbeta, brynta i smör, brukar läggas på varje talrik av rätten.” Lane 1998, s. 454.

⁴²⁷ Lane har skildrat dessa böneupprop

- utförligt: ”Två andra böneutrop görs under natten för dem som vill utföra religiösa extraplikter. En liten stund efter midnatt går böneutroparna [...] upp i minareten och reciterar [...] kallelse[n], som kallas ’ulā’ vilket helt enkelt betyder den ’första’, nämligen av de två nattliga utropen vid sidan om de obligatoriska.” (Lane 1998, s. 56) ”Under denna månad upphör de böneutrop från minareterna som benämns ’Ūlā’ och ’Abad’. I stället förekommer två andra utrop. Tidpunkten för det första, som benämns ’Abrār’ infaller mellan en halvtimme och halvannan timme före midnatt [...] Det består av följande verser ur Koranen (76:5–9).” (Lane 1998, s. 376) Böneutropet al-abrār har sitt namn efter subjektet i vers 5 av suran Människan: *Inna al-abrāra yashrabūna ...* (De fromma skola förvisso dricka ...).
- ⁴²⁸ Diminutiv, d.v.s. påfallande liten eller obetydlig. I detta fall är grundformen saḥūr, namnet på den sista måltiden före gryningen under ramadān-månadens fasta. Dess diminutiv är suḥayyir, här bäst översatt med småbröd. Wallin återger diminutivformerna enligt Kairos dialekt som suḥayyar och ṣuḥayyar (se ovan not 113) i stället för suḥayyir och ṣuḥayyir ”mycket liten”. Se Spitta-Bey 1880, s. 43.
- ⁴²⁹ Ar. talspr. ”Ramadān karim” den ädla ramadān, med svaret ”ma ḥadiṣh akram min allah” det finns inget som är ädlare än gud, ”ta’ēish liamthalo” må gud likaledes ta hand om er, ”allah ja’od ’aleikom wa intom bikheir” må gud belöna er och må allt gå väl för er.
- ⁴³⁰ Ar. *lailat al-qadr* maktens natt eller ödesnatten. Natten räknas som den natt då profeten Muḥammad mottog sin kallelse och den första uppenbarelsen sändes till honom. Man tvistar om den exakta dateringen men den allmännaste är den 27 ramadān. Se Hjärpe 1979, s. 92; Bæk Simonsen 1994, s. 164.
- ⁴³¹ Ar. talspr. ”Kitab allah il’aziz” guds ädla bok, d.v.s. Koranen. Kvällen avslutades med att man läste Koranens första sura al-fātiḥa för ”Sid Wali Effendi”, d.v.s. Wallin. Om al-fātiḥa, se Wallin 2011, s. 385, not 43.
- ⁴³² Tarāwīḥ-bönerna är extra böner som kan läsas under ramadān-månaden. Se Lane 1998, s. 374.
- ⁴³³ Ar. talspr. ”bukra l’id narbaḥ wa nzid” i morgon är det fest, må vi få framgång och välfärd.
- ⁴³⁴ Ar. talspr. ”kulli sana eller ’am wa inta ṭajīb” må det kommande året vara lyckosamt för dig, ”Allah abḥakom limithlo” må gud likaledes göra det för er.
- ⁴³⁵ För Sojoṭi, se ovan not 24. *Gulistān* (Rosengården) av den persiske diktaren Sa’dī från Shīrāz (d. 1292), kallad ”poesins profet”. Detta arbete är ett av de viktigaste enskilda islamiska litterära arbeten som påverkat den europeiska litteraturen. *Gulistān* översattes under 1600-talet ett antal gånger direkt från persiska till latin, tyska och franska. Jaakko Hämeen-Anttila har påvisat att poeten och aforistikern Jakob Frese (1690/91–1729) från Finland i sin *Kårta Sede-Lärar och sede-Tillämpningar* från 1726 har haft tillgång till *Gulistān* i översättning. Den arabiska kommentaren är av Surūrī (d. 1561), den turkiska kommentaren är av Maulānā Sūdī (d. kort

efter 1597). Se Browne 1956, s. 525–539; Hämeen-Anttila 1997, s. 233, 271–277. Den persisk-turkiska ordboken *Kitāb-e ḥalīmī-ye lughatī* är sammanställd av Luṭf Allāh al-Ḥalīmī (d. 1521). För Ibn al-Wardī, se ovan not 136. Beträffande alla dessa manuskript, se Aro 1958, Index.

⁴³⁶ Redan före den första ökenfärden tvingades Wallin fundera på hur han skulle klara av att finansiera sin vistelse i Mellanöstern fram till slutet av 1848. Det resestipendium han hade fått från Helsingfors beräknades räcka endast till 1845. Wallin hade per brev från Kairo bett Geitlin utreda om vännerna i Helsingfors kunde samla ihop 600–700 rubel till honom. Med denna summa trodde han sig kunna klara sitt uppehälle till slutet av 1846 varefter han åter kunde ansöka om universitetets resestipendium, som lediganslogs vart femte år. Vid återkomsten från Mekka fann Wallin 1 000 rubel väntande på sig i Kairo, ditskickade av Geitlin.

⁴³⁷ Lat. *nervus rerum agendarum* det som ger kraft att sätta igång något (här: pengar).

⁴³⁸ En ny chans erbjöds Wallin genom att det 1842 inrättade Alexandersstipendiet lediganslogs och Wallins mor skötte hans ansökan om det. Stipendiet fick sitt namn efter den ryske tronföljaren, den kommande Alexander II, som var kansler för universitetet. Då Wallin även uppfyllde villkoret att ha vistats i Ryssland fick han stipendiet i maj 1847. Hemresan kunde uppskjutas med åtminstone några år.

⁴³⁹ För *Tusen och en natt*, se ovan not 405,

tryckåret för denna utgåva är 1835. För Ḥāfiẓ, se ovan not 14. Ismāʿīl Ḥaqqīs (d. 1724) Korankommentar *Tafsīr rūḥ al-bayān*, vars första upplaga (1840) var slutsåld, trycktes på nytt 1848. För Farīd al-dīn ʿAṭṭārs *Pand-nāma*, se ovan not 395. Muḥammad Muṣṭafā översatte Voltaires *Histoire de Charles XII, roi de Suède* (1731) till arabiska och den utkom 1257 AH (1841/2) som *Maṭāliʿ shumūs al-siyar fī waqāʿiʿi ʿi Karlus al-thānī ʿashar*.

⁴⁴⁰ Första numret av *Saima* utgiven av J.V. Snellman utkom torsdagen den 4 januari 1844. Tidningen utkom en gång i veckan i en upplaga på 700 ex. *Saima* trycktes i Kuopio men distribuerades främst i Helsingfors. På grund av Snellmans samhällskritiska skrivelser (han skrev ca 80 % av tidningens innehåll) förbjöds tidningen redan 1846. Se Snellman 1993, s. 817; Snellman 1995, s. 784.

⁴⁴¹ Matthias Alexander Castrén (1813–1852) är en av den finska lärdomshistoriens stormän, och hans livsverk är betydande i såväl samtidens som eftervärldens ögon. Castrén avlade filosofie kandidatexamen med studier i framför allt orientaliska och klassiska språk 1836. Utgivningen av Elias Lönnrots *Kalevala* 1835 innebar att Castréns intresse riktade sig mot de nordeurasiska språken och folken samt mot den finska folkdiktsforskningen. Castrén disputerade på en avhandling om nominaldeklinationen i finskan, estniskan och samiskan 1839. Disputationen förlänade honom en docentur i finska. Sina omfattande forskningsresor till framför allt Sibirien inledde han 1841. Från den sista långa resan, som tog fyra år, återvände han till Helsingfors i

februari 1849 med en allt svårare lungsot. Den 14 mars 1851 utnämndes han till universitetets första professor i finska språket och litteraturen. Tuberkulosen bröt ut på nytt i januari följande år och Castrén dog den 7 maj 1852. Se Salminen 2009, s. 146–151.

Wallin och Castrén, ”desse tvilling-heroer i den finska vetenskapens värld” (Schauman 1922, s. 11), beträdde parallella livsvägar: filosofie kandidat-examen 1836 med tyngdpunkten på orientaliska och klassiska språk, docentavhandling 1839, forskningsresor under 1840-talet, utnämning till professor 1851, och en förtidig död 1852, vilket fick Zacharias Topelius att skriva: ”Se, långt i polens stepper ren / Försvinna spåren av Castrén / Och öknens heta Samum gått / Der nyss Wallin har stått.”

⁴⁴² Lat. *de statu Facultatis Theologicae hodierno* den teologiska fakultetens nuvarande tillstånd.

⁴⁴³ Nordstjärneorden är en svensk kunglig orden, som tilldelas medlemmar av det svenska kungahuset samt, på beslut av regeringen, utländska medborgare eller statslösa personer som gjort personliga insatser för Sverige eller för svenskt intresse.

⁴⁴⁴ Wallin skickade med jämna mellanrum sina dagboksanteckningar till Gabriel Geiltin i Helsingfors för att denne skulle förvara dem tills Wallins återvändande hem.

⁴⁴⁵ För Korankommentaren, se ovan not 439.

⁴⁴⁶ Muḥammad ibn ‘Abdallāh al-Ṣabbāns (d. 1792) kommentar *Hāshiyat sharḥ al-Ushmūnī ‘alā al-Alfīya* till al-Ushmūnīs (d. 1467) *Alfīya*-kommentar, Wallin omnämner tre väldiga band

men Nationalbiblioteket har endast två. *al-Mughnī* av Ibn Qudāma (1147–1223) är den ḥanbalitiska rättsskolans fiqh-handbok, men den har inte nått Nationalbiblioteket. ”Shekh *Khalids I’rab* till *Alfijeh*” är Khālīd ibn ‘Abdallāh al-Azharīs (d. 1499) kommentar *I’rāb Alfīyat Ibn Mālik fī ‘ilm al-naḥw* till Ibn Māliks *Alfīya*.

⁴⁴⁷ ‘Abdallāh ibn ‘Umar al-Baidāwīs (d. 1286) Korankommentar *Anwār al-tanzīl wa-asrār al-ta’wīl* är en av de populäraste i sitt slag. Den utkom i Europa redigerad av H.L. Fleischer redan 1846–1848. Det av Wallin förväntade Büläqtrycket utkom först 1865. Om Ismā‘īl Ḥaqqīs Korankommentar, se ovan not 439.

⁴⁴⁸ Madā’in Ṣāliḥ ([profeten] Ṣāliḥs städer) eller som det före islams ankomst kallades al-Ḥijr (ḥijr = stad i sydarabiskan), antikens Hegra. Etymologin till al-Ḥijr är oklar och namnet Madā’in Ṣāliḥ började troligen användas först under den osmanska tiden.

Enligt islamisk tradition var Thamūd en av de förislamiska stammarna, som hade kommit från halvöns södra delar och vandrat upp mot norr för att sedan gå under före islams ankomst. Vi påträffar dem för första gången 715 fvt när Sargon II (721–705 fvt) säger sig ha besegrat dem tillsammans med andra araber. Ännu så sent som under 300-talet fanns det thamudiska enheter i Bysans armé. Det är Koranen (11:64–71) som gör thamuderna och deras sorgliga öde bekanta för muslimerna: ”Så sände vi ock till Ṭamūd deras broder Ṣāliḥ. Han sade: ’Mitt folk, dyrken Gud! I haven

ingen gud utom Honom ...” (11:64)
Men människorna vägrade att lyssna på
Šāliḥs monoteistiska budskap och gud
straffade dem som gjorde orätt, ”så att
de morgonen därpå lågo framstupa i sina
hem, / Liksom om de aldrig bott i dem.
Förnekade ʾTamūd verkligen icke sin
Herre? Bort med ʾTamūd!” (11:70–71)

al-Ḥijr/Madāʾin Šāliḥ, som ligger
i dagens Saudiarabien, utgjorde den
sydliga delen av det nabateiska riket.
Stadens blomstringstid sträckte sig från
det första århundradet fvt till det första
århundradet evt. Den tävlar med Petra
i Jordanien med sina monumentala
gravmonument inhuggna i berget.
År 2008 upptogs Madāʾin Šāliḥ på
UNESCO:s lista över världsarv. Det
är beklagligt att Wallin inte kom att
besöka platsen. Såsom han nämner hade
ingen europé besökt fornlämningarna,
och det dröjde ända till november 1876
innan Charles Montague Doughty i tio
veckors tid kartlade monumenten för
första gången. Wallin nedtecknade dock
ett antal thamudiska inskriptioner i Wādī
ʾUwainid. Se Grohmann 1963, s. 36–37;
Hoyland 2001, s. 68–69; Doughty 1964,
s. 125–158; *Routes d'Arabie* 2010,
s. 287–307.

- ⁴⁴⁹ Muḥammad ibn ʾAbd al-Wahhāb
(1703–1792) var grundaren av den
i dag så inflytelserika wahhabitiska
rörelsen på Arabiska halvön. Själv
kallar sig rörelsens medlemmar för
al-muwahḥidūn, de som betygar guds
enhet. Ibn ʾAbd al-Wahhāb började
predika sina läror utan större genklang
1740, men rörelsen fick ett uppsving
när han flyttade till oasen al-Dirʿīya

där släkten Saud hade makten. I dag är
wahhabismen Saudiarabiens officiella
ideologi. Se Peskes 1993; Rentz 2004.

- ⁴⁵⁰ Denna försändelse innehöll böcker
som Wallin inhandlat redan i Hamburg
och Marseille, ett manuskript köpt i
Paris samt första numret av en nyligen
grundad (1843) amerikansk tidskrift som
Wallin fick i Alexandria av grundarens
brorson. I försändelsen fanns: Silvestre
de Sacy (1758–1838), *Grammaire arabe
à l'usage des élèves de l'École spéciale
des langues orientales vivantes* 1–2,
(2me éd. corrigée et augmentée 1831);
Joseph de Guignes (äv. Deguignes)
(1721–1800), *Allgemeine Geschichte der
Hunnen und Türken, der Mogols und
anderer occidentalischen Tartarn, vor
und nach Christi Geburt bis auf jetzige
Zeiten* 1–3 (tysk översättning av ett
franskt verk 1769); Fredrik Bogislaus von
Schwerin (1764–1834), *Grund-Linier Till
Staternas Historia* 1–2 (1811–1813); *The
Journal of the American Oriental Society*
1/1843; Louis-Jacques Bégin (1793–
1859), *Nouveaux éléments de chirurgie
et de médecine opératoire, ouvrage
contenant l'exposition complète des
maladies chirurgicales et des opérations
qu'elles réclament* 1–2 (torde vara en ny
upplaga av en lärobok som utkom första
gången 1824); Saʿdī (d. 1292), *Gulistān*
(Rosengården), inga uppgifter om när
och av vem den har kopierats.

- ⁴⁵¹ *Qāmūs* av al-Fīrūzābādī (1329–1415)
var en arabisk enspråkig ordbok som
Wallin försökte köpa som manuskript
men som visade sig vara för dyr.
Han måste nöja sig med den här
nämnda turkiska översättningen av

ordboken i tre delar. För al-Badawīs levnadsbeskrivning, se ovan not 163. *Sharḥ Ibn ‘Aqīl ‘alā al-Alfīya Ibn Mālik* är Ibn ‘Aqīls kommentar till Ibn Māliks grammatik *al-Alfīya*. Beträffande *Anwār al-bayān* har Wallin av misstag skrivit ”‘Onwar elbejan” i stället för *‘Unwān al-bayān*. *‘Unwān al-bayān* är en s.k. ”Unterhaltungsbuch”, vars författare ‘Abdallāh ibn Muḥammad al-Shubrāwī (1680–1758) var rektor för al-Azhar 1724–1758. Se Brockelmann 1949, s. 363; lat. *loci communes* klichéer.

⁴⁵² Om grammatiken skriven av ‘Alī Nidā al-Barrānī, se ovan s. 34–37.

⁴⁵³ Om finansieringen av resan, se ovan not 438.

⁴⁵⁴ Anton Osipovitiĭ Muchlinskij (1808–1881), rysk orientalist av polskt ursprung. Tillbringade åren 1834–1835 i Kairo och hade al-Ṭanṭāwī som sin lärare där. I augusti 1840 besökte Muchlinskij Finland och Wallin. Se Deryagina and Frolova 1997, s. 45–48; *Utdrag* 1921, s. 14; Kratkjovskij 1950, s. 112, 125–126.

⁴⁵⁵ Johan Anders Sjögren (1794–1855), finsk språkforskare och rysk akademiker. Sjögrens roll i den ryska vetenskapsakademien var delikat och svår. Han var expert på frågor som gällde imperiets icke-ryska nationaliteter och misstänktes ofta för att gynna dessa, men trots detta kunde han utöva sitt inflytande för att främja inte endast finländska nationella intressen utan även intressen i det nu så sorgligt aktuella Kaukasien. 1844 skrev Sjögren den första ossetiska grammatiken och ordboken *Ossetische Sprachlehre, nebst kurzem ossetisch-deutschen und deutsch-ossetischen*

Wörterbuche (1844). Man har ansett att Sjögren uppväckte norra Kaukasien till det moderna genom att introducera begrepp som etnisk identitet, filologi och historiemedvetande. Se Branch 2009; *Bref och dagboksanteckningar*, s. XXI–XXII; Khodarkovsky 2009, s. 157; Khodarkovsky 2011, s. 108.

⁴⁵⁶ Wallin skriver i brevet att dessa båda böcker egentligen tillhörde Anton Osipovitiĭ Muchlinskij, Wallins lärare i turkiska i S:t Petersburg. Det finns tre tänkbara förklaringar till hur böckerna kommit till Kairo. Muchlinskij besökte Finland och Wallin i augusti 1840 och kan då ha lånat böckerna till Wallin eller alternativt 1841–1842 i S:t Petersburg lånat dem till Wallin som sedan i båda dessa fall tagit böckerna med sig till Kairo. Den tredje möjligheten är att Muchlinskij, som tillbringade åren 1834–1835 i Kairo som al-Ṭanṭāwīs elev, lämnade/glömde böckerna där och Wallin i så fall fick dem från ryska konsulatet. Böckerna i fråga är Amand Pierre Caussin de Percevals (1795–1871) reviderade utgåva av Ellious Bochtors (1784–1821) *Dictionnaire français-arabe* (1828–1829) och Silvestre de Sacys *Alfiyya ou la Quintessence de la grammaire arabe* (1833). Se Pouillon 2008, s. 186–187, 896–898.

⁴⁵⁷ Då Sven Gabriel Elmgren på 1860-talet gav ut Wallins brev och dagböcker tillade han i en fotnot i samband med detta brev att Wallin inte verkställde denna plan att skriva på svenska med arabiska bokstäver. Detta kan bero på två omständigheter: att dessa dagböcker inte fanns med bland det material Elmgren

hade till hands eller att den icke-arabiskskunnige Elmgren helt enkelt inte kunde läsa dem. I öknen skrev Wallin utförliga dagböcker på svenska men med arabisk skrift. Grundprincipen i det av Wallin skapade alfabetet är enkelt, han ersatte de svenska bokstäverna med de motsvarande arabiska. Svenskans vokaler utgör dock ett problem. Det finns nio vokaler i svenskan men i den skrivna arabiskan endast tre (*a*, *i* och *u*). Hur beteckna de resterande sex svenska vokaler på arabiska? Wallin löste problemet genom att använda arabiska konsonanter som det inte finns en motsvarighet till i svenskan (arabiskan har bl.a. tre s-ljud, tre t-ljud, tre h-ljud o.s.v.).

A	ا
B	ب
C	-
D	د
E	ع/-
F	ف
G	ج
H	ه
I	ي
J	ح
K	ك
L	ل
M	م
N	ن
O	و
P	پ
Q	ق
R	ر
S	س
(SH)	ش
T	ت
U	ط

V	و
W	و
X	ث
Y	ذ
Z	ز
Å	ض
Ä	غ
Ö	ظ

Eftersom Wallin skrev enligt hur man uttalar svenskan, inte hur man skriver den, använde han arabiskans ش-bokstav (sh) bl.a. i följande sammanhang: åtskilliga/åtshilliga, inskriptionen/inskriphionen, marsch/marsh, själva/shelva, skjuta/shuta. Det som kanske bäst beskriver hur konsekvent Wallin använde sitt system är att han inte skriver ordet "arab" så som det skulle skrivas på arabiska (عرب) utan återger det som det svenska ordet (اراب). Wallin var dock inte helt konsekvent vad gäller dubbelkonsonanter. För att märka ut dem använde han ibland det arabiska shadda (ّ) med vilket man i arabiskan markerar en dubbelkonsonant, men ibland skrev Wallin konsonanten dubbelt, t.ex. "till" (تيل, inte تيل). I Wallins system är den samordnande konjunktionen "och" arabiskans korta och koncisa motsvarande, d.v.s. و "wa".

GEORG AUGUST WALLIN

Register

Ordförklaringar

FÖRKLARINGARNA berör svenska eller främmande ord skrivna med latinska bokstäver. Sökordet är enl. originaltexternas stavning i singularis med liten begynnelsebokstav. I de fall en normalisering är nödvändig står normaliseringen i kursiv efter sökordet. Den arabiska artikeln (al/el/es/esh/il) påverkar inte sökordets placering i registret. Wallin skrev arabiska ord enligt deras uttal och därför har Wallins version ofta -g där den korrekta skriftspråksformen har -j.

A

à la turque fr. turkisk, på turkiskt vis
 à langlaise fr. *à l'anglaise* engelsk, på engelskt vis
 abrar ar. *abrār* speciellt böneutrop under natten för dem som vill utföra ytterligare religiösa plikter. Tidpunkten för *abrār* är mellan en halvtimme och halvannan timme före midnatt.
 Abstechen ty. här: avstickare
 abstrahera här: bortse
 accuratess lat. *accuratus* exakthet, noggrannhet
 adan ar. *adhān* kallelse till bön
 'adijeh ar. *'āda* sedvanlig gåva i samband med fester och processioner
 'afarit se 'afrit
 affecterad *affekterad* tillgjord
 afnämare *avnāmāre* köpare, kund
 'afrit/'afarit ar. *'ifrīt* ond ande, djinn
 agat ädelsten, populär smyckessten
 'agwe ar. *'ajwa* sammanpressade dadlar
 ahl el/ilqoran ar. talspr. de religiösa lärda
 ahl illah se ahl elqoran
 akbal Allah ar. talspr. må gud ta det emot
 'alaikum essalam ar. (*wa-*) *'alaikum al-salām* svar på hälsningen *al-salām* *'alaikum* (fred vare med eder) muslimer emellan
 alḥamdo lillah bisselemeh ar. talspr. lovad vare gud, välkommen
 alkan ar. person som stammar el. talar inkorrekt

allonge peruk lockperuk
 alluvialjord postglacial jord, avlagring
 amanger äld. *amang* hemlig älskare
 amusement fr./eng. nöje, förlustelse
 anastinna ar. talspr. du har hedrat oss med din närvaro
 Anspielung ty. anspelning, antydning
 Anstand ty. anständighet
 'antari ar. *'antārī* sagoberättare av eposet *Sīrat 'Antar*
 'arab ar. vid tidpunkten för Wallins vistelse i Egypten användes uttrycket *'arab* enbart för beduiner, som ansågs vara rövaraktiga och farliga.
 arabel odlingsbar
 'arbon ar. *'arabūn* handpenning
 ardeb ar. *ardabb* rymdmått, 198 liter
 arjah ar. *aryāḥ*, pl. av *rīḥ* benämning på nästan alla kroniska sjukdomar och orsaken till en hel del andra sjukdomar. Wallin omnämner reumatism och hemorroider men även melankoli, kolera och ögonsjukdomar orsakas av *rīḥ*.
 arnaot turk. *arnavut* alban
 aşhab ar. *aṣḥāb* el. *ṣaḥāba* personer som personligen känt profeten Muḥammad
 ashareh ar. *ishāra* banér, procession
 asjad ar. *asyād*, pl. av *sayyid* helgon
 asjadna ar. *asyādunā* våra helgon
 'aşr ar. eftermiddag

'aṭṭar ar. 'aṭṭār apotekare
'aṭṭar boda från ar. 'aṭṭār d.v.s. apotek
Aufbewahrer ty. förvarare, bevarare
awlija ar. auliya' helgon

B

ba'dijeh ar. ba'diya skattlöst inte odlat land
som gets till odling
Baghdad-'abba ar. 'abā' yllekappa à la Bagdad
bahlawan ar. bahlawān akrobat, pajas
bakhshish ar. bakhshish drickspeng
bakhshish ja khewage ar. talspr. dricks, o min
herre
bamia ar. bamiya okra
barabra se barbari
baraketha ar. talspr. välsignelse
barbari/berberi ar. barbari mörkhyad från
Nubien
barḍo ar. talspr. även han
barsh ar. opiumpasta för rökande
basha ar. bāshā pascha (turkiskt lånord)
basmalleh ar. basmala att uttala bismillāhi
al-rahmāni al-rahīm i guds den barmhärtige
förbarmarens namn
bastonera åld. prygla
bastonnad åld. bastonad en omgång stryk
battikha ar. baṭṭikh vattenmelon
bawwab ar. bawwāb portvakt
bedawi ar. badawī beduin
berberi se barbari
berzim ar. barsīm egyptisk klöver
bes baqa ar. talspr. det räcker! håll tyst
Besprechen ty. Besprechung diskussion
bikhaṭerek ar. talspr. som du vill
birbe ar. birba faraoniskt tempel el.
tempelruin
birket ar. birka(t) träsk, liten sjö
bittalateh ar. talspr. tre gånger
boda bod handelsbod, salubod
boḳḳ ar. buqqa instrument, pipa med
munstycke
boze ar. būza ett slags öl
bulgha ar. tofflor av gult läder
burlackisk från ry. бurlак person som gör
fysiskt arbete (ofta sammankopplad med
pråmdragarna förevigade i Ilja Repins tavla
Burlaki na Volge från 1873)
buslig hemsk, ryslig, kuslig

C

caressera karessera visa ömhetsbetygelser
chor kor byggnad avsedd för gravsättning
choser tillgjordhet
ciceron vägvisare, guide
commoditet kommoditet bekvämlighet
compromettera kompromettera skämma ut,
bringa i vanrykte
contenance kontenans här: sinnesjämvikt,
självbehärskning
contracarriera kontrakarrera motarbete,
motverka
convenance konvenans det passande, god ton,
anständighet
coquetterie koketteri flörtande
cufisk se kufisk

D

dab' ar. hyena
ḍabba' ar. ḍabbā' fångare av hyenor
damascenaren damaskener hemmavarande i
Damaskus el. allmänt från Orienten
darb ar. darb sidogata
dattel dadel frukt
defijeh ar. diffiya yllemantel
dejlig här: ljuvlig
delaler ar. dallāl agent, köpman
deliberation åld. överläggning, rådplägning
derwish ar. darwīsh sufi, islamisk mystiker
(persiskt lånord)
dikke ar. dikka upphöjning på vilken
böneledaren förrättar bön i moskén
divergera gå isär, skilja sig åt
diwan ar. dīwān hall, divan
diwan ar. dīwān ministerium
diwan ar. dīwān diktsamling
dose ar. dausa ceremoni under vilken en häst
går över dervischer som ligger på marken
dragoman tolk från arabiska, persiska och
turkiska till europeiska språk (lånord urspr.
från ar. turjumān)
dsikr se zikr
duad grupp av två samhöriga enheter, här:
gudar/gudinnor
dukka ar. duqqa mjöl
dunsighet från ty. Duns dumhuvud, uppblåst person
durra ar. dura hirs, majs, korn

E

‘ebbe ar. ‘*abā*’ yllekappa
 ebenholtz *ebenholts* hårt, svart trä
 Eckensteher ty. ordagrant övers. en som står i
 hörnet, gatuförsäljare, bärare
 effendi turk. *efendi* herre
 egard hänsynsfullhet
 ‘egge ar. ‘*ujja* omelett
 emanera här: utfärda
 embarquera *embarkera* gå ombord
 embonpoint fr. korpulens, fyllighet
 emir ar. *amīr* emir, ledare
 employera *emplojera* anställa
 en face fr. mitt emot
 enalles *inalles* sammanlagt
 equivoc *ekivok* tvetydig, oanständig
 ‘ere ar. ‘*arī* skjorta
 esha ar. ‘*ashā*’ kvällsmål; ‘*ishā*’ kväll,
 kvällsbön
 eshshurb se shurb
 essence *essens* parfym
 esshubukshi se shubukshi
 ex officio lat. å tjänstens vägnar
 exceptis excipiendis lat. undantaget som
 bekräftar regeln
 exilera åld. landsförvisa
 expence eng. *expense* bekostnad
 exquisit fr. *exquis* utsökt
 extemporera framföra något utan förberedelse

F

fadd här: intetsägande
 faḍḍa ar. *fiḍḍa* silver, det minsta myntet,
 turkarnas *para*
 fagr ar. *fajr* gryning
 faḥḥamin ar. talspr. kolhandlarna
 fanoz ar. *fānūs* lanternna, lykta
 fantasien ar. *fantazīya* lustbarhet
 faragījeh ar. *farajīya* mantel med vida armar
 farah ar. fest
 farc *fars* löjligt uppträdande, narrspel
 faṣṣa ar. *fuṣṣa* förrum, vestibul; taket som
 sällskapsrum, öppen våning
 faṭarṭshi ar. talspr. brödförsäljare
 faṭḥa ar. *al-Fāṭiḥa* öppningens sura, Koranens
 första sura
 faṭimah ar. *Fāṭima* personnamn, användes äv.

av européer som allmänt förringande
 namn på egyptiska prostituerade
 faṭir ar. *faṭīr* bröd
 fatteh ar. *fatta* bröd stekt i smör
 fawaṭījeh ar. talspr. i förbifarten
 febricula lat. låg feber
 felicitation fr./eng. *félicitation* lyckönskan
 fellah ar. *fallāḥ* bonde
 fellahah ar. *fallāḥa* bondflicka
 fiḥh ar. *fiqh* islamisk jurisprudens
 fiḥih ar. *faqīh*, pl. *fuqahā* ’ specialist i *fiqh* (se
 fiḥh)
 filipipare åld. *pipare* musikant som spelar
 blåsinstrument
 firde ar. *firda* skatt, inkomstskatt
 firman ar. *firmān* beslut, dokument (persiskt
 lånord)
 flottiljlika *flottiljlika* flotta av mindre fartyg
 foḳaha se fiḥih
 foṭor ar. *faṭūr* morgonmål
 franc fransk valuta, 100 centimes = 1 franc
 frang benämning på franker el. européer
 frenologi läran om att utläsa en persons
 karaktär utgående från skallens form
 frossparoxysm sjukdomsattack av frossa
 futur ar. *fuṭūr* måltiden som vid solens
 nedgång bryter fastan under ramaḍān-
 månaden
 förevitelse beskyllning
 försporda *förspörja* erfara, höra talas om

G

galanteri handlare köpman som handlar med
 s.k. lyxvaror
 gammal ar. *jammāl* kamelförare
 ganib ar. *janīb* delbetalning
 gebeli tobak ar. *jabalī* (bergs)tobak
 geda’ ar. talspr. ung präktig man
 gehenna benämning på helvetet
 Geist ty. geni, anda
 geistrik från ty. *geistreich* spirituell,
 intelligent
 gent åld. rakt
 gerad ty. *gerade* raka vägen, direkt
 gergir ar. *jirjīr* vattenkrasse
 Gesellschafter ty. sällskapsmänniska
 gewalt ty. våld, kraft, till varje pris
 ghafir ar. *ghafīr* vakt

ghawāzi ar. *ghāziya*, pl. *ghawāzī* dansös
 ghazi ar. *ghāzī* manlig dansare
 ghofara ar. *ghufarā*, pl. av *ghafīr* vakter
 gibbe ar. talspr. rock
 ginnijeh ar. *jinnīya* kvinnlig djinn, kategori
 av varelser mellan änglar och människor
 sanktionerade av Koranen
 glada rovfågel
 goz ar. *juz* 'en del
 goze ar. *jauza* vattenpipa
 grace behag
 gravitetisk långsam och värdig, högtidlig och
 stel
 grötmtyndighet övermodig, "viktig"
 guinea *guiné* äldre engelskt guldmynt, 1 guiné
 = 21 shilling
 guterra *guterā* uppskatta, tycka om
 gutärant suput, från *gutār* sup, skål

H

habissynsk abessinisk, d.v.s. etiopier
 hagi ar. *hājī(ī)* person som har förrättat
 pilgrimsfärden till Mekka
 half ar. *ḥalf* alfagräs, espartogräs
 hammar ar. *ḥammār* åsnedrivare
 hanafijeh ar. *ḥanafīya* vattenkran
 harim ar. *ḥarīm* harem, äv. enskild kvinna
 ḥasira ar. *ḥašīr(a)* matta
 ḥašwa ar. ett stenigt landområde
 hat khamse ar. talspr. ge en femma!
 hat li ar. talspr. ge mig!
 Hauptman ty. eg. *Hauptmann* ledare
 ḥawī ar. *ḥawī* konstmakare
 heggab ar. talspr. pipa
 henna ar. *ḥannā* 'henna
 ḥoḍ ar. *ḥauḍ* cistern, vattenbassäng
 hofstat *hovstat* furstlig persons uppvaktning
 honet från fr. *honnête* ärlig, hederlig
 ḥoris ar. *ḥūrīya* paradiset jungfruliga nymfer
 hôtel garçon fr. *hôtel garçon* hotellservitör,
 betjänt
 hugnande från *hugnelig* glädjande, tröstande
 hulpen äld. hjälpa
 hölv ar. talspr. dryck
 ḥölwan ar. *ḥulwān* drickspeng, penninggåva

I

ibn balad ar. talspr. en av oss, landsman
 imagion fr. *imagination* föreställning,
 inbillning
 imam ar. *imām* ord med ett flertal betydelser
 hos Wallin: a) person som leder bönen; b)
 moskéns ledare; c) framstående religiös
 lärd d) i den shiitiska traditionen den
 legitime ledaren av det muslimska samfundet
 iman ar. *imān* tro
 improbera här: underkänna, kugga
 in orientibus lat. i orientaliska studier
 in praxi lat. i praktiken
 insignier yttre tecken på rang
 irfa'o ar. talspr. ta bort det, ta bort maten
 istikhareh ar. *istikhāra* att rådgöra med
 gud genom att öppna Koranen på måfå,
 spåmetod

J

ja sejid ar. *yā sayyid* o, sayyid
 jehdilhādi/jihidi lhadi ar. *yahdī al-hādī*
 ledsagaren ledsagar
 jolie fr. bra, förtjusande, fin
 jom essok ar. *yaum al-šūq* marknadsdag

K

ka'a ar. *qā'a* hall, stort rum
 ka'abe ar. *ka'ba* den kubformade byggnaden i
 Mekkas moske
 kadence *kadens* rytm, takt
 kafars endera ar. *qaffūra* el. *qafaš* stor korg
 kafaš ar. *qafaš* korg
 kaffaši ar. *qaffāšī* korgtillverkare
 kafir ar. *kāfir*, pl. *kuffār* icke-troende, icke-
 muslim
 kafva *kava* hålla sig ovan vatten, ta sig framåt
 i vatten
 kaḥk ar. talspr. bakelse
 kaiktshi turk./ar. talspr. roddare av de små
 roddbåtarna (*kaik*) som användes på
 Bosporon
 kamurka ry. *каморка* skrub, vrå
 kanapé soffä
 kändil ar. *qanādīl*, pl. av *qindīl* lampa,
 kandelaber; äv. majskolv

kanon ar. *qānūn* kanon, etablerade principer;
citraliknande instrument
karafe ar. *qarāfa* begravningsplats
karafişi/korafişho ar. talspr. att sitta på sina
hälar
karakon ar. talspr. polishäkte
karamot ar. *karāma*, pl. *karāmāt* under gjort
av ett helgon
karavulen *karlavulen* karlaktig
kaşa ar. *qaş'a* stort tråkär
kashif ar. *kāshif* distriktsadministratör
kaşida ar. *qaşīda* en fullständig arabisk dikt,
ordagrant övers. tendensdikt
katarakt vattenfall i Nilen
keīf ar. *kaif* tillfredsställelse, njutning
kejale ar. *qayyāla* middag, dagens hetaste
stund
kelim ar. *kilīm* matta
khalif ar. *khalīfa* kalif, ställföreträdare
khamasin ar. *khamāsīn*, *khamśīn* ordagrant
övers. femtio; period med het sydlig vind i
Egypten som varar i ungefär 50 dagar
khaṭīb ar. *khaṭīb* imam som håller
fredagspredikan
khatme ar. *khatma* Koranläsning
khawagat/khewage ar. *khawāja*, pl. *khawājāt*
tilltal för européer
kawas ar. *khawāṣṣ* representant
khazne ar. *khazna* rum, sovkammare
kherijeh ar. *kharjīya* peng som getts för
utgifter
khewage se khawagat
khodja pers. *khoja* ismailitisk shiia, ofta
konverterad från hindusim
khot utrop till åsnor, antagl. från radikalerna
kh-t- (att gå)
khotbe ar. *khuṭba* predikan som inleder
fredagsgudstjänsten
khowal ar. *khawal* manliga dansare som utför
kvinnliga danser
kible ar. *qibla* böneriktning mot Mekka
kirsh ar. *qirsh*, pl. *qurūsh* mynt, piaster, 100
piaster = 1 EGP, 40 *fidda* = 1 *qirsh*
kisweh ar. *kiswa* tygtäcket som täcker Ka'ba
i Mekka
koajjis ar. talspr. fint, gott, vackert
kobba se kubba
koftan ar. *quftān* kaftan, långärmat ytterplagg
kohl ar. *kuhl* kol, pulveriserat antimon som

användes för att färga ögonlocken
kolal se kullal
komashi ar. *qammāshī* klädeshandlare,
tyghandlare
komlig otymplig, ovig
kop. kopp. *kopek* *koppar* rysk valuta, 100
kopek = 1 rubel
kora *kāre* vindfläkt, lätt bris
korafişho se karafişi
korakon se karakon
korbag ar. *kurbāj* piska
korbagerad från ar. *kurbāj* piska, en som har
blivit piskad
kornesh *kornisch* kranslist
krass *krats* redskap att kratsa med
kubba ar. *qubba* minnesplats för helgon, grav
kuffar se kafir
kufisk/cufisk form av arabisk skrift som först
användes i den forna staden Kufa i dagens
Irak
kufr ar. vantro, otro
kulig *kulen* gråkall, karg
kullal/kolal ar. *qulla*, pl. *qulal* lerkruka, kanna
kunafa ar. *kunāfa* maträtt av vermicelli gjord
med socker, honung och smält smör

L

la ar. nej, inte
la illaha illallah ar. *lā ilāha illā llāh* ingen gud
utom Gud
lapprisak föremål av liten storlek el. värde
lega hyra, ersättning
liban ar. *libān* dragrep
lieber ty. *Liebe(r)* kära
lilkalb ar. talspr. för hjärtat
lillah ar. *lillāh* till gud

M

maghrabi ar. *maghribī* person från västra
Nordafrika
maghrib ar. väst; solnedgång, bönen vid
solnedgång
magnat mäktig och rik man
mahlerisch ty. *malerisch* pittoresk
maḥmil ar. kamelburen bärestol som skickas
från Egypten till Mekka som en symbol för
Egyptens självständighet

maḥram ar. *maḥrama* näsduk
 maḳ'ad ar. *maq'ad* kajuta, rum, sittplats
 maḳam ar. *maqām* helgongrav
 maḳleh ar. *muḳla* en vid turban som används
 av de lärda
 maḳra ar. *maḳra* Koranläsningstillfälle
 maḳsora ar. *maqṣūra* den del av moskén som
 är avsedd för gruppbon och som ofta
 omsluter skyddshelgonets grav
 maḳtaf ar. *maqtaf* korg
 malakan ar. *malaqa* fält, jämn mark
 mambar se mimber
 maḳḳara ar. *maḳḳara* gästrum, sal, lokal
 maḳḳar seil ar. *maḳḳar seil* flodbädd
 manḳad ar. *manḳal* (i dagligt tal "manḳad")
 eldstad, fyrfat
 marktschrejare *marktschrejare* högljudd
 kringresande försäljare, gycklare
 Maṣr ar. talspr. benämningen på såväl Kairo
 som hela Egypten
 Maṣr umm eddunja ar. talspr. Kairo, världens
 moder; populär benämning på Kairo
 maṣṭaba ar. stenbänk som står emot en vägg
 mebruk ar. *mabrūk* välsignat, tillåtet
 mekkanikus *mekaniker* person med kunskaper
 i mekanik och ingenjörskonst
 meda/meida ar. *mīda* 'a fontän el. bassäng
 avsedd för rituellt tvättning i moskéer
 medari se midra
 meida se meda
 meḳām ar. *maqām* gravbyggnad
 melaja ar. *milāya* klädesplagg som bärs av
 egyptiska kvinnor
 meloḥijah ar. *mulūkhīya* variant av växten
 malva
 member se mimber
 menagerie samling exotiska djur som förs
 omkring, djurpark
 merkob ar. *markūb* skor av rött läder
 midra/medari ar. *midra*, pl. *madārin* stav med
 vilken fartyget framstakades motströms
 mimber/mambar/member ar. *minbar* (uttalas
 "mimbar") trappliknande stol varifrån
 imamen håller *khutba* vid fredagens
 middagsbön; predikstol
 mish'al ar. *mash'al* el. *mish'al* fackla
 modulation variation
 molid ar. *maulid* högtid i samband med en
 profets el. ett helgons födelsedag

morada ar. *maurida* landstigningsplats
 morḳad ar. *marḳad* ordagrant övers.
 mausoleum
 moṣalla ar. *muṣallan* böneplats
 mu'allim ar. lärare
 mu'arraṣah ar. *mu'arraṣa* kvinnlig hallick,
 sutenör
 mudir ar. *mudīr* guvernör
 mueddin ar. *mu'adhdhin* person som kallar
 till bön
 muftaḥijeh ar. *muftaḥīya* drickspeng,
 penninggåva
 muḥaddith ar. sagoberättare
 munshid ar. sångare, solist
 musaḥḥir ar. *muṣaḥḥir* person som under
 fastemånaden ramadān går från hus till hus
 vid nattens slut och påminner om att det är
 tid att äta den sista måltiden före gryningen
 musici lat. *musicus*, pl. *musici* musiker
 musikkorps/corps *musikkār* militärt förband
 som bildas av musikpersonalen vid ett
 regemente
 muslimin ar. talspr. muslimerna
 muteehhil ar. *muta'ahhil* att vara gift
 mutejjisin ar. *mutayyisīn* envis, halsstarrig
 muzejjin ar. *muzayyin* barberare
 månglare handlare

N

naḳsir ar. *nāṣir* uppsyningsman, ledare,
 föreståndare
 naturalhistorici naturhistoriker
 nebbot ar. *nabbūt* klubb, lång stör
 negligé fr. *negligé* slarvig, vanvårdad
 nijet ar. *nīya* avsikt som yttras då en muslim
 förbereder sig för sin bön
 noḳsaf ar. *nuṣafā* ', pl. av *naṣīf* ren
 noḳsam ar. *nizām* soldater, reguljära trupper
 nokat ar. *nukta*, pl. *nukat* vits, anekdot, ordlek
 noṣrani/noṣara ar. *naṣrānī*, pl. *naṣārā* kristen

O

okḳa ar. *uqqa* viktmått, i Egypten 1,248 kg

P

pæderasti *pederasti* manligt homosexuellt
förhållande till yngre man
para se faḍḍa
parlera åld. tala
pasha se basha
patres lat. här: medlemmar av universitetets
konsistorium
pensum bestämd mängd kunskap som ska
inhämtas
perquæstionera *perkvestionera* utfråga
perspectiv *perspektiv*, här: ha något i sikte
piaster/piast. se kirsh
pickhågad här: upptänd, angelägen
pirum berusad
pitshaft *pitschaft* sigill, signet
porphyr *porfyr* bergart
prackeri fuskeri, klåperi
presence d'esprit fr. förstånd, skarpsynthet
prevention fördom, motvilja
profus översvallande, överflödande
prononciation uttal
propyle *propylé* portbyggnad
puka slaginstrument
putslustig vitsig, skämtsam
pyleon *pylon* här: uppåt avsmalnande porttorn

Q

quadruped eng. fyrfotadjur, fyrfoting
quarter shekh *kvartershejk*
quasi *kvasi* oäkta, halv
questionera *kvestionera* utfråga
qudrillen fr. *quadrille* kadrilj, fyrapdans

R

rais ar. *ra'īs* kapten
rais eshshellal ar. *ra'īs al-shallāl* kataraktens chef
raisonnement fr. resonemang, diskussion
rammaḍo ar. talspr. att festa fastan
ratl ar. *raṭl* viktmått, i Egypten 449,28 g
real se thaler
rebab ar. *rabāb* ett violinartat instrument med
en till tre strängar, i Egypten vanligen två
rebabijeh ar. *rabābīya* en som spelar *rabāb*
renegat avfälling, överlöpande, person som
övergår från en trosinriktning till en annan

renoncera *renonsera* här: avstå från
resal ar. *risāla* liten skrift
reverence eng. vördnadsbetygelse
rhomb *romb* liksidig parallelogram
rigorositet överdriven stränghet
rih se arjah
rizk ar. *rizq* välsignelse
roi fr. kung
rojfvare dial. *rojvare* person med utsvävande
levnadssätt, lättsinnig
rub. b. ass. *rubel bankoassignation* beteckning
på äldre rysk sedel el. kopparmynt
ruṭub ar. *ruṭab* färska mogna dadlar
Rücksicht ty. hänsyn
rättika rotfrukt

S

ša'boṭ ar. talspr. klädesplagg
saḥḥara ar. *saḥḥāra* kista, låda
ṣaḥn ar. gårdsplan, gård
Ṣa'id ar. *Ṣa'id* Övre Egypten
ṣa'idi ar. *ṣa'idī* person från Övre Egypten
saḳijeh/sawaḳi ar. *sāqiya*, pl. *sawāqin*
vattenhjul, dike, bevattningskanal
salamat se selam
sawaḥ ar. *sawwāḥ* resenär
sawaḳi se saḳijeh
sbiting eg. *sbiten*, ry. *сбитень* varm
honungsdryck
schlafrock morgonrock
schrodera *skrodera* skryta, skrävla
Schutt ty. ruiner, avfall, förvittningsgrus
sebil ar. *sabīl* fontän
sehrig ar. *ṣihrīj* cistern, större vattentank
(persiskt lånord)
seignör fr. *seigneur* hög, förnäm herre
sejide ar. *sayyida* kvinnligt helgon, fru
sejidi ar. talspr. min herre
sejidna ar. *sayyidnā* vår herre; tilltal av
helgon
sejour vistelse, uppehåll
selam ar. *salām*, pl. *salamāt* hälsning; äv.
tidpunkt för bön
selam ar. *salām* här: tilläggsböneutrop under
ramaḍān-månadens nätter
sentera uppskatta, ha förståelse för
serab ar. *sarāb* hägring
serir ar. *sarīr* säng, upphöjd bänk

shahid ar. *shāhid* stående gravstenspelare
 sha'ir ar. *shā'ir* poet, recitatör av berättelsen
 Abū Zaid
 sharḥ/sherḥ ar. *sharḥ* kommentar
 shawl eng. sjal
 she lillah ja Ramaḍān ar. talspr. det här är
 guds vilja, o ramaḍān
 shebabik ar. *shubbāk*, pl. *shabābīk* fönster av
 trägaller
 shei min allah ar. *shai' min allāh* någonting
 av gud givet, guds vilja
 shekh ar. *shaikh* shejk, hederstitel för
 sufiledare el. religiös lärare
 shekh elbaḥr ar. *shaikh al-baḥr* ”flodens
 shejk”
 shekh elgamal ar. *shaikh al-jamal*
 ”kamelshejken” som rider i spetsen för de
 kamelburna pilgrimerna till Mekka och
 tillbaka
 shekh elḥareh ar. *shaikh al-ḥāra*
 kvartersledare, upprätthållare av ordning i
 kvarteret
 shekh elkhaddamin ar. *shaikh*
al-khaddāmīn shejken för tjänstefolket,
 ”arbetsförmedlaren”
 shekh sherif ar. *shaikh al-sharīf* respektabel,
 eminent shejk
 shellal ar. *shallāl* katarakt
 shellal shekh ar. *shaikh al-shellāl* shejken för
 katarakten
 sherbet ar. *sharāb*, pl. *sharābāt* söt dryck
 sherḥ se sharḥ
 sherif ar. *sharīf* nobel person, ättling till
 profeten Muḥammad
 shintijan ar. *shintiyān* lösa och vida
 kvinnobyxor
 shishe ar. *shīsha* vattenpipa
 shoshe ar. *shūsha* hårtofs, lock
 shubukshi ar. *shubuk/qshī* sockerbagare,
 konditor
 shurb ar. *shurb* tilläggsböneutrop under
 ramaḍān-månadens nätter
 sikamore se sykamore
 sirat trol. ar. *ṣūra*, pl. *ṣiwar* bild, målning
 sirr ar. hemlighet, mysteri
 skoffickare äld. skoreparatör
 skrank avbalkning, räck
 skålp. *skålpund* gammal viktenhet, 1 skålpund
 = ca 0,425 kg

slentrian ingrodd rutin, stel vana
 snöpfung *snöping* kastrerad mansperson
 sofi ar. *ṣūfī* sufi
 soḥsof ar. *ṣafṣāf* ett slags vide
 soḥajjar se suḥur
 soiré äld. *soaré* aftonunderhållning
 soḥ ar. *sūq* torg, marknad
 sok elguma' ar. talspr. fredagsmarknad
 sonor klangfull
 sont ar. *ṣanṭ* akacia
 sophisteri *sofisteri* spetsfundigt resonemang
 šoratan ar. talspr. för syns skull
 soupé *supé* kvällsmåltid
 spassmakare rolighetsmakare, gyckelmakare
 speljakt mindre fartyg avsett för nöjessegling,
 lustjakt
 speos grek. *σπέος* forntida klippgrav el.
 tempel uthugget i klippa
 sposs *spass* nöje, spratt, bedrägeri
 subscription *subskription* insamling
 subsidier *subsidiär* understöd
 sud skeppssida, reling
 suḥur/soḥajjar ar. *saḥūr* den sista nattliga
 måltiden under ramaḍān-månaden innan
 fastan börjar, *suḥayya/ir* är diminutiv av
saḥūr
 sultan ar. *sulṭān* person med total makt
 sunna ar. sed, oftast profeten Muḥammads,
 som definierar den korrekta islamiska
 livsföringen
 supponera äld. anta, förutsätta, förmoda
 sykamor *sykomor* mullbärsträd
 syrtut/surtout *syrtut* lång rock med slag och
 skört

T

ṭabbakh ar. *ṭabbākh* kock
 takijeh/tekijeh ar. *takīya* klosterartad hemvist
 för sufiordnar
 taktrawan ar. *takhtarawān* bärstol (persiskt
 lånord)
 tamarind träd med ätbara frukter, tillhör
 familjen ärtväxter
 tamarisk cypressliknande växt
 tambour de basque fr. tamburin med små
 cymbaler
 ṭamma' ar. *ṭammā'* snål
 tar ar. *ṭār* tamburin

tarabukka ar. *darābukka* vasformad
handtrumma av skinn
ṭarbosh ar. *ṭarbūsh* fez
ṭarḥa ar. *ṭarḥa* slöja
tarīf ar. *ta'rif* pris (el. sv. tariff, arabiskt
lånord)
ṭarīqa ar. *ṭarīqa*, pl. *ṭarīqāt* "dervischernas
väg", religiöst sällskap
ṭartosh ev. avser Wallin här ar. *ṭarbūsh* fez
tasawwit ar. talspr. böla
ṭawaḳi ar. *ṭawāqī* kalott som bärs under
turbanen
tefsir ar. *tafsīr* teknisk term för
Korankommentering
tekbirat ar. *takbīr*, pl. *takbīrāt* utropet *Allāhu
akbar* gud är större
tekhin ar. *takhīn* falsk, opålitlig
tekijeh se takijeh
terawīḥ ar. *tarāwīḥ* bön som hör till faste-
månaden ramadān och förrättas mellan
kvällsbönen och witr-bönen
tezkere ar. *tadhkira* pass, uppehållstillstånd
thaler åld. tyskt silvermynt, äv. allmänt om
pengar
tiefgesinnt ty. djupsinnig
ṭisht ar. *ṭisht* tvättfat
toft tvärgående sittbräde i båt
ṭorah ar. *ṭaura* rymdmått för 4 (Wallin) eller 5
(Spitta-Bey 1883, s. 121, 192) dadlar
toror svensk pl. av ṭorah (se ovan)
tremulando darning, dallring
triad grupp av tre samhöriga enheter, här:
gudar/gudinnor
turk se à la turque
tutti alla stämmor

U

ustad ar. *ustādh* mästare, lärd
usurpation inkräktning

V · W

Verwünschung ty. svordom, förbannelse
Vetter ty. kusin
vidtfrejdade *vittfrejdad* berömd, namnkunnig
vindtbeytel *vindböjtel* karaktärslös och
opålitlig person

voyageur fr. resenär
wa'alaikum esselam se 'alaikum esselam
waḥashtinna/waḥashtina ar. talspr. vi saknade
dig
wakil/wekil ar. *wakīl* representant för
administrationen
walad ar. *walad* son, pojke
wali ar. *walī* helgon; ar. *wālī* guvernör
wasselam se selam
watad ar. påle
wekale ar. *wakāla* värdshus, karavanseraj
wekil se wakil
wiss wiss samma som "ptruu"
witr ar. extra böner som bes nattetid mellan
kvällsbönen och morgonbönen

Z

zabiṭ ar. *dābiṭ* polis
zawijeh ar. *zāwiya* bönehus el. liten moské
där sufiordnarna samlas till möten
zijare ar. *ziyāra* pilgrimsfärd, visit
zika ar. *zakāt* religiös avgift (en av islams
fem pelare)
zikr ar. *dhikr*, pl. *adhkār* ihågkommelse,
dervischceremoni
zirat se sirat
zummara ar. *zummāra* dubbelklarinet

Å

åbo åld. jordägare som själv bebodde och
brukade sin jordegendom

Ä

äska begära, anhålla om

Personregister

Stavningen i sökorden är normaliserad och följer Nationalencyklopedin. För fornegyptiska härskare ges regeringsåren enligt kronologin i *The Oxford History of Ancient Egypt*. Wallins original är inom parentes och korshänvisningar är införda när det är nödvändigt. Personer som inte har kunnat identifieras är kursiverade och enligt Wallins stavning. Ärenamn, titlar och den arabiska bestämda artikeln i dess olika former (al/el/es/esh/et/il/ol) påverkar inte sökordets plats i registret.

A

- ‘Abbās I (1813–1854), viceregent av Egypten 1848–1854 22, 271
Abd Allah, sjöman 176, 186, 193
‘*Abd ol’aziz*, *Abdalaziz*, kvartersshejk i Kairo 68, 318
‘*Abd olhuhab*, Kairo 68
‘*Abdallah*, Kairo 83–84, 93, 102, 108, 263–264, 266, 269, 275, 279, 281, 284, 291, 300, 307, 312
Abdolkhalik, G.A. Wallins lärare i Kairo 264, 271
Abdonnebi, sjöman 175
Abdülmeccid I (1823–1861), osmansk sultan 1839–1861 67, 383
Abeken, Heinrich (1809–1872), tysk teolog, politiker 147, 272
Abo sa’odi elgeraḥi se Abū al-Su’ūd al-Jāriḥī
Abraham, patriark 127, 147, 396, 427
Abū Bakr al-Siddīq (Abu Bekr Assādik) (ca 573–634), den förste kalifen 311, 398
Abū al-Haggāg (d. ca 1243), sufishejk 401
Abū al-Su’ūd al-Jāriḥī (Abo sa’odi elgeraḥi) (d. 1526/27), islamisk lärd 68, 384
‘Afīfī, grundare av ‘Afīfiya-orden 53, 376
Aḥmad, barberare i Kairo 294, 307
Aḥmad, bokförsäljare i Kairo 57, 70
Ahmose I, fornegyptisk härskare 1550–1525 fvt 24
Ahrenberg, Eva (1783–1856), Saltvik, Åland, G.A. Wallins moster 184
‘Ajad se al-Taṭāwī, Muḥammad ‘Ayyād
Alexander II (1818–1881), kansler för Kejsrerliga Alexanders-Universitetet, rysk kejsare 1855–1881 343, 360, 430
‘*Alī*, sayyid, G.A. Wallins betjänt i Kairo 35, 65, 105, 116, 265, 271, 309
Ali, sjöman 155, 175
Ali, tid. distriktadministratör i Övre Egypten 233
‘*Alī*, G.A. Wallins leverantör av naturalier i Kairo 378
Ali Bekri se al-Bakrī
‘Alī ibn Abī Ṭālib (d. 661), profeten Muḥammads kusin och svärson, kalif 376, 389
Ali Zidan, sjöman 185
Amenhotep II, fornegyptisk härskare 1427–1400 fvt 410
Amenhotep III, fornegyptisk härskare 1390–1352 fvt 149, 399, 411
Amin Agha, janitsar vid Rysslands konsulat i Kairo 100, 118, 122, 281
Aminoff, Germund Fredrik (1796–1876), professor i teoretisk och praktisk filosofi 344–345

ʿAmr ibn al-ʿĀṣ (d. 663), islamisk härförare,
erövrare av Egypten 67, 85, 337, 383, 413
Anastasi, Giovanni (1780–1860), armenisk
handelsman, Sveriges och Norges
generalkonsul i Egypten 14
ʿAntar, verksam på 500-talet, arabisk poet 57,
289, 298, 335, 354, 359, 377–378
Arago, François (1786–1853), fransk fysiker,
astronom 345
Arberry, Arthur John (1905–1969), brittisk
orientalist 377
Arinos, äv. Arsinoë, ptolemeiskt drottningnamn
220
Arkamani, verksam på 200-talet fvt, meroitisk
kung 411
Armfelt, Alexander (1794–1876), tf.
universitetskansler, greve 322, 343, 360
Arppe, Adolf Edvard (1818–1894), professor i
kemi, Kejsarliga Alexanders-Universitetets
rektor 1858–1869 345
ʿAshmawī, helgon 311, 316
Ashmoni se al-Ushmūnī, Abū al-Ḥasan
al-Ashraf Khalīl (ca 1262–1293), sultan av
Egypten 1290–1293 111, 148, 393
ʿAṭṭār, Farīd al-dīn (ca 1142–ca 1220), persisk
författare, mystiker 344, 425, 430
al-ʿAṭṭār, al-Ḥasan (1766–1835), rektor vid
al-Azhar, författare, redaktör 383
August se Wallin, Bror August
Augusta se Wallin, Augusta
Augustus (63 fvt–14 evt), romersk kejsare
30 fvt–14 evt 406, 411–413
Avarov (Awaroff), urspr. grek, handelsman i
Kairo 80, 273–274, 292, 294, 304, 323,
357, 359, 387, 423
Azbak min Tutukh (d. 1498), tjerkessisk emir
271, 376
Azekheramon, verksam på 300-talet fvt,
meroitisk kung 291
al-Azharī, Khālīd ibn ʿAbdallāh (d. 1499),
egyptisk grammatiker 354, 431

B

Backman, Sven (1801–1844), vicebibliotekarie
vid Universitetsbiblioteket 345
al-Badawī, Aḥmad (Bedawi) (ca 1200–1276),
sayyid, helgon, grundare av Aḥmadīya-orden
117, 300, 324, 358, 395, 424, 426–427, 433
Badrān, Aḥmad, kopist 395
Baibars, al-Zāhir (1223–1277), sultan av
Egypten 1260–1277 377
al-Baiḍāwī, ʿAbdallāh ibn ʿUmar (d. 1286),
domare i Shīrāz, Korankommentator 354, 431
al-Bakrī (Ali Bekri, Elbekri), överhuvud för
sharīferna 125, 128–129, 311, 316, 426
Barnekow, Christian (1556–1612), dansk
upptäcktsresande 10
Barqūq, al-Zāhir (Berkok) (d. 1399), sultan av
Egypten 1392–1399 111–112, 378, 394
al-Barrānī, ʿAlī Nidā (shekh Ali, shekhen),
G.A. Wallins lärare i arabiska 7, 19–20,
30, 34–37, 42, 44, 53–54, 56–57, 64–65,
67, 69–71, 73–74, 77–81, 83–84, 90–94,
97, 100, 102, 104–108, 113, 115–117, 121,
124–125, 127–131, 133, 135–136, 140, 142,
145, 153, 161, 165, 171, 173, 176, 178, 182,
193, 195, 204, 213, 216, 228–229, 233, 237,
240, 247–248, 250–252, 255, 258–269, 271–
285, 289–307, 309–312, 314–321, 323–328,
333–334, 337, 339–341, 347–348, 350, 355–
356, 358–360, 362–363, 376, 386, 395, 423,
433
Barsbay, al-Ashraf Saif al-dīn, sultan av
Egypten 1422–1438 379
Bashan se Muḥammad ʿAlī
al-Bayyūmī, ʿAlī ibn al-Ḥijāzī (Bejomi) (1696–
1769), grundare av Bayyūmīya-orden 98,
391, 426
Beamont, William John (1828–1868), brittisk
teolog 37
Beato, Antonio (ca 1832–1906), brittisk-italiensk
fotograf 172
Bécharde, Henri, verksam på 1860–1880-talen,
fransk fotograf 223
Bedawi se al-Badawī, Aḥmad

- Bégin, Louis-Jacques (1793–1859), fransk militärkirurg 358, 432
- Bejdavi se al-Baiḍāwī, ‘Abdallāh ibn ‘Umar *Bejomi*, muhaddith i Kairo 91–94, 101, 275, 277–281, 290, 294, 297, 301, 303, 317, 319
- Bejomi se al-Bayyūmī, ‘Alī ibn al-Ḥijāzī
- Elbekri se al-Bakrī
- Belliard, Augustin Daniel (1769–1832), fransk general 208
- Belzoni, Giovanni Battista (1778–1823), italiensk egyptolog, arkeolog 14–15, 23, 29, 243, 402, 408, 418
- Berger, Morroe (d. 1981), professor i sociologi vid Princeton 388
- Berjozin, Ilja Nikolajevitj (1819–1896), rysk turkolog, professor i turkiska vid universiteten i Kazan och S:t Petersburg 383
- Beṛkoḵ se Barqūq, al-Ẓāhir
- Bikbavuḡlī, Bikčāntāy (d. 1857), imam på Sveaborg vid mitten av 1800-talet 302, 424
- Bilāl ibn Ribāḥ (Delal) (ca 580–ca 640), urspr. etiopisk slav, Muḥammads följeslagare, den förste böneutroparen 167, 406
- Bissing, Friedrich (1873–1956), tysk egyptolog 32
- Bloom, Jonathan (f. 1950), professor i islamisk och asiatisk konst vid Boston College 389
- Bochtor, Ellious (1784–1821), egyptisk översättare, professor i arabiska vid École Royale des Langues Orientales 433
- Bokti, Joseph, verksam 1799–1848, syrier, Sveriges generalkonsul i Egypten, senare äv. Preussens och Rysslands konsul 57, 79, 105, 125, 260, 271, 285, 289, 295, 305, 315, 326–327, 353, 363–364, 380–381
- Bonsdorff, Evert Julius (1810–1898), professor i fysiologi och anatomi 305, 341, 343, 357, 363–364
- Borchardt, Ludwig (1863–1938), tysk egyptolog 32
- Borg, Aron Gustaf (1810–1883), professor i biblisk exegetik 344
- Borgström, Henrik d.y. (1799–1883), affärsman, kommerseråd 267, 272, 352, 361, 422
- Burckhardt, Johann Ludwig, äv. John Lewis (1784–1817), schweizisk orientalist, forskningsresande 280, 295, 318, 408, 422
- Burdet, Emile, verksam i slutet av 1800-talet, fransk fotograf 63, 271
- Burton, sir Richard Francis (1821–1890), brittisk orientalist, forskningsresande, poet 388, 426

C

- Calle se von Hartmansdorff, Carl Henrik
- Camerarius, Joachim (1500–1574), tysk humanist 396
- Canceller se Alexander II
- Carl XII se Karl XII
- Castex, Jean-Jacques (1731–1822), fransk skulptör 208, 413
- Castrén, Matthias Alexander (1813–1852), professor i finska språket och litteraturen 344, 430
- Caussin de Perceval, Amand Pierre (1795–1871), fransk orientalist, professor i arabiska vid Collège de France 363, 433
- Chabas, François-Joseph (1817–1882), fransk egyptolog 24
- Champollion, Jean-François (1790–1832), fransk egyptolog och den förste att tolka hieroglyfskriften 12–14, 16–17, 21, 24, 29, 31, 144, 243, 274, 398, 400–401
- Champollion-Figeac, Jacques Joseph (1778–1867), fransk arkeolog, historiker 143, 398
- Chedufau*, *Chezdufau*, läkare för den egyptiska arméns huvudstab 285–287, 302–303, 319, 423
- Clot, Antoine Barthélemy (1793–1868), fransk chefskirurg i Egypten, erhöll titeln Bey 1831 59, 286, 321–323, 352, 364, 376, 381, 387
- Collan, Fabian (1817–1851), rektor för Kuopio Gymnasium 344
- Conradi, Frans Edvard (1812–1888), direktor vid Nykarleby seminarium 342–343, 358, 364
- Crusell, Gustaf Samuel (1810–1858), läkare

128, 158
 Cygnæus, Fredrik (1807–1881), professor i
 estetik och nyare litteratur 345

D

Davout, Louis Nicolas (Daoust) (1770–1823),
 fransk militär 208
 Delal se Bilāl ibn Ribāh
 Denon, Vivant Dominique (1747–1825), fransk
 konstnär, forskare 11, 29
 Desaix de Veygoux, Louis (1768–1800), fransk
 militär 208
 Desguignes se de Guignes, Joseph
 Dietel se Dittel, Wilhelm
 Diodoros Siculus, verksam på 100-talet fvt,
 grekisk historiker 8
 Dittel, Wilhelm (Dietel) (1816–1848), rysk
 resenär, orientalist 66, 70–71, 76–77, 79,
 81, 98, 271, 331, 383–384
 Djoser, fornegyptisk härskare 2667–2648 fvt
 10, 385, 420
 Doctorn se Schleddehaus, Christian
 Donzelot, François-Xavier (1764–1843), fransk
 militär 208
 Dorn, Johannes Albrecht Bernhard (1805–
 1881), tysk-rysk orientalist, chef för
 Asiatiska museet i S:t Petersburg 361
 Doughty, Charles Montague (1843–1926),
 brittisk författare, Arabienresenär 432
 Dourgnon, Marcel-Lazare (1858–1911), fransk
 arkitekt 31
 Drovetti, Bernardino (1776–1852), italiensk
 diplomat, Frankrikes generalkonsul i
 Egypten 14
 Du Camp, Maxime (1822–1894), fransk
 fotograf, författare 149, 181, 239, 416

E

Edwards, Amelia (1831–1892), brittisk
 författare, egyptolog 26, 32
 Ehrnrooth, Casimir (1833–1913), militär,
 ministerstatssekreterare 422

Ehrström, Carl Robert (1803–1881), läkare
 345
 Ekman, Robert Wilhelm (1808–1873), konstnär
 [2], 424
 Elmgren, Sven Gabriel (1817–1897),
 vicebibliotekarie, professorstitel 433–434
 Engel, Carl Ludvig (1778–1840), tysk-finländsk
 arkitekt 391
 Eppler, Georg-Henri (1760–1806), fransk
 militär 208
 Eva se Ahrenberg, Eva

F

Faruq (1920–1965), kung av Egypten 1936–
 1952 385
 Fāṭima (d. 632), profeten Muḥammads dotter
 384, 389, 421
Fāṭima, allmänt islamiskt kvinnonamn 293,
 295, 298, 306, 312, 314, 324, 424, 427
 Ferdinand II (1452–1516), kung av Aragonien,
 Sicilien, Kastilien, Neapel 407
 al-Firūzābādī, Abū al-Ṭāhir Muḥammad (1329–
 1415), arabisk lexikograf 432
 Flaubert, Gustave (1821–1880), fransk
 författare 416
 de Fock, Rysslands generalkonsul i Kairo,
 tidigare i Alexandria 84, 122, 125, 128,
 263, 273–274, 281, 293–294, 319–320, 323,
 357, 364, 388
Forsman, familj i Helsingfors 345
 Fowden, Garth (f. 1953), brittisk historiker 389
Franchini, *Frankini*, dragoman i Kairo
 285–286, 293, 323
 Frese, Jakob (1690/91–1729), poet 429
 Fresnel, Fulgence (1795–1855), fransk
 orientalist, konsul i Jidda 114, 274–275,
 285, 288, 354, 378, 394
 Friant, Louis (1758–1829), fransk militär 208
 Frith, Frances (1822–1896), brittisk fotograf 157
 Frähn, Christian Martin Joachim (1782–1851),
 tysk-rysk orientalist, statsråd 361

G

- Ganzel, Dewey (1927–2011), professor i engelsk litteratur 415
- Geitlin, Gabriel (1804–1871), professor i orientalisk litteratur, senare i biblisk exegetik, kyrkoherde i Esbo 38, 44, 272, 305, 331, 342, 345–346, 351, 357, 360, 362, 368, 380, 387, 407, 430
- van Gelder, Geert Jan (f. 1947), professor i arabiska vid Oxford 386
- al-Ghamrī, Muhammad (d. 1445), sufishejk 379
- al-Ghaurī, al-Ashraf Qānsūh (d. 1516), sultan av Egypten 1501–1516 384
- Giovanni*, maltesare 152, 158, 176, 182, 230, 256, 259
- Girgawi*, sjöman 176, 185–186, 193, 251
- Gliddon, Georg Robins (1809–1857), amerikansk egyptolog 135, 397
- Goodwin, Charles Wycliff (1817–1878), brittisk egyptolog, domare 24, 31
- Gottlund, Carl Axel (1796–1875), lektor i finska 344
- Grabar, Oleg (1929–2011), fransködd konsthistoriker, arkeolog 389
- Granstedt, Pehr (1764–1828), svensk-finsk arkitekt 409
- Grefven se Armfelt, Alexander
- Grimm, Jacob (1785–1863), tysk språkforskare 345
- Grimm, Wilhelm (1786–1859), tysk språkforskare 345
- de Guignes, Joseph, äv. Deguignes (1721–1800), fransk sinolog, professor i syriska vid Collège de France 358, 432
- Gyldén, Nils Abraham (1805–1888), professor i grekisk litteratur 345

H

- Hāfiz, Shams al-dīn Muḥammad (1325–1390), persisk poet 54, 92, 304, 344, 353, 378, 390, 430
- Hāggī Khalīl, al-Barrānīs svåger 116

- Hājji Khalīfa (d. 1658), turkisk bibliograf 79, 92, 128, 341, 387
- al-Ḥākim (985–1021), kalif 996–1021 388
- Hakki, Ismail se Ḥaqqī, Ismāʿīl
- al-Ḥalabī, Sulaimān (1777–1800), syrisk student 380
- al-Ḥalīmī, Luṭf Allāh (d. 1521), lexikograf 430
- Hamad*, sjöman 171
- Hamilton*, brittisk lärare i engelska i Kairo 113, 315
- Ḥanaḥ*, kafēägare i Kairo 53, 56–57, 65, 69, 71, 78–81, 83–84, 91–94, 98, 100–101, 104–106, 110, 118, 121, 125, 286, 295, 309, 319, 325
- Ḥaqqī, Ismāʿīl (1652–1725), turkisk lärd, poet, mystiker 344, 353–354, 430–431
- al-Ḥārīdī, båtförarnas skyddshelgon 141, 398
- al-Ḥārīdī*, *Abū Ḥasan*, Egypten 249
- al-Ḥārīdī*, *Ḥasan ibn*, Egypten 249
- Harris, Anthony Charles (1790–1869), brittisk handelsman i Alexandria 387
- von Hartmansdorff, Carl Henrik (1814–1858), tullmästare i Björneborg, G.A. Wallins kusin 272
- Ḥasan*, Kairo 121
- al-Ḥasan (624–670), bror till al-Ḥusain, dotterson till profeten Muḥammad 102, 117, 216, 379, 384
- al-Ḥasan Abū al-Ghaiṭ (Ḥassan Abolghet, Ḥassan Abu Igheit), välgörare 310, 425
- Ḥassan*, kataraktshejk i Övre Egypten 213
- Ḥassan Ṣaleḥ*, Kairo 77
- Hatshepshut, förnegyptisk härskare 1473–1458 fvt 417
- Hauptman*, Bayern 272
- Hawks, Francis Lister (1798–1866), amerikansk präst 388
- Hay, Robert (1799–1863), skotsk egyptolog, konstnär 241
- Hedenborg, Johan (1787–1865), svensk naturforskare, resenär, orientalist 8
- Heilbronner*, tysk Egyptenresenär under första hälften av 1800-talet 228, 231
- Herodotos (ca 485–420 fvt), grekisk historiker 8, 10

Holma, Harri (1886–1954), docent i assyriologi och semitiska språk, ambassadör 36
 Homeros, verksam på 700-talet fvt, anses ha skapat Iliaden och Odysseén 129, 396
 Horapollo, verksam på 500-talet, egyptisk präst 13
 Horeau, Hector (1801–1870), fransk konstnär bildark
 Horemheb, fornegyptisk härskare 1323–1295 fvt 409, 414
 Hossein se al-Husain ibn ‘Alī ibn Abī Ṭālib
Hossein, Mekka 320
 von Humboldt, Alexander (1769–1859), tysk friherre, naturforskare, forskningsresande 345, 378
 al-Husain ibn ‘Alī ibn Abī Ṭālib (Hossein) (626–680), shiaimam, dotterson till profeten Muḥammad 56, 80, 89, 216, 319, 376, 379, 389, 421
 Huwaiṭ Ibn Barakāt, egyptisk pilgrim 423
 Häggman, Sofia (f. 1972), egyptolog 20, 28, 30
 Hällström, Gustaf Gabriel (1775–1844), professor i fysik 345
 Hämeen-Anttila, Jaakko (f. 1963), professor i arabiska språket och islamstudier 36, 429

I

Ibn ‘Abd al-Wahhāb, Muḥammad (1703–1792), arabisk teolog, grundare av wahhabismen 432
 Ibn al-‘Ainī, Aḥmad, verksam vid mitten av 1400-talet, mamluk 423
 Ibn ‘Aqīl (1294–1367), arabisk teolog, filolog 327, 358, 363, 428, 433
 Ibn Hajar al-‘Asqalānī (1372–1448), islamisk lärdd 395
 Ibn Khallikān (1211–1282), islamisk rättslärdd, teolog 320, 363, 427
 Ibn Mālik (ca 1203–1274), arabisk filolog 386, 428, 431, 433
 Ibn Qudāma (1147–1223), islamisk lärdd 431
 Ibn Ṭaimīya (1263–1328), islamisk lärdd, teolog 425

Ibn Ṭūlūn, Aḥmad (Talon, Tailon) (835–884), grundare av tuluniddynastin i Egypten 85, 116, 337, 384, 388
 Ibn al-Wardī, Sirāj al-dīn (d. 1457), arabisk historiker 392
 Ibn al-Wardī, Zain al-dīn ibn Muḥaffar (ca 1290–1349), arabisk historiker 341, 392, 430
Ibrahim, Kairo 78, 262, 294, 360
Ibrahim, Övre Egypten 202
Ibrahim, G.A. Wallins betjänt i Kairo 271, 277, 283, 285, 290–291, 304–306, 324, 328
 Ibrāhīm Pascha (1789–1848), viceregent av Egypten 1848, Muḥammad ‘Alīs son 187, 260, 286
 al-Idrīsī, Abū Ja‘far (1173–1251), egyptisk lärdd 8
 Ilminskij, Nikolaj Ivanovitj (1822–1892), rysk turkolog 37
 Ilmoni, Immanuel (1797–1856), professor i teoretisk och praktisk medicin 342–343, 351, 355–356, 359
 Imhotep, verksam under Djosers reg., fornegyptisk arkitekt, läkare 385
‘Isa, Kairo 125
 Isabella I (1451–1504), drottning av Kastilien och Aragonien 407
 Ismā‘īl (1830–1895), vicekung av Egypten 1863–1879 26
Ismā‘īn, muḥaddith i Kairo 54, 65–66, 71, 76, 79, 262, 271, 273, 377
Isma‘īn, sjöman 175, 190, 251
 Italienare som besökt Lappland se Vidua, Carlo

J

al-Jamālī, Badr (d. 1094), fatimidernas vesir i Kairo 1074–1094 381, 384–385
 Jauhar al-Ṣiqillī (d. 991), fatimidisk militär ledare, vesir 379
 Jesus, kristendomens centralgestalt, profet i den islamiska teologin 108, 325, 427
 al-Jibāwī, Sa‘d al-dīn (d. 1335), grundare av Sa‘dīya-orden 425

Joseph, Jusuf se Yūsuf
 Jusuf, dragoman 228

K

al-Kafrāwī, Ḥasan (d. 1788), egyptisk lärd 37, 326, 427
 Kaïd Bey se Qāyṭbāy, al-Ashraf Saif al-dīn
 Qalaōn se Qalāwūn, al-Manṣūr
 Karl XII (1682–1718), kung av Sverige 1697–1718 80, 344, 353, 413
 Kazem-Bek, Mirza Aleksandr (1802–1870), professor i arabiska, persiska och turkiska vid universitetet i Kazan 383
 Khaemwese, fornegyptisk överstepräst, Ramses II:s son 7
 Khalid Iʿrab se al-Azharī, Khālīd ibn ʿAbdallāh
 Khālīd ibn al-Walīd (Khālīd ibn Jezid), äv. Saif Allāh (Sejf Ollah) (d. 642), arabisk härförare 215, 413
 al-Khalīfī, Jarkas, sultan Barqūqs stallmästare 378
 Khefen, fornegyptisk härskare 2558–2532 fvt 385
 Khosrew Pascha (1769–1855), osmansk storvisir 323
 Khufu, äv. Cheops, fornegyptisk härskare 2589–2566 fvt 16, 385
 Kircher, Athanasius (1602–1680), tysk jesuitpräst, vetenskapsman 13
 Kléber, Jean-Baptiste (1753–1800), fransk general 380
 Kleopatra VII, fornegyptisk härskarinna 51–30 fvt 219, 247, 417
Klinckowström, familj i Helsingfors 129
 Kotta se Qutṭa
 von Kremer, Alfred, Rysslands konsul i Kairo 260, 305
 Kristian VI (1699–1746), kung av Danmark-Norge 1730–1746 28
 Küchük Khānum, dansös 416
 Kyros (d. 642), Alexandrias patriark 383
 Köhler, P., sekreterare av tyskt ursprung vid Rysslands konsulat i Kairo 66, 70, 74, 77,

79, 81, 84, 100, 113, 121–122, 124, 260, 263, 267, 271–274, 277, 279, 289, 291, 295, 299, 305, 312, 323, 326, 328

L

La Tournerie, fransk general 208
 Lagus, Wilhelm Gabriel (1786–1859), professor i allmän lagfarenhet 345, 358
 al-Laith ibn Saʿd (Lezi) (713–791), egyptisk lärd av persiskt ursprung 425
 Lājīn (d. 1299), sultan av Egypten 1297–1299 388
 Lane, Edward William (1801–1876), brittisk orientalist 40, 48, 54, 80, 84, 106, 114, 377, 380, 382, 387–388, 391, 393–395, 409, 428
 Lane-Poole, Stanley (1854–1931), brittisk orientalist, arkeolog 388, 394
 Laurell, Axel Adolf (1801–1852), professor i dogmatik 344–345
 Lawrence, Thomas Edward (1888–1935), brittisk militär, författare, arkeolog 423
 Lean, David (1908–1991), brittisk regissör 423
 von Leibniz, Gottfried Wilhelm (1646–1716), tysk filosof, matematiker 424
 Lekegian, G., verksam på 1880–1890-talen, armenisk fotograf 74
 Lepsius, Richard (1810–1884), tysk egyptolog, språkforskare 17–18, 20, 30, 131, 147, 151, 241–246, 255, 272, 322, 341, 348, 397, 400–401
 Lewis, John Frederick (1804–1876), brittisk konstnär bildark
 Lezi se al-Laith ibn Saʿd
 Lieder, Alice, g.m. Johann Lieder, brittisk missionär i Kairo 394
 Lieder, Johann (1798–1865), brittisk missionär i Kairo, kyrkoherde 114, 394
 Lille, Bengt Olof (1807–1875), professor i kyrkohistoria 344–345
 Linsén, Johan Gabriel (1785–1848), professor i värtalighet och skaldekonst 345
 Littmann, Enno (1875–1958), tysk orientalist 426
 Lönnrot, Elias (1802–1884), läkare, professor i finska språket och litteraturen 430

M

Ma Dexin, äv. Yūsuf ibn Ibrāhīm (ca 1794–1874), kines, islamisk lärd 126, 396
 al-Maghāwīrī, ‘Abdallāh, sayyid, shejk av Bektāshīya-orden 97, 102–103, 391–392
Maḥmud, Kairo 80
 von Maltzan, Heinrich (1826–1874), tysk baron, resenär 379
 Manetho, verksam på 300-talet fvt, egyptisk präst och historiker 8, 28
 Maria Teresia (1717–1780), tysk-romersk kejsarinna 1745–1780 407
 Mariette, François Auguste Ferdinand (1821–1881), fransk egyptolog 22, 25, 31
 Maspero, Gaston (1846–1916), fransk egyptolog 31
Massara, antikvitetshandlare i Kairo 297
 Mendelssohn, Felix (1809–1847), tysk tonsättare 74, 385
 Menkaure, fornegyptisk härskare 2532–2503 fvt 385
 Merenptah, fornegyptisk härskare 1213–1203 fvt 410, 415
 Micyllus, Jacob (1503–1558), tysk humanist 396
 Moberg, Adolf (1813–1895), professor i fysik 345
Moḥammad, pipsvarvare i Kairo 54, 56, 264, 269, 278, 280–281, 283–285, 291, 295–296, 298, 302, 305, 307, 320
Moḥammad, portvakt i Kairo 76, 265–266, 268, 294, 298
Mohammad, tjänare i Kairo 102
Mohammad, G.A. Wallins lärare i kalligrafi i Kairo 121
Moḥammad, betjänt under resan till Övre Egypten 130, 133, 141, 143, 154, 182, 221, 233, 247–248, 250, 256, 258–259
Mohammad, shejk i Kairo 279
 Moḥammad Ali se Muḥammad ‘Alī
 Moḥammad från Mekka se Shamil, Muḥammad
Moḥammad Ṣaleḥ, Kairo 69–70
 Moḥammad eṭṭunsi se al-Tūnīsī, Muḥammad ibn ‘Umar

de Morgan, Jacques (1857–1924), fransk arkeolog, geolog 32
 Mose, äv. Mūsā, profet i den islamiska teologin 33, 91, 108, 147, 257, 325, 331, 390, 427
 al-Mu‘ayyad (d. 1421), sultan av Egypten 1412–1421 69, 71, 76, 81, 98, 335, 384, 427
 Muchlinskij, Anton Osipovitj (1808–1881), polsk-rysk turkolog 361, 363, 433
 Muḥammad, profet 33, 67–68, 99, 108, 111, 119, 124, 127, 167, 175, 215, 265, 287, 292, 295, 303, 310, 315–317, 320, 332, 334–335, 337, 359, 376, 379, 384, 389–390, 392–393, 395, 398, 406, 409, 421, 423–429
 Muḥammad ‘Alī (1769–1849), viceregent av Egypten 1805–1848 21–22, 42, 57–58, 61, 64, 67, 69, 72, 82, 89, 95, 97, 112, 114–116, 121–122, 125, 138, 140, 146, 152, 159, 162, 169–171, 176, 179, 188, 201, 214, 224, 226–227, 234, 253, 259, 269, 275, 300–301, 312, 315, 323, 337–338, 341, 353–354, 364, 379–381, 383–385, 387, 390, 398, 400, 408, 416, 419–422, 425
 Muḥammed ‘Ajjād se al-Taṇṭāwī, Muḥammad ‘Ayyād
 Mūsā, ‘Izz al-dīn, verksam i Kairo på 1180-talet, mamluk 376
Mustafa, *Mustapha*, sayyid, bokförsäljare i Kairo 92–93, 100, 105, 128, 319
Muṣṭafā, *Muḥammad*, översättare från franska till arabiska 439

N

Nafīsa bint al-Ḥasan, äv. Sayyida (762–824), barnbarnsbarn till al-Ḥasan 384, 389
 Najm al-dīn ibn Shabīb, verksam på 1330-talet, islamisk lärd 392
 Napoleon I, äv. Napoleon Bonaparte (1769–1821), fransk kejsare 1804–1814, 1815 11, 21, 25, 27, 58, 208, 381, 397
 al-Nāṣir, Muḥammad (1285–1341), sultan av Egypten 1293–1294, 1299–1341 384
 Natalia se Wallin, Natalia
 Nefertari, g.m. Ramses II 408–409, bildark

Nervander, Johan Jakob (1805–1848), professor i fysik 345
 Nicholas se Nikolaj I
Nicholas, Nikola, skräddare i Kairo 262, 272–274
 Nightingale, Florence (1820–1910), brittisk sjuksköterska, hälsovårdsreformator 388
 Nikolaj I (1769–1855), rysk kejsare 1825–1855 278
 Norden, Frederik (1708–1742), dansk sjöofficer, forskningsresande 10, 28
Nūrī (Nori), britt, al-Barrānīs elev 37, 326
 Nygren, August, expeditör vid finska passexpeditionen i S:t Petersburg 345

O

Odenvall, Fredrik Julius (1813–1867), rektor för Vasa Gymnasium 344
Odescalchi, italiensk preparator 305, 312, 321, 324, 364
 ‘Omar se ‘Umar ibn al-Khaṭṭāb
 ‘Omar, sayyid 88
 Oskar I (1799–1859), kung av Sverige och Norge 1844–1859 345
 Oumanetz, Alexandr, tysk resenär 387

P

Pashan se Muḥammad ‘Alī
 Payne, John (1842–1916), brittisk poet, översättare 426
 Percival se de Caussin de Perceval, Amand Pierre
 Peron, Nicolas (1798–1876), fransk läkare, arabist 287–288
 Peter I, äv. Peter den store (1672–1725), rysk kejsare 1682–1725 80, 423
 Peterson, tolk el. skrivare vid Sveriges konsulat i Kairo 278, 295
 Petrie, sir William Flinders (1853–1942), brittisk arkeolog, egyptolog 26, 32
Pini, handelsman i Kairo 124
 Pleyte, Willem (1836–1903), holländsk egyptolog 24

Plinius d.ä. (23/24–79), romersk författare 8
 Pococke, Richard (1704–1765), brittisk prelat, forskningsresande 10
 Poole, Edward Stanley (1830–1867), brittisk arabist 387
 Poole, Reginald Stuart (1832–1895), brittisk arkeolog, orientalist 387
 Poole, Sophia (1804–1891), brittisk författare, E.W. Lanes syster 80, 387
 Prisse d’Avennes, Émile (1807–1879), fransk egyptolog bildark
 profeten se Muḥammad
 Pruner, Franz, äv. Pruner Bey (1808–1883), tysk läkare, antropolog, erhöill titeln Bey 1839 54, 80–82, 84, 94, 102, 105, 122–123, 125, 129, 272, 274–275, 285–286, 318–319, 331, 376–377
 Ptolemaios II, fornegyptisk härskare 285–246 fvt 389
 Ptolemaios IV, fornegyptisk härskare 221–205 fvt 154, 404, 411
 Ptolemaios V, fornegyptisk härskare 205–180 fvt 13
 Ptolemaios VI, fornegyptisk härskare 180–145 fvt 414
 Ptolemaios VIII, fornegyptisk härskare 170–116 fvt 411
 Ptolemaios XII, fornegyptisk härskare 80–51 fvt 414
 Ptolemaios XV, fornegyptisk härskare 44–30 fvt 417
 Ptolemaios, Klaudios (d. ca 170), grekisk astronom, matematiker, geograf 407

Q

Qalāwūn, al-Manṣūr (Kalaōn) (ca 1222–1290), sultan av Egypten 1279–1290 391
 Qāyṭbāy, al-Ashraf Saif al-dīn (Ḳaid Bey) (ca 1416–1496), sultan av Egypten 1468–1496 103, 111, 392
 Quatremère, Étienne Marc (1782–1857), fransk orientalist, professor i hebreiska, syriska och persiska vid Collège de France 322

Quinn, Anthony (1915–2001), amerikansk
skådespelare 423
Quṭṭa (Kotṭa), tjänsteman vid
undervisningsministeriet i Kairo 80, 303, 387

R

Raghif Effendi, Kairo 326
Ragil, rövaranförelse i Övre Egypten 248
Ramses II, fornegyptisk härskare 1279–1213 fvt
399–402, 408–412, 415, 418, 420, bildark
Ramses III, fornegyptisk härskare 1184–1153 fvt
239, 399–400, 417
Ramses VII, fornegyptisk härskare 1136–
1129 fvt bildark
Rector se af Ursin, Nils Abraham
Reuvens, Caspar (1793–1835), holländsk
arkeolog, historiker 25
Rifāʿ Effendi se al-Ṭaḥṭāwī, Rifāʿa Rāfiʿ Bey
al-Rifāʿī, Aḥmad (1106–1182), grundare av
Rifāʿīya-orden 425
Roberts, David (1796–1864), skotsk konstnär
[2], 40, 379, 407, bildark
Rosellini, Ippolito (1800–1843), italiensk
egyptolog, professor i orientaliska språk vid
universitetet i Pisa 16
Rossi, Francesco (1827–1912), italiensk
egyptolog 24
de Rougé, Emmanuel (1811–1872), fransk
egyptolog, professor i arkeologi vid Collège
de France 24, 31
le Roux d’Esneval, Pierre Joseph (1682–1756),
fransk greve 28
Rukejeh se Ruqayya
Runeberg, Johan Ludvig (1804–1877), skald
84, 345
Ruqayya (Rukejeh), sayyida, profeten
Muḥammads barnbarn 68, 384
Rydberg, Ingvar (f. 1940), svensk översättare
388

S

al-Ṣabbān, Muḥammad ibn ʿAbdallāh (d. 1792),
arabisk grammatiker 354, 431
Sacy se Silvestre de Sacy, Antoine Isaac
Saʿd ibn Abī Waqqās (d. 664), arabisk härförare
413
Saʿdī (ca 1215–1292), persisk poet 429, 432
Saḥṭya (Saphijeh), dansös 227–232, 416
Saʿīd (1822–1863), vicekung av Egypten
1854–1863 26
Ṣalāḥ al-dīn, Yūsuf, äv. Saladin (Selaḥ eddin)
(1138–1193), sultan av Egypten och Syrien
1174–1193 89, 95, 337, 382, 384–385, 392
Ṣāliḥ, förislamisk profet 431
Salt, Henry (Sult) (1780–1827), Storbritanniens
generalkonsul i Egypten, antikvitetsamlare,
egyptolog 14, 243, 418
Saphijeh se Saḥṭya
Sargon II (d. 705 fvt), kung av Assyrien
721–705 fvt 431
Sattler, Hubert (1817–1904), österrikisk målare
[2], 7, 19–21, 36, 39–42, 102, 122–123, 133,
146–148, 150, 152, 154, 158, 161, 175–176,
178–179, 182, 184–189, 192–193, 195, 204,
217, 221, 230, 234, 238, 241, 243–244, 246,
256, 258–260, 266, 272, 278, 331, 347, 396,
401, 409, 420, bildark
Sattler, Johann Michael (1786–1847),
österrikisk målare, Hubert Sattlers far 39
Schauman, Frans Ludvig (1810–1877),
professor i praktisk teologi 344
Schledehaus, Christian Friedrich August (1810–
1858), tysk läkare 7, 19–20, 36–37, 42–43,
122–123, 125, 128–131, 133–134, 136, 141,
146, 148, 154, 158–162, 174, 176, 182, 184,
186, 196, 201, 214–217, 228–229, 232, 241,
245–246, 248–250, 254–255, 258–260, 266,
331, 341, 347, 359, 396
von Schubert, Gotthilf Heinrich (1780–1860),
tysk naturvetare 84, 387–388
von Schwerin, Fredrik Bogislaus (1764–1834),
svensk greve, präst, politiker 358, 432
Sébah, Jean-Pascal (1823–1886), fransk

fotograf 348
 Sejf Ollah se Khālīd ibn al-Walīd
 Sejide Zeineb/Zeineb se Zainab
 Sejīda Hossein se al-Ḥusain ibn ‘Alī ibn Abī
 Tālib
 Selah eddin se Ṣalāh al-dīn, Yūsuf
 Selim, Muḥammad ‘Alīs representant i och
 guvernör av Assuan 140
 Senusret I, fornegyptisk härskare 1956–1911 fvt
 382
 Septimius Severus (145–211), romersk kejsare
 193–211 399
 Seti I, fornegyptisk härskare 1294–1279 fvt
 14–15, 402–403, 415
 al-Shāfi‘ī, Muḥammad ibn Idrīs (d. 820),
 grundare av den shāfi‘ītiska rättsskolan 72,
 87, 385
Shahīn, sayyid 86
 Shamil, Muḥammad (1797–1871), kaukasisk
 upprorsledare 124, 291, 387, 422
Shams al-daula, kaféägare 54, 65
 Shams al-dīn Demerdāsh, ‘Abdallāh (d. 1524),
 turk från Azerbajdzjan, kom som mamluk till
 Egypten 381
 al-Sha‘rānī, ‘Abd al-Wahhāb, äv. al-Sha‘rāwī
 (1491–1565), sufisk mystiker 53, 262, 376
 shekh Ali, shekhen se al-Barrānī, ‘Alī Nidā
 shekh Elbekri se al-Bakrī
Shihab, silkeshandlare i Kairo 90, 107
 Shihāb al-dīn Muḥammad ibn Ismā‘īl (1796–
 1857), poet, redaktör 65, 69–70, 77–78,
 105, 265, 280, 383
 Shubert se von Schubert, Gotthilf Heinrich
 al-Shubrāwī, ‘Abdallāh ibn Muḥammad (1680–
 1758), rektor för al-Azhar, författare 36,
 433
 Sicard, Claude (1677–1726), fransk jesuitpräst,
 resande 10
 Silvestre de Sacy, Antoine Isaac (1758–1838),
 fransk orientalist, professor i persiska vid
 Collège de France 358, 363, 423, 433
 Sjögren, Anders Johan (1794–1855), finsk
 språkforskare, rysk akademiker i S:t
 Petersburg, statsråd 361, 433

Sneferu, fornegyptisk härskare 2613–2589 fvt
 397
 Snellman, Johan Wilhelm (1806–1881), filosof,
 författare, tidningsman 344, 430
 Soane, sir John (1753–1837), brittisk arkitekt
 14–15
 Sojoṭi se al-Suyūṭī, Jalāl al-dīn
Soleiman Agha Ḥanafī 89
Spitzen, rysk sjöofficer 66, 279
 Stief, Sebastian (1811–1889), österrikisk
 konstnär 41
 Strabon (64/63 fvt–25 evt), grekisk historiker
 30, 401
Strauss, tysk 243
Streling, Helsingfors 344
 von Struve, Wilhelm (1793–1864), tysk-rysk
 astronom 345
 Sūdī, Maulānā (d. ca 1597), turkisk författare
 429
 al-Sūfi, ‘Abd al-Raḥmān, äv. Azophi (903–986),
 persisk astronom 408
 Sukaina, al-Sayyida, apokryfisk dotter till
 al-Ḥasan 384
 Sult se Salt, Henry
 Sultanen se Abdülmecid I
 Surūrī (d. 1561), arabisk författare 429
 al-Suyūṭī, Jalāl al-dīn (Sojoṭi) (1445–1505),
 arabisk författare, teolog, lingvist, historiker
 57, 79, 341, 380, 429

T

al-Taḥṭāwī, Rifā‘a Rāfi‘ Bey (1801–1873),
 egyptisk lärd 33, 262, 303, 421
 Tallqvist, Knut (1865–1949), assyriolog,
 professor i orientalisk litteratur 36
 Talon, Tailon se Ibn Tūlūn, Aḥmad
 al-Tanṭāwī, Muḥammad ‘Ayyād (‘Ajad,
 Muḥammed ‘Ajjād) (1810–1861), professor
 i arabiska vid Institutet för orientaliska språk
 i S:t Petersburg 35, 303, 345, 361, 387,
 379, 394, 396, 424, 433
 Tāyih, ‘Auda Abū (d. 1924), beduinshejk 423
 Teynard, Félix (1817–1892), fransk fotograf

132, 139, 197, 235
 Thackeray, William Makepeace (1811–1863),
 brittisk författare 385
 Thesiger, Wilfred (1910–2003), brittisk
 forskningsresande, författare 407
 Thompson, Jason (f. 1950), historiker, professor
 371, 420
 Thronföljaren se Alexander II
 Thutmosis III, fornegyptisk härskare 1479–
 1425 fvt 410, 417
 Thutmosis IV, fornegyptisk härskare 1400–
 1390 fvt 410
 Tiberius (42 fvt–37 evt), romersk kejsare 14–37
 411–413
 Tieck, Ludwig (1777–1853), tysk författare 345
 Timofejev, G.A. Wallins studiekamrat från
 Institutet för orientaliska språk i S:t
 Petersburg, sekreterare för Rysslands konsul
 i Alexandria 57, 81, 84, 124–125, 263, 273,
 285, 293, 296, 318, 321, 381
 Topelius, Zacharias (1818–1898), professor i
 historia, författare, tidningsman 431
 Trajanus (ca 53–117), romersk kejsare 98–117
 378
 Tulindberg, Klaes Albert (1802–1865), docent
 i matematik vid Kejsrerliga Alexanders-
 Universitetet 334
 al-Tūnisī, Muḥammad ibn ‘Umar (Moḥammad
 eṭṭunsi) (1789–1858), översättare av
 medicinsk litteratur till arabiska 287
 Tutankhamon, fornegyptisk härskare 1336–
 1327 fvt 403
 Tuya, Ramses II:s mor 409
 tyske målaren se Sattler

U

Ulfeldt, Jacob (1567–1630), dansk upptäckts-
 resande 10
 ‘Umar ibn al-Khaṭṭāb (‘Omar) (d. 644), kalif
 634–644 67
 Unas, fornegyptisk härskare 2375–2345 fvt
 420
 ‘Urābī Pascha, Aḥmad (1839–1911), egyptisk

militär, ledare för den s.k. Urabirevolten 31
 af Ursin, Nils Abraham (1758–1851), professor
 i anatomi och fysiologi, Kejsrerliga
 Alexanders-Universitetets rektor 1839–1845
 342–343, 360–361
 Uschakoff, Jegor (1767–1836), rysk affärsman
 174, 408
 Userkaf, fornegyptisk härskare 2494–2487 fvt
 420
 al-Ushmūnī, Abū al-Ḥasan (d. 1467), arabisk
 filolog 353, 431

V

della Valle, Pietro (1586–1652), italiensk
 forskningsresande, kompositör 10
 Vidua, Carlo (1785–1830), italienare som
 besökte Lappland 1818 och Egypten 1819–
 1823, citatet Wallin nämner lyder: Carolo
 Vidua viéne della Lapponia 184
 Voltaire, François (1694–1778), fransk filosof,
 författare 430

W

Walīd I (ca 670–715), kalif 705–715 389
 Wallin, Augusta (1804–1864), g.m. Carl Ulrik
 Andersin, G.A. Wallins syster 351
 Wallin, Bror August (1820–1868), militär, gods-
 ägare i Smolensk, Ryssland, G.A. Wallins
 bror 351
 Wallin, Johanna Maria (1779–1854), f. Ahrenberg,
 G.A. Wallins mor 19, 272, 331, 342–343,
 346, 351, 361, 364, 369, 430
 Wallin, Natalia Sofia (1818–1881), G.A.
 Wallins syster 19, 324, 342, 346, 351, 361,
 365, 369
 Warda, Kairo 327, 427–428
 Weil, Gustav (1808–1889), tysk orientalist 57,
 379
 Westergaard, Niels Ludvig (Westerdahl)
 (1815–1878), dansk orientalist, professor i
 indisk-orientalisk filologi vid Köpenhamns
 universitet 70, 384

wienske målaren se Sattler
 Wilkinson, sir John Gardner (1797–1875),
 brittisk egyptolog 17, 241, 417
 Worm, Ole (1588–1654), dansk arkeolog,
 vetenskapsman 11
 von Wrede, Gustav Adolf (1807–1863), tysk
 arabist, forskningsresande 54, 105, 122,
 275, 278, 317, 324, 378
Wulffert, familj i Helsingfors 129

Z

al-Zabīdī, Muḥammad Murtaḍā (1732–1791),
 arabisk lexikograf 394
 Zain al-ʿĀbidīn (d. 712), imam, profeten
 Muḥammads efterkommande 389
 Zain al-dīn ʿAbd al-Šamad (d. ca 1494), arabisk
 litteratör 395

Zainab, äv. Sayyida Zainab (Sejide Zeineb/
 Zejneb) (d. 629), profeten Muḥammads
 dotterdotter 53, 56, 71, 89, 233, 251, 319,
 324, 376, 380, 419–420

Y

Yazīd I (645–683), kalif 680–683 421
 Young, Thomas (1773–1829), brittisk läkare,
 fysiker, egyptolog 13, 24, 29
Yūsuf (Joseph, Jusuf), preparator 54, 57–62,
 64, 74, 120–121, 261, 279, 281, 291–292,
 294–297, 302–304, 378, 423

Ö

österrikiske målaren se Sattler

Sakregister

Stavningen i sökorden är normaliserad. Wallins original är inom parentes och korshänvisningar är införda när det är nödvändigt. Platser som inte har kunnat identifieras är kursiverade och enligt Wallins stavning. Fartygsnamn är inom citationstecken. Ortbestämningarna är enligt historiska landskap och områden. Arabiska ortnamn med egyptologisk anknytning och med etablerad svensk form återges i dess svenska form. Övriga arabiska ortnamn translittereras från arabiskan. Den arabiska bestämda artikeln i dess olika former (al/el/es/esh/et/il) påverkar inte sökordets plats i registret.

A

- Abo Zembel Ebsambol se Abu Simbel
Abū Muḥammad, Sudan 187
Abu Simbel (Abo Zembel Ebsambol, Abu Zembel), Övre Egypten 173, 179, 181, 191, 408–410, 412, bildark
Nefertaris tempel 173, 408, bildark
Ramses II:s tempel 174, 408–410, 412, bildark
Abū Šīr, berg i Övre Egypten 177, 180, 214
Abū Tīg, Mellersta Egypten 140
Abu Zembel se Abu Simbel
Achelriede, Niedersachsen 42
Adde se Gabal Adda
Agilika, ö i Nilen 405
ʿAqaba se al-ʿAqaba
Akḥmīm, Övre Egypten 249
Akko, Syro-Palestina 394
Aleppo, Syro-Palestina 83
Alexandria 8, 11, 14, 42–44, 66, 70, 74, 79, 94, 105, 113, 116, 122, 136, 146, 208, 250, 261, 266, 277, 279, 281, 331, 341, 347, 353, 356–359, 364, 381, 383, 385, 388, 421, 423, 432
Algier 129
al-ʿAmada, Övre Egypten 186, 408, 410
al-ʿAqaba (ʿAqaba), Jordanien 289, 325, 355, 362, 423
Arabia Petraea, äv. petreiska Arabien (Petrea halfön), äld. benämning på norra Sinaihalvön och nordvästra Arabiska halvön 105, 114
ʿArafāt, i själva verket en slätt på Arabiska halvön, berget heter Jabal al-Raḥma 68, 213
Armant (Erment), Övre Egypten 234, 254, 417
al-ʿAsāsīf (elAzzazif), västra Luxor 240, 243, 418
Aṣḥūn (Sfun), Övre Egypten 234
Asiut (Siut, Sujut), Mellersta Egypten 136–137, 139, 143, 247, 250, 254, 398
Assuan, äv. Syene (Aswan), Övre Egypten 131, 148, 154, 156–158, 165, 177, 205, 214–215, 221, 230, 274, 347, 404–405, 413–414, 416
Assuandammen, eg. två dammar vid Assuan, Övre Egypten 181, 223, 390, 398, 405–406, 408, 410, 412
Aswan se Assuan
Atbara, biflod till Nilen 390
elAzzazif se al-ʿAsāsīf

B

Babylon, romersk fästning vid Kairo 378, 383
 Bagdad 304, 325, 354, 363, 389, 407, 427
 Banī Suwaif (Beni Suef), Mellersta Egypten 131
 Baranijeh se al-Barrānīya
 Barqab, Övre Egypten 203–204
 Qertassikiosken, äv. Kardassy (Keräs, Kordas) 204, 413
 al-Barrānīya (Baranijeh), Nedre Egypten 36, 54, 56, 64–66, 360
 al-Basātīn (Bessatin), i dag del av Kairo, Nedre Egypten 130
 Basel, Schweiz 129, 396
 al-Başra, Mesopotamien 297, 355, 363
 Bedrahein se Memfis, al-Badrashain
 Bengalen, historiskt område i nordöstra delen av Indiska halvön 127
 Beni Hasan, Mellersta Egypten 134, 252, 397, 420
 Beni Suef se Banī Suwaif
 Berlin 18, 30, 36, 243, 246
 Bessatin se al-Basātīn
 Bīga (Bitshe), ö i Nilen 205
 Blå Nilen, biflod till Nilen 390
 Bolak se Būlāq
 Bokhara se Buchara
 Boston, Förenta staterna 358
 Buchara (Bokhara), Centralasien 117, 309, 395
 Būlāq (Bolak), tid. Kairos huvudhamn 22, 121–122, 129, 341, 376, 383, 396, 426–427, 432
 tryckeri 77–78, 383, 426, 431

C

Calcutta, nuv. Kolkata 426
 Caucasus se Kaukasien
 Constantinopel se Konstantinopel

D

Dahshūr, Nedre Egypten 10
 al-Dair al-Bahrī, västra Luxor 403, 417
 al-Dakka (Dekkeh), Övre Egypten 169, 190–192, 194, 411
 Damaskus 108, 354, 384, 406
 Ďamjat se Dumyāt
 Dandūr, Övre Egypten 193, 412
 Darr (Derr), Övre Egypten 171–172, 408
 Debūt se Dībūd
 Degerö, Helsingfors 168
 Deir, Övre Egypten 186
 Dekkeh se al-Dakka
 Dendera, Övre Egypten 247, 418
 Derr se Darr
 Derrieh se al-Dir'īya
 Dībūd (Debūt), Övre Egypten 204, 413
 al-Dir'īya, Arabiska halvön 363
 Djof se al-Jauf
 Drottningarnas dal (Kungagemålernas grafdal), västra Luxor 241, 417
 Drusernas berg, äv. Jabal al-durūz, Syro-Palestina 109, 393
 Dumyāt (Damjat), Nilens östra arm i deltat 74, 105, 121, 261, 279, 320, 352

E

Edfu, Övre Egypten 154, 224, 227, 229, 404
 Elefantine, ö i Nilen vid Assuan, Övre Egypten 158, 160, 165, 216, 404
 Abu, forntida stad 404
 Erment se Armant
 Esna, Övre Egypten 153, 186, 201, 226–227, 254–255, 347, 416
 Eufrat, flod i sydvästra Asien 355

F

Faras, Övre Egypten 221
 Faros, ö utanför Alexandria 389
 al-Fashn, Mellersta Egypten 133
 Feneik, Övre Egypten 173

al-Fustāt, tid. huvudstad i Egypten, i dag del av
Kairo 378, 382, 385

G

Gabal Adda, äv. Abahūda (Adde), berg i Övre
Egypten 175, 179, 409
Gabal al-Ḥārīdī, berg i Övre Egypten 141, 249
Gabal al-Silsila (Selseleh) 221, 406, 414,
bildark
Horemhebs klippkapell 414
Merenptahs kenotaf 415
Ramses II:s kenotaf 415
Seti I:s kenotaf 415
Gadde se Jidda
Gamla Kairo se Miṣr al-ʿatīqa
Gedda, Gedde se Jidda
Ghunib, Kaukasien 422
Gibraltar 39
Gidde se Jidda
Girgā, Övre Egypten 142, 248
Girshe se Qirsha
Giza, Nedre Egypten 7, 10, 16, 22, 73, 130,
258, 385, 428
Khefrens pyramid 385
Khufus, äv. Cheops, pyramid 385
Menkaures pyramid 385
sfinxen 16
Goze se Qūṣ
Greifswald, Mecklenburg-Vorpommern 358
Gurf Ḥusain, Övre Egypten 192, 411
Gurg, västra Kaukasien 159
Gurnu se al-Qurna

H

Hadramaut, region på Arabiska halvön 378
Ḥalawān, i dag del av Kairo, Nedre Egypten
131
Halfa se Wādī Ḥalfā
Ḥall se al-Ḥilla
Hamburg 44, 54, 432
Ḥammara, förstad till Asiut, Mellersta Egypten
136

Ḥanna (Ḥennah), Övre Egypten 190
Ḥaridī se Gabal al-Ḥārīdī
Ḥaurān, område i Syro-Palestina 393
Havanna 39
Hebron, äv. al-Khalīl, Syro-Palestina 396
Ḥegaz se al-Ḥijāz
Heliopolis, fornegyptisk stad 62, 382
Senusrets obelisk 62, 382
Helsingfors (Hfors) 36, 44, 126, 128, 278,
292, 342, 361, 378, 386, 391–393, 396, 408,
423, 426–427, 430–431
Gammelstadsforsen 162
Kejsrerliga Alexanders-Universitetet
76, 286, 293, 296, 303, 321, 344, 348,
353–354, 357–358, 363–364, 378, 386,
391, 396, 423, 426, 430–431
Naturhistoriska samlingen (Anatomiska
kabinettet) 105, 353, 392
Nationalbiblioteket, tid. Universitets-
biblioteket 55, 106, 354, 363, 365, 378,
392–393, 426, 431
Naturhistoriska centralmuseet 427
Societetshuset, nuv. Stadshuset 98, 391, 396
Turholmen 168
Uschakoffs hus 174, 409
Ḥennah se Hanna
al-Ḥijāz (Ḥegaz), Arabiska halvön 59, 247,
355
al-Ḥilla (Hall), Övre Egypten 227

I

Ibrīm, Övre Egypten 171, 184, 408, 410
klippkapell 185, 410
Qaṣr Ibrīm 185, 410
Iṣfahān, Persien 70, 384

J

Jambo, östra Afrika 68
al-Jauf, Arabiska halvön 363, 423
Jerusalem 8, 74, 127, 274, 325
Jidda (Gadde, Gedde, Gidde), Arabiska halvön
142, 297, 342, 354, 363, 407

K

- al-Kāb, äv. Nekheb, Eileithyiaspolis (det gamla Elethya), Övre Egypten 24, 226, 415, 418
- Kadesh, Syro-Palestina 410
- Kairo, äv. al-Qāhira, Miṣr al-Qāhira (Maṣr) 8, 11, 14, 19–22, 25–27, 29, 31, 35–36, 39, 42, 44, 55, 59, 61, 63–67, 69, 72–74, 76, 79, 84–88, 90, 92, 95, 97, 101, 104, 109, 111, 113, 116–118, 126, 134, 137–138, 140, 144–145, 152, 165, 169–170, 178, 214, 216, 230, 232, 237, 245, 250, 254, 258–260, 265, 267, 271, 284, 291, 293, 301, 308, 316, 324, 331, 335, 338–340, 342, 346, 348, 351–352, 355, 357, 360–362, 364, 368, 376–394, 396, 416, 418, 421–424, 426–427, 429–430, 433, bildark
- Amīr al-Guyūsh (Mergush), kvarter 102, 392
- al-Ashraf Khalīl gravmoské 111, 394
- Azbakiya (Azbukijeh), stadsdel 53–54, 56–58, 64–66, 69–71, 73–74, 76, 78–81, 83–84, 91–92, 94, 100–101, 105–107, 109, 113–116, 118, 121–125, 128–129, 261, 263–264, 269, 271, 273, 275, 278–279, 281, 285–286, 289, 293–298, 302–304, 309, 316–318, 323, 327, 376, 385
- al-Azhar, moské 36, 47, 56, 65–66, 79, 104, 110, 287, 292, 298, 308, 318, 324, 359, 379–380, 383, 393, 433
- Bab al-ʿadawī, stadsport 78, 265
- Bāb al-ʿazab, stadsport 102, 392
- bab essueile/ezzuele/ezzuweileh se Bāb Zuwaila
- Bāb al-futūh, stadsport 58, 381
- Bāb al-ḥadīd, stadsport 53, 81, 376
- Bāb al-khalq, stadsport 57, 65, 71, 273, 380
- Bāb al-kharq, stadsport 73, 277, 290, 297, 380
- Bāb al-naṣr, stadsport 72, 89, 113–115, 384–385
- Bāb Sayyida Nafīsa, stadsport 394
- Bāb al-shaʿrīya, stadsport 71–72, 77, 278, 385
- Bāb Zuwaila (bab essueile/ezzuele/ezzuweileh), stadsport 57, 72, 89, 300, 380–381
- Barqūqs mausoleum (Berkoḳ) 111–112, 394
- Barsbays moské 379
- Berkoḳ se Barqūqs mausoleum
- Bibliothèque Khédiviale 388
- Bijoupalatset 82–83, 299, 387
- Citadellet (castellet) 64, 68–69, 82, 86–87, 89, 95–96, 102, 114, 118, 122, 323, 337–338, 382, 384, 387, 389–390, 392, 395
- Darb al-aḥmar, gata 100
- Darb Muṣṭafā, gata 317
- Dāwūdīya (Dawadijeh), stadsdel 73, 100, 117, 326
- Demerdāsh gravmoské 58, 381
- Deutsche Archäologisches Institut Abteilung Kairo 32
- Egyptiska museet 21–22, 31
- Engelska skolan 113
- elfaḥḥāmīn se Sūq al-faḥḥāmīn
- Forminnesbyrån, nuv. Ministry of State for Antiquities 21–22, 26, 31–32
- Gemelijeh se Jamālīya
- Ghamrī, moské 56, 84, 102, 106, 108, 266, 269, 274, 276, 279–281, 296, 303, 312, 316, 340, 379
- Ghūrīya (Ghorijeh), kvarter 57, 66, 69–72, 74, 81, 83, 85, 95, 100, 105, 115, 271–273, 300, 380
- Goanijeh se Juwanīya
- Gujushi se al-Juyūshī
- al-Ḥasan, moské 73, 102, 117, 385
- al-Ḥasanain, äv. al-Ḥusain (Sejidna Hossein), moské 56, 65–66, 79–80, 84, 86, 89, 104, 118, 120, 216, 261, 325, 336, 341, 379, 395
- Hôtel d'Orient (Oriental hotel) 74, 125, 128, 260, 290, 385
- Ibn Tūlūns moské (Ṭailons, Ṭalons moské) 85, 116, 337, 384, 388, bildark
- Institut d'Égypte 11, 25, 29
- Institut français d'archéologie orientale, tid. École française du Caire 25
- Jamālīya (Gemelijeh), kvarter 69, 125, 262, 265, 384
- Juwanīya (Goanijeh), stadsdel 99
- al-Juyūshī (Sejid Gujushi), moské 68, 88–89, 96, 384

- Kaïd Bey se Qāyṭbāys moské
 Kairos begravningsplats se Qarāfa
 Qalaḡns moské se Qalāwūns moské
 kara meidan/midan se Maidān Muḡammad ‘Alī
 kara se Qarāfa
 Kaṣr el’ein se Kaṣr al-‘Ainī-sjukhuset
 kastellet se Citadellet
 Khamsawī, stadsdel 66, 74, 93, 100,
 104–105, 107, 114, 299, 325
 Khān al-Khalīlī, basarområde 54, 70, 78,
 84, 261, 263–264, 280–281, 310, 320,
 323, 325, 378, 380
 Kūm al-Gāriḡ, kulle 384
 Kutubiya, bokmarknad 57, 80, 92–93, 100,
 105, 128, 291, 303, 319–320, 354, 358,
 380, 423
 al-Madīna (elmedineh), trakten kring
 Ghūrīya och Bāb Zuwaita 72
 al-Maghāwīrīs mausoleum 102–103, 391–
 392
 Maidān Muḡammad ‘Alī (kara meidan/midan),
 öppen plats vid Citadellet 89, 323, 390
 elmedineh se al-Madīna
 Mergush se Amīr al-Guyūsh
 al-Mu’ayyads moské 69, 71, 76, 81, 98,
 105, 325, 335, 384, 427
 Muḡammad ‘Alīs moské 338, 382
 Mūsī, stadsdel 53–54, 58, 64, 66, 68, 73,
 81, 94, 100, 110, 123–125, 127, 288, 294,
 297, 302, 306, 318, 376
 Nahḡasin se Sūq al-nahḡāsīn
 norra begravningsplatsen, äv. mamlukernas
 begravningsplats se Qarāfa
 ‘Omas moské 88
 Oriental hotel se Hôtel d’Orient
 Qalāwūns moské (Qalaḡns moské) 95, 102,
 391
 Qarāfa (kara), begravningsplats 72, 86,
 103, 111, 389, 391, 393
 Kaṣr al-‘Ainī-sjukhuset (Kaṣr el’ein) 286,
 319, 378, 423
 Qāyṭbāys moské (Kaïd Bey) 103, 111, 392
 Rumaila, kvarter 73, 89, 114–115, 323, 325
 Salāḡ al-dīns torg, tid. Rumailatorget 392
 Sayyida Nafīsa bint al-ḡasans mausoleum
 (Sejide Nefiseh) 68, 72, 85, 384
 Sayyida Ruqayyas mausoleum (Sejide
 Rukejeh) 68, 384
 Sayyida Sukainas mausoleum (Sekkine)
 68, 384
 Sejid Gujushi se al-Juyūshī
 Sejide Nefiseh se Sayyida Nafīsa bint
 al-ḡasans mausoleum
 Sejide Rukejeh se Sayyida Ruqayyas
 mausoleum
 Sejidna Hossein se al-ḡasanain
 Sekkine se Sayyida Sukainas mausoleum
 al-Shāfi’īs mausoleum 72, 87, 385
 al-Sha’rānīs moské 56, 262, 376
 Shephard’s Hotel 385
 soḡ esselaḡ se Sūq al-silāḡ
 essujufijeh se al-suyūfiya
 Sūq al-faḡḡāmīn, kolhandlarnas torg 70
 Sūq al-nahḡāsīn, kopparsmedernas torg 65,
 71, 74, 76, 84, 93, 100, 107, 114–115
 Sūq al-silāḡ (soḡ esselaḡ), vapentorget 102,
 117, 262–263, 325, 392
 Surūjiya, område för sadelmakarna 117,
 121, 123
 al-suyūfiya (essujufijeh), området för vapen-
 smeder 72
 Taḡrīr, torg 22
 Ṭailons, Ṭalons moské se Ibn Ṭulūns moské
 Zainab, moské 56, 71, 86, 89, 116, 324, 380
 Kalābsha (Kulabshe), Övre Egypten 195,
 197, 202, 204, 412
 Bait al-Wālī 195, 412
 Kaḡmoleh, Övre Egypten 240
 Karbalā’, Mesopotamien 421
 Karmel, bergmassiv i Syro-Palestina 74
 Karnak se Luxor
 Kasan se Kazan
 Kaukasien (Caucasus) 82, 279, 387, 390, 422,
 433
 Kawadi, Nedre Egypten 64
 Kazan (Kasan) 302, 317, 331
 Kazan universitet 76, 383
 Kenneh se Qanā

Kerās se Barqab, Qertassikiosken
 Khānqāh, i dag del av Kairo, Nedre Egypten
 60, 332
 Khartoum 187
 Kimito, Egentliga Finland 344
 Kiptjak, äv. Gyllene horden, historiskt
 mongolrike 390
 Qirshe se Qirsha
 Kolossa, Mellersta Egypten 133
 Kom Ombo (Ombos), Övre Egypten 154,
 217–218, 414, bildark
 Hathorkapellet 217, 414
 Ptolemaios XII:s port 217–218, 414
 Konstantinopel (Constantinopel) 44, 67, 88,
 127–128, 143, 261, 273, 281, 309, 325, 331,
 383, 390
 Konungarnas dal, äv. Bībān al-Mulūk, Wādī
 al-Bībān al-Mulūk (Kungagrafvarnes dal),
 västra Luxor 14, 23, 145, 150, 244, 399,
 402–404, 409, 417, bildark
 Ramses VII:s grav, bildark
 Seti I:s grav (Sesostris graf) 14–15, 150,
 152, 402
 Tutankhamons grav 403
 Kordas se Barqab, Qertassikiosken
 Kordofan se Kurdufan
 Korusko se Kurusku
 Qoşşair se al-Quşair
 Krim, halvö 383, 387, 422
 Kulabshe se Kalābsha
 Kumlinge, Åland 160
 Kumo älv, Satakunda 160, 162
 Kungagemålernas grafdal se Drottningarnas dal
 Kungagrafvarnes dal se Konungarnas dal
 Kuopio, Savolax 344, 430
 Kuopio Gymnasium 344
 Kuopio Trivialskola 344
 Kurdufan (Kordofan), region i östra Afrika
 176, 201
 Qurnu se al-Qurna
 Kurusku, Övre Egypten 170, 187–188
 Köpenhamn 10–11
 Det Kongelige Bibliotek 10
 Museum Wormianum 11

L

al-Lādhiqiyah, Syro-Palestina 416
 Lappland, norra Finland 184
 Leiden, Nederländerna 14, 24, 406
 Leidens universitet 25
 Rijksmuseum van Oudheden 406
 Leipzig, Sachsen 361
 London 14–15, 26, 31, 36, 377, 386
 British Library 29
 British Museum 14, 17, 29, 395, 418
 sir John Soane's Museum 14–15
 Luxor, tid. Thebe, Övre Egypten 10, 17, 19–21,
 144–147, 149, 151, 190, 234, 236, 238–239,
 241–242, 348, 397–402, 404, 417–418, bildark
 Abū al-Ḥaggāgs moské 147, 401
 Karnak 145–147, 234–237, 242, 399–400,
 417–418, bildark
 Amon-Res tempel 145, 235–236, 399–400,
 418
 Luxortemplet [2], 146–147, 399–402, 418
 Lybiska öknen, nordöstra delen av Sahara 256
 lägre Egypten se Nedre Egypten

M

Madā'in Šālīh, äv. al-Hijr, antikens Hegra,
 Arabiska halvön 355, 431
 Madrid 413
 Parque del Oeste 413
 al-Maḥarraqa (Muḥarrakah), berg i Övre Egypten
 189, 411
 Maidum, Mellersta Egypten 397
 Sneferus pyramid 131, 397
 Malawī (Melawī), Mellersta Egypten 135
 al-Mālikī, Övre Egypten 170
 Manfalūt, Mellersta Egypten 135, 142
 al-Manşūrīya (Manşorijeh), Övre Egypten 154
 al-Marj (Merg), i dag del av Kairo, Nedre
 Egypten 59, 62
 Marseille 44, 383, 432
 Maşr se Kairo
 Maşr el'aṭīqa se Mişr al-'aṭīqa
 al-Maṭarīya, i dag del av Kairo, Nedre Egypten

58, 62–63
 Medain Saleh se Madā'in Šālīh
 Medelhavet 243, 380, 390
 Medina 379, 421, 424, 427
 Medinet Habu, västra Luxor 145, 147,
 239–240, 242, 274, 400, 417
 Amontempel 240, 417
 Ramses III:s gravtempel 239–240, 400, 417
 Mekka 39, 78, 120, 124, 127, 213, 275, 299,
 301–304, 309–310, 317, 320, 325, 331, 355,
 359, 362, 383, 386, 389, 391, 396, 421, 424,
 427, 430
 Melawi se Malawī
 Memfis, fornegyptisk stad 8, 257, 420
 al-Badrashain (Bedrahein) 256, 420
 Memnonium se Ramesseum
 Memnonkolosserna, västra Luxor [2], 145,
 147, 149, 242, 399, 401, 418
 Merg se al-Marj
 al-Minyā, Mellersta Egypten 134, 254
 Mišr al-'atīqa (Gamla Kairo, Mašr el-'atīqa),
 arabisk benämning på gamla Kairo 54, 67,
 116, 130, 341, 378, 384
 Abū al-Su'ūds moské (Abo sa'odi elgerahis
 moské) 68, 384
 'Amr ibn al-'Aš moské 67, 85, 337, 383
 Mocka (Mokha), Jemen 127
 Moqaṭṭam se Muqaṭṭam
 Mokha se Mocka
 Moskva 357, 395
 Muḥarrakah se al-Maḥarraqa
 Muqaṭṭam (Mokaṭṭam), berg utanför Kairo 86,
 96, 336, 382, 384, 391

N

Naqāda, Övre Egypten 144
 Nassersjön, konstgjord sjö i Övre Eypten och
 Sudan 405, 411–413
 Nazilā, förstad till Asiut, Mellersta Egypten 136
 Nedre Egypten, benämning på Nildeltat 137,
 144, 161, 168, 229, 252, 348, 382, 391, 398,
 404
 New York 39, 412

Metropolitan Museum of Art 412
 Nilen 7, 10, 14, 18–20, 22, 36, 59, 61, 66, 90–
 91, 95, 103, 131, 137–141, 147, 149, 172,
 177, 199, 204, 220–221, 223, 226, 230, 249,
 281, 316, 322, 341, 347, 352, 359, 364, 378,
 381, 383–384, 386, 389, 394–402, 404–405,
 409, 414–416, 418, 420, 423–425, 427
 katarakter 7, 157–158, 176, 180, 214,
 347, 352, 397, 405, bildark
 Nordkap, udde i Norge 39

O

Odessa 357, 378, 395
 Offedina se Ufiduniya
 Ombos se Kom Ombo
 Osnabrück, Niedersachsen 42–43

P

Paris 14, 24, 44, 64, 146, 201, 248, 287, 300,
 321, 358, 380, 398, 400, 419, 432
 Collège de France 17
 Louvren 14, 201, 419
 Place de la Concorde 400
 Pburg se S:t Petersburg
 Persepolis, forntida stad i nuv. Iran 384
 Persiska viken 297, 351, 355, 363
 Petersburg se S:t Petersburg
 Petra, Jordanien 432
 Petrea halfön se Arabia Petraea
 Philae, ö i Nilen, Övre Egypten 13, 165, 192,
 194, 204–205, 213, 217, 225, 248, 405–406,
 413, bildark
 Isistemplet 13, 166, 207, 405–406, 413,
 bildark
 Trajanuskiosken 166, 405–406, bildark
 Pisa, Italien 16

Q

al-Qāhira se Kairo
 Qanā (Kenneh), Övre Egypten 142–143, 232,
 245, 416

al-Qaşṭal, Jordanien 389
 Qirsha (Girshe, Kirshe), Övre Egypten 169, 192
 al-Qurna (Gurnu, Kurnu) 144, 146–148, 151, 236, 238, 241–242, 398, 402
 Seti I:s gravtempel 148, 151, 402–403
 Qūṣ (Goze), Övre Egypten 144
 al-Quṣair (Kosseir), Övre Egypten 68, 135, 142–143, 245, 247

R

Ramesseum, äv. Memnonium, Rhamesséion, Ramses II:s gravtempel, västra Luxor 147, 151, 242–243, 401, 403, 418
 al-Rashīd, Nedre Egypten 11
 al-Rauḍa (Roḍa), ö i Nilen vid Kairo 130, 250, 281–282, 394, 396
 Ibrahim Paschas slott 259
 Nilometern 116, 394
 Rhamasseum se Ramesseum
 al-Rīf, arabiska namnet på Nildeltat 64
 Ristmäki, Egentliga Finland 343
 Roḍa se al-Rauḍa
 Rub' al-khālī, Arabiska halvön 407
 Röda havet 292, 294, 351

S

al-Ṣabū' (Sebu), Övre Egypten 187, 411
 Ṣa'īd, benämning på Övre Egypten 60, 156, 221, 233, 275
 Sakkara, Nedre Egypten 7, 10, 22, 30, 73, 130–131, 256–258, 385, 420
 Djosers pyramid 10, 385, 420
 Unas pyramid 420
 Userkafs pyramid 420
 Serapeum 22, 30
 Samna (Semne), Övre Egypten 177
 Salzburg, Österrike 39
 Salzburg museum 39, 401, 409
 Samarra, Mesopotamien 388
 Sarra (Serra), Övre Egypten 176
 Sebu se al-Ṣabū'

Sedeir se Sudair
 Selseleh se Gabal al-Silsila
 Semne se Samna
 Sennar se Sinnār
 Serra se Sarra
 Sfun se Aṣṣfūn
 Shaikh 'Abd al-Qurna, västra Luxor 398, 418
 Shammar, Arabiska halvön 363
 al-Sharqīya, östra delen av Nildeltat 275
 Shīrāz, Persien 70, 384, 430
 Shubrā, förstad till Kairo 282–283, 422
 Sibirien 344, 430
 Sinai, halvö och bergmassiv i Egypten 39, 82, 84, 99, 122, 245, 331, 362, 411
 Katarinaklostret 362
 Sinnār (Sennar), handelsstad mellan Blå och Vita Nilen 243, 261, 357
 Siut se Asiut
 Smyrna, Mindre Asien 421
 ”Solide”, fartyg 345
 Stockholm 14, 88
 S:t Joachimsthal, Böhmen 407
 S:t Petersburg (Pburg, Petersburg) 35, 92, 292, 305, 323, 344–345, 357, 360–361, 363–364, 379, 381, 396, 423, 433
 Kejsarliga vetenskapsakademien 293, 304, 344, 357, 423, 433
 Sudair, Arabiska halvön 363
 Suez, Egypten 112, 189, 336, 385
 Sujuṭ se Asiut
 al-Sulaimānīya, Mesopotamien 425
 Ṣūr, nuv. Tyros, Syro-Palestina 416
 Sveaborg, sjöfästning utanför Helsingfors 66, 302, 424
 Syene se Assuan

T

Tāfa (Tefa), Övre Egypten 168, 202, 406–407
 Ṭaḥṭa, Övre Egypten 249
 Taimā', Arabiska halvön 423
 Ṭanṭā, Nedre Egypten 59, 111, 142, 333, 348, 395, 425, 427
 al-Badawīs moské 395, 427

Tbilisi (Tiflis), Georgien 124, 159
 Tefa se Tāfa
 Thebe se Luxor
 Tiflis se Tbilisi
 Tōra se Tura
 Tripolis 292
 Tura (Tōra), berg utanför Kairo 130, 258, 396
 Turin, Italien 24

U

Ufidunīya (Offedina), Övre Egypten 189, 192
 Universitetet se Helsingfors, Kejsersliga
 Alexanders-Universitetet
 Uppsala, Sverige 358

V

Vadi Halfa se Wādī Halfā
 Vasa (Wasa), Österbotten 344
 Vasa Gymnasium 344
 Viborg (Wiborg), Karelska näset 129
 Vita Nilen, biflod till Nilen 390

W

Wādī Halfā, Övre Egypten 7–8, 160, 165,
 176–178, 182, 186, 347, 352, 397
 Wādī 'Uwainid, Arabiska halvön 432
 Warszawa (Warschau) 361
 Wasa se Vasa
 Wiborg se Viborg
 Wien 39, 121, 341, 347

Y

Yunnan, provins i sydvästra Kina 396

Å

Åbo, Egentliga Finland 88, 278, 281, 345,
 396, 423
 Kungliga Akademien 396
 Åland 164

Ö

Övre Egypten, benämning på Nildalen 7, 11,
 19–21, 34, 36–37, 39, 41, 44, 70, 78–79,
 123, 129, 140, 205, 301, 307, 331, 341–343,
 346, 348, 351–352, 359, 364, 378, 384,
 397–398, 405, 415

Källor och litteratur

🏛 Arkivmaterial

NATIONALBIBLIOTEKET (NB), HELSINGFORS

G.A. Wallins arkiv

G.A. Wallins brev till J. och N. Wallin 24/2 1845, coll. 468

G.A. Wallins brev till G. Geitlin 14/3 1845, coll. 468

G.A. Wallins brev till G. Geitlin 15/4 1849, coll. 468

G.A. Wallins dagböcker, coll. 468

RIKSARKIVET, HELSINGFORS

Islamsförsamlingen ”historieböcker” (de s.k. däftar-i metrik-böckerna, okatalogiserade)

📖 Litteratur

Adkins, Lesley, *Empires of the Plain. Henry Rawlinson and the lost languages of Babylon*, London: Harper Perennial 2003

AlSayyad, Nezar, *Cairo. Histories of a city*, Cambridge, Massachusetts & London: The Belknap Press of Harvard University Press 2011

Andreeva, Elena, ”Travelogues by Berezin: a nineteenth-century Russian traveler to Iran”, *Society and Culture in Qajar Iran. Studies in honor of Hafez Farmayan*, Elton L. Daniel (ed.), Costa Mesa: Mazda Publishers 2002, s. 163–188

Anhava, Jaakko, *Maailman kielet ja kielikunnat*, Helsinki: Gaudeamus 1998

Arberry, A.J., *Oriental Essays. Portraits of seven scholars*, London: George Allen & Unwin Ltd 1960

Arnold, Dieter, *The Encyclopaedia of Ancient Egyptian Architecture*, London & New York: I.B. Tauris 2003

Aro, Jussi, *Die arabischen, persischen und türkischen Handschriften der Universitätsbibliothek zu Helsinki*, Helsingin yliopiston kirjaston julkaisuja 28; Studia Orientalia 23:4, Helsinki 1958

Aston, Barbara G., Harrell, James A. and Shaw, Ian, ”Stone”, *Ancient Egyptian Materials and Technology*, Ian Shaw and Paul Nicholson (eds), Cambridge & New York: Cambridge University Press 2000, s. 5–77

Atwill, David G., ”Islam in the world of Yunnan: Muslim Yunnanese identity in nineteenth century Yunnan”, *Journal of Muslim Minority Affairs* 17, 1997, s. 9–29

- Aubaile-Sallenave, Françoise, "Al-Kishk: the past and present of a complex culinary practice", *Culinary Cultures of the Middle East*, Sami Zubaida and Richard Tapper (eds), London & New York: I.B. Tauris 1994, s. 105–139
- Baedeker, Karl, *Egypt and the Sūdān. Handbook for travellers*, Leipzig: Karl Baedeker Publisher 1929
- Baines, John and Malek, Jaromir, *Atlas of Ancient Egypt*, Cairo: The American University in Cairo Press 2005
- Bard, Kathryn A., *An Introduction to the Archaeology of Ancient Egypt*, Malden: Blackwell Publishing 2008
- Beamont, William John and El Barrany, Ali Nady [sic], *A Concise Grammar of the Arabic Language*, Cambridge: Deighton, Bell, and Co. & London: Bell and Daldy 1861
- Behrens-Abouseif, Doris, *Islamic Architecture in Cairo. An introduction*, Leiden & New York & København & Köln: Brill 1989
- Behrens-Abouseif, Doris, *Cairo of the Mamluks. A history of the architecture and its culture*, London & New York: I.B. Tauris 2007
- Behrens-Abouseif, Doris with contributions by Nicholas Warner, *The Minarets of Cairo. Islamic architecture from the Arab conquest to the end of the Ottoman Empire*, London & New York: I.B. Tauris 2010
- Berger, Morroe, "Cairo to the American traveller of the nineteenth century", *Colloque international sur l'histoire du Caire*, Le Caire: Ministry of culture of the Arab Republic of Egypt [1973], s. 51–66
- Berggren, Jacob, *Resor i Europa och Österländerne 2*, Stockholm 1828
- Bernasek, Lisa, "Unveiling the Orient unmasking Orientalism: Sophia Poole's *The Englishwoman in Egypt*", *Egyptian Encounters*, Jason Thompson (ed.), Cairo Papers in Social Science 23:3, Cairo: The American University in Cairo Press 2002, s. 50–79
- Berque, Jacques, *L'Égypte. Impérialisme et révolution*, Paris: Éditions Gallimard 1967 (svensk översättning av Ingvar Rydberg, Furulund: Alhambra 1995)
- Björk, Tomas, *Bilden av »Orienten«. Exotism i 1800-talets svenska visuella kultur*, Stockholm: Atlantis 2011
- Blanch, Lesley, *The Sabres of Paradise 1–2*, London: John Murray 1960
- Bloom, Jonathan, *Minaret. Symbol of Islam*, Oxford Studies in Islamic Art VII, Oxford: Oxford University Press 1989
- Branch, Michael, "Sjögren, Anders Johan (1794–1855)", *Biografiskt lexikon för Finland 2*, Skrifter utgivna av Svenska litteratursällskapet i Finland (SSLS) 710:2, Helsingfors 2009, s. 813–816
- Brandes, Jörg-Dieter, *Spuren im Wüstensand. Die Geschichte der Beduinen vom Jemen bis zum Maghreb*, Stuttgart: Jan Thorbecke Verlag 2001
- Bref och dagboksanteckningar af Georg August Wallin*, utgifna jämte en lefnadsteckning af Knut Tallqvist, SSLS 70, Helsingfors 1905
- Brier, Bob, "Egyptomania! What accounts for our intoxication with things Egyptian?", *Archaeology* 57:1, 2004, s. 16–22
- Brockelmann, Carl, *Geschichte der arabischen Litteratur 2*, rev. ed., Leiden: Brill 1949

- Browne, Edward G., *A Literary History of Persia 2. From Firdawsí to Sa'dí*, Cambridge: Cambridge University Press 1956
- Buhl, Marie-Louise, "Frederik Ludvig Norden and his Danish predecessors as travellers in Egypt", *The Danish Naval Officer Frederik Ludvig Norden. His travel in Egypt 1737–38 and his Voyage ... I–II, Copenhagen 1755 with plates by Marcus Tuschler*, Copenhagen: The Royal Danish Academy of Science and Letters 1986, s. 5–39
- Buonaventura, Wendy, *Serpent of the Nile. Woman and dance in the Arab world*, London: Saqi Books 1994
- Burkard, Günter und Thissen, Heinz T., *Einführung in die altägyptische Literaturgeschichte I. Altes und Mittleres Reich*, Einführung und Quellentexte zur Ägyptologie, Münster & Hamburg & London: Lit Verlag 2003
- Burleigh, Nina, *Mirage. Napoleon's scientists and the unveiling of Egypt*, New York: Harper 2007
- Burnett, Charles, "Images of Ancient Egypt in the Latin Middle Ages", *The Wisdom of Egypt. Changing visions through the ages*, Peter Ucko and Timothy Champion (eds), Encounters with Ancient Egypt, London: UCL Press 2003, s. 65–99
- Burton, Richard Francis, *Personal Narrative of a Pilgrimage to Al-Madinah and Meccah 1*, New York: Dover Publications 1964 (första upplagan 1855)
- Bæk Simonsen, Jørgen, *Islamlexikonet*, översättning och bearbetning Jonas Otterbeck, Stockholm: Forum 1994
- Carré, Jean-Marie, *Voyageurs et écrivains français en Égypte*, 2 vols, Le Caire: L'Institut français d'archéologie orientale 1932
- Chabas, François-Joseph, *Le plus ancien livre du monde. Étude sur le papyrus Prisse*, Paris 1858
- Chabas, François-Joseph, "Hymnes et invocations", *Poésie lyrique. Égypte*, Paris: Maisonneuve 1872, s. 167–185
- Champollion, Jean-François, *Lettre à M. Dacier, relative à l'alphabet des hiéroglyphes phonétiques, employés par les Égyptiens pour inscrire sur leurs monuments les titres, les noms et les surnoms des souverains grecs et romains*, Paris 1822
- Champollion, Jean-François, *Monuments de l'Égypte et de la Nubie, d'après les dessins exécutés sur les lieux. Sous la direction de Champollion-le-Jeune, et les descriptions autographes qu'il en a rédigées. Publiés sous les auspices de M. Guizot et de M. Thiers*, 4 vols, Paris: Firmin-Didot frères 1835–1845
- Champollion, Jean-François, *Grammaire égyptienne, ou principes généraux de l'écriture sacrée égyptienne appliquée à la représentation de la langue parlée*, Paris: Firmin-Didot frères 1836
- Champollion, Jean-François, *Dictionnaire Égyptienne en écriture hiéroglyphique*, Paris 1841
- Ci Hai* (svensk översättning: Ordens ocean), Shanghai 1979
- Clayton, Peter A., *The Rediscovery of Ancient Egypt. Artists and travellers in the 19th century*, London: Thames and Hudson 1982
- Coller, Ian, *Arab France. Islam and the making of modern Europe, 1798–1831*, Berkeley & Los Angeles & London: University of California Press 2011
- David, Rosalyn A., "Mummification", *Ancient Egyptian Materials and Technology*, Ian

- Shaw and Paul Nicholson (eds), Cambridge & New York: Cambridge University Press 2000, s. 372–389
- Dawson, Warren R. and Uphill, Eric P., *Who was Who in Egyptology*, third revised edition by M.L. Bierbrier, The Egypt Exploration Society: London 1995
- Day, Jasmine, *The Mummy's Curse. Mummymania in the English-speaking world*, London & New York: Routledge 2006
- Denon, Dominique Vivant, *Voyage dans la Basse et la Haute Égypte, pendant les campagnes du Général Bonaparte*, Paris: Didot 1802
- Deryagina, T.P. and Frolova, O.B., "Antoni Muchliński and his collection of Arabic manuscripts in the St. Petersburg University Library", *Manuscripta Orientalia* 3:4, 1997, s. 45–51
- Description de l'Égypte. Ou recueil des observations et des recherches qui ont été faites en Égypte pendant l'expédition de l'armée française, publiée par les ordres de sa majesté l'empereur Napoléon le Grand*, 20 vols, Paris 1809–1824
- Dittel, V., "Obzor trechgoditjnago putesjestvija po Vostoku", *Zjurnal ministerstva narodnago prosvesjtjenija* 56:4, 1847, s. 1–30
- Donner, Fred McGraw, *The Early Islamic Conquests*, Princeton: Princeton University Press 1981
- Donner, Fred McGraw (ed.), *The Expansion of the Early Islamic State*, The Formation of the Classical Islamic World 5, Aldershot & Burlington, Vermont: Ashgate 2008
- Dorman, Peter F., "Epigraphy and recording", *Egyptology Today*, Richard H. Wilkinson (ed.), New York: Cambridge University Press 2008, s. 77–97
- Doughty, Charles M., *Travels in Arabia Desert*, 2 vols, London: Jonathan Cape 1964 (första upplagan 1888)
- Ed., "Ibn al-Wardī", *Encyclopaedia of Islam*² s.v.
- Edwards, Amelie, *A Thousand Miles up the Nile*, London: Longmans, Green & Co. 1877
- Egypt Yesterday and Today. Lithographs and diaries by David Roberts, R.A.*, text by Fabio Bourbon, photographs by Antonio Attini, Cairo: American University in Cairo Press 1996
- Ehrnrooth, Magnus, *Casimir Ehrnrooth. Trogen tvenne tsarer och en furste Alexander*, andra reviderade upplagan, Helsingfors: Finska Vetenskaps-Societeten 2002
- El-Achirie, Hassan et Jacquet, Jean, *Le Temple de Derr I. Architecture*, Le Caire: Centre d'Études et de Documentation sur l'ancienne Égypte 1980
- El Daly, Okasha, *Egyptology: The Missing Millennium. Ancient Egypt in Medieval Arabic writings*, London: UCL Press 2005
- Falk Gesink, Indira, *Islamic Reform and Conservatism: al-Azhar and the evolution of modern Sunni Islam*, London & New York: I.B. Tauris 2010
- Fischer, Wolfdietrich, *Farb- und Formbezeichnungen in der Sprache der altarabischen Dichtung. Untersuchungen zur Wortbedeutung und zur Wortbildung*, Wiesbaden: Otto Harrassowitz 1965
- Fisher, Marjorie M., *The Sons of Ramesses II*, 2 vols, Ägypten und Altes Testament 53, Wiesbaden: Harrassowitz 2001
- Flaubert, Gustave, *Voyage en Égypte*, édition intégrale du manuscrit original établie et présentée par Pierre-Marc de Biasi, Paris: Bernard Grasset 1991

- Flaubert in Egypt. A sensibility on tour*, translated and edited by Francis Steegmuller, Chicago: Academy Chicago Ltd 1979
- Fleisch, H., "Ibn Mālik", *Encyclopaedia of Islam*² s.v.
- Fowden, Garth, *Qusayr 'Amra. Art and the Umayyad elite in Late Antique Syria*, Berkeley & Los Angeles & London: University of California Press 2004
- Fück, Johann, *Arabischen Studien in Europa bis der Anfang des 20. Jahrhunderts*, Leipzig: Otto Harrassowitz 1955
- Gammer, Moshe, *Muslim Resistance to the Tsar. Shamil and the conquest of Chechnia and Daghestan*, London: Frank Cass 1994
- Gardiner, Alan H. sir, *Egyptian Grammar. Being an introduction to the study of Hieroglyphs*, London: Oxford University Press 1950
- van Gelder, Geert Jan, "Arabic didactic verse", Jan Willem Drijvers and A.A. MacDonald (eds), *Centres of Learning. Learning and location in the Pre-Modern Europe and the Near East*, Leiden & New York & Köln: E.J. Brill 1995, s. 103–117
- Geoffroy, E., "al-Suyūfī", *Encyclopaedia of Islam*² s.v.
- Georg August Wallins reseanteckningar från Orienten åren 1843–1849. *Dagbok och bref*, 4 vol., utgivna postumt av S.G. Elmgren, Helsingfors: J.C. Frenckell & Son 1864–1866
- Gerhardt, Mia L., *The Art of Story-telling. A literary study of the Thousand and One Nights*, Leiden: E.J. Brill 1963
- Gindi, Hoda, "The Copts of Egypt: neither Christians nor Egyptian?", *Interpreting the Orient. Travellers in Egypt and the Near East*, Paul and Janet Starkey (eds), Reading: Ithaca Press 2001, s. 97–110
- Goodwin, Charles Wycliff, "Hieratic Papyri", *Cambridge Essays* 1858, s. 226–282
- Grabar, Oleg, *The Formation of Islamic Art*, New Haven, Connecticut & London: Yale University Press 1987 (utökad version av upplagan från 1973)
- Grohmann, Adolf, *Arabien*, Kulturgeschichte des Alten Orients, München: C.H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung 1963
- Grotzfeld, Heinz und Sophia, *Die Erzählungen aus ›tausendundeiner Nacht‹*, Erträge der Forschung 207, Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft 1984
- von Grunebaum, G.E., *Muhammadan Festivals*, London: Curzon Press 1988 (första upplagan 1951)
- Halén, Harry, *Viaporin/Helsingin ja Viipurin linnoituksien imaamien tataarinkieliset metrikkirjat 1851–1914*, Unholan Aitta 7, Helsinki 1996
- Hallaq, Wael B., *An Introduction to Islamic Law*, Cambridge: Cambridge University Press 2009
- Hanna, Nelly, "Bulaq – an endangered historic area of Cairo", *Islamic Cairo. Architectural conservation and urban development of the historic centre*, Michael Meinecke (ed.), Kairo: Deutsches Archäologisches Institut Abteilung Kairo 1980, s. 19–29
- Harrigan, Peter, "Tales of a Thaler", *Saudi Aramco World*, January/February 2003, s. 14–23
- Heese, Thorsten, "... ein eigenes Local für Kunst und Alterthum." Die Institutionalisierung des Sammelns am Beispiel der Osnabrücker Museumsgeschichte, Dissertation, Martin-Luther-Universität Halle-Wittenberg 2002
(sundoc.bibliothek.uni-halle.de/diss-online/02/02H210/prom.pdf, 12.1.2012)

- Herodotos' från Halikarnassos Muser eller Nio historiska böcker, första delen, öfversättning af Fr. Carlstedt, Stockholm: L.J. Hierta 1871*
- Herzog, Rolf, "Deutsche Ärzte in Kairo 1831–62", *Die islamische Welt zwischen Mittelalter und Neuzeit. Festschrift für Hans Robert Roemer zum 65. Geburtstag*, U. Haarmann und P. Bachmann (Hrsg.), Beirut: Orient-Institut der Deutschen Morgenländischen Gesellschaft 1979, s. 296–314
- Hirn, Sven, *Från värdshus till Grand Hôtel. Hotell och restauranger i Helsingfors före självständighetstiden*, SSLS 693, Helsingfors 2007
- Hjärpe, Jan, *Islam. Lära och livsmönster*, Stockholm: AWE/GEBERS 1979
- Holma, Harri, "Eräs G.A. Wallinin arabiankielinen matkakirje", *Aika* 1912, s. 153–158
- Hornung, Erik, "Hermetische Weisheit: Umriss einer Ägyptosophie", *Ägypten-Bilde*, Elisabeth Staehelin und Bertrand Jaeger (Hrsg.), Orbis Biblicus et Orientalis 150, Freiburg: Universitätsverlag Freiburg & Göttingen: Vandenhoeck und Ruprecht 1997, s. 333–342
- Hornung, Erik, *The Secret Lore of Egypt. Its impact on the West*, translated from the German by David Lorton, Ithaca & London: Cornell University Press 1999
- Hoyland, Robert G., *Arabia and the Arabs. From the Bronze Age to the coming of Islam*, London & New York: Routledge 2001
- Hume, Ivor Noël, *Belzoni. The giant archaeologists love to hate*, Charlottesville, Virginia: University of Virginia Press 2011
- Huotari, Tauno-Olavi, "Wallinin kiinalaistuttu. Ma Dexin ja Yunnanin muslimikapina", *Kiina Sanoin ja Kuvin* 5, 1982, s. 32–35
- Häggman, Sofia, *Alldeles hemlikt. Georg August Wallins Egypten 1843–1845*, SSLS 758, Helsingfors 2011
- Hägring. Forskningsresanden Georg August Wallin 200 år*, Nationalbibliotekets galleri 12, Helsingfors: Finlands nationalbibliotek 2011
- Hämeen-Anttila, Jaakko (ed.), '*Alī Nidā al-Barrānī's* Asnā l-maṭālib li-hidāyat at-ṭālib. A nineteenth century grammatical commentary on Shaykh ash-Shubrāwī's (d. 1758) Risāla', *Studia Orientalia* 66, Helsinki: The Finnish Oriental Society 1989
- Hämeen-Anttila, Jaakko, *Reunamerkintöjä. Esseitä ja käännöksiä Lähi-idän kirjallisuudesta*, Suomen Itämaisen Seuran suomenkielisiä julkaisuja 25, Helsinki 1997
- Hämeen-Anttila, Jaakko ja Nokso-Koivisto, Inka, *Kalifen kirjastossa. Arabialais-islamilaisten tieteen historia*, Helsinki: Avain 2011
- Ibn Ishāq, *The Life of Muhammad*, translated with introduction and notes by A. Guillaume, Oxford: Oxford University Press 1955
- Ibn Sayyār al-Warrāq, Abū Muḥammad al-Muzaḥḥar ibn Naṣr, *Kitāb al-ṭabīkh*, Kaj Öhrnberg and Sahban Mroueh (eds), *Studia Orientalia* 60, Helsinki: Finnish Oriental Society 1987
- Ibn al-Zayyāt, *al-Kawākib al-sayyāra fī tartīb al-ziyāra*, Aḥmad Taimūr (ed.), Baghdad: Maktabat al-Muthannā s.a. [1907]
- al-Idrīsī, Abū Ja'far, *Das Pyramidenbuch des Abū Ġa'far al-Idrīsī (st. 649/1251)*, eingeleitet und kritisch herausgegeben von Ulrich Haarmann, Beirut: Beirut Texts and Studies 38, Stuttgart: Franz Steiner Verlag Wiesbaden 1991
- Irwin, Robert, *The Arabian Nights. A companion*, London: Penguin Books 1994

- Iversen, Erik, *The Myth of Egypt and Its Hieroglyphs in European Tradition*, Princeton: Princeton University Press 1993
- Jabbur, Jibrail S., *The Bedouins and the Desert. Aspects of nomadic life in the Arab East*, translated by Lawrence I. Conrad, edited by Suhayl J. Jabbur and Lawrence I. Conrad, Albany: State University of New York Press 1995
- Jasanoff, Maya, *Edge of Empire. Lives, culture, and conquest in the East 1750–1850*, New York: Vintage Books 2005
- Kahle, Sigrid, ”Historien om Tusen och en Natt”, *Gåvor från Österland*, Tidskriften Livrustkammaren 2001, s. 79–92
- Kennedy, Hugh, *The Great Arab Conquests. How the spread of Islam changed the world we live in*, London: Weidenfeld & Nicolson 2007
- Khodarkovsky, Michael, ”The return of Lieutenant Atarshchikov. Empire and identity in Asiatic Russia”, *Ab Imperio* 1, 2009, s. 149–164
- Khodarkovsky, Michael, *Bitter Choices. Loyalty and betrayal in the Russian conquest of the North Caucasus*, Ithaca, Michigan & London: Cornell University Press 2011
- Kircher, Athanasius, *Lingua ægyptiaca restituta. Opus tripartitum. Quo linguæ coptæ siue idiomatis illius primæui Ægyptiorum Pharaonici, vetustate temporum pæne collapsi, ex abstrusis Arabum monumentis, plena instauratio continetur*, Romæ 1643
- Koranen*, översatt av K. V. Zetterstéen, Stockholm: Wahlström & Widstrand 1917
- Kratjkovskij, I. Ju., *Otjerki po istorii russkoj arabistiki*, Moskva & Leningrad: Akademija Nauk 1950
- Kubiak, Wladyslaw B., *Al-Fustat. Its foundation and early urban development*, Cairo: The American University in Cairo Press 1987
- Kuhnke, LaVerne, *Lives at Risk. Public health in nineteenth-century Egypt*, Berkeley & Los Angeles & Oxford: University of California Press 1990
- Lagerkranz, Gunnar, *Svenska sjukdomsnamn i gångna tider*, Eskilstuna: Stadsarkivet 1983
- Laissus, Yves, *L'Égypte, une aventure savante, avec Bonaparte, Kléber, Menou (1798–1801)*, Paris: Fayard 1998
- Lane, Edward William, *Selections from the Kur-ân, Commonly Called in England, the Koran. With an interwoven commentary. Translated from the Arabic, methodically arranged, and illustrated by notes, chiefly from Sale's edition. To which is prefixed an introduction taken from Sale's preliminary discourse, with corrections and additions*, London: James Madden and Co. 1843
- Lane, Edward William, *An Account of the Manners and Customs of the Modern Egyptians. Written in Egypt during the years 1833, –34, and –35, partly from notes made during a former visit to that country in the years 1825, –26, –27, and –28*, Edward Stanley Poole (ed.), London: John Murray 1860 (nytryck London: J.M. Dent & Sons 1966; senaste upplagan Cairo: The American University in Cairo Press 2003; svensk översättning av Bo Ericson, Furulund: Alhambra 1998)
- Lane, Edward William, *Cairo Fifty Years Ago*, Stanley Lane-Poole (ed.), London: John Murray 1896
- Lane, Edward William, *Description of Egypt. Notes and views in Egypt and Nubia, made during the years 1825, –26, –27, and –28. Chiefly consisting of a series of descriptions*

- and delineations of the monuments, scenery, &c. of those countries. The views, with few exceptions, made with the Camera-lucida*, edited and with an introduction by Jason Thompson, Cairo: The American University in Cairo Press 2000
- Lehner, Mark, *The Complete Pyramids*, London: Thames and Hudson 1997
- Leitz, Christian, *Quellentexte zur Ägyptologischen Religion I. Die Tempelinschriften der griechisch-römischen Zeit*, Einführung und Quellentexte zur Ägyptologie 2, Berlin: Lit Verlag 2006
- Lepsius, Karl Richard, *Denkmäler aus Aegypten und Aethiopien. Nach den Zeichnungen der von Seiner Majestät dem Könige von Preussen Friedrich Wilhelm IV nach diesen Ländern gesendeten und in den Jahren 1842–45 ausgeführten wissenschaftlichen Expedition*, 12 Bände, Berlin: Nicolaische Buchh. 1849–1859
- Lewicka, Paulina B., *Food and Foodways of Medieval Cairenes. Aspects of life in an Islamic metropolis of the eastern Mediterranean*, Islamic History and Civilization 88, Leiden & Boston: Brill 2011
- Lucan, Medlar and Gray, Durian, *The Decadent Traveller*, Sawtry: Dedalus 2000
- Mackintosh-Smith, Tim, *Travels with a Tangerine. A journey in the footnotes of Ibn Battutah*, London: John Murray 2001
- Mahdi, Muhsin, *The Thousand and One Nights*, Leiden & New York & Köln: E.J. Brill 1995
- Manley, Deborah, "Two brides: the Baroness Menu von Minutoli and Mrs Colonel Elwood", *Travellers in Egypt*, Paul and Janet Starkey (eds), London & New York: I.B. Tauris Publishers 1998, s. 97–107
- Marjanen, Antti, *Johdatus koptin kieleen*, Suomen Egyptologisen Seuran julkaisu, Helsinki 1999
- Maspero, Gaston, *Guide du visiteur au Musée du Caire*, quatrième édition, Le Caire: L'Institut français d'archéologie orientale 1915
- Meinardus, Otto F.A., *Christian Egypt. Ancient and modern*, Cairo: French Institute of Oriental Archaeology 1965
- Mostyn, Trevor, *Egypt's Belle Epoque. Cairo and the age of the hedonists*, London & New York: I.B. Tauris 2007
- Mr. Titmarsh, M.A. [William Makepeace Thackeray], *Notes of a Journey from Cornhill to Grand Cairo, by Way of Lisbon, Athens, Constantinople, and Jerusalem. Performed in the steamers of the Peninsular and Oriental Company*, London: Chapman and Hall 1846 (nytryck William Makepeace Thackeray, Introduction by Sarah Searight, illustrations compiled by Briony Llewellyn, Heathfield: Cockbird Press 1991)
- Nasrallah, Nawal, *Annals of the Caliph's Kitchens. Ibn Sayyār al-Warrāq's tenth century Baghdadi cookbook*, English translation with introduction and glossary, Islamic History and Civilization 70, Leiden & Boston: Brill 2007
- Nicholson, R.A., *A Literary History of the Arabs*, Cambridge: Cambridge University Press 1969 (första upplagan 1907)
- Nightingale, Florence, *Letters from Egypt. A journey on the Nile 1849–1850*, selected and introduced by Anthony Sattin, London: Barrie & Jenkins 1987
- Nordberg, Michael, *Profetens folk. Stat, samhälle och kultur i Islam under tusen år*, Stockholm: Tidens förlag 1988

- Orr, Mary, "Flaubert's Egypt: crucible and crux for textual identity", *Travellers in Egypt*, Paul and Janet Starkey (eds), London & New York: I.B. Tauris 1998, s. 189–200
- Ostler, Nicholas, *Empires of the Word. A language history of the world*, New York: HarperCollins 2005
- Pakkanen, Petra, "August Myhrberg – grekisk frihetskämpe och hjälteidol", *Det svunna Grekland. Finska reseskildringar från tiden före massturismen*, Björn Forsén och Erkki Sironen (red.), SSLS 683, Helsingfors 2006
- Palva, Heikki, "Characteristics of the Arabic dialect of the Ḥwēṭāt tribe", *Orientalia Suecana* XXXIII–XXXV, 1984–1986, s. 295–312
- Palva, Heikki, "The cultural context of Arabic epics and north Arabian Bedouin poetry", *Orientalia Suecana* XXXVIII–XXXIX, 1989–1990, s. 112–119
- Parramore, Lynn, *Reading the Sphinx. Ancient Egypt in nineteenth-century literary culture*, New York: Palgrave Macmillan 2008
- Peck, William H., "The Dancer of Esna" (williamhpeck.org/the_dancer_of_esna, 26.1.2012)
- Pedersen, Johs., *Al-Azhar, et Muhammedansk Universitet*, Studier fra Sprog- og Oldtidsforskning 124, København: V. Pios Boghandel – Povl Branner 1922
- Peskes, Esther, *Muḥammad b. 'Abdalwahhāb (1703–92) im Widerstreit. Untersuchungen zur Rekonstruktion der Frühgeschichte der Wahhābīya*, Beirut: Texte und Studien 56, Beirut: Orient-Institut der Deutschen Morgenländischen Gesellschaft 1993
- Petrie, W. M. Flinders sir, *Seventy Years in Archaeology*, London: Low and Marston 1931.
- Pfullmann, Uwe, *Durch Wüste und Steppe. Entdeckerlexikon Arabische Halbinsel. Biographien und Berichte*, Berlin: Trafo Verlag 2001
- Piamenta, M., *Islam in Everyday Arabic Speech*, Leiden: E.J. Brill 1979
- Pleyte, Willem, *Études Égyptologiques*, Leiden: Brill 1866
- Pleyte, Willem, *Papyrus de Turin. Facsimilés par R. Rossi de Turin et publiés par W. Pleyte*, Leiden: Brill 1869–1876.
- Pleyte, Willem, *Chapitres supplémentaires du Livre des Morts 162 à 174. Publiés d'après les monuments de Leide, du Louvre et du Musée Britannique*, Leiden: Brill 1881
- Pococke, Richard, *A Description of the East, and some Other Countries*, 2 vols, London: W. Bowyer 1743–1745
- Pokrovskij, N.I., *Kavkazskie vojny i imamat Sjamilja*, Moskva: ROSSPEN 2000
- Porter, Bertha and Moss, Rosalind L.B., *Topographical Bibliography of Ancient Egyptian Hieroglyphic texts, Reliefs, and Paintings II. Theban temples*, Oxford: The Clarendon Press 1972
- Pouillon, François (éd.), *Dictionnaire des orientalistes de langue français*, Paris: IISMM - Karthala 2008
- Rabbat, Nasser, *The Citadel of Cairo. A new interpretation of royal Mamluk architecture*, Leiden & New York & Köln: Brill 1995
- Rabbat, Nasser, *Mamluk Cairo through Architecture. Monuments, culture and politics in Medieval Egypt and Syria*, London & New York: I.B. Tauris 2010
- Raymond, André, *Cairo*, Cambridge, Massachusetts & London: Harvard University Press 2000
- Reeves, Nicholas, *Ancient Egypt. The great discoveries. A year-by-year chronicle*, London: Thames and Hudson 2000

- Reid, Donald Malcolm, *Whose Pharaohs? Archaeology, museums, and Egyptian national identity from Napoleon to World War I*, Berkeley & Los Angeles & London: University of California Press 2002
- Reimer, Michael J., *Colonial Bridgehead. Government and society in Alexandria 1807–1882*, Boulder, Colorado & Oxford: Westview Press 1997
- Rentz, George S., *The Birth of the Islamic Reform Movement in Saudi Arabia. Muḥammad b. 'Abd al-Wahhāb (1703/4–1792) and the beginnings of Unitarian Empire in Arabia*, London: Arabian Publishing Ltd 2004
- Reynolds, Dwight F., "Epic and history in the Arabic tradition", *Epic and History*, David Konstan and Kurt A. Raaflaub (eds), Chichester: Wiley–Blackwell 2010, s. 392–410
- Rippin, Andrew, "Shu'ayb", *Encyclopaedia of Islam*² s.v.
- Robins, Gay, *Egyptian Painting and Relief*, Shire Egyptology 3, Aylesbury: Shire Publications 1990
- Robins, Gay, *Egyptian Statues*, Shire Egyptology 26, Buckinghamshire: Shire Publications 2001
- Robinson, Chase F., *Islamic Historiography*, Cambridge: Cambridge University Press 2003
- Roper, Geoffrey, "Texts from nineteenth-century Egypt: the role of E.W. Lane", *Travellers in Egypt*, Paul and Janet Starkey (eds), London: I.B. Tauris Publishers 1998, s. 244–254
- de Rougé, Emmanuel, "Mémoire sur l'inscription du tombeau d'Aḥmes, chef des nautoniers", *Mémoires de l'Académie des Inscriptions*, Savants étrangers 3, 1851, s. 1–196
- de Rougé, Emmanuel, "Notice sur un manuscrit égyptien, en écriture hiératique, écrit sous le règne de Merienphtah, fils du gran Ramsès, vers le XVe siècle avant l'ère chrétienne", *Revue archéologique* 9, 1853, s. 385–397
- de Rougé, Emmanuel, *Le poème de Pen-ta-our, Extrait d'un mémoire sur les campagnes de Ramsès II (Sésostris)*, Paris 1856
- Routes d'Arabie. Archéologie et histoire du Royaume d'Arabie Saoudite*, sous la direction de Ali Ibrahim Al-Ghabban *et alii*, Paris: Louvre éditions et Somogy éditions d'art 2010
- Russell, Terence M., *The Discovery of Egypt. Vivant Denon's travel with Napoleon's army*, Stroud: Sutton 2005
- Sadgrove, Philip, "Travellers' rendezvous and cultural institutions in Muhammad 'Alī's Egypt", *Travellers in Egypt*, Paul and Janet Starkey (eds), London & New York: I.B. Tauris 1998, s. 257–266
- Salminen, Tapani, "Castrén, Matthias Alexander", *Biografiskt lexikon för Finland* 2, SSLS 710:2, Helsingfors 2009, s. 146–151
- Sattin, Anthony, *A Winter on the Nile. Florence Nightingale, Gustave Flaubert and the temptations of Egypt*, London: Hutchinson 2010
- Sayyid, Ayman Fu'ād, *La capitale de l'Égypte jusqu'à l'époque fatimide. Al-Qāhira et al-Fuṣṭāṭ; essai de reconstruction topographique*, Beiruter Texte und Studien 48, Beirut: Franz Steiner Verlag Stuttgart 1998
- Sayyid-Marsot, Afaf Lutfi, "The beginnings of modernization among the rectors of al-Azhar, 1798–1879", *Beginnings of Modernization in the Middle East. The nineteenth*

- century, William R. Polk and Richard L. Chambers (eds), Chicago, Illinois & London: The University of Chicago Press 1968, s. 267–280
- Schauman, August, *Från sex årtionden i Finland I*, Helsingfors: Holger Schildts 1922 (första utgåvan 1892)
- Schimmel, Annemarie, *Von Ali bis Zahra. Namn und Namengebung in der islamischen Welt*, München: Diederichs 1993
- Schimmelpenninck van der Oye, David, *Russian Orientalism. Asia in the Russian mind from Peter the Great to the emigration*, New Haven, Connecticut & London: Yale University Press 2010
- von Schubert, Gotthilf Heinrich, *Reise in das Morgenland in den Jahren 1836–1837*, 3 Bände, Erlangen: J.J. Palm und Ernst Ente 1838–1839
- Schäfer, Heinrich, *Principles of Egyptian Art*, ed. by Emma Brunner-Traut, transl. and ed. with an introduction by John Baines, Oxford: Griffith Institute 1986
- Sample, Clara, *A Silver Legend. The story of the Maria Theresa Thaler*, Manchester: Barzan Publishing & London: Stacey International 2005
- Serpico, Margaret with a contribution by Raymond White, "Resins, Amber and Bitumen", *Ancient Egyptian Materials and Technology*, Ian Shaw and Paul Nicholson (eds), Cambridge & New York: Cambridge University Press 2000, s. 430–474
- Shaw, Ian, "Egypt and the Outside World", *The Oxford History of Ancient Egypt*, Ian Shaw (ed.), Oxford: Oxford University Press 2000, s. 308–323
- Shaw, Ian and Nicholson, Paul, *The Dictionary of Ancient Egypt*, in association with the British Museum, New York: Harry N. Abrahams, Inc., Publishers 2003
- Shoshan, Boaz, "On popular literature in medieval Cairo", *Poetics Today* 14, 1993, s. 349–365
- Sim, Katharine, *Desert Traveller. The life of Jean Louis Burckhardt*, London: Victor Gollancz 1969
- Simon, Róbert, "Sindbad the Survivor", *Acta Orientalia Academiae Scientiarum Hung.* 53, 2000, s. 107–120
- Simpson, Caroline, "Modern Qurna – pieces of an historical jigsaw", *The Theban Necropolis. Past, present and future*, Nigel Strudwick and John H. Taylor (eds), London: The British Museum Press 2003, s. 244–249
- Sinoué, Gilbert, *Le dernier pharaon. Méhémet-Ali (1770–1849)*, Paris: Éditions J'ai lu 1997
- Snellman, J.V., *Samlade arbeten III. 1842–1843*, Statsrådets kansli: Helsingfors 1993
- Snellman, J.V., *Samlade arbeten V. 1845–1847*, Statsrådets kansli: Helsingfors 1995
- Solé, Robert, *L'Égypte, passion française*, Paris: Éditions du Seuil 1997
- Solé, Robert, *Le grand voyage de l'obélisque*, Paris: Éditions du Seuil 2004
- Sonbol, Amira, "The French and Egypt's medical profession", *Napoleon in Egypt*, Irene A. Bierman (ed.), Reading: Ithaca Press 2003, s. 115–138
- Spitta-Bey, Wilhelm, *Grammatik des arabischen Vulgärdialectes von Aegypten*, Leipzig: J.C. Hinrichs'sche Buchhandlung 1880
- Spitta-Bey, Guillaume, *Contes arabes modernes recueillis et traduits*, Leiden & Paris: E.J. Brill et Maisonneuve & Cie 1883
- Stavrou, Theofanis G. and Weisensel, Peter R., *Russian Travellers to the Christian East from the Twelfth to the Twentieth Century*, Columbus: Slavica Publishers 1986

- Stevenson Smith, William, *The Art and Architecture of Ancient Egypt*, New Haven, Connecticut: Yale University Press 1998
- Strathern, Paul, *Napoleon in Egypt. 'The greatest glory'*, London: Jonathan Cape 2007
- Swelim, M. Tarek, "The minaret of Ibn Tulun reconsidered", *The Cairo Heritage. Essays in honor of Laila Ali Ibrahim*, Doris Behrens-Abouseif (ed.), Cairo & New York: The American University in Cairo Press 2000, s. 77–91
- Syndram, Dirk, "Das Erbe der Pharaonen zur Ikonographie Ägyptens in Europa", *Europa und der Orient 800–1900*, Gereon Sievernich und Hendrik Budde (Hrsg.), Berlin: Bertelsmann Lexikon Verlag 1989, s. 18–57
- Syndram, Karl Ulrich, "Der erfundene Orient in der europäischen Literatur vom 18. bis zum Beginn des 20. Jahrhunderts", *Europa und der Orient 800–1900*, Gereon Sievernich und Hendrik Budde (Hrsg.), Berlin: Bertelsmann Lexikon Verlag 1989, s. 324–341
- Säve-Söderbergh, Torgny, *Temples and Tombs of Ancient Nubia*, London: Thames and Hudson 1987
- Säve-Söderbergh, Torgny, *Uppdrag Nubien. Hur världen räddade ett lands kulturminnen*, Stockholm: Atlantis 1996
- al-Tahtāwī, Rifā' Rāfi', *An Imam in Paris. Account of a stay in France by an Egyptian cleric (1826–1831)*, introduced and translated by Daniel L. Newman, London: Saqi Books 2004
- Tait, John, "The wisdom of Egypt: Classical views", *The Wisdom of Egypt. Changing visions through the ages*, Peter Ucko and Timothy Champion (eds), Encounters with Ancient Egypt, London: UCL Press 2003, s. 23–37
- Tallqvist, Knut, "Ein arabischer Reisebericht von G.A. Wallin", *Zeitschrift für Assyriologie und verwandte Gebiete* XXVII, 1912, s. 103–111
- Taylor, John H., *Death and the Afterlife in Ancient Egypt*, London: The British Museum Press 2001
- Thackeray se Mr. Titmarsh
The Arabian Nights. Tales of 1001 Nights 1–3, translated by Malcolm C. Lyons and Ursula Lyons, London: Penguin Books 2010
- Thesiger, Wilfred, *Arabian Sands*, London: Longmans 1959 (svensk översättning av Maj Lorents, Helsingfors: Holger Schildts 1960)
- Thompson, Jason, *Sir Gardner Wilkinson and His Circle*, Austin: University of Texas Press 1992
- Thompson, Jason, *Edward William Lane 1801–1876. The life of the pioneering Egyptologist and Orientalist*, London: Haus Publishing 2010
- Thompson, Jason, "Västerländska lärda, konstnärer och resenärer i Egypten under första hälften av 1800-talet", Georg August Wallin, *Skrifter 2. Det första året i Egypten 1843–1844*, SSLS 730:2, Helsingfors 2011
- Toivari-Viitala, Jaana, *Johdatus uuden valtakunnan kieleen*, Suomen Egyptologisen Seuran julkaisuja, Helsinki 2006
- Toivari-Viitala, Jaana, "Glimtar av ett fjärran Egypten", *Egypten! Egyptologiska Sällskapet i Finlands 40-årsjubileumsutställning 15.5–13.9.2009*, Jaana Toivari-Viitala (red.), Helsingfors: Egyptologiska Sällskapet i Finland 2009, s. 5–34

- Trimingham, J. Spencer, *The Sufi Orders in Islam*, Oxford: Oxford University Press 1971
- Tyerman, Christopher, *God's War: A new history of the Crusades*, London: Penguin Books 2007
- Usick, Patricia, *Adventures in Egypt and Nubia. The travels of William John Bankes (1786–1855)*, London: The British Museum Press 2002
- Utdrag ur J. Grots brevväxling med P. Pletnjov angående finska förhållanden vid medlet av 1800-talet I, översättning av Walter Groundstroem, SSLS 106, Helsingfors 1912
- Valtonen, Maare, ”Kauppaneuvos Jegor Uschakoff (1767–1836)”, *Kansallisbiografia* s.a. (www.kansallisbiografia.fi)
- Verbrugge, Gerald P. and Wickersham, John M., *Berosos and Manetho, Introduced and Translated. Native traditions in Ancient Mesopotamia and Egypt*, Ann Arbor: University of Michigan Press 2001
- Volkoff, Oleg V., *Voyageurs russes en Égypte*, Le Caire: L’Institut français d’archéologie orientale 1972
- Voyage d’Égypte et de Nubie, par Mr. Frederic Louÿs Norden, Capitaine des Vaisseaux du Roi. Ouvrage enrichi de cartes et de figures dessinées sur les lieux, par l’Auteur même*, Copenhague: l’Imprimerie de la Maison Royale des Orphelins 1755
- Wallin, Georg August, *Skrifter 1. Studieåren och resan till Alexandria*, utgivna av Kaj Öhrnberg och Patricia Berg under medverkan av Kira Pihlflyckt, SSLS 730:1, Helsingfors 2010
- Wallin, Georg August, *Skrifter 2. Det första året i Egypten 1843–1844*, utgivna av Kaj Öhrnberg och Patricia Berg under medverkan av Kira Pihlflyckt, SSLS 730:2, Helsingfors 2011
- Weeks, Kent R., ”Archaeology and Egyptology”, *Egyptology Today*, Richard H. Wilkinson (ed.), New York: Cambridge University Press 2008, s. 7–22
- Weil, Gustav, *Mohammed der Prophet, sein Leben und seine Lehre. Aus handschriftlichen Quellen und dem Koran geschöpft und dargestellt*, Stuttgart: Metzler 1843
- Wiet, Gaston, *The Mosques of Cairo*, translated from the French by John-S. Hardman, Paris: Librairie Hachette 1966
- Wilkinson, John Gardner, *Manners and Customs of the Ancient Egyptians*, 3 vols, London 1839
- Wilkinson, Richard H., *The Complete Temples of Ancient Egypt*, New York: Thames and Hudson 2000
- Wilkinson, Richard H., *The Complete Gods and Goddesses of Ancient Egypt*, New York: Thames and Hudson 2003
- Williams, Caroline, *Islamic Monuments in Cairo. A practical guide*, Cairo: The American University in Cairo Press 1993
- Winter, Michael, *Egyptian Society under Ottoman Rule 1517–1798*, London & New York: Routledge 1992
- Wucher King, Joan, *Historical Dictionary of Egypt*, Metuchen, New Jersey & London: The Scarecrow Press, Inc. 1984
- Yeazell, Ruth Bernard, *Harems of the Mind*, New Haven, Connecticut & London: Yale University Press 2000
- Young, Thomas, *Rudiments of a Dictionary of the Ancient Egyptian Language in the Enchorial Characters*, London: J. and A. Arch 1830
- Zack, Liesbeth, ”Quenching the thirst for knowledge. An analysis of the colloquial material

- in al-Xafāğī's *Šifā' al-ğalīl fīmā fī kalām al-'arab min al-daxīl*", *De los manuscritos medievales a internet: la presencia del árabe vernáculo en las fuentes escritas*, Mohamed Meouak, Pablo Sánchez, Ángeles Vicente (eds), Estudios dialectología árabe 6, Zaragoza: Universidad de Zaragoza 2012, s. 193–220
- Öhrnberg, Kaj, "Kahden 'muslimin' kohtaaminen Kairossa 1844", *Kiina Sanoin ja Kuvin* 4, 1982, s. 25–27
- Öhrnberg, Kaj, "Islamin juuret Venäjällä", *Idäntutkimus* 2, 2002, s. 37–44
- Öhrnberg, Kaj, "Reactions in Cairo to Shamil's victories: a Finn's testimony", *Central Asian Survey* 21, 2002, s. 175–178
- Öhrnberg, Kaj, "Fostering mutual understanding between savants from Egypt and Europe in the early nineteenth century", *Verbum et Calamus. Semitic and related studies in honour of the sixtieth birthday of Professor Tapani Harviainen*, Hannu Juusola, Juha Laulainen and Heikki Palva (eds), Studia Orientalia 99, Helsinki: The Finnish Oriental Society 2004, s. 221–230
- Öhrnberg, Kaj, "Vägen till Arabien – 'det förlofvade landet'", Georg August Wallin, *Skrifter 1. Studieåren och resan till Alexandria*, SSLS 730:1, Helsingfors 2010, s. 15–81
- Öhrnberg, Kaj, "al-Ṭaḥṭāwī", *Encyclopaedia of Islam*² s.v.

Elektroniskt material

Adolph von Wrede

www.deutsche-biographie.de/register_sfz86211.html
13.1.2012

Egypt Exploration Society

www.ees.ac.uk
12.1.2012

Institut français d'archéologie orientale

www.ifao.egnet.net
12.1.2012

Jacques Joseph Champollion-Figeac

www.inha.fr/spip.php?article2232
28.12.2011

Konungarnas dal

www.thebanmappingproject.com
2.1.2012

Kulturgeschichtliches Museum Osnabrück

www.osnabrueck.de/10812.asp
2.1.2012

Ministry of State for Antiquities

www.sca-egypt.org

12. I. 2012

Templet i Tāfa

www.rmo.nl/collectie/afdelingen/egyptenaren/egyptische-tempel

5. I. 2012

Templet i Dandūr

www.metmuseum.org/Collections/search-the-collections/100004628

8. I. 2012

Zodiaken i Dendera

www.louvre.fr/en/oeuvre-notices/zodiac-dendera

11. I. 2012

Bildkällor

- © Griffith Institute, University of Oxford 75, 172, 222, 349
- © Hans Hillewaert, Wikimedia Commons 12
- Library of Congress: Prints and Photographs Division, New York [2], 132, 139, 157, 197, 235, 338
- © Musée d'art et d'histoire, Ville de Genève (Photo: Emile Burdet) 63, 270
- Nationalbiblioteket, Helsingfors (Skanning: Kari Timonen) 34, 55, 126, 367, 369
- © The New York Public Library, Astor, Lenox and Tilden Foundations: Photography Collection, Miriam and Ira D. Wallach Division of Art, Prints and Photographs 149, 181, 239
- © Salzburg Museum [2], 41
- Ägyptisches Museum, Berlin 246

Litteratur

- Clayton, Peter A., *The Rediscovery of Ancient Egypt*, 1982 18, 23
- Hedenborg, Johan, *Resa i Egypten och det inre Africa åren 1834–1835*, 1843 9
- Reeves, Nicholas, *Ancient Egypt. The Great Discoveries*, 2000 15